

**UNIwersytet w Białymstoku
Wydział Filologiczny**

Alisa Borkowska

Nr albumu 61332

**KONCEPTUALIZACJA WARTOŚCI W JĘZYKACH
POLSKIM I UKRAIŃSKIM W UJĘCIU KONTRASTYWNYM**

Praca doktorska napisana pod kierunkiem
dr hab. Joanny Kuć, prof. UwB

Białystok 2023

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	4
1. JĘZYKOWY OBRAZ ŚWIATA	8
1.1 Relacje między językiem a kulturą.....	8
1.2 Definicja językowego obrazu świata.....	9
1.3 Językowy obraz świata w badaniach lingwistycznych.....	12
1.4 Składniki rekonstrukcji JOS	15
1.5 Analiza kognitywna	16
2. KONCEPTUALIZACJA	21
2.1 Założenia lingwistyki kognitywnej	21
2.2 Wybrane zagadnienia językoznawstwa kognitywnego	23
2.3 Rozszerzenie podejścia kognitywistycznego poprzez elementy strukturalistyczne.....	29
2.4 Definiowanie konceptu.....	32
2.5 Typologia konceptów	35
2.6 Kształtowanie się konceptu	38
2.7 Struktura konceptu.....	39
2.8 Koncept w kontekście pola semantycznego i asocjacji	41
3. WARTOŚCI.....	45
3.1 Wartości w lingwistyce	45
3.2 Definiowanie wartości	48
3.3 Stan badań nad wartościami w Polsce	50
3.4 Typologia wartości	54
4. EKSPERYMENT JĘZYKOWY	58
4.1 Obraz Polaków i Ukraińców w polskiej przestrzeni społecznej.....	60
4.2 Wybór wartości – badanie pilotażowe.....	66
4.3 Opis badania	70
4.4 Założenia metodologiczne	73
4.5 Hierarchia wartości.....	74
5. KONCEPTUALIZACJA WARTOŚCI	77
5.1 Rodzina (Сім'я).....	77
5.1.1 Definicje słownikowe	77
5.1.2 Definicje z wypowiedzi respondentów	80
5.2 Zdrowie (Здоров'я).....	96
5.2.1 Definicje słownikowe	96
5.2.2 Definicje z wypowiedzi respondentów	100

5.3	Miłość (Любов).....	114
5.3.1	Definicje słownikowe	114
5.3.2	Definicje z wypowiedzi respondentów	118
5.4	Przyjaźń (Дружба)	135
5.4.1	Definicje słownikowe	135
5.4.2	Definicje z wypowiedzi respondentów	137
5.5	Wolność (Свобода).....	155
5.5.1	Definicje słownikowe	156
5.5.2	Definicje z wypowiedzi respondentów	161
5.6	Uczciwość (Чесність)	177
5.6.1	Definicje słownikowe	177
5.6.2	Definicje z wypowiedzi respondentów	179
5.7	Szczerość (Щирість).....	192
5.7.1	Definicje słownikowe	192
5.7.2	Definicje z wypowiedzi respondentów	195
5.8	Rozwój (Розвиток).....	210
5.8.1	Definicje słownikowe	210
5.8.2	Definicje z wypowiedzi respondentów	214
ZAKOŃCZENIE.....		231
BIBLIOGRAFIA.....		236
SPIS TABEL ORAZ ILUSTRACJI.....		247
STRESZCZENIE		252
SUMMARY		254
ANEKSY		256

WSTĘP

Złożone problemy współczesnego świata zakładają wielorakie oddziaływania kulturowe, z których najważniejsze są dialog i porozumienie, uświadamiające istotę innych kultur, ich symboli, instytucji i zachowań¹. Znajomość kompetencji kulturowej, powiązanej z kompetencją językową, w tym obyczajów i stosownych zachowań językowych oraz pozajęzykowych wpływają bezpośrednio na umiejętność prowadzenia dialogu międzykulturowego, a także wpływają na jakość i wynik procesu komunikacji. Współczesna nauka o komunikacji notuje немало badań związanych z umiejętnością dialogu międzykulturowego czy sposobami osiągania sprawności w tym zakresie, przekładanych na rozwój kompetencji. Istnieją też teorie eksplikujące, że oprócz otwartości, empatii i rozwiniętych umiejętności systemowych (gramatyczno-leksykalnych) do udanej komunikacji międzykulturowej konieczne jest zrozumienie różnorodnych procesów semantycznych w języku, w tym modeli myślowych, zobrazowanych za pomocą języka, które mogą wpływać na tworzenie określonej koncepcji rzeczywistości pozajęzykowej.

Fundamentalne znaczenie dla ww. kwestii ma poszukiwanie tożsamości, które – według Romana Gawarkiewicza – prowadzi jednostkę do przyjęcia i wykorzystania ideologii grupowych i opiera się na elementach etnicznych i narodowych². Kiedy dziś szuka się śladów takich myśli, nietrudno odwołać się do tezy Edwarda Sapira: ludzie nie funkcjonują wyłącznie w obiektywnym świecie ani w świecie działań społecznych, lecz najczęściej pozostają pod wpływem języka, który stał się środkiem ich wyrażania siebie w społeczeństwie³. Skłaniając się ku punktowi widzenia jednego z pierwszych badaczy obrazu świata zawartego w języku, można dojść do wniosku, że język używany w życiu codziennym ma pewien wpływ na rozumienie otaczającej nas rzeczywistości, a ukryte w nim konotacje⁴ w pewnym sensie kierują naszym światopoglądem⁵.

Kluczem do zrozumienia językowego obrazu świata grup etnicznych może być świadomość różnic w definiowaniu pojęć głównych wartości w różnych językach.

---

¹ Nikitorowicz J., 1995, *Pogranicze. Tożsamość. Edukacja międzykulturowa*, Białystok, Trans Humana, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, s. 8.

² Gawarkiewicz R., 2016, *Archeologia świadomości językowej Polaków i Rosjan. Analiza porównawcza na materiałach polskiego i rosyjskiego słownika asocjacyjnego*, Etnolingwistyka 28, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 152.

³ Sapir E., 1978, *Status lingwistyki jako nauki*, [w:] *Kultura, język, osobowość. Wybrane eseje*, tłum. B. Stanosz, R. Zimand, Warszawa, Państwowy Instytut Wydawniczy, s. 88–89.

⁴ W niniejszym ujęciu odwołuję się do koncepcji konotacji leksykalnych, rozumianych jako dopełniające się elementy warstwy znaczeniowej wyrazu, niewchodzące jednak w skład definicji, ale w praktyce mające potwierdzenie w postaci faktów językowych.

⁵ Ibidem.

Zainteresowanie pojęciem wartości w języku („język wartości”⁶ według Jadwigi Puzyniny) wzrosło od czasu, gdy analiza komunistycznej nowomowy doprowadziła do zrozumienia wpływu języka na postrzeganie rzeczywistości i na zachowania ludzi, a także istnienia swoistej magicznej funkcji języka, w sensie kreacji obrazu rzeczywistości za pomocą słów, oraz *przemocy językowej*⁷.

Do przekonania trafia także refleksja Jerzego Bartmińskiego o tym, że wartości odgrywają ważną rolę w teorii językowego obrazu świata. System wartości jest kluczowym elementem kultury, jednocześnie nieodłącznym wymiarem języka, jego obowiązkowym parametrem⁸. Badacz wskazuje na system wartości przyjętych w świecie danej społeczności językowej jako element minimalnego programu badawczego JOS, obok autostereotypów, heterostereotypów, sposobu konceptualizacji przestrzeni i miejsca człowieka w świecie, sposobu konceptualizacji czasu społecznego, rodzajów wypowiedzi wyróżniających się kryteriami stylu i gatunku, a także zmian historycznych we wszystkich wyżej wymienionych przestrzeniach⁹.

Podzielając powyższy punkt widzenia, podjęto próbę analizy językowego obrazu świata wartości, ujętych w perspektywie (analizie) porównawczej w odniesieniu do języków polskiego i ukraińskiego. Celem pracy jest konceptualizacja wartości w językach polskim i ukraińskim oraz ich analiza kontrastywna dokonana na podstawie zebranego materiału. Badania mają na celu ukazanie różnic i podobieństw w definiowaniu pojęć oraz wpływu eksplikacji i eksponentów językowych na postrzeganie wartości we wskazanych językach. Równie ważnym aspektem badania jest określenie hierarchii wartości w dwu grupach etnicznych Polaków i Ukraińców. Uwagę skupiono na sposobie definiowania i porównaniu wybranych wartości jako istotnych elementów językowego obrazu świata Polaków i Ukraińców, mających również wpływ na profile językowo-kulturowe pojęć oraz ich postrzeganie w perspektywie komunikacji międzykulturowej. Taki ogląd umożliwi ocenę wartości z wielu perspektyw jednocześnie.

Obrana metodologia z zakresu lingwistyki kulturowej, językowego obrazu świata w szczególności, wpisuje się w nurt aksjologii lingwistycznej i etnolingwistyki założeniem, że wszystkie pojęcia i słowa języka, którym posługuje się człowiek, przechowywane są w językowym obszarze jego świadomości (świadomości abstrakcyjnej) w formie całościowej

---

⁶ Puzynina J., 1992, *Język wartości*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 11.

⁷ Bartmiński J., 2016, *O aktualnych zadaniach etnolingwistyki*, Etnolingwistyka 28, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 23.

⁸ Ibidem.

⁹ Bartmiński, J., 2009, *O pojęciu językowego obrazu świata*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 20–21.

pojęciowo-werbalnej sieci, „symbolicznej reprezentacji otoczenia”. Żadne pojęcie ani słowo leksykonu umysłowego nie funkcjonuje z osobna; przeciwnie – każde wchodzi w logiczne, spójne i zhierarchizowane związki z innymi słowami i pojęciami¹⁰. Wartościujący stosunek do świata tworzy wartościujące poglądy i postawy, które z kolei determinują modele behawioralne i regulują zachowanie przedstawicieli danej społeczności językowej¹¹. Rola wartości w życiu zarówno jednostki, jak i społeczeństwa jako całości, jest niezwykle duża. Na podstawie wartości odbywa się weryfikacja informacji w procesie interakcji ze światem zewnętrznym, nawiązywane są relacje społeczne, kształtują się emocje, uczucia, umiejętności komunikacyjne itp.¹²

Jednym z ważniejszych etapów procesu badawczego było wytypowanie wartości do analizy. W badaniu pilotażowym jako narzędzia użyto ankiety, mającej na celu wyodrębnienie istotnych dla ankietowanych wartości.. Ważnym aspektem eksperymentu było określenie hierarchii wartości przez przedstawicieli obu społeczności językowych, a także różnic i podobieństw między systemami. Konceptualizację wartości ukazano poprzez analizę definicji słownikowych, w tym celu wykorzystano definicje pojęć ze słowników ukraińskojęzycznych: *Словник української мови: в 11 томах* oraz *Великий тлумачний словник сучасної української мови*), a także polskojęzycznych: *Słownik języka polskiego* pod redakcją W. Doroszewskiego, *Słownik języka polskiego PWN*, *Wielki słownik języka polskiego* oraz definicji zaproponowanych przez respondentów. W pracy przyjęto koncepcję Anny Wierzbickiej, że definicje słownikowe są uzupełnieniem definicji użytkowych w procesie konceptualizacji¹³.

W deskrypcji wyodrębniono cechy konceptualne zawarte w definicjach słownikowych i użytkowych oraz przeprowadzono analizę kontrastyczną, która pozwoliła wyłonić różnice i podobieństwa w składnikach desygnacyjnych i konotacyjnych pojęć. Pozyskane jednostki semantyczne z obu rodzajów źródeł przydzielono do ogólnych kategorii: Określenie, Obiekt, Pojęcie, Doznanie, Działanie oraz Atrybuty. Kolejnym etapem było ilościowe i jakościowe zestawienie wyników kategoryzacji na podstawie cech semantycznych w odniesieniu do języków (ukraińskiego oraz polskiego), a także do źródeł pozyskania danych (definicji słownikowych oraz definicji zaproponowanych przez respondentów).

Dysertacja składa się ze wstępu, trzech rozdziałów teoretycznych, rozdziału

---

¹⁰ Rodziewicz B., 2017, „Gdybym był bogaty...” *Bogactwo jako jednostka aksjomatyczna w świadomości językowej Polaków, Rosjan i Niemców*, *Acta Universitatis Wratislaviensis No 3792*, Wrocław, s. 340.

¹¹ Садохин А., 2014, *Введение в теорию межкультурной коммуникации: учебное пособие*, КИОРУС, Москва, s. 37.

¹² Ibidem.

¹³ Wierzbicka A., *Język - umysł - kultura. Wybór prac*, red. J. Bartmińskiego, Warszawa, 1999, s. 27.

metodologicznego, obszernego rozdziału analitycznego, zakończenia, streszczenia w językach polskim i angielskim, bibliografii oraz aneksów.

Wstęp zawiera uzasadnienie wyboru tematu pracy, wskazanie na jej uniwersalny i interdyscyplinarny charakter.

W rozdziale pierwszym wskazano relacje między językiem a kulturą oraz związki obu zjawisk w aspekcie komunikacji międzykulturowej. Ponadto zdefiniowano pojęcie językowego obrazu świata, nakreślono zarys stanu badań w obrębie tej metodologii oraz określono elementy składowe JOS.

Rozdział drugi przybliży pojęcia lingwistyki kognitywnej, w tym konceptualizację i konceptom. W tej części opisano proces formowania konceptów oraz ich ramy strukturalne.

Rozdział trzeci odnosi się do założeń lingwistyki aksjologicznej, zgłębiającej zagadnienie wartości, ich definiowanie, typologie oraz stan badań nad tymi aspektami.

Rozdział czwarty zawiera informacje o zastosowanej metodzie badawczej, przedmiocie i celu badań, określa problemy oraz narzędzie badawcze.

Obszerny rozdział piąty przedstawia sprawozdanie z badania materiału językowego wraz z pogłębionymi wnioskami. Łącznie obiektem analizy jest osiem wartości uzyskanych w badaniu: Rodzina, Zdrowie, Miłość, Przyjaźń, Uczciwość, Szczerść, Rozwój oraz Wolność. Rozdział ten obejmuje wyodrębnione cechy konceptualne wraz z przykładami ich użycia oraz analizę kontrastyczną materiału badawczego w obu językach. W tym miejscu również podjęto próbę przedstawienia konceptualizacji wartości oraz ich ujęcie w postaci graficznej.

Rozprawę kończą wnioski oraz wytyczenie perspektywy dla dalszych badań nad wskazaną problematyką.

Mam nadzieję, że praca podejmująca zagadnienie wartości w językach polskim i ukraińskim okaże się nie tylko interesującym szkicem, pokazującym i przybliżającym obie kultury, ale pozwoli spojrzeć na oba języki w perspektywie rozleglejszej, tj. komunikacji międzykulturowej.

1. JĘZYKOWY OBRAZ ŚWIATA

1.1 Relacje między językiem a kulturą

Zdaniem Przemysława Łozowskiego poszukiwanie pozytywnych relacji między językiem a kulturą może doprowadzić do powstania trzech teoretycznie ugruntowanych możliwości ich powiązania. Kontynuując tą myśl, Łozowski utrzymuje, że między tymi pojęciami może istnieć symetryczny związek ($JEZ > < KULT$), w którym wpływ języka na kulturę jest równoważny wpływowi kultury na język, co oznacza tożsamość i / lub niepodzielność języka i kultury. Istnieją zatem dwie asymetryczne relacje: jedna z nich reprezentuje język jako wyznacznik kultury, to znaczy język jest tym, co determinuje kulturę ($JEZ > KULT$) a zgodnie z drugą – język jest wytworem kultury, a jego rola w tej relacji jest drugorzędna ($JEZ < KULT$)¹⁴.

Kultura narodu, zgodnie z koncepcją Żanety Wardzelaszwili, jest zwербalizowana w języku, a język odzwierciedla kluczowe pojęcia kultury, zrekonstruowane za pomocą słów. W ten sposób język tworzy subiektywny obraz obiektywnej rzeczywistości. Językowy obraz świata jest antropocentryczny i odzwierciedla nie tylko obraz świata, ale także ustala zasady ludzkiej orientacji w świecie, ustala stereotypy percepcji¹⁵. Ponadto język ukazuje doświadczenie ludzkości nabyte podczas historycznego rozwoju grupy etnicznej, działa jako „zwierciadło mentalne” wartości narodowych i kulturowych¹⁶.

Język jest nie tylko używany jako gotowy produkt, lecz także podlega wpływowi użytkowników¹⁷. Według Jurija Apresjana, każdy język naturalny odzwierciedla sposób postrzegania i systematyzacji rzeczywistości. Obraz świata charakterystyczny dla języka jest częściowo uniwersalny, częściowo – unikalny dla etnosu. Kontynuując te rozważania, Apresjan dochodzi do wniosku, że osoby posługujące się różnymi językami mogą postrzegać świat do pewnego stopnia inaczej, przez pryzmat swojego ojczystego języka¹⁸.

Ewgenij Tarasow definiuje ten „całokształt poziomów świadomości, formowanych i

---

¹⁴ Łozowski P., 2014, *Język a kultura w programie etnolingwistyki kognitywnej Jerzego Bartmińskiego. Między Sapirem a Malinowskim*, Etnolingwistyka, Tom 26, s. 155–176.

¹⁵ Вардзелашвили Ж., 2001, *Метафорические номинации в языковой картине мира*, Научные труды, т. II, Санкт-Петербург–Тбилиси, Санкт-Петербургский государственный университет и Тбилисский государственный университет, s. 32–37.

¹⁶ Постовалова В.И., 1987, *Существует ли языковая картина мира? [в:] Язык как коммуникативная деятельность человека: Сборник научных трудов*, МГПИИЯ, т. 284, Москва, Издательство МГПИИЯ, s. 67–79.

¹⁷ Боярко Г.В., Проценко Г.П., 2009, *ЗМІ: Засіб подання інформації чи маніпуляції? Мовні і концептуальні картини світу*, т. 26, ч. 1, ред. Чередниченко О.І., Київ, Видавництво Дім Дмитра Бураго, s. 129–133.

¹⁸ Апресян Ю.Д., 1995, *Избранные труды, Т.2 Интегральное описание языка и системная лексикография*, Москва, Школа «Языки русской культуры», s. 8.

uzewnętrznianych za pomocą środków językowych: słów, związków wyrazowych, zdań, tekstów i pól asocjacyjnych” jako świadomość językową¹⁹. Świadomość językowa jest z kolei częścią większej całości, tak zwanej świadomości etnokulturowej²⁰.

Język jest głównym elementem kultury i jednocześnie jej narzędziem. Kultura narodu jest zwerbalizowana w języku, a język odzwierciedla kluczowe pojęcia kultury, które są przekazywane poprzez słowa. W ten sposób język tworzy subiektywny obraz obiektywnej rzeczywistości. Językowy obraz świata jest antropocentryczny i odzwierciedla nie tylko obraz świata, ale także ustala zasady ludzkiej orientacji w świecie, ustala stereotypy percepcji.

Język jest nie tylko używany przez użytkowników jako kod służący komunikacji czy jako gotowy produkt, ale także podlega różnorodnym wpływom. Ludzkie myślenie, światopogląd i zachowanie zależą od języka, dlatego ważne jest nie tylko znalezienie poprawnej konceptualizacji słowa, ale także uwzględnienie skojarzeń, które powoduje. Według Apresjana każdy język naturalny odzwierciedla sposób postrzegania i organizacji świata²¹.

1.2 Definicja językowego obrazu świata

Pojęcie językowego obrazu świata (dalej JOS) nie jest jednoznaczne ani w teoretycznych, ani w metodologicznym jego ujęciach²². Zdaniem Jerzego Bartmińskiego, językowy obraz świata to zwerbalizowana interpretacja pozajęzykowej rzeczywistości zawarta w języku, którą można umieścić w ramach grupy sądów o świecie. Mogą to być postawy, czyli osądy, które opierają się na samej materii języka i są osadzone w gramatyce, słownictwie i kliszach językowych (na przykład w przysłowiach), ale także prepozycyjne osądy, które zawierają formy słów ustalone na poziomie wiedzy społecznej, wierzeń, mitów i rytuałów²³.

Janusz Anusiewicz uważa, że JOS (językowy obraz świata) jest podsumowaniem i jednocześnie porównaniem codziennych doświadczeń oraz akceptowalnych przez społeczeństwo komunikacyjne norm, wartości, sposobów oceny i wierzeń²⁴. Z kolei według Renaty Grzegorzczukowej, należy rozumieć JOS jako strukturę pojęciową, ugruntowaną w

---

¹⁹ Тарасов Е.Ф., 2000, *Актуальные проблемы анализа языкового сознания*, [w:] *Языковое сознание и образ мира*, red. Н.В. Уфимцева, Москва, s. 26.

²⁰ Караулов Ю.Н. Филиппович, 2009, *Лингвокультурное сознание русской языковой личности. Моделирование состояния и функционирования*, Москва, s. 7–14.

²¹ Апресян Ю.Д., 1995, *Избранные труды, Т.2 Интегральное описание языка и системная лексикография*, Москва, Школа «Языки русской культуры», s. 8.

²² Bartmiński, J., 2009, *O pojęciu językowego obrazu świata*, w: *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 11.

²³ Ibidem, s. 11–12.

²⁴ Anusiewicz J., Dąbrowska A., Fleischer M., 2000, *Językowy obraz świata i kultura. Projekt koncepcji badawczej, Język a kultura*, Tom 13, red. Dąbrowska A., Anusiewicz J., Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 25.

systemie określonego języka: w jego cechach gramatycznych i leksykalnych, odzwierciedlonych w języku za pomocą zdań²⁵. Oleg Kornilow twierdzi, że zjawisko to jest wynikiem odbicia obiektywnego świata przez zwykłą (językową) świadomość określonej społeczności językowej.

Ryszard Tokarski rozumie JOS jako zbiór wzorców, zawartych w strukturach gramatycznych i leksykalnych i reprezentujących różne sposoby postrzegania i rozumienia rzeczywistości²⁶. Marian Bugajski i Anna Wojciechowska uważają, że JOS jest czymś, co istnieje, funkcjonuje, powstaje poza językiem, lecz w pewnym stopniu jest jego częścią²⁷.

JOS można rozumieć jako zbiór wyobrażeń o rzeczywistości, które w danym języku zawarte są w znaczeniu słów i wyrażeń, składających się na scalony system poglądów i wytycznych. Dane wyobrażenia, według niektórych rosyjskich językoznawców, są wymuszone na użytkownikach języka, gdyż ukryte są głęboko w strukturze znaczeniowej słów. Jednostka nieświadomie akceptuje ten pogląd na świat, używając słownictwa zawierającego ukryte elementy znaczenia. Składniki semantyczne, które nie są zawarte w ogólnie przyjętym systemie sądów o rzeczywistości, mogą być przyczyną nieporozumień między przedstawicielami różnych kultur²⁸.

Zdaniem Jerzy Bartmińskiego, JOS jest interpretacją rzeczywistości z punktu widzenia typowego użytkownika języka, która przekazuje jego mentalność, odpowiada jego punktowi widzenia i potrzebom. Autor nazywa to postrzeganie świata „naiwnym”, co oznacza, że jest „równocześnie antropocentryczny i etnocentryczny, tworzony z punktu widzenia człowieka, mierzony ludzkimi miarami”²⁹. Kontynuując tą myśl Bartmiński ukazuje jak w potocznym obrazie świata człowieka słońce wschodzi i zachodzi, rośliny dzielą się na użyteczne i szkodzące, ptaki na złowieszcze i przyjemne, woda jest zdrowa, czyli nadająca się do picia przez człowieka albo nieprzydatna, cuchnąca, gwiazdy *mrugają*, droga *biegnie*, coś jest *zimne, ciężkie*, wysokie w relacji do miar przeciętnego człowieka”³⁰. Językowy obraz świata, który jest przekazywany wraz z językiem, jest praktyczny i wystarcza na potrzeby

---

²⁵ Grzegorzczukowa R., 1990, *Pojęcie językowego obrazu świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. Bartmiński J., Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 43–45.

²⁶ Tokarski R., 2001, *Słownictwo jako interpretacja świata*, [w:] *Współczesny język polski*, red. Bartmiński J., Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 366.

²⁷ Bugajski M., Wojciechowska A., 2000, *Językowy obraz świata a literatura, Język a kultura*, Tom 13, red. Dąbrowska A., Anusiewicz J., Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 153–156.

²⁸ Зализняк А. А., Левонтина И. Б., Шмелев А. Д., 2005, *Ключевые идеи русской языковой картины мира*, Москва, Языки славянской культуры, с. 10

²⁹ Bartmiński, J., 2009, *O pojęciu językowego obrazu świata*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 14.

³⁰ Bartmiński, J., 2009, *O pojęciu językowego obrazu świata*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 14.

codziennej komunikacji. Koncepcja JOS poprzez analizę danych językowych pozwala zrozumieć sposoby postrzegania i konceptualizacji świata przez osobę, psychospołeczne mechanizmy systematyzacji zjawisk, innymi słowy, rozpoznać mentalność mówców³¹.

Pojęcia punktu widzenia i perspektywy są nierozdzielnie związane ze zrozumieniem językowego obrazu świata i jego funkcjonowaniem w językoznawstwie. Bartmiński rozumie punkt widzenia jako czynnik subiektywno-kulturowy, który wpływa na sposób wyjaśnienia przedmiotu, w tym na usystematyzowanie obiektu, wybór relacji onomazjologicznej w momencie tworzenia jego nazwy, a także wybór znaków, które wskazują obiekt w określonych stwierdzeniach i są utrwalone w znaczeniu. Punkt widzenia, utrzymywany przez mówcę, funkcjonuje jako grupa dyrektyw, które tworzą znaczenie i strukturę znaczenia słów i wyrażeń, uzasadniając identyfikację gatunków i stylów językowych³².

Z przytoczonych fragmentów wyłania się obraz punktu widzenia, będący czynnikiem wpływającym na metodę pierwotnej systematyzacji, tworzy perspektywę, w której obiekt występuje się w językowym obrazie świata³³. Według Bartmińskiego, perspektywa jest zbiorem cech semantycznej struktury słów, powiązanych z punktem widzenia i w pewnym stopniu jest jego wynikiem. Identyfikując te cechy, odbiorca może rozpoznać punkt widzenia przekazywany przez nadawcę³⁴. Adam Głaz, za Jamesem Underhillem, ujmuje perspektywę w sensie dynamicznym jako sposób postrzegania i konceptualizacji świata, który ulega nie tylko zmianom związanym z interakcją z otoczeniem, ale także wewnątrzsobowymi transformacjom³⁵. Punkt widzenia i perspektywa funkcjonują poza gramatyką i systemem środków leksykalno-semantycznych, więc można uznać je za zjawisko metalingwistyczne³⁶.

Zdaniem Ter-Minasowej, obraz świata jako dyscyplina koncentruje się na badaniu zbioru pozajęzykowych faktów, czyli tych struktur i jednostek społeczno-kulturowych, które stanowią podstawę struktur i jednostek językowych. Innymi słowy, podstawą obrazu świata jest badanie społeczno-kulturowego obrazu świata, który znajduje odzwierciedlenie w językowym obrazie świata. Obraz świata otaczającego użytkowników języka nie tylko jest odzwierciedlony w języku, ale także kształtuje język i jego użytkownika. Dlatego, zdaniem badaczki, bez znajomości językowego obrazu świata określonego języka niemożliwe jest nauczanie się

---

³¹ Ibidem, s. 15.

³² Bartmiński, J., 2009, *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s.77.

³³ Ibidem, s. 83.

³⁴ Ibidem, s. 77–78.

³⁵ Głaz A., 2010, *Czym jest (językowy) obraz świata – powrót do źródeł*, «Etnolingwistyka» 22, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 211.

³⁶ Bartmiński, J., 2009, *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 79.

języka jako środka komunikacji³⁷.

1.3 Językowy obraz świata w badaniach lingwistycznych

Teoretyczny i filozoficzny szkic metodologiczny językowego obrazu świata wykonał na przełomie XVIII i XIX Johann Hamann. Uważał, że język ma pewien wpływ na poglądy, a poglądy mają pewien wpływ na język. Ponadto, jego zdaniem, język wymaga określonego odpowiedniego sposobu myślenia i realizuje pewne specyficzne preferencje³⁸. Z kolei Johann Herder uważał, że każdy naród ma swój własny rezerwuar myśli, które stały się znakami. Jego zdaniem ten rezerwuar – to język, który, uzupełniany przez wieki, stał się skarbnicą myśli całego narodu³⁹.

Koncepcja JOS wywodzi się także od amerykańskich etnolingwistów Eduarda Sapira i Benjamina Lee Whorfa oraz ich hipotezy „językowej teorii względności”, z odzwierciedleniem wizji niemieckich językoznawców Wilhelma Humboldta i Leona Weisberga. Weisberg, który wprowadził pojęcie językowego obrazu świata do naukowego systemu terminologicznego, wyodrębnia następujące cechy JOS:

1. Językowy obraz świata jest systemem wszystkich możliwych treści: duchowych, które określają unikalność kultury i mentalności danej wspólnoty językowej oraz językowych, które determinują istnienie i funkcjonowanie samego języka.
2. Językowy obraz świata jest z jednej strony konsekwencją historycznego rozwoju etnosu i języka, a z drugiej strony – przyczyną swoistej ścieżki ich dalszego rozwoju.
3. Językowy obraz świata jest jasno ustrukturyzowany, a w ekspresji językowej jest wielopoziomowy. Określa specjalny zestaw dźwięków i kombinacji dźwiękowych, cechy strukturalne aparatu artykulacyjnego rodzimych użytkowników języka, prozodyczne cechy mowy, słownik leksykalny, zdolności słowotwórcze języka oraz składnię wyrażen i zdań, a także bagaż paremiologiczny.
4. Językowy obraz świata zmienia się wraz z upływem czasu.
5. Językowy obraz świata tworzy jednorodność istoty języka, przyczyniając się do utrwalenia unikalności językowej i kulturowej w wizji świata i jej określenia za pomocą języka.

---

³⁷ Тер-Минасова С., 2000, Язык и межкультурная коммуникация, СЛОВО, Москва, s. 30–31.

³⁸ Anusiewicz J., 1999, *Problematyka językowego obrazu świata w poglądach niektórych językoznawców i filozofów niemieckich XX wieku*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. J. Barmińskiego, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 263.

³⁹ Ibidem.

6. Językowy obraz świata istnieje w jednorodnej, swoistej samoświadomości wspólnoty językowej i jest przekazywany kolejnym pokoleniom poprzez światopogląd, zasady zachowania, sposób życia, odcisnięte w języku.
7. Obraz świata języka jest jego siłą transformacyjną, kształtującą ideę otaczającego świata poprzez język jako „świat pośredni” wśród rodzimych użytkowników języka.
8. Językowy obraz świata danej wspólnoty językowej jest jej dziedzictwem kulturowym⁴⁰.

W ciągu ostatnich dziesięcioleci teoria językowego obrazu świata aktywnie rozwijana była przez językoznawców w Polsce i na świecie. W programie moskiewskiej szkoły semantycznej pojęcie „naiwnego obrazu świata” zajmuje znaczące miejsce⁴¹. To określenie Apresjana jest utożsamiana przez niektórych badaczy z koncepcją językowego obrazu świata, ze względu na fakt, że naiwna wiedza (naiwna geometria, naiwna fizyka przestrzeni i czasu itd.) jest wydobywana właśnie z jednostek języka⁴².

Przyjmuje się, że *stricte* językowe badanie słownictwa odnoszącego się do kultury duchowej nie jest możliwe bez uwzględnienia obrzędów, zasad życia codziennego, mitologicznych reprezentacji i wierzeń rodzimych użytkowników języka. Tak zwana etnolingwistyka słowiańska postawiła sobie za cel zbadanie języka i kultury w symbiozie, przeprowadzenie rekonstrukcji opartej na wszystkich dostępnych danych – języku, obrzędach, wierzeniach, folklorze, które odnoszą się do archaicznych idei o świecie i człowieku⁴³. Według Nikołaja Tołstoja etnolingwistykę można zdefiniować na dwa sposoby: w wąskim znaczeniu jako gałąź językoznawstwa i w szerokim – jako dziedzinę kulturoznawczą. W tym drugim przypadku etnolingwistykę trzeba opisać jako złożoną dyscyplinę, która bada sferę aspektów kulturowych przekazywanych za pomocą różnych środków formalnych (słowo, rekwizyty, rytuał, rysunek itp.), a kluczową koncepcją, która integruje wszystkie dane językowe i kulturowe, jest „kod kulturowy”⁴⁴.

Według Olega Kornilowa istnieją „obiektywistyczne” i „subiektywistyczne” podejścia do JOS. W pierwszym z ujęć język jest jedynie formą ekspresji treści pojęciowych (myślowo-abstrakcyjnych), które dana osoba uzyskała z własnych doświadczeń życiowych (teoretycznych

⁴⁰ Вайсгербер Й.Л., 1993, *Язык и философия*, «Вопросы языкознания» №2, Москва, Наука, s.114.

⁴¹ Апресян Ю. Д., 1995, *Избранные труды, Том 2 Интегральное описание языка и системная лексикография*, Москва, Школа «Языки русской культуры», s. 349.

⁴² Ibidem.

⁴³ Толстая С.М., 2013, *Никита Ильич Толстой и его путь к этнолингвистике*, Ethnolinguistica Slavica, K 90–летию академика Никиты Ильича Толстого, Москва, Индрик, s. 17.

⁴⁴ Толстой Н.И., 1991, *Язык и культура (Некоторые проблемы славянской этнолингвистики)*, [в:] *Русский язык и современность. Проблемы и перспективы развития русистики*, red. Дмитриева О.Л., Москва, Институт русского языка им. В.В. Виноградова РАН, s. 5–22.

i praktycznych)⁴⁵. W danym podejściu JOS podporządkowuje się rzeczywistości pozajęzykowej oraz stara się jak najdokładniej ją odzwierciedlić. Zgodnie z drugim podejściem – „subiektywistycznym”, w wyniku deformacji rzeczywistości pozajęzykowej w świadomości indywiduum, w języku odzwierciedla się zniekształcony świat, zwany językowym obrazem świata. Język potoczny tworzy językowy obraz świata, którego składnikami są nie tylko wiedza, ale także nieporozumienia, odczucia, oceny, fantazje i marzenia⁴⁶.

Podobną opinię podziela Jerzy Bartmiński, który uważa, że pojęcie językowego obrazu świata można rozumieć „subiektywnie” i „obiektywnie”, czyli w kontekście pojęć „wizji świata” i „obrazu świata”. Wizję należy rozumieć jako punkt widzenia konkretnej osoby na rzeczywistość, sugerujący pozycję patrzącego. Obraz – jest efektem postrzegania świata, ale generalnie opiera się na obiekcie, czyli na tym, co jest zawarte w danym języku⁴⁷.

Warto również wspomnieć o koncepcji, zgodnie z którą postrzeganie rzeczywistości odzwierciedlone w językowym obrazie świata rozwijało się w przeszłości, we wczesnych okresach rozwoju języka. Według Wardzelaszwili, językowy obraz świata to zestaw wyobrażeń o świecie, który historycznie rozwinął się w świadomości społeczności językowej, innymi słowy – holistyczny obraz świata, w tworzeniu którego uczestniczą wszystkie aspekty ludzkiej aktywności psychologicznej. Jest to konceptualizacja świata zamknięta w języku⁴⁸. JOS obecny jest w świadomości każdego rodzimego użytkownika języka i znajduje odzwierciedlenie w semantyce jednostek językowych. Opanowując język, zwłaszcza znaczenia słów, użytkownik języka jednocześnie przyswaja wyobrażenia o świecie zawarte w JOS⁴⁹. Mimo to, zmiany w świecie i powstanie nowych realiów wpływają na postrzeganie świata, więc językowy obraz świata zmienia się w umysłach użytkowników języka⁵⁰.

Teoria językowego obrazu świata ma charakter semantyczny i kulturowo–antropologiczny. Opiera się na twierdzeniu, że język koduje pewną społecznie akceptowaną wiedzę o świecie, którą można odtworzyć i zwerbalizować w formie zestawu sądów o ludziach, przedmiotach i wydarzeniach. Wiedza ta jest wynikiem subiektywnego postrzegania i

---

⁴⁵ Корнилов О. А., 2003, *Языковые картины мира как производные национальных менталитетов*. wyd. 2, Москва, ЧеРо, s. 15.

⁴⁶ Ibidem, s. 97–99.

⁴⁷ Bartmiński J., 2009, *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. Bartmiński J., Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 103.

⁴⁸ Вардзелашвили Ж., 2001, *Метафорические номинации в языковой картине мира*, *Научные труды*, т. II, Санкт–Петербург–Тбилиси, Санкт–Петербургский государственный университет и Тбилисский государственный университет, s. 32–37.

⁴⁹ Зализняк А. А., Левонтина И. Б., Шмелев А. Д., 2005, *Ключевые идеи русской языковой картины мира*, Москва, Языки славянской культуры, s.10

⁵⁰ Корнилов О. А., 2003, *Языковые картины мира как производные национальных менталитетов*. wyd. 2, Москва, ЧеРо, s. 15.

konceptualizacji pozajęzykowej rzeczywistości przez ludzki umysł, ma charakter antropocentryczny i jest bezpośrednio związana z językami i kulturami narodowymi⁵¹.

1.4 Składniki rekonstrukcji JOS

Renata Grzegorczykowa dzieli składniki JOS na te, które przejawiają się w pewnych właściwościach gramatycznych języka i te, które określają rzeczywistość poprzez znaczenie i kompatybilność leksemów. Jej badania przedstawiają wiele przykładów cech gramatycznych, które odzwierciedlają warunki życia użytkowników języka i wpływają na sposób, w jaki postrzegają oni świat. Cechy charakterystyczne słownictwa są swoistym klasyfikatorem rzeczywistości⁵².

Różne konfiguracje znaczeń leksemów zależą od poziomu uogólnienia nazwanego zjawiska, a także od różnorodności deformacji rzeczywistości pozajęzykowej. Ponadto do elementów językowego obrazu świata zaliczane są konotacje semantyczne, przypisywane nazywanym zjawiskom. Grzegorczykowa definiuje konotacje jako cechy, które społeczeństwo przypisuje desygnatom nazw, zakorzenionych w pewnych faktach językowych (metafory, derywaty, frazeologizmy) lub takich, które przejawiają się w pewnych zwrotach uwzględniających indywidualne konotacje (na przykład osoba, w której umyśle pewne zjawiska kojarzą się negatywnie, nie będzie używać tych nazw w połączeniu ze wskaźnikami pozytywnej oceny)⁵³.

Jerzy Bartmiński wyodrębnia takie elementy rekonstrukcji JOS, jak:

a) słownictwo, gdyż „leksyka jako swoisty inwentarz kultury, żywy i dynamiczny, stale wzbogacany tysiącem nowych jednostek, jest swoistym sejsmografem rejestrującym zmiany dokonujące się w społeczeństwie, cywilizacji i kulturze”;

b) integralne znaczenia słów, obejmujące zarówno strefę jądrową, jak i strefy peryferyjne, więc elementy kategoryzacyjne i wszystkie cechy przypisywane pozytywnie przedmiotowi – elementy o charakterze „encyklopedycznym” i „jawnie subiektywne”;

c) formę wewnętrzną słowa – zgodnie z przekonaniem, że perspektywa oglądu zawarta jest w nazwie, tzn. w „żywych” formacjach słowotwórczych, czytelnych dla użytkowników języka i w formacjach „martwych”, zleksykalizowanych, których znaczenie jest zatarte dla

---

⁵¹ Bartmiński, J., 2009, *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 77.

⁵² Grzegorczykowa R., 1990, *Pojęcie językowego obrazu świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 43–45.

⁵³ Ibidem.

współczesnego użytkownika języka), do których dostęp dają badania etymologiczne;

d) pola semantyczne, ich wewnętrzną organizację, ilość i jakość leksykalnych eksponentów, więc „relacje nadrzędno-podrzędne (hipero- i hiponimiczne), relacje ekwonomiczne (łac. *aequus* ‘równy’) – a więc synonimy i antonimy, regularne ciągi derywacyjne oraz relacje syntagmatyczne, które można precyzyjnie opisać, wykorzystując Fillmore’owskie pojęcie ról semantycznych”;

e) frazeologizmy, utarte kolokacje (frazemy), metafory, czyli derywaty semantyczne;

f) gramatykę (kategorie językowe);

g) teksty, poczynając od minimalnych jak przysłowia po wielozdaniowe, przy analizie których wartość szczególną mają sądy suponowane;

h) dane „przyjęzykowe”: przyjęte i obowiązujące zachowania, praktyki, obrzędy, przekonania i wierzenia, bez których niemożliwe jest normalne porozumienie językowe i interpretacja wypowiedzi;

i) badania ankietowe, zwłaszcza ankiety z pytaniami o charakterze otwartym⁵⁴.

Jerzy Bartmiński uważa, że podczas rekonstrukcji językowego obrazu obiektów i zdarzeń nie da się odizolować od siebie poziomów organizacji. Według niego, konieczne jest uwzględnienie w równym stopniu zarówno gramatyki, jak i słownictwa, zarówno tworzących słowa, jak i derywaty, formy językowe zarówno w sieci relacji systemowych, jak i w konwencjonalnym użyciu. Całkowita rekonstrukcja językowego obrazu świata, w przekonaniu autora, nie powinna również pomijać danych, takich jak: społecznie ugruntowana wiedza o świecie, wspólnym dla mówcy i słuchacza, a także wierzenia i przekonania towarzyszące tej wiedzy, bez których komunikacja językowa jest niemożliwa⁵⁵. Oprócz tej grupy danych Bartmiński zalicza do elementów rekonstrukcji również typowe i obowiązkowe, innymi słowy – ogólnie przyjęte zachowania⁵⁶.

1.5 Analiza kognitywna

Całe bogactwo semantyczne, zdaniem Bartmińskiego, można przekazać na poziomie leksykalnym za pomocą definicji kognitywnej. Jej głównym celem jest przekazanie sposobu, w jaki rodzimi użytkownicy języka postrzegają opisywany obiekt, czyli społecznie ustalonej

---

⁵⁴ Niebrzegowska-Bartmińska S., 2017, *Jakie dane są relewantne etnolingwistycznie*, Etnolingwistyka 29, Wydawnictwo UMCS, Lublin, s.16–17.

⁵⁵ Bartmiński, J., 2009, *O pojęciu językowego obrazu świata*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 14.

⁵⁶ Ibidem.

wiedzy, którą można przyswoić z języka w trakcie jego używania⁵⁷. Jednostka, która reprezentuje treść znaczenia leksemu w definicji poznawczej, to stereotypowy osąd wskazujący, jak wygląda jakiś „X”, jakie jest i jak funkcjonuje, w jakiej ilości najczęściej się pojawia, gdzie i kiedy się pojawia itd.⁵⁸ Pytaniom tym odpowiadają grupy cech tego obiektu, zawarte w osądach stereotypowych⁵⁹.

Punktem zwrotnym w definiowaniu słownictwa było wprowadzenie, pod wpływem pracy Eleonor Roche i jej współpracowników, koncepcji prototypu, a także definicji językowego znaczenia, zawierające pojęcie stereotypu autorstwa Hilary’ego Putnama. Zarówno koncepcja prototypu, jak i stereotypu skłoniły semantyków i leksykografów do krytycznej oceny stosowanych wówczas metod definiowania znaczeń słów i zapoczątkowały poszukiwania nowych. Według Johna Lyonsa wartość prac Roche i Putnama zawarta jest w sposobie rozumienia problemu denotacji leksemów. Prace te doprowadziły do włączenia „roli lub funkcji przedmiotów, cech, działań, procesów i wydarzeń w życiu i kulturze społeczeństwa posługującego się danym językiem”⁶⁰. W związku z tym pytania o to, co słowa znaczą i oznaczają, zostały zastąpione pytaniami o to, jak użytkownicy rozumieją słowa i do czego się odnoszą. Zmiana ta, zdaniem Jerzego Bartmińskiego, wyznacza różnicę między strukturalnym i kognitywnym modelem semantyki językowej⁶¹.

Wprowadzenie terminu „kognitywny” wiąże się powołaniem kierunku metodologicznego zwanego językoznawstwem kognitywnym, w którym zainteresowanie naukowe skierowane jest na problemy ludzkiej (naturalnej) systematyzacji zjawisk⁶². Postulatem kognitywizmu jest przyjęcie perspektywy interpretacyjnej, adekwatnej do kompetencji użytkowników analizowanego języka. W takiej sytuacji możliwe jest pokazanie głębokiego wewnętrznego (poprzez konotację słowa) powiązania pomiędzy językiem a kulturą społeczeństwa używającego tego języka. Znaczenie słowa, będąc wynikiem interpretacji świata, jest określane przez kulturę⁶³.

Aleksander Kiklewicz uważa, że „znaczenie leksykalne (słownikowe) w języku

---

⁵⁷ Bartmiński, J., 2009, *Definicja kognitywna jako narzędzie opisu konotacji*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMSC, s. 42.

⁵⁸ Putnam H., 1975, *Mind, Language and Reality. Philosophical Papers*, Tom 2, Cambridge, Cambridge University Press, s. 249.

⁵⁹ Bartmiński, J., 2009, *Definicja kognitywna jako narzędzie opisu konotacji*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMSC, s. 42.

⁶⁰ Lyons J., 1984, *Semantyka I*, tłum. Adam Weinsberg, Warszawa, PWN, s. 205–206.

⁶¹ Bartmiński, J., 2009, *Miejsce hiperonimu w definicji leksykograficznej*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMSC, s. 52.

⁶² Bartmiński, J., 2009, *Definicja kognitywna jako narzędzie opisu konotacji*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMSC, s. 43.

⁶³ Ibidem, s. 45.

ogólnym nie odzwierciedla całej wiedzy członków wspólnoty językowej o danym desygnacie, ale z drugiej strony – nie można też twierdzić, że znaczenie leksykalne jest niekognitywne: słownictwo ogólne reprezentuje minimalny zasób wiedzy, niezbędny do celów komunikacji na poziomie wspólnoty. Każda społeczność kulturowa wytwarza takie minimum jako pewien kompromis między integracją społeczną za pośrednictwem informacji a ciągle narastającą kumulacją i jednocześnie dyferencjacją ludzkiej wiedzy”⁶⁴.

Ogólna teza lingwistyki kulturowej o podmiotowym, idioetnicznym charakterze konceptualizacji nie wzbudza wątpliwości. Autor zgadza się z Jerzym Bartmińskim, w przekonaniu, iż kulturowe konotacje znaków językowych są subiektywnie uwarunkowane i odzwierciedlają interpretację rzeczywistości w ramach pewnych „społecznych modeli poznawczych”⁶⁵. Jednak zdaniem badacza, uznanie podmiotowości mentalnej kategoryzacji doświadczeń nie rozwiązuje głównego problemu językoznawstwa funkcjonalnego, którym jest wyjaśnienie mechanizmów działalności językowej. Problem polega na tym, że funkcjonalna atrybucja semantyki językowej wymaga kontekstualizacji. Z kolei teza kognitywizmu, zgodnie z którą „semantyka jest encyklopedyczna”, jest wątpliwa, ponieważ osoba nie używa tego samego („encyklopedycznego”) zasobu wiedzy w różnych sferach swojej aktywności – wręcz przeciwnie, działając zgodnie z zasadą zdolności adaptacyjnych, dostosowuje wiedzę do własnych potrzeb, często uwarunkowanych sytuacyjnie⁶⁶.

Tak więc znaczenie nie jest stabilną kategorią, lecz pochodną w odniesieniu do „społecznych modeli poznawczych”, produktem interakcji między podmiotem a kontekstem sytuacji. Dysjunkcyjne oddzielenie „systemowej” i „poznawczej” interpretacji znaczenia, zdaniem Kiklewicza, jest bezpodstawne i niezgodne z danymi empirycznymi. W aktywności językowej działa zasada relatywizmu: interpretacje „poznawcze” i „systemowe” to dwie oddzielne opcje implementacji informacji semantycznej w różnych warunkach aktywności językowej⁶⁷.

Niewątpliwie, podczas tworzenia definicji kognitywnej należy stosować się do wymagań adekwatności strukturalnej, co oznacza, że w oparciu o badania nad ogólnie przyjętą wiedzą, biorąc po uwagę wszystkie elementy definicji ma ona na celu odzwierciedlić takie relacje między tymi elementami, jakie ustaliła świadomość społeczna użytkowników języka.

---

⁶⁴ Kiklewicz A., 2020, *Od znaczenia do konceptu: pragmatyczno-kulturowe aspekty specyfikacji semantycznej*, «Poradnik Językowy» №7, Warszawa, s. 53.

⁶⁵ Bartmiński J., 1998, *Podstawy lingwistycznych badań nad stereotypem – na przykładzie stereotypu 'matki'*, [w:] *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki: teoria, metodologia, analizy empiryczne*, Wrocław, s. 64.

⁶⁶ Kiklewicz A., 2020, *Od znaczenia do konceptu: pragmatyczno-kulturowe aspekty specyfikacji semantycznej*, «Poradnik Językowy» №7, Warszawa, s. 58.

⁶⁷ Ibidem, s. 59.

Przede wszystkim, zdaniem Bartmińskiego, w tym procesie niedopuszczalna jest selektywność, ograniczająca liczbę cech w definicji tylko do znaków niezbędnych do identyfikacji oznaczenia. Należy wziąć pod uwagę wszystkie znaki sformalizowane w obrazie językowym podmiotu⁶⁸.

Struktura pojęcia „językowego obrazu świata”, zdaniem Bartmińskiego, obejmuje zarówno siatkę kategorii gramatycznych, poprzez które osoby posługujące się językiem i kulturą rozumieją rzeczywistość, jak i specyficzne cechy obiektów, w których zakorzenione są wyobrażenia połączone są z ocenami i modelami zachowań. Analiza danych językowych pozwala stworzyć rekonstrukcję tych wyobrażeń i określić, w jaki sposób współczesny człowiek odbiera rzeczywistość, jakie cechy obiektów i subiektów zauważa, wyodrębnia, stawia ponad innymi⁶⁹.

Jerzy Bartmiński sugeruje, że związek między tekstem a zawartym w nim obrazem językowym świata jest taki sam jak związek między modelującym a modelowanym obiektem. W tym przypadku modelowanym obiektem jest dowolny obiekt pozajęzykowy, a obiektem modelującym, w przypadku tekstu leksykologicznego, jest sam język⁷⁰. Modelowanie obiektu pozajęzykowego jest równoznaczne z modelowaniem wiedzy i wyobrażeń na temat tego obiektu, które są nieodłącznie związane ze społecznością językową lub przynajmniej jej częścią⁷¹. Wiedza ta jest utrwalona w znaczeniach znaków językowych odpowiadających tym obiektom. Warto jednak wspomnieć, że znaczenie jest tu rozumiane szeroko, czyli pod uwagę są brane nie tylko wąskie znaczenie leksykalne słowa, ale także bardzo bogaty zakres jego konotacji semantycznych. Zdaniem Hilary’ego Putnama, znaczenia składające się na konotacje semantyczne można określić mianem stereotypów⁷². Bartmiński z kolei, rozumie stereotyp jako zbiór osądów, które nie podlegają kategoryzacji semantycznej, odpowiadają za właściwe użycie znaku (jego poprawną relację z referentem) i opierają się na wiedzy o świecie lub wyobrażeniach o nim. W opisie znaczenia wyrażenia brane są pod uwagę zarówno usystematyzowane znaki semantyczne, jak i stereotypowe⁷³. Oczywiście, pochodzenie cech stereotypowych może być zróżnicowane, ale mimo to fakt ich obecności jest istotny w

---

⁶⁸ Bartmiński, J., 2009, *Definicja kognitywna jako narzędzie opisu konotacji*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 47.

⁶⁹ Bartmiński J., Panasiuk J., 2007, *Stereotypy językowe we współczesnym języku polskim*, [w:] *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 94–95.

⁷⁰ Bartmiński, J., 2009, *Językowy obraz świata a spójność tekstu*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 66–67.

⁷¹ Faryno J., 1973, *Nekotorye voprosy teorii poetičeskogo jazyka (Jazyk kak modelirujuščaja sistema. Poetičeskij jazyk Cvetajevoj)*, [w:] *Semiotyka i struktura tekstu*, red. Mayenowa M.R., Wrocław, ZNiO, s. 131–170.

⁷² Putnam H., 1975, *Mind, Language and Reality. Philosophical Papers*, Tom 2, Cambridge, Cambridge University Press, s. 247.

⁷³ Bartmiński, J., 2009, *Językowy obraz świata a spójność tekstu*, [w:] *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 66–67.

naiwnych wyobrażeniach określonego obiektu⁷⁴.

Z drugiej jednak strony, w opinii Kiklewicza, systemy innych stylów funkcjonalnych (w tym specjalistycznych), socjolektów, rejestrów sytuacyjnych itp. – to także część języka, więc utożsamienie językowego obrazu świata z jego postrzeganiem przez zwykłego użytkownika języka w sytuacji codziennej, nieoficjalnej komunikacji wydaje się wątpliwe. Raczej miałoby sens twierdzić o językowych obrazach świata w liczbie mnogiej – zależnie od odmiany społecznej języka, w obrębie której są realizowane (na przykład istnieją tego rodzaju badania nad dialektami)⁷⁵.

---

⁷⁴ Ibidem, s. 68.

⁷⁵ Kiklewicz A., 2012, *Znaczenie w języku – znaczenie w umyśle. Krytyczna analiza współczesnej teorii semantyki lingwistycznej*, Olsztyn, Centrum badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, s. 102.

2. KONCEPTUALIZACJA

2.1 Założenia lingwistyki kognitywnej

Podstawowym przedmiotem zainteresowania kognitywistów są pojęcia istniejące w umysłach użytkowników języka. Nie negując istnienia świata zewnętrznego, próbują oni omawiać i opisywać pojęcia zakotwiczone w umysłach ludzkich w powiązaniu z całym organizmem człowieka, a szczególnie z jego możliwościami percepcyjnymi⁷⁶. Chociaż pojęcia są w dużej mierze indywidualne i są przejawem różnych doświadczeń ludzkich, możliwe jest porozumiewanie się ludzi. Jednakże w celu uzyskania pełnego kontaktu językowego między nimi konieczna jest idealizacja w interpretacji pojęć. Stworzony przez George'a Lakoffa⁷⁷ Wyidealizowany (Idealizacyjny) Model Kognitywny pozwala na podstawie badań empirycznych odróżniać wypowiedzi poprawne od wypowiedzi niepoprawnych w danej społeczności językowej.

Kognitywiści, analizując znaczenia jednostek językowych w działaniu, uznają, iż człowiek posiada pełną wiedzę językową, obejmującą reguły semantyki, pragmatyki i gramatyki. Lingwistyka kognitywna w ujęciu Ronalda Langackera⁷⁸ przywiązuje dużą wagę do interpretacyjnej aktywności umysłu, przejawiającej się w aktach użycia języka w celu zrealizowania zasadniczego celu interakcji zorientowanej pragmatycznie. Język jest bowiem systemem symbolicznym, służącym jednostce do myślenia i wyrażania siebie w procesach komunikacji językowej. Uczestnicy takiej komunikacji, dysponujący podobną wiedzą encyklopedyczną, a więc wiedzą ogólną i szczegółową związaną z kontekstem i konsytuacją, mogą skutecznie porozumiewać się.

Przywołana teza, odnosząca się do potrzeby sfunkcjonalizowania wiedzy encyklopedycznej (tzw. koniecznej podstawy) przez uczestników dyskursu, jest ściśle skorelowana z sądem o funkcjonalnym ujęciu zjawisk językowych przez gramatykę kognitywną. Chodzi tu o wyjaśnianie funkcji jednostki językowej w akcie komunikacji ze względu na całościową analizę jego kontekstów i konsytuacji⁷⁹.

Kolejna teza kognitywistów zawiera się w stwierdzeniu, iż analiza znaczenia jest

---

⁷⁶ Kalisz R., 1994, *Teoretyczne podstawy językoznawstwa kognitywnego*, [w:] *Podstawy gramatyki kognitywnej*, red. H. Kardela, Zakład Semiotyki Logicznej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 66.

⁷⁷ Lakoff G., 1982, *Categories Cognitive Models. Cognitive Science Report No 2*, University of California, Berkeley, Berkeley Institute for Cognitive Sciences.

⁷⁸ Langacker R., 1995, *Wykłady z gramatyki kognitywnej*, red. H. Kardela, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 17.

⁷⁹ Jedliński R., 2000, *Językowy obraz świata wartości w wypowiedziach uczniów kończących szkołę podstawową*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków, s. 40.

zarazem analizą struktur kognitywnych⁸⁰. Dzięki niej przy wykorzystaniu indukcyjnego toku dowodzenia otrzymuje się reprezentacje semantyczne tego samego wyrażenia. Centralnym problemem staje się zatem analiza znaczenia wyrażeń językowych. Wyłaniane z kontekstu cechy semantyczne mają swoje źródło w doświadczeniu. Uznanie gestaltyzmu za podstawową zasadę metodologiczną determinuje ustalenia semantycznej teorii języka. Znaczenie bazuje więc na konceptualizacji, która rozumiana jest jako doświadczenie mentalne, obejmujące doświadczenia sensoryczne, procesy tworzenia nowych pojęć i wiedzę kontekstową. Utrwalone w języku wyrażenie jest na ogół polisemiczne i tworzy złożoną kategorię w postaci modelu kognitywnego. Z kolei znaczenie wyrażenia charakteryzowane jest w odniesieniu do jednej lub wielu domen kognitywnych, odpowiadających „ramom”, „skryptom” czy też „modelom kognitywnym”⁸¹.

Kognitywizm jako nowy kierunek badawczy proponuje, by zajmować się tym, jak ludzie znajdują klucz do pojęcia, jak je rozumieją i jak zgodnie z nim działają⁸². Ważną rolę przypisuje definiowaniu pojęć za pomocą metafor, które dzięki swym podstawom doświadczeniowym stają się nośnikami myślenia i rozumienia pojęć.

Zasoby języka, uznawanego za kontinuum symboliczne, tworzą konwencjonalne jednostki „informacyjne”, aktywizowane i modyfikowane przez użytkowników w zależności od sytuacji komunikacyjnej. Wymienione kontinuum ma ścisły związek z prototypową organizacją kategorii lingwistycznych oraz towarzyszącymi jej zjawiskami, których występowanie jest usankcjonowane przez zniesienie podziałów analizy dotyczącej poszczególnych poziomów języka.

Celem gramatyki kognitywnej, traktowanej jako teoria języka i empiryczny program jego badania, jest przedstawienie szerokich możliwości „językowego opracowywania” i komunikowania sensu, jakimi dysponuje człowiek, oraz językowych środków pozwalających mu na owe działania⁸³. Skoro omawiana teoria bierze pod uwagę struktury konceptualne umysłu oraz procesy kognitywne, szerzej zajmiemy się sprawą rozumienia podstawowych pojęć z tego zakresu⁸⁴.

---

⁸⁰ Jackendoff R.S., 1983, *Semantics and Cognition*, Cambridge Mass, s. 21.

⁸¹ Langacker R., 1995, *Wykłady z gramatyki kognitywnej*, red. H. Kardela, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 18.

⁸² Lakoff G., Johnson M., 1988, *Metafory w naszym życiu*, PIW, Warszawa, s. 143.

⁸³ Korzyk K., 1994, *Lingwistyka nie-autonomiczna? Kłopoty z interdyscyplinarnością*, [w:] *Podstawy gramatyki kognitywnej*, red. H. Kardela, Warszawa, Biblioteka Myśli Semiotycznej s. 144–145.

⁸⁴ Jedliński R., 2000, *Językowy obraz świata wartości w wypowiedziach uczniów kończących szkołę podstawową*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków, s. 41

2.2 Wybrane zagadnienia językoznawstwa kognitywnego

Współcześnie kategorie kognitywne (prototypowe) przeciwstawia się kategoriom Arystotelesowskiemu, które są traktowane jako pewne klasy bytów i/lub zjawisk, opisywanych za pomocą cech istotnych. Są to cechy nazwane przez Taylora w pracy *Linguistic Categorization*⁸⁵ cechami definicyjnymi, pozwalającymi ustalić zakres danej klasy.

Klasycznemu definiowaniu pojęć przez podanie cech koniecznych i wystarczających przeciwstawiają się oparte na prototypie definicje kognitywne. Kognitywiści zauważyli bowiem, iż klasyczne kategorie poznawcze są odległe od „prawdziwych” kategorii otaczającego społeczeństwo ludzką świata.

W opinii Wierzbickiej⁸⁶, za niefortunne należy uznać przeciwstawianie sobie „podejścia klasycznego” do ludzkiej kategoryzacji i „podejścia prototypowego”, jako że obecnie potrzebne są syntezy obu tych tradycji, a nie preferowanie jednej z nich kosztem drugiej. Jak słusznie twierdzi autorka, jedno podejście nie wyklucza drugiego. Wzorce kulturowe, według niej, można badać w sposób weryfikowalny i bez spekulacji, o ile badania te będą zakorzenione w semantyce lingwistycznej, odwołującej się do – empirycznie ustalonych – uniwersaliów językowych i pojęciowych. Badaczka utrzymuje, że nie ma konfliktu pomiędzy badaniem znaczenia słów a badaniem „powszedniego dyskursu” i powszednich procesów poznawczych, natomiast słownictwo jest najlepszym przewodnikiem po codziennych procesach poznawczych i po wzorcach „codziennego dyskursu”⁸⁷.

Za twórczynię kategorii na bazie prototypu uważa się Eleanor Rosch, która zakwestionowała wszystkie podstawowe założenia teorii klasycznych. W jej rozumieniu kategorie poznawcze, powstając w wyniku procesu tworzenia pojęć, odpowiadają naszym przekonaniom, jakie powinny być segmenty otaczającego nas świata. Tak postawiona teza pociąga za sobą następujące ustalenia: a) proces kategoryzacji jest subiektywny; b) wyjaśnieniu tego procesu służy doświadczenie zmysłowe, które poprzedza i warunkuje powstanie struktur pojęciowych. Do podstawowych czynników, determinujących powstawanie struktur poznawczych autorka zalicza indywidualne cechy osobowości jednostki, zdolności osobnicze, poziom wykształcenia, system motywacji, przekonania i wartości oraz różne konteksty, m.in. kontekst społeczny, kulturowy itp. Czynniki te tworzą ramy, w których obrębie następuje przetwarzanie przez ludzi doświadczeń obiektywnego świata w jego subiektywną interpretację.

---

⁸⁵ Taylor J.R., 1989, *Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory*, Oxford, s. 61.

⁸⁶ Wierzbicka A., 1999, *Język – umysł – kultura. Wybór prac*, red. J. Bartmińskiego, Warszawa, s. 27.

⁸⁷ Wierzbicka A., 2019, *Słowa klucze. Różne języki – różne kultury*, Warszawa, Wydawnictwo UW, s. 69.

Proces poznawczy polega na szukaniu podobieństw i różnic między rzeczami. Podstawą kategoryzacji jest więc, podobnie jak w teoriach klasycznych, dokonywanie porównań, ograniczane jednak przez niejednorodny charakter czynników warunkujących percepcję. Wybiórczość percepcji wynika z psychicznych nastawień jednostki oraz fizycznych możliwości jej zmysłów. Stąd też jednostka ludzka w sposób subiektywny przetwarza tylko część dostępnych jej zmysłom informacji⁸⁸.

Najłatwiej można operować kategoriami podstawowymi, gdyż narzucają wyobrażenia wizualne i przez to są najłatwiejsze w percepcji. Mają one wyższy wskaźnik identyfikacyjny niż pozostałe kategorie. Kategorie nadrzędne mają niewiele cech wspólnych, z kolei zaś cechy kategorii podrzędnych są w znacznym stopniu zbieżne, a zatem ich wpływ na wymieniony wskaźnik jest ograniczony. Wyjaśnieniu kategoryzacji przez prototyp służy analiza procesów percepcyjnych. Prototyp staje się poznawczym „punktem odniesienia”, niejako symbolem danej kategorii (por. E. Tabakowska 1999). Kategoria zbudowana na bazie prototypu jest przestrzennym układem elementów usytuowanych wokół prototypu. W zależności od stopnia zbliżenia elementów do prototypu zajmują one w obrębie kategorii mniej lub bardziej peryferyjne miejsca.

Całościowe struktury pojęciowe są tworzone przez wiązki cech przypisywanych najlepszym reprezentantom swoich kategorii. Struktury te powstają w wyniku codziennego kształtowania się cząstkowych wyobrażeń ludzi o otaczającej ich rzeczywistości.

Renata Grzegorzczkova, omawiając problem rekonstrukcji kategorii umysłu, które przejawiają się w strukturze języka, przedstawia następujący zestaw tych kategorii:

I. Kategorie pierwszego stopnia (opisujące zjawiska świata):

1. Substancje (rzeczy) ujęte ze względu na relację do predykatów, np. agens, subiekt, obiekt, odbiorca, narzędzie, rezultat, materia pomocnicza.
2. Cechy: wielkość, jakości, np. wymiary, temperatura, kształt, kolor, gęstość, a także cechy psychiczne, skłonności do działań i stanów.
3. Relacje: posiadanie (bycie posiadanym), podobieństwo (identyczność, odmienność), położenie (lokalizacja), przynależność do zbioru (składanie się z elementów), bycie częścią całości, bycie przyczyną i skutkiem.
4. Zdarzenia (cechy i relacje na osi czasu): procesy, czynności, wypadki (zdarzenia niezamierzone), kauzacja (czynności wywołujące skutek), ruch (zmiana

---

⁸⁸ Rosch E., 1981, *Prototype classification and logical classification: The two systems*, [w:] *New Trends in Cognitive Representation: Challenges to Piaget's Theory*, ed. E. Scholnick, Hillsdale, s. 73–86.

lokalizacji), stany (bliskie relacjom i cechom).

II. Kategorie drugiego stopnia, nakładane na kategorie pierwszego stopnia:

1. Ilość: wielość (powtarzalność przy zdarzeniach), miara wielkości i powtarzalności (częstość), intensywność.

2. Czas: składnik obecny w klasie I, 4, por. początek, koniec, nakładany także na I, 3, por. relacja „wcześniej” – „później”.

3. Modalności: istnienie (faktywność), negacja, możliwość, konieczność, prawdopodobieństwo.

4. Ewaluacje i ekspresje: oceny „dobrze” – „źle”, emocje „miło” – „przykro”⁸⁹.

Każda z przywołanych przez R. Grzegorczykową kategorii posiada wewnętrzną strukturę. Na przykład w obrębie kategorii ilości autorka wyróżnia kilka podkategorii:

1. liczbę („ilość obiektów policzalnych”);

2. miarę („ilość substancji niepoliczalnej”, „wielkość przedmiotów, cech i stanów mierzalnych”, „wielkość odcinków czasu i odległości między zdarzeniami”);

3. intensywność („wielkość cech, czynności i stanów”).

Uważa, iż problem obiektywności – subiektywności kategorii najlepiej rozwiązuje Lakoff w perspektywie bazowego realizmu. Język wyróżnia bowiem kategorie w obiektywnym świecie, zadaniem zaś językoznawców pozostaje pokazywanie, jak poszczególne języki dzielą świat. Tom Ponadto Grzegorczykowa stwierdza, że aparat pojęciowy, służący do myślowego ujmowania świata przez ludzi mówiących, został opisany w małym stopniu. Jej zdaniem, atrakcyjna propozycja kognitywistów nie stanowi „systematycznie przedstawionej całości”⁹⁰.

Analiza semantyczna, u której podłoża leży analiza struktur kognitywnych, pozwala wykorzystywać wyidealizowane modele kognitywne (ICM – *Idealized Cognitive Models*) do ujawniania konceptualizacji nazw wartości. ICM jest w niektórych użyciach esencjalnie równoważny takim terminom, jak: rama, schemat, scenariusz, skrypt⁹¹. Wyidealizowane modele kognitywne, odznaczając się takimi cechami, jak: prostota, wymiar i konfiguracja, mogą służyć ujawnianiu i charakteryzowaniu procesów konceptualizacyjnych na tle kontekstu społeczno-kulturowego, psychologicznego i lingwistycznego⁹².

Większość pojęć, w rozumieniu Ronalda Langackera⁹³, zbudowana jest z konfiguracji

⁸⁹ Grzegorczykowa R., 1996, *Filozoficzne aspekty kategoryzacji*, [w:] *Językowa kategoryzacja świata*, red. R. Grzegorczykowa, A. Pajdzińska, Lublin, s. 22–23.

⁹⁰ Ibidem, s. 24.

⁹¹ Langacker R., 1987, *Foundations of cognitive grammar, 1.1: Theoretical Prerequisites*, Stanford, s. 150.

⁹² Ibidem, s. 147.

⁹³ Ibidem, s. 154.

wyidealizowanych modeli kognitywnych, składających się na odpowiednio ustrukturowaną z różnych kategorii matrycę. Jak sama nazwa wskazuje, ICM mają charakter modelu, który dzięki ustrukturuowaniu istotnych cech przedmiotów i stanów rzeczy umożliwia ich rozumienie i interpretację w poznaniu. Nie zawsze jednak obraz przedmiotu w poznaniu jest pełny i wówczas dochodzi do nieprzystawalności modeli cząstkowych ICM wobec standardów.

Koncepcję wyidealizowanych modeli kognitywnych przedstawił G. Lakoff w rozprawie *Women, Fire, and Dangerous Things*, której naczelną ideą wpisana jest w tezę, iż ludzie organizują swoją wiedzę za pomocą struktur nazywanych wyidealizowanymi (idealizacyjnymi) modelami poznawczymi (ICM). ICM jako ustrukturowane gestalty są, w ujęciu G. Lakoffa, „narzędziami” rozumienia i interpretacji świata, umożliwiając bowiem podmiotowi poznającemu organizowanie doświadczeń. Jednakże jako odwzorowania „uschematyzowane” mogą reprezentować tylko niektóre aspekty obiektów⁹⁴. Owe fundamentalne właściwości ICM są źródłem efektów prototypowych. Mówiąc w uproszczeniu, ICM jako reprezentacje pojęciowe organizują doświadczenie i wiedzę podmiotu poznającego. Stanowią presuponowane tło pojęciowe, w odniesieniu, do którego dany element (zjawisko lub proces) jest interpretowany jako aspekt lub fragment większej całości. Są więc konstruktami umysłowymi, bliskimi koncepcji „przestrzeni umysłowych” Fauconniera, funkcjonującymi jako odpowiednik „możliwych światów” w propozycjach R.S. Jackendoffa⁹⁵. Modele poznawcze jako reprezentacje ustrukturowane mogą strukturyzować „przestrzeń umysłową”, także poprzez dołączanie do nich nowych, „przylegających” przestrzeni. W obrębie owych modeli Lakoff wyróżnia konstrukcje oraz gestalty. Wymienione na pierwszym planie modele są zbudowane z niezależnych od siebie elementów znaczących, które w ramach całej struktury uzyskują znaczenie globalne, będące funkcją znaczeń poszczególnych elementów. Gestalty stanowią całość, z której elementy można wyodrębnić tylko *ex post*. Znaczenie całości nie jest więc współtworzone przez jej elementy ani też nie jest pochodną ich znaczeń.

Mówiąc o modelach *metaforycznych*, należy zauważyć, iż metafora jest traktowana przez kognitywistów jako centralne zagadnienie teorii języka. Metafora polega na rozumieniu przez użytkowników języka jednej dziedziny (źródłowej), dostarczającej materiału leksykalnego, poprzez drugą (dziedzinę docelową), dotyczącą zjawisk psychologicznych względnie abstrakcji. W takim rozumieniu metafory konceptualne, reprezentujące modele wiedzy potocznej, są umotywowane i odzwierciedlają zjawisko regularności w relacjach

---

⁹⁴ Lakoff G., 1987, *Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*, Chicago, The University of Chicago Press, s. 12–17.

⁹⁵ Jackendoff R.S., 1983, *Semantics and Cognition*, Cambridge Mass. MIT Press, s. 41–56.

między wymienionymi dziedzinami⁹⁶. Metafory współtworzą podstawowy zasób ludzkich pojęć, w tym przede wszystkim uczuć, co ma podstawowe znaczenie w przypadku rozpatrywania ich rozumienia przez młodzież piętnastoletnią.

Według G. Lakoffa i M. Johnsona⁹⁷, w metaforze istnieje kierunkowość, umożliwiającą rozumienie jednego pojęcia w terminach drugiego, pozwalającą nadawcy tekstu zastępować strukturę pojęć mniej konkretnych i inherentnie bardziej nieokreślonych za pośrednictwem pojęć konkretniejszych, wyraźniej zarysowanych w ludzkim doświadczeniu.

W obrębie wymienionych grup metafor dostrzegają następujące typy:

a) strukturalne, czyli metafory obejmujące te przypadki, kiedy jedno pojęcie nadaje strukturę metaforyczną innemu pojęciu:

b) orientacyjne, nadające określonemu pojęciu orientację przestrzenną, taką jak: góra – dół, przód – tył, do – z, na – poza, blisko – daleko, płytko – głęboko, centrum – peryferie;

c) ontologiczne, oparte na doświadczaniu przedmiotów fizycznych, dostarczają sposobów na to, by pojmować wydarzenia, czynności, uczucia etc. jako rzeczy i substancje. Wśród wielkiej różnorodności tych metafor znaczące miejsce zajmują metonimie.

Metafora, jak trafnie konkluduje Teresa Dobrzyńska⁹⁸, jest jednym z kilku podstawowych sposobów wytwarzania (przetwarzania) sensu, znaczeń, jest jednym z tropów, nie ogarnia jednak wszystkich zmian znaczeniowych zachodzących w wypowiedzi. Nie można więc preferować koncepcji, głoszącej wszechobecność metafory w języku, tym bardziej że należy uznać możliwość stabilizacji znaczeń językowych. Tę tezę w pełni potwierdza analiza wypowiedzi badanych uczniów.

Modele metonimiczne, u podstaw których leży bliskość semantyczna między dziedziną źródłową a docelową odgrywają ważną rolę w zorientowanych antropocentrycznie procesach poznania i komunikacji obok metafor. Celem metonimizacji jest w zasadzie wyodrębnienie danej rzeczy, zjawiska, procesu spośród innych albo wyróżnienie części z pewnej całości. Do modeli metonimicznych G. Lakoff zalicza: stereotypy społeczne, przypadki typowe, przypadki idealne, przypadki paradygmatyczne, generatory, modele przybliżenia i egzemplarze

---

⁹⁶ Kalisz R., 1994, *Teoretyczne podstawy językoznawstwa kognitywnego*, [w:] *Podstawy gramatyki kognitywnej*, red. H. Kardela, Warszawa, s. 65–76

⁹⁷ Lakoff G., Johnson M., 1988, *Metafory w naszym życiu*, PIW, Warszawa, s. 139.

⁹⁸ Dobrzyńska T., 1992, *Metafora w przekładzie. Podstawy metodologiczne semantyki współczesnej, Język a Kultura*, Tom 8: *Podstawy metodologiczne semantyki współczesnej*, red. I. Nowakowska-Kempna, Wrocław, s. 231–232.

szczególnie wyraziste.

Stereotypy społeczne uznaje za najbardziej typowe przykłady modeli metonimicznych. Traktuje je jako uschematyzowane i wystandaryzowane kulturowo reprezentacje obiektów, zjawisk, procesów itp. w procesach komunikacji, a tym samym i w procesach interpretacji otaczającej ludzi rzeczywistości.

Przypadki typowe rozpatruje jako reprezentacje konkretnych przedstawicieli danej kategorii. Typowość jest odnoszona do podmiotu poznającego i kontekstu interpretacyjnego. Owe reprezentacje pełnią ważną rolę w procesach rozumienia i interpretacji świata. Przypadki idealne są konstruktami reprezentującymi idealne odpowiedniki konkretnych obiektów. Mogą służyć do porównywania obiektów typowych z ich idealnymi wyobrażeniami. Przypadki paradygmatyczne to przypadki wzorcowe, stanowiące punkt odniesienia dla wszystkich innych przypadków. Ucieleśniają one maksimum wyobrażeń na temat tego, jaki powinien być dany obiekt, aby go można było zaliczyć do określonej kategorii⁹⁹.

Modele wyobrażeniowo-schematyczne są postrzegane jako ustruktrowane całości, w których obrębie „dane” pojęciowe ucieleśniają się w schematach wyobrażeniowych udostępniających podmiotowi „dane” pojęciowe ujęte „przestrzennie” w kategoriach schematu interpretacyjnego (gestaltu). Owe wyróżnione przez G. Lakoffa wyidealizowane modele kognitywne mają charakter pojęciowy. Model poznawczy może być przekształcony w model symboliczny, gdy reprezentacja pojęciowa ucieleśni się w reprezentacji symbolicznej. Odkryciu, rozpoznaniu i scharakteryzowaniu ICM na tle różnych kontekstów, na przykład kulturowego, psychologicznego, lingwistycznego, służą procesy konceptualizacyjne, które pozwalają wydobyć takie cechy ICM, jak prostota, wymiar i konfiguracyjność¹⁰⁰.

Zdaniem R. Langackera¹⁰¹ sposobem ujęcia przedmiotu w poznaniu, jest konceptualizacja. Autor ten stawia znak równości między znaczeniem a konceptualizacją, pojmowaną jako doświadczenie mentalne, które obejmuje doświadczenie sensoryczne, procesy tworzenia nowych pojęć i wiedzę kontekstową.

W opinii Langackera¹⁰² konceptualizacja jednostki językowej to tyle, co jej znaczenie, struktura semantyczna stanowi bowiem szczególny przypadek struktury konceptualnej. Znaczenie rozumiane jako konceptualizacja przedmiotu w poznaniu zależy więc od

---

⁹⁹ Jedliński R., 2000, *Językowy obraz świata wartości w wypowiedziach uczniów kończących szkołę podstawową*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków, s. 61.

¹⁰⁰ Ibidem, s. 62.

¹⁰¹ Langacker R., 1988, *An overview of cognitive grammar*, [w:] *Topics in Cognitive Linguistics*, red. B. Rudzka-Ostyn, Amsterdam, s. 3–48.

¹⁰² Langacker R., 1988, *An overview of cognitive grammar*, [w:] *Topics in Cognitive Linguistics*, red. B. Rudzka-Ostyn, Amsterdam, s. 50.

doświadczeń fizycznych i kulturowych człowieka oraz od przyswojenia przez niego i używania systemu pojęć¹⁰³. Znaczenie jest zatem ucieleśnione i jest znaczeniem dla kogoś. Można je opisać jedynie poprzez odniesienie do „sposobu, w jaki ludzie funkcjonują w świecie i rozumieją świat”¹⁰⁴.

2.3 Rozszerzenie podejścia kognitywistycznego poprzez elementy strukturalistyczne

W metodologii językoznawstwa (na przykład w teorii paradygmatów lingwistycznych), a także w świadomości współczesnych badaczy strukturalizm (w szczególności generatywizm) i kognitywizm stanowią dwa diametralnie odmienne, niejako rywalizujące kierunki badań nad językiem. Kiklewicz przyjmuje krytyczną postawę wobec podejścia kognitywistycznego oraz podejścia strukturalistycznego, proponując rozwiązanie oparte, zdaniem badacza na mocnych stronach każdego z nich. Proponuje ujęcie metodologiczne nazwane teorią ambiwalencji lingwistycznej, które pozwala na skonfigurowanie różnych opcji badawczych w ramach jednego systemu konceptualnego, czyli logicznie niesprzecznego zespołu twierdzeń o języku¹⁰⁵. W tym kierunku, uważa Kiklewicz, powinna zmierzać funkcjonalna koncepcja znaczenia opierająca się na synergicznym układzie jego aspektów: właściwości wewnętrznych (systemowych) i zewnętrznych, wynikających ze współdziałania z otoczeniem¹⁰⁶.

Kompetencja językowa człowieka, w szczególności kompetencja semantyczna, jest bezpośrednio związana z przetwarzaniem i zachowaniem informacji w myśle. Zdaniem Kiklewicza, związek języka z systemem poznawczym jest dwukierunkowy. Badacz utrzymuje, że z jednej strony, podstawowe semantyczne kategorie języka są ufundowane na – częściowo ogólnych dla przedstawicieli wszystkich wspólnot językowych, a częściowo uwarunkowanych kulturą – typach kategoryzacji danych doświadczalnych (w szczególności obiektów rzeczywistości), a także typów kategoryzacji samego umysłu, czyli metakategoryzacji, na przykład w formie pojęć naukowych. Z drugiej strony, skonwencjonalizowane typy nominacji, w mniejszym stopniu – system gramatyczny i idiomatyka językowa stanowią czynniki, które w sposób znaczący wpływają na procesy kognitywne, dostarczają wzorów kategoryzacji i rozumowania zjawisk rzeczywistości – głównie za sprawą (opartej na komunikacji społecznej)

---

¹⁰³ Lakoff G., Johnson M., 1988, *Metafory w naszym życiu*, PIW, Warszawa, s. 225.

¹⁰⁴ Ibidem, s. 245.

¹⁰⁵ Kiklewicz A., 2007, *Протяжение языка, Том 1: Семантика, лингвистика текста, коммуникативная Лингвистика*, Instytut dziennikarstwa i komunikacji społecznej Uniwersytetu warmińsko-mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn, s.59.

¹⁰⁶ Kiklewicz A., 2012, *Znaczenie w języku – znaczenie w umyśle. Krytyczna analiza współczesnej teorii semantyki lingwistycznej*, Olsztyn, Centrum badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, s. 111.

tradycji kultury, w której wzorce są generowane i poddawane weryfikacji. Szczególnie ważną rolę odgrywa język w tworzeniu pojęć o wysokim stopniu abstrakcji (na przykład kategorii nauki), ponieważ w tym przypadku nie da się zastosować innych typów kategoryzacji ani egzemplifikacji (tzn. powołania się na prototypowe egzemplarze kategorii), ani modeli obrazowych. Bez istnienia nazw abstrakcyjnych istnienie odpowiednich pojęć w umyśle byłoby niemożliwe. Dlatego roli języka w procesach konceptualizacji nie można nie doceniać. Przekonująco o tym pisał ukraiński psycholog i cybernetyk N.M. Amosow, którego zdaniem obrazowe wyrażenie uogólnień wysokiego poziomu jest utrudnione, dlatego są one wyrażane za pomocą mowy. Badacz sugeruje że z łatwością można sobie wyobrazić „uogólnione krzesło” ale przy próbie wyobrażenia „uogólnionego mebla” prawdopodobnie wyniknie problem. Podobne problemy użytkownik języka napotka z wyobrażeniem „rzeczy” lub „ciała materialnego”. Zdaniem Amosowa, mowa jest jedynym sposobem oznaczania, określania ogólnych modeli i ich przekazu¹⁰⁷.

Relacja między semantyką językową a kognitywnym systemem człowieka ma charakter dynamiczny, oscylacyjny – zależy od typu kultury, stylu kognitywnego konkretnego indywiduum, sytuacji, w której przyszło mu rozwiązywać określone zadanie poznawcze. Sama kategoryzacja nie jest pojęciem jednowymiarowym, ponieważ w zależności od warunków działalności, otoczenia są wykorzystywane odmienne umiejętności przetwarzania informacji: kategorie obiektywne lub subiektywne (emocjonalne), werbalne lub obrazowe (wizualne), analityczne lub syntetyczne, konwencjonalne lub innowacyjne, kontekstowe lub immanentne, racjonalne lub intuicyjne itd¹⁰⁸.

Tabakowska przyznaje, że lingwistyka kognitywna nie stworzyła zasadniczo nowego modelu języka, głoszone przez kognitywistów tezy można znaleźć w pracach W. von Humboldta czy L. Zawadowskiego. Podobnie twierdzą A.N. Baranow, D.O. Dobrowolski: „lingwistyka kognitywna w wielu aspektach kontynuuje lingwistykę tradycyjną”¹⁰⁹. Za cel kognitywnego opisu języka Tabakowska uważa „wypracowanie spójnego modelu, w ramach którego można by połączyć i usystematyzować stare i dobre znane, trafne intuicje dotyczące natury języka i sposobów jego opisywania”¹¹⁰.

---

¹⁰⁷ Амосов, Н. М., 1979, *Алгоритмы разума*, Киев, Наукова думка, s. 61.

¹⁰⁸ Kiklewicz A., 2012, *Znaczenie w języku – znaczenie w umyśle. Krytyczna analiza współczesnej teorii semantyki lingwistycznej*, Olsztyn, Centrum badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, s.36-37.

¹⁰⁹ Tabakowska, E., 1995, *Gramatyka i obrazowanie. Wprowadzenie do językoznawstwa kognitywnego*, Kraków, Polska Akademia Nauk, s. 13.

¹¹⁰ Tabakowska, E., 1995, *Gramatyka i obrazowanie. Wprowadzenie do językoznawstwa kognitywnego*, Kraków, Polska Akademia Nauk, s.13.

Jak widzimy, holistyczny model znaczenia ma swoje źródła w naturalnym funkcjonowaniu nazw. Jednakże kognitywiści, podobnie jak strukturaliści, popadają w skrajność: teza o encyklopedycznym charakterze semantyki językowej w sposób oczywisty jest niezgodna z komunikacyjną funkcją języka. Jak można sobie wyobrazić sprawną komunikację językową za pomocą znaków przeładowanych treścią? Kognitywistyczna doktryna nie uwzględnia faktu, że natura znaków językowych polega nie tyle na tym, aby informację o świecie zachowywać, ile na tym, aby informację przekazywać : naturalne miejsce słowa nie jest w słowniku opisowym (w teaurusie), lecz w tekście¹¹¹.

W literaturze psychologicznej i filozoficznej (w szczególności w teorii sztucznego intelektu) przyjęte jest dialektyczne, dynamiczne ujęcie relacji między poznaniem a językiem oparte na przekonaniu, że znak językowy stanowi formę istnienia obrazu psychicznego – pozwala na jego aktualizowanie w procesie komunikacji, a więc przyswojenie wiedzy zdobytej przez innych członków społeczności. W przypadku pojęć o wysokim stopniu abstrakcji istnienie pojęcia bez odpowiedniej nominacji nie jest możliwe¹¹². Z drugiej zaś strony treść obrazu (modelu kognitywnego) w systemie konceptualnym człowieka zawsze jest o wiele bogatsza niż treść znaczenia w języku. Poza tym w porównaniu ze znaczeniem obraz obiektu jest bardziej dynamiczny, zmienny, rozmyty. W konkretnych aktach komunikacji językowej aktualizuje się tylko część kompetencji kognitywnej podmiotów. Jak dowodzi S.M. Szaljutin, znaczenie znaku nie jest obrazem całego przedmiotu, lecz pewnym zminimalizowanym wytworem psychicznym, którym można posługiwać się jako obrazem przedmiotu. Znaki pełnią rolę metek niezbędnych dla zapamiętywania przedmiotów. Pobudzają one w naszej świadomości myśli, które są podobne do naszych wcześniejszych myśli. Bez takich metek nie sposób byłoby zrealizować wielu operacji myślowych¹¹³.

L.S. Wygotski, powołując się na francuskiego psychologa F. Polana, z drugiej strony – kontynuując tradycję rosyjskiej szkoły psychologii języka, przede wszystkim A.A. Potebni, w latach 30. XX w. rozróżniał znaczenie i sens wyrazu. Zdaniem badacza sens słowa stanowi zespół wszystkich faktów psychologicznych, powstających w naszej świadomości za sprawą słowa, zawsze jest bytem dynamicznym, rozmytym, złożonym, mającym kilka obszarów stabilności. Znaczenie zaś, zdaniem badacza, to tylko jeden z tych obszarów, które słowo

---

¹¹¹ Kiklewicz A., 2012, *Znaczenie w języku – znaczenie w umyśle. Krytyczna analiza współczesnej teorii semantyki lingwistycznej*, Olsztyn, Centrum badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, s. 79.

¹¹² Выготский, Л. С., 1982, *Собрание сочинений. Т. 2. Проблемы общей психологии*, Москва, Педагогика, s. 346.

¹¹³ Шалютин, С. М., 1985, *Искусственный интеллект. Гносеологический аспект*, Москва, Букинист, s. 48.

nabywa w kontekście¹¹⁴.

Podobną myśl później wyraził wybitny amerykański psycholog J.S. Bruner (1973), który pisał o kodowaniu informacji w formie języka jako o przyporządkowaniu znaków leksykalnych określonym klasom obiektów. Taki typ działalności poznawczej, według Brunera, ma sens wówczas, gdy chodzi o uporządkowanie zespołu obiektów – nie dotyczy to jednak sytuacji, gdy zadanie polega na zinterpretowaniu poszczególnych egzemplarzy. „Etykiety” językowe są przydatne, gdy rozwiązanie zadania intelektualnego jest możliwe przy zastosowaniu ogólnego schematu, lecz nie są przydatne, gdy wymagane jest wykroczenie poza schemat doświadczeniowy i stworzenie dokładnego obrazu obiektu¹¹⁵.

2.4 Definiowanie konceptu

Systematyczna konceptualna analiza języka, według Eleny Kudinowej, może doprowadzić do innej interpretacji znaczeń leksykalnych, a także do alokacji wspólnych uniwersalnych kategorii pojęciowych, które można przekształcić w koncepty¹¹⁶.

Koncept w językoznawstwie jest rozumiany i definiowane na różne sposoby. Według Władimira Karasika, koncept należy do świadomości i obejmuje nie tylko opisowo – klasyfikacyjne charakterystyki, lecz także zmysłowo – wolicjonalne oraz figuratywnie – empiryczne¹¹⁷. Autor definiuje koncept jako wielowymiarową formację semantyczną, w której wyodrębnia aspekt wartościowy, figuratywny i pojęciowy. Oprócz tego Karasik podkreśla fakt, że koncept wyrażony jest zbiorem wszystkich środków językowych i pozajęzykowych, bezpośrednio lub pośrednio ilustrujących, wyjaśniających i rozwijających jego treść¹¹⁸.

Siergiej Askoldow definiuje koncept jako „formację kognitywną, która zastępuje nam w procesie myślowym nieokreśloną mnogość obiektów tego samego rodzaju”¹¹⁹. Z kolei Dmitrij Lichaczow, odnosząc się do pracy Askoldowa, precyzuje koncept jako „algebraiczne

---

¹¹⁴ Kiklewicz A., 2012, *Znaczenie w języku – znaczenie w umyśle. Krytyczna analiza współczesnej teorii semantyki lingwistycznej*, Olsztyn, Centrum badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, s. 80.

¹¹⁵ Kiklewicz A., 2012, *Znaczenie w języku – znaczenie w umyśle. Krytyczna analiza współczesnej teorii semantyki lingwistycznej*, Olsztyn, Centrum badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, s. 80.

¹¹⁶ Кудинова Е. А., 2008, *Концепт и его соотношение с лексико-семантическим полем*, Филологические науки. Вопросы теории и практики, №1 Грамота, Тамбов, s. 48–50.

¹¹⁷ Карасик В.И., 2004, *Этноспецифические концепты* [в:] *Введение в когнитивную лингвистику: Учебное пособие*, red. Пименова М.В., ИПК «Графика», Кемерово, s. 75.

¹¹⁸ Карасик В.И., 2002, *Языковой круг: личность, концепты, дискурс*, Перемена, Волгоград, s. 129–131.

¹¹⁹ Аскольдов С.А., 1997, *Концепт и слово* [в:] *Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология*, red. Неврозняк В.П., Academia, Москва, s. 271.

выражение значения слова”¹²⁰. Kontynuując tę myśl, autor stwierdza, że koncept jest wynikiem zderzenia znaczenia słowa z osobistym i ogólnospołecznym doświadczeniem, innymi słowy, pośrednikiem między słowami a rzeczywistością. Według badacza „człowiek nie ma czasu, aby ogarnąć znaczenie w całej jego złożoności, czasami nie może, a czasami interpretuje je na swój własny sposób (w zależności od wykształcenia, osobistych doświadczeń, przynależności do określonego środowiska, zawodu i tak dalej)”¹²¹.

Swoją teorię konceptu Апресян oparł na trzech twierdzeniach:

1. Każdy język naturalny odzwierciedla określony sposób postrzegania i organizacji świata; wyrażone w nim znaczenia składają się na pewien system poglądów, rodzaj zbiorowej filozofii, która jest narzucana przez język wszystkim mówcom.
2. Sposób konceptualizacji świata w języku jest częściowo uniwersalny, częściowo – specyficzny dla danego kraju.
3. Spójrzanie na świat (sposób konceptualizacji) jest „naiwne” w tym sensie, że różni się od naukowego obrazu świata, lecz odbiega od wyobrażeń prymitywnych¹²².

Według Siergieja Workaczowa koncept można zdefiniować jako „jednostkę zbiorowej wiedzy / świadomości (odwołującą się do najwyższych wartości duchowych), posiadającą ekspresję językową i naznaczoną specyfiką etniczno-kulturową”¹²³. Autor twierdzi, że ta jednostka jest skorelowana z planem wyrażenia paradygmatu leksykalno-semantycznego, całym zestawem różnorodnych środków synonimicznych (leksykalnych, frazeologicznych, aforystycznych)¹²⁴ i obejmuje terminy „reprezentacja”, „pojęcie”, „znaczenie”, zastępując je¹²⁵.

Wpisując się w tę koncepcję, Władimir Kolesow wysnuwa teorie, że koncept jest elementem świata mentalnego osoby lub częścią pojęcia mentalności: podstawowymi jednostkami mentalności są „koncepty określonej kultury, które w granicach znaku leksykalnego i języka w całości, w postaci treści ujmowane są jako obraz, pojęcie lub

---

¹²⁰ Лихачев Д.С., 1997, *Концептосфера русского языка* [в:] *Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология*, ред. Неврозняк В.П., Academia, s. 281.

¹²¹ Ibidem, s. 282.

¹²² Апресян Ю.Д., 1995, *Избранные труды, Том 2 Интегральное описание языка и системная лексикография*, Москва, Школа «Языки русской культуры», s. 39.

¹²³ Воркачев С.Г., 2001, *Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании*, Филологические науки, №1, Грамота, Тамбов, s. 68.

¹²⁴ Воркачев С.Г., 2001, *Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании*, Филологические науки, №1, Грамота, Тамбов, s. 70.

¹²⁵ Воркачев С.Г., 2005, *Постулаты лингвоконцептологии*, [в:] *Антология концептов*, ред. Карасик В.И., Стернин И.А., т.1, Парадигма, Волгоград, s. 11.

symbol”¹²⁶.

Mianem konceptu, zdaniem Kiklewicza jest określane znaczenie, dostosowane do systemu poznawczego i typowych sytuacji zachowań podmiotów językowych, a więc wzbogacone za sprawą inferencji kulturowej lub sytuacyjnej, tworzy nową kategorię semantyki. Idea konceptu wynika z założenia, że tradycyjne definicje słownikowe ani te ufundowane na zasadach semantyki strukturalnej nie odzwierciedlają realnej kompetencji językowej, gdyż nie uwzględniają cech integralnych, tzn. niedystynktywnych, zbytecznych ze względu na potrzeby definicji minimalnych, a jednak istotnych z punktu widzenia realnych procesów funkcjonowania znaków¹²⁷.

Zgodnie z definicją L.A. Szestak, koncept stanowi pole znaczeniowe, fragment wiedzy tradycyjnej, ujętej w świetle określonego systemu wartości¹²⁸. Moskiewscy badacze: A.A. Zalizniak, I. B. Lewontina oraz A. D. Szmielew rozumieją koncept bardzo szeroko – jako ideę, spojrzenie na świat, punkt widzenia, przy tym zakładają, że z ujętych (zwykle w formie leksykalnej) konceptów kluczowych – fundamentalnych i specyficznych dla danej kultury, składa się językowy obraz świata¹²⁹. Wybitny językoznawca i semiotyk, założyciel rosyjskiej szkoły konceptologii, J.S. Stiepanow, uznaje koncept za kwintesencję kultury w świadomości człowieka, jest on tym, w postaci czego kultura wchodzi w mentalny świat człowieka¹³⁰. Autor podkreśla, że w ramach konceptu to zwykły człowiek, a nie „twórca wartości kulturowych”, sam wchodzi do kultury, w niektórych przypadkach – wpływając na nią¹³¹.

Tak rozumiany koncept stanowi integrację/powiązanie bardzo wielu zróżnicowanych składników: koncept zawiera nie tylko znaczenie pojęciowe, funkcjonujące w języku ogólnym, lecz także specyficzne elementy semantyczne, realizujące się w dyskursach eksperckich, jak również formę wewnętrzną wyrazu (lub frazeologizmu), jego historię językową, asocjacje semantyczne (wynikające m.in. ze związków paradygmatycznych w systemie języka), interpretacje wartościujące i in.¹³²

---

¹²⁶ Колесов В.В., 1999, *Жизнь происходит от слова*, Златоуст, Санкт-Петербург, s. 79.

¹²⁷ Kiklewicz A., 2012, *Znaczenie w języku – znaczenie w umyśle. Krytyczna analiza współczesnej teorii semantyki lingwistycznej*, Olsztyn, Centrum badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, s. 87–88.

¹²⁸ Шестак Л.А., 2003, *Русская языковая личность: Коды образной вербализации тезауруса*, Волгоград, Волгоградский государственный педагогический университет, s. 16.

¹²⁹ Зализняк А. А., Левонтина И. Б., Шмелев А. Д., 2005, *Ключевые идеи русской языковой картины мира*, Москва, Языки славянской культуры, s. 10.

¹³⁰ Степанов Ю.С., 1997, *Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования*, Школа: «Языки русской культуры», Москва, s. 40.

¹³¹ Ibidem, s. 40–43.

¹³² Ibidem, s. 41.

2.5 Typologia konceptów

W różnych pracach naukowych pojawiają się różne klasyfikacje i typologie konceptów. Pierwszy z nich, przedstawiony przez Zinaidę Popową i Iosifa Sternina, dzieli koncepty na wyobrażenia, schematy, pojęcia, ramy, skrypty i kształty¹³³. Warto odnieść się pokrótce do każdy z typów.

- a) Wyobrażenia są uogólnionymi obrazami sensoryczno-wizualnymi obiektów lub zjawisk, są zobiektywizowane w języku głównie przez jednostki leksykalne o określonej semantyce. Koncepty tego typu są statyczne i mogą być postrzegane jako odbicie zbioru najbardziej intensywnych zewnętrznych cech konkretnego obiektu lub zjawiska, odbieranych za pomocą zmysłów.
- b) Schemat przedstawia typ konceptu, reprezentowany przez pewną uogólnioną przestrzenno-graficzną lub konturową konstrukcję. Według autorów, jest to hiperonim z osłabionym obrazem, pośredni rodzaj konceptu pomiędzy wyobrażeniem a pojęciem, pewien etap rozwoju abstrakcji.
- c) Pojęciem nazywany jest koncept, który składa się z najbardziej ogólnych, istotnych cech przedmiotu lub zjawiska, będących wynikiem ich racjonalnego zrozumienia, zwerbalizowane są z reguły przez słownictwo terminologiczne oraz leksemy semantyki racjonalnej.
- d) Rama jest wieloskładnikowym konceptem, możliwym do wyobrażenia wraz z integralnością jego części składowych. Oprócz tego zawiera standardową wiedzę o obiekcie lub zjawisku, tworząc model przestrzenny.
- e) Skrypt przedstawia sobą sekwencję kilku zdarzeń w na osi czasu. Można ten typ konceptu postrzegać również jako ramę, która rozwija się w czasie i przestrzeni jako sekwencja poszczególnych epizodów, etapów, elementów.
- f) Kształt jest złożoną, integralną, funkcjonalną strukturą myślową, która porządkuje różnorodność oddzielnych zjawisk w świadomości. Koncept tego typu przedstawia holistyczny obraz, który łączy elementy sensoryczne i racjonalne, a także łączy dynamiczne i statyczne aspekty określonego obiektu lub zjawiska¹³⁴.

---

¹³³ Попова З.Д., Стернин И.А., 2001, *Очерки по когнитивной лингвистике*, Истоки, Воронеж, s. 72.

¹³⁴ Ibidem, s. 72–74.

Oprócz tego Popowa i Sternin dzielą koncepty na:

- Abstrakcyjne / konkretne;
- Zwerbalizowane / niezwerbalizowane;
- Stałe / niestałe;
- Aktualne / nieaktualne;
- Leksykalno-frazeologiczne / gramatyczne / składniowe;
- Jednopoziomowe/wielopoziomowe¹³⁵.

W zależności od tematu i kontekstu sytuacji Aleksander Kiklewicz dzieli koncepty, zgodnie ze stanowiskiem Pierre'a Bourdieu¹³⁶, na uniwersalne, ogólnonarodowe, regionalne, lokalne, grupowe, środowiskowe i inne. Każdy z nich odpowiada innemu poziomowi specyfikacji semantycznej. Istnieje ogólna zasada relacji między treścią konceptu a zakresem jego pragmatycznego użycia: im szersza treść pojęcia, tym węższy zakres jego użycia. W związku z tym można wyróżnić cztery rodzaje konceptów w zależności od informacji w nim zawartych, są to:

- informacja semantyczna zminimalizowana lub zerowa;
- niska specyfikacja semantyczna;
- wysoka specyfikacja semantyczna;
- ekspansja semantyczna¹³⁷.

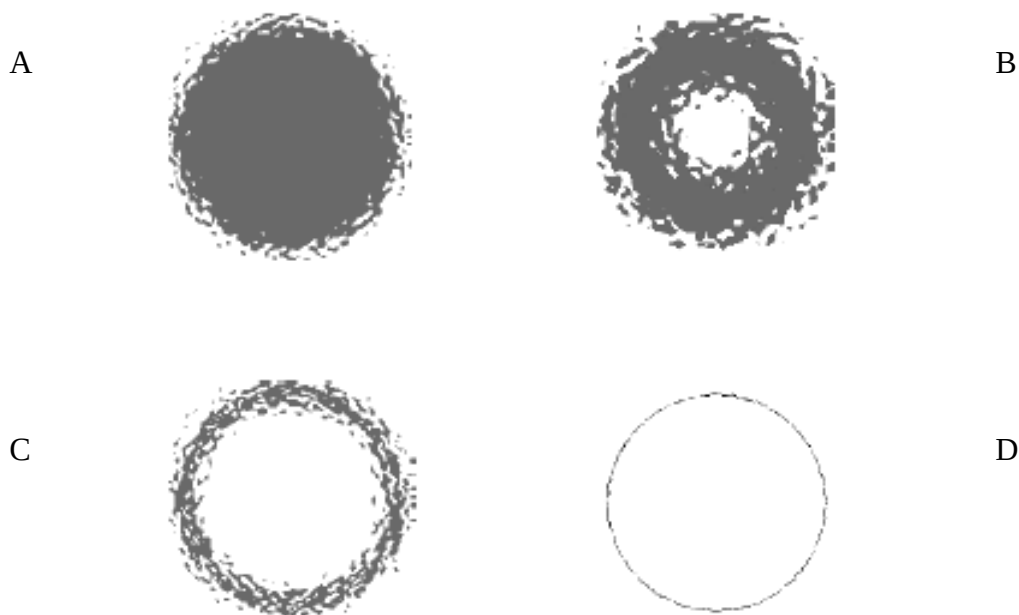
Typy te można przedstawić graficznie: zacieniony obszar oznacza zakres zastosowania, a jasne obszary (w granicach okręgu) – treść konceptu (Rys.1).

---

¹³⁵ Попова З.Д., Стернин И.А., 2001, *Очерки по когнитивной лингвистике*, Истоки, Воронеж, s. 72–74, s. 8–9.

¹³⁶ Bourdieu P., 1974, *Zur Soziologie der symbolischen Formen*, Frankfurt am Main, Suhrkamp, s. 46.

¹³⁷ Kiklewicz A., 2020, *Od znaczenia do konceptu: pragmatyczno-kulturowe aspekty specyfikacji semantycznej*, Poradnik Językowy, nr 7, s. 57.

Rysunek 1. Typy konceptów. Źródło: Kiklewicz A., 2020, *Od znaczenia do konceptu: pragmatyczno-kulturowe aspekty specyfikacji semantycznej*, «Poradnik Językowy» №7, Warszawa, s. 57.

Typ A zawiera najbardziej uniwersalne koncepty, których treść jest zminimalizowana, charakterystyczne dla ludzkości. Ponadto mogą to być również archetypowe „koncepty bez nazw” (termin autorstwa Jurija Stiepanowa) lub te, które przejawiają się w formach niewerbalnych – ikonicznych lub symptomatycznych.

Koncepty typu B funkcjonują na poziomie społeczności narodowych lub regionalnych: informacje semantyczne zawarte w konceptcie są dostępne dla wszystkich członków społeczności, z wyjątkiem obszarów działalności specjalistycznej. Nazwy konceptów tego typu tworzą słownictwo ogólne.

Trzeci rodzaj konceptów realizowany jest w relacjach subkulturowych, lokalnych, specjalistycznych. Koncepty tego typu są znacznie szersze semantycznie niż poprzednie – tego wymaga natura ludzkiej działalności w pewnej sferze.

Można wątpić, czy istnienie typu D jest możliwe: czy koncepty mogą istnieć bez strefy zastosowania? Według autora jest to możliwe w przypadku celowej kompilacji informacji semantycznych związanych z określonym obiektem rzeczywistości. W ten sposób Alexander Kiklewicz ocenia współczesne opisy konceptów z wykorzystaniem danych z różnych (w czasie i przestrzeni) źródeł. Wszystkie te informacje teoretycznie można zmagazynować w Internecie, ale nie jest prawdopodobne, aby stały się one elementem jakiegokolwiek rzeczywistej (naturalnej) kompetencji poznawczej¹³⁸.

¹³⁸ Kiklewicz A., 2020, *Od znaczenia do konceptu: pragmatyczno-kulturowe aspekty specyfikacji semantycznej*, «Poradnik Językowy» №7, Warszawa, s. 57.

2.6 Kształtowanie się konceptu

Według Jolanty Chomko, kształtujące się obrazy w ciągu życia znacząco się zmieniają pod wpływem wydarzeń i osobistych doświadczenia, przyczyniając się do powstawania nowych komponentów – warstw konceptu¹³⁹. Tę opinię podziela Nikołaj Bołdyrew, twierdząc, że koncepty konkretnego indywiduum kształtują się stopniowo, jako ogólne pojęcia, które są następnie łączone w system wiedzy o świecie, składający się z różnych poziomów złożoności i abstrakcji komponentów¹⁴⁰. Podobnie Nikołaj Żynkin uważa, że jednostki uniwersalnego kodu obiektowego, za pomocą których koncepty są kodowane w pamięci jednostki, są wyobrażeniami, które powstają w ludzkim umyśle w procesie postrzegania otaczającej rzeczywistości¹⁴¹.

Zgodnie z pracami Popowej i Sternina, wyróżnia się następujące sposoby kształtowania się konceptów w ludzkiej świadomości:

- a) z bezpośrednich doświadczeń zmysłowych jednostki – percepcja rzeczywistości przez zmysły;
- b) z bezpośrednich działań indywiduum z obiektami, z jego przedmiotowej działalności;
- c) z operacji myślowych osoby z innymi, już istniejącymi w jej umyśle konceptami – takie operacje mogą prowadzić do pojawienia się nowych konceptów;
- d) z komunikacji językowej (koncept może być zakomunikowany, objaśniony jednostce w formie językowej, na przykład w procesie uczenia się, w procesie edukacyjnym);
- e) z samodzielnego procesu poznawczego dotyczącego znaczeń jednostek językowych przyswojonych przez określoną osobę (sprawdzenie interpretacji nieznanego słowa w słowniku, zapoznaje się z odpowiednim konceptem)¹⁴².

Kontynuując tą myśl, autorzy twierdzą, że podczas kształtowania się konceptów w ludzkiej świadomości różne sposoby działają jednocześnie, ponieważ tylko w połączeniu różnych rodzajów percepcji powstaje pełnoprawny koncept¹⁴³. Zdaniem naukowców, koncept

---

¹³⁹ Chomko J., 2015, *Концепт «Земля» в русской языковой и наивной картинах мира*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok, s. 48.

¹⁴⁰ Болдырев Н.Н., 2001, *Концепт и значение слова* [в:] *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*, red. Стернин И.А., Воронежский государственный университет, Воронеж, s. 25.

¹⁴¹ Жинкин Н.И., 1982, *Речь как проводник информации*, Наука, Москва, s. 18.

¹⁴² Попова З.Д., Стернин И.А., 2001, *Очерки по когнитивной лингвистике*, Истоки, Воронеж, s. 68.

¹⁴³ Ibidem, s. 69.

rodzi się jako obraz, ale po pojawieniu się w ludzkim umyśle obraz ten jest w stanie poruszać się po etapach abstrakcji. Wraz ze wzrostem liczby cech utrwalonych w strukturze konceptu, wraz ze wzrostem poziomu abstrakcji, koncept stopniowo zmienia się z obrazu zmysłowego w myślowy. Jednocześnie każda abstrakcja musi być wyjaśniona przykładem, co świadczy o abstrakcyjnym charakterze każdego konceptu¹⁴⁴.

Tę samą opinię podziela Bołdyrew, który twierdzi, że pierwotny obraz empiryczny działa najpierw jako konkretna treść sensoryczna konceptu, a następnie staje się środkiem kodowania, znakiem wielowymiarowego konceptu, który staje się coraz bardziej skomplikowany w miarę jego rozumienia¹⁴⁵.

Z kolei Walentina Masłowa jest zdania, że w trakcie poznawania i zgłębiania otaczającej rzeczywistości w ludzkim umyśle powstają koncepty i kategorie, które są odpowiednio końcowymi wynikami procesów konceptualizacji i kategoryzacji leżących u podstaw zdolności kognitywnych człowieka. Struktura konceptualna oparta na mechanizmach asocjatywności podporządkowana jest subiektywnej logice systemu treści¹⁴⁶.

2.7 Struktura konceptu

W środowisku językoznawczym jest opinia, że nie istnieją koncepty proste. W koncepcie zawsze istnieją komponenty, za pomocą których jest on definiowany, innymi słowy – jest kodowany¹⁴⁷. Struktura konceptu, jak zresztą i sam koncept, pozostaje pojęciem niejednoznacznym. Stiepanow wyodrębnia w koncepcie treść powszechną (dobrze znaną), treść znaną niektórym rodzimym użytkownikom języka, a także informacje historyczne (etymologiczne)¹⁴⁸. Z kolei Workaczew twierdzi, że elementami konceptu są następujące elementy:

- pojęciowy – struktura cech i definicji;
- abstrakcyjny – metafory poznawcze, utrzymujące koncept w świadomości;
- znaczący – etymologiczne, asocjacyjne cechy pojęcia, które określają jego miejsce w leksykalno-gramatycznym systemie języka¹⁴⁹.

---

¹⁴⁴ Ibidem, s. 70.

¹⁴⁵ Болдырев Н.Н., 2001, *Концепт и значение слова* [в:] *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*, red. Стернин И.А., Воронежский государственный университет, Воронеж, s. 26.

¹⁴⁶ Маслова, В.А., 2004, *Когнитивная лингвистика: Учебное пособие*, ТетраСистемс, Минск, s. 46–47.

¹⁴⁷ Огнева Е.А., 2013, *Когнитивное моделирование концептосферы художественного текста*, Эдитус, Москва, s. 30.

¹⁴⁸ Степанов Ю.С., 1997, *Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования*, Школа: «Языки русской культуры», Москва, s. 41.

¹⁴⁹ Воркачев С.Г., 2004, *Счастье как лингвокультурный концепт*, Гнозис, Москва, s. 7.

Opinię tą podziela Karasik, który wyodrębnia w strukturze konceptu obrazowo-percepcyjny, pojęciowy i wartościowy komponentom Michaił Nikitin, z kolei, wyróżnia w koncepcie obraz, pojęcie, kognitywne i pragmatyczne peryferie¹⁵⁰.

W pracy posłużono się opisem struktury konceptu jako pola, zaproponowanej przez Popową i Sternina. Według autorów koncept może być postrzegany jako pole, w którym jądro będzie zawierało prototypowe warstwy o największej konkretności sensoryczno-wizualnej, pierwotne najbardziej intensywne obrazy, z kolei bardziej abstrakcyjne cechy będą stanowić peryferie konceptu. Kontynuując tę ideę, naukowcy podkreślają, że peryferyjny status cechy pojęciowej nie wskazuje na jej nieistotność w polu konceptu, a jedynie na stopień jej oddalenia od jądra w stopniu konkretności i wyrazistości abstrakcyjnego wyobrażenia¹⁵¹.

Komponenty konceptu, zwane dalej cechami konceptualnymi, tworzą, według autorów, różne warstwy konceptualne i w warunkach werbalizacji konceptu ujawniają się w postaci sem. Z kolei peryferie konceptu „składają się ze słabo ustrukturyzowanych predykcji, które odzwierciedlają interpretację poszczególnych konceptualnych cech i ich kombinacji w postaci stwierdzeń i postaw, wynikających w danej kulturze z mentalności różnych osób”¹⁵².

Warto również zwrócić uwagę na złożony charakter strukturalnej organizacji konceptu, która według Bołdyrewa może być zarówno oddzielnym znaczeniem, jak i całą strukturą konceptualną, która obejmuje inne koncepty i wyznacza inne stopnie abstrakcji¹⁵³. Według Ogniewoj koncept ma wieloskładnikową, wielowarstwową, niestałą strukturę, konstytuowaną przez cechy konceptualne. Warstwy są pochodne względem siebie, a ich abstrakcyjność wzrasta dla każdego kolejnego poziomu¹⁵⁴.

Badanie sposobów werbalizacji konceptu, według Eleny Kubriakowej, opiera się na stwierdzeniu, że język ujawnia i uprzedmiotawia to, w jaki sposób świat jest postrzegany i odbierany przez ludzki umysł, jak jest deformowany i kategoryzowany przez świadomość¹⁵⁵. Pozwala nam to rozważyć kognitywne i intuicyjne poszlaki procesu tworzenia konceptu, który jako jednostka operacyjna świadomości jest dwukierunkowy i odwołuje się zarówno do

---

¹⁵⁰ Никитин М.В., 2004, *Развернутые тезисы о концептах*, «Вопросы когнитивной лингвистики» №1, Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Тамбовский государственный университет имени Г. Р. Державина», Тамбов, s. 53–64.

¹⁵¹ Попова З.Д., Стернин И.А., 2001, *Очерки по когнитивной лингвистике*, Истоки, Воронеж, s. 60.

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ Болдырев Н.Н., 2001, *Концепт и значение слова* [в:] *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*, ред. Стернин И.А., Воронежский государственный университет, Воронеж, s. 36.

¹⁵⁴ Попова З.Д., 1999, *Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях*, ред. Попова З.Д., Стернин И.А., Издательство ВГУ, Воронеж, s. 17

¹⁵⁵ Кубрякова, Е.С., 2004, *Язык и знание, На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения*, Роль языка в познании мира, Языки славянской культуры, Москва, s. 305.

świadości, jak i do języka. Ze względu na fakt, że większość konceptów jest reprezentowana w języku, są one „uchwycone przez znak językowy”¹⁵⁶ i stanowią podstawę znaczenia. Myśl tę potwierdza również Ogniewa, sugerując, że to właśnie w systemie języka koncept jako kategoria wiedzy otrzymuje wymiar semantyczny¹⁵⁷.

2.8 Koncept w kontekście pola semantycznego i asocjacji

Połączenia asocjacyjne pojawiają się w umyśle osoby w dzieciństwie, ale rozwijają się i uzupełniają przez całe życie pod wpływem doświadczenia i podczas przyswajania języka ojczystego. Ponadto, proces powstawania struktury związków skojarzeniowych jest jednym z elementów wprowadzenia jednostki do kultury narodowej¹⁵⁸.

Oprócz terminu pole semantyczne, w językoznawstwie pojawiają się również takie terminy jak: pole leksykalne, pole pojęciowe, pole znaku i pole asocjacyjne. Uważa się, że wszystkie powyższe pola wywodzą się z pola semantycznego używanego w językoznawstwie do opisanie semantycznej struktury języka naturalnego¹⁵⁹.

Koncepcja pola semantycznego Josta Triera, oparta na relacjach paradygmatycznych, została opracowana przede wszystkim przez Leo Weisgerbera. Teoria ta, zwana teorią Triera–Weisgerbera, jest związana z koncepcją relacji asocjacyjnych Ferdinanda de Saussure. Naukowiec uważał, że żadne wyrażenie nie istnieje jako jednostka odizolowana – każda z nich jest elementem struktury językowej i jest związana, mniej lub bardziej wyraźnie, z innymi jednostkami struktury, a przede wszystkim z kolejną serią słów:

- z genetycznie bliskimi wyrażeniami, np.: czytać, czytnik, czytało, czytanka, czytelny, czytelnia, czytelnik, i tak dalej.
- z wyrażeniami o analogicznej strukturze morfologicznej, np.: *bibliotekę, phtotekę, filmotekę, taśmotekę, kinotekę* i tak dalej.
- z synonimami i wyrażeniami o bliskoznacznymi, na przykład *flaga, chorągiew, sztandar, bandera* i tak dalej.
- z wyrażeniami podobnymi pod względem dźwiękowym, np.: *adaptować* –

---

¹⁵⁶ Ibidem.

¹⁵⁷ Огневa E.A., 2013, *Когнитивное моделирование концептосферы художественного текста*, Эдитус, Москва, s. 40.

¹⁵⁸ Orzechowska J., 2015, *Słownik asocjacyjny jako narzędzie przygotowania komentarza lingwokulturologicznego*, Acta Polono – Ruthenica XX, Wydawnictwo UWM, Olsztyn, s. 232

¹⁵⁹ Instytut informacji naukowej i studiów bibliograficznych Uniwersytetu Warszawskiego, 2004, *Stowarzyszenie bibliotekarzy polskich, Zagadnienia informacji naukowej*, Wydawnictwo SPB, Warszawa, s. 3–4.

adoptować, pryncypalny – pryncypialny, oportunista – opór i tak dalej¹⁶⁰.

Francuski językoznawca Charles Bally uważał, że w skład pola wchodzi wyrazy skojarzone ze słowem głównym różnorodnymi związkami semantycznymi. Przykładem może posłużyć tutaj słowo *wół*, które jest punktem przecięcia następujących szeregów asocjacyjnych:

- *krowa, byczek, cielę, rogi, przeżuwacz*, do którego należą wyrazy połączone relacją „bycie bezpośrednio w naturalny sposób związanym z cechą wołowatości”,
- *orka, plug, jarzmo, mięso, rzeźnia*, grupującego wyrazy połączone z wyrazem stanowiącym centrum pola relacją „bycie obiektem lub dziedziną życia, w której wykorzystuje się woły lub do korzystania a której konieczne są woły”,
- *siła, wytrzymałość, cierpliwość, pracowitość*, a więc wyrazy związane z wołem relacją znaczeniową „bycie cechą przypisywaną zwykle wołowi”¹⁶¹.

Lichaczow przedstawia koncept w postaci pola zwerbalizowanego za pomocą jednostek leksykalnych, które składa się z jądra i peryferii¹⁶². Podobną opinię na temat struktury konceptu ma Popowa, rozróżniając w polu hierarchiczną strukturę konceptu: jądro, strefę przyjądrową, najbliższe peryferie, dalsze peryferie i skrajne peryferie¹⁶³. Tak więc jądro konceptu, zgodnie z przekonaniami autorki, należy rozumieć jako podstawową strukturę poznawczo-zdaniową, która wyraża niezbędną wiedzę o koncepcie. Jest to uniwersalny komponent, określony przez semantyczne cechy słowa kluczowego, które nazywa konceptom Cechy semantyczne, o których mówimy, są elementami treści podstawowych, zaproponowanych w słownikach, które pozostawiają możliwość dalszego rozwoju konceptu. Oprócz słowa kluczowego jądro zawiera leksemy, których jednostki znaczeniowe są do niego równe – synonimy i antonimy¹⁶⁴.

Strefa przyjądrowa, według Popowej i Choroszunowej, składa się z najbardziej typowych, regularnych reprezentacji konceptu, a najbliższe peryferie – z leksemów, którego jednostki znaczeniowe zawierają wyraźne odniesienie do nazwy pola. Dalekie peryferie składają się z leksyko– syntaktycznych reprezentacji konceptu, skomplikowanych przez zbiór różnych znaczeń podmiotowo– modalnych zawartych w polu konceptu. Tworzą je leksemy,

¹⁶⁰ Bojar B., 2004, *Pole informacyjne, dokumentacyjne, tematyczne, semantyczne czy leksykalne?* [w:] *Zagadnienia informacji naukowej*, nr 1 Wydawnictwo SPB, Warszawa, s. 5.

¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² Лихачев, Д.С. 1997, *Концептосфера русского языка* [в:] *Русская словесность. От Теории словесности к структуре текста. Антология*, red. Нерознак В.П., Academia, Москва, s. 280–289.

¹⁶³ Попова, З.Д., Хорошунова И.В., 2003, *Построение лексико-семантического поля ключевого слова концепта* [в:] *Проблемы вербализации концептов в семантике языка и текста: Материалы международного симпозиума*, Перемена, Волгоград, s. 34.

¹⁶⁴ Ibidem.

których jednostki zawierają niewyraźne wyróżniające cechy znaczeniowe słowa kluczowego. Swoją teorię konceptu Апресян oparł na trzech twierdzeniach:

1. Każdy język naturalny odzwierciedla określony sposób postrzegania i organizacji świata; wyrażone w nim znaczenia składają się na pewien system poglądów, rodzaj zbiorowej filozofii, która jest narzucana przez język wszystkim mówcom.
2. Sposób konceptualizacji świata w języku jest częściowo uniwersalny, częściowo – specyficzny dla danego kraju.
3. Spójrzanie na świat (sposób konceptualizacji) jest „naiwne” w tym sensie, że różni się od naukowego obrazu świata, lecz odbiega od wyobrażeń prymitywnych¹⁶⁵.

Leksemy, w znaczeniach których znajdują się ukryte jednostki znaczeniowe, wskazujące na pewien związek z nazwą pola, tworzą skrajne peryferie. Według autorów, te same leksemy o różnych jednostkach znaczeniowych mogą być zawarte na różnych poziomach struktury pola, a nawet w różnych polach. Koncept jako struktura nie ma wyraźnych granic, dlatego wraz z oddalaniem się od jądra liczba skojarzeń maleje¹⁶⁶.

Ogniewa proponuje określenie pola konceptualnego, które, jej zdaniem, jest największą formacją myślową, obejmującą zarówno różne typy struktur kognitywnych, jak i różne formy reprezentacji mentalnych¹⁶⁷. Autorka twierdzi, że pole konceptualne jest kształtowane przez zestaw znaczeń, wyrażonych przez koncept, ale nie wszystkie elementy pola konceptualnego są odzwierciedlone w języku. Te zjawisko argumentowane jest tym, że koncept myślowy nie może być całkowicie „uchwycony” przez znak językowy, a nawet zestaw znaków językowych, ponieważ stale się rozwija, a pewna jego część zawsze pozostaje nieopisana werbalnie.

Podsumowując, badanie struktury konceptów jako pól semantycznych ma na celu identyfikację i opisanie cech kognitywnych, a także ustalenie najbardziej kompletnego zestawu środków językowych reprezentujących konceptom. Autorka podkreśla, że badanie pola semantycznego konceptu wymaga zaangażowania kontekstu poznawczego, ponieważ przestrzeń kognitywna konceptu ma złożoną wielowymiarową strukturę, w której najbardziej istotne skojarzenia dla rodzimych użytkowników stanowią jądro, a mniej znaczące –

---

¹⁶⁵ Апресян Ю.Д., 1995, *Избранные труды, Том 2 Интегральное описание языка и системная лексикография*, Москва, Школа «Языки русской культуры», s. 39.

¹⁶⁶ Огнева Е.А., 2013, *Когнитивное моделирование концептосферы художественного текста*, Эдитус, Москва, s. 48.

¹⁶⁷ Ibidem, s. 47.

peryferie¹⁶⁸.

---

¹⁶⁸ Ibidem, s. 48.

3. WARTOŚCI

3.1 Wartości w lingwistyce

Przedmiotem badań nad semantyką językową jest znaczenie jednostek składających się na język, naturalny lub etniczny. Liczne teorie „znaczenia” pojawiły się w tym stuleciu na podstawie językoznawstwa filozoficznego, zwłaszcza po publikacji *Cours de linguistique generale* Ferdinanda de Saussure¹⁶⁹. Według Johna Lyonsa istnieje 6 rodzajów teorii:

- a) teoria referencyjna (lub denotatywna) („znaczenie wyrażenia jest tym, co oznacza”);
- b) teoria ideowa lub mentalistyczna („znaczenie wyrażenia jest ideą lub konceptem związaną z nim w umyśle każdego, kto zna i rozumie to wyrażenie”);
- c) teoria behawiorystyczna/(behawioralna?) („znaczenie wyrażenia jest albo bodźcem, który je powoduje, albo reakcją, którą wywołuje, lub ich kombinacją w określonych przypadkach wypowiedzi”);
- d) teoria znaczenia jako użycia („znaczenie wyrażenia jest określane, jeśli nie jest zgodne z jego użyciem w języku”);
- e) teoria weryfikacji („znaczenie wyrażenia, jeśli istnieje, zależy od możliwości weryfikacji zdań lub propozycji, w których jest zawarte”);
- f) teoria warunkowo– prawdziwa („znaczenie wyrażenia jest jego wkładem w warunki prawdziwości zdań, do których ono należy”)¹⁷⁰.

Ponadto, zdaniem Tomasza Krzeszowskiego, należy dodać do tej typologii semantykę kognitywną jako siódmy typ. Zgodnie z tą teorią, znaczenie sprowadza się do konceptualizacji, dlatego też semantyka kognitywna jest opisem tego, jak dana osoba rozumie i odbiera otaczającą ją rzeczywistość poprzez formy językowe¹⁷¹.

Pomimo faktu, że wartościowanie jest obecne we wszystkich procesach kognitywnych jednostki, bezpośredni związek między językiem a wartościami, nie wspominając już o wpływie, jaki wartości mogą mieć na strukturę i funkcjonowanie języka, jest dość trudny do opisanego. W związku z tym, zdaniem Tomasza Krzeszowskiego, związek między aksjologią a językoznawstwem nie jest do końca zrozumiały¹⁷².

Hierarchia wartości i sposobów oceny otaczającej rzeczywistości, która jest ściśle

---

¹⁶⁹ Ferdinand de Saussure, 1916, *Cours de linguistique générale*, Payot, Paris.

¹⁷⁰ Лайонз Дж., 2003, *Лингвистическая семантика. Введение*, Языки славянской культуры, Москва, s. 55.

¹⁷¹ Krzeszowski T., 1999, *Aksjologiczne aspekty semantyki językowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 11.

¹⁷² Krzeszowski T., 1999, *Aksjologiczne aspekty semantyki językowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 15.

związana z egzystencją jednostki, to znaczy z jej działaniami, myślami, emocjami i zachowaniem, jest naturalnie odzwierciedlona w języku¹⁷³. W językoznawstwie istnieją dwie teorie, które opisują związek między wartościami i językiem. Pierwsza z nich związana jest z osobą Jadwigi Puzyniny i opiera się na podejściu strukturalistycznym – wartości postrzegane są jako grupa faktów, które można usunąć z języka¹⁷⁴. Zgodnie z drugą koncepcją, która z kolei opiera się na podejściu kognitywistycznym, w języku polskim kojarzona z Tomaszem Krzeszowskim, wartości są zakorzenione w języku, przenikają go¹⁷⁵.

Puzynina wykorzystuje następujący schemat do analizy semantyki sądów wartościujących:

1. Co oznacza ocena?
2. Kto ocenia?
3. Co jest oceniane?
4. Dla kogo coś jest wartością?
5. Czy wyrażenie to jest czysto wartościujące czy opisowo– wartościujące?
6. Do jakiej kategorii wartości należy ocena?
7. Czy ocena jest nacechowana emocjonalnie?
8. Czy ocena jest nacechowana pod względem intensywności?
9. Jeśli ocena jest wyrażeniem opisowo oceniającym czy wartościujący komponent jest pojęciem czy konotacją¹⁷⁶?

Zdaniem Jerzego Bartmińskiego wartości są istotnym, nieodłącznym elementem języka i językowego obrazu świata. Wartości kojarzą się z punktem widzenia i perspektywą postrzegania otaczającej rzeczywistości, językowy obraz świata wywodzi się z przypuszczalnego systemu wartości. Kontynuując tę myśl, Bartmiński przekonuje, że wartości biorą udział w procesie kategoryzacji, a co za tym idzie – w procesie konceptualizacji rzeczywistości przez podmiot lub wspólnotę językową¹⁷⁷.

Badając język, można studiować wartości, ich hierarchię, ukierunkowanie kulturowe systemu ocen i wzorców, sposobów oceniania, typowych dla danej społeczności. Wartości i

---

¹⁷³ Kuryłowicz B., 2013, *Wartościowanie i wartości w tekście poetyckim (na przykładzie nazw kwiatów w liryce Młodej Polski)*, Białostockie Archiwum Językowe 13, Białystok, s. 144–145.

¹⁷⁴ Puzynina J., 1997, *Słowo – Wartość – Kultura*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie, Lublin, s. 275.

¹⁷⁵ Krzeszowski T., 1999, *Aksjologiczne aspekty semantyki językowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 12–13.

¹⁷⁶ Puzynina J., 1992, *Język wartości*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa, s. 9.

¹⁷⁷ Bartmiński J., 2003, *Miejsce wartości w językowym obrazie świata*, [w:] *Język w kręgu wartości*, red. Tegoż, Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 63.

sposoby wartościowania, według Beaty Kuryłowicz, są zakodowane w strukturze języka¹⁷⁸. Analiza jednostek językowych (leksemów, a także form leksykalnych, słowotwórczych, składniowych i frazeologicznych) pozwala stworzyć model wartości właściwy określonej wspólnocie kulturowo-językowej¹⁷⁹.

System wartości, zdaniem Beaty Kuryłowicz, choć w dużej mierze jednolity kulturowo, nie pozostaje niezmienny – zmieniają się kanony piękna, normy etyczne i moralne, wrażenia zmysłowe (to, co jeszcze sto lat temu wydawało się przyjemne, dziś może wywoływać obrzydzenie), a także wartości metafizyczne (postępująca laicyzacja społeczeństw może prowadzić do desakralizacji słów/pojęć)¹⁸⁰.

Związek między aksjologią a lingwistyką, według Jadwigi Puzyniny, polega na tym, że pierwsza z nich jest głównie zainteresowany pytaniem, jakie są pojęcia, takie jak „wartość”, „piękno”, „dobro” i tak dalej, z kolei druga – szuka odpowiedzi na pytanie, jak ludzie odbierają znaczenia pewnych wyrażen językowych, w określonych językach w danym momencie historycznym¹⁸¹. Z kolei Tomasz Krzeszowski sugeruje, że aksjologia powinna zachować swój status jako nauka o wartościach, a semantyka powinna zachować swój status jako nauka o znaczeniu. Autor posługuje się opinią Martineta i jego uczniów, którzy twierdzą, że aksjologia utożsamiana jest z semantyką języka, utrzymując opinię, że wartość jest niezbędnym elementem opisu znaczenia. Tak więc, według autora, istnieje ścisły związek między wartościami a znaczeniem, a z tego wynika, że także między aksjologią a semantyką¹⁸².

Roger Fowler w swojej książce *Linguistic criticism* pisze wiele o zjawisku, które nazywa habitualizacją (ang. *habitualization*): użytkownicy języka przyzwyczajają się do warunkowych znaczeń słów i wypowiedzi w danym języku, „ślizgają się” po ich powierzchni, używając ich bez uświadomienia. Rolą językoznawcy, opinią autora, jest dehabitualizacja treści słów i wyrażen. Z jednej strony proces ten wiąże się ze uświadomieniem sobie treści wyrażenia, jego metalingwistycznym zrozumieniem, a z drugiej – z kształtowaniem własnego stosunku do treści. Według Fowlera, aby ukształtować tę postawę, konieczne jest doświadczenie wyrażenia – wykorzystanie go we własnej wypowiedzi¹⁸³.

---

¹⁷⁸ Kuryłowicz B., 2013, *Wartościowanie i wartości w tekście poetyckim (na przykładzie nazw kwiatów w liryce Młodej Polski)*, Białostockie Archiwum Językowe 13, Białystok, s. 144–145.

¹⁷⁹ Ibidem.

¹⁸⁰ Ibidem.

¹⁸¹ Puzynina J., 1982, *Językoznawstwo a aksjologia*, Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Zeszyt XXXIX, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Kraków, s. 24–25.

¹⁸² Krzeszowski T., 1999, *Aksjologiczne aspekty semantyki językowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 17–18.

¹⁸³ Puzynina J., 1997, *Słowo – Wartość – Kultura*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie, Lublin, s. 255–256

Jadwiga Puzynina uważa, że system wartości mówcy redukuje pojęcie wartości do treści, która jest przez niego postrzegana jako pozytywnie nacechowane. Powyższy wywód brzmi przekonująco, bo autorka pisze, że wartości są elementami rzeczywistości, a także stosunku do nich poszczególnych osób czy społeczności. Te postawy wyrażane są przez sądy wartościujące, takie jak dobry i zły; dobry: takie jak mówiący chce, żeby był; zły: taki jak mówiący nie chce, żeby był. Taka interpretacja przedstawia wartość jako pojęcie, które angażuje zarówno wolę, jak i intelekt i/lub uczucia człowieka¹⁸⁴. Zdaniem badaczki, wartości znajdują się w sferze wolnej woli jednostki, ale w procesie wychowawczym można wchodzić w interakcje przy ich wyborze, w pewnym sensie tworząc strukturę wartości dziecka. Ponadto, wartości ludzkie zależą również od poziomu moralnego, estetycznego i religijnego wykształcenia człowieka¹⁸⁵.

3.2 Definiowanie wartości

Pojęcie wartości bada nauka, zwaną aksjologią, ale dodatkowo figuruje ono jako znaczące ogniwo w innych naukach, takich jak: psychologia, socjologia, językoznawstwo, antropologia, teologia i inne¹⁸⁶. W *Słowniku języka ukraińskiego* rozumienie leksemu *Цінність* jest niejednoznaczne, odnosi się do sfery materialnej i duchowej:

Wyrażona w pieniądzu wartość czegokolwiek; cena.
Coś co ma pewną materialną albo duchową wartość; // cenny przedmiot; // wartości materialne – wszystkie przedmioty (ziemia, budynek, rzeczy pobytu i inne), które mają pewną wartość, cenę.
Istotność, ważność czegoś.

Według *Słownika języka polskiego* PWN słowo *wartość* ma kilka znaczeń:

1. To, ile coś jest warte pod względem materialnym.
2. Cecha tego, co jest dobre pod jakimś względem
3. Posiadanie zalet.
4. Zasady i przekonania będące podstawą przyjętych w danej społeczności norm etycznych.
5. Liczba określająca, ile jednostek zawiera dana wielkość fizyczna lub wielkość mogąca zastąpić wyrażenie algebraiczne, jego zmienne¹⁸⁷.

Zdaniem Bartmińskiego na definicje wartości składają się nie tylko cechy charakterystyczne podmiotu, ale także sam podmiot – w tym byty pojęciowe, postawy, stany i sytuacje, sposoby zachowania, które funkcjonują jako „idee wiodące” i są przedmiotem

---

¹⁸⁴ Ibidem, s. 264-265.

¹⁸⁵ Ibidem.

¹⁸⁶ Rodziewicz B., 2014, *Wartości: Polacy, Rosjanie, Niemcy*, volumina.pl, Szczecin, s. 12.

¹⁸⁷ Słownik języka polskiego PWN, online: <https://sjp.pwn.pl/szukaj/warto%C5%9B%C4%87.html>, [dostęp: 18.02.2022].

aspiracji, pożądania, motywacji, przyczyną zachowań i zachętą do określonych działań¹⁸⁸.

W opinii Jadwigi Puzyniny sposoby wartościowania rzeczywistości i hierarchia wartości, którą dorośli przekazują dziecku, różnią się od siebie w pewnym stopniu¹⁸⁹. Sposób przekazywania wartości może być różny, nie zawsze werbalny, ale komunikacja werbalna odgrywa znaczącą rolę, nie tylko w procesie wychowawczym, ale także w całym życiu człowieka podczas kształtowania się sądów wartościujących. Te ostatnie są używane w różnych sytuacjach i w różnych celach: do wyrażania swoich myśli i emocji, do przekonywania kogoś, wywierania wpływu na kogoś lub po prostu do wykonywania swoich obowiązków w pracy¹⁹⁰. Puzynina uważa, że rozumienie i wyrażanie ocen oraz reakcje na wartości są relatywne. Jest to wielowarstwowa relatywizacja, która zakłada, że rozumienie wartości jest wynikiem wpływu różnych światopoglądów, skomplikowanych przez indywidualne cechy, to, co wykształciło się w dzieciństwie oraz pod wpływem doświadczeń z całego życia¹⁹¹.

Zdaniem Jana Szczepańskiego wartością jest każdy materialny lub idealny przedmiot, idea czy instytucja, przedmiot rzeczywisty czy wyimaginowany, który jednostka społeczna czy społeczność darzy szacunkiem, któremu przypisuje ważną rolę w swoim życiu i odczuwa wewnętrzną potrzebę dążenia do niej¹⁹². Tomasz Krzeszowski stwierdza, że wartości często mylnie utożsamiane są z pojęciami, którym przypisuje się wartość, pozytywną ocenę¹⁹³.

Jeśli odwołamy się do sądu Barbary Rodziewicz, stwierdzimy, że niemożliwe jest zaakceptowanie jednoznacznej definicji terminu „wartość”, ponieważ jest on inaczej rozumiany przez badaczy, którzy rozważają problemy aksjologiczne. Każda z dyscyplin, w których poruszany jest temat wartości, podkreśla inne aspekty znaczenia tego pojęcia¹⁹⁴. Warto zwrócić uwagę na fakt, że analiza wartości może mieć charakter ontologiczny, epistemologiczny, humanistyczny i semiotyczny¹⁹⁵.

Kolejną ważną kwestią pojawiającą się przy typologizacji wartości jest zagadnienie pełnionych przez nie funkcji. Jerzy Kmita wyróżnia cztery z nich:

- a) Funkcję światopoglądowo-waloryzacyjną, wskazującą na wartości światopoglądowe („ostateczne”). Służy ona utrzymaniu określonego stosunku

---

¹⁸⁸ Bartmiński J., 2003, *Miejsce wartości w językowym obrazie świata*, [w:] *Język w kręgu wartości*, Studia semantyczne, red. Tegoż, Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 62.

¹⁸⁹ Puzynina J., 1992, *Język wartości*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa, s. 6.

¹⁹⁰ Ibidem.

¹⁹¹ Ibidem, s. 7.

¹⁹² Szczepański J., 1970, *Elementarne pojęcia socjologii*, PWN, Warszawa, s. 97.

¹⁹³ Krzeszowski T., 1999, *Aksjologiczne aspekty semantyki językowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 20.

¹⁹⁴ Rodziewicz B., 2014, *Wartości: Polacy, Rosjanie, Niemcy*, volumina.pl, Szczecin, s. 13.

¹⁹⁵ Kamiński S., 1986, *Jak uporządkować rozmaite koncepcje wartości* [B:] *O wartościowaniu w badaniach literackich*, red. S. Sawickiego, W. Panasa, Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin, s. 14.

władania.

- b) Funkcję kulturowo-edukacyjną, zwaną także perswazyjną, której celem jest przekonywanie jednostek do określonych wartości lub ich dezawuacja. Perswazja ta ma także dyskwalifikować pod względem moralnym i intelektualnym jednostki, które odrzucają proponowane wartości.
- c) Funkcję normalizująco-hierarchizującą, która ma służyć konstytuowaniu prawdy o człowieku, sankcjonującej normy społeczne.
- d) Funkcję technologiczną określającą sposoby działań w zakresie osiągania społecznych wartości i norm. Jest ona realizowana poprzez humanistyczną refleksję nad wartościami dokonującą się na gruncie m.in. psychologii czy socjologii wartości¹⁹⁶.

Wśród najczęściej wymienianych funkcji spełnianych przez wartości wymienia się zazwyczaj: zaspokajanie potrzeb, motywowanie ludzi do pożądanых działań, funkcję komunikacyjną-ożywiającą komunikację międzyludzką, organizowanie zarówno jednostek, jak i całych grup wokół wybranych wartości, funkcję porządkującą oraz kulturową¹⁹⁷.

3.3 Stan badań nad wartościami w Polsce

Ważną postacią, która wywarła olbrzymi wpływ na kształtowanie się aksjologii oraz etnolingwistyki jest Jerzy Bartmiński. Z inicjatywy Bartmińskiego w ramach OBTA UW w roku 2001 zostało utworzone konwersatorium EUROJOS, a następnie, w latach 2009–2015, afiliowane w Instytucie Sławistyki PAN w Warszawie, wspierane przez Instytut Filologii Polskiej UMCS w Lublinie i Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Opolskiego. Uczestnicy konwersatorium rozpoczęli współpracę w celu stworzenia słownika aksjologicznego Słowian i ich sąsiadów¹⁹⁸. Bartmiński uznaje system wartości, obowiązujący w świecie konkretnej społeczności językowej, za element minimalny programu badań nad językowym obrazem świata, obok autostereotypów, heterostereotypów, sposobów konceptualizacji przestrzeni i czasu, rodzajów wypowiedzi, rozróżnianych według kryteriów stylu i gatunku a także zmian historycznych we wszystkich wyżej wymienionych elementach¹⁹⁹.

---

¹⁹⁶ Kurczab H., 2012, *Z problemów wartości i wartościowania (wybrane zagadnienia)*, «Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego», Zeszyt 7, Rzeszów, Uniwersytet Rzeszowski, s. 17.

¹⁹⁷ Orbik Z., 2016, *Zagadnienie wartości wiedzy a koncepcja inteligentnego rozwoju*, «Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie», Zeszyt 92, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, s. 246

¹⁹⁸ Bartmiński J., 2016, *O aktualnych zadaniach etnolingwistyki*, Etnolingwistyka 28, Lublin, s. 23.

¹⁹⁹ Ibidem.

Zgodnie z zaleceniami rady naukowej konwersatorium EUROJOS, w lubelskim zespole zajmującym się aksjologią zestawiono niedawno wyniki badań językoznawców, socjologów i kulturoznawców – prezentowane w 20 różnego typu opracowaniach i sondażach. Wartości, które wskazywano najczęściej to: rodzina (szczęście rodzinne, rodzinność), praca, miłość, wiara (religijna, religijność, wiara w Boga), przyjaźń (grono przyjaciół), wolność, sprawiedliwość, prawda, tolerancja, uczciwość, patriotyzm, ojczyzna, godność, demokracja, zdrowie, odpowiedzialność/ współodpowiedzialność, dobro, honor, pieniądz (pieniądze), władza, solidarność, człowiek²⁰⁰.

Analizy i opisy oparte zostały na trojakiemu typowi danych: czerpanych ze źródeł systemowych (w tym słownikowych), ze źródeł „wywołanych”, tj. uzyskanych metodą badań ankietowych, trzecie – z tekstów czerpanych z korpusów narodowych oraz z wysokonakładowej prasy, dobranej wedle reprezentatywnych opcji politycznych i światopoglądowych. Ankiety były przeprowadzane w porównywalnych stuosobowych grupach studentów (równoważąc reprezentacje kobiet i mężczyzn, przedstawicieli kierunków humanistycznych i ścisłych), którym zadawano jedno wspólne pytanie „Co według ciebie stanowi o istocie prawdziwego X-a?”. Wprowadzenie w pytaniu modyfikatora „prawdziwy” miało służyć ukierunkowaniu odpowiedzi na stronę wyobrażeniową („Jak postrzegasz i konceptualizujesz X-a?”), a nie stronę przedmiotową („Jaki jest X?”). Jako narzędzie eksplikacji znaczeń przyjęto koncepcje definicji kognitywnej, której celem jest nie tyle zobiektywizowany opis znaczenia słów, ile uchwycenie tego, jak mówiący rozumieją znaczenia słów²⁰¹.

Opracowanie „Leksykonu Słowian i ich sąsiadów” zostało poprzedzone cyklem roboczych spotkań, których owocem była seria publikacji ogłaszanych na łamach rocznika „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” (tomy 20–28 z lat 2008–2016) 15 i w ramach lubelskiej „czerwonej serii” pod zbiorczym tytułem *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów*²⁰².

Duży wkład w badania nad wartościami wniosła Jadwiga Puzynina, inicjatorka i główna reprezentantką nowego nurtu w lingwistyce polskiej, lingwistyki aksjologicznej, bliskiej lingwistyce kulturowej i etnolingwistyce. Jej liczne artykuły, zwłaszcza dwie książki: *Język wartości* (1992) oraz *Słowo, wartość, kultura* (1997) – nadały badaniom nad językiem wartości

---

²⁰⁰ Bartmiński J., 2011, *Czy istnieje europejski kanon wartości?*, Etnolingwistyka, Lublin s. 17.

²⁰¹ Bartmiński J., Abramowicz M., 2016, *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów, Tom III Praca*, Lublin, red. Bartmiński J., s. 10.

²⁰² Ibidem.

wysoką rangę, określiły ich program i wytyczyły kierunek. Z dorobku badaczki i płynących z niego inspiracji korzysta coraz liczniejszy krąg autorów, podejmujących badania z zakresu językowego obrazu świata w skali porównawczej, międzyjęzykowej i międzykulturowej²⁰³. Ponadto Puzynina zaistniała w lingwistyce polskiej jako promotorka nowej koncepcji kultury języka, wzbogaconej o aspekty etyczne. Według niej, kultura języka nie może ograniczać się do tradycyjnej poprawności, ale musi objąć także etyczną stronę dialogu, musi respektować zasadę szacunku dla rozmówcy. W ostatecznej instancji tak rozumiana kultura słowa wchodzi w bezpośredni związek z etyką komunikacji, staje się „etyką słowa”²⁰⁴.

Jedną z badaczek, która podejmuje tematykę wartości jest Barbara Rodziewicz. Przeprowadziła ona eksperyment o charakterze masowym, metodą skojarzeń swobodnych, który polegał na zapisaniu przez badanych w swoim języku ojczystym pierwszego słowa lub wyrażenia, jakie przychodzi im na myśl po zapoznaniu się ze słowem – bodźcem²⁰⁵. Zgodnie z założeniem w teście asocjacyjnym uczestniczyło 1500 osób, po 500 studentów w wieku 18–25 lat, reprezentantów społeczności polsko-, rosyjsko- i niemieckojęzycznej, w równej mierze kobiety i mężczyźni. Eksperyment lingwistyczny, tzw. test werbalnych asocjacji, polega na psychofizjologicznym badaniu czasowych związków międzywyrazowych. Na potrzeby badania powstała ankieta zawierająca dwadzieścia nazw wartości, materiał został uporządkowany losowo. Test, przeprowadzony w latach 2009–2011, miał charakter pisemny, badani otrzymali dwa zadania:

- zapisanie nieukierunkowanej swobodnej reakcji, pierwszego przychodzącego na myśl słowa lub wyrażenia po przeczytaniu wyrazu hasłowego.
- wskazanie wartości, które uważają za najważniejsze w ich życiu i którymi kierują się na co dzień, co pozwoliło ustalić deklarowaną przez nich hierarchię jednostek aksjologicznych.

Wybór wartości został uargumentowany zapotrzebowaniem na różnorodność oraz dogłębną analizę zakresu zjawiska wartości. W inwentarzu jednostek aksjologicznych, według Rodziewicz, znalazły się wartości tworzące rdzeń kultury etnicznej i najsilniej wiążące jednostki z rzeczywistością oraz wspólnota, w której żyją, takie, które „pomagają członkom społeczeństwa dokonywać wyborów, ukierunkowują i wskazują cele oraz środki działania, a

---

²⁰³ Bartmiński J., 2010, *Profesor Jadwiga Puzynina i program lingwistyki aksjologicznej*, Etnolingwistyka 22, Lublin, s. 9.

²⁰⁴ Ibidem, s. 10.

²⁰⁵ Rodziewicz B., 2014, *Wartości: Polacy, Rosjanie, Niemcy*, Volumina.pl Daniel Krzanowski, Szczecin.

także wzmacniają samo działanie w ramach tej dziedziny kulturowej, w której same tkwią”²⁰⁶, mianowicie wartości społeczne – demokracja, patriotyzm, praca, rodzina, tolerancja, tradycja i wolność²⁰⁷. Analizie poddane zostały również wartości moralne (etyczne), godność, miłość i sprawiedliwość, wartości estetyczne i odczuciowe, reprezentowane w badaniach przez piękno i szczęście, wartości prestiżowe (sukces) i transcendentne (Bóg). Celem analizy, według badaczki, było omówienie oraz porównanie sposobów konceptualizacji i hierarchizacji wartości w świadomości językowej młodych Polaków, Rosjan i Niemców, a także ukrytych w wartościach pojęć – kluczy do określonego kodu kulturowego, który za Wojciechem Chlebą badaczka rozumie jako „historycznie ukształtowany system znaków, wyobrażeń i przekonań, fundowany przez składniki kultury rodzimej i kultur z nią współfunkcjonujących, system, który, tworząc wspólnotę znaczeń i odwołań, zapewnia poczucie jedności danej społeczności narodowej”²⁰⁸. Rodziewicz uważa, iż poznanie tego kodu kulturowego może „przyczynić się do świadomego nawiązania i podtrzymania dialogu międzykulturowego, zniesienia barier i ułatwienia komunikacji oraz przepływu informacji między jego uczestnikami, co w efekcie stworzy możliwość wzajemnego poznania i zrozumienia”²⁰⁹.

Celem eksperymentu jest określenie pól asocjacyjnych słów lub wyrażen – bodźców wskazujących na związane z danym słowem treści przechowywane w pamięci użytkowników języka. Badanie swobodnych skojarzeń sprowadza się do podania pierwszego słowa, które przychodzi na myśl respondentowi po usłyszeniu hasła. Rodziewicz analizuje wyniki badań pod różnymi względami, używając odmiennych podejść metodologicznych, w tym podejścia synchronicznego i diachronicznego²¹⁰.

Oprócz tego badaczka podejmuje także tematykę konceptualizacji wartości, definiując ją za Ronaldem Langackerem jako „doświadczenie mentalne, które obejmuje doświadczenie sensoryczne, procesy tworzenia nowych pojęć i wiedzę kontekstową”²¹¹. Zdaniem Rodziewicz, proces konceptualizacji służy rozpoznawaniu i charakteryzowaniu znaczeń pojęć oraz pozwala na podstawie danych językowych dokonywać rekonstrukcji symbolicznego rozumienia

---

²⁰⁶ Dyczewski L., 1995, *Kultura polska w procesie przemian*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin, s. 58.

²⁰⁷ Rodziewicz B., 2016, *Polacy, Rosjanie i Niemcy wobec wartości. Hierarchia i sposoby rozumienia jednostek aksjologicznych*, Etnolingwistyka 28, Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie, s. 140.

²⁰⁸ Gajda S., 2000, *Plaszczyzny oglądu językowego obrazu świata w opisie semantycznym języka* [w:] *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich I*, red. S. Gajda, Opole, s. 169.

²⁰⁹ Rodziewicz B., 2016, *Polacy, Rosjanie i Niemcy wobec wartości. Hierarchia i sposoby rozumienia jednostek aksjologicznych*, Etnolingwistyka 28, Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie, s. 141.

²¹⁰ Rodziewicz B., 2010, *Koncept szczęście w językowym obrazie świata Polaków i Rosjan. Aspekt diachroniczny (paremiologiczny) i synchroniczny (asocjacyjny)*, Poznań, s. 227–228.

²¹¹ Jedliński R., 2000, *Językowy obraz świata wartości w wypowiedziach uczniów kończących szkołę podstawową*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków, s. 62.

przedmiotu, składającego się na znaczenie pojęcia²¹².

Istotny wkład w badania z dziedziny aksjologii w polskiej lingwistyce ma Ryszard Jedliński, który przeprowadził obszerne badania nad wartościami, który przeprowadził badania ankietowe nad wartościami w 1995 roku, w jedenastu szkołach (głównie w Krakowie i Tarnowie). W badaniach uczestniczyło 1001 uczniów klas ósmych, w tym 300 uczniów z trzynastu szkół w Krakowie, 255 uczniów z dziewięciu szkół w miastach średniej wielkości oraz 446 uczniów z dwudziestu trzech szkół wiejskich²¹³. Nazwy wartości, z pominięciem nazewnictwa kategorii nadrzędnych (np. wartości transcendentne etc.), umieszczono w ankiecie w porządku alfabetycznym, co miało służyć wyeliminowaniu niekorzystnego zjawiska sugerowania się rangą wartości w zaproponowanym układzie hierarchicznym²¹⁴.

Jako narzędzie opisu w rekonstrukcji struktury poszczególnych pojęć (nazw wartości) przyjęto reguły semantyczne definicji kognitywnej, która – zdaniem badacza – umożliwiła rekonstrukcję punktów widzenia, perspektyw interpretacyjnych oraz docieranie do determinant społeczno-kulturowych nazw wartości. Uwzględniono konceptualizacje tylko tych preferowanych przez młodzież wartości, które uzyskały ponad 50% wyborów (RODZINA, MIŁOŚĆ, BÓG, ZDROWIE, PRZYJAŹŃ, ŻYCIE), którą Jedliński poszerza o pojęcie PRACY. Autor rozpatruje językowy obraz świata wartości akceptowanych przez uczniów w ujęciu lingwoedukacyjnym, korzystając przede wszystkim z propozycji metodologicznych lingwistyki kognitywnej. Język traktuje zgodnie z postulatami lingwistyki kulturowej nie tylko jako środek służący przekazywaniu informacji i komunikowaniu wewnętrznych przeżyć jednostki, odnoszących się do rzeczywistości społeczno-przyrodniczej, ale również jako sposób konceptualizacji tej rzeczywistości, jako swoisty magazyn doświadczenia zbiorowego danej społeczności²¹⁵.

3.4 Typologia wartości

W aksjologii, według Rodziewicz, istnieją dwa przeciwstawne podejścia do sposobu postrzegania wartości: subiektywistyczne i obiektywistyczne²¹⁶. Pierwszy z nich utożsamia istnienie wartości z istnieniem podmiotu, jego doświadczeń i sądów. W tym sensie wartości są

---

²¹² Rodziewicz B., 2019, *Konceptualizacja pojęć „zdrowie” i „здоровье” jako wartości w świetle danych empirycznych (ujęcie psycholingwistyczne)*, Roczniki Humanistyczne, s. 63–63.

²¹³ Ibidem, s. 68.

²¹⁴ Jedliński R., 2000, *Językowy obraz świata wartości w wypowiedziach uczniów kończących szkołę podstawową*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków, s. 67.

²¹⁵ Ibidem, s. 5–9.

²¹⁶ Rodziewicz B., 2014, *Wartości: Polacy, Rosjanie, Niemcy*, volumina.pl, Szczecin, s. 13.

przedstawiane jako trwałe, niezmiennie idee, które nie są tworzone przez nikogo i nikt nie jest w stanie ich zmodyfikować²¹⁷. Drugi, z kolei przedstawia wartości jako produkt aktów świadomości, czyli zjawisk, które występują w psychice podmiotu i są uzasadnione czasem, miejscem, okolicznościami i właściwościami samego podmiotu. W tym rozumieniu wartości są przedstawiane jako zjawisko nietrwałe²¹⁸. Perspektywa subiektywistyczna była wielokrotnie krytykowana, ponieważ na zgodnie z nią powinno być tyle wartości, ile podmiotów (ludzi). Według Heinricha Rickerta to nie forma wartości się zmienia, ale ich treść, co z kolei świadczy o relatywizmie podmiotów, a nie samych wartości²¹⁹.

Przedstawicielom perspektywy obiektywistycznej przypisuje się pierwsze typologie wartości, przykładem jest klasyfikacja Maxa Schellera, który wyróżnia takie kryteria, jak czas istnienia wartości, obszar ich wpływu, ich niezależność w hierarchii i głębia ich percepcji²²⁰.. Na podstawie pracy Schellera Adam Węgrzecki zaproponował następującą klasyfikację wartości:

- a) wartości religijne (absolutne) (sacrum i profanum);
- b) wartości duchowe (kulturowe), a wśród nich:
  - wartości estetyczne (co jest piękne, a co – obrzydliwe);
  - wartości sprawiedliwości (co jest dopuszczalne, a co – niedopuszczalne);
  - wartości poznawcze (co jest wiarygodne, a co – niewiarygodne);
- c) wartości witalne (życiowe) (co jest szlachetne, a co – zwyczajne);
- d) wartości hedonistyczne (co jest przyjemne, a co – nieprzyjemne).

W tej klasyfikacji, według Rodziewicz, warto zwrócić uwagę na fakt, że obecne są nie tylko wartości postrzegane jako pozytywne, ale także te, które mają negatywną konotację²²¹.

W podejściu epistemologicznym występują dwa nurty aksjologiczne – kognitywistyczny i akognitywistyczny, które różnią się sposobem postrzegania wartości, czyli ich określania i odczuwania²²². Zgodnie z podejściem kognitywistycznym możliwe jest postrzeganie wartości empirycznie poprzez lub z pomocą intuicji. Ponadto, w związku z założeniem, że wartości można zrozumieć, można im przypisać jedną z wartości logicznych (prawda lub fałsz)²²³. Podejście akognitywistyczne polega na postrzeganiu wartości w sposób

²¹⁷ Lipiec J., 2001, *W przestrzeni wartości. Studia z ontologii wartości*, FALL, Kraków, s. 10.

²¹⁸ Tatarkiewicz W., 1970, *Historia filozofii, Tom 1*, PWN, Warszawa, s. 57.

²¹⁹ Kunowski S., 2003, *Wartości w procesie wychowania*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków, s. 28.

²²⁰ Scheler M., 1916, *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik*, „Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung”, Zweiter Band, Halle an der Saale, s. 120–130.

²²¹ Rodziewicz B., 2014, *Wartości: Polacy, Rosjanie, Niemcy*, volumina.pl, Szczecin, s. 16.

²²² Ibidem, s. 22–23.

²²³ Rodziewicz B., 2014, *Wartości: Polacy, Rosjanie, Niemcy*, volumina.pl, Szczecin, s. 19.

emotywistyczny, odrzucając możliwość ich weryfikacji sensorycznej. Ponadto, zgodnie z tym podejściem, wartości są związane ze sferą ludzkich uczuć²²⁴.

Inną kategoryzację proponuje Puzynina, dzieląc wartości na pozytywne i negatywne:

a) pozytywnie nacechowane:

- instrumentalne, wyrażone za pomocą leksemów, takich jak: użyteczny, odpowiedni, praktyczny, wspaniały, doskonały, dobry;
- marginalne, w tym metafizyczne (świętość, dobro), poznawcze (prawda), estetyczne (piękno), moralne (dobro drugiej osoby), etyczne (przestrzeganie obyczajów), witalne (własne życie), odczuwane (szczęście, przyjemność);

b) negatywnie nacechowane:

- instrumentalne – definiowany przez przeciwstawne pozytywnym wyrażenia, na przykład nieodpowiedni, niepraktyczny, zły itd.;
- marginalne, gdzie odpowiednio rozróżnia się: zło, ignorancję, brzydotę, nieszczęście, krzywdę innej osoby²²⁵.

Autorem następnej typologii jest Ryszard Jedliński, który dzieli wartości na dwie grupy:

c) transcendentne – bóg, wiara, świętość, zbawienie;

d) nietranscendentne

- kognitywne (wiedza, prawda, mądrość),
- estetyczne (piękno),
- moralne (dobro drugiej osoby, godność, bohaterstwo, honor, miłość, odpowiedzialność, pokora, przyjaźń, skromność, sprawiedliwość, uczciwość, szczerść),
- społeczne (demokracja, praca, wolność, tolerancja),
- witalne (zdrowie, życie, siła),
- utylitarne (talent, zaradność, praktyczność),
- prestiżowe (sława, bogactwo, pieniądze),
- hedonistyczne (przyjemność, radość, rozrywka)²²⁶.

Kolejna klasyfikacja, autorstwa Romana Ingardena, odwołuje się do wartości witalnych, kulturowych oraz moralnych:

---

²²⁴ Rodziewicz B., 2014, *Wartości: Polacy, Rosjanie, Niemcy*, volumina.pl, Szczecin, s. 19.

²²⁵ Puzynina J., 1992, *Język wartości*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa, s. 38–42.

²²⁶ Karwatowska M., 2010, *Uczeń w świecie wartości*, Wydawnictwo UMCS, Lublin, s. 17-18.

- witalne, z którymi blisko spokrewnione są wartości użytecznościowe (użytkitarne) oraz wartości przyjemnościowe,
- kulturowe, a wśród nich wartości estetyczne (piękno i szpetota, wdzięk, wzniosłość, ładność), wartości poznania (prawdy i fałszu) oraz socjalne (obyczajowe),
- moralne (etyczne), np. dobro i zło, odpowiedzialność, sprawiedliwość, ofiarność, odwaga i tchórzostwo, szlachetność, przebaczenie i mściwość²²⁷.

Ostatnia klasyfikacja, Tadeusza Patrzalka, wyróżnia cztery kategorie wartości:

- ostateczne – życie, prawda, byt, świętość;
- moralne – miłość, uczciwość, uprzejmość, tolerancja, odwaga;
- eksploatacyjne – bogactwo, wiedza, władza, korzyść;
- estetyczne – moda, humor, uroda, porządek²²⁸.

Podsumowując, typologie wartości w językoznawstwie są zróżnicowane, choć w niektórych przypadkach aspekt kategoryzacji bazuje na podobnym podejściu. Niektórzy badacze dzielą wartości ze względu na pozytywne lub negatywne nacechowanie, inni – odwołują się do transcendentności jako do decydującego pod czas podziału czynnika. W niniejszej pracy zostanie wykorzystana typologia Ingardena, wyodrębniająca wartości witalne, użytkitarne, kulturowe oraz moralne.

---

²²⁷ Ingarden R., 1966 *Czego nie wiemy o wartościach*, [w:] Tenże, *Przeżycie – dzieło – wartość*, Kraków, s. 85.

²²⁸ Patrzalek T., 1996, *Dydaktyka mówienia o wartościach i ocenach*, *Polonistyka* nr. 4, Poznań, s. 219-224.

4. EKSPERYMENT JĘZYKOWY

Szczególnie interesujące w poznawaniu języka jest odkrywanie znaczeń wyrazów przez, z jednej strony ograniczone przejmowaniem wzorów zachowań językowych od otoczenia, z drugiej – dające pełnię aktywności poznawczej użytkowników, ich kreacji językowej i niezwykle szerokich horyzontów myślowych. Kreatywność poznania tkwi w relacji między językiem a wiedzą o świecie, w ich wzajemnym funkcjonowaniu²²⁹, toteż można za pomocą języka wyrazić swoje myśli i odwrotnie – to, o czym się mówi może wpłynąć na myślenie. Aktywność poznawcza człowieka analizowana poprzez pryzmat języka pozwoli wykazać związki między mową a myśleniem oraz dokonać ich oglądu w perspektywie lingwistycznej. Zagadnieniom tym warto przyjrzeć się bliżej, badając znaczenia wyrazów oraz ich semantyczne właściwości, m.in. powiązania konotacyjne oraz ścieżki kognitywne w kreowaniu definicji. Istotnym kontekstem interpretacyjnym dla prezentowanego materiału jest odniesienie do umiejętności lingwistycznych, percepcyjnych i poznawczych obu grup poddanych badaniu. „Rozumieć to (...) zdawać sobie sprawę z zakresu i treści danego pojęcia, czyli umieć określić dane pojęcie za pomocą właściwej definicji. Pojęcia rozumiemy tylko wtedy, jeżeli rozumiemy je dokładnie i ściśle, jeżeli zdajemy sobie sprawę z cech istotnych danego pojęcia i jego rodzaju właściwego”²³⁰. Inną rzeczą jest rozumieć znaczenie wyrazu i wiedzieć, co on oznacza, a inną umieć zdefiniować i trafnie określić słowami dane pojęcie, a jeszcze inną – połączyć składniki operacji myślowych w asocjacyjnych skojarzeniach. Definiowanie pojęć w swej istocie polega na ich klasyfikowaniu, ale nie zawsze odczuwamy potrzebę określania pojęć, którymi władamy, nie zastanawiamy się też nad ścisłym ich znaczeniem. Nierzadko odnosimy słowa do skojarzeń myślowych, które mamy w głowie. Sama świadomość definiowania jest niezwykle istotna z perspektywy językoznawczej. Odnosi się do rozumienia przez użytkowników języka, że wyrazy są jedynie umownymi znakami o funkcji referencjalnej, które – jako elementy świata językowego – podlegają regułom morfologicznym, strukturalnym, semantycznym i innym.

Wykorzystując metody opisu zaproponowane przez językoznawstwo kognitywne podjęto próbę konceptualizacji pojęć ważnych w języku, aksjologicznie interesujących i przewijających się w rozmaitych kontekstach kulturowych.

---

²²⁹ Duraj-Nowakowa K., 1995, *Metodologia poznawania językowego obrazu świata dzieci i młodzieży*, [w:] *Językowy obraz świata dzieci i młodzieży: praca zbiorowa*, red. J. Ożdżyńskiego, Kraków, Wydawnictwo Naukowe WSP, s. 476.

²³⁰ Szuman S., 1985, *Podstawy rozwoju i wychowania w ontogenezie*, Tom 2, Warszawa, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, s. 287.

Zastosowanie założeń kognitywizmu, który „nakazuje” całościowe badanie wiedzy językowej w działaniu językowym, pozwoliło mi zbadać zarówno kompetencję językową, jak i świadomość językową²³¹ respondentów ankiety, system pojęć (konkretnych, abstrakcyjnych) oraz strukturę znaczeń (ich role i osadzenie w kulturze). W analizach kontrastywnych, ważnych dla kulturoznawstwa, aksjologii lingwistycznej i komunikacji międzykulturowej, porównano pojęcia ważne, uniwersalne, funkcjonujące w dwu systemach językowych. Ze względu na ich rangę w języku i miejsce w systemie wartości zostały one wytypowane do badania metodą sondażu.

Z metodologicznego punktu widzenia praca mieści się w rozlegle rozumianym nurcie językoznawstwa porównawczego, bazującego na badaniach semantycznych opartych na koncepcji językowego obrazu świata oraz teorii pola znaczeniowego. Uwzględnienie w nim konotacji komponentów wartości wytypowanych do opisu wiąże się z ujęciem semantyki kognitywnej, zaś odwołania do wpływów kultury – do etnolingwistyki. Przedmiotem badania są pozyskane w badaniach ankietowych definicje wartości cenionych przez młodzież akademicką z Polski i Ukrainy oraz związki z potencjałem znaczeniowym ich odpowiedników, tj. leksemów zawartych w słownikach. Komponenty fakultatywne znaczeń nazw, nie zawsze ujawniające się w każdym użyciu danego wyrazu, jednocześnie utrwalone w obu zestawionych językach, wchodzące w skład tzw. wiedzy pozajęzykowej, są szczególnie interesującym aspektem badawczym. Badania pilotażowe, poprzedzające badanie językowe, potwierdziły, że największe różnice w definiowaniu dotyczą pojęć abstrakcyjnych, niektóre potencjalne elementy znaczeniowe pozostają w ukryciu, inne są wyeksponowane ponad miarę. Rzeczowniki: *liberté*, *freedom* i *wolność* – wbrew pozorom nie są ekwiwalentami, ponieważ zawierają specyficzne dla danego języka konotacje, wynikające ze specyficznych doświadczeń historycznych i kulturowych²³².

Wobec ogromu materiału językowego, na który składają się różne poświadczenia wartości i ich komponentów konotacyjnych, konieczne było ograniczenie liczby leksemów poddanych oglądowi do ośmiu wartości. Z tego względu do materiału zaliczono jedynie te jednostki językowe, które wysoka frekwencja użycia oraz szeroki kontekst społeczny przybliżyła do pojęcia nośników konotacji, czytelnych w ramach wiedzy utrwalonej w języku. Część z nich to dziedzictwo dawne, są to leksemy obrosłe wielowiekową tradycją, takie jak: Rodzina,

---

²³¹ Por. pojęcia: *kompetencja językowa* i *świadomość językowa* [w:] *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyka, Wrocław – Warszawa – Kraków 1992.

²³² Łuczyński E., Maćkiewicz J., 2011, *Językoznawstwo ogólne. Wybrane zagadnienia*, Gdańsk, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s. 44.

Wolność, Miłość itp. W ich opisie stosuję konwencję zapisu wielką literą dla ich wyróżnienia jako obiektów badania w językach polskim i ukraińskim. Są one wyraziste w analizie kontrastywnej, wskazującej różnice w definiowaniu pojęć i wskazywaniu kulturowych uwarunkowań ich motywacji. Analiza i interpretacja systemów wartości i ich znaczeń w językach polskim i ukraińskim pozwolą zastanowić się nad ich pozycją w świadomości kulturowej współczesnych użytkowników wskazanych kodów, tym samym – analizę związków językowo-kulturowych obu nacji.

4.1 Obraz Polaków i Ukraińców w polskiej przestrzeni społecznej

Wczesne wzmianki o Ukraińcach w prasie zbadała Halina Sójka-Masztalarz. Badaczka przeprowadziła analizę materiału językowego, wynotowanego z tekstów propagandowych z lat 1918–1939, z których wywnioskowała, że przedstawiciele nacji ukraińskiej byli postrzegani różnie „mimo że dominował obraz Ukraińca jako wroga, pochodny od profilu Ukraińca jako obcego”²³³.

Kolejną pracą, na którą warto zwrócić uwagę, jest publikacja Barbary Stoczewskiej. Autorka po przeprowadzonej analizie dochodzi do wniosku, że po drugiej wojnie światowej „stereotyp «pocziwego Rusina», «brata przy pługu» czy sojusznika zastąpiony został wizerunkiem ukraińskiego rezuna, odpowiedzialnego za masowe mordy na ludności polskiej Wołynia, okrutnego i zięjącego nienawiścią”²³⁴. Do podobnych wniosków dochodzi także Joanna Konieczna-Salamantin. Z jej badań nad wzajemnym wizerunkiem Polaków i Ukraińców wynika, że został on w dużym stopniu kształtowany przez bolesne wydarzenia historyczne. Oprócz tego autorka zauważa, iż negatywne skojarzenia z tym związane odnoszą się głównie do starszego pokolenia Polaków, natomiast młodsze – kojarzy naszych wschodnich sąsiadów z przestępczością i zacofaniem²³⁵.

Ukraińska badaczka Maria Pawluch uważa, że „stereotypizacja” Ukrainy i Ukraińców w polskiej prasie przeszła dwa etapy: stanowienia i reorganizacji. „Stanowienie stereotypu w mediach prasowych odbywało się w czasie uzyskania niepodległości przez państwo ukraińskie do 2004 roku, natomiast po pomarańczowej rewolucji można było zaobserwować przekształcenie stereotypu z negatywnego w neutralny, z czasem nabrał on elementów

---

²³³ Sójka-Masztalarz H., 2004, *Rusini czy Ukraińcy? Językowy obraz nacji ukraińskiej w prasie polskiej (1918–1939)*, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, Wrocław, s. 194.

²³⁴ Stoczewska B., 2011, *Wizerunek Ukraińca w polskiej myśli politycznej – perspektywa historyczna oraz współczesne odniesienia*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, Tom LVIII, s. 154.

²³⁵ Konieczna J., 2001, *Polska – Ukraina. Wzajemny wizerunek*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, s. 8.

pozytywnych”²³⁶. Tę opinię potwierdzają także badania Maryany Prokop nad obrazem Ukrainy i Ukraińców, opublikowane na łamach tygodnika „Polityka”²³⁷.

Warto również wspomnieć o współczesnych badaniach dotyczących tych kwestii. W wyniku przeprowadzonej przez Renatę Rozbicką analizy tygodników z lat 2014–2016 stwierdzono, że wszystkie „kreowały pozytywny wizerunek współczesnego obywatela Ukrainy w odniesieniu do trzech zaproponowanych kategorii”²³⁸. Zdaniem autorki czasopisma nie szerzyły postaw ksenofobicznych, a „dziennikarze z aprobatą pisali o Ukraińcach jako wykwalifikowanej kadrze zawodowej i podkreślali ich wkład w rozwój polskiej gospodarki”²³⁹.

O wizerunku Ukraińca w prasie pisze także Dariusz Baran, poddając analizie lata 2012–2015. W jego opinii wydarzenia historyczne „pojawiają się w przekazie medialnym najczęściej, determinując ogólny obraz tej społeczności”²⁴⁰. W odróżnieniu od ustaleń Rozbickiej, badacz dochodzi do wniosków, że Ukraińcy przedstawiani są najczęściej w jednoznacznie negatywnym kontekście, co wiąże się z nawiązaniem do ukraińskich nacjonalistów i co najczęściej powtarza się na łamach prasy prawicowej, konserwatywnej²⁴¹.

Szczególne miejsce w badaniach nad stereotypami w odniesieniu do grup etnicznych zajmuje raport poświęcony komentarzowi na ten temat w polskim dyskursie publicznym, który skupia się na analizie artykułów z drugiej połowy 2013 roku w wydaniach internetowych najważniejszych polskich periodyków, gazet i czasopism (takich jak: „Polityka”, „Gazeta Wyborcza”, „Nasz Dziennik”, „Fakt”, „Wprost”, „Do Rzeczy” itp.) oraz internetowych portalach informacyjnych (Interia, Onet, Wirtualna Polska)²⁴². W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, że obraz Ukrainy i Ukraińców prezentowany w analizowanych artykułach jest negatywny, gdyż „wyraźnie zaciążyły na nim zaszłości historyczne – głównie związane z ukraińskim nacjonalizmem, UPA i kwestią zbrodni wołyńskiej”²⁴³.

Na koniec opisu stanu badań dotyczących tych kwestii należy przywołać analizy

---

²³⁶ Павлюх М., 2007, *Стереотипи й образи України та Українця в сучасній польській журналістиці*. «Вісник Львівського Університету», nr 30, s. 253.

²³⁷ Prokop M., 2013, *Stereotyp Ukraińca w polskim*, Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy, Nauki Społeczne, nr 3, s. 57.

²³⁸ Rozbicka R., 2018, *Imigrant czy uchodźca? Wizerunek Ukraińców mieszkających w Polsce na podstawie tygodników opiniotwórczych: „Do Rzeczy”, „Newsweek Polska” i „Tygodnik Powszechny” w latach 2014–2016*. [w:] *Imigranci z Ukrainy w Polsce: potrzeby i oczekiwania, reakcje społeczne, wyzwania dla bezpieczeństwa*, Wrocław: Wydawnictwo AWL, s. 56.

²³⁹ Ibidem.

²⁴⁰ Baran D., 2016, *Wizerunek Ukraińców na łamach wybranej polskiej prasy*. „Państwo i Społeczeństwo” Tom XVI, nr. 1, s. 114.

²⁴¹ Ibidem, s. 114–115.

²⁴² Jura J., Kałużyńska K., 2015, *Obraz obcokrajowców i imigrantów w polskich mediach tradycyjnych i internetowych*. [w:] *Imigranci o wysokich kwalifikacjach na polskim rynku pracy*, red. Konieczna-Sałamatin J., Warszawa: Instytut Społeczno-Ekonomicznych Ekspertyz, Fundacja „Nasz wybór”, s. 120.

²⁴³ Ibidem, s. 52.

przeprowadzone przez Ignacego Józwiaka, Joannę Konieczną-Sałamatin oraz Michała Tudorowskiego, którzy poddali ilościowej i jakościowej analizie dziewięć tytułów prasowych z pierwszego półrocza 2009 roku w stworzonym zestawie słów kluczowych: „cudzoziemcy”, „obcokrajowcy”, „imigranci”, „uchodźcy”, „nielegalni”, „inwestorzy” wraz z określeniem wybranych kategorii narodowych, etnicznych, rasowych²⁴⁴. Z badań wynika, że „trudno o jednoznaczny, charakterystyczny dla wszystkich analizowanych tytułów prasowych obraz przebywających w Polsce cudzoziemców”²⁴⁵. Autorzy postulują, że duże znaczenie dla obrazu cudzoziemców w prasie mają teksty o tematyce sportowej oraz że „prasa nie propaguje niechęci czy wrogości w stosunku do cudzoziemców”²⁴⁶. Warto zauważyć, że zgodnie z wynikami analiz nie brakuje tekstów, w których obcokrajowcy występują w roli „czarnych charakterów”, lecz „nawet gdy w doniesieniach o przestępstwach, niemoralnych występach lub innych niepożądanych działaniach jest podkreślana narodowość (obywatelstwo) sprawcy, nie wiąże się to z ogólnie negatywnym stosunkiem do obecności i napływu obcokrajowców do Polski”²⁴⁷. W wynikach wspomnianych badań łatwo zaobserwować znaczne rozbieżności, chociaż okresy poddane analizie częściowo się pokrywają. Możliwe, że takie zróżnicowanie spowodowane jest odmiennym podejściem do wyboru tekstów źródłowych. Warto podkreślić, że językowy obraz Ukraińca jest związany z językowym obrazem świata Polaków, a prowadzone na ten temat badania wspomagają zrozumienie świadomości zbiorowej oraz wypracowanie technik komunikacji międzykulturowej. Ważnym aspektem jest też znajomość językowego obrazu świata własnego narodu ze względu na pozytywny wpływ, który wywiera on na postawy mówiących w tym języku.

Niewątpliwie aksjologiczna analiza elementów JOS, takich jak wizerunek obcokrajowca, w tym mieszkańca Ukrainy, sprzyja zrozumieniu postaw i sposobów postrzegania przez użytkownika języka osób nienależących do wspólnoty językowej. Obraz przedstawiany w mediach w okresie 2005–2010 wywiera wpływ na obecny stosunek do Ukraińców, gdyż postrzeganie odzwierciedlone w JOS zmienia się pod wpływem różnych czynników na przestrzeni wieków²⁴⁸.

Wyniki moich badań²⁴⁹ wskazują raczej na neutralne postrzeganie mieszkańców

---

²⁴⁴ Józwiak I., Konieczna-Sałamatin J., Tudorowski M., 2010, *Bez cudzoziemców bylibyśmy ubożsi. Wizerunek obcokrajowców na łamach polskiej prasy*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, s. 5.

²⁴⁵ Ibidem, s. 35–36.

²⁴⁶ Ibidem.

²⁴⁷ Ibidem.

²⁴⁸ Корнилов О.А., 2003, *Языковые картины мира как производные национальных менталитетов*, Москва: ЧеРо, s. 15.

²⁴⁹ Borkowska A., 2020, *Językowy obraz Ukraińców w polskich dziennikach prasowych (analiza materiałów narodowego korpusu języka polskiego z lat 2005 – 2010)*, Acta Polono-Ruthenica XXV/3, s. 104–105.

Ukrainy w dziennikach prasowych z lat 2005–2010, umieszczonych w Narodowym Korpusie Języka Polskiego, w tym: uznanie osiągnięć sportowych oraz obserwacje aktualnych wydarzeń politycznych. Biorąc pod uwagę stan badań z lat wcześniejszych, warto zaznaczyć pozytywną zmianę wizerunku Ukraińca w polskich mediach, w których Ukrainiec przestaje być ukazywany jako osoba wroga, niechciana, obca²⁵⁰.

Oprócz stereotypów w języku pojawiają się również autostereotypy. Żydek-Bednarczuk uważa, że są to wyobrażenia o sobie i własnej grupie społecznej, jej zaletach i wadach. Autostereotypy mają charakter samooceny własnej grupy, z którą porównuje się przedstawicieli innych grup.

Badania przeprowadzone w ramach Projektu Społecznego 2012 wykazały, że – zdaniem Polaków – głównymi cechami Polaka, Polki są: zaradność, umiejętność eksperymentowania z dostępnymi, często ograniczonymi środkami, skłonność do inwestowania w relacje międzyludzkie, budowanie nieformalnych sieci współpracy i kontaktów, pogłębianie znajomości i zacieranie granicy publiczny – prywatny, zagrożenia wynikające z niepewnej własnej pozycji, potrzeba wytłumaczenia swojej narodowej misji i powoływania się na trudną historię, niezdolność do przyjmowania porażek, rodzinność, religijność²⁵¹.

Według Romana Gawarkewicza, wyobrażenia o innych narodowościach często przybierają formę stereotypów, które można rozumieć jako szeroki semantyczny wskaźnik stosunku grup do siebie, a następnie warunek wstępny procesu komunikacji między ich przedstawicielami²⁵². W opinii Danuty Bocheńskiej, w zależności od tego, jak członkowie grupy społecznej myślą i wypowiadają się, a także od tego, co konkretne grupy etniczne sądzą o sobie nawzajem, jakie wzajemne stereotypy tworzą, zależy motywacja do jakichkolwiek kontaktów i procesu komunikacji²⁵³.

Bartmiński, porównując stereotypy Ukraińca na podstawie badań ASA²⁵⁴ od 1990 i od 2000 roku, zwraca uwagę na zmiany, jakie zaszły w świadomości narodowej Polaków. Na podstawie badań autor stwierdza, że w 1990 roku Ukraińcom przypisywano głównie cechy ideowe, takie jak: nacjonalizm, patriotyzm i szowinizm, pragnienie niepodległości i

---

²⁵⁰ Borkowska A., 2020, *Językowy obraz Ukraińców w polskich dziennikach prasowych (analiza materiałów narodowego korpusu języka polskiego z lat 2005 – 2010)*, Acta Polono-Ruthenica XXV/3, s. 104–105.

²⁵¹ Projekt Badawczy KBN nr 116065433 pt. Kształtowanie samowiedzy Polaków poprzez dyskurs publiczny (IS UW).

²⁵² Gawarkewicz R., 2012, *Komunikacja międzykulturowa a stereotypy Polacy – Niemcy – Rosjanie*, Szczecin, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, s. 111.

²⁵³ Bocheńska D., 1994, *Wzajemne postrzeganie grup narodowych jako przesłanka ich komunikacji*, [w:] *Kształcenie porozumiewania się*, red. Gajda S., Nocoń J., Opole, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, s. 101.

²⁵⁴ Red. Bartmiński J., 2006, *Język – wartości – polityka. Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 373–379.

wolności²⁵⁵. Cechy, najczęściej przypisywane naszym wschodnim sąsiadom, zgodnie z ankietą, to: okrucieństwo, mściwość, nienawiść do Polaków, brutalność, gorycz i okrucieństwo, duma, upór i zazdrość. Rzadko spotykane były pozytywne cechy, takie jak odwaga i wytrwałość, wymienione zostały tylko jeden raz²⁵⁶.

Dekadę później Ukraińcom najczęściej przypisywano nie tylko cechy ideologiczne, ale także polityczne i narodowe, takie jak: patriotyzm, przynależność narodowa i poczucie więzi z narodem, oddanie ojczyźnie. Negatywne oceny, takie jak nacjonalizm i szowinizm, pojawiają się tylko raz. Postrzeganie Ukraińców zmienia się na lepsze, ponieważ maleje różnica między liczbą ocen negatywnych i pozytywnych, mimo to jednak negatywne cechy dominują nad pozytywnymi²⁵⁷.

Warto zwrócić uwagę na badanie przeprowadzone w 2015 roku w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, wśród studentów polskich i ukraińskich. Zgodnie z jego wynikami, według opinii ponad połowy Polaków, typowy Ukrainiec jest otwarty, gościnny i towarzyski. Prawie co trzeci respondent wskazuje na arogancję, przedsiębiorczość i niezdyscyplinowanie jako typowe cechy Ukraińca²⁵⁸.

W 2008 roku przeprowadzono badanie z udziałem studentów studiujących na wydziałach polonistyki, stosunków międzynarodowych i historii na Narodowym Uniwersytecie Lwowskim im. Iwana Franki²⁵⁹. Wyniki doprowadziły do wniosku, że według opinii Ukraińców, współczesny Polak to Europejczyk, który zazwyczaj ma wysokie zarobki, podróżuje, często jako turysta, jest osobą wykształconą i dociekliwą. Respondenci przypisują Polakom takie cechy, jak: wesoły, radosny, towarzyski, komunikatywny, uprzejmy, uczciwy, religijna, patriota, arogancki i inne. Z perspektywy młodego Ukraińca pozytywne konotacje językowego wizerunku Polaka przeważają nad negatywnymi, natomiast negatywne stereotypy związane z konfliktami ukraińsko-polskimi w XX wieku nie są już głównym elementem budulcowym jego stosunku do Polski i Polaków. Według Ałły Krawczuk, podczas opisu Polaków ukraińscy studenci przenoszą cechy z własnych autostereotypów, w których występują pewne kompleksy w stosunku do mieszkańców europejskiego, bogatszego,

---

²⁵⁵ Bartmiński, J., 2006, *Semantyka i polityka. Nowy profil polskiego stereotypu Ukraińca*, [w:] *Przemiany języka na tle przemian współczesnej kultury*, red. K. Ożóg, E. Oronowicz-Kida, Rzeszów, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, s. 210.

²⁵⁶ Ibidem, s. 308.

²⁵⁷ Ibidem, s. 309.

²⁵⁸ Leśniak M., 2016, *Wizerunek Polski i Polaków w oczach studentów ukraińskich. Ukraińcy w oczach studentów Polskich, Państwo i Społeczeństwo nr 1*, Kraków, Oficyna Wydawnicza AFM, s. 182.

²⁵⁹ Krawczuk A., 2008, *Nowe profile ukraińskiego stereotypu Polaka (na podstawie ankietowania studentów lwowskich)*, *Postscriptum Polonistyczne*, 1 (1), Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 150–151.

rozwiniętego kraju²⁶⁰.

Studenci z Ukrainy studiujący w Akademii Krakowskiej oceniają Polaków przede wszystkim jako ludzi religijnych, otwartych i ciężko pracujących. Negatywne cechy przypisywane Polakom to obojętność, arogancja i brak wyobraźni, a kolejne pozytywne cechy wymienione w kwestionariuszu to inteligencja, uczciwość, gościnność, przedsiębiorczość, oszczędność i zdyscyplinowanie²⁶¹.

W świadomości mieszkańców Ukrainy, na podstawie badania autostereotypów przeprowadzonego w 2003 roku wśród studentów pierwszego roku Narodowego Uniwersytetu „Akademia Kijowsko-Mohylańska”, ujawniono 36 pozytywnych cech, z których główne to pracowitość, hojność, życzliwość, a także 38 negatywnych, takich jak: upór, bierność. Ponadto w odpowiedziach na test asocjacyjny pojawiło się 5 cech antynomicznych, takich jak: łagodny/ustępliwy, zmysłowy/sentymentalny i inne. Ambiwalencję autostereotypu wzmocniły cechy oparte na opozycji cech: pracowity, ale nieudacznik; miły, ale zazdrosny; łagodny, ale uparty itp.²⁶²

W eksperymencie z wykorzystaniem metodologii „otwartego pytania”, wymieniającym główne 5 cech Ukraińców, przeprowadzonym w 2008 r., wzięło udział 95 studentów OHITY. Najczęściej pojawiały się takie sądy wartościujące, jak: „lubią zjeść”, „pracowici”, „szczerzy”, „inteligentni/ zaradni”, „życzliwi”, „patrioci”, „weseli, z poczuciem humoru”, „kochający wolność/ niezależni”, „piękni”, „odważni”, „pijacy”, „hojni”, „sprawiedliwi/ uczciwi”, „przebiegli”, „gościnni”, „pokojowi” i „leniwi”²⁶³.

Warto zaznaczyć, że autostereotypy Polaków odnoszą się głównie do sfery aktywności i kontaktów międzyludzkich, a Ukraińców – do cech charakteru.

---

²⁶⁰ Krawczuk A., 2008, *Nowe profile ukraińskiego stereotypu Polaka (na podstawie ankietowania studentów lwowskich)*, Postscriptum Polonistyczne, 1 (1), Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 169.

²⁶¹ Ibidem.

²⁶² Ibidem.

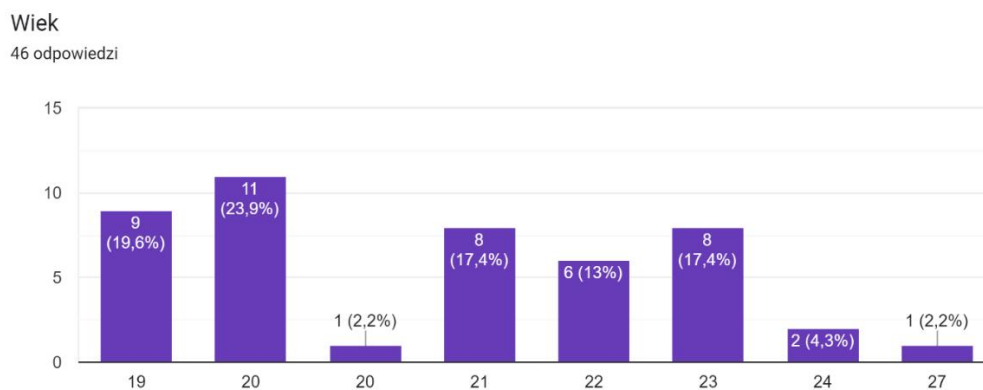
²⁶³ Ibidem.

4.2 Wybór wartości – badanie pilotażowe

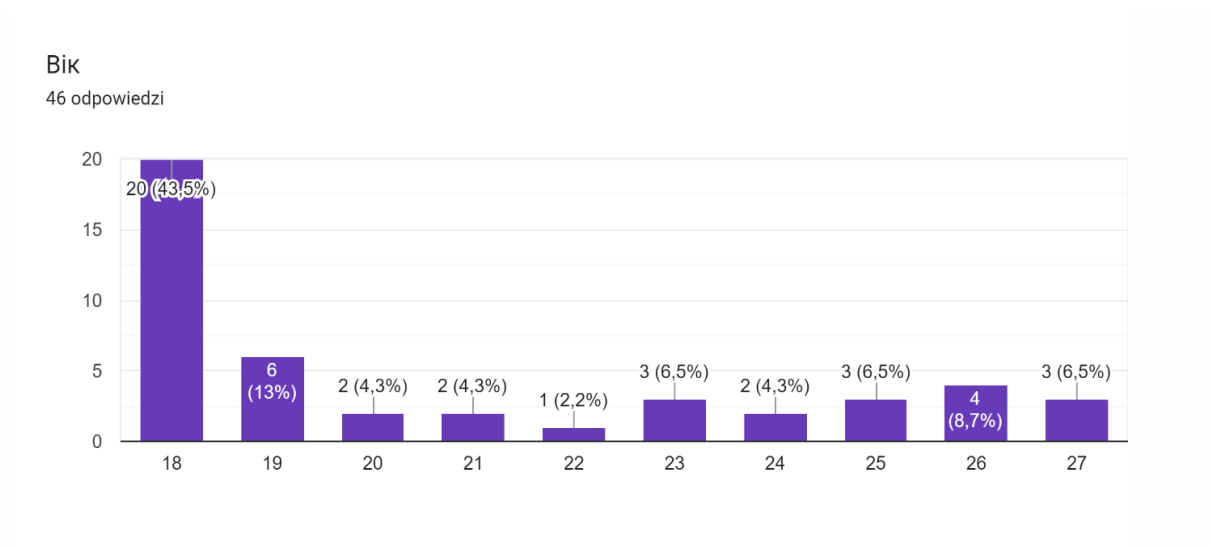
Badanie pilotażowe na dwóch grupach respondentów zostało przeprowadzone w okresie od 02.04.2022 do 04.05.2022 za pomocą ankiety w formie online, umieszczonej na platformie Formularze Google. W ankiecie wzięli udział studenci z Polski oraz z Ukrainy, dla przedstawicieli poszczególnych narodowości ankiety zostały przygotowane odpowiednio w językach polskim i ukraińskim. W eksperymencie wzięły udział łącznie 92 osoby, po 46 przedstawicieli ukraińskiej i polskiej społeczności językowej obu płci, w przedziale wiekowym od 18 do 27 lat.

Badanie przeprowadzono w celu wyodrębnienia najczęściej wybieranych przez młodzież akademicką wartości. Wyniki miały decydujący wpływ na wybór wartości do badania właściwego.

W ankiecie, wykorzystanej w badaniu, w każdej wersji językowej, umieszczone zostały pytania merytoryczne oraz dane personalne. Respondentów poproszono o podanie wieku, płci oraz uczelni, w której studiuje. Oprócz tego należało wymienić 3 wartości, uznawane za najbardziej istotne – takie którymi ankietowani kierują się w życiu. Dane pytanie miało na celu ustalenia hierarchii wartości i wytypowanie najczęściej wybieranych odpowiedzi. Następnie respondenci mieli napisać pierwsze skojarzenie z poszczególnymi wartościami. W opisie ankiety wystosowana była prośba o udzielanie odpowiedzi szybko i bez zastanowienia. Pytania te umożliwiły podanie skojarzeń z wybranymi przez młodzież akademicką wartościami oraz drogą analizy stworzenie mapy skojarzeniowej każdej z wartości.

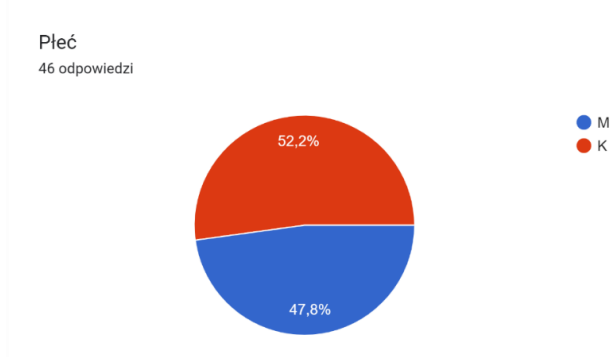

Rysunek 2. Wiek polskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne za pomocą platformy Formularze Google.

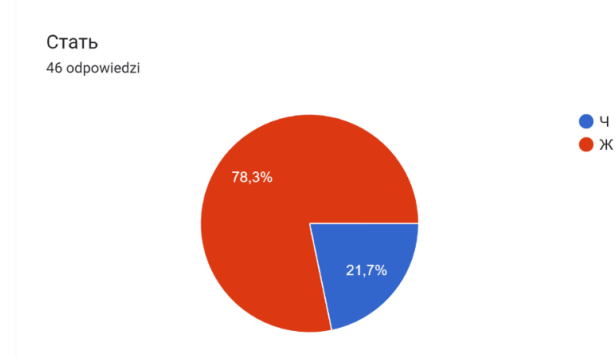

Rysunek 3. Wiek ukraińskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne za pomocą platformy Formularze Google.

Wiek respondentów jest różnorodny, najczęściej polskojęzycznych ankietowanych jest w wieku 20 lat (26,1%), najmniej – w wieku 27 lat (2,2%), szczegółowe dane umieszczone są na Rysunku 2. Ukraińskojęzyczni respondenci najczęściej podawali wiek 18 lat (43,5%) a najrzadziej – 22 lata (2,2%), dane widoczne są na Rysunku 3. W ukraińskiej wersji ankiety wzięło udział 78,3% kobiet i 21,7% mężczyzn (rys. 5), natomiast w polskiej wersji – 52,2% kobiet i 47,8% mężczyzn (Rys. 4).

Rysunek 4. Płeć polskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne za pomocą platformy Formularze Google.

Rysunek 5. Płeć ukraińskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne za pomocą platformy Formularze Google.

Polskojęzyczna grupa docelowa do badania pilotażowego – to osoby zamieszkujące w okolicy Białostoku, natomiast ukraińskojęzyczni respondenci – to mieszkańcy obwodu Rówieńskiego na Ukrainie. W ankiecie wzięli udział studenci uczelni technicznych, humanistycznych oraz medycznych.

Na początku poddano analizie wybrane przez respondentów wartości, gdyż dają wyobrażenie o wyborze wartości do badania oraz ukazują językowy obraz świata młodzieży akademickiej. Zawartość badania pilotażowego zaświadcza *explicite* o hierarchii wartości

wśród Polaków i Ukraińców. Tabeli 1. Prezentuje dane zebrane od polskojęzycznych respondentów (wybierane więcej niż 1 raz).

Tabela 1. Wyniki badania pilotażowego dla ukraińskojęzycznych respondentów

Rodzina	20	43,5%
Szczęście	15	32,6%
Miłość	13	28,3%
Przyjaźń	13	28,3%
Zdrowie	10	21,7%
Pieniądze/ materialne	7	15,2%
Szczerość	6	13,0%
Uczciwość	5	10,9%
Wierność/lojalność	5	10,9%
Spokój	4	8,7%
Zaufanie	3	6,5%
Mądrość	3	6,5%
Wolność	2	4,3%
Szacunek	2	4,3%
Poczucie bezpieczeństwa	2	4,3%
Spełnienie	2	4,3%
Ambicja	2	4,3%

Tabela 2. Wyniki badania pilotażowego dla polskojęzycznych respondentów

Сім'я (Rodzina)	22	47,8%
Здоров'я (Zdrowie)	15	32,6%
Чесність (Uczciwość)	9	19,6%
Любов (Miłość)	11	23,9%
Дружба (Przyjaźń)	8	17,4%
Розвиток (Rozwój)	7	15,2%
Матеріальний добробут (Dobrostan materialny)	6	13,0%
Кар'єра (Kariera)	5	10,9%
Свобода (Wolność)	5	10,9%
Щирість (Szczerość)	5	10,9%
Доброта (Dobroć)	3	6,5%
Щастя (Szczęście)	3	6,5%
Повага (Szacunek)	3	6,5%
Краса (Piękno)	3	6,5%
Вірність (Wierność)	2	4,3%
Самореалізація (Spełnienie)	2	4,3%
Мир (Pokój)	2	4,3%
Довіра (Zaufanie)	2	4,3%
Відповідальність (Odpowiedzialność)	2	4,3%
Безпека (Bezpieczeństwo)	2	4,3%
Захоплення (Pasje)	2	4,3%

Odpowiedzi ukraińskojęzycznych respondentów ukształtowały nieco inną hierarchię, przedstawioną w Tabeli 2. W trakcie analizy wyników badania pilotażowego zwrócono uwagę na różnicę i podobieństwa, pojawiające się w wynikach hierarchii. Wiele wartości jest na ogół podobnie pozycjonowanych w wyborze obu społeczności językowych. W czołówce wyników wartości wskazanych przez obie grupy znalazły się Miłość, Zdrowie, Rodzina oraz Przyjaźń, w dalszej kolejności zbliżoną liczbę głosów uzyskały: Dobrobyt materialny, Szczerość, Zaufanie, Poczucie bezpieczeństwa. Odpowiedzi respondentów różnią się w kwestii Rozwoju, który ukraińskojęzyczni respondenci postrzegają jako jedną z najistotniejszych wartości, natomiast polskojęzyczni – rzadko wybierają tą wartość. Kolejna znacząca różnica to pozycjonowanie Szczęścia, które polskojęzyczni respondenci sytuują na drugim miejscu, a polskojęzyczni – aż

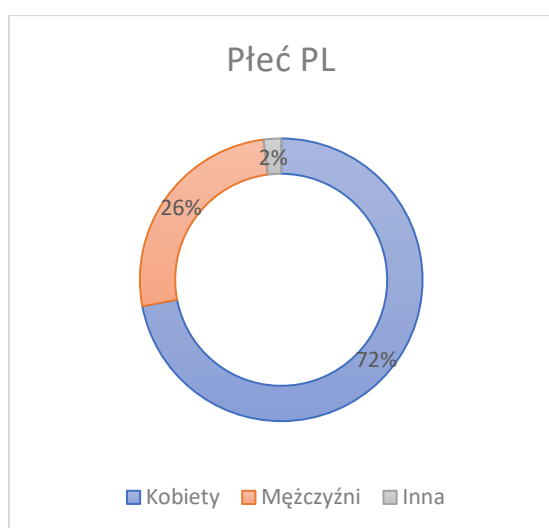
na dwunastym. Warto zwrócić uwagę także na zdecydowanie większą liczbę głosów ze strony ukraińskiej młodzieży oddaną na wartość Wolność.

Pojawiają się także wartości obecne tylko w poszczególnych społecznościach językowych. Dla języka ukraińskiego są to: Kariera, Dobroć, Piękno, Odpowiedzialność, Pasje, Pokój, dla języka polskiego – Spokój, Mądrość oraz Ambicja. Postrzeganie wartości najczęściej jest podobne w obu językach, a nawet tożsame (pojawiają się kalki językowe), przykładem tego są interpretacje i warstwa konotacyjna Zdrowia, Miłości, Przyjaźni itp. Różnice w rozumieniu są widoczne najbardziej w wartościach, które są odmiennie sytuowane w hierarchiach (Bezpieczeństwo, Uczciwość itd.).

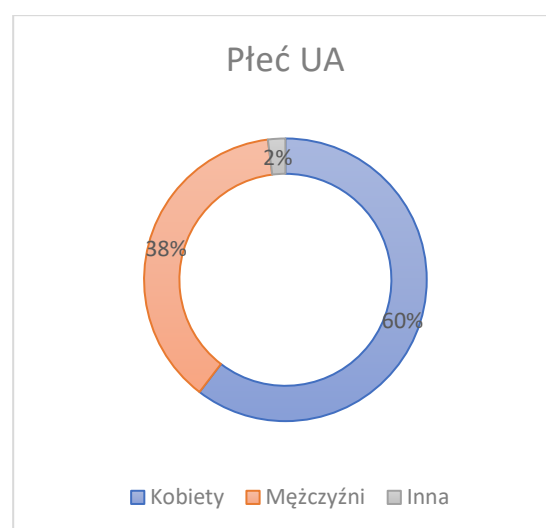
W wyniku badania pilotażowego wybrano 14 wartości najczęściej wskazywanych przez obie grupy respondentów (łącznie), następnie umieszczono je w ankiecie docelowej. Wartości podane przez uczestników badania to: Rodzina (Сім'я), Zdrowie (Здоров'я), Przyjaźń (Дружба), Szczerłość (Щирість), Uczciwość (Чесність), Rozwój (Розвиток), Wolność (Свобода), Dobra materialne (Матеріальний добробут), Zaufanie (Довіра), Szacunek (Повага), Lojalność (Вірність), Kariera (Кар'єра), Miłość (Любов), Szczęście (Щастя).

4.3 Opis badania

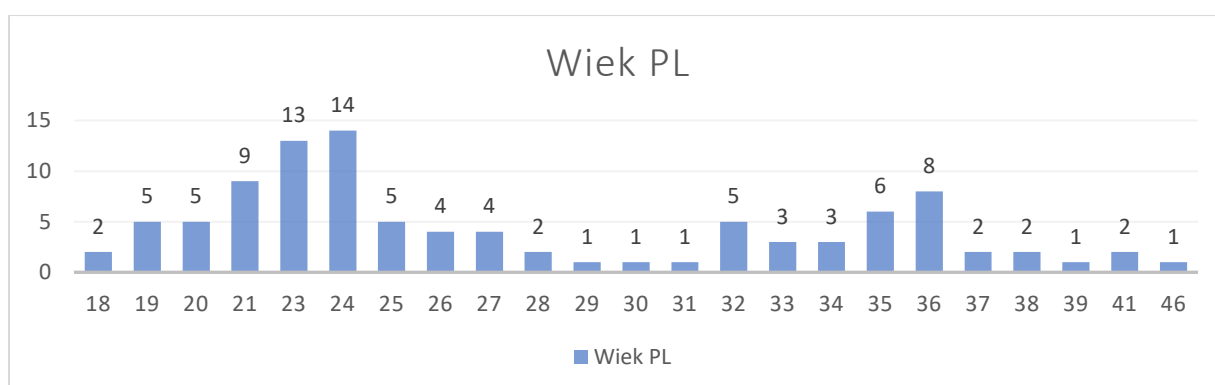
W celu zbadania postrzegania wartości przez Ukraińców i Polaków oraz dokonania analizy kontrastywnej leksemów wytypowanych przez obie społeczności, przeprowadzono ankietę wśród respondentów z Ukrainy i Polski. Ankieta, którą opracowałam do tego zadania, została przeprowadzona w trybie online, za pomocą platformy Survio²⁶⁴. Zmiana sposobu i trybu przeprowadzenia ankiety podyktowana była większą wygodą i swobodą ankietowanych, co przyczyniło się do uzyskania wiarygodnych odpowiedzi.

Rysunek 6. Płeć polskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne

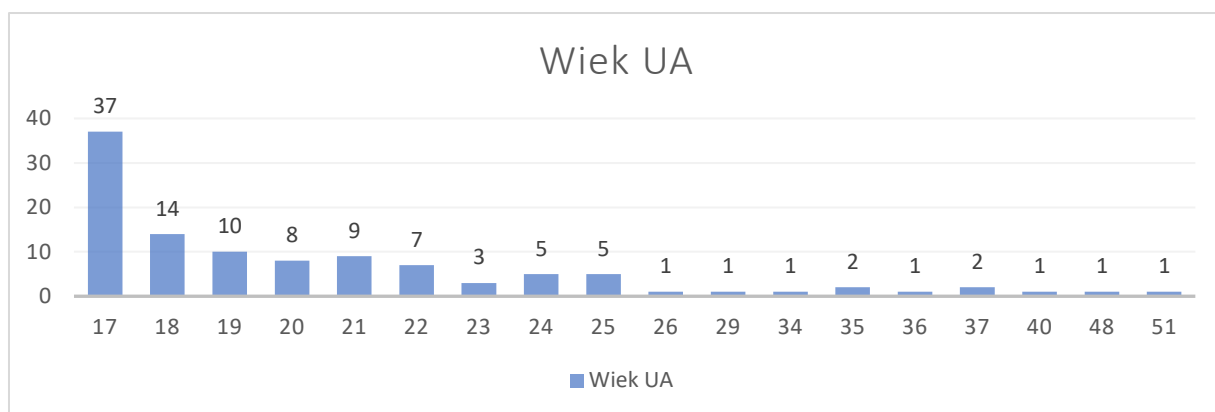

Rysunek 7. Płeć ukraińskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne

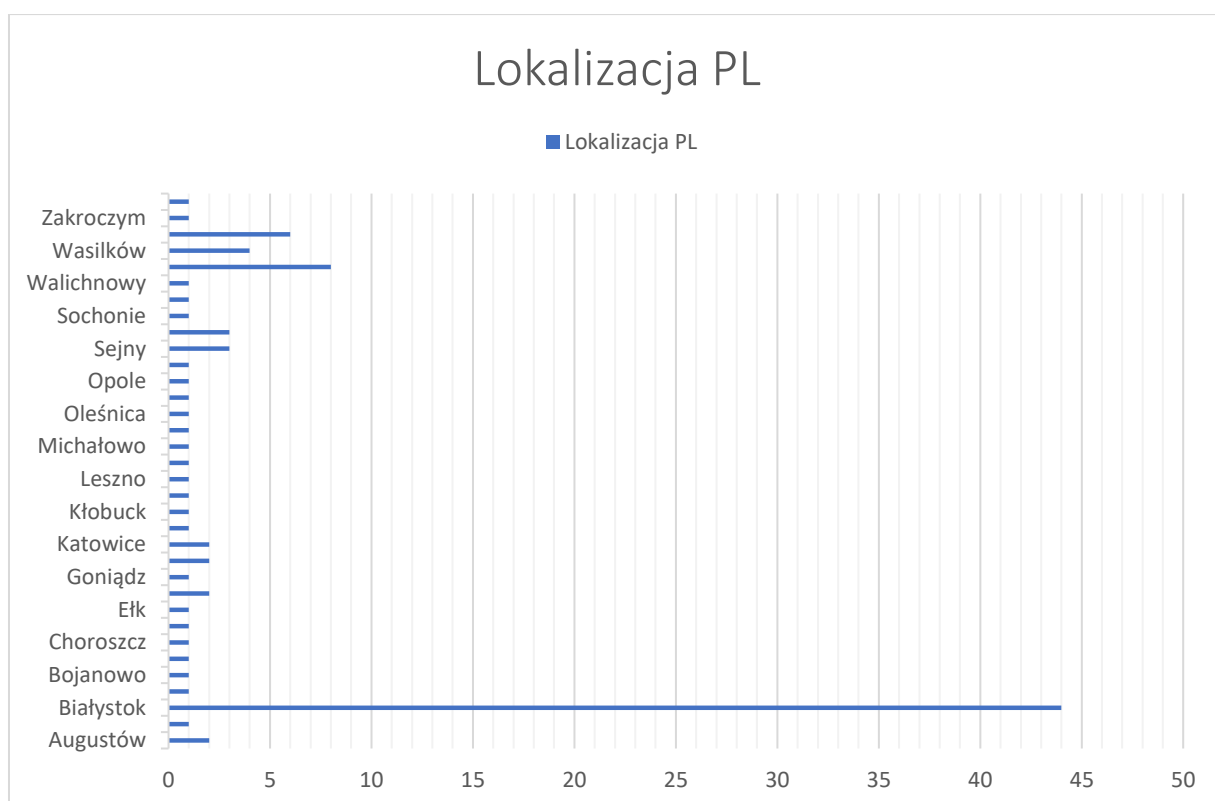

Rysunek 8. Wiek polskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne

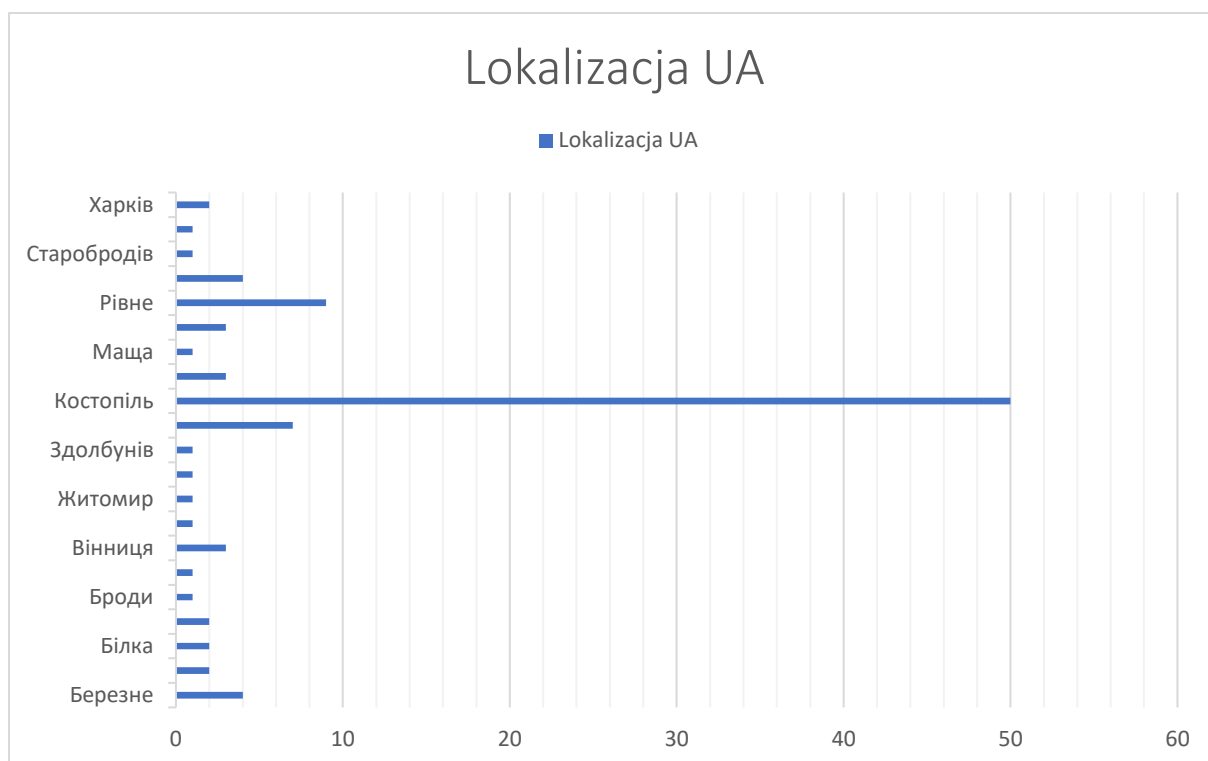
²⁶⁴ Survio, Narzędzie do tworzenia i przeprowadzania ankiet online [online:] <https://www.survio.com/pl/> (dostęp: 10.04.2023).

Rysunek 9. *Wiek ukraińskojęzycznych respondentów.* Źródło: opracowanie własne

Rysunek 10. *Lokalizacja polskojęzycznych respondentów.* Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 11. Lokalizacja polskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne.

W ankietowaniu wzięło udział po 100 respondentów z każdej społeczności językowej, zróżnicowanych wiekowo (Rys. 8 oraz Rys. 9), obu płci (Rys. 6 oraz Rys. 7), zamieszkujących różne rejony obu krajów (Rys. 10 oraz Rys. 11). Przypomnijmy, że wartości zaproponowane do opisu uzyskane zostały z badania pilotażowego, są to: Rodzina, Zdrowie, Przyjaźń, Szczerść, Uczciwość, Rozwój, Wolność, Dobra materialne, Zaufanie, Szacunek, Lojalność, Kariera, Miłość, Szczęście.

W pracy przyjęta została typologia wartości, autorstwa Romana Ingardena, zgodnie z którą wytypowane wartości można określić jako:

- 1) witalne (Zdrowie, Wolność), utylitarne (Kariera, Dobra materialne, Rozwój), przyjemnościowe (Szczęście);
- 2) kulturowe (Szacunek, Zaufanie), socjalne (Miłość, Przyjaźń, Rodzina);
- 3) moralne (Uczciwość, Szczerść, Lojalność).

Zadaniem respondentów było uhierarchizowanie wartości, podanie pierwszego skojarzenia z wartością oraz podanie krótkiej definicji. Hierarchizacja wartości polegała na spozycjonowaniu wybranych wartości (umieszczaniu ich na górze lub na dole hierarchii). Reszta zadań wymagała od respondentów wpisania krótkiego tekstu na komputerze lub innym urządzeniu elektronicznym (telefon). Wypełnianie ankiety trwało od kwietnia 2022 do listopada 2022, czas jej trwania został wydłużony w związku z sytuacją polityczną w Ukrainie.

Wyniki badania ankietowego pozostały anonimowe. Zostały one poddane interpretacji w ujęciu konceptualnym za pomocą programu stworzonego na potrzeby analizy wyników badania. Program umożliwił stworzenie cech konceptualnych oraz przypisanie im wprowadzonych do programu definicji. Po analizie jednostek semantycznych z każdej definicji utworzono bazę danych, na podstawie której wyliczono liczbę wystąpień określonych konotacji w stosunku do liczby respondentów. Wyniki zestawiono z danymi zawartymi w słownikach języka polskiego i języka ukraińskiego.

4.4 Założenia metodologiczne

Próba dokonania konceptualizacji określonych wartości została przeprowadzona w wyniku analizy definicji słownikowych oraz definicji zaproponowanych przez respondentów, uzyskanych z badania ankietowego.

Do zdefiniowania pojęć wykorzystano słowniki ukraińskojęzyczne: *Словник української мови: в 11 томах* oraz *Беликий тлумачний словник сучасної української мови* oraz polskojęzyczne: *Słownik języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego*, *Słownik języka polskiego PWN* oraz *Wielki słownik języka polskiego*. Ze względu na to, że większość słowników ukraińskojęzycznych zawiera materiał ze słownika *Словник української мови в 11 томах* z 1973 roku, definicje wartości są w nich tożsame, w związku z czym w języku ukraińskim przytoczono tylko jedną definicję. Na podstawie definicji hasłowych wyodrębniono cechy konceptualne (cechy semantyczne) w definicjach słownikowych, przeprowadzono analizę kontrastyczną definicji zawartych w słownikach na podstawie różnic i podobieństw w warstwie konotacyjnej leksemów.

Analiza definicji podanych przez respondentów przeprowadzona została również poprzez wyodrębnienie określonych kategorii, odpowiadających cechom konceptualnym, do których zakwalifikowano formuły. Wyłonione reprezentacje semantyczne przydzielono do kategorii: Określenie, Obiekt, Pojęcie, Doznanie, Działanie oraz Atrybutom. Przeprowadzono analizę definicji otrzymanych z badania ankietowego, przypisując każdej z nich jedną lub więcej cech konceptualnych, tym samym przydzielając je do jednoimiennych kategorii.

W omówieniu każdej z wartości zestawiono wyniki kategoryzacji wyodrębnione na podstawie cech semantycznych, omówiono podobieństwa i różnice w konceptualizacji wartości oraz zilustrowano je przykładami w obu językach. W pracy przedstawiono tabele, ukazujące zestawienia ilościowe i jakościowe w kontekście języków ukraińskiego oraz polskiego a także w ujęciu definicji słownikowych i zaproponowanych przez respondentów.

W pracy przyjmuję, że wartościowanie konotacyjne to takie, w którym ważne jest nie jednostkowe znaczenie elementu językowego i jego sens dany *explicite*, lecz sens wydobyty przez odniesienie go do systemu wartości danej grupy społecznej lub (niekiedy) jednostki, zrozumiały i zależny w różnym zakresie/zasięgu (od konotacji kulturowych, istotnych dla Polaków i/lub Europejczyków; od czynników środowiskowych, osobniczych, na przykład Polaków na emigracji, żołnierzy, humanistów, a więc wykonywanych zawodów, pochodzenia, wykształcenia, itp.). Zdaniem Iwony Benenowskiej: *Konotacje kulturowe stanowią obszar bez granic także, a może przede wszystkim tam, gdzie są słabo ustabilizowane, nie dla wszystkich wyczuwalne*²⁶⁵.

Na podstawie definicji słownikowych, definicji respondentów i wynikających z nich skojarzeń ukształtowano „koncepty” wartości w języku ukraińskim oraz polskim. W pracy przyjęto koncepcję Wierzbickiej, sugerującą, że definicje słownikowe są uzupełnieniem definicji użytkowych w procesie konceptualizacji. Propozycje konceptów wartości przedstawiono w formie graficznej z użyciem wykresu typu Circle Pack. W tym celu zastosowano narzędzie dostępne na stronie Flourish²⁶⁶, pozwalające kreować wykresy na podstawie danych.

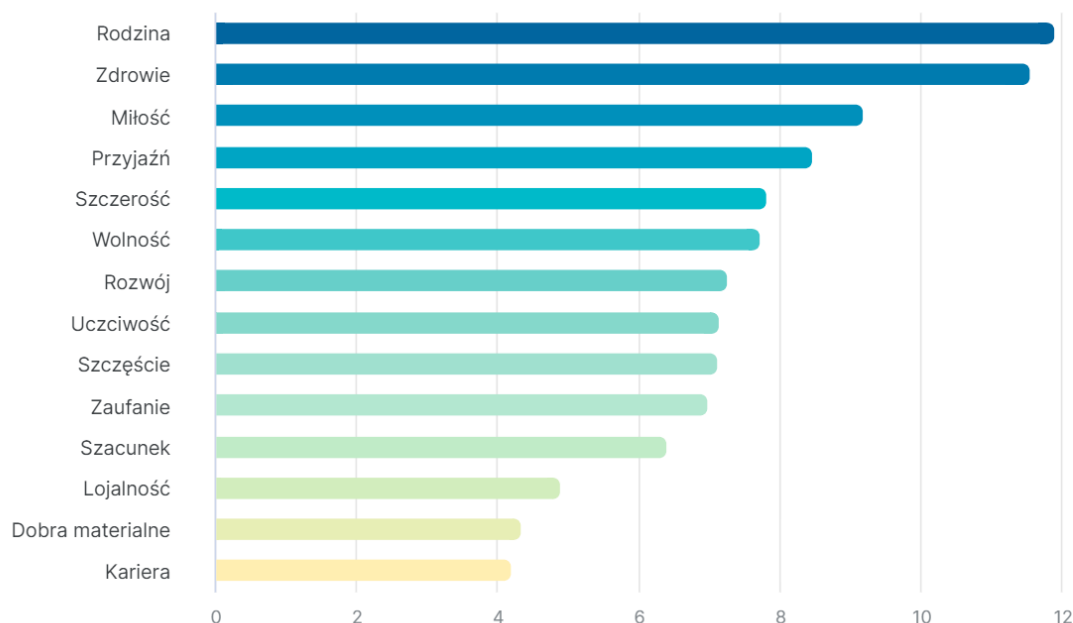
4.5 Hierarchia wartości

W badaniu respondenci wyznaczyli hierarchię wartości, umieszczając na szczycie wartości istotne dla nich, a u podstawy – mniej istotne (Rys. 12 oraz Rys. 13).

---

²⁶⁵ Puzynina J., 2013, *Wartości i wartościowanie w perspektywie językoznawstwa*, Kraków, Polska Akademia Umiejętności s. 60.

²⁶⁶ Flourish, Narzędzie do tworzenia diagramów i wykresów, [online:] <https://app.flourish.studio/projects> (dostęp: 10.04.2023).

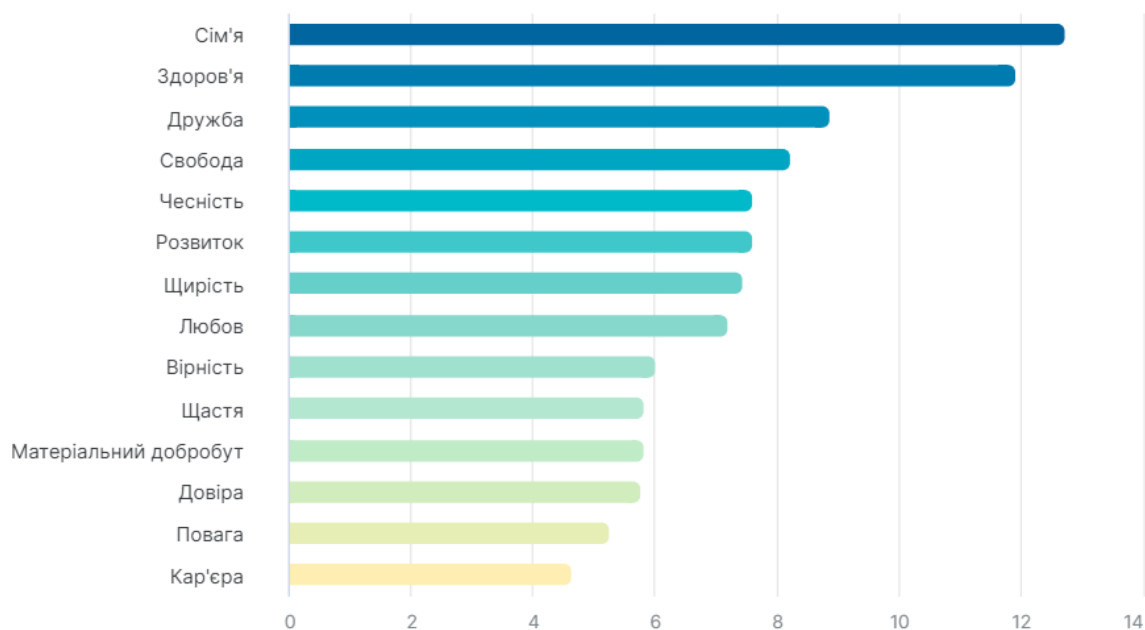
Rysunek 12. Hierarchia wartości według polskich respondentów. Źródło: opracowanie własne.

Analizując hierarchie, odnoszące się do języków polskiego i ukraińskiego, można zauważyć, że obie społeczności językowe za najważniejsze uważają takie wartości, jak: Rodzina i Zdrowie. Przyjaźń znalazła się równie wysoko w obu badaniach – odpowiednio na czwartym miejscu w języku polskim oraz na trzecim w języku ukraińskim.

Warto zwrócić uwagę na wysokie pozycjonowanie Wolności w hierarchii wartości respondentów z Ukrainy – zajmuje ona w niej czwarte miejsce. W wynikach respondentów polskojęzycznych Wolność jest dopiero na 6 miejscu.

W hierarchii polskojęzycznych obywateli, natomiast, ważną rolę odgrywa Miłość, zajmująca 3 miejsce, niewybierana aż tak często przez Ukraińców (8 miejsce). Kolejne miejsca w obu ankietach zajmowane są przez wartości moralne Szczerłość (5 miejsce w Polsce oraz 7 miejsce w Ukrainie), Uczciwość (8 miejsce PL oraz 5 miejsce UA). W pierwszej ósemce wartości mieści się również użyteczna wartość Rozwój (6 miejsce PL oraz 8 miejsce UA).

Istotna z punktu widzenia Ukraińców jest także Wierność, umieszczona przez respondentów na 8 miejscu, natomiast polscy respondenci umieścili ją na 11 miejscu. Wartość witalna związana z przyjemnością, tj. Szczęście, znalazła się na 9 miejscu w hierarchiach obu społeczności językowych. Badanie wykazało różnicę w postrzeganiu wartości Zaufanie, gdyż ankietowani z Polski umieścili je na 9 miejscu, zaś z Ukrainy – na 11.

Rysunek 13. Hierarchia wartości według ukraińskich respondentów, Źródło: opracowanie własne

Na kształcie i zawartości opisu zaważyły zatem różne czynniki. W pracy analizie poddanych zostanie tylko 8 wartości ze szczytu hierarchii ze względu na obszerność materiału językowego. Wartości, takie jak: Lojalność (PL – 12 miejsce, UA – 9 miejsce), Szczęście (PL – 9 miejsce, UA – 10 miejsce), Zaufanie (PL – 10 miejsce, UA – 12 miejsce), Dobra materialne (PL – 13 miejsce, UA – 11 miejsce), Kariera (PL – 14 miejsce, UA – 14 miejsce), Szacunek (PL – 11 miejsce, UA – 13 miejsce) zostaną jedynie wspomniane w rozprawie i wykorzystane w innej publikacji.

5. KONCEPTUALIZACJA WARTOŚCI

5.1 Rodzina (Сім'я)

5.1.1 Definicje słownikowe

Wartość Rodzina jest umieszczona na pierwszym miejscu w hierarchii wartości obu społeczności językowych zarówno polskiej, jak i ukraińskiej. Zgodnie z typologią przyjętą w opracowaniu należy do wartości socjalnych.

Stosownie do definicji przytoczonej w *Słowniku języka polskiego*, Rodzina jest określana jako:

- „1. Małżonkowie i ich dzieci; ogólniej też: osoby związane pokrewieństwem i powinowactwem».
2. Grupa ludzi złożona z rodziców, dzieci, wnuków i bliskich krewnych;
// najbliższa rodzina: rodzice, dzieci, rodzeństwo.”²⁶⁷.

Słownik języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego nieco inaczej definiuje daną wartość, podając kolokacje wyrazowe. Zgodnie z tym ujęciem Rodzina to:

- „1. Małżonkowie i ich dzieci; także: rodzeństwo oraz ci, którzy są związani pokrewieństwem, powinowactwem; krewni, powinowaci (Zięciowie, synowie, wnuki. Swoi wszyscy. Rodzina.);
// bliska, bliższa rodzina. Daleka, dalsza rodzina. Kochająca się, zgodna rodzina. Wielodzietna rodzina. Instytucja rodziny. Rozbicie rodziny. Obarczony rodziną. Pokój przy rodzinie. Należać do rodziny. Przyjąć do rodziny. Wchodzić do rodziny, w rodzinę. Mieszkać przy rodzinie. Utrzymać, wyżywić rodzinę”²⁶⁸.

Wielki słownik języka polskiego zwraca uwagę na kolejne aspekty pojęcia Rodzina, wyodrębniając dodatkowe znaczenia podanego leksemu. Oprócz tego, źródło przytacza przykłady z Narodowego Korpusu Języka Polskiego, a nie z dzieł literackich, tym samym pokazuje wielorakie użycia definiowanego słowa.

- „1. Z dziećmi: wspólnota złożona – w tradycyjnej postaci – z rodziców oraz ich dzieci (*Małżeństwo, a później rodzina może być fascynującym, radosnym, dającym niewyczerpane źródło satysfakcji, sposobem na życie*).
2. Szlachecka: grupa złożona z osób spokrewnionych i spowinowaconych ze sobą, obejmująca także nieżyjących już przodków (*Do tych żeglarzy przyjeżdżali koledzy, jednym z nich był Książe, autentyczny potomek magnackiej rodziny, nosił nazwisko jednego z bohaterów Trylogii i istotnie był rudy jak jego przodkowie*).
3. Franciszkańska: grupa ludzi niespokrewnionych ze sobą, ale połączonych więzami o charakterze wyznaniowym lub światopoglądowym (*Nawiązując do tekstów świętego Pawła, papież powiedział w homilii: „Wszyscy jesteśmy częścią Domu Bożego, wszyscy należymy do rodziny Bożej*.)”²⁶⁹.

W *Słowniku języka ukraińskiego* leksem „Сім'я” jest definiowany następująco:

²⁶⁷ Hasło: Rodzina [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [online:] <https://sjp.pwn.pl/o-nas> (dostęp: 22.10.2022).

²⁶⁸ Hasło: Rodzina [w:] *Słownik Języka Polskiego red. W. Doroszewskiego* [online:] <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/rodzina;5490311.html> (dostęp: 10.02.2023).

²⁶⁹ Hasło: Rodzina [w:] *Wielki słownik języka polskiego*, [online:] <https://wsjp.pl/haslo/podglad/12839/rodzina>, (dostęp: 22.10.2022).

„1. Група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, які живуть разом; родина (*Ми були кріпаки. Нас небагато було: батько, мати та я – от і вся сім'я*).

2. Група людей, народів, націй, згуртованих дружбою, спільною діяльністю, спільними інтересами; родина (*Отак німота запалила Велику хату. І сім'ю, Сім'ю слав'ян [слов'ян] роз'єднала [роз'єднала] І тихо, тихо упустила Усобищ лютую змію*)

// сім'єю; дружно, згуртовано (*Живуть наші друзі Сім'єю одною: Казах, українець, ойрот.*)”²⁷⁰.

Powyższa definicja jest podana w tłumaczeniu własnym, z pominięciem przykładów:

1. Grupa osób, która składa się z mężczyzny, kobiety, dzieci oraz innych bliskich krewnych, którzy mieszkają razem; rodzina (synonim). 2. Grupa ludzi, ludów, narodów, zjednoczonych przyjaźnią, wspólną działalnością, wspólnymi zainteresowaniami; rodzina (synonim); // rodziną; wspólnie, zgranie.

W wytypowaniu cech konceptualnych brano pod uwagę jedynie znaczenia odnoszące się do osób, gdyż w tym kontekście rozpatrywano tę wartość, w związku z czym w definicjach zachowano tylko część eksplikacji odnoszącą się do wskazanego kontekstu. Cechy konceptualne wartości Rodzina na podstawie definicji zawartych w słownikach umieszczono w Tabeli 3.

Tabela 3 Zestawienie cech konceptualnych wartości Rodzina wyłonionych z definicji słownikowych w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.

Nazwa kategorii	Słowniki polskojęzyczne	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	Grupa Jednostka społeczna Pokrewieństwo/ Więzy krwi Brak pokrewieństwa Wspólnota Wiąż prawna	Grupa Powiązanie/ Połączenie Rodzina (synonim)
Obiekt	Bliscy/ Najbliżsi Członkowie rodziny Dzieci Małżonek Rodzice Osoby/ Ludzie	Bliscy/ Najbliżsi Członkowie rodziny Dzieci Małżonek Rodzice Osoby/ Ludzie
Pojęcie	Poglądy/ Zainteresowania Miłość Odpowiedzialność	Poglądy/ Zainteresowania Przyjaźń
Doznanie	–	–
Działanie	Mieszkać razem/ Dom Spędzać czas/ Być razem	Mieszkać razem/ Dom Spędzać czas/ Być razem

²⁷⁰ Hasło: Rodzina [w:] Словник української мови: в 11 томах., Том 9, 1978, s. 224 [online:] <http://sum.in.ua/s/sim.ja> (dostęp: 22.10.2022).

Atrybut	Niepełna Wielodzienna	–

Jedynym elementem konceptualnym, należącym do kategorii określenie, który pojawił się w polskich oraz ukraińskich słownikach jest grupa. Sugeruje ona, że rodzina w postrzeganiu obu narodowości powinna składać się z kilku osób. Kolejne konotacje w słowniku polskojęzycznym to jednostka społeczna oraz wspólnota. Oprócz powyżej wspomnianych pojawiają się też tak, które wskazują na rodzaj więzi. Pokrewieństwo/ więzy krwi, jest grupą semantyczną, która zwraca uwagę na powiązanie genetyczne zazwyczaj wskazujące na przynależność do rodziny. Brak pokrewieństwa, określa jako członków rodziny nie tylko krewnych, ale też przyjaciół i w pewien sposób bliskich nam osób. Z kolei więź prawna akcentuje aspekt urzędowy rodziny. W języku ukraińskim kwestia połączenia rodzinnego jest ujęta w odpowiedziach bardziej ogólnikowo: wypowiedzi odnoszące się do tej konotacji tworzą podgrupę Powiązanie/ Połączenie. Warto też podkreślić, że w języku ukraińskim istnieje synonim do słowa Сім'я: jest to leksem Родина, etymologicznie związany z polskim wyrazem. Pokrewieństwo to pozwala na wytypowanie oddzielnej grupy jednostek leksykalnych. W języku polskim wyodrębniono sześć cech składających się na językowy obraz rodziny, zaś w ukraińskim – trzy cechy.

W odniesieniu do kategorii Obiekt, mającym związek z osobą należącą do rodziny, grupy respondentów są zgodne. W obu językach pojawia się po sześć grup, ukształtowanych na tej podstawie: Bliscy/ Najbliżsi, Członkowie rodziny, Dzieci, Małżonek, Rodzice, Osoby/ Ludzie.

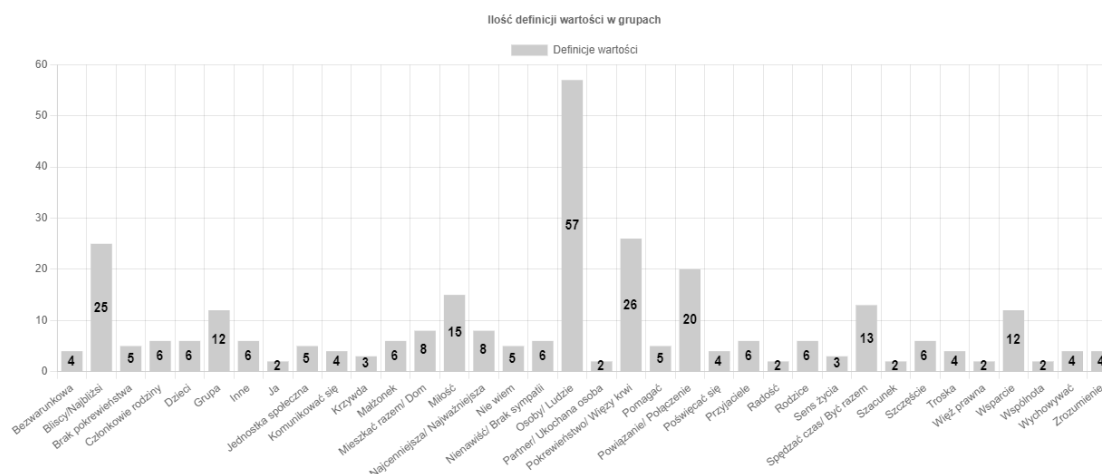
Wspólną cechą konceptualnego ujęcia rodziny w ujęciu Pojęcia jest odniesienie do Poglądów/ Zainteresowań. Odwołanie to wskazuje na fakt, że w rodzinie często istnieją wspólne działania, a jej członkowie mają podobne spojrzenie na życie. W słownikach pojawiają się także inne pojęcia, które nie są tożsame w grupach językowych. W języku ukraińskim, zgodnie z słownikową definicją, istotnym aspektem rodziny jest Przyjaźń, natomiast w polskim – Miłość oraz Odpowiedzialność. Są to ważne, dopełniające elementy warstwy znaczeniowej, utrwalone w języku i mające potwierdzenie w faktach językowych.

Czynności związane z wartością Rodzina, należące do kategorii Działanie, podobnie jak elementy kategorii Obiekt, są tożsame w obu językach. Jednostki leksykalne zawarte w podanych definicjach wskazują na dodatkowe walory, np. to, że rodzina zamieszkuje razem (Mieszkać razem/ Dom), spędza ze sobą razem czas (Spędzać czas/ Być razem) itp. Istotną informacją tej grupy określeń jest poświadczenie, że członkowie rodziny są razem, trwają przy sobie w razie potrzeby.

W odniesieniu do pojęcia Rodzina w żadnej z grup nie pojawiły się składniki konotacyjne, które mogłyby być zakwalifikowane do kategorii Doznanie. Z kolei w kategorii Atrybut jedynie w języku polskim pojawiły się dwie cechy odnoszące się do typu rodziny, uwzględniające liczbę jej członków: Niepełna i Wielodzietna.

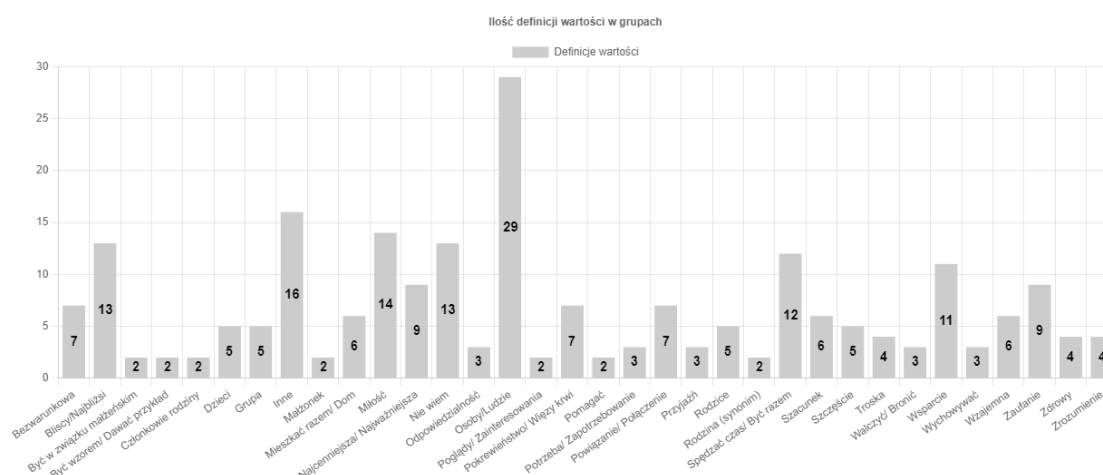
5.1.2 Definicje z wypowiedzi respondentów

Definicje polskojęzycznych respondentów przypisano do 34 kategorii (znaczników), większość z nich posiada kilka z odniesień (Rys. 14).

Rysunek 14. Cechy konceptualne wartości Rodzina wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

Definicje polskojęzycznych respondentów przypisano do 32 cech konceptualnych (znaczników), dalej nazywanych również kategoriami, znacznikami lub komponentami/składnikami/eksponentami. Większość z definicji odnosi się do kilku z nich jednocześnie (Rys. 15).

Rysunek 15. Cechy konceptualne wartości Rodzina wyodrębnione z definicji ukraińskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

W tabeli poniżej umieszczono zestawienie wszystkich cech konceptualnych Rodziny w językach polskim i ukraińskim opartych na definicjach słownikowych oraz na odpowiedziach respondentów. Podkreślono w nich realizację cech przekazujących znaczenie, które są tożsame w obu językach, kursywą zapisano składniki definicji słownikowych pojawiających się również w wypowiedziach ankietowanych (Tabela 4).

Tabela 4. Zestawienie cech konceptualnych wartości Rodzina, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicji słownikowych w tychże językach. Źródło: opracowanie własne.

Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Słowniki polskojęzyczne	Respondenci ukraińskojęzyczni	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	Grupa Pokrewieństwo/ <u>Więzy krwi</u> <u>Powiązanie/</u> <u>Połączenie</u> Brak pokrewieństwa Więzy prawna Jednostka społeczna Sens życia Wspólnota	Grupa Jednostka społeczna Pokrewieństwo/ Więzy krwi Brak pokrewieństwa Wspólnota Więzy prawna	Grupa Pokrewieństwo/ <u>Więzy krwi</u> <u>Powiązanie/ Połączenie</u> Potrzeba/ Zapotrzebowanie Rodzina (synonim)	Grupa <i>Powiązanie/ Połączenie</i> <i>Rodzina (synonim)</i>
Obiekt	<u>Bliscy/Najbliżsi</u> <u>Członkowie rodziny</u> <u>Dzieci</u> <u>Małżonek</u> <u>Rodzice</u> <u>Osoby/Ludzie</u> Ja Partner/ Ukochana osoba Przyjaciele	<i>Bliscy/ Najbliżsi</i> <i>Członkowie rodziny</i> <i>Dzieci</i> <i>Małżonek</i> <i>Rodzice</i> <i>Osoby/ Ludzie</i>	<u>Bliscy/Najbliżsi</u> <u>Członkowie rodziny</u> <u>Dzieci</u> <u>Małżonek</u> <u>Rodzice</u> <u>Osoby/Ludzie</u>	<i>Bliscy/ Najbliżsi</i> <i>Członkowie rodziny</i> <i>Dzieci</i> <i>Małżonek</i> <i>Rodzice</i> <i>Osoby/ Ludzie</i>
Pojęcie	Miłość Szacunek	Poglądy/ Zainteresowania	Miłość Szacunek	<i>Poglądy/ Zainteresowania</i>

	Troska Wsparcie Zrozumienie	<i>Miłość</i> Odpowiedzialność	Troska Wsparcie Zrozumienie Poglądy/ Zainteresowania Przyjaźń Odpowiedzialność Zaufanie	<i>Przyjaźń</i>
Doznanie	<u>Szczęście</u> Nienawiść/ Brak sympatii Radość Krzywda	–	<u>Szczęście</u>	–
Działanie	<u>Mieszkać razem/Dom</u> <u>Spędzać czas/ Być</u> <u>razem</u> <u>Pomagać</u> <u>Wychowywać</u> Poświęcać się Komunikować się	<i>Mieszkać razem/</i> <i>Dom</i> <i>Spędzać czas/ Być</i> <i>razem</i>	<u>Mieszkać razem/ Dom</u> <u>Spędzać czasu/ Być</u> <u>razem</u> <u>Pomagać</u> <u>Wychowywać</u> Być w związku małżeńskim Walczyć/ Bronić Być wzorem/ Dawać przykład	<i>Mieszkać razem/</i> <i>Dom</i> <i>Spędzać czas/ Być</i> <i>razem</i>
Atrybut	<u>Bezwarunkowa</u> <u>Najcenniejsza/</u> <u>Najważniejsza</u>	Niepełna Wielodzietna	<u>Bezwarunkowa</u> <u>Najcenniejsza/</u> <u>Najważniejsza</u> Zdrowy Wzajemna	–

Określenie

W pierwszej kategorii, która wskazuje na konotacje ogólne, w języku polskim wyodrębniono 8 cech konceptualnych, w języku ukraińskim – pięć. W obu językach pojawiają się grupy słownictwa wskazujące na takie cechy konceptualne, jak: Grupa, Pokrewieństwo/ Więzy krwi oraz Powiązanie/ Połączenie. Pomimo wspólnych znaczeń pojawiają się także odmienne komponenty. W języku polskim jest to Brak pokrewieństwa, Wiąż prawna, Jednostka społeczna, Wspólnota, pojawiające się również w słowniku oraz Sens życia, natomiast w języku ukraińskim – Rodzina (synonim) – również obecne w słowniku ogólnym oraz Potrzeba/ Zapotrzebowanie.

Cecha konceptualna Grupa pojawia się w odpowiedziach polskojęzycznych respondentów 12 razy (np., „*Grupa ludzi (...)*”, „*Grupa osób (...)*”, „*(...) grupa społeczna (...)*”, „*Zbiór osób, połączonych (...)*”, „*zbiór osób z którymi (...)*” etc.) a w odpowiedziach ukraińskojęzycznych – 5 (np., „*(...) група людей (...)*”, „*(...) коло (...) людей (...)*”, „*Декілька людей (...)*”, etc.). Powyższe definicje wskazują na fakt, że do rodziny należy kilka osób, w określony sposób przynależnych do tego zbioru.

Ważną cechą określającą rodzinę, według respondentów jest pokrewieństwo, wszystkie wzmianki o tej cesze zebrane zostały ujęte w grupie Pokrewieństwo/ Więzy krwi. Ta cecha konceptualna pojawiła się w 26 wypowiedziach Polaków (np. „*Osoby spokrewnione*”, „*krewni i (...)*”, „*(...) pod względem genetycznym (...)*”, „*(...) Połączeni więzami krwi*”, „*(...) wspólny przodek (...)*”, „*(...) połączonych rodowodem (...)*”, „*rodzina biologiczna (...)*”, etc.). Z kolei w języku ukraińskim respondenci odwołują się do konotacji pokrewieństwa w 7 definicjach (np. „*(...) поєднаних родинними зв'язками (...)*”, „*(...) зв'язані з тобою кровно*”, „*(...) людях по крові*”, „*(...) твоїй під (...)*”, etc.).

Ostatnią wspólną dla obu języków cechą w danej kategorii jest Powiązanie/ Połączenie, która wskazuje na istnienie pewnej więzi, łączącej członków rodziny. Polacy odwołują się w swoich definicjach do tego składnika konotacji aż 20 razy (np. „*(...) z którymi wiążą nas (...)*”, „*(...) powiązana ze sobą (...)*”, „*Powiązanie osób*”, „*(...) ma się powiązania (...)*”, etc.). Ukraińcy z kolei przytaczają tę cechę zaledwie w 7 przypadkach (np. „*люди пов'язані між собою (...)*”, „*пов'язні (...)*”, „*(...) поєднаних родинними зв'язками (...)*”, etc.).

Spotykany jest pogląd, że rodzina to nie tylko powiązania genetyczne, to także relacja określająca kogo do niej się zalicza. Na to wskazuje kolejna cecha Brak pokrewieństwa, która pojawia się w 5 wypowiedziach ankietowanych polskojęzycznych: „*(...) nie zawsze spokrewnieni*”, „*(...) nie zawsze połączeni więzami krwi (...)*”, „*osoby (...) uznane za rodzinę*”, etc.). Definicje przynależące do tego grupy we wszystkich przypadkach przynależą też do grupy Pokrewieństwo/ Więzy krwi.

Kolejna jednostka odnosząca się do grupy leksykalnej Wiąż prawna wskazuje na jurydyczny charakter więzi, pojawia się w 2 definicjach zaproponowanych przez Polaków (np. „*(...) związana (...) aktami prawnymi*”, „*(...) związani (...) prawnie. (...)*”).

Przynależność rodziny do szerszej społeczności określa związek Jednostka społeczna. Jest to określenie, którego użyło 5% polskojęzycznych respondentów (np. „*Jednostka społeczna (...)*”, „*Podstawowa komórka społeczna*”, „*Grupa społeczna (...)*”, etc.).

Jednostka znaczeniowa wskazująca na przynależność do określonej społeczności tworzy kolejną grupę, nazwaną Wspólnotą, pojawia ona się również w polskojęzycznych definicjach słownikowych. Do grupy tej przydzielono 2 definicje, por. „*(...), wspólnota (...)*” oraz rozszerzona o komponent przydawki dopełnianej „*wspólnota ludzi (...)*”).

Ostatnia cecha konceptualna odnosi się do istoty i wagi/rangi rodziny, 3% respondentów z Polski określa Rodzinę jako Sens życia (np. „*Coś bez czego życie nie ma sensu*”, „*Sens życia (...)*”, etc.).

W definicjach zaproponowanych przez Ukraińców pojawia się realizacja znaczenia

‘Potrzeba/ Zapotrzebowanie’, formująca grupę składającą się z różnych eksplikacji definicji (np. „(...) *необхідність* (...)”, „*Необхідність*(...)”, „*Ті кому ти найбільше потрібен*”). Definicje te dobitnie wskazują na istnienie potrzeby posiadania rodziny, bycia jej członkiem.

Ostatnia cecha konceptualna odnosi się do słowa „Родина” i jest synonimem leksemu „Сім’я”; obie jednostki leksykalne mają znaczenie „Rodzina”. Przy określaniu tej wartości synonimem posłużyło się 2% respondentów (np. „*Сім’я те ж саме, що й родина*(...)”, „*Здорова й любляча родина*”).

Obiekt

W wartości Rodzina kategoria obiekt jest jedną z liczniejszych, gdyż mówiąc o rodzinie, ankietowani często mają na myśli jej członków. Zarówno Ukraińcy, jak i Polacy wyrazili te kwestie leksemami konkretnymi: Bliscy/ Najbliżsi, Członkowie rodziny, Dzieci, Małżonek, Rodzice, jak i ogólnymi Osoby/ Ludzie. Wszystkie składniki definicji ankietowych, które pojawiły się w obu językach, obecne są również w polskojęzycznych i ukraińskojęzycznych słownikach. Definicje zaproponowane przez polskojęzyczną młodzież zawierały również odniesienia wskazujące na Partnera/ Ukochaną osobę, Przyjaciół oraz Siebie. W tej kategorii pojawiło się 9 cech z polskojęzycznych definicji oraz 6 cech z ukraińskojęzycznych. Jako komponenty znaczenia w definicjach słownikowych pojawiły się wyrazy: Bliscy/ Najbliżsi, Członkowie rodziny, Dzieci, Małżonek, Rodzice, Osoby/ Ludzie.

Rozpatrując wspólne dla obu społeczności językowych cechy konceptualne wartości Rodzina, należy zacząć od najliczniej reprezentowanej – Osoby/ Ludzie. Jest to ogólny składnik definicji, podkreślający fakt, że do rodziny należą osoby, tworzą ją. Polskojęzyczni respondenci odwołują się do tej cechy 57 razy (np. „*Osoby*(...)”, „*(...) ludzie* (...)”, „*(...) osoby, które* (...)”, etc.), a ukraińskojęzyczni – 29 (np. „*люди, які*(...)”, „*(...) група людей* (...)”, „*Ті, кому* (...)”, „*(...) людина* (...)”, etc.).

Kolejna, według liczebności, wspólna cecha definicji to Bliscy/ Najbliżsi, wskazuje ona na postrzeganie przez respondentów osób, które nazywają rodziną jako bliskich lub nawet najbliższych. W odpowiedziach Polaków ten wariant pojawiła się 25 razy (np. „*Bliscy*(...)”, „*Bliskie mi osoby* (...)”, „*Najbliżsi dla nas ludzie*”, „*Osoby najbliższe sercu*”, etc.), zaś w odpowiedziach Ukraińców – 13 razy (np. „*Близькі люди*”, „*(...) близькі поряд з тобою*”, „*(...) коло найближчих людей*”, „*(...)*”, „*Рідні люди* (...)”, etc.).

Jeśli chodzi o relacje wewnątrzgrupowe, sporo różnie określonych odnosi się do członków rodziny. Są to kategorie znaczeniowe, które eksplikują następujące leksemy: Dzieci, Małżonek, Rodzice oraz Członkowie rodziny. Ankietowani z Polski z podobną częstotliwością

odwoływali się do pokrewieństwa jako istotnego komponentu znaczenia wyrazu Rodzina. Samo słowo Dzieci pojawia się 6 razy (np. „(...) *dzieci* (...)”, „(...) *ich dzieci*”, etc.), Małżonek – 6 razy (np. „(...) *mąż, żona*, (...)”, „*Mąż* (...)”, etc.), Rodzice – 6 razy (np. „*Kochający rodzice* (...)”, w tym „*tata, mama* (...)”, „(...) *możemy zaliczyć rodziców* (...)”, etc.) oraz Członkowie rodziny – 6 razy (np. „(...) *kuzyni* (...)”, „(...) *brat, siostra* (...)”, „(...) *rodzeństwo, dziadkowie itd* (...)”, „(...) *rodzeństwo, pupila* (...)”, etc.). W języku ukraińskim respondenci w 5 przypadkach przywołali składnik definicji w postaci wyrazu Dzieci (np. „(...) *i ðimu*”, „(...) *дитина* (...)”, „(...) *син, донька*”, etc.) oraz Rodziców (np. „(...) *батьки* (...)”, „*Батько Мату*(...)”, „*Тато, мама* (...)”, etc.), natomiast tylko 2 razy pojawia się wyraz Małżonek (np. „(...) *чоловіка, жінки* (...)”, „(...) *жінка* (...)”), oraz Członkowie rodziny (np. „*Всі члени сім'ї*(...)”, „(...) *твоя собака* (...)”).

W ankietach polskojęzycznych oprócz wyżej wymienionych wspólnych dla obu języków cech semantycznych pojawiły się także: Ja, Partner/ Ukochana osoba oraz Przyjaciele. W dwu przypadkach użyto zaimka Ja (np. „*Ja* (...)”, „(...) *ja*”), który akcentuje przynależność do rodziny osoby mówiącej. Cecha konceptualna Partner/ Ukochana osoba pojawiła się również w dwu wypowiedziach (np. „(...) *druga połówka* (...)”, „(...) *ukochaną osobę* (...)”). Ta jednostka semantyczna, wyrażona związkiem zgody wskazuje na osobę obdarzoną uczuciem w rodzinie. Oprócz tego, do rodziny w niektórych wypowiedziach zaliczani są również przyjaciele; niektórzy respondenci wyrażają opinię, że czasem są oni nawet bliższą rodziną niż krewni. Do grupy Przyjaciele należy 6 fragmentów wypowiedzi (np. „(...) *przyjaciele* (...)”, „(...) *najbliżsi przyjaciele*”, „(...) *siecią miłości i przyjaźni* (...) *tę drugą rodzinę kochamy bardziej.*”, etc.).

Pojęcie

W procesie definiowania wartości Rodzina respondenci niejednokrotnie odwoływali się do pojęć abstrakcyjnych, które ich zdaniem są częścią tej definicji. W tej grupie cech konceptualnych warto zauważyć hiponimiczną relację pojęć względem nadrzędnej wartości. Z definicji polskojęzycznych wyodrębniono 5 cech konceptualnych, natomiast z ukraińskojęzycznych – 9. Przedstawiciele obu grup językowych w definicjach przytaczali 5 cech konceptualnych, takich jak Miłość, Szacunek, Troska, Wsparcie, Zrozumienie. Dodatkowo z wypowiedzi ukraińskojęzycznych respondentów wyłoniono następujące kategorie: Poglądy/ Zainteresowania, Przyjaźń, Odpowiedzialność oraz Zaufanie. W definicjach słownikowych w języku polskim tożsama okazała się cecha Miłość, a w języku ukraińskim – Poglądy/ Zainteresowania oraz Przyjaźń.

Z odpowiedzi badanych wynika, że cecha konceptualna Miłość jest jedną z częściej kojarzonych składowych wartości Rodzina. To odniesienie czy skądś konotacji w swoich wypowiedziach zawierało 15% Polaków (np. „Miłość”, „Ludzie którzy się kochają (...)”, „Kochający ludzie (...)”, etc.) oraz 14% Ukraińców (np. „(...)любяча родина”, „Любов(...)”, „(...)люблять одне одного”, etc.). Cecha ta wskazuje na to, że dawanie i otrzymywanie miłości jest nieodłącznym atrybutem bycia członkiem rodziny.

Niewiele mniej osób użyło w swoich definicjach znacznika Wsparcie, również będącego elementem relacji rodzinnych. Badani z Polski odwołali się do tej cechy 12 razy (np. „Oparcie(...)”, „Wsparcie bliskich”, „(...) które się wspierają”, „Wspierające (...) osoby”, etc.). Ukraińcy, z kolei, użyli określeń odwołujących się do tej jednostki semantycznej w 11 przypadkach (np. „(...) підтримка (...)”, „(...) підтримують тебе (...)”, „вміння радити успіхам інших (...)”, „Захистить, накормить, вдіне(...)”, etc.).

Bliskie, lecz nietożsame, znaczenie w odpowiedziach respondentów ma kolejna cecha – Troska, przedstawiająca rodzinę w aspekcie uczucia niepokoju albo dbałości, bo dwojako można rozumieć leksem troska. Stosownie odpowiedzi, zawierające daną jednostkę semantyczną, pojawiły się 4 razy w definicjach podanych przez Polaków (np. „(...) dbają o to co w środku”, „(...) dbają o siebie nawzajem”, „Troska i dbanie”, etc.), jak i Ukraińców (np. „Турбота(...)”, „Бережить своїх батьків”, „(...)поставили на ноги та виростили”, etc.).

W postrzeganiu ankietowanych istotną rolę odgrywa również Szacunek, ta cecha konceptualna wskazuje na odczuwanie respektu do określonych osób, poszanowanie ich poglądów. Zgodnie z wynikami analizy, wartość Szacunek pojawia się w 2% odpowiedzi polskojęzycznej społeczności (np. „(...) szanują (...)”, „(...) Nauka (...) szacunku”) oraz w 6% – ukraińskojęzycznej (np. „(...) повага (...)”, „(...) взаємоповага”, „повага один до одного(...)”, etc.).

Ostatnią cechą, która pojawiła się zarówno w definicjach młodzieży z Polski, jak i z Ukrainy jest Zrozumienie. Wyznacza ona kolejną perspektywę oglądu Rodziny przez pryzmat aprobaty i pojawia się w 4 wypowiedziach Ukraińców (np. „(...) Розуміння”, „Взаєморозуміння(...)”, „(...) люди (...) з якими ти можеш бути собою”, etc.) oraz w 4 wypowiedziach Polaków (np. „(...) rozumieją cię bez słów”, „(...) zrozumienie (...)”, „Ludzie którzy(...) akceptują”, „(...) chce się szukać ich aprobaty (...)”, etc.). Ocena formułowana jest tu wprost i zakłada wyrozumiałość wobec kogoś i wobec siebie.

Postrzeganie Rodziny przez ankietowanych z Ukrainy wyróżnia pojawienie się leksyki kluczowej w postaci Poglądów/ Zainteresowania, Przyjaźni, Odpowiedzialności oraz Zaufania. Najczęściej wystąpiło ostatnie z proponowanych, tj. Zaufanie, które pojawiło się aż w 9%

odpowiedzi (np. „людина (...) якій ти дійсно довіряєш”, „(...) довіра (...)”, „ (...) там, де людина повинна відчувати (...) довіру”, etc.). Ta jednostka semantyczna sugeruje, że członków rodziny darzy się zaufaniem, a w rodzinie panuje atmosfera ufności, co oznacza, że jej członkom można owierzyć najgłębsze tajemnice.

Interesujący wydaje się fakt, że respondenci z Ukrainy podkreślają rolę odpowiedzialności, która wiąże się z posiadaniem rodziny lub przynależnością do niej. Cecha Odpowiedzialność pojawia się w 3% wypowiedzi (np. „Відповідальність(...)”, „Взаємна відповідальність(...)”, „(...) шалена відповідальність”). Również w 3% definicji pojawia się jednostka semantyczna Przyjaźń, zaliczająca przyjaciół do grona rodziny lub sugerująca, że właśnie przyjaźń tę rodzinę tworzy (np. „Дружба (...)”, „всі між собою(...) друзі”, etc.).

Wspólne zainteresowania oraz poglądy na życie równie są istotną składową rodziny według Ukraińców: tę cechę przytacza 2% ankietowanych (np. „пов'язані між собою (...) інтересами”, „йдемо в одному напрямку(...)”).

Doznanie

Niektóre wykładniki leksykalne wskazują na odczucia i doświadczanie czegoś. Jednostki te zakwalifikowano do 4 grup w odpowiedziach polskich respondentów oraz do 1 w odpowiedziach udzielonych przez Ukraińców. Załedwie jedna cecha – Szczęście – pojawia się w obu językach, natomiast Polacy przytaczają również takie odpowiedzi, jak: Nienawiść/ Brak sympatii, Krzywda oraz Radość. Żaden wykładnik z tej kategorii nie pojawił się w definicjach słownikowych, w których zabrakło podstawowej wartości określonej jako Doznanie.

Głównym doznaniami wyłoniłymi z definicji Rodziny Ukraińców i Polaków jest zatem Szczęście, wskazujące na dobre samopoczucie, uczucie lub stan zadowolenia czy zbieg pomyślnych okoliczności. Szczęście pojawia się w 6 odpowiedziach polskojęzycznych respondentów (np. „(...) czuje się szczęśliwa”, „(...) szczęście”, „Rodzina potrafi dawać szczęście jak i je odbierać(...)”, etc.) oraz w 5 ukraińskojęzycznych (np. „(...) завжди є шастя (...)”, „Щастя”, etc.). Warto zauważyć, że jest to jedyne uczucie/doznanie zarejestrowane w definicjach przez ankietowanych z Ukrainy. Istotnym odniesieniem do ładu aksjologicznego jest fakt, że wielu Polaków przedstawia w swoich definicjach przeciwieństwa Szczęścia. Na przykład Nienawiść/ Brak sympatii pojawiają się w wypowiedziach ankietowanych w liczbie 6%, (np. „Osoby które kochamy, a jednocześnie nienawidzimy (...) ”, „Grupa społeczna (...) która(...) nie zawsze się lubi”, „Rodzina biologiczna to (...) męczarnia (...) nie zawsze się z nimi dogadujemy (...)”, etc.)

Inne negatywne doznanie, pojawiające się w ankietach, to Krzywda. Odczuwa ją w

stosunku do rodziny 3% Polaków (np. „(...) Nikt tak bardzo nie zrani jak rodzina” , „(...) mogą być dla nas tak samo obojętni lub nawet źli (...)”, potrafi dawać szczęście jak i je odbierać (...)).

Niemniej jednak, niektórzy odczuwają radość przebywania ze swoją rodziną, świadomi przynależności do niej: 2% polskojęzycznej młodzieży przytacza cechę conceptualną Radość w swoich definicjach Rodziny (np. „(...) radość (...)”, „(...) radość ze spotkań (...)”).

Działanie

Czynności związane z rodziną odnoszą się najczęściej do interakcji lub sposobu i miejsca funkcjonowania. Takie eksplikacje występują w 6 grupach odpowiedzi zaliczanych do odpowiednich kategorii w języku polskim oraz 7 – w języku ukraińskim. Respondenci z obu krajów przytaczają takie profilowanie, jak: Mieszkać razem/ Dom, Spędzać czas/ Być razem, Pomagać, Wychowywać. Oprócz wspólnych wyobrażeń o rodzinie, Polacy wspominają również o Poświęcaniu się i Komunikowaniu się, a ukraińcy – o Zawarcu małżeństwa, Byciu wzorem/ Dawaniu przykładu oraz Walczeniu/ Obronie. W porównaniu z definicjami słownikowymi w obu językach powtórzyły się eksponenty leksykalne: Mieszkać razem/ Dom oraz Spędzać czas/ Być razem.

Najczęściej przytaczaną odpowiedzią z kategorii Działania jest Spędzać czas/ Być razem. Ankietowani uznają te aktywności za typowe, pojawiają się one w 13% definicji respondentów z Polski (np. „(...) otaczają nas od urodzenia”, „Ciepły obiad (...)”, „(...) osoby w swoim otoczeniu”, „Wspólne życie (...)”, „(...) wspólnie spędzasz czas (...)”, „(...) osoby, które są przy mnie (...)”, etc.) oraz w 12% respondentów z Ukrainy (np. „(...) прожили разом багато часу (...)”, „Люди які завжди поруч (...)”, „Сидіти в кругу сім'ї”, „(...) пов'язані спільним побутом (...)”, „(...) разом добре”, etc.).

Eksponenty leksykalne związane z przebywaniem razem dość często przytaczane w obu językach to: Mieszkać razem/ Dom, wskazujące na aspekt egzystencji w jednym miejscu, tworzenie domu. Polska społeczność językowa odwołuje się do tego profilu 8 razy (np. „Ludzie z którymi tworze dom”, „(...) mieszkające razem w domu”, „(...) razem żyją (...)”, „(...) dom”,) a ukraińska – 6 (np. „(...) вона твоїй дім”, „(...) притулок, дім (...)”, „Спільне проживання (...)”, „(...) місце, куди хочеться повертатись”, etc.).

Czynnością przypisywaną zazwyczaj rodzicom jako członkom rodziny jest wychowywanie dzieci. Niektórzy respondenci uznają komponent znaczenia Rodziny w postaci Wychowywać za taki, która definiuje rodzinę. W polskiej społeczności językowej pojawia się 4% odpowiedzi z tym znacznikiem semantycznym (np. „(...) środowisko wychowawcze, które

kształtuje młodego człowieka (...)”, „(...) *kształtowanie zachowań. Nauka podzielności i szacunku.*”, „*Ludzie w okol których się wychowałeś*”, etc.) a w ukraińskiej – 3% (np. „(...) *поставили на ноги та виростили*”, „*Виховання*”, etc.).

Ostatnia cecha, która się wyodrębnia się w językowym obrazie świata Rodziny obu grup respondentów to Pomagać. Czasownik ten zakłada ‘dawanie, otrzymywanie, wewnętrzny przymus oraz oczekiwanie pomocy’. Polacy umieszczają go w definicji w 5% użyć (np. „(...) *nieść pomoc zawsze i wszędzie*”, „(...) *niezależnie od wszystkiego pomogą jak tylko będą potrafili*”, „(...) *pomagających sobie (...)*”, etc.) a Ukraińcy, natomiast, w 2% (np. „(...) *завжди допоможуть*”, „(...) *накормить вдіне і дасть кришу над головою*”).

Badani z Ukrainy definiują Rodzinę również jako Bycie wzorem/ Dawanie przykładu, ta czynność pojawia się w wypowiedziach 2 razy (np. „*Власний приклад(...)*”, „*Взірець*”). Cecha ta wskazuje na możliwość wzorowania się na innych członkach rodziny. Komponent wartościujący może być też postrzegany w innym wymiarze – jako rodzina powinno się dawać przykład innym rodzinom.

Inna odniesienie konceptualne występujące tylko w odpowiedziach Ukraińców to działanie Walczyć/ Obronić. Możliwe, że konotacja ta wystąpiła w związku z konfliktem zbrojnym w Ukrainie, wskazując na potrzebę lub chęć obrony swojej rodziny. Wzmianka pojawia się w 3 definicjach (np. „(...) *боротись і захищати до кінця*”, „*Захистить (...)*”, „*люди за яких варто стояти до кінця*”).

W kontekście definiowania Rodziny w wypowiedziach Ukraińców pojawia się Być w związku małżeńskim (np. „*Люди які перебувають у шлюбі*”, „(...) *пов'язані (...) шлюбними вузами*”), wskazująca na zawarcie związku małżeńskiego w celu stworzenia rodziny.

Polacy, z kolei, postrzegają rodzinę jako jednostkę, w której typowym działaniem jest poświęcanie się oraz komunikowanie się. Poświęcać się, wskazujące na potrzebę lub chęć oddania siebie, swoich potrzeb lub czasu na rzecz innej osoby, pojawia się w wypowiedziach 4% respondentów, (np. „*Grupa osób(...) dla których warto rezygnować z innych wartości*”, „(...) *ludzie są (...) zdolni do najwyższych poświęceń (...)*”, „*Coś za co oddam wszystko*”, etc.). Inna wspomniana aktywność – Komunikować się – występuje również w liczbie 4% (np. „(...) *zapewniających sobie (...) rozmowe*”, „*bliscy ludzie (...) z którymi utrzymuje się kontakt (...)*”, „*osoby, które Cie wysłuchają w każdej sytuacji(...)*”, „(...) *nie zawsze się z nimi dogadujemy*”) oraz odwołuje się do różnych czynności związanych z rozmową, porozumieniem oraz komunikacją w ogóle.

Atrybut

Cechy konceptualne przydzielone do kategorii atrybutów wskazują na jednostki znaczeniowe, które w pewien sposób opisują analizowaną wartość. W odpowiedziach polskojęzycznych respondentów wyodrębniono 2 cechy – Bezwarunkowa oraz Najcenniejsza/ Najważniejsza – które występują również w języku ukraińskim. Oprócz wspólnych cech respondenci z Ukrainy umieścili w swoich definicjach konotacje Wzajemny oraz Zdrowy, proponując łącznie 4 jednostki znaczeniowe.

Zgodnie z wyobrażeniem ankietowanych wiele czynności w rodzinie lub dla rodziny robi się bez względu na wszystko. Grupy Bezwarunkowo w odpowiednich językach zawierają 4 definicje autorstwa polskiej młodzieży (np. „(...) *bezw warunkowa miłość*”, „(...) *w każdej sytuacji oraz niezależnie od wszystkiego*”, „(...) *zawsze i wszędzie*”, etc.) oraz 7 – autorstwa ukraińskiej (np. „(...) *завжди допоможуть*”, „(...) *незважаючи ні на що*”, „(...) *навіки*”, „(...) *до кінця*”, etc.).

Dru ga przesłanka, określająca Rodzinę jako coś ważnego lub nawet najważniejszego – Najcenniejsza/ Najważniejsza – występuje w odpowiedziach 8% ankietowanych z Polski (np. „*Ludzie (...) najważniejsi (...)*”, „*Grupa osób ważniejszych od reszty (...)*”, „*To dla mnie bardzo ważne (...)*”, „*Sens życia największy skarb*”, etc.) oraz w 9% wypowiedzi ankietowanych z Ukrainy (np. „(...) *саме цінне що в тебе є*”, „*Найважливіше що маю*”, „*Найголовніша річ у житті*”, „*Все*”, „*Сенс*”, „(...) *на першому місці*”, etc.).

Ukraińskojęzyczni respondenci zaproponowali w swoich definicjach również atrybut Wzajemny. Pojawia się on w wypowiedziach 6% respondentów (np. „*Взаємна відповідальність*”, „*Повага один до одного (...)*”, „*Один за одного (...)*”, etc.), wskazuje na obustronny charakter relacji w rodzinie. Dodatkowo Ukraińcy odwołują się w swoich odpowiedziach do konotacji Zdrowy, która wskazuje na zdrowotny stan członków rodziny. Cecha ta umieszczona została w 4% wypowiedzi (np. „*Коли всі здорові*”, „*Всі члени сім'ї живі та здорові*”, „*Здорова (...) родина*”, etc.). Żadna cecha z definicji słownikowych nie pojawiła się w odpowiedziach respondentów.

Inne

W wypowiedzach ankietowanych zawarte są również konotacje, których nie udało się zaklasyfikować do żadnej z przedstawionych grup odniesienia. Przedstawiciele młodzieży z Polski zasugerowali również postrzeganie Rodziny w kontekście polityki społecznej państwa, pojawiły się 2 takie wypowiedzi (np. „*Rodzina 500+*”, „*Słowo, którym PiS tak pomiata, że straciło swoją wartość, szczególnie dla mnie jako singielki*”). Inne odczucia kojarzone z rodziną (np. „*Ciepło(...)*”, „(...) *spokój (...)*”, „(...) *czuje się zaopiekowana (...)*”); można byłoby

skategoryzować je jako do Doznania – takiej odpowiedzi udzieliło 3% przedstawicieli polskojęzycznej społeczności.

Zdecydowanie więcej jednostkowych cech konceptualnych odnotowano w definicjach Ukraińców, wyodrębniono ich aż 16. Niektóre z nich (np. „*Благодать*”, „*Мир*”, „*Віра*”, „*Благополуччя*”, „*(...) щирість*”, „*(...)*”, „*(...) почуття гумору*”, etc.) można by było zakwalifikować do kategorii Pojęcia, gdyż definiują rodzinę wskazując na ogólne pojęcia abstrakcyjne. Część cech, odnosząca się do różnych odczuć, mogłaby, również jak w języku polskim, należeć do kategorii Doznania (np. „*(...) ніжність*”, „*(...) тепло*”, „*Радість*”).

Oprócz powyżej ogólnie scharakteryzowanych definicji wystąpiły również cechy konceptualne wskazujące na wspólne rozwiązywanie problemów („*(...) спільше вирішення проблем*”), normalną atmosferę („*(...) Нормальна атмосфера в сім'ї, запорука, що в тебе все буде добре*”), duchowy rozwój („*Уміти розвиватися духовно*”), małą ojczyznę („*Мала Батьківщина*”), etc.

Niektórzy respondenci wstrzymali się od odpowiedzi lub nie wiedzieli jak powinni zdefiniować wartość Rodzina. W ukraińskiej społeczności językowej pojawiło się 14 odpowiedzi z kategorii Nie wiem, w polskiej – 6.

Podsumowanie

Wartość Rodzina jest na szczycie hierarchii wartości w obu językach, jest to istotna wartość w językowym obrazie świata obu społeczności. Na podstawie definicji zawartych w słownikach wyłoniono 17 cech konceptualnych w języku polskim oraz 13 – w języku ukraińskim. W słownikach pojawiło się 10 wspólnych cech, najwięcej z nich znalazło się w kategorii Obiekt: Bliscy/ Najbliżsi, Członkowie rodziny, Dzieci, Małżonek, Rodzice oraz Osoby/ Ludzie. W kategorii Określenie tożsama okazała się konotacja Grupa, a w kategorii Pojęcie – jednostka Poglądy/ Zainteresowania. Warto zauważyć, że oprócz cechy Grupa inne jednostki określające Rodzinę znacząco się różnią. W słowniku języka polskiego obecne są konotacje ‘bycia częścią większej społeczności, pokrewieństwa lub jego braku, więzi prawnej oraz tworzenia wspólnoty przez członków rodziny’. W słowniku języka ukraińskiego zawarta jest jednostka informacyjna wskazująca na ‘istnienie powiązania pomiędzy członkami rodziny’ oraz określenie Rodziny poprzez użycie synonimu (w języku ukraińskim istnieją leksemy „Сім'я” oraz „Родина”). W kategorii Pojęcie w języku polskim pojawia się Miłość i Odpowiedzialność, a w ukraińskim – Przyjaźń. Słowniki przytaczają tożsame informacje i wskazują na konotacje oznaczające ‘wspólne zamieszkanie, spędzanie wspólnie czasu, bycie razem’. W kategorii Atrybut w języku polskim pojawiły się cechy wskazujące na rodzaje

rodziny: niepełna oraz wielodzietna.

Z definicji zaproponowanych przez respondentów wyodrębniono 34 konotacje/powiązania odnotowane w języku polskim oraz 32 w języku ukraińskim. Wspólnych cech mamy 21, w języku ukraińskim pojawiło się 11 unikalnych znaczników, a w polskim – 13.

Podobnie jak w definicjach słownikowych, w odpowiedziach respondentów znalazło się wiele tożsamyh cech wskazujących na Obiekt. Obie narodowości postrzegają Rodzinę przez pryzmat jej członków, między innymi dzieci, rodziców oraz małżonka. Obecne są również bardziej ogólne odniesienia do Bliskich/ Najbliższych oraz Osób/ Ludzie. Dodatkowo do rodziny polskojęzyczna społeczność zalicza przyjaciół oraz partnera czy ukochaną osobę. Warto zaznaczyć, że Polacy wymieniają siebie samych przy definiowaniu wartości Rodzina, choć i nie jest to częste zjawisko.

Określając omawianą wartość zarówno społeczność polskojęzyczna, jak i ukraińskojęzyczna, odwołuje się do znacznika Grupa, tożsamego również w definicjach słownikowych. Dodatkowo obie grupy respondentów zawarły w swoich wypowiedziach konotacje Pokrewieństwo/ Więzy krwi, chociaż Polacy przywoływali tę cechę prawie cztery razy częściej. W wypowiedziach Ukraińców obecna jest konotacja Powiązanie/ Połączenie, podobnie jak w definicji notowanej w słowniku. Wartość jest określana również jako coś, co jest niezbędne (Potrzeba/ Zapotrzebowanie). Polacy z kolei w większości ujawniają zgodność z definicją słownikową w tej kategorii, wskazuje na to obecność w odpowiedziach cechy Brak pokrewieństwa, Więź prawa, Jednostka społeczna oraz Wspólnota. Oprócz tego Polacy połączyli Rodzinę z sensem życia.

W odróżnieniu od słownikowych definicji w kategorii Pojęcia pojawiło się 5 jednostek, takich jak: Miłość, Wsparcie, Szacunek, Zrozumienie, Troska. Respondenci najczęściej wymieniali kilka z nich w ramach jednej definicji. Ukraińskojęzyczna społeczność oprócz wymienionych wyżej wartości stosunkowo często odnotowała konotację Zaufanie. Rzadziej pojawiały się w wypowiedziach pojęcia: Poglądy/ Zainteresowania, Przyjaźń, Odpowiedzialność. Warto zwrócić uwagę na fakt, że w wyniku badania w języku polskim wyodrębniono cechę Przyjaciel z kategorii Obiekt, a w badaniu w języku ukraińskim – cechę Przyjaźń w kategorii Pojęcie. Polacy sugerowali, że przyjaciele są w pewnym sensie członkami rodziny, natomiast Ukraińcy – że w rodzinie pomiędzy jej członkami panuje przyjaźń.

Przedstawiciele obu grup społecznych wspomnieli o odczuwaniu Szczęścia w związku z omawianą wartością, polskojęzyczni respondenci proponują również znacznik Radość. Należy zaznaczyć, że w wypowiedziach Polaków znalazły się również negatywne odniesienia

do konotacji, takich jak: Nienawiść/ Brak Sympatii oraz Krzywdą.

Kategoria Działanie zawiera cztery tożsame w obu językach cechy wskazujące na czynności: jak spędzać razem czas, mieszkać w jednym domu, pomagać oraz wychowywać. Przedstawiciele ukraińskojęzycznej społeczności językowej w swoich odpowiedziach zawarli również działania być wzorem, walczyć/ bronić oraz być w związku małżeńskim. Polacy zasugerowali, że Rodzinę definiują czynności poświęcać się oraz komunikować się.

Zarówno Ukraińcy, jak i Polacy zawarli w swoich wypowiedzach leksemy wratościujące, wskazujące Rodzinę jako Najcenniejszą/ Najważniejszą oraz Bezwarunkową. Niektórzy respondenci z Ukrainy odnieśli się do relacji w Rodzinie oparych na wzajemności oraz odwołali się do wartości Zdrowie, zaakcentowali tym samym wagę zdrowia członków Rodziny.

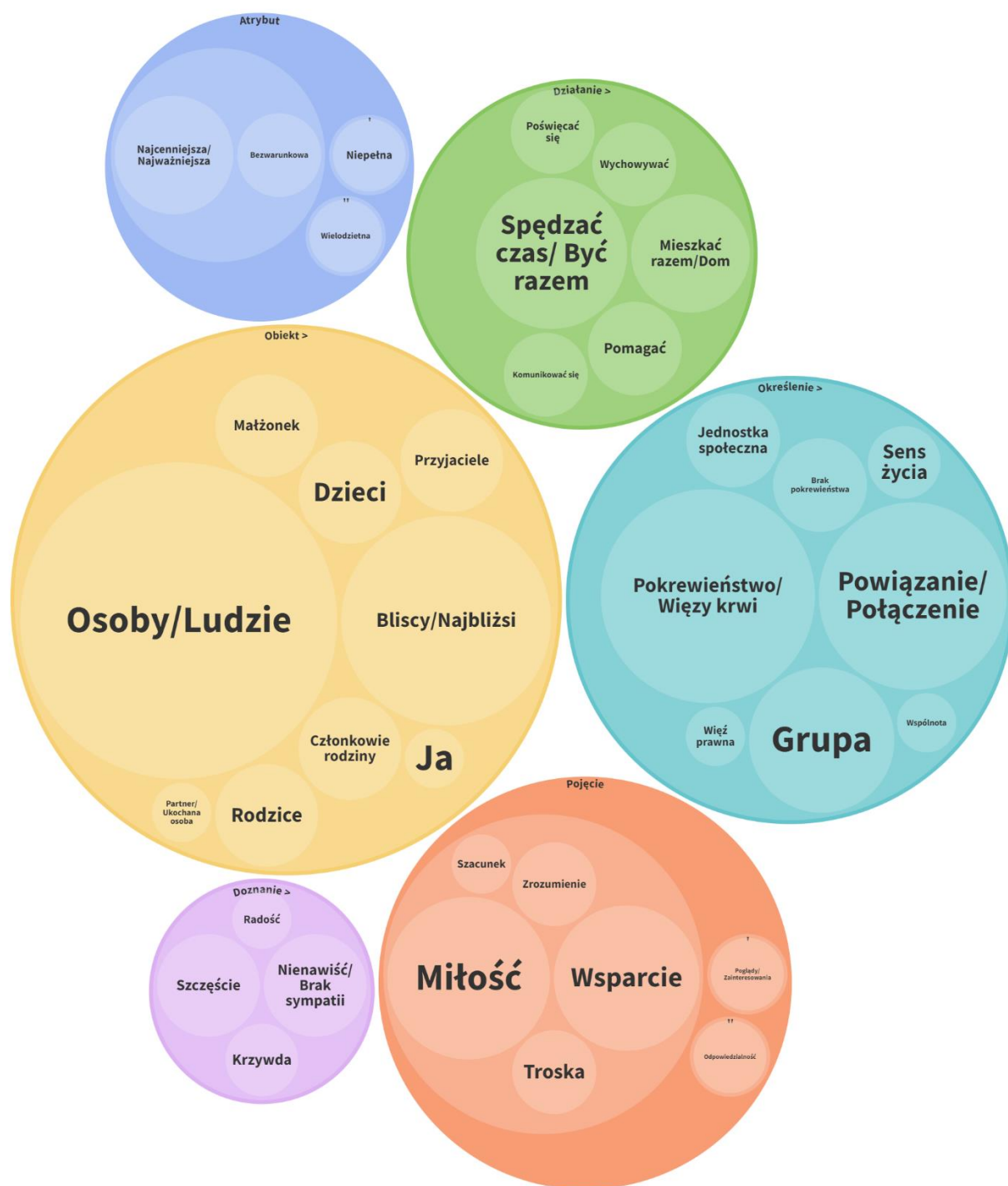
W ankiecie najczęściej odwoływano się do cech Osoby/ Ludzie (PL 57%, UA 29%), Pokrewieństwo/ Więzy krwi (PL 26% UA 7%), Bliscy/ Najbliżsi (PL 25% UA 13%), Miłość (PL 15% UA 14%), Spędzać czas/ Być razem (13% PL 12% UA) oraz Wsparcie (12% PL 11% UA). Szczegółowe wyniki badania nad wartością Rodzina na podstawie odpowiedzi ankietowanych zawarte są w Tabeli 5.

Tabela 5. Zestawienie cech konceptualnych definicji wartości Rodzina w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne

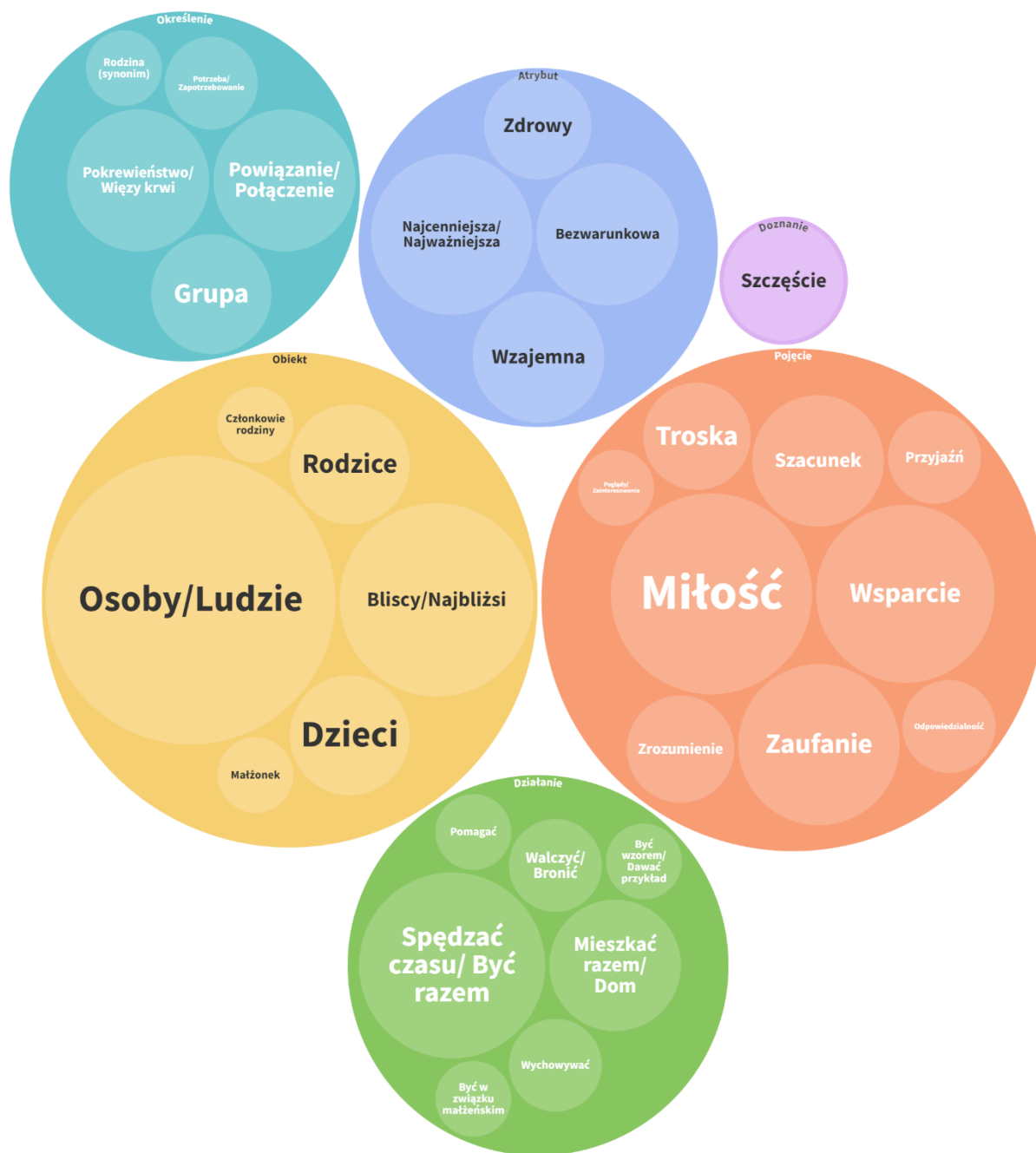
Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Ilość wystąpień	Respondenci ukraińskojęzyczni	Ilość wystąpień
Określenie	<u>Grupa</u>	12%	<u>Grupa</u>	5%
	<u>Pokrewieństwo/ Więzy krwi</u>	26%	<u>Pokrewieństwo/ Więzy krwi</u>	7%
	Brak pokrewieństwa	5%	<u>Powiązanie/ Połączenie</u>	7%
	Więź prawna	2%	Potrzeba/ Zapotrzebowanie	3%
	Jednostka społeczna	5%	Rodzina (synonim)	2%
	Sens życia	3%		
	Wspólnota	2%		
Obiekt	<u>Osoby/Ludzie</u>	57%	<u>Osoby/Ludzie</u>	29%
	<u>Bliscy/Najbliżsi</u>	25%	<u>Bliscy/Najbliżsi</u>	13%
	<u>Członkowie rodziny</u>	6%	<u>Członkowie rodziny</u>	2%
	<u>Dzieci</u>	6%	<u>Dzieci</u>	5%
	<u>Małżonek</u>	6%	<u>Małżonek</u>	2%
	<u>Rodzice</u>	6%	<u>Rodzice</u>	5%
	Przyjaciele	6%		
	Ja	2%		
	Partner/ Ukochana osoba	2%		
Pojęcie	<u>Miłość</u>	15%	<u>Miłość</u>	14%
	<u>Wsparcie</u>	12%	<u>Wsparcie</u>	11%
	<u>Szacunek</u>	2%	<u>Szacunek</u>	6%
	<u>Zrozumienie</u>	4%	<u>Zrozumienie</u>	4%

	<u>Troska</u>	4%	<u>Troska</u>	4%
			Poglądy/ Zainteresowania	2%
			Przyjaźń	3%
			Odpowiedzialność	3%
			Zaufanie	9%
Doznanie	<u>Szczęście</u>	6%	<u>Szczęście</u>	5%
	Nienawiść/ Brak sympatii	6%		
	Radość	2%		
	Krzywdza	3%		
Działanie	<u>Spędzać czas/ Być razem</u>	13%	<u>Spędzać czasu/ Być razem</u>	12%
	<u>Mieszkać razem/Dom</u>	8%	<u>Mieszkać razem/ Dom</u>	6%
	<u>Pomagać</u>	5%	<u>Pomagać</u>	2%
	<u>Wychowywać</u>	4%	<u>Wychowywać</u>	3%
	Poświęcać się	4%	Być w związku małżeńskim	2%
	Komunikować się	4%	Walczyć/ Bronić	3%
			Być wzorem/ Dawać przykład	2%
Atrybut	<u>Najcenniejsza/ Najważniejsza</u>	8%	<u>Najcenniejsza/ Najważniejsza</u>	9%
	<u>Bezwarunkowa</u>	4%	<u>Bezwarunkowa</u>	7%
			Wzajemna	6%
			Zdrowy	4%
Inne		6%		16%
Nie wiem		6%		14%

Poniżej przedstawione są składowe konceptu wartości Rodzina opracowane na podstawie wypowiedzi respondentów oraz definicji słownikowych w językach polskim (Rys. 16) oraz ukraińskim (Rys. 17).

Rysunek 16. Konceptualizacja wartości Rodzina w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish

Rysunek 17. Konceptualizacja wartości Rodzina w językowym obrazie świata Ukraińców. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish

5.2 Zdrowie (Здоров'я)

5.2.1 Definicje słownikowe

Wartość Zdrowie znalazła się na drugim miejscu w hierarchii wartości obu społeczności językowych zarówno polskiej, jak i ukraińskiej. Zgodnie z przyjętą kategoryzacją należy ona do wartości witalnych.

Słownik języka polskiego PWN proponuje definicję, w której leksem Zdrowie jest

określany jako:

- „1. Stan żywego organizmu, w którym wszystkie funkcje przebiegają prawidłowo.
2. Stan, w jakim znajduje się żywy organizm.
3. Dobre funkcjonowanie jakiegoś systemu”²⁷¹.

Bardziej obszerna eksplikacja zawarta jest w *Słowniku języka polskiego* pod redakcją W. Doroszewskiego:

„Stan żywego organizmu, w którym wszystkie funkcje przebiegają prawidłowo; dobre samopoczucie fizyczne i psychiczne (*Lekarze uratowali choremu życiem, ale do zdrowia wciąż było daleko, do śmierci zaś blisko.*);
// żelazne (pot. końskie) zdrowie dobre zdrowie, silny organizm (*Masz, bracie, końskie zdrowie.*);
// jak zdrowie twoje, pana itp.; pytać o zdrowie; grzecznościowe pytania, zadawane zwykle przy powitaniu; zadawać takie pytania (*Jak zdrowie radcy? – Ot, aby– aby. A wam jak służy? – Dziękuję nieźle.*);
2. Wypicie alkoholu za czyje zdrowie; słowa toastu towarzyszące temu (*Zdrowia zaczęły krążyć, czupryny dymić.*)”²⁷².

Podobnie ujmuję tę wartość *Wielki słownik języka polskiego*. Przypomnijmy, że definicja zilustrowana jest przykładami z Narodowego Korpusu Języka Polskiego.

„1. Stan organizmu; kondycja, w jakiej znajduje się w danym momencie organizm (*Nie zakładam żadnego momentu, w którym planowałbym przejść na emeryturę. Powiem więcej. Na ile mi zdrowie pozwoli, zamierzam grać jak najdłużej. Nie ma przyjemniejszego zajęcia niż bycie muzykiem.*);
2. Dobry stan; stan, w którym organizm nie cierpi na żadną chorobę (*Co miesiąc robimy badania bakteriologiczne i wszystko jest w porządku. Wolimy jednak dmuchać na zimne i nie narażać zdrowia i życia narodzonych dzieci i ich mam.*)”²⁷³.

W *Słowniku języka ukraińskiego* leksem „Здоров’я” jest definiowany w następujący sposób:

„1. Stan організму, при якому нормально функціонують усі його органи (*Міцно й радісно відчував він своє кремезне тридцятилітнє тіло, повне буйної сили і здоров’я.*);
// той чи інший стан, самопочуття людини (*Він розпитував у Тетяни про здоров’я вчительки.*);
// ваше (твоє) здоров’я – звертання до особи, за здоров’я якої п’ють (*Пропоную випити за брата нашого дорогого командуючого.. Ваше здоров’я.*);
// за здоров’я чие – побажання бути здоровим тому, за кого проголошують тост (*– За здоров’я твоєї дочки, – підняв склянку Сіробаба. – В нього ж там така степовичка росте...*);

²⁷¹ Hasło: Zdrowie [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [online:] <https://sjp.pwn.pl/o-nas> (dostęp: 22.10.2022).

²⁷² Hasło: Zdrowie [w:] *Słownik Języka Polskiego red. W. Doroszewskiego*, [online:] <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/zdrowie;5528918.html> (dostęp: 10.02.2023).

²⁷³ Hasło: Zdrowie [w:] *Wielki słownik języka polskiego*, [online:] https://wsjp.pl/haslo/do_druku/16625/zdrowie# (dostęp: 10.02.2023).

// на здоров'я – усталений вислів, який уживають, подаючи кому – небудь пити, їсти або як відповідь на слова вдячності за щось (– *Питки хочеш, сину? – спитався, підійшовши, Грицько. – Пий на здоров'я.*);
 // питати (питатися, спитати) на здоров'я – питати про самопочуття (*Було вона в своєму селі йде – той привітає, другий на здоров'я спитав, декотрий пожартує.*);
 // при здоров'ї – про здорову людину (– *А яка вона з себе? – запитав я. – Дівка як дівка. З ногами, руками, косами. При здоров'ї і в тілі.*)”²⁷⁴.

Znaczenie powyższej definicji zostało ujęte w tłumaczeniu własnym, z pominięciem przykładów:

1. Stan organizmu, w którym prawidłowo funkcjonują wszystkie jego narządy; // ten lub inny stan, samopoczucie człowieka; wasze (twoje) zdrowie – zwrot do osoby, czyje zdrowie piją; // za zdrowie czyje – życzenie zdrowia temu, kto jest adresatem toastu; // na zdrowie – ustalone powiedzenie, które jest używane pod czas podawania komuś picia, jedzenia, lub jako odpowiedź na słowa wdzięczności za coś; pytać (pytać się, spytać się) o zdrowie – pytać o samopoczucie; przy zdrowiu – o zdrowym człowieku.

W wytypowaniu cech konceptualnych brano pod uwagę jedynie znaczenia dotyczące ludzi, gdyż w tym kontekście rozpatrywano tę wartość, w związku z czym w definicjach zachowano tylko część dotyczącą tego kontekstu. W Tabeli 6 zestawiono cechy konceptualne dotyczące omawianej wartości na podstawie definicji zawartych w słownikach.

Tabela 6. Zestawienie cech konceptualnych wartości Zdrowie wyłonięnych z definicji słownikowych w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.

Nazwa kategorii	Słowniki polskojęzyczne	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	<u>Stan</u> <u>Samopoczucie</u> Funkcje życiowe	<u>Stan</u> <u>Samopoczucie</u>
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u>	<u>Osoba/ Ktoś</u>
Pojęcie	<u>Organizm</u>	<u>Organizm</u> Narządy
Doznanie	Brak chorób/ dolegliwości	
Działanie	<u>Być zdrowym</u> <u>Wypić za zdrowie</u> <u>Pytać o zdrowie</u> <u>Życzyć zdrowia</u>	<u>Być zdrowym</u> <u>Wypić za zdrowie</u> <u>Pytać o zdrowie</u> <u>Życzyć zdrowia</u> Funkcjonować
Atrybut	Fizyczne/ Ciało Psychicznie/ Umysł Dobre/ Silne	

²⁷⁴ Hasło: *Zdrowie* [w:] *Словник української мови: в 11 томах*, Том 3, 1972, 547 s., [online:] <http://sum.in.ua/s/zdorov.ja> (dostęp: 10.02.2023)..

Definiowanie wartości w słownikach podzielono na kategorie, w języku polskim do każdej z nich należy przynajmniej jedna cecha konceptualna, natomiast w języku ukraińskim brakuje znaczników w kategoriach Doznanie oraz Atrybut.

W kategorii Określenie pojawiają się dwa odniesienia, obecne w słownikowej definicji Zdrowia w obu językach, mianowicie Stan oraz Samopoczucie. Pierwsza wskazuje na ocenę lub określenie stanu, w jakim przebywa człowiek (określenie zdrowia), a Samopoczucie – na stan psychiczny lub fizyczny odczuwany bezpośrednio przez daną osobę. Oprócz tych cech definicyjnych, w języku polskim pojawia się również określenie Funkcje życiowe, oceniające zdolność do funkcjonowania oraz wykonywania czynności istotnych pod względem zdrowotnym. Wszystkie określenia używane są w relacji synonimicznej w stosunku do omawianej wartości.

Głównym obiektem wskazywanym w słownikach w kontekście Zdrowia jest Osoba, określana często jako człowiek, zwłaszcza w języku ukraińskim. Zdecydowano się przydzielić wszystkie definicje do jednej grupy Osoba/ Ktoś, gdyż znaczenie konotacyjne w tym przypadku jest tożsame, tym bardziej, że oba leksemy używane są zamiennie.

W języku ukraińskim występują dwa składniki znaczenia Zdrowia skategoryzowane jako Pojęcia (organizm i narządy), w polskim – tylko jedna z nich – Organizm – wskazuje na powiązanie zdrowia z ustrojem cielsnym, jest traktowany jako pojemnik ‘narządów’, jako całość współpracujących ze sobą narządów, ich funkcjonalnością, sprawnością. W języku ukraińskim, z kolei cecha Narządy jest hiponimem poprzedniego leksemu Organizm.

Jako Doznanie skategoryzowano jednostkę semantyczną Brak chorób/ dolegliwości, która występuje wyłącznie w słownikach polskojęzycznych. Definicyjnie powiązana jest z brakiem chorób, czyli tłumaczy wartość poprzez zaprzeczenie.

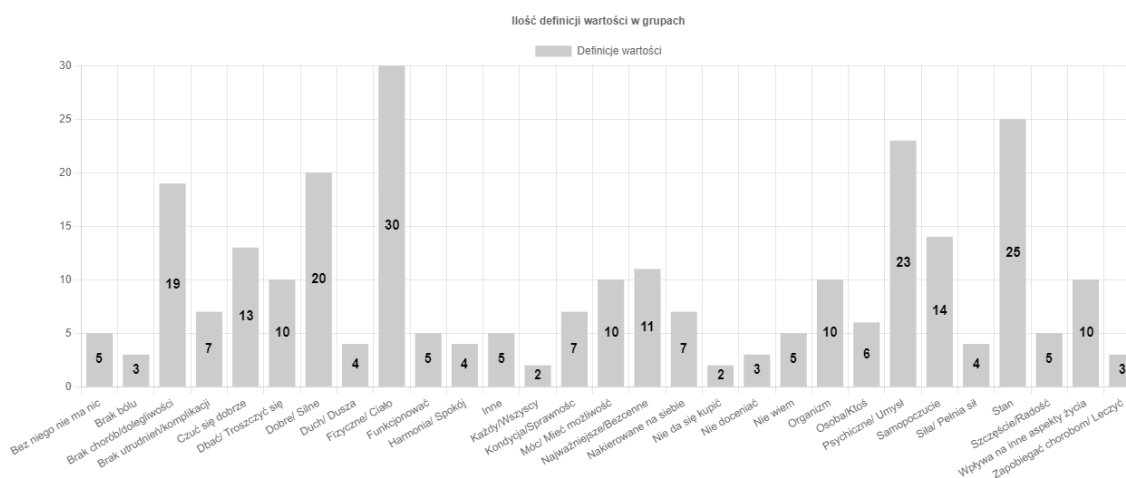
W kategorii Działanie umieszczono aż 4 wspólne obu językom cechy definicyjne, 3 z nich wynikają ze znaczenia jednostki leksykalnej zakorzenionej w kulturze słowiańskiej (Toast/ Wypić zdrowie, Grzecznościowe/ Pytać o zdrowie oraz Życzyć zdrowia). Głównym elementem omawianej kategorii według obu słowników jest czynność Być zdrowym, co bezpośrednio wiąże się składnikiem ‘zdrowia’ z nazwą wartości. W języku ukraińskim wspomniano również o związku zdrowia z funkcjonowaniem i sprawnością organizmu, na jej podstawie utworzono nazwę działania Funkcjonować.

W słowniku polskojęzycznym istnieją odniesienia definicyjne do atrybutów zdrowia, takich jak: Fizyczny/ Ciało, Psychiczny/ Umysł oraz Dobre/ Silne. Pierwsze dwa określenia odnoszą się do rodzajów zdrowia, do ‘wyglądu zewnętrznego i wewnętrznego’, natomiast ostatni określa jakość, poddaje je pewnej ocenie.

Z definicji słownikowych wartości Zdrowie wyodrębniono 13 cech konceptualnych w języku polskim oraz 10 cech w języku ukraińskim.

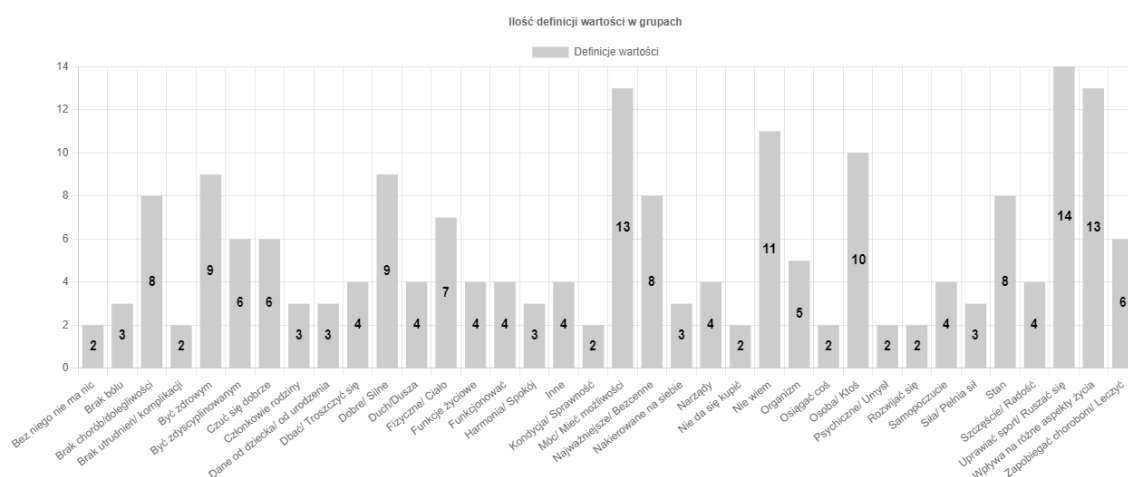
5.2.2 Definicje z wypowiedzi respondentów

Z odpowiedzi polskich respondentów na prośbę zdefiniowania wartości Zdrowie wyłoniono 27 składników leksykalnych/cech konceptualnych, przydzielono je do kategorii oraz poddano analizie (Rys. 18).

Rysunek 17. Cechy konceptualne wartości Zdrowie wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

Z odpowiedzi ukraińskich respondentów, natomiast, wyodrębniono 34 jednostki semantyczne (Rys. 19). Wszystkie je skategoryzowano według grup zjawisk wyróżnionych w poprzednich analizach, tj. Określeń, Obiektów, Pojęć, Działań, Doznań oraz Atrybutów.

Rysunek 18. Cechy konceptualne wartości Zdrowie wyodrębnione z definicji ukraińskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

W tabeli poniżej umieszczono zestawienie wszystkich cech konceptualnych w językach polskim i ukraińskim opartych na definicjach słownikowych oraz na odpowiedziach respondentów. Podkreślono cechy które są tożsame w obu językach, kursywą zaznaczono składniki leksykalne z definicji słownikowych, które pojawiły się również w wypowiedziach ankietowanych (Tabela 7).

Tabela 7. Zestawienie cech konceptualnych wartości Zdrowie, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicji słownikowych w tychże językach. Źródło: opracowanie własne

Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Słowniki polskojęzyczne	Respondenci ukraińskojęzyczni	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	<u>Stan</u> <u>Samopoczucie</u>	<i>Stan</i> <i>Samopoczucie</i> Funkcje życiowe	<u>Stan</u> <u>Samopoczucie</u> Funkcje życiowe	<i>Stan</i> <i>Samopoczucie</i>
Obiekt	<i>Osoba/Ktoś</i> Každy/Wszyscy	<i>Osoba/ Ktoś</i>	<i>Osoba/ Ktoś</i> Członkowie rodziny	<i>Osoba/ Ktoś</i>
Pojęcie	<u>Organizm</u> <u>Kondycja/Sprawność</u> <u>Duch/ Dusza</u>	<i>Organizm</i>	<u>Organizm</u> <u>Kondycja/ Sprawność</u> <u>Duch/Dusza</u> Narządy	<i>Organizm</i> <i>Narządy</i>

Doznanie	<u>Czuć się dobrze</u> <u>Brak chorób/</u> <u>dolegliwości</u> <u>Brak</u> <u>utrudnień/komplikacji</u> <u>Brak bólu</u> <u>Szczęście/Radość</u> <u>Siła/ Pełnia sił</u> <u>Harmonia/ Spokój</u>	<i>Brak chorób/</i> <i>dolegliwości</i>	<u>Czuć się dobrze</u> <u>Brak chorób/</u> <u>dolegliwości</u> <u>Brak utrudnień/</u> <u>komplikacji</u> <u>Brak bólu</u> <u>Szczęście/ Radość</u> <u>Siła/ Pełnia sił</u> <u>Harmonia/ Spokój</u>	–
Działanie	<u>Funkcjonować</u> <u>Dbać/Troszczyć się</u> <u>Móc/ Mieć możliwość</u> <u>Zapobiegać chorobom/</u> <u>Leczyć</u> Nie docenieniać	Być zdrowym Wypić za zdrowie Pytać o zdrowie Życzyć zdrowia	<u>Funkcjonować</u> <u>Dbać/Troszczyć się</u> <u>Móc/ Mieć</u> <u>możliwość</u> <u>Zapobiegać</u> <u>chorobom/ Leczyć</u> Być zdrowym Być zdyscyplinowanym Rozwijać się Osiągać coś Uprawiać sport/ Ruszać się	<i>Funkcjonować</i> <i>Być zdrowym</i> <i>Wypić za zdrowie</i> <i>Pytać o zdrowie</i> <i>Życzyć zdrowia</i>
Atrybut	<u>Fizyczne/ Ciało</u> <u>Psychiczne/ Umysł</u> <u>Dobre/ Silne</u> <u>Najważniejsze/Bezcenne</u> <u>Nie da się kupić</u> <u>Wpływa na inne aspekty</u> <u>życia</u> <u>Bez niego nie ma nic</u> <u>Nakierowane na siebie</u>	<i>Fizyczne/ Ciało</i> <i>Psychicznie/</i> <i>Umysł</i> <i>Dobre/ Silne</i>	<u>Fizyczne/ Ciało</u> <u>Psychiczne/ Umysł</u> <u>Dobre/ Silne</u> <u>Najważniejsze/</u> <u>Bezcenne</u> <u>Nie da się kupić</u> <u>Wpływa na inne</u> <u>aspekty życia</u> <u>Bez niego nie ma nic</u> <u>Nakierowane na</u> <u>siebie</u> Dane od dziecka/ od urodzenia	–

Określenie

Wartość Zdrowie definiowana jest za pomocą dwu składników leksykalne w języku polskim oraz trzech w języku ukraińskim. W obu językach pojawiły się określenia Stanu oraz Samopoczucia, które odnotowano również w słownikach. Odniesienia, które wystąpiły wyłącznie w języku ukraińskim to Funkcje życiowe, obecne również w definicjach z ukraińskojęzycznych słowników.

Wyniki liczbowe zestawień definicji częściowych w badanych kategoriach obu grup językowych w przypadku Zdrowia są zróżnicowane: aż 25% Polaków określa je jako Stan (np. „*Stan w którym (...)*”, „*Stan w organizmie, który (...)*”, „*Stan twojego ciała*”, „*Pozytywny stan (...)*”, etc.), natomiast tylko 8% Ukraińców używa w ogóle tego określenia (np. „*стан живого організму (...)*”, „*Загальний стан(...)*”, „*Стан самого себе(...)*”, etc.). Znaczenie tej cechy konceptualnej zostało omówione w podrozdziale dotyczącym definicji słownikowych.

Innym określeniem często pojawiającym się w wypowiedziach jest Samopoczucie, wyniki tej cechy również są niejednolite. W przypadku ukraińskojęzycznych ankietowanych – odwołań do tego znacznika jest tylko 4 (np. „(...) *самопочуття* (...)”, „*Необхідність в (...) самопочутті* (...)”, etc.). Natomiast polskojęzyczni przedstawiciele społeczności 14 razy wspominają o tym w definicjach (np. „(...) *samopoczucie* (...)”, „(...) *wynik własnego samopoczucia* (...)”, etc.).

Jedno z określeń występuje wyłącznie w definicjach ukraińskich, jest to cecha Funkcje życiowe, która pojawia się 4 razy (np. „(...) *добре виконувати свої життєві функції*”, „(...) *бути життєдіяльним*”, etc.), a jej znaczenie jest tożsame ze znaczeniem wyodrębnionym z definicji słownikowych. Niewykluczone, że cecha ta występuje w wypowiedziach respondentów ze względu na wykorzystanie źródeł słownikowych.

Obiekt

Kolejna kategoria przedstawia cechy konceptualne wskazujące na obiekty, w każdym z języków występują po 2 grupy jednostek ukształtowanych na podstawie takich odniesień. Wspólny dla obu języków jest znacznik Osoba/ Ktoś. W języku polskim pojawiła się przesłanka uogólniona dotycząca Każdego/ Wszystkich, natomiast w ukraińskim uszczegółowiona do Członków rodziny. W wypowiedziach ankietowanych pojawiła się cecha użyta w obu językach w definicjach słownikowych Osoba/ Ktoś.

Ogólna cecha konceptualna Osoba/ Ktoś, sugerująca, że mowa jest o człowieku pojawia się tak w polskojęzycznych, jak i w ukraińskojęzycznych ankietach. Polscy respondenci odwołują się do tej cechy w 6% przypadków (np. „(...) *ktoś* (...)”, „(...) *człowiek* (...)”, „*Osoba* (...)”,) wypowiedzi natomiast ukraińscy – w 10% (np. „(...) *людина*”, „(...) *люди*”, etc.). Ten znacznik pojawił się również w definicjach słownikowych w obu językach

Definiując wartość Zdrowie, 3% respondentów z Ukrainy wspomniało o członkach rodziny i ich zdrowiu (np. „*Здорова родина*”, „*коли твої діти здорові* (...)”, „*Члени сім'ї*”), na podstawie tego zapisu wyodrębniono kategorię Członkowie rodziny. Przesłanka ta występuje tylko w odpowiedziach młodzieży z Ukrainy.

Zestawiając oba składniki definicyjne z obu języków, widzimy, że Polacy ogólnie definiują Zdrowie, podkreślają jego uniwersalny charakter i znaczenie w życiu każdego człowieka. Ich odpowiedzi zawierają odniesienie do składnika leksykalnego wyrażonego zaimkiem Każdy/ Wszyscy. Takich odpowiedzi udzieliło 2% ankietowanych (np. „*Każdy powinien dbać* (...)”, „(...) *większość, bądź nawet wszyscy ludzie* (...)”).

Pojęcie

Pewna grupa cech konceptualnych zalicza się do kategorii, z których trzy są definiowane podobnie w obu językach. Oprócz wspólnych odniesień do Organizmu, Kondycji/ Sprawności oraz Ducha/ Duszy w języku ukraińskim wystąpiła również odpowiedź Narządy. Do tej kategorii definicyjnej zakwalifikowano 3 cechy w języku polskim oraz 4 cechy w języku ukraińskim. Z cech wyodrębnionych z definicji słownikowych w języku polskim i ukraińskim na uwagę zasługuje Organizm, wyłącznie w języku ukraińskim wystąpiło odniesienie do składnika Narządy, a więc potraktowano organizm jako ‘zespół narządów’.

Organizm jako składowa definicji pojawia się nie tylko w odpowiedziach respondentów, lecz także w definicjach słownikowych, jest to uniwersalne określenie na ciało człowieka w podejściu holistycznym. Polacy odwołali się do tej sfery w odpowiedziach w 10% przypadków (np. „*Gdy nasz organizm (...)*”, „*Stan w organizmie (...)*”, „*(...) funkcjonowanie organizmu*”, etc.), z kolei Ukraińcy w 5% (np. „*стан живого організму (...)*”, „*(...) як цілісний організм*”, „*Стабільність роботи організму (...)*”, etc.).

Respondenci z obu grup przytaczają w swoich wypowiedziach także Kondycje/ Sprawność – stan oceniający pozytywnie formę fizyczną organizmu człowieka czy zdolność do wykonywania określonych czynności. W przypadku odpowiedzi w języku polskim jednostka znaczeniowa pojawiła się 7 razy (np. „*Dobra kondycja (...)*”, „*(...) sprawność fizyczna*”, „*(...) wiąże się z dobrą formą (...)*”, etc.), natomiast w języku ukraińskim – 2 razy (np. „*Хороший фізичний стан, красива фігура (...)*”, „*Фізична форма*”).

Niektórzy ankietowani sugerują, że pojęciem powiązanym ze zdrowiem jest również Duch/ Dusza z możliwym wielorakim odniesieniem do 1. ‘właściwości psychicznych i intelektualnych człowieka’, 2. ‘całokształtu dyspozycji psychicznych, uczuciowych i intelektualnych człowieka składających się na jego osobowość’ czy nawet 3. ‘niematerialnego i nieśmiertelnego pierwiastka w człowieku, ożywiającego ciało i opuszczającego je w chwili śmierci’, uznając tę cechę za składową definicji zdrowia. Odwołanie do tego znacznika miało miejsce w 4% wypowiedzi przedstawicieli polskojęzycznej wspólnoty językowej (np. „*Dobra kondycja (...) ducha*”, „*Stan (...) ducha*”, „*Dbanie o ciało i duszę (...)*”, etc.) oraz w przypadku 4% wypowiedzi ukraińskiej wspólnoty (np. „*Гармонія (...) душі*”, „*мати (...) здоровий дух*”, etc.).

Z odpowiedzi ukraińskojęzycznej młodzieży wyodrębniono dodatkowo cechę Narządy, określającą ‘część organizmu o określonej budowie i funkcjach’, wskazując na ich prawidłowe funkcjonowanie jako oznakę zdrowia. Ta przesłanka pojawia się w definicjach 4 razy (np. „*(...) всі органи здатні добре виконувати свої життєві функції*”, „*Здатність органів*”).

wykonywaniu funkcji”, „(...) відсутність скарг на роботу внутрішніх органів”).

Doznania

Kategoria doznania zawiera po 7 cech semantycznych w każdym z języków, są one tożsame i wskazują na odczucia. Na podstawie jednostek konceptualnych obecnych w definicjach utworzono grupy Czuć się dobrze, Brak chorób/ dolegliwości, Brak utrudnień/ komplikacji, Brak bólu, Szczęście/ Radość, Siła/ Pełnia sił, Harmonia/ Spokój.

Tylko jedno z powyższych odniesień – Brak chorób/ dolegliwości – wystąpił w polskich definicjach słownikowych, jest on również najczęściej występującą jednostką z kategorii Doznania. Cecha wskazuje na definiowanie zdrowia poprzez negację i pojawia się 19 razy w wypowiedziach Polaków (np. *„Brak chorób”, „Brak dolegliwości (...)”, „(...) niechorowaniem na jakiegokolwiek choroby” „(...) nie cierpimy na dolegliwości i choroby (...)”, etc.)* oraz 8 razy w wypowiedziach Ukraińców (np. *„Відсутність хвороб”, „(...) не має ніяких хвороб”, „(...) нічого (...) не турбує серйозно”, etc.)*.

Często pojawia się również zwrot Czuć się dobrze, łączący zdrowie z dobrym samopoczuciem. Respondenci z Ukrainy nawiązują się do tej jednostki w odpowiedziach 6% respondentów (np. *„(...) коли людина себе добре почуває”, „Коли добре почуваєшся (...)”, „Людина комфортно почувається у своєму тілі”, etc.)*, a u respondentów z Polski pojawia się ona w 13% wypowiedzi (np. *„Dobre samopoczucie (...)”, „Czuć się dobrze”, „Stan, w którym czujemy się dobrze (...)”, etc.)*.

Zdrowie postrzegane jest nie tylko jako brak chorób, lecz też jako brak jakichkolwiek utrudnień w funkcjonowaniu. Cecha konceptualna Brak utrudnień/ Komplikacji pojawia się w 7% wypowiedzi Polaków (np. *„(...) brak problemów (...)”, „Brak zmartwień”, „(...) stan braku (...) niepełnosprawności (...)”, etc.)* oraz w 2% wypowiedzi Ukraińców (np. *„Відсутність збоїв у роботі людського організму”, „Можливість жити не турбуючись (...)”*).

Ostatnie zjawisko, z którego brakiem respondenci kojarzą bycie zdrowym, to ból odczuwany jako coś negatywnego. Do jednostki semantycznej Brak bólu odnosi się równa liczba ankietowanych z Ukrainy (np. *„(...) нічого не болює”, „(...) не відчувати болю”, „(...) відсутність болю”*) oraz z Polski – po 3% (np. *„(...) brak bólu”, „Brak bólu”, etc.)*.

Pozytywne odczucia utożsamiane ze Zdrowiem to Szczęście/ Radość oraz Harmonia/ Spokój. Pierwsza z cech pojawia się w wypowiedziach 5% uczestników badania z Polski (np. *„(...) pozwala człowiekowi być szczęśliwym”, „Szczęście (...)”, „(...) radość z życia”, etc.)* oraz w wypowiedziach 4% uczestników badania z Ukrainy (np. *„коли людина здорова, тоді*

вона і щаслива”, „Це коли людина щаслива (...)”, „(...) посмішка (...)”, etc.). Z harmonią wartość kojarzy 4% Polaków (np. „(...) warunki do spokojnego życia (...)”, „(...) w duszy i umyśle panuje spokój”, „Równowaga wewnętrzna i zewnętrzna”, etc.) oraz 3% Ukraińców (np. „Гармонія (...)”, „(...) урівноваженість, спокій”,).

Ostatnia cecha z tej kategorii to Siła/ Pełnia sił, niosąca konotację ‘energia fizyczna lub duchowa, moc’. Przedstawiciele społeczności językowej z Ukrainy umieścili tę cechę w swoich odpowiedziach 3 razy (np. „Коли хочеться звернути гору”, „Спорт це сила”, „(...) сила”) a z Polski – 4 razy (np. „Kiedy ktoś jest w pełni sił”, „(...) bycie pełnym wigoru i siły”, „Siła do życia”, etc.).

Działanie

Zdaniem ankietowanych z obu krajów, żeby być zdrowym, należy wykonywać takie czynności: Dbać/ Troszczyć się oraz Zapobiegać chorobom/ Leczyć. Niektóre działania natomiast są skutkiem bycia zdrowym, świadczą o nich stosowne cechy konceptualne, takie jak Funkcjonować oraz Móc/ Mieć możliwość. W opinii polskojęzycznych respondentów zdarza się również Nie doceniać zdrowia, a Ukraińcy są przekonani, że należy Być zdyscyplinowanym, Rozwijać się, Osiągać coś, Uprawiać sport/ Ruszać się, żeby móc Być zdrowym. Całościowa ocena to 5 cech konceptualnych w definicjach zaproponowanych przez mieszkańców Polski oraz 9 cech w definicjach zaproponowanych przez mieszkańców Ukrainy. W języku ukraińskim cechy Być zdrowym oraz Funkcjonować pojawiły się również w hasłowych definicjach słownikowych.

Wiele z ankietowanych tak z Polski, jak i z Ukrainy uważa, że w pierwszej kolejności zdrowie daje różne możliwości rozwoju. Cecha Móc/ Mieć możliwość pojawiła się w definicjach zaproponowanych przez 10% polskojęzycznych respondentów (np. „(...) większe możliwości zdobywania osiągnięć”, „(...) człowiek może robić wszystko co chce”, „(...)”, „Coś dzięki czemu możemy mieć wszystko (...)”, „(...) coś co pozwala człowiekowi na (...)”, etc.) oraz w definicjach 13% przedstawicieli ukraińskojęzycznej społeczności językowej (np. „(...) можна добитися всього”, „Відкритість шляхів (...)”, „Це можливість (...)”, „Змога нормально жити”, etc.).

Kolejną cechą z kategorii działanie jest komponent leksykalny Funkcjonować, ewokujący następujące działania: ‘pełnić jakąś funkcję; działać, pracować’; ‘być sprawnym’ w takim zakresie, żeby ‘normalnie egzystować’. Polskojęzyczni respondenci odwołują się do tej jednostki semantycznej 5 razy (np. „(...) jesteśmy zdolni do funkcjonowania”, „(...) jakość funkcjonowania organizmu”, „(...) wszystkie nasze narządy pracują prawidłowo (...)”, etc.) a

ukraińskojęzyczni – 4 (np. *„Без здоров'я немає повної функціональності людського життя (...)”*, *„Стабільність роботи організму (...)”*, *„(...) дає можливість (...) функціонувати як цілісний організм (...)”*, etc.).

Istotnym aspektem, zdaniem respondentów jest również to, żeby dbać o zdrowie. Składnik leksykalny *Dbać/ Troszczyć się* przytoczyło 10% Polaków (np. *„Дбаніє о собіє”*, *„Кажды повинен дбаць о своіє здравіє (...)”*, *„(...) жахујету, же о не не дбалішму (...)”*, etc.) oraz 4% Ukraińców (np. *„(...) треба берегти”*, *„Бережи здоров'я з молоду (...)”*, *„(...) потрібно підтримувати (...)”*, etc.)

W kwestii troski o zdrowie pojawiło się jeszcze kilka cech konceptualnych, które są hiponimami do jednostki nadrzędnej. Ankietowani w obu językach zaproponowali definicje, zawierające komponenty *Zapobiegać chorobom/ Leczyć*: polskojęzyczni respondenci wspominają o tym 3 razy (np. *„(...) dbać о своіє здравіє бадаяць сія”*, *„Профілактыка”*, *„(...) не треба сія на ніц лечыць”*), a ukraińskojęzyczni – 6 (np. *„Правильний спосіб життя (...)”*, *„Не курити і не пити”*, *„(...) примножити його”*, *„Закалювання”*, etc.)

Na szczególnie wysoką ocenę zdrowia może wpływać uprawianie sportu, co akcentują w swoich wypowiedziach Ukraińcy. Tylko w ich komentarzach 14 razy pojawiła się odpowiedź *Uprawiać sport/ Ruszać się* (np. *„Рух”*, *„Займатися спортом”*, *„Фізичні навантаження”*, *„Фізкультура”*, *„Спорт”*, etc.) oraz 6 razy – *Być zdyscyplinowanym* (np. *„Дисципліна”*, *„Вміння бути послідовним”*, *„Праця”*, etc.).

Możliwości płynące z bycia zdrowym zostały zauważone przez ukraińskojęzycznych ankietowanych w składnikach konceptualnych *Rozwijać się* oraz *Osiągać coś*. Pierwszy z nich wskazujący na ‘proces przemian prowadzący do osiągnięcia lepszego, bardziej zaawansowanego stanu’ oraz ‘następstwo zdarzeń, proces zmian w organizmie’ został zarejestrowany w definicjach 2% opiniodawców (np. *„Саморозвиття”*, *„важливий фактор розвитку”*). W 2 przypadkach odwołano się do drugiego prezentowanej działania (np. *„(...) можна добитися всього”*, *„(...) ресурс для виконання задуманого”*), ewokującego ‘uzyskanie czegoś, jakiegoś celu, czemu sprzyja dobre zdrowie.

Ostatni składnik definicji, wyodrębniony z odpowiedzi Ukraińców to ogólne odniesienie się do nazwy wartości – *Być zdrowym*. Cecha ta występuje w definicjach 9% ankietowanych (np. *„(...) бути здоровим”*, *„Коли людина здорова (...)”*, *„(...) мати міцне здоров'я”*, etc.).

3% respondentów z Polski w komentarzach odwołuje się do składnika *Nie doceniać* (np. *„Coś, czego nie doceniamy i nie szanujemy, dopóki je mamy (...)”*, *„Może stać się najważniejsze jak zabraknie”*, *„Міслимь о ніц zdecydowanie за пізно”*), akcentując brak

uznania dla bycia zdrowym, zwłaszcza gdy nie ma choroby.

Atrybut

Cechy przypisywane zdrowiu przez respondentów w większości się powtarzają w obu językach. Społeczności odwołują się do składników konotacji omawianego zjawiska: Fizyczne/ Ciało, Psychiczne/ Umysł, Dobre/ Silne, Najważniejsze/ Bezcenne, Nie da się kupić, Bez niego nie ma nic, Wpływa na inne aspekty życia oraz Nakierowane na siebie. Oprócz wymienionych cech Ukraińcy wspominają również o tym, że wartość ta jest Dana od dziecka/ od urodzenia. Cechy takie jak: Fizyczne/ Ciało, Psychiczne/ Umysł oraz Dobre/ Silne występują również w hasłach definicji słownikowych w języku polskim. Z eksplikacji zanotowanych w języku ukraińskim wyłoniono 9 cech konceptualnych, zaś w języku polskim – 9.

Pierwsze dwie cechy, tj. Fizyczne/ Ciało oraz Psychiczne/ Umysł są w pewnym sensie składowymi zdrowia oraz jego atrybutami, ponieważ opisują je. Te jednostki leksykalne pojawiały się w odpowiedziach Polaków bardzo często: aż 30% ankietowanych przytoczyło te zależności, uznając je za istotne, por. Fizyczne/ Ciało (np. „(...) *cielesne* (...)”, „(...) *fizyczny* (...)”, „*Zdrowe ciało* (...)”, „*Stan naszego ciała* (...)”, „(...) *czujemy się dobrze* (...) *fizycznie*”, etc.), 23% wypowiedzi skupionych jest na konotacjach: Psychiczne/ Umysł (np. „(...) *umysłowe*”, „(...) *psychiczne*”, „*Dobrostan* (...) *psychiczny*”, „*Stan* (...) *umysłowej sprawności*”, etc.). W ukraińskojęzycznych definicjach o zdrowiu fizycznym wspomniało 7% respondentów (np. „*Гармонія тіла* (...)”, „*Хороший фізичний стан* (...)”, „*Мати кренке тіло* (...)”, etc.), a o psychicznym – tylko 2% (np. „*Гармонія* (...) *розуму*”, „(...) *стіюка нервова система*”).

Kolejna jednostka semantyczna opisuje ‘moc, intensywność i jakość zdrowia’, jest jednoznacznie pozytywnie nacechowana. Cecha Dobre/ Silne została użyta w 20 wypowiedziach mieszkańców Polski (np. „*Dobrostan* (...)”, „(...) *w dobrym stanie*”, „*Pozytywny stan* (...)”, „(...) etc.) oraz w 9 wypowiedziach mieszkańców Ukrainy (np. „*Стальне*”, „*міцне* (...)”, „(...) *кренке здоров'я*”, „*Хороше* (...)”, etc.).

Wartość zdrowia została wysoko oceniona, świadczy o tym cecha Najważniejsze/ Bezcenne, do której odwołało się 11% polskojęzycznych respondentów (np. „(...) *najważniejsze w życiu* (...)”, „(...) *Jest bezcenne* (...)”, „(...) *jest największym dobrem* (...)”, „(...) *jedną z ważniejszych wartości* (...)”, etc.) oraz 8% ukraińskojęzycznych (np. „*Головне* (...)”, „*Саме важливе*”, „*Найважливіше в житті* (...)”, „*Скарб* (...)”, etc.). Ankietowani ustosunkowują się do wartości zdrowia również poprzez użycie fraz: Nie da się kupić oraz Bez niego nie ma nic. Do braku możliwości kupienia zdrowia odwołuje się 2% społeczności

ukraińskojęzycznej (np. „*Не можна купити (...)*”, „*(...) не купити*”) oraz 2% społeczności polskojęzycznej biorącej udział w badaniu (np. „*(...) Mając miliony i tak go nie kupisz*”, „*(...) Zdrowia nie można kupić za pieniądze*”). Składnik znaczenia: Bez niego nie ma nic jest przywoływany przez 5% Polaków (np. „*Jeśli nie ma zdrowia nie ma niczego (...)*”, „*Bez zdrowia życie nie ma sensu (...)*”, „*(...) bez zdrowia nie ma nic.*”, etc.) oraz przez 2% Ukraińców (np. „*(...) без здоров'я не буде життя*”, „*Без здоров'я немає повної функціональності людського життя (...)*”).

Ankietowani są przekonani, że Zdrowie wywiera wpływ na różne rzeczy w życiu człowieka, stąd „kwalifikator” w postaci frazy: Wywiera wpływ na inne aspekty życia. Takie ujęcie pojawiło się w 10 wypowiedziach zanotowanych w języku polskim (np. „*Siła do życia*”, „*(...) pozwala człowiekowi na rozwój i szczęśliwe życie*”, „*(...) wartość, bez niej nie jesteśmy w stanie działać, tworzyć, żyć, kochać*”, etc.) oraz w 13 – w języku ukraińskim (np. „*(...) впливає (...) у всіх аспектах*”, „*Можливість жити, любити, творити*”, „*Для будь якої діяльності необхідне (...)*”, etc.).

Cecha konceptualna Nakierowane na siebie wskazuje na odnoszenie się respondentów do siebie samych w kontekście definiowania wartości. Polacy odwołują się do tej jednostki znaczeniowej w 7 odpowiedziach z zaimkiem zwrotnym się, siebie, sobie („*Dbanie o siebie (...)*”, „*(...) dbać o swoje zdrowie (...)*”, „*Wszystko co związane z dbaniem o siebie*”, etc.), a Ukraińcy – w 3 (np. „*Стан самого себе*”, „*(...) свій стан*”, „*(...) у своєму тілі*”).

Spółeczność ukraińskojęzyczna zwraca uwagę również na aspekt rozwojowy, genetyczny – zdrowie zostało dane człowiekowi od urodzenia. Jednostka znaczeniowa Dane od dziecka/ od urodzenia pojawia się w wypowiedziach 3% ankietowanych (np. „*(...) дано природою при народженні (...)*”, „*(...) від народження дається безкоштовно (...)*”, „*(...) з молодю (...)*”).

Inne

Wypowiedzi, których nie udało się przydzielić do wyżej wymienionych grup umieszczono w kategorii Inne. Jednostek semantycznych bez kwalifikacji było 5 w języku polskim oraz 4 w języku ukraińskim. W definicjach Polaków pojawiły się takie jednostki semantyczne, jak „*Zasób życia*”, „*Szlachetne zdrowie*”, „*Stan, w którym na (...) płaszczyźnie (...) społecznej czujemy się dobrze*”, „*(...) hamulec bezpieczeństwa przed przekroczeniem granicy*”, etc. W odpowiedziach Ukraińców do kategorii Inne przydzielono jednostki „*Я вважаю, якщо в людини все добре в моральному плані (любов, злагода) то і фізично їй буде комфортно*”, „*Міцне сьогодні і впевнене завтра*”, „*Це можливість яскраво*”

відчувати життя”, „Доброта”.

Niektórzy respondenci nie wiedzieli, jak zdefiniować wartość Zdrowie lub nie chcieli podjąć się tej roli. Odpowiedzi „nie wiem” udzieliło 5% Polaków oraz 11% Ukraińców.

Podsumowanie

Wartość Zdrowie występuje na drugim miejscu w obu hierarchiach wartości, z czego wynika, że respondenci z badanych grup językowych uważają ją za dość istotną. W języku polskim z definicji słownikowych wyodrębniono 13 cech konceptualnych, w języku ukraińskim zaś – 10. Wspólne składniki leksykalne – jest ich łącznie 8 – należą do różnych kategorii. Dwa z nich, w których nie zarejestrowano wspólnych cech definicyjnych, to Atrybut oraz Doznanie, w języku ukraińskim nikt nie odniósł się do cech, które można byłoby przypisać do tych kategorii. Zarówno słowniki polskojęzyczne, jak i leksykon ukraińskojęzyczny określają zdrowie jako stan oraz/ lub samopoczucie. W języku polskim w grupie określeń znalazła się również cecha Funkcje życiowe. W definicjach wskazano jeden Obiekt – Osoba/ Ktoś, ten wskaźnik obecny jest w obu językach. Kategoria Pojęcia zawiera jedną wspólną cechę odnoszącą się do Organizmu oraz unikalną kategorię Narządy, która wystąpiła tylko w języku ukraińskim. Oprócz działania Być zdrowym, które powiązanie jest z leksemem zdrowie relacją paradygmatyczną, cechy konceptualne Wypić za zdrowie, Pytać o zdrowie oraz Życzyć zdrowia przestały być aktualne dla współczesnej młodzieży. Ukraińskojęzyczny słownik dodatkowo zawiera działanie Funkcjonować, możliwe ma on wiele wspólnego z cechą Funkcje życiowe. Doznanie Brak chorób/ dolegliwości wyłonił się z definicji słownikowej w języku polskim definiuje wartość poprzez negację. W języku polskich jako atrybuty zdrowia występują jego rodzaje (fizyczne i psychiczne) oraz jego jakość, określana przez przymiotniki (Dobre/ Silne).

Respondenci z obu krajów mają podobne postrzeganie omawianej wartości: jest to jedyna wartość, w której liczba unikalnych cech wyłonił się przy definiowaniu jest mniejsza niż 10. Łącznie wyodrębniono 27 cech w języku polskim oraz 34 – w języku ukraińskim. Znaczników, których w trakcie definiowania użyli zarówno Polacy, jak i Ukraińcy pojawiło się 25, są one obecne w każdej z wymienionych kategorii. W języku polskim respondenci użyli tylko 2 cech wyróżniających: Każdy/ Wszyscy, zakwalifikowanych do Obiektów oraz Działanie w postaci zapisu Nie doceniać. Przedstawiciele ukraińskiej społeczności pokreślają, że zdrowie jest dane od dziecka, wpływa na funkcje życiowe oraz na narządy. Istotna wydaje się różnica w kategorii Obiektów: tam, gdzie polskojęzyczni respondenci odnoszą się do wszystkich, ukraińskojęzyczni wspominają członków rodziny. Ukraińcy również zwracają

większą uwagę na związek zdrowia ze zdrowym trybem życia, proponując cechy Być zdyscyplinowanym, Uprawiać sport/ Ruszać się, oraz na możliwości, które ono daje (cechy Rozwijać się, Osiągać coś). W tym aspekcie polskojęzyczna społeczność prezentuje postawę pasywną, sugerując jedynie brak szacunku dla Zdrowia.

Obie grupy respondentów określają zdrowie jako Stan oraz Samopoczucie, natomiast frekwencja tych cech u ankietowanych z Polski przewyższa frekwencje u ankietowanych z Ukrainy prawie czterokrotnie. Oprócz omówionych powyżej innych cech z kategorii Obiekt w odpowiedziach respondentów z obu krajów pojawiła się cecha Osoba/ Ktoś. Pojęcia obecne w definicjach to Organizm, Kondycja/ Sprawność oraz Duch/ Dusza. Ostatnia jednostka używana jest w większości w sformułowaniu „W zdrowym ciele zdrowy duch” lub jego skróconych formach.

Doznania związane z omawianą wartością całkowicie się pokrywają w użyciu obu nacji, różnice są jedynie w liczbie definicji zawierających określoną cechę. Doznania dotyczą głównie dobrego samopoczucia i pozytywnych odczuć (Czuć się dobrze, Szczęście/ Radość, Harmonia/ Spokój, Siła/ Pełnia Sił) oraz braku nieprzyjemnych odczuć (Brak chorób/ dolegliwości, Brak bólu, Brak utrudnień/ komplikacji). Zdrowie jest jedyną wartością, w której kategoria doznań jest tak liczna.

Czynności użyte przez obie grupy respondentów wiążą się z pozytywną postawą wobec zdrowia (Dbać/ Troszczyć się oraz Zapobiegać chorobom/ Leczyć), a także działaniami, które dzięki zdrowiu są możliwe (Funkcjonować oraz Móc/ Mieć możliwość).

Kategoria Atrybut zawiera w obu językach 8 cech konceptualnych. Respondenci odwołują się do komponentów zdrowia, takich jak Fizyczne/ Ciało, Psychiczne/ Umysł, jego wartości (Najważniejsze/ Bezcenne, Nie da się kupić, Bez niego nie ma nic), jakości (Dobre/ Silne) oraz związku z określoną jednostką (Wpływa na inne aspekty życia, Nakierowane na siebie).

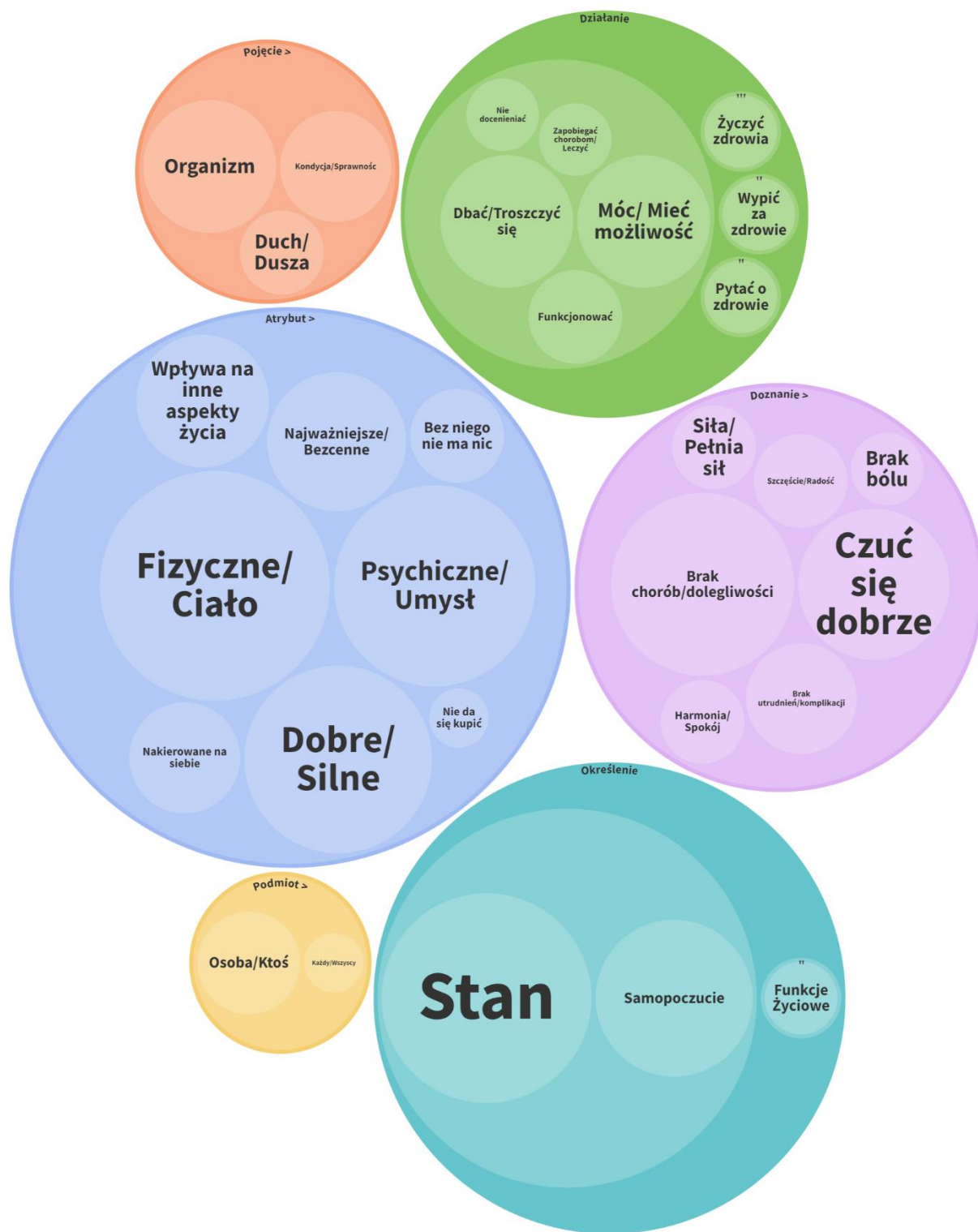
Najczęściej odwoływano się do następujących jednostek semantycznych: Stan (25% PL 8% UA), Brak chorób/ dolegliwości (19% PL 8% UA), Móc/ Mieć możliwość (10% PL 13% UA), Wpływa na inne aspekty życia (10% PL 13% UA), Dobre/ Silne (20% PL 9% UA). Dodatkowo w języku polskim Fizyczne/ Ciało (30% PL), Psychiczne/ Umysł (23%), Samopoczucie (14%), a w ukraińskim Uprawiać sport/ Ruszać się (14% UA) oraz Osoba/ Ktoś (10% UA).

W Tabeli 8 umieszczone zostały szczegółowe wyniki konceptualizacji wartości zdrowie na podstawie badania ankietowego.

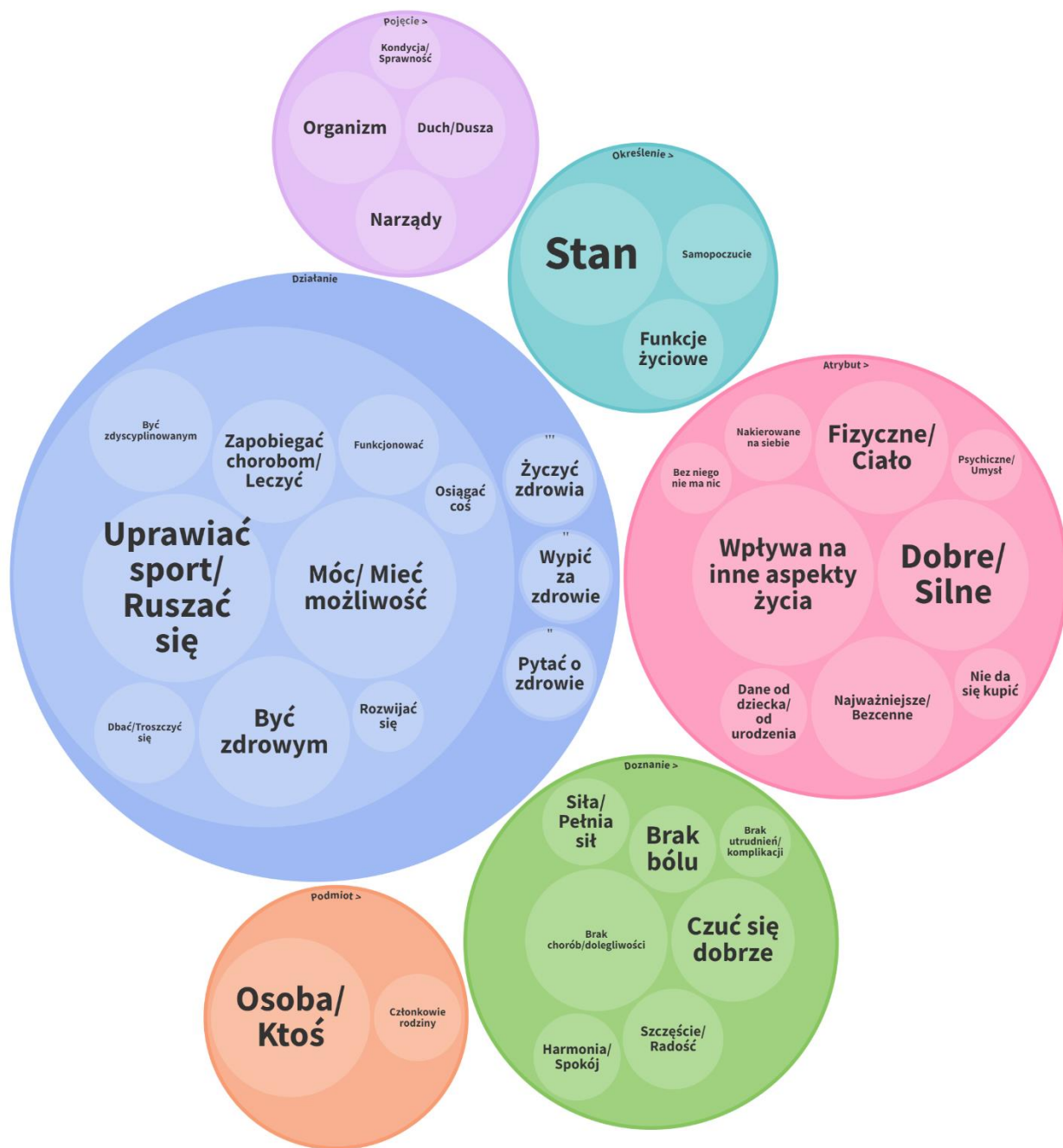
Tabela 8. Zestawienie cech konceptualnych wartości Zdrowie w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w tychże językach. Źródło: opracowanie własne.

Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Ilość wystąpień	Respondenci ukraińskojęzyczni	Ilość wystąpień
Określenie	<u>Stan</u>	<u>25%</u>	<u>Stan</u>	<u>8%</u>
	<u>Samopoczucie</u>	<u>14%</u>	<u>Samopoczucie</u>	<u>4%</u>
			Funkcje życiowe	4%
Obiekt	<u>Osoba/Ktoś</u>	<u>6%</u>	<u>Osoba/ Ktoś</u>	<u>10%</u>
	Każdy/Wszyscy	2%	Członkowie rodziny	3%
Pojęcie	<u>Organizm</u>	<u>10%</u>	<u>Organizm</u>	<u>5%</u>
	<u>Kondycja/Sprawność</u>	<u>7%</u>	<u>Kondycja/ Sprawność</u>	<u>2%</u>
	<u>Duch/ Dusza</u>	<u>4%</u>	<u>Duch/Dusza</u>	<u>4%</u>
			Narządy	4%
Doznanie	<u>Czuć się dobrze</u>	<u>13%</u>	<u>Czuć się dobrze</u>	<u>6%</u>
	<u>Brak chorób/dolegliwości</u>	<u>19%</u>	<u>Brak chorób/dolegliwości</u>	<u>8%</u>
	<u>Brak utrudnień/ komplikacji</u>	<u>7%</u>	<u>Brak utrudnień/ komplikacji</u>	<u>2%</u>
	<u>Brak bólu</u>	<u>3%</u>	<u>Brak bólu</u>	<u>3%</u>
	<u>Szczęście/Radość</u>	<u>5%</u>	<u>Szczęście/ Radość</u>	<u>4%</u>
	<u>Siła/ Pełnia sił</u>	<u>4%</u>	<u>Siła/ Pełnia sił</u>	<u>3%</u>
	<u>Harmonia/ Spokój</u>	<u>4%</u>	<u>Harmonia/ Spokój</u>	<u>3%</u>
Działanie	<u>Funkcjonować</u>	<u>5%</u>	<u>Funkcjonować</u>	<u>4%</u>
	<u>Dbać/Troszczyć się</u>	<u>10%</u>	<u>Dbać/Troszczyć się</u>	<u>4%</u>
	<u>Móc/ Mieć możliwość</u>	<u>10%</u>	<u>Móc/ Mieć możliwość</u>	<u>13%</u>
	<u>Zapobiegać chorobom/ Leczyć</u>	<u>3%</u>	<u>Zapobiegać chorobom/ Leczyć</u>	<u>6%</u>
	Nie docenieniać	3%	Być zdrowym	9%
			Być zdyscyplinowanym	6%
			Rozwijać się	2%
			Osiągać coś	2%
			Uprawiać sport/ Ruszać się	14%
Atrybut	<u>Fizyczne/ Ciało</u>	<u>30%</u>	<u>Fizyczne/ Ciało</u>	<u>7%</u>
	<u>Psychiczne/ Umysł</u>	<u>23%</u>	<u>Psychiczne/ Umysł</u>	<u>2%</u>
	<u>Dobre/ Silne</u>	<u>20%</u>	<u>Dobre/ Silne</u>	<u>9%</u>
	<u>Najważniejsze/ Bezcenne</u>	<u>11%</u>	<u>Najważniejsze/ Bezcenne</u>	<u>8%</u>
	<u>Nie da się kupić</u>	<u>2%</u>	<u>Nie da się kupić</u>	<u>2%</u>
	<u>Wpływa na inne aspekty życia</u>	<u>10%</u>	<u>Wpływa na inne aspekty życia</u>	<u>13%</u>
	<u>Bez niego nie ma nic</u>	<u>5%</u>	<u>Bez niego nie ma nic</u>	<u>2%</u>
	<u>Nakierowane na siebie</u>	<u>7%</u>	<u>Nakierowane na siebie</u>	<u>3%</u>
			Dane od dziecka/ od urodzenia	3%
Inne		5%		4%
Nie wiem		5%		11%

Poniżej znajduje się wizualizacja konceptu wartości Zdrowie w językowym obrazie świata Polaków (Rys. 20) oraz Ukraińców (Rys. 21) dokonana na podstawie analizy.

Rysunek 19. Konceptualizacja wartości Zdrowie w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.

Rysunek 20. Konceptualizacja wartości Zdrowie w językowym obrazie świata Ukraińców. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish

5.3 Miłość (Любовь)

5.3.1 Definicje słownikowe

Wartość Miłość została umieszczona na trzecim miejscu w hierarchii polskojęzycznych respondentów oraz na ósmym miejscu w ukraińskojęzycznej. Zgodnie z typologią należy do wartości socjalnych.

Według definicji przytoczonej w *Słowniku języka polskiego*, Miłość jest określana jako:

„1. Głębokie uczucie do drugiej osoby, któremu zwykle towarzyszy pożądanie.

2. Silna więź, jaka łączy ludzi sobie bliskich.
3. Poczucie silnej więzi z czymś, co jest dla kogoś wielką wartością.
4. Głębokie zainteresowanie czymś, znajdowanie w czymś przyjemności.
5. Obiekt czyichś uczuć i pragnień.
6. Pożycie seksualne²⁷⁵

Słownik języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego nieco inaczej definiuje tę wartość. Zgodnie z nim Miłość to

„1. Głębokie przywiązanie do kogo lub gorące, namiętne uczucie do osoby płci odmiennej; umiłowanie, afekt (*Każdy jest zaślepiony, jeżeli kocha. Ale też dlatego miłość wszystko upiększa, wszystko uszlachetnia.*);
 // miłość platoniczna: miłość idealna do kogoś, pozbawiona pierwiastków zmysłowych (*On się zalecał, stroił koperczaki, a ona zdawała się prawić mu androny o miłości platonicznej, o poświęceniu się dla istoty ukochanej, o bezinteresowności uczucia.*);
 // miłość własna: przywiązanie do samego siebie; cenieńie swojej wartości, ambicja (*Wiem z doświadczenia, że kobiety nie tyle gubi miłość własna pochlebiona, ile miłość własna obrażona.*);
 // miłość bliźniego: jeden z nakazów moralnych dekalogu, polecający umiłowanie bliźniego wynikające z miłości Boga (*Nie ma nim nic samolubstwa, a wiele miłości bliźniego.*);
 // na miłość Boga. Na miłość boską! zwrot wykrzyknikowy, rodzaj zaklęcia (*Na miłość boską, moje dzieci, co wy wyprawiacie!*).
 2. Osoba ukochana, będąca przedmiotem czyichś uczuć (*Zapewniał ją, że była jego jedyną miłością.*)”²⁷⁶.

Wielki słownik języka polskiego zwraca uwagę na kolejne aspekty pojęcia Miłość, wyodrębniając inne znaczenia danego leksemu. Oprócz tego, przytacza przykłady z Narodowego Korpusu Języka Polskiego, a nie z dzieł literackich, tym samym prezentuje kolejne odsłony użyc i kolokacji definiowanego słowa.

„1. Uczucie: silne uczucie do drugiej osoby, wywołujące chęć stałego przebywania z nią i uszczęśliwiania jej, przejawiające się troską i czułością, połączone zwykle z przywiązaniem i szacunkiem (*Powieść jest historią niespełnionej miłości maturzysty do nauczycielki języka francuskiego.*).
 2. Do Boga, ojczyzny: więź emocjonalna lub intelektualna, wyrażająca się szacunkiem i troską, odczuwana wobec ludzi, zwierząt, miejsc, idei, z którymi czujemy się związani lub które uznajemy za wartości najwyższe (*Krytycy papieża nie widzą zasadniczej różnicy w jego nauczaniu między miłością do grzesznika i potępieniem grzechu.*).
 3. Pasja: znajdowanie przyjemności w zajmowaniu się czymś (*Jej miłość do malarstwa dojrzała i coraz bardziej wymagająca, zdominowała całą egzystencję.*).
 4. Obiekt: osoba darzona uczuciem miłości (*Brat musiał być jego miłością i dumą.*).
 5. Seks: stosunek seksualny (*Zaczęły się niedwuznaczne żarty i aluzje związane z fizyczną miłością.*)”²⁷⁷.

W *Słowniku języka ukraińskiego* leksem „Любов” jest definiowany następująco.

²⁷⁵ Hasło: *Miłość* [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [online:] <https://sjp.pwn.pl/o-nas> (dostęp: 22.10.2022).

²⁷⁶ Hasło: *Miłość* [w:] *Słownik Języka Polskiego red. W. Doroszewskiego*, [online:] <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/milosc;5451766.html> (dostęp: 10.02.2023).

²⁷⁷ Hasło: *Miłość* [w:] *Wielki słownik języka polskiego*, [online:] <https://wsjp.pl/haslo/podglad/482/milosc> (dostęp: 22.10.2022).

„1. Почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі; кохання (*Ізольдо! Ох, Ізольдо! Прийми любов мою! Леся Українка, I, 1957, 410*);
 // той, кого люблять (*Вона [Маня], та колишня моя любов, зірвала заручини.*);
 // стосунки між чоловіком і жінкою, викликані сердечною прихильністю. (*Творіть дітей, молоді. Були ви щедрі на бойовий труд, будьте щедрі й на любов, на крики народжень.*);
 // інтимні стосунки з особою іншої статі. (*Над вулицею деє біля бульварів, лякаючи поодиноких мисливців за любов'ю, проходить пісня.*).
 2. Почуття глибокої сердечної прив'язаності до кого–, чого– небудь (*І іменем твого сина, Твоїї скорбної дитини, Любов і правду рознесли [святії] По всьому світу.*);
 // глибока повага, шанобливе ставлення до людини (*Коли вийшли на сцену зовсім юні мічуринці– комсомольці й піонери в піонерських галстуках – і повернули йому [І. В. Мічуріну], своєму дідусеві, з любов'ю його яблука.. – він тихо заплакав.*);
 // глибока приязнь, викликана родинними зв'язками (*Не сила держить Уляну на ногах, не здоров'я.., а держить її серце, матерня гаряча любов.*);
 // той, кого люблять (*І син Алкід, твоя дитина, Єдина твоя родина, Любов, єдина твоя, Гніє в неволі, в кайданах.*).
 3. До чого. Інтерес до чого– небудь (*А в синка, бачу, нема любові до лісу, око в нього сліпе до дерева.*);
 // внутрішній, духовний потяг до чого– небудь (*Любов до літератури у мене розвинулась доволі рано. Михайло Коцюбинський.*);
 // пристрасть до чого– небудь (*Батько знову забував, що його за любов товктися між кінями і скажено мчати верхи люди беззлобно охрестили рудим дідьком.*)”²⁷⁸.

Znaczenie powyższej definicji jest ujęte w tłumaczeniu, z pominięciem przykładów: 1. Uczucie głębokiej sercowej przychylności do osoby przeciwnej płci; miłość (kochання); // ten, kogo kochają; // relacje między mężczyzną a kobietą, wywołane sercową przychylnością; // stosunki intymne z osobą o innej płci. 2. Uczucie głębokiej sercowej przychylności do kogokolwiek, czegokolwiek; // głęboki szacunek, traktowanie człowieka z szacunkiem; // głęboka życzliwość, wywołana przez związki rodzinne; // ten kogo kochają. 3. Do czego. Zainteresowanie czymkolwiek; // wewnętrzne duchowe dążenie do czegokolwiek; // pasja do czegokolwiek.

W Tabeli 9 zestawiono cechy semantyczne wartości Miłość na podstawie definicji zawartych w słownikach.

Tabela 9. Zestawienie cech konceptualnych wyłoniętych z definicji słownikowych wartości Miłość w językach polskim i ukraińskim.

Nazwa kategorii	Słowniki polskojęzyczne	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	<u>Uczucie</u> <u>Więź</u> <u>Przywiązanie</u> <u>Pasja</u> Afekt Ambicja Nakaz moralny	<u>Uczucie</u> <u>Więź</u> <u>Przywiązanie</u> <u>Pasja</u> Relacja Sympatia Miłość (synonim)

²⁷⁸ Hasło: *Miłość* [w:] *Słownik ukraińskiej mowy: в 11 томах*, Том 4, 1973, 564 s., [online:] <http://sum.in.ua/s/ljubov> (dostęp: 10.02.2023).

Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u> <u>Odmienna płeć</u> <u>Obiekt</u> Bliscy Bóg Ojczyzna Ludzie/ Społeczeństwo	<u>Osoba/ Ktoś</u> <u>Odmienna płeć</u> <u>Obiekt</u> Kobieta Mężczyzna Rodzina
Pojęcie	<u>Szacunek</u> <u>Zainteresowanie</u> Czułość Troska	<u>Szacunek</u> <u>Zainteresowanie</u> Życzliwość
Doznanie	<u>Pożądanie</u> <u>Pragnienie</u> Szczęście Przyjemność	<u>Pożądanie</u> <u>Pragnienie</u>
Działanie	<u>Uprawiać seks</u> Spędzać czas/ Być razem Zawierać małżeństwo	<u>Uprawiać seks</u>
Atrybut	Nakierowana na siebie Cenna/ Ważna Platoniczna	–

Łącznie w słownikach języka polskiego pojawia się 28 różnych konotacji, a w słownikach języka ukraińskiego zaledwie 19. W pierwszej kategorii w słownikach polskojęzycznych pojawiają się cechy konceptualne, określające Miłość jako Uczucie, Wiąż oraz Przywiązanie. Oprócz tego w definicjach użyte zostały określenia, przydzielone do konotacji Afekt, Ambicja, Pasja, Nakaz moralny, które mają węższe znaczenie. W słownikach ukraińskojęzycznych, podobnie jak w polskich, pojawiają się cechy semantyczne, określające Miłość jako Uczucie, Wiąż, Przywiązanie oraz Pasję. Oprócz tego odnotowane są konotacje wskazujące na rozumienie Miłości jako Relacji oraz Sympatii. Warto zwrócić uwagę na fakt, że w języku ukraińskim istnieje określenie Кохання, które jest leksemem bliskoznacznym do leksemu Miłość, lecz ma węższe znaczenie: wskazuje na miłość romantyczną. Ten sposób definiowania również tworzy cechę konceptualną, określoną jako Miłość (synonim).

W drugiej kategorii, wskazującej na to, do kogo może być skierowane uczucie lub kogo dotyczy analizowana wartość przynajmniej w części jest analogicznie rozumiana. W obu językach pojawiają się konotacje Osoba/ Ktoś, Odmienna płeć oraz Obiekt. W słowniku ukraińskojęzycznym pojawia się uściślenie w formie znaczników Kobieta oraz Mężczyzna. W języku polskim istnieje konotacja, formująca znacznik Bliscy a w języku ukraińskim – Rodzina, które w danym kontekście czy otoczeniu leksykalnym można uznać za bliskoznaczne. Oprócz tego w definicjach polskojęzycznych pojawiają się inne odniesienia do takich obiektów, jak: Bóg, Ojczyzna oraz Ludzie/ Społeczeństwo.

Kolejna kategoria zawiera pojęcia, mające związek z omawianą wartością. Istotnymi aspektami Miłości jako wartości są, według definicji słownikowej, Szacunek oraz

Zainteresowanie, znaczniki wskazujące na dane komponenty pojawiają się w definicjach w obu językach. Oprócz tego w języku polskim w definicji słownikowej obecne są konotację Czulość oraz Troska, natomiast w języku ukraińskim – Życzliwość.

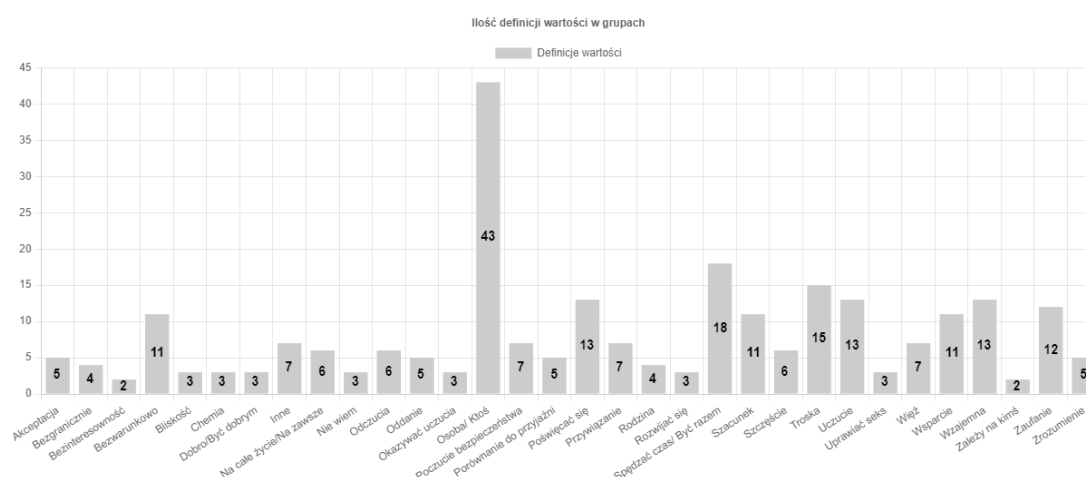
W słowniku języka ukraińskiego wyodrębniono dwie cechy konceptualne wskazujące na doznania – Pożądanie oraz Pragnienie. Te kategorie pojawiają się również w definicjach w języku polskim. Oprócz nich wyeksponowano także znaczniki Przyjemność oraz Szczęście.

Wszystkie aspekty Miłości, które w jakiś sposób może określić jako jej skutek, zakwalifikowano do kategorii Działanie. W definicjach zamieszczonych w słownikach obu języków jest tylko jedna wspólna cecha konceptualna – Uprawiać seks – dotycząca intymności i współżycia. Dodatkowo w słownikach języka polskiego pojawiają się przesłanki mające odniesienia do spędzania wspólnie czasu, przebywania w swoim towarzystwie (Spędzać czas/ Być razem) oraz małżeństwa (Zawierać małżeństwo).

Kategoria Atrybut pojawia się tylko w polskich definicjach słownikowych i przedstawiona jest w postaci określeń Platoniczna oraz Cenna/Ważna.

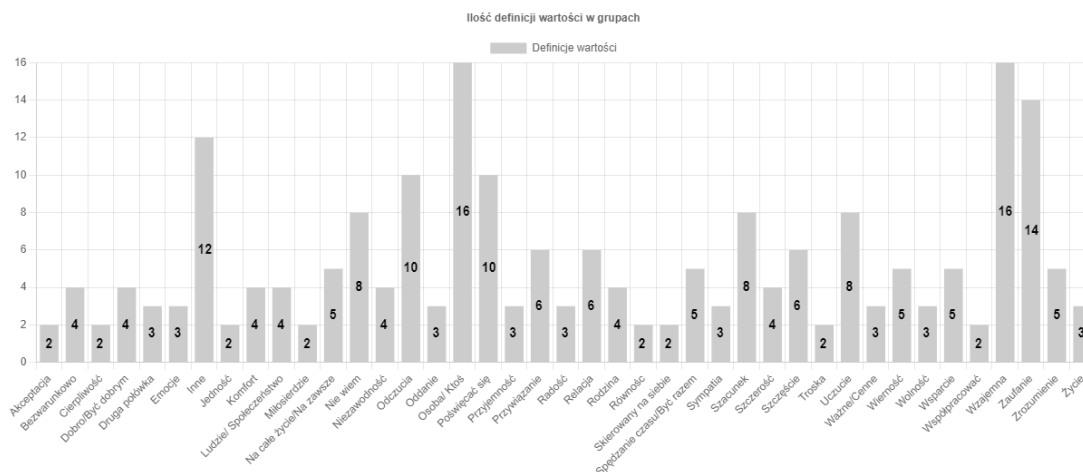
5.3.2 Definicje z wypowiedzi respondentów

Z definicji Miłości podanych polskojęzycznych respondentów wyodrębniono 30 cech konceptualnych (Rys. 22). Wszystkie jednostki przydzielono podobnie jak wyżej do Określeń, Obiektów, Pojęć, Działań, Doznań oraz Atrybutów.

Rysunek 21. Cechy konceptualne wartości Miłość wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

Ukraińskojęzyczni respondenci w swoich definicjach odwołali się do 40 rozmaitych odniesień/ konotacji (Rys. 23), zostały one przydzielone do odpowiednich kategorii.

Rysunek 22. Cechy konceptualne wartości Miłość wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

W tabeli poniżej umieszczono zestawienie wszystkich cech konceptualnych w językach polskim i ukraińskim, opartych na definicjach słownikowych oraz na odpowiedziach respondentów (Tabela 10). Podkreślono cechy, które są tożsame w obu językach, kursywą zaznaczono konotacje z definicji słownikowych, które pojawiły się również w wypowiedziach ankietowanych.

Tabela 10. Zestawienie cech konceptualnych wartości Miłość, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicji słownikowych w tychże językach. Źródło: opracowanie własne

Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Słowniki polskojęzyczne	Respondenci ukraińskojęzyczni	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	<u>Uczucie</u> <u>Przywiązanie</u> Więź Chemia	<i>Uczucie</i> <i>Więź</i> <i>Przywiązanie</i> Pasja Afekt Ambicja Nakaz moralny	Uczucie Przywiązanie Relacja Sympatia	<i>Uczucie</i> <i>Przywiązanie</i> <i>Relacja</i> <i>Sympatia</i> Więź Pasja Miłość (synonim)
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u> <u>Rodzina</u>	<i>Osoba/ Ktoś</i> Odmienność płci Obiekt Bliscy Bóg	<u>Osoba/ Ktoś</u> <u>Rodzina</u> Ludzie/ Świat Druga połowka	<i>Osoba/ Ktoś</i> <i>Rodzina</i> Odmienność płci Obiekt Kobieta

		Ojczyzna Ludzie/ Społeczeństwo		Męczyzna
Pojęcie	<u>Akceptacja</u> <u>Szacunek</u> <u>Zaufanie</u> <u>Zrozumienie</u> <u>Wsparcie</u> <u>Troska</u> <u>Oddanie</u> Bliskość	<i>Szacunek</i> <i>Troska</i> Zainteresowanie Czułość	<u>Akceptacja</u> <u>Szacunek</u> <u>Zaufanie</u> <u>Zrozumienie</u> <u>Wsparcie</u> <u>Troska</u> <u>Oddanie</u> Wolność Równość Cierpliwość Miłosierdzie Szczerość Wierność Życie Jedność Niezawodność	<i>Szacunek</i> Zainteresowanie Życzliwość
Doznanie	<u>Szczęście</u> <u>Odczucia</u> Zależy na kimś Poczucie bezpieczeństwa	<i>Szczęście</i> Przyjemność Pożądanie Pragnienie	<u>Szczęście</u> <u>Odczucia</u> Radość Przyjemność Komfort Emocje	Pożądanie Pragnienie
Działanie	<u>Być dobrym/ Dobro</u> <u>Poświęcać się</u> <u>Spędzać czas/ Być</u> <u>razem</u> Okazywać uczucia Rozwijać się Uprawiać seks	<i>Uprawiać seks</i> <i>Spędzać czas/</i> <i>Być razem</i> Zawierać małżeństwo	<u>Być dobrym/ Dobro</u> <u>Poświęcać się</u> <u>Spędzać czas/ Być</u> <u>razem</u> Współpracować	Uprawiać seks
Atrybut	<u>Bezwarunkowo</u> <u>Na całe życie/Na</u> <u>zawsze</u> Bezgraniczne Bezinteresownie Porównanie do przyjaźni Wzajemna	Nakierowana na siebie Ważna/ Cenna Platoniczna	<u>Bezwarunkowo</u> <u>Na całe życie/Na zawsze</u> Ważna/Cenna Nakierowana na siebie Wzajemna	–

Określenie

Pierwsza grupa konotacji, która zostanie omówiona, to klasa Określenie, która zawiera 4 cechy w języku polskim oraz 4 w języku ukraińskim. Cechy konceptualne, które pojawiają się w obu językach, w obu definicjach słownikowych to Uczucie i Przywiązanie. Oprócz tego w polskojęzycznych definicjach pojawiają się konotacje Chemia oraz Więzy, zaś w języku ukraińskim – Relacja oraz Sympatia. Warto zauważyć, że obie te cechy pojawiają się również w definicji słownikowej w języku ukraińskim, natomiast podkategoria Więzy – w słownikach polskich.

Przesłanka Uczucie kwalifikuje postrzeganie przez respondentów Miłości jako uczucia

(np. „*Miłość to uczucie, które (...)*”, „*Uczucie do drugiej osoby (...)*”, „*Uczucie które (...)*”, itp.). Polskojęzyczni respondenci użyli danej asocjacji w 13% wypowiedzi. Ankietowani z Ukrainy również odwołują się do tego sposobu definiowania (np. „*(...) це почуття коли (...)*”, „*(...) це приємні почуття (...)*”, „*Почуття, яке (...)*”, etc), decydując się na oznaczenie Miłości jako „Uczucia” w wypowiedziach 8% zainteresowanych.

Podkategoria Przywiązanie ukazuje miłość jako chęć przebywania z drugą osobą, często jest definiowana – podobnie jak Miłość – poprzez wymienienie komponentów. Wzmianka o przywiązaniu pojawia się w wypowiedziach 7% respondentów polskojęzycznych, niektórzy z nich negują istnienie miłości, por. „*Miłości nie ma jest tylko (...) przywiązanie*”, „*Poczucie (...) ogromnego przywiązania (...)*”, „*Silniejsze przywiązanie niż (...)*” etc). Ankietowani z Ukrainy określają tę wartość jako Przywiązanie w wypowiedziach 8% ankietowanych (np. „*почуття (...) прив'язаності (...)*”, „*(...) не можеш жити без того, кого любиш*”, etc).

Część polskojęzycznych respondentów określa Miłość jako „Więź” lub wskazuje na fakt, że jest to zjawisko łączące ludzi. Taki przekaz pojawia się w definicjach 7% ankietowanych (np. „*Silna więź*”, „*(...) łączy dwoje ludzi(...)*”, „*(...) wiąże ze sobą ludzi (...)*”, etc). Określenie miłości jako więzi nie pojawia się w ukraińskojęzycznych wynikach ankiety, mimo że w ukraińskiej definicji słownikowej ta podkategoria występuje.

Kolejna myśl, która znalazła się tylko w polskojęzycznych odpowiedziach określona została jako Chemia. Określenie to odnosi się do postrzegania uczucia jako reakcji chemicznej w mózgu człowieka (np. „*reakcja chemiczna*”, „*Związki chemiczne(...)*”, „*(...) reakcja chemiczna (...)*”) i pojawia się w wypowiedziach 3% badanych.

Podkategoria Relacja dla ukraińskojęzycznych ankietowanych jest reprezentowana w słownikach i definicjach podanych przez respondentów (razem 6). Określenie miłości jako relacji przybliża ją znaczeniowo do Więzi, wskazując relację pomiędzy dwojgiem lub większą liczbą ludzi (np. „*(...) фундамент міцних і вірних відносин*”, „*Сімейні відносини*”, „*Стосунки між (...)*” itp.).

Miłość została też określona poprzez odniesienie do Sympatii w definicjach podanych przez 3% respondentów ukraińskich, co ciekawe, w definicjach słownikowych także pojawia się ten wątek. Takie rozumienie wartości zakłada pewnego rodzaju życzliwy stosunek do innego człowieka lub grupy ludzi (np. „*(...) симпатія між(...)*”, „*Почуття глибокої прихильності*” itp.).

Obiekt

Kategoria, która ukierunkowanie analizę semantyczną wartości w odniesieniu osoby lub

grupy osób zawiera 2 znaczniki w języku polskim oraz 4 znaczniki w języku ukraińskim. Warto zauważyć, że wszystkie cechy konceptualne tej klasy, które pojawiają się w polskojęzycznych odpowiedziach (Osoba/ Ktoś, Rodzina) są obecne również w ukraińskojęzycznych, a tylko jedna z nich (Osoba/ Ktoś) jest tożsama z przesłankami w definicjach pochodzących ze słowników polskojęzycznych. Konotacje Osoba/ Ktoś oraz Rodzina, wyodrębnione z definicji ankietowych podanych przez Ukraińców, zawarte są w również w definicji słownikowej w języku ukraińskim. Oprócz wymienionych wspólnych elementów, w języku ukraińskim wyodrębniono dwie kolejne odpowiedzi Druga połówka oraz Ludzie/ Społeczeństwo.

Najbardziej licznym typem w odpowiedziach Polaków, jest Osoba/ Ktoś ze wskazaniem na obiekt miłości. O przynależności do danej kategorii zdecydowała obecność w wypowiedziach respondentów sformułowań, wskazujących na jedną osobę, do której ona się odnosi (np. „(...) dla drugiej osoby(...)”, „(...) do drugiej osoby (...)”, „(...) z daną osobą (...)”). Ukraińska społeczność językowa akcentuje ten przekaz w definicjach 16% respondentów (np. „(...) до когось чи чогось”, „(...) до людини іншого полу”, „заради того, кого(...)”, „той, хто (...)”, „Людина, яка (...)”, „Людина, з якою (...)”, etc).

Następną podkategorią pojawiającą się w definicjach w obu językach, jest Rodzina, która określa tę jednostkę społeczną lub jej członków jako odbiorców omawianej wartości. W języku ukraińskim do grupy tej zaliczono 4% wypowiedzi (np. „(...) сім'я”, „(...) друга сім'я”, „сімейні відносини”, etc.), w języku polskim – również 4% (np. „Kochająca się rodzina”, „Rodzina która(...)”, „Rodzina, (...)” itp.).

Kolejna cecha konceptualna określa obiekt jako drugą połówkę, ukochaną osobę, z którą ma się szczególną więź. Kategoria ta występuje tylko w wypowiedziach ukraińskojęzycznych respondentów i odnosi się do definicji podanych przez 3% ankietowanych (np. „Своя друга половинка (...)”, „(...) своїй половинці”, „(...) свою другу половинку”).

W niektórych przypadkach Miłość postrzegana jest jako wartość skierowana do ogółu – Ludzie/ Społeczeństwo (np. „(...) любов до всього світу, людей (...)”, „До людей (...)”, „(...) бачення та спосіб взаємодії зі світом в цілому” itp). Eksplikacje odnoszące się do tej przesłanki to 4% wypowiedzi osób z Ukrainy, które wzięły udział w badaniu.

Pojęcie

Wielu z respondentów pojmuje Miłość jako zbiór jej składników, elementów, warunków, które powinny zostać spełnione, aby mogła ona zaistnieć. Jak zasugerowano wyżej, wiele z pojęć, tworzących podkategorie należące do tej grupy stanowi odrębne wartości. W języku polskim wyodrębniono 8 kategorii, a w języku ukraińskim aż 17. W obu językach

pojawiają się wartości, takie jak Akceptacja, Szacunek, Zaufanie, Zrozumienie, Wsparcie, Troska, Oddanie. Oprócz definicji uniwersalnych obecnych w języku polskim występują także definicje odnoszące się do Bliskości, a w języku ukraińskim – Wierności, Wolności, Równości, Cierpliwości, Miłosierdzia, Szczerości, Życia, Jedności oraz Niezawodności.

Znacznik Akceptacja pojawił się 5 razy w definicjach w języku polskich, kiedy była mowa o uznaniu czyichś cech (np. „(...) *akceptacja dla drugiego człowieka*”), tolerancji dla osoby takiej, jaka jest (np. „*Kochanie całej osoby, wady, zalety*(...)”, „*Możliwość bycia sobą* (...)”, etc.), (np. „(...) *tolerancja*”), a w języku ukraińskim – 2 razy (np. „*Прийняття*”, „*Прийняття в людині всіх її граней особистості*”).

Cecha konceptualna Szacunek wyłoniona została w definicjach polskojęzycznych 11% ankietowanych (np. „(...) *wzajemny szacunek* (...)”, „*Miłość to szacunek* (...)”, „*Szacunek*”, etc.) oraz definicjach ukraińskojęzycznych 8% badanych (np. „(...) *повага одне до одного*”, „(...) *повага між людьми* (...)”, „(...) *повага*” itp.). Wskazuje ona na istotny komponent Miłości Szacunek, ewokujący ‘poważanie i poszanowanie’.

Kolejny komponent, który pojawia się w obu językach to Zaufanie, odnosi się on do ‘ufności’, wiary w to, że druga osoba jest szczerą i uczciwą w relacji. Jest to komponent najczęściej wchodzący w skład definicji ukraińskojęzycznych, 14% ankietowanych odniosło się do niego w definicji (np. „(...) *довіра*”, „(...) *повна довіра своїй половинці*”, „*Любов* (...) *вірять у все* (...)” itp.). W przypadku polskiej społeczności językowej ta cecha semantyczna pojawia się w wypowiedziach 12% osób. (np. „*Bezgraniczne zaufanie* (...)”, „(...) *zaufanie* (...)”, „*Zaufanie do drugiej osoby* (...)” itp.).

Cecha konceptualna Zrozumienie wskazuje na konotacje odnoszące się do ‘porozumienia w komunikacji’, a także do zrozumienia w sensie ‘akceptacji innego człowieka’ i pojawia się w definicjach przytoczonych przez 5% przedstawicieli ukraińskiej społeczności językowej (np. „(...) *взаєморозуміння* (...)”, „(...) *Хотіння зрозуміти*”, „*Вміння прислухатися один до одного* (...)” itp.) oraz polskiej społeczności językowej (np. „*Wzajemne zrozumienie* (...)”, „(...) *rozumienie jej potrzeb* (...)”, „*Zrozumienie* (...)” itp.).

Następnym pojęciem wskazywanym przez respondentów w definicji wartości Miłość jest Wsparcie, które odnosi się do postawy udzielającej pomocy osobie zaangażowanej, zapewnienia poczucia bezpieczeństwa i pewności, oferowanie pomocy. Kategoria pojawia się w wypowiedziach 11% Polaków (np. „(...) *gwarantuje drugiej osobie oparcie* (...)”, „(...) *osoby mogą się wspierać* (...)”, „(...) *polegająca na wzajemnym* (...) *wsparciu*.”, „(...) *wzajemna potoc* (...)” itp.) oraz 5% Ukraińców (np. „*Відчуття* (...) *підтримки*”, „*Підтримка у будь якій ситуації*”, „(...) *допомога один одному*” itp.).

Do kolejnej podkategorii odnoszą się definicje asocjatywnie związane z Troską (np. „*Troska o drugą osobę (...)*”, „*dbanie o siebie nawzajem*”, „*(...) troska wobec kogoś (...)*”, etc). W definicjach 15% badanych pojawia się konotacja związana z dbałością o kogoś. Przedstawiciele ukraińskiej społeczności językowej odnoszą się do kategorii Troska w 2% wypowiedzi (np. „*(...) може дбати про тебе*”, „*турбота*”).

Ostatnią wspólną cechą konceptualną jest komponent Oddanie, pojawiający się w wypowiedzi 5% polskich respondentów (np. „*Oddanie (...)*”, „*Oddanie drugiej osobie (...)*”, „*(...) bycie oddanym (...)*” itp.) i w 3% wypowiedzi ukraińskich respondentów (np. „*абсолютна відданість (...)*”, „*Відданість (...)*”, „*(...) не шукає тільки свого (...)*” itp.). Cecha ta wskazuje na pewnego rodzaju obietnicę bycia przy drugiej osobie, zachowania jej wierności.

Niektóre komponenty pojawiły się wyłącznie w wypowiedziach Polaków. Cecha semantyczna Bliskość pojawiła się w wypowiedziach respondentów z Polski 3 razy i została użyta w kontekście potrzeby bycia blisko z drugą osobą (np. „*(...) potrzeba bliskości*”, „*(...) bliskość drugiej osoby*”, „*(...) bliskość (...)*” itp.).

Niektóre cechy semantyczne ujawniły się tylko w definicjach podanych przez 5% ukraińskojęzycznych ankietowanych. Kategoria Wierność została przepisana do takiej wartości i odnosi się do sensu ‘bycie wiernym lojalnym wobec drugiej osoby’ (np. „*вірність (...)*”, „*Вірність*”, „*(...) фундамент міцних і вірних відносин*” itp.).

Kolejna kategoria Wolność, przepisana do wypowiedzi 3% badanych, wskazuje na ‘bycie niezależnym, posiadanie swobody’ (np. „*(...) Любов = (...) свобода*”, „*(...) свобода*”, „*(...) незалежність (...)*” itp.). Inny komponent Miłości stanowi cecha określana mianem Równość. W tej kategorii znalazły się definicje podane przez 2% badanych, odnoszące się do partnerstwa, równości w relacji (np. „*Рівні (...) відносини (...)*”, „*(...) між двома партнерами*” itp.).

Komponent o nazwie Szczerość obecny w odpowiedziach 4% podkreśla zapotrzebowanie na prawdomówność i uczciwość (np. „*Щире ставлення (...)*”, „*Людина (...) завжди щира (...)*”, „*(...) щирість, (...)*” itp.). Cecha Cierpliwość została przydzielona do oddzielnej grupy semantycznej, w której znalazły się definicje przytoczone przez 2% respondentów. Znacznik wskazuje na bycie cierpliwym, wyrozumiałym w stosunku do innej osoby (np. „*Довготерпелива*”, „*Любов довготерпить (...)*” itp.). Warto zwrócić uwagę na fakt, że obie definicje odnoszą się do biblijnego *Гимну o miłości*. Kolejna cecha z grupy Pojęcia, to Miłosierdzie, użyte w definicjach przez 2% respondentów. Razem z cechą Cierpliwość odwołuje się do Nakazu Moralnego, pojawiającego się w słownikowej definicji

miłości (np. „*Милосердя*”, „*(...) любов милосердствує (...)*” itp.).

Ukraińcy w swoich odpowiedziach niejednokrotnie odwołali się do obazu miłości jako Niezawodności, który wskazuje na cechę zapewniającą poczucie bezpieczeństwa i komfortu niezależnie od sytuacji. Do kategorii tej należy 4% wypowiedzi (np. „*(...) надійність (...)*”, „*(...) відчуття (...)* впевненості”, „*(...) Любов ніколи не перестась.*” itp.).

Inna cecha semantyczna określająca uczestników relacji jako Jedność ujawnia się w definicjach 2% ukraińskojęzycznych respondentów (np. „*Єдність*”, „*об'єднання*”).

Ostatnia z asocjacji – Życie – występuje w definicjach 3% ukraińskiej społeczności językowej. Jest to jedyna z tych cech, która nie ma potwierdzenia w definicjach słownikowych. Definiowanie miłości jako życia wskazuje na wielką rangę tej wartości, przyrównanie jej do najcenniejszego daru, jaki posiada człowiek (np. „*Життя*”, „*сєнс життя*” itp.).

Doznanie

W tej klasie wyłoniono 4 cechy konceptualne w języku polskim oraz 6 w języku ukraińskim, określające sposób, w jaki osoba się czuje w trakcie trwania Miłości, jest pod jej wpływem lub ma jakiś związek z wartością Miłość. W językach polskim i ukraińskim w definicjach pojawiają się odniesienia do Szczęścia, pojawiające się w polskojęzycznych definicjach słownikowych. Wspólną podkategorią są też Odczucia, które nazywają i opisują indywidualne stany osób wypowiadających się na ten temat. W języku polskim udało się wyodrębnić także znaczniki określone jako: Zależy na kimś oraz Poczucie bezpieczeństwa, a w języku ukraińskim – znaczniki: Przyjemność, Komfort, Emocje oraz Radość.

Skojarzenia semantyczna z Odczuciami, pojawiają się zarówno w odpowiedziach polskojęzycznych (6%), jak i ukraińskojęzycznych respondentów (10%). W języku ukraińskim notowane są odniesienia do odczucia gotowości na wszystko (np. „*(...) можеш віддати життя (...)*”), ciepła (np. „*Відчуття теплих метеликів десь у середині*”), potrzeby obecności drugiej osoby (np. „*Відчуваєш гостру відсутність певної людини (...)*”). W języku polskim respondenci przywołują ciepło jako komponent uczuć (np. „*(...) ciepło w środku*”), odwołują się do domu (np. „*(...) czujesz się przy kimś jak w domu*”), zatrzymanie czasu (np. „*(...) dni mijają bez liczenia ile nam jeszcze zostało*”), bycie kimś ważnym dla innej osoby (np. „*(...) poczucie bycia kimś ważnym (...)*”).

Cecha konceptualna Szczęście wskazuje na uczucie wielkiego zadowolenia, radości, można odczuwać szczęście lub dawać szczęście. W języku ukraińskim (np. „*В першу чергу це щастя (...)*”, „*(...) ви розділяєте щастя*”, „*Щастя*” itp.) oraz polskim (np. „*Bezgraniczne szczęście*”, „*Miłość (...)* daje ludziom szczęście (...)\”, „*(...) szczęście drugiej osoby (...)*” itp.).

pojawia się ten leksem w 6 definicjach. W 2% wypowiedzi polskich respondentów odnajdujemy nawiązanie do zwrotu Zależy na kimś (np. „*Kiedy na kimś zależy mi bardziej niż na sobie (...)*”, „*Kiedy na kimś nam zależy*” itp.).

Z kolei notacja Poczucie bezpieczeństwa odnosi się do stanu braku zagrożeń w interakcji z drugą osobą i pojawia się w definicjach przytoczonych przez 7% polskojęzycznych ankietowanych (np. „*Poczucie bezpieczeństwa (...)*”, „*(...) poczucie bezpieczeństwa*”, „*Bezpieczeństwo (...)*” itp.).

Ukraińcy w swoich definicjach odwołują się do odczucia przyjemności w odpowiedziach 3% ankietowanych. W wypowiedziach respondenci piszą o przyjemnych odczuciach (np. „*Приємність*”, „*почуття приємної прив'язаності (...)*”, „*Любов це приємні почуття (...)*” itp.).

Cecha konceptualna Emocje pojawia się w wypowiedziach 3% przedstawicieli społeczności ukraińskojęzycznej (np. „*Емоції (...)*”, „*(...) характеризується виявами емоцій*”, „*(...) низку сильних і позитивних емоційних (...) станів*” itp.) oraz odwołuje się do emocji odczuwanych w związku z tą wartością.

Egzemplifikacja w postaci leksemu Komfort, oznaczająca poczucie wygody oraz bezpieczeństwa została wyłoniona z 4% definicji (np. „*Відчуття комфорту*”, „*(...) відчуваєш себе комфортно (...)*”, „*(...) відчуття (...) затишку (...)*” itp.).

Radość została wspomniana w definicjach przez 3% respondentów (np. „*(...) радість (...)*”, „*(...) примножує радість (...)*”, „*(...) готовий все віддати заради того щоб він посміхнувся*”).

Działanie

Miłość, zdaniem respondentów, powoduje chęć podjęcia działania, obrania określonej postawy lub modelu zachowania, motywuje do różnych czynności. W obu językach, grupy, do których zakwalifikowano odpowiedzi respondentów zawierają znaczniki Być dobrym/ Dobro, Poświęcać się oraz Spędzać czas/ Być razem. Oprócz tego w języku polskim pojawiły się przesłanki, takie jak: Okazywać uczucia, Rozwijać się i Uprawiać seks, natomiast w języku ukraińskim – Współpracować. Łącznie wyodrębniono 10 rejestrów: 6 w języku polskim oraz 4 – w języku ukraińskim. Polskojęzyczne definicje słownikowe zawierały 2 spośród podkategorii – Spędzać czas/ Być razem oraz Uprawiać seks, natomiast ukraińskojęzyczne nie notują żadnej z występujących w odpowiedziach badanych.

Pierwszą wspólną cechą konceptualną, która zostanie omówiona jest Być dobrym Dobro/, wskazuje ona na ogólne pozytywne nastawienie do drugiej osoby, podyktowane troską

o dobro innej osoby. Ten znacznik pojawia się w wypowiedziach 3% członków wspólnoty polskojęzycznej (np. „(...) *dla dobra 2 osoby*”, „*być dobrym dla kogoś*”, etc.), oraz w wypowiedziach 4% członków wspólnoty ukraińskojęzycznej (np. „(...) *Любов = доброта* (...)”, „*До людей доброта* (...)”, „*Доброта* (...)” itp.).

Słownictwo o nazwie *Spędzać czas/ Być razem* wskazuje na odniesienia związane z formami spędzania czasu oraz z przebywanie razem. Ten znacznik występuje w 18 definicjach w języku polskim, część z nich odnosi się do dzielenia razem trosk i sukcesów (np. „(...) *dzielenia się z drugą osobą codziennymi przemyśleniami, troskami sukcesami itd*”, „*chęć wspólnego spędzania czasu*” etc), część do bycia razem (np. „*bycie razem*(...)”, „(...) *być z daną osobą*(...)”, „(...) *chęć przebywania z drugą osobą*” etc), a część do obu kategorii (np. „(...) *wprowadzić go do naszego życia, dzielić sukcesy i problemy*”, „(...) *prowadzenia wspólnego życia razem*”, etc). Ukraińskojęzyczni ankietowani odnoszą się do danej grupy w definicji 5% zainteresowanych (np. „(...) *бути разом з людиною* (...)”, „*Проводити кожен момент з (...) людиною*”, „(...) *та розвиватися разом* (...)” itp.).

Działanie, wyodrębniające kolejną grupę semantyczną w obrębie definicji *Miłości*, odnosi się do *Poświęcenia się*, wskazuje na postawę ofiarowania czegoś drugiej osobie oraz pojawia się w definicjach 13% Polaków. Najczęściej w wypowiedziach notowane są sugestie że szczęście drugiej osoby liczy się bardziej niż własne (np. „(...) *stawiać szczęście osoby kochanej ponad swoje*”, „*Nadrzędne jest szczęście drugiej osoby*(...)” itp.) lub - że należy w całości się poświęcić (np. „*Poświęcenie siebie drugiej osobie*”, „*Gotowość poświęcania się dla drugiej osoby*”, etc). Ukraińcy odwołują się do tego znacznika w definicjach 10% ankietowanych, określających gotowość do takiej aktywności (np. „*бути готовим до жертви*”, „(...) *самопожертва*” itp.) polegającej na oddawaniu czegoś (np. „*Коли можеш віддати життя*”, „(...) *віддати якусь частинку від себе* (...)”, etc.) oraz wyniesieniu na piedestał drugiej osoby, ustawieniu jej wyżej w hierarchii (np. „*ставити інтереси іншої людини вище своїх*”, „(...) *ставити чийсь інтереси вище своїх*” itp.).

Polskojęzyczni respondenci sformułowali również definicje akcentujące inne cechy konceptualne. Jedną z nich to *Okazywać uczucia*, która wskazuje na działania nakierowane na pokazanie zaangażowania drugiej osobie (np. „(...) *i okazywanie uczuć*.”, „(...) *pokazywanie jej uczuć* (...)”, „(...) *adorowanie*”). Dana kategoria występuje w odpowiedziach 3% respondentów.

Kolejna reprezentacja semantyczna pojawiająca się w polskojęzycznych i ukraińskojęzycznych notacjach odnosi się do *rozwoju*, *Rozwijać się* występuje w definicjach 3% ankietowanych. Ta cecha jest ujawnia czynnik, który wspomaga rozwój (np. „(...)”).

możliwość rozwoju (...)”, „*(...) chęć wspólnego rozwoju (...)*”, „*(...) Rozwój*”).

Kategoria Uprawiać seks, odnosząca się do miłości pojmowanej w aspekcie fizycznym, intymnym, pojawia się również w definicjach słownikowych. Wyodrębniona została z wypowiedzi 3% ankietowanych i składa się z następujących odniesień (np. „*(...) jest tylko sex (...)*”, „*(...) namiętność i spontaniczność.*”, „*Związki chemiczne (...) które wspomagają kopulację.*”).

W wypowiedziach Ukraińców, natomiast, pojawia się kategoria Współpracować, nieobecna w wypowiedziach Polaków. Ta cecha konceptualna wskazuje na czynności, mające na celu wspólne dobro, zakładające współdziałanie. Takie odniesienia obecne są w 2 definicjach (np. „*Необхідність (...) взаємодії*”, „*(...) спосіб взаємодії зі світом в цілому*”).

Atrybut

Każda wartość posiada własne cechy semantyczne oraz charakterystykę, jest opisywana lub postrzegana w otoczeniu określonych wyobrażeń o tym, jaka powinna być. Na podstawie wypowiedzi przedstawicieli obu społeczności językowych udało się wyodrębnić 6 cech konceptualnych w języku polskim oraz 5 w języku ukraińskim. Atrybuty, takie jak: Bezwarunkowo, Wzajemna oraz Na całe życie/Na zawsze pojawiają się w obu badanych językach. Oprócz tego w języku polskim występują wskaźniki: Bezgranicznie, Bezinteresownie oraz Porównanie do przyjaźni, natomiast w ukraińskim – Skierowana na siebie oraz Ważna/Cenna. Żadna z cech, wyodrębnionych na podstawie badania ankietowego, nie pojawiła się w definicjach z słowników.

Cecha konceptualna Bezwarunkowo pojawia się w wypowiedziach 11% ankietowanych z Polski oraz w wypowiedziach 4% Ukraińców. W polskich notacjach odzwierciedla ona konotacje miłości, takie jak ‘nieograniczona niczym’ (np. „*(...) być kochanym bezwarunkowo*”), ‘byciu z osobą niezależnie od sytuacji’ (np. „*(...) dawanie wsparcia w każdej sytuacji*”, „*(...) być ze sobą na dobre i złe*”), obdarzanie kogoś miłością bez względu na okoliczności (np. „*(...) bezwarunkowe wspieranie się (...)*”, „*(...) bezwarunkowe zaufanie i troska (...)*”). Jednostki informacyjne obecne w języku ukraińskim w kontekście danej kategorii nakładają się częściowo na komponenty podane w języku polskim: bezwarunkowa miłość (np. „*Любити людину не зважаючи ні на що*”) oraz obdarzanie kogoś uczuciem miłości bez względu na okoliczności (np. „*Підтримка у будь якій ситуації*”).

Istotną grupą jest kategoria „Wzajemna”, która wskazuje na zaangażowanie obu stron i pojawia się w 13 odpowiedziach polskojęzycznych respondentów (np. „*(...) nawzajem*”, „*(...) wspieranie się wzajemnie (...)*”, „*Kochać i być kochanym (...)*” itp.). Konotacja wzajemności

obecna jest w definicjach 16% ankietowanych ukraińskojęzycznych (np. „*Взаємна любов(...)*”, „*Взаємна симпатія(...)*”, „*(...) один до одного*”, „*(...) люблять один одного*” itp.).

Kolejną cechą jest reprezentacja semantyczna Na całe życie/Na zawsze, która wskazuje na długotrwałość relacji lub uczucia. Do tej kategorii należy 6% odpowiedzi podanych przez polskojęzycznych ankietowanych (np. „*(...) być z daną osobą na całe życie*”, „*(...) wiąże ze sobą ludzi na zawsze*”, „*(...) życie z osobą do śmierci*” itp.) oraz 5% odpowiedzi Ukraińców (np. „*Любов на все життя (...)*”, „*Проводити кожен момент життя (...)*”, „*(...) хочеться прожити життя*” itp.).

W postrzeganiu Polaków cechą wartości Miłość jest też reprezentacja semantyczna Bezgraniczna, która zakłada, że uczucie lub jego komponent nie ma granic. Konotacja ta występuje w definicjach 4% ankietowanych (np. „*Bezgraniczne zaufanie (...)*”, „*Bezgranicznie*”, „*Bezgraniczne oddanie*” itp.).

Inną cechą pojawiającą się tylko w odpowiedziach polskich respondentów jest składnik Bezinteresowna (2%), wskazujący na ‘brak oczekiwania czegoś w zamian’ (np. „*(...) bezinteresowna troska o drugą osobę (...)*”, „*(...) bezinteresowność (...)*”).

Ważnym komentarzem w definiowaniu Miłości jest jej Porównanie do przyjaźni, występujące w definicjach 5% badanych. Dana cecha konceptualna zestawia obie wartości i ukazuje ich wzajemne korelacje (np. „*Relacja silniejsza niż przyjaźń (...)*”, „*Więcej niż przyjaźń*”, „*(...) praktycznie identyczna do przyjaźni*”).

Kategoria Ważna/ Cenna jest zawarta w definicjach 3% ankietowanych z Ukrainy i wskazuje na wartościowanie Miłości wysoko, także jej komponentów jako czegoś ważnego lub cennego dla człowieka albo ogółu (np. „*Безцінна*”, „*(...) цінувати того, хто цінує тебе (...)*”, „*(...) займають важливе місце в житті*”).

Znacznik Skierowany na siebie ma potwierdzenie w notacjach 2% wypowiedzi ukraińskojęzycznych, jednocześnie wskazuje, że odbiorcą wartości jest sam podmiot, a wartość tę rozumie się jako ukierunkowanie jej na siebie samego (np. „*(...) насамперед закохатися в себе (...)*”, „*(...) розуміння себе (...)*”).

Inne

Definicje w obu językach, których nie udało się zakwalifikować do wyodrębnionych kategorii, znalazły się w grupie o nazwie Inne. W języku polskim takich definicji pojawiło się 7, niektóre z nich można byłoby zakwalifikować do cech konceptualnych wyodrębnionych w ukraińskich zapisach (np. „*Wolność w miłości*”), tym samym przydzielić je do cechy Wolność,

„możliwość polegania na kimś” lub do cechy Niezawodność.

Podobna sytuacja jest w języku ukraińskim, w którym do grupy Inne przypisano 12 definicji. Niektóre z eksplikacji można było zakwalifikować do cech konceptualnych wyodrębnionych w języku polskim do stosownych kategorii (np. „*Близькість людей за духовністю, взаємний потяг*” do cech Bliskość oraz Seks). Inne nie do końca odzwierciedlały przynależność do poszczególnych kategorii. Przykładem może być definicja „*Дівчина і хлопець*” określająca osoby, ale nie w takim kontekście, jak zakwalifikowane do cechy konceptualnej Osoba/Osoby z grupy Określenie, wskazującej na to że właśnie określona osoba jest Miłością lub definicja „*сила, що допомагає долати самотність і безнадію, примножує радість і натхнення*”, w której pojawia się konotacja Radości, ale tylko w kontekście siły, którą jest miłość, nie zaś jako komponent Miłości.

Część osób nie udzieliła odpowiedzi na pytanie lub napisała, że nie wie, jak na nie odpowiedzieć. Takich osób w społeczności polskojęzycznej było 3, a w ukraińskojęzycznej – 12.

Podsumowanie

Miłość znalazła się na 3 miejscu w hierarchii stworzonej przez respondentów polskojęzycznych oraz na 8 miejscu w hierarchii respondentów ukraińskojęzycznych. Wartość ta została obszernie zdefiniowana w słownikach. W komentarzach słownikowych w języku polskim znalazło się 28 różnych składników leksykalnych, a w języku ukraińskim – 19. W definicjach uzyskanych z ankiet w obu językach odnotowano 12 cech składowych miłości. Kategoria Atrybut pozostała pusta w języku ukraińskim.

Zarówno Ukraińcy, jak i Polacy określają Miłość jako Uczucie, Więź, Przywiązanie, oraz Pasję. W języku polskim pojawiły się przesłanki odnoszące ją do Afektu, Ambicji oraz Nakazu moralnego, a w języku ukraińskim – do Relacji, Sympatii, przy czym został jednostkowo użyty synonim Miłości (Кохання). W kategorii Obiekt wspólne cechy definicyjne to Osoba/Ktoś, Odmienna płeć oraz jednostka o rozległym znaczeniu Obiekt. W słownikach polskojęzycznych wspomniano w kontekście obiektu miłości o bliskich, Bogu, Ojczyźnie oraz społeczeństwie. Ukraińskojęzyczne słowniki, definiując wartość, odwołały się do obiektów: Kobieta, Mężczyzna oraz Rodzina. Szacunek i Zainteresowanie – to pojęcia zawarte w definicjach w obu językach. W polskojęzycznym słowniku w kategorii Pojęcie obecne są również jednostki semantyczne Czułość i Troska, a w ukraińskojęzycznym – Życzliwość. Doznania w obu wersjach językowych to Pożądanie i Pragnienie. Warto zwrócić uwagę, że tylko w języku polskim obecne są konotacje związane z odczuwaniem przyjemności (Szczęście

oraz Przyjemność). Czynność związana z Miłością, obecna w obu wersjach językowych to Uprawianie seksu, natomiast w języku polskim dodatkowo odwołano się do aktywności: Spędzać czas/ Być razem oraz Zawierać małżeństwo. Cechy obecne w słownikach polskojęzycznych definiują Miłość jako nakierowaną na siebie, cenną oraz platoniczną.

Wypowiedzi respondentów, podobnie jak definicje słownikowe, zawierają zróżnicowane konotacje. Polacy użyli w wypowiedziach 30 jednostek semantycznych, a Ukraińcy 40, z czego tożsamych było tylko 19. W kategorię Określenia obecne w obu językach reprezentują Uczucie oraz Przywiązanie. Przedstawiciele społeczności ukraińskojęzycznej użyli również takich cech semantycznych, jak Relacja oraz Sympatia, a przedstawiciele społeczności polskojęzycznej – Więź i Chemia. Obie grupy ankietowanych w kategorii obiektów odwoływali się do znaczników Osoba/ Ktoś i Rodzina. Badani z Ukrainy odnieśli się również do obiektów: Ludzie/ Społeczeństwo oraz Druha połówka.

W kategorii Pojęcie w języku ukraińskim pojawiło się aż 17 konotacji, w języku polskim z kolei – tylko 8. Obie społeczności etniczne użyły cech semantycznych, takich jak: Akceptacja, Szacunek, Zaufanie, Zrozumienie, Wsparcie, Troska, Oddanie. Społeczność ukraińskojęzyczna zaproponowała również takie znaczniki, jak Wolność, Równość, Cierpliwość, Miłosierdzie, Radość, Szczerość, Wierność, Życie, Jedność i Niezawodność. Miłość, zdaniem respondentów, definiują ponadto Doznania Szczęście oraz Odczucia. Polacy odwołują się również do poczucia bezpieczeństwa oraz uczucia, kiedy na kimś komuś zależy. Badani z Ukrainy odczuwają w związku z omawianą wartością komfort, pozytywne emocje oraz radość.

Zdaniem respondentów ukraińskojęzycznych oraz polskojęzycznych czynności związane z Miłością to poświęcanie się oraz spędzanie razem czasu, a także stan bycia dobrym. Polacy odwołali się dodatkowo do jednostek eksplikowanych przez aktywności: Okazywać uczucia, Rozwijać się oraz Uprawiać seks, a Ukraińcy – do konotacji Współpracować.

Miłość powinna być bezwarunkowa, na całe życie, na zawsze oraz wzajemna – są to notacje obecne w ankietach polskojęzycznych, jak i ukraińskojęzycznych. Polska społeczność językowa sugeruje, że atrybutami omawianej wartości są cechy Bezgranicznie, Bezinteresowne oraz porównują ją do uczucia przyjaźni. Ukraińskojęzyczni respondenci wspominają o rodzaju miłości, którą jest miłość do siebie (Skierowany na siebie) i akcentują rangę tej wartości (Ważne/ Cenne).

Najczęściej przytaczane cechy semantyczne to Osoba/ Ktoś (43% PL 16% UA), Zaufanie (12% PL 14% UA), Uczucie (13% PL 8% UA), Szacunek (11% PL 8% UA), Poświęcać się (13% PL 10% UA), Wzajemna (13% PL 16% UA). W języku polskim można wyróżnić również aktywności Spędzać czas/ Być razem (18% PL) oraz cechę Troska (15% PL),

Bezwarunkowo (11% PL), Wsparcie (11% PL).

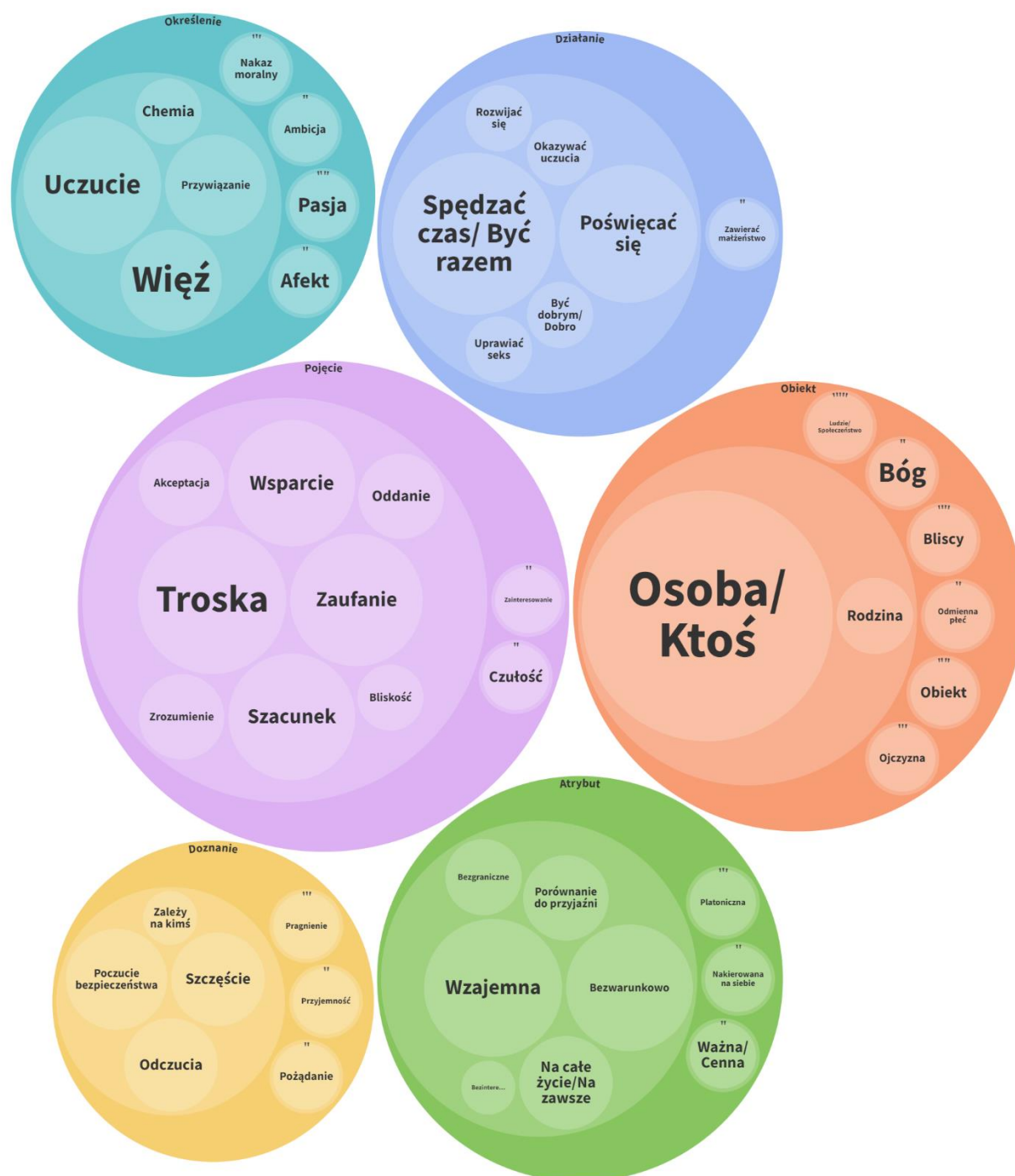
Wyniki konceptualizacji na podstawie definicji zaproponowanych przez respondentów umieszczono w tabeli poniżej (Tabela 11).

Tabela 11. Zestawienie cech konceptualnych definicji wartości Miłość w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.

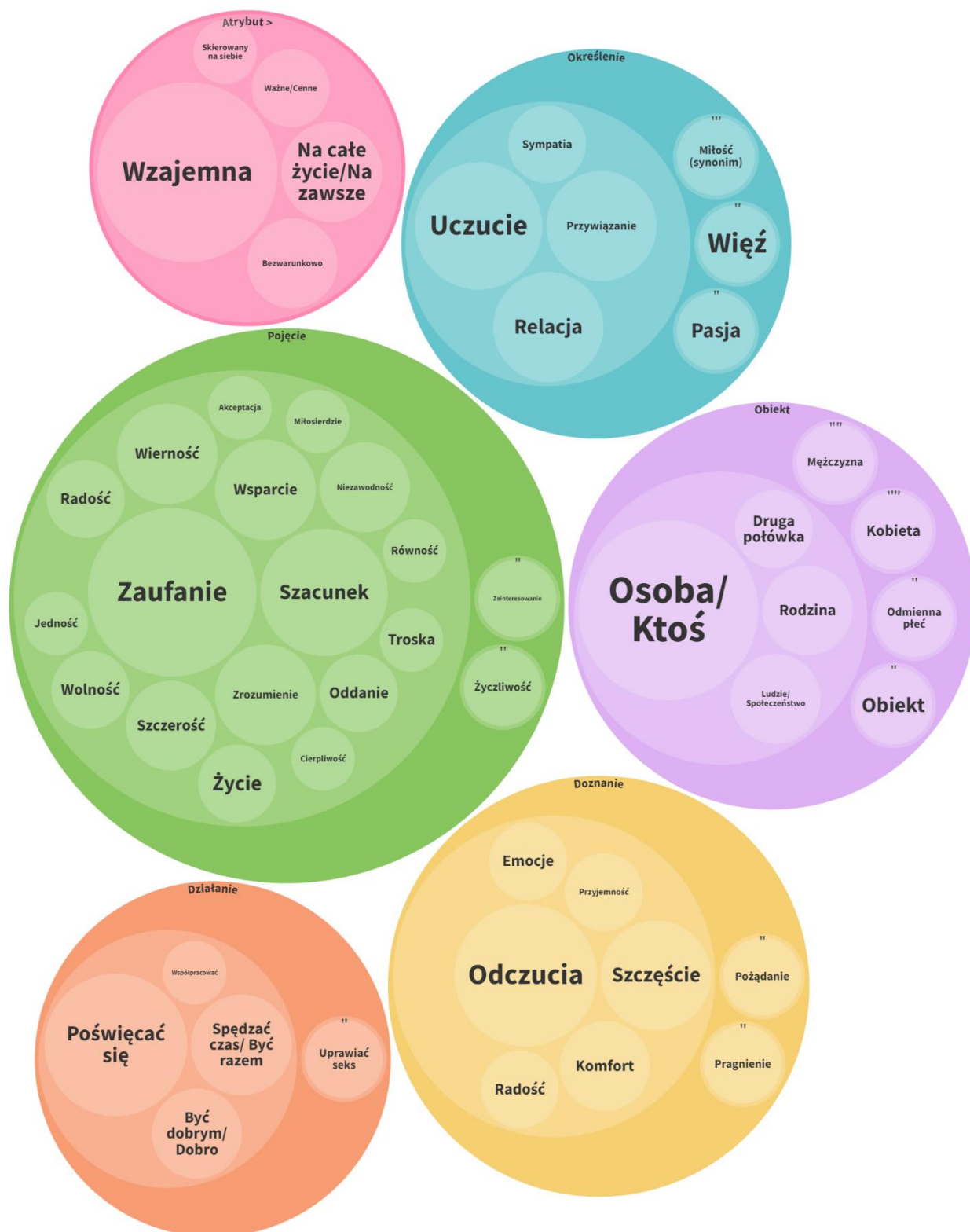
Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Ilość wystąpień	Respondenci ukraińskojęzyczni	Ilość wystąpień
Określenie	<u>Uczucie</u>	13%	<u>Uczucie</u>	8%
	<u>Przywiązanie</u>	7%	<u>Przywiązanie</u>	6%
	Więź	7%	Relacja	6%
	Chemia	3%	Sympatia	3%
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u>	43%	<u>Osoba/ Ktoś</u>	16%
	<u>Rodzina</u>	4%	<u>Rodzina</u>	4%
			Ludzie/ Społeczeństwo	4%
			Druga połówka	3%
Pojęcie	<u>Akceptacja</u>	5%	<u>Akceptacja</u>	2%
	<u>Szacunek</u>	11%	<u>Szacunek</u>	8%
	<u>Zaufanie</u>	12%	<u>Zaufanie</u>	14%
	<u>Zrozumienie</u>	5%	<u>Zrozumienie</u>	5%
	<u>Wsparcie</u>	11%	<u>Wsparcie</u>	5%
	<u>Troska</u>	15%	<u>Troska</u>	2%
	<u>Oddanie</u>	5%	<u>Oddanie</u>	3%
	Bliskość	3%	Wolność	3%
			Równość	2%
			Cierpliwość	2%
			Miłosierdzie	2%
			Szczerość	4%
			Wierność	5%
			Życie	3%
			Jedność	2%
			Niezawodność	4%
Doznanie	<u>Szczęście</u>	6%	<u>Szczęście</u>	6%
	<u>Odczucia</u>	6%	<u>Odczucia</u>	10%
	Zależy na kimś	2%	Przyjemność	3%
	Poczucie bezpieczeństwa	7%	Komfort	4%
			Emocje	3%
			Radość	3%
Działanie	<u>Poświęcać się</u>	13%	<u>Poświęcać się</u>	10%
	<u>Spędzać czas/ Być razem</u>	18%	<u>Spędzać czas/ Być razem</u>	5%
	<u>Być dobrym/ Dobro</u>	3%	<u>Być dobrym/ Dobro</u>	4%
	Okazywać uczucia	3%	Współpracować	2%
	Rozwijać się	3%		
	Uprawiać seks	3%		
Atrybut	<u>Bezwarunkowo</u>	11%	<u>Bezwarunkowo</u>	4%
	<u>Na całe życie/Na zawsze</u>	6%	<u>Na całe życie/ Na zawsze</u>	5%
	<u>Wzajemna</u>	13%	<u>Wzajemna</u>	16%
	Bezgraniczna	4%	Ważna/ Cenna	3%
	Bezinteresownie	2%	<u>Nakierowana na siebie</u>	2%
	Porównanie do przyjaźni	5%		

Inne		7		12
Nie wiem		3		12

Poniżej przedstawione zostały wizualizacje wyników badania. Koncept wartości Miłość w językowym obrazie świata Polaków jest ukazany na Rys. 24, a w językowym obrazie świata Ukraińców – na Rys. 25.

Rysunek 23. Konceptualizacja wartości Miłość w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish

Rysunek 24. Konceptualizacja wartości Miłość w językowym obrazie świata Ukraińców. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish

5.4 Przyjaźń (Дружба)

5.4.1 Definicje słownikowe

Wartość Przyjaźń została usytuowana na trzecim miejscu w hierarchii Ukraińców oraz na czwartym w hierarchii polskiej społeczności językowej. Podobnie jak Rodzina oraz Miłość Przyjaźń należy do tzw. wartości socjalnych.

Definicja zamieszczona w *Słowniku języka polskiego*, określa Przyjaźń jako:

„Przyjaźń; bliskie, serdeczne stosunki z kimś oparte na wzajemnej życzliwości i zaufaniu; też: życzliwość, serdeczność okazywana komuś”²⁷⁹.

Szerzej definiuje to pojęcie *Słownik języka polskiego* pod redakcją W. Doroszewskiego:

„1. Zwykle bliskie, serdeczne stosunki z kim, oparte na wzajemnej życzliwości, szczerości, zaufaniu, możliwości liczenia na kogo w każdej okoliczności; życzliwość, serdeczność okazywana komu (*Wystarczyło parę dni z nimi popracować, ażeby ujawniły się wewnętrzne konflikty, przyjaźnie i niechęci.*);
// dozogonna przyjaźń. Żyć w przyjaźni. Darzyć przyjaźnią;
// przyjaźń z kim zawrzeć, zawiązać (daw. zabrać, zawziąć, wejść z kim przyjaźń) zaprzyjaźnić się (*Jeśli mamy zawrzeć przyjaźń, trzeba się nam bliżej poznać.*)”²⁸⁰.

Wielki słownik języka polskiego akcentuje inne aspekty omawianej wartości. Zgodnie z definicją zawartą w źródle, Przyjaźń to:

„1. Więź; więź między jakimiś osobami lub grupami osób oparta na życzliwości, szczerości, sympatii, zaufaniu i wzajemnej pomocy (*Nasza przyjaźń trwa już bez mała pół wieku.*);
2. Nastawienie; życzliwy stosunek do jakiejś osoby (*Spojrzała na Julię niemal z przyjaźnią, bo już od dawna w żadnej sprawie nie były aż tak zgodne.*)”²⁸¹.

W słowniku języka ukraińskiego leksem „Дружба” jest definiowany następująco:

„Стосунки, відносини, в основі яких лежить взаємна прихильність, довір'я, відданість, товариська солідарність, духовна близькість, спільність інтересів і т. ін. (*Ми все в Латинові уста Внесем, докажем, Що з Турном дружба єсть нуста.*)”²⁸².

Znaczenie powyższej definicji jest ujęte w tłumaczeniu, z pominięciem przykładów:

Relacja, więź, w podstawie której istnieje wzajemna sympatia, zaufanie, oddanie, lojalność, bliskość duchowa, wspólne zainteresowania, itd.

W wytypowaniu cech konceptualnych brano pod uwagę jedynie znaczenia dotyczące

²⁷⁹ Hasło: Przyjaźń [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [online:] <https://sjp.pwn.pl/o-nas> (dostęp: 22.10.2022).

²⁸⁰ Hasło: Przyjaźń [w:] *Słownik Języka Polskiego red. W. Doroszewskiego*, [online:] <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/przyjazn;5486313.html> (dostęp: 10.02.2023).

²⁸¹ Hasło: Przyjaźń [w:] *Wielki słownik języka polskiego*, [online:] https://wsjp.pl/haslo/do_druku/34954/przyjazn (dostęp: 10.02.2023).

²⁸² Hasło: Przyjaźń [w:] *Словник української мови: в 11 томах*, Том 2, 1971, s. 423 [online:] <http://sum.in.ua/s/druzhba> (dostęp: 10.02.2023).

ludzi, gdyż w tym kontekście rozpatrywano tę wartość, w związku z czym w definicjach przedstawiono tylko część dotyczącą kontekstu, o którym mowa. Zestawienie cech konceptualnych na bazie definicji słownikowej umieszczono w Tabeli 12.

Tabela 12. Zestawienie cech konceptualnych wartości Przyjaźń wyłonięnych z definicji słownikowych w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.

Nazwa kategorii	Słowniki polskojęzyczne	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	<u>Relacja</u> <u>Więź</u>	<u>Relacja</u> <u>Więź</u>
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u> Grupa	<u>Osoba/ Ktoś</u>
Pojęcie	<u>Bliskość</u> <u>Zaufanie</u> Serdeczność Szczerłość	<u>Bliskość</u> <u>Zaufanie</u> Oddanie Lojalność Wspólne zainteresowania/ przekonania
Doznanie	–	–
Działanie	<u>Lubić/ Sympatyzować</u> Darzyć Pomagać Zawrzeć/ Zawiązać Liczyć/ Polegać	<u>Lubić/ Sympatyzować</u>
Atrybut	<u>Obustronna/ Wzajemna</u> Na całe życie/ Na zawsze Bezwarunkowo/ Zawsze	<u>Obustronna/ Wzajemna</u>

W definicjach słownikowych w języku polskim pojawiło się 16 cech znaczeniowych związanych z Przyjaźnią, natomiast w języku ukraińskim – 10. W obu językach zabrakło elementów przydzielonych do kategorii Doznanie, natomiast w każdej z pozostałych kategorii odnotowana została przynajmniej jedna cecha.

Cechy konceptualne określające Przyjaźń są tożsame w słownikach polskojęzycznych i ukraińskojęzycznych, tudzież w każdym z nich obecne są po dwie cechy. Pierwsza z konotacji, określona mianem Relacji, wskazuje na fakt, że omawiana wartość opiera się zależności, jaka zachodzi między dwojgiem lub większą liczbą osób. Druga jednostka znaczeniowa to Więź, odwołująca się do połączenia / powiązania ludzi ze sobą. Obie cechy określają wartość, w której zachodzi relacja synonimiczna.

Obiekty, do których nawiązano w definicjach słownikowych w języku polskim to Osoba/ ktoś oraz Grupa. W słowniku języka ukraińskiego również znalazły się odniesienia do osób, w związku z czym cecha konceptualna Osoba/ Ktoś może zostać uznana za cechę wspólną. To odniesienie dotyczy jednej lub kilku osób.

W kategorii Pojęcia w języku polskim wyodrębniono 4 cechy konceptualne: Bliskość, Zaufanie, Serdeczność oraz Szczerłość. W języku ukraińskim występują dwie ze wskazanych

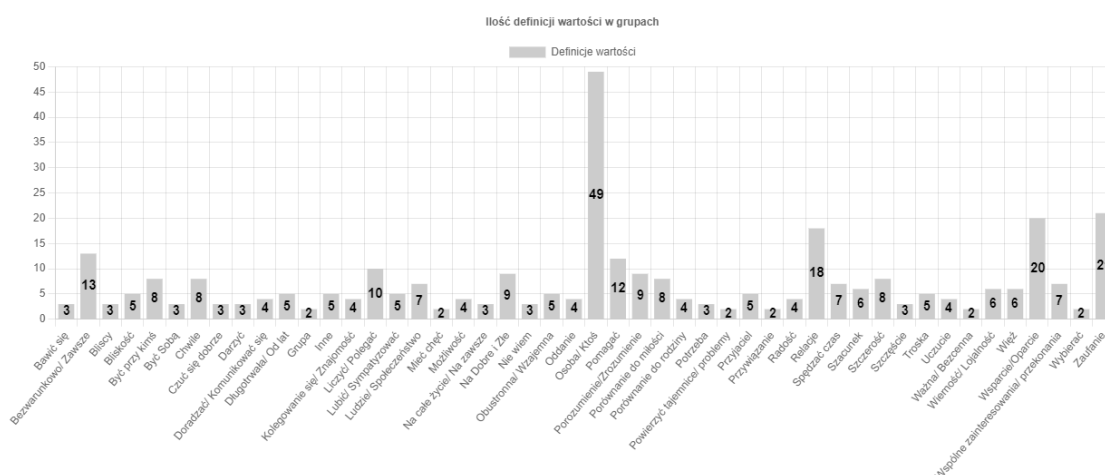
cech Bliskość i Zaufanie, co czyni je wspólnym komponentem definicji. Oprócz tego w eksplikacjach pojawiają się znaczniki: Oddanie, Lojalność oraz Wspólne zainteresowania/przekonania, łącznie wystąpiło tu 5 cech konceptualnych. Jednostki Oddanie i Lojalność są uznawane za bliskoznaczne, obie są komponentami wartości nadrzędnej Przyjaźń. Ostatnia cecha wskazuje na wspólne zainteresowania lub poglądy osób, które łączy uczucie przyjaźni.

Ze słowników w języku ukraińskim wyłoniono tylko jedną konotację skategoryzowaną jako Działanie: Lubić/ Sympatyzować. Cecha ta pojawia się również w definicjach polskich, określa ona rodzaj życzliwego stosunku do obiektu/podmiotu przyjaźni. Dodatkowo w języku polskim obecne są inne cechy opisu, wyrażone predykatami: Darzyć, Pomagać, Zawrzeć/ Zawiazać, Liczyć/ Polegać. Czynności tworzące związki wyrazowe z leksemem Przyjaźń – Darzyć i Zawrzeć/ Zawiazać – oznaczają działania, takie jak obdarowywanie kogoś przyjaźnią lub początek tego stanu. Pozostałe czynności związane z tymi kwestiami, takie jak: Pomagać oraz Liczyć się z/ Polegać na odnoszą się do uczucia przyjaźni i stanowią swoistą siatkę typowych dla opisu tego pojęcia. Łącznie w tej kategorii wyłoniono 5 składników tego typu w języku polskim oraz 1 w języku ukraińskim.

W kategorii Atrybut znalazły się 3 konotacje pozyskane z definicji w języku polskim oraz 1 – z definicji w języku ukraińskim. Jedyna z cech Obustronna/ Wzajemna – jest cechą wspólną występującą w obu językach, wskazuje również na relacyjny charakter przyjaźni. Słowniki polskojęzyczne zawierają również odniesienie do czasem trwania uczucia Na całe życie/ Na zawsze oraz sygnał w postaci Bezwarunkowo/ Zawsze, odwołujący się do nieograniczonego czasowo i niezależnego od niczego charakteru przyjaźni.

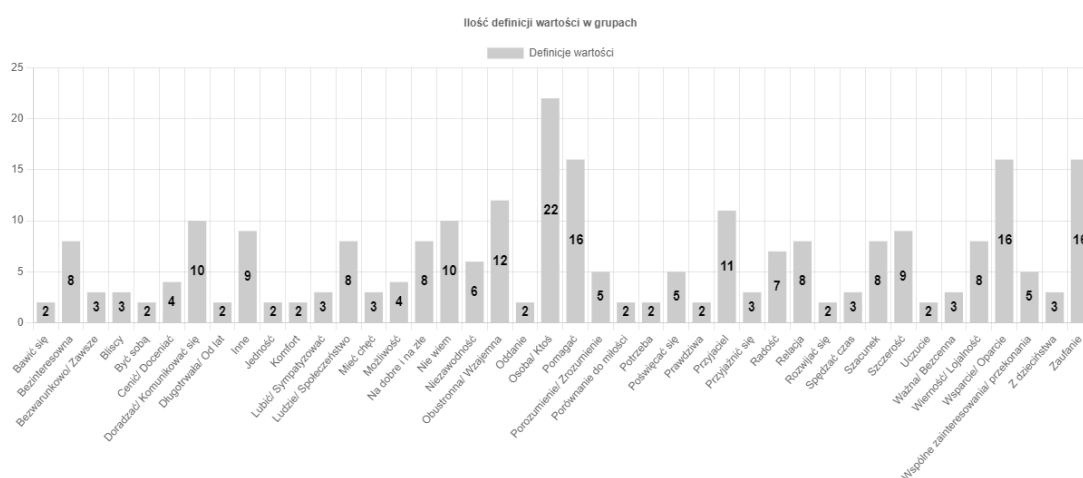
5.4.2 Definicje z wypowiedzi respondentów

Podczas analizy definicji wartości Przyjaźń, podanych przez polskojęzycznych respondentów, wyłoniono 46 znaczników (Rys. 26). Cechy konceptualne składające się na językowy obraz świata tej wartości skategoryzowano i opisano poniżej.

Rysunek 25. Cechy konceptualne wartości Przyjaźni wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

Na podstawie definicji Przyjaźni zaproponowanych przez społeczność ukraińskojęzyczną wytypowano 37 cech (Rys.26).

Rysunek 26 Cechy konceptualne wartości Przyjaźni wyodrębnione z definicji ukraińskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

W tabeli poniżej umieszczono zestawienie wszystkich cech konceptualnych w językach polskim i ukraińskim, opartych na definicjach słownikowych oraz na odpowiedziach respondentów (Tabela 13). Podkreślono cechy, które są tożsame w obu językach, kursywą zaznaczono konotacje z definicji słownikowych, które pojawiły się również w wypowiedziach ankietowanych.

Tabela 13. Zestawienie cech konceptualnych wartości Przyjaźń, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicjami słownikowymi w tychże językach. Źródło: opracowanie własne

Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Słowniki polskojęzyczne	Respondenci ukraińskojęzyczni	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	<u>Relacja</u> <u>Potrzeba</u> <u>Uczucie</u> <u>Możliwość</u> Kolegowanie się/ Znajomość Więź	<i>Relacja</i> <i>Więź</i>	<u>Relacja</u> <u>Potrzeba</u> <u>Uczucie</u> <u>Możliwość</u>	<i>Relacja</i> <i>Więź</i>
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u> <u>Przyjaciół</u> <u>Bliscy</u> <u>Ludzie/ Społeczeństwo</u> Grupa	<i>Osoba/ Ktoś</i> <i>Grupa</i>	<u>Osoba/ Ktoś</u> <u>Przyjaciół</u> <u>Bliscy</u> <u>Ludzie/ Społeczeństwo</u>	<i>Osoba/ Ktoś</i>
Pojęcie	<u>Zaufanie</u> <u>Wspólne zainteresowania/ przekonania</u> <u>Szczerość</u> <u>Wsparcie/Oparcie</u> <u>Porozumienie/Zrozumienie</u> <u>Oddanie</u> <u>Szacunek</u> <u>Wierność/ Lojalność</u> Bliskość Troska Przywiązanie Chwile	<i>Bliskość</i> <i>Zaufanie</i> <i>Szczerość</i> <i>Serdeczność</i>	<u>Zaufanie</u> <u>Wspólne zainteresowania/ przekonania</u> <u>Szczerość</u> <u>Wsparcie/ Oparcie</u> <u>Porozumienie/ Zrozumienie</u> <u>Oddanie</u> <u>Szacunek</u> <u>Wierność/ Lojalność</u> Niezawodność Jedność	<i>Zaufanie</i> <i>Wspólne zainteresowania/ przekonania</i> <i>Oddanie</i> <i>Wierność/ Lojalność</i> <i>Bliskość</i>
Doznanie	<u>Radość</u> Szczęście Czuć się dobrze	–	<u>Radość</u> Komfort	–
Działanie	<u>Lubić/ Sympatyzować</u> <u>Pomagać</u> <u>Spędzać czas</u> <u>Być Soba</u> <u>Mieć chęć</u> <u>Doradzać/ Komunikować się</u> <u>Bawić się</u> Wybierać Powierzyć tajemnice/ problemy Darzyć Liczyć/ Polegać Być przy kimś	<i>Lubić/ Sympatyzować</i> <i>Pomagać</i> <i>Liczyć/ Polegać</i> <i>Darzyć</i> <i>Zawrzeć/ Zawiązać</i>	<u>Lubić/ Sympatyzować –</u> <u>Pomagać</u> <u>Spędzać czas</u> <u>Być sobą</u> <u>Mieć chęć</u> <u>Doradzać/ Komunikować się</u> <u>Bawić się</u> Rozwijać się Cenić/ Doceniać Przyjaźnić się Poświęcać się	<i>Lubić/ Sympatyzować</i>

Atrybut	<u>Obustronna/ Wzajemna</u> <u>Na dobre i na złe</u> <u>Bezwarunkowo/ Zawsze</u> <u>Ważna/ Bezcenna</u> <u>Długotrwała/ Od lat</u> <u>Porównanie do miłości</u> Na całe życie/ Na zawsze Porównanie do rodziny	Obustronna/ Wzajemna Bezwarunkowo/ Zawsze Na całe życie/ Na zawsze	<u>Obustronna/</u> <u>Wzajemna</u> <u>Na dobre i na złe</u> <u>Bezwarunkowo/</u> <u>Zawsze</u> <u>Ważna/ Bezcenna</u> <u>Długotrwała/ Od lat</u> <u>Porównanie do</u> <u>miłości</u> Prawdziwa Z dzieciństwa Bezinteresownie	Obustronna/ Wzajemna

Określenie

W kategorii określenie po analizie definicji zaproponowanych przez polskich badanych wskazano 6 cech oraz 4 cechy z odpowiedzi ukraińskojęzycznych respondentów. Określenia występujące w obu językach to: Relacja, Potrzeba, Uczucie i Możliwość. W wypowiedziach Ukraińców nie występują inne cechy konceptualne, natomiast zdaniem Polaków wartość można również określić jako Kolegowanie się/ Znajomość oraz Więź. W języku polskim określenia Relacja oraz Więź występują jako składniki definicji słownikowych, natomiast w języku ukraińskim – pojawia się jedynie znacznik semantyczny Relacja. Cecha ta, jak wspomniano przy definicjach słownikowych, określa Przyjaźń jako wzajemny związek/ zależność między dwoma lub więcej osobami, jest to określenie ogólne wskazujące na pewnego rodzaju powiązanie/relację społeczną. Dopelnienie leksykalne w takiej postaci zostało użyte przez 18% ankietowanych Polaków (np. „(...) *masz bliskie relacje*”, „*Jest to relacja między osobami (...)*”, „*Relacja z osobą (...)*”, „*Relacja łącząca (...)*”, etc.) oraz przez 8% ankietowanych Ukraińców (np. „(...) *відносини між людьми*”, „(...) *взаємовідносини*”, „(...) *стосунки між людьми (...)*” itp.).

Kolejna cecha również jest określeniem ogólnym i definiuje omawianą wartość jako uczucie bliskości, więzi, którym obdarza osobę lub grupę osób. Do jednostki znaczeniowej Uczucie odwołuje się 4% polskojęzycznych respondentów w swoich wypowiedziach (np. „(...) *to uczucie, które (...)*”, „*Uczucie bliskości z daną osobą (...)*”, „(...) *uczucie polegania na sobie (...)*”, etc.) oraz 2% ukraińskojęzycznych (np. „*Почуття, що виникає до людини (...)*”, „(...) *ділитися своїми почуттями (...)*”).

Określenie Przyjaźni jako Możliwości wykonywania różnych czynności pojawiło się w 4 wypowiedziach przedstawicieli polskojęzycznej społeczności (np. „*Możliwość spędzania razem czasu*”, „*Możliwość pokazania siebie (...)*”, „(...) *możliwość bycia sobą (...)*” itp.) oraz w 4 wypowiedziach ukraińskich (np. „(...) *можливість і бажання допомогти (...)*”, „(...) *дають можливість більш широко вбачати світ*”, „*ти можеш ділитися своїми*

почуттями (...)”). Znacznik powołuje się na określone zdolności do działania i osiąganie efektów z tym związanych, które wynikają z relacji bycia w przyjaźni.

Każdy człowiek ma określone potrzeby, a dla niektórych respondentów właśnie Przyjaźń oraz posiadanie jest najważniejszą z potrzeb. Cecha konceptualna Potrzeba wskazuje na traktowanie tej wartości jako czegoś niezbędnego lub odwołuje się do spełnienia warunków, aby zaistniała takie pragnienie. Nawiązuje do takiego ujęcia 3% Polaków w swoich eksplikacjach (np. „(...) *jeśli mnie potrzebujesz*”, „(...) *potrzeba wsparcia (...)*”, „(...) *pomoc w potrzebie (...)*”) oraz 2% Ukraińców (np. „(...) *закривають особисті потреби (...)*”, „*Необхідність в спілкуванні*”).

W opinii badanych z Polski w definiowaniu omawianej wartości można odnieść się do aspektów Kolegowania się/ Znajomości, które występują w relacji bliskoznacznej z leksemem Przyjaźń. Taki związek jest obecny w 4% wypowiedzi ankietowanych (np. „*Kolegowanie się (...)*”, „*Znajomość (...)*”, „(...) *z bliskim kolegą lub koleżanką*”, „(...) *utrzymuje się kontakt (...)*”).

Ostatnie kontekstowe nawiązanie przedstawione w tej części to cecha konceptualna Wiąż. Znaczenie tej jednostki zostało omówione podczas analizy definicji słownikowych, jednak odwołując się do tego wątku, warto wspomnieć, że jest to swoista bliskość, układ czy wręcz braterstwo osób połączonych wskazaną relacją. Do tej konotacja odwołało się 6% Polaków w swoich eksplikacjach (np. „*Nierozerwalna więź*”, „(...) *polegająca na więzi (...)*”, „*Więź łącząca (...)*”).

Obiekt

Cechy konceptualne skategoryzowane jako Obiekty stanowią liczną grupę w odniesieniu do wartości Przyjaźń. W obu językach występują cechy konceptualne zapisane jako Osoba/ Ktoś, Przyjaciół, Bliscy oraz Ludzie. Oprócz 4 cech wspólnych w wypowiedziach respondentów z Polski pojawia się jednostka znaczeniowa wyrażona leksemem Grupa. Warto zwrócić uwagę na to, że powiązanie Osoba/ Ktoś pojawia się również w definicjach słownikowych w obu językach, natomiast asocjacja z Grupą – w definicjach słownikowych w języku polskim. Łącznie z wypowiedzi Polaków wyłoniono 5 cech konceptualnych, natomiast z wypowiedzi Ukraińców – 4.

Cecha Osoba/ Ktoś pojawiająca się również w innych wartościach, jest ogólnym odniesieniem do istoty ludzkiej, która jest podmiotem definicji Przyjaźni. Ukraińcy użyli tego znacznika w swoich wypowiedziach 22 razy (np. „*Щоб була людина (...)*”, „(...) *інший людини*”, „(...) *той, хто (...)*”, „(...) *з людьми (...)*”, etc.), za to Polacy – aż 49 razy (np.

„(...) innej osobie (...)”, „Osoba dla której (...)”, „(...) z drugą osobą” itp.).

Osoba, która przyjaźni się, jest częścią relacji przyjacielskiej, określana jest mianem Przyjaciela. Cecha konceptualna w postaci wyrazu Przyjaciel została użyta przez 5% polskojęzycznych respondentów (np. „Na przyjacielu (...)”, „Przyjaciel to (...)”, „(...) Dzięki przyjaciółom (...)”, etc.), a przez ukraińskojęzycznych – w 11% (np. „Друзи (...)”, „(...) дпыз”, „(...) дпыз або подпыз (...)” itp.).

Kolejna cecha konceptualna tworząca kategorię Obiekt wyrażona jest słowem Bliscy, wskazuje ona na wyjątkowe więzi czy pokrewieństwo osób zaprzyjaźnionych. Polskojęzyczni badani odnoszą się do tej jednostki w 3% swoich wypowiedzi (np. „(...) do bliskich osób (...)”, „(...) między kimś bliskim (...)”, „(...) z bliskim (...)”), czyni to także społeczność ukraińska również w 3% wypowiedzi (np. „(...) про ближніх”, „(...) як брат або сестра”, „(...) є членами вашої родини або партнерами”).

Dodatkowe treści, do których odwołują się zarówno Ukraińcy, jak i Polacy wyrażone komponentami oznaczającymi zbiorowość, są to Ludzie/ Społeczeństwo. Znaczenia te znajdujemy w 7 wypowiedziach ankietowanych polskojęzycznych (np. „(...) ludzi (...)”, „między ludźmi (...)”, „(...) międzyludzka (...)” itp.) oraz w 8 wypowiedziach ankietowanych ukraińskojęzycznych (np. „Люди, які (...)”, „(...) між людьми (...)”, „(...) людям”).

Polska społeczność językowa proponuje w swoich definicjach kolejne treści konotacyjnie związane z leksemem Grupa, obecne również w eksplikacjach słownikowych. Do tej jednostki znaczeniowej odwołuje się 2% respondentów z Polski (np. „Grupa osób (...)”, „To grupa ludzi (...)”).

Pojęcie

Obszerna lista konotacji przydzielonych do kategorii Pojęcia zawiera 12 grup jednostek leksykalnych ukształtowanych na podstawie cech konceptualnych wyodrębnionych z definicji polskojęzycznych respondentów oraz 10 – z definicji respondentów z Ukrainy. Tożsame są treści zawarte w 8 próbach, takich jak: Zaufanie, Wspólne zainteresowania/ przekonania, Szczerść, Wsparcie/ Oparcie, Porozumienie/ Zrozumienie, Oddanie, Szacunek, Wierność/ Lojalność. Dodatkowo polskojęzyczni respondenci odwołują się do znaczników: Chwile, Bliskość, Troska, Przywiązanie, a ukraińskojęzyczni – do Niezawodności oraz Jedności. Cechy konceptualne, które obecne są w hasłach słownikowych w polszczyźnie to: Bliskość, Zaufanie oraz Szczerść, a w języku ukraińskim – Zaufanie, Wspólne zainteresowania/ przekonania, Oddanie, Wierność/ Lojalność.

Jedną z częściej pojawiających się treści okazało się Zaufanie, wskazujące na całkowite

zawierzenie komuś, postrzegane też jako nieodłączny komponent wartości Przyjaźń. 21% respondentów z Polski przytacza ten wyraz w różnych postaciach w swoich definicjach (np. „(...) *zaufanie*”, „(...) *darzę zaufaniem*”, „*Gdy można (...) bezgranicznie ufać (...)*”, „*Ufasz drugiemu człowiekowi*” etc.), 16% respondentów z Ukrainy także postrzega go jako istotny składnik analizowanych definicji (np. „*Довіра (...)*”, „*Вміння довіряти (...)*”, „*Коли довіряємо (...)*”, etc.).

Kolejną jednostką, do której odwoływano się równie często, jest cecha konceptualna określana jako Wsparcie/ Oparcie. Elementy te nawiązują do konotacji, oznaczającej ‘oparcie się na kimś, podtrzymanie kogoś na duchu, a nawet udzielenie pomocy’ przyjaciółom. Cecha ta została użyta w wypowiedziach 20% Polaków (np. „(...)”, „(...)”, „(...)”) oraz 16% Ukraińców (np. „*Підтримка (...)*”, „*(...) де тебе підтримують (...)*”, „*(...) підтримувати один одного (...)*”, „*(...) турбуватись про ближніх*” itp.).

Istotnym pojęciem definiującym Przyjaźń, zdaniem respondentów, jest zrozumienie. Cecha Porozumienie/ Zrozumienie użyta została przez 9% przedstawicieli polskiej społeczności językowej (np. „(...) *poczucie porozumienia (...)*”, „(...) *wzajemnego zrozumienia (...)*”, „*Rozumienie się ludzi (...)*”) oraz przez 5% ukraińskiej (np. „*Розуміння (...)*”, „*(...) тебе розуміють*”, „*Коли слова зайві, коли тебе розуміють*”).

Często w odpowiedziach pojawia się również odniesienie do wartości Szczerość, do której odwołało się 8% respondentów z Polski (np. „(...) *jest zawsze szczery*”, „*Szczerość (...)*”, „*Bycie (...) szczerym*” itp.) oraz 9% z Ukrainy (np. „*(...) заснована на (...) щирості (...)*”, „*Щирість*”, „*(...) не буде обманювати (...)*”, „*(...) прямота (...)*”).

Jednostka, której nie sposób pominąć w analizie wartości Przyjaźń, została oparta na wspólnocie zainteresowań i tak też została nazwana przez ankietowanych Wspólne zainteresowania/ przekonania. Cecha ta pojawiła się w 7% wypowiedzi Polaków (np. „(...) *dzielenie wspólnych zainteresowań*”, „*(...) podobny kodeks wartości (...)*”, „*(...) odbieranie na tych samych falach*”) oraz w wypowiedziach Ukraińców (5%) por. „*(...) спільне коло інтересів (...)*”, „*(...) спільних інтересах і захопленнях.*”, „*(...) цікаво (...) спілкуватися*”.

W opinii niektórych ankietowanych nieodłącznym elementem omawianej wartości jest też Szacunek, cecha konceptualna o tej nazwie wskazuje na konieczność waloryzacji osób lub uważanych za wartościowe i godne uznania. Jednostka została użyta przez 8% ukraińskojęzycznych badanych i wyrażona poprzez notacje: (np. „*Повага (...)*”, „*Друга треба поважати*”, etc.) oraz przez 6% polskojęzycznych ankietowanych (np. „*(...) darzą się szacunkiem (...)*”, „*(...) zawiera w sobie (...) szacunek (...)*”, „*(...) polega na (...) szacunku (...)*”).

Kolejne dwie cechy znaczeniowe – Oddanie oraz Wierność/ Lojalność – mają zbliżone znaczenia i określają trwałość relacji oraz postępowanie zgodne z zasadami w odniesieniu do Przyjaźni. Jednostka leksykalna Oddanie została podana w wypowiedziach 4% respondentów oraz w wypowiedziach 2% mieszkańców Ukrainy. Kolejne z wymienionych – Wierność/ Lojalność – pojawiły się w 6 definicjach zaproponowanych przez Polaków oraz w 8 zdefiniowanych przykładach przez Ukraińców.

Oprócz cech wspólnych w języku ukraińskim odnotowano przesłanki związane z pojęciami Niezawodność oraz Jedność. Pierwszy ze znaczników pojawił się w 6 wypowiedziach (np. „*Надійність (...)*”, „*(...) не кинуть*”, „*(...) не покине в біді (...)*”, etc.) a drugi – w 2 (np. „*Не розлиї вода*”, „*Єдність*”).

Polacy zaproponowali również takie elementy definicyjne Przyjaźni, jak: Bliskość, Troska, Przywiązanie oraz Chwile. Pierwsza z cech, odnosząca się do bliskości w kontekście relacji przyjacielskiej, w tym duchowej, pojawia się 5 razy w notacjach (np. „*Bliskość duchowa*”, „*(...) bliskie relacje*”, „*Uczucie bliskości (...)*”, „*Bratnia dusza (...)*”). Troska jest konotacyjnie zbliżona znaczeniowo do znaczeń leksemów Wsparcie/ Oparcie, oznacza chęć lub potrzebę opieki nad osobą bliską/przyjacielem i występuje w 5% podanych definicji (np. „*(...) troska o kogoś*”, „*(...) budowana na (...) trosce*”, „*(...) opieka (...)*”, „*(...) dbanie o jej dobro.*”). Przywiązanie oznacza potrzebę połączenia się z przyjacielem więzią, do której odwołuje się 2% badanych (np. „*Przywiązanie (...)*”, „*Przywiązanie do pewnej osoby (...)*”). Ostatnia cecha konceptualna – Chwile – ukazuje definiowanie wartości poprzez pryzmat czasu, wspólnie spędzonych chwil i została użyta przez respondentów w 8% wypowiedzi (np. „*(...) w trudnych chwilach*”, „*(...) w trudnych i dobrych chwilach (...)*”, „*(...) w każdej chwili*”, „*(...) w pewnych chwilach (...)*” itp.).

Doznanie

Odczucia związane z przyjaźnią zawarte w wyodrębnionych cechach konceptualnych można określić jednoznacznie jako pozytywne. Zdaniem Polaków Przyjaźń definiują eksponenty leksykalne, takie jak: Radość, Szczęście oraz Czuć się dobrze. Ukraińskojęzyczna społeczność umieściła w swoich wypowiedziach wyrazy Radość oraz Komfort. Do tej kategorii zakwalifikowano zatem 3 cechy z wypowiedzi przedstawicieli polskojęzycznych, 2 cechy z wypowiedzi ukraińskojęzycznych, a cecha konceptualna Radość jest wspólna dla obu zestawień. Cecha ta oznacza odczucie zadowolenia i satysfakcji, przejawiające się śmiechem, optymistycznym spojrzeniem na rzeczywistość czy poczuciem bez troski, wspomina o niej 4% Polaków (np. „*(...) radość*”, „*Śmiech, kiedy jest dobrze (...)*”, „*(...) wspólnych radości*”) oraz

7% Ukraińców (np. „(...) *нозумув* (...)”, „(...) *падісмь*”, „*Cmix*”).

Przypomnijmy, że przedstawiciele polskiej społeczności językowej zawarli w swoich definicjach leksemy *Szczęście* oraz *Czuć się dobrze*. Pierwszy odnosi się do ujęć filozofów i psychologów, którzy pojęcie to definiują niejednolicie, por. znaczenia ‘zdobycie najwyższej cenionych społecznie dóbr i przymiotów’, ‘trwałe zadowolenie z życia połączonego z pogodą ducha i optymizmem’, ‘poznawcza ocena własnego życia jako udanego, wartościowego i sensownego’ czy ‘pomyślny bilans doświadczeń życiowych’²⁸³. Takie sformułowania użyte zostały 3 razy (np. „(...) *szczęściem*”, „(...) *czujemy się szczęśliwsi* (...)”, „(...) *szczęście* (...)”). Ogólne dobre samopoczucie w odniesieniu do przyjaźni określa zwrot *Czuć się dobrze*, respondenci odwołują się do niego w 3% definicji (np. „*czujesz się dobrze* (...)”, „(...) *z kim dobrze się czujesz* (...)”, „(...) *czujemy się* (...) *docenieni, rozwojowi*.”).

Zaproponowana przez Ukraińców cecha *Komfort* oznacza odczucie wygody i swobody, pojawia się w wypowiedziach dwukrotnie (np. „(...) *комфорт* (...)”, „(...) *зона комфорту* (...)”).

Działanie

Respondenci przedstawiają szeroką gamę czynności związanych z omawianą wartością, wyodrębniono tu aż 12 cech konceptualnych na podstawie wypowiedzi w języku polskim oraz 11 cech na podstawie wypowiedzi w języku ukraińskim. Przyjaźń, zgodnie z eksplikacjami ankietowanych z obu społeczności językowych, wiąże się z Pomaganiem, Spędzaniem czasu, Byciem sobą, Posiadaniem chęci, Doradzaniem/ Komunikowaniem się, Bawieniem się oraz Lubieniem/ Sympatyzowaniem. Respondenci z Ukrainy dodają do tej listy również czynności: Rozwijać się, Cenić/ Doceniać, Poświęcać się oraz Przyjaźnić się. Polskojęzyczni ankietowani proponują również działania: Wybierać, Powierzyć tajemnice/ problemy, Darzyć, Liczyć/ Polegać oraz Być przy kimś. Istotny jest fakt, że cechy Pomagać, Liczyć/ Polegać oraz Darzyć nakładają się na cechy wyodrębnione z definicji słownikowych w języku polskim, natomiast cecha Lubić/ Sympatyzować obecna jest w słownikach w obu językach.

W odpowiedziach respondentów najczęściej pojawiała się wzmianka o czynności Pomagać, odwołało się do niej 12% ankietowanych z Polski (np. „(...) *umie pomóc* (...)”, „*Ромос* (...)”, „(...) *помогають собі*.”, etc.) oraz 16% ankietowanych z Ukrainy (np. „(...) *бажання допомогти* (...)”, „(...) *завжди допоможе*”, „(...) *взаємодопомога* (...)”, etc.).

Kolejne działania, które zdaniem respondentów podejmowane są w ramach przyjaźni

---

²⁸³ Hasło: *Szczęście* [w:] Wikipedia, [online:] <https://pl.wikipedia.org/wiki/Szcz%C4%99%C5%9Bcie> (dostęp: 07.04.2022).

czy składają się na tę wartość, to: doradzanie, słuchanie oraz ogólnie pojęta komunikacja. Cecha Doradzać/ Komunikować się została wspomniana przez 4% mieszkańców Polski (np. „(...) mogę powiedzieć jej wszystko (...)”, „(...) wysłuchanie się nawzajem (...)”, „(...) skarcić drugą osobę tylko po to by wyprostować jej myślenie (...)”) oraz 10% mieszkańców Ukrainy (np. „(...) етап спілкування (...)”, „(...) вислухає (...) буде емпатизувати (...)”, „(...) завжди порадить (...)”, „Необхідність в спілкуванні”, „(...) ділитися своїми почуттями (...)”).

EkspONENT Spędzać czas określa czynność bycia razem z przyjaciółmi, odwołało się do niego 7% przedstawicieli polskiej społeczności językowej (np. „(...) spędzania razem czasu”, „Możliwość spędzania czasu (...)”, „(...) przebywania w ich otoczeniu (...)”) oraz 3% ukraińskiej (np. „(...) проводити час разом”, „(...) шопінг”). Rodzajem spędzania czasu może być dobra zabawa, bowiem składnik Bawić się został użyty w 3% definicji polskojęzycznych (np. „(...) się dobrze bawić”, „(...) mieć kogoś do tańca (...)”, „(...) Rozrywka”) oraz w 2% ukraińskojęzycznych (np. „(...) веселитись (...)”, „(...) піднімати настрої (...)”).

Ankietowani uważają, że przyjaźń warunkuje akceptację, ze względu na ten walor pojawia się odniesienie do Bycia sobą w towarzystwie przyjaciół. Tą opinię podzieliła 2% Ukraińców (np. „(...) приймають такою яка ти є (...) можеш бути собою (...)”, „(...) свобода (...)”) oraz 3% Polaków (np. „(...) można być sobą, nie trzeba ukrywać swojej inności (...)”, „Możliwość pokazania siebie bez upiększeń, bycia sobą”, „(...) możliwość bycia sobą (...)”).

Powyżej omówione cechy wspólne definicji w obu językach dotyczą czynności podejmowanych w ramach przyjaźni, są w pewnym sensie jej składnikiem. Podstawą do zawarcia przyjaźni są czynności wyrażone czasownikami Lubić/ Sympatyzować, pojawiające się również w definicjach słownikowych w obu językach. Respondenci z Ukrainy odwołali się do tego znacznika 3 razy (np. „(...) тебе люблять просто за те що ти така”, „(...) взаємних симпатіях (...)”, „Любити ближнього більше ніж себе”), za to respondenci z Polski – 5 razy (np. „(...) silna sympatia (...)”, „(...) darzą się wzajemną sympatią (...)”, „kiedy kogoś bardzo lubimy (...)”).

Badani z Polski zaproponowali również inną cechę konceptualną, dotyczącą zawierania przyjaźni, jest to jednostka Wybierać, która ewokuje możliwość dokonania wyboru osoby, z którą chcemy się przyjaźnić. Konotacje tę zaświadcza 2% definicji (np. „Osoba, którą sam wybieram (...)”, „(...) którą możemy wybrać”).

Kwestia komunikacji w przyjaźni została uściślona przy wyodrębniona zapisem Powierzyć tajemnice/ problemy, odwołało się do tego aspektu postrzegania tej wartości 2%

ankietowanych Polaków (np. „(...) *powierzyć swoje tajemnice, problemy*”, „(...) *którym można powiedzieć wszystko* (...)”).

Kolejne jednostki, które pojawiły się wyłącznie w odpowiedziach polskojęzycznej społeczności, to czasowniki/zwroty *Liczyć/ Polegać na kimś* oraz *Być przy kimś*, które są w pewnym sensie spojrzeniem z różnych perspektyw na jedno zjawisko. Odniesienie *Liczyć/ Polegać* pojawia się w 10 wypowiedziach (np. „(...) *można polegać* (...)”, „(...) *uczucie polegania na sobie*”, „*Zawsze można liczyć na 2 osobę*”), zaś znacznik *Być przy kimś* – w 8 (np. „(...) *zawsze będzie przy nas* (...)”, „*Być z kimś i być dla kogoś* (...)”, „(...) *są obok*”, „(...) *obecność* (...)”).

Ostatnia jednostka znaczeniowa, oznaczająca czynność, obecna w wypowiedziach ankietowanych z Polski, to leksem *Darzyć*, pojawia się on także w definicji słownikowej w języku polskim. Odwołało się do tego znacznika 3% polskojęzycznych respondentów (np. „(...) *darzących się* (...)”, „*Osoba, którą darzę* (...)”, „(...) *darzą się* (...)”), oznacza on ‘obdarzanie kogoś przyjaźnią’ lub komponentami z nią związanymi.

Mieszkańcy Ukrainy sugerują, że istotnym aspektem przyjaźni jest poświęcenie. Zawarli to poprzez przywołanie składnika przyjaźni w postaci czasownika *Poświęcać się*, występującego w 5 definicjach (np. „(...) *жертвоність*”, „*Віддати своє заради друга* (...)”, „*Самопожертва*” itp.).

Niewątpliwie, należy też przyjaźń doceniać, takie ujęcie wyrażone jako *Cenić/ Doceniać* jest obecne w odpowiedziach 4% ukraińskojęzycznych ankietowanych (np. „*Цінити* (...)”, „(...) *дружбу потрібно цінувати*”, „*Важливість* (...)”).

Myślenie o przyjaźni przez Ukraińców to wartościowanie w kategoriach lepszy - gorzy, a jej istnienie sprawia, że stajemy się lepsi, rozwijamy się. Jednostka konceptualna *Rozwijać się* została użyta w 2 wypowiedziach (np. „(...) *дають можливість широко вбачати світ*”, „(...) *вчить тебе багато чому, роблячи висновки безпосередньо на своєму досвіді*.”).

Czynność określona jako *Przyjaźnić się* łączy się z leksemem *Przyjaźń* w kontekście semantyczno-leksykalnym. Badani z Ukrainy odwołują się trzykrotnie do tej relacji opartej na wzajemnej życzliwości, szczerości i zaufaniu w następujących kontekstach (np. „(...) *дружить*”, „*Дружити з людьми* (...)”, „*Коли дружиш з людиною* (...)”).

Atrybut

Kategoria Atrybut zawiera cechy konceptualne opisujące Przyjaźń, wskazujące jednocześnie na jej specyfikę. Wspólnych dla obu języków cech wyodrębniono 6: Obustronna/

Wzajemna, Na dobre i na złe, Bezwarunkowa/ Zawsze, Ważna/ Bezcenna, Długotrwała/ Od lat oraz Porównywalna do miłości. Oprócz wymienionych jednostek z wypowiedzi respondentów z Ukrainy wyłoniono cechy: Prawdziwa, Z dzieciństwa, Bezinteresowna, natomiast z wypowiedzi respondentów z Polski – Na całe życie/ Na zawsze oraz Jak rodzina. Łącznie odnotowano 8 cech pochodzących z wypowiedzi Polaków oraz 9 cech z wypowiedzi Ukraińców. Konotacje związane z relacją obopólności w przyjaźni wyrażone są leksemami Wzajemna/ Obustronna i występują w definicjach słownikowych w obu językach, dodatkowo w języku polskim powtarzają się składniki wskazujące na okoliczności, jak: Bezwarunkowo/ Zawsze oraz Na całe życie/ Na zawsze.

Relatywność wartości, o której mowa, określają wyrazy Obustronna/ Wzajemna, które oznaczają działania wzajemne, nie zaś jednostronne. Polskojęzyczni ankietowani zgadzają się z tym stwierdzeniem w definicjach podanych przez 5 % badanych (np. „*Obustronna (...)*”, „*(...) są dla siebie (...)*”, „*Wzajemne (...)*”), tymczasem ukraińskojęzyczni – w 12% (np. „*(...) один до одного*”, „*Взаємність*”, „*(...) взаємодопомога*”).

Kolejna cecha definicyjna odnosi się do czynnika, od którego uzależnione jest istnienie przyjaźni. Respondenci sugerują, że Przyjaźń jest Bezwarunkowa/ Zawsze oraz Na dobre i na złe. Do pierwszej cechy konceptualnej odwołuje się 13% Polaków (np. „*(...) zawsze (...)*”, „*(...) bez chęci czegoś w zamian*”, „*(...) niezależnie od sytuacji (...) niezależnie od przeciwności losu*”, „*(...) bezwarunkowe*”) oraz 3% Ukraińców (np. „*(...) завжди (...)*”, „*Завжди (...)*”). Druga jednostka semantyczna pojawia się w definicjach podanych przez 9% polskojęzycznych respondentów (np. „*Na dobre i na złe*”, „*(...) mimo wspólnych radości również i smutków (...)*”, „*Bycie w trudnych i dobrych chwilach (...)*”, etc.) i 8 % respondentów ukraińskojęzycznych (np. „*(...) у складних життєвих обставинах*”, „*(...) не кине у важкий момент (...)*”, „*(...) проходить і Крим і Рим і мідні труби*²⁸⁴”, „*(...) допомога надійній людині в скрутний час та вміння щиро поради́ти за неї в хороші часи*”).

Istotę oraz wartość Przyjaźni respondenci określają jednostkami wyrażonymi przymiotnikami Ważna/ Bezcenna. Takie eksponenty pojawiły się w odpowiedziach 2% przedstawicieli społeczności polskojęzycznej (np. „*Bezcenna wartość (...)*”, „*(...) jest bardzo ważna*”) oraz u 3% ukraińskojęzycznej wspólnoty (np. „*Дуже важливий аспект (...)*”, „*Важливість (...)*”, „*Цінність (...)*”).

Uczestnicy badania zauważają, że przyjaźń ma wiele wspólnych cech z wartością Miłość, w sensie zestawianie obu uczuć w cesze Porównanie do miłości. Przesłanka ta pojawiła

---

²⁸⁴ Ta jednostka znaczeniowa jest częścią przysłowia, które oznacza wiele aktywności przeżytych wspólnie, w języku polskim jego odpowiednikiem będzie fraza „Można z kimś konie kraść”.

się w odpowiedziach 8% mieszkańców Polski (np. „*Coś podobnego do miłości, ale mniej angażujące*”, „*(...) to samo co miłość (...)*”, „*(...) jak miłość*”, „*(...) nie jest miłością*”) oraz w odpowiedziach 2% mieszkańców Ukrainy (np. „*Любов*”, „*Любити ближнього (...)*”).

Przyjaźń w opinii ankietowanych powinna trwać wiele lat, uwidacznia ten fakt cecha konceptualna w postaci Długotrwała/ Od lat. Zdanie to podzieli 5% Polaków (np. „*Znajomość od lat (...)*”, „*Od zawsze (...)*”, „*(...) długotrwała (...)*”) oraz 2% Ukraińców (np. „*(...) зміцнені часом*”, „*(...) проходить з тобою і Крим і Рум і мідні труби*”).

Polskojęzyczni respondenci uściślają powyższą cechę przekonaniem, że przyjacielem się jest na zawsze a przyjaźń trwa całe życie. Konotacje Na całe życie/ Na zawsze znalazły się w wypowiedziach 3% polskojęzycznej społeczności (np. „*Na całe życie*”, „*(...) zawsze będzie przy nas (...)*”, „*(...) na zawsze*”).

Przyjaciele porównani zostali przez Polaków do rodziny, a cecha konceptualna Porównanie do rodziny została przytoczona 4 razy (np. „*(...) jest jak rodzina*”, „*(...) będę traktował jak członka rodziny*”, „*(...) Bratnia dusza niby nie spokrewniona, a jednak...*”)

Ukraińcy uznają, że przyjaźń powinna trwać Z dzieciństwa²⁸⁵ (np. „*З дитинства*”, „*Спогади з дитинства*”, „*(...) з першого класу*”), być Bezinteresowna (np. „*(...) безкорисно*”, „*Безкористя (...)*”), a przyjaciel musi być Prawdziwy (np. „*Справжній друг (...)*”, „*(...) справжні друзі*”). Cechę Z dzieciństwa zanotowano 3 razy, wpis Bezinteresowna pojawił się – 8 razy, a Prawdziwa – 2 razy.

Inne

Jednostki, których nie udało się zakwalifikować to żadnej z powyższych grup znalazły się w kategorii Inne. Osobliwe opinie na temat Przyjaźni zaproponowało 5% Polaków oraz 9% Ukraińców.

Badani z Ukrainy zauważyli, że można przyjaźnić się ze zwierzęciem (np. „*дружба між людиною і твариною*”), a także podali określenie potencjalnych przyjaciół jako osób, które nie przynależą do rodziny i nie są partnerem (np. „*(...) з людьми, які не є членами вашої родини або партнерами*”). Konotacje te mogłyby dotyczyć kategorii Obiekt. Oprócz tego pojawiły się znaczniki odwołujące się do czynności Bronić (np. *Захист*”), czynić dobro (np. „*Творити добро*”), nie być samotnym (np. „*Не бути самотнім (...)*”). Określenia, które pojawiły się w tej kategorii to Tandem (np. „*Тендем двох людей (...)*”) oraz Etap komunikacji (np. „*(...) це етап спілкування між людьми (...)*”). Dodatkowo jako elementy definiowania

---

²⁸⁵ Mamy tu do czynienia z interferencją językową, poprawna forma powinna brzmieć *od dzieciństwa*.

Przyjaźni Ukraińcy zaproponowali pojęcie Uczciwość (np. „*Чесність*”) oraz jej atrybut Naturalna (np. „*Naturalna*”).

Polskojęzyczni respondenci oprócz omówionych cech użyli w definicjach eksponentów, które pojawiły się tylko raz, w większej liczbie użyć mogłyby utworzyć grupę tożsamą z występującą w języku ukraińskim. Między innymi pojawiła się wzmianka o poświęceniu (np. „*Przyjaźń polega na (...) poświęceniu*”), do kategorii działań można byłoby dodać leksem Rozwój (np. „*(...) rozwojowi.*”). Dodatkowe cechy Przyjaźni, które znalazły się w wypowiedziach podanych przez Polaków „*to każda ma początek i koniec ALFA I OMEGA*”, „*potrafi spojrzeć na Twoje zachowanie obiektywnie*” oraz „*(...) stosunek jaki mamy względem innych osób*”.

Niektórym respondentom nie udało się dobrać odpowiednich słów, żeby zdefiniować analizowaną wartość, z tego powodu powstała kategoria Nie wiem. Odpowiedzi nie udało się udzielić 3% polskojęzycznym ankietowanym oraz 10% ankietowanym z Ukrainy.

Podsumowanie

Przyjaźń jest wartością usytuowaną na 4 miejscu w hierarchii sporządzonej przez społeczność polskojęzyczną oraz na 3 miejscu w hierarchii zaproponowanej przez mieszkańców Ukrainy. Z definicji słownikowych wyodrębniono 16 cech semantycznych w języku polskim oraz 10 w języku ukraińskim. Tożsame jednostki, występujące w obu językach, to określenia Relacja i Więź, obiekt Osoba/ Ktoś, pojęcia Bliskość i Zaufanie, działanie Lubić/ Sympatyzować oraz atrybut Obustronna/ Wzajemna. W słownikach języka polskiego obecny jest zapis Grupa, sugerujący rozległej pojmowaną więź, nieograniczoną tylko do 1 jednej osoby. Zróżnicowanie unikalnych cech wskazujących na zawartość semantyczną omawianego pojęcia potwierdza odmienny językowy obraz Przyjaźni w analizowanych językach. W języku polskim pojęciami zamieszczonymi w definicji są Serdeczność oraz Szczerość, a w języku ukraińskim obserwujemy inne cechy – Oddanie, Lojalność, Wspólne zainteresowania/przekonania. Oprócz wspólnej cechy conceptualnej w kategorii działania w języku polskim umieszczono również konotacje Darzyć, Zawrzeć/ Zawiązać, tworzące związki wyrazowe z leksemem Przyjaźń. Kolejne znaczniki z tej kategorii to działania Pomagać oraz Liczyć/ Polegać. W definicji ze słowników w języku polskim wyodrębniono również atrybuty związane z czasem Na całe życie/ Na zawsze/ Zawsze oraz z czynnikami zaistnienia przyjaźni Bezwarunkowo. Żadna z cech nie została przypisana do Doznania. Warto zauważyć, że wszystkie cechy z definicji słownikowych oprócz jednostki Bliskość obecne są również w definicjach respondentów.

Definicje ankietowanych odwołują się łącznie do 46 cech konceptualnych w języku polskim oraz do 40 – w języku ukraińskim. Koncepty z obu języków opierają się na 30 tożsamyh cechach. W kategorii określenie znalazły się 2 odrębne znaczniki w języku polskim: Kolegowanie się/ Znajomość oraz Więź. Warto zwrócić uwagę na fakt, że zaliczanie Kolegowania się do omawianej wartości jest typowe jedynie dla języka polskiego. Tożsame określenia, takie jak Relacja, Potrzeba, Uczucie oraz Możliwość różnią się jedynie liczbą użyć w omawianych językach.

Obie społeczności odwołują się w wypowiedziach do obiektów wyrażonych podmiotowo, są to: Osoba/ Ktoś, Ludzie/ Społeczeństwo, Przyjaciół oraz Bliscy. W języku polskim dodatkowo pojawiła się konotacja Grupa.

Pojęcia, niejednokrotnie nazywające wartości, definiujące Przyjaźń, zdaniem obu grup respondentów, to: Zaufanie, Szczerłość, Oddanie, Wierność/ Lojalność, Szacunek, Wsparcie/ Oparcie, Porozumienie/ Zrozumienie oraz Wspólne zainteresowania/ przekonania. Inne cechy zaproponowane przez Polaków odnoszą się do spędzania czasu oraz pozytywnych uczuć (Chwile, Bliskość, Troska, Przywiązanie). Przedstawiciele społeczności ukraińskojęzycznej odnieśli się natomiast na Niezawodności oraz Jedności.

Kategoria doznania zawiera jedną cechę wspólną dla obu języków Radość. Ukraińcy zaproponowali dodatkowo znacznik Komfort, a Polacy – Szczęście oraz Czuć się dobrze.

Najobszerniejsza pod względem zróżnicowania wyłonionych konotacji jest kategoria Działanie. Czynności związane z przyjaźnią, takie jak: Lubić/ Sympatyzować, Pomagać, Spędzać czas, Być sobą, Mieć chęć, Doradzać/ Komunikować się oraz Bawić się uznawane przez obie grupy ankietowanych, wystąpiły z podobną częstotliwością. Wyjątkiem są odniesienia do działań Doradzać/ Komunikować się, gdzie liczba wzmianek jest dwukrotnie wyższa w języku ukraińskim oraz Spędzać czas, notowane dwa razy częściej w wypowiedziach Polaków. Dodatkowo w definicjach w języku polskim obecne są cechy wyrażone aktywnościami Liczyć/ Polegać, Być przy kimś, Wybierać, Powierzyć tajemnice/ problemy, Darzyć. Ukraińskojęzyczna społeczność odwołała się innych do cech semantycznych, por. Rozwijać się, Cenić/ Doceniać, Przyjaźnić się oraz Poświęcać się.

Polacy w odróżnieniu od Ukraińców akcentują, że Przyjaźń ma trwać całe życie oraz porównują przyjaciół do rodziny. Mieszkańcy Ukrainy proponują jednostki konceptualne Prawdziwa, Bezinteresowna oraz Z dzieciństwa. Zarówno polskojęzyczni, jak i ukraińskojęzyczni respondenci zawarli w swoich odpowiedziach znaczniki Obustronna/ Wzajemna, Na dobre i na złe, Bezwarunkowo/ Zawsze, Długotrwała/ Od lat, Porównanie do miłości oraz Ważna/ Bezczenna, oznaczające atrybuty.

Najczęściej odwoływano się do cech Osoba/ Ktoś (49% PL, 22% UA), Zaufanie (21% PL, 16% UA), Wsparcie/ Oparcie (20% PL, 16% UA), Pomagać (12% PL, 16% UA). Dodatkowo w języku polskim wykorzystano przy definiowaniu cechy Relacja (18% PL), Bezwarunkowo/ Zawsze (13% PL) oraz Liczyć/ Polegać, a języku ukraińskim Przyjaciel (11% UA) oraz Doradzać/ Komunikować się.

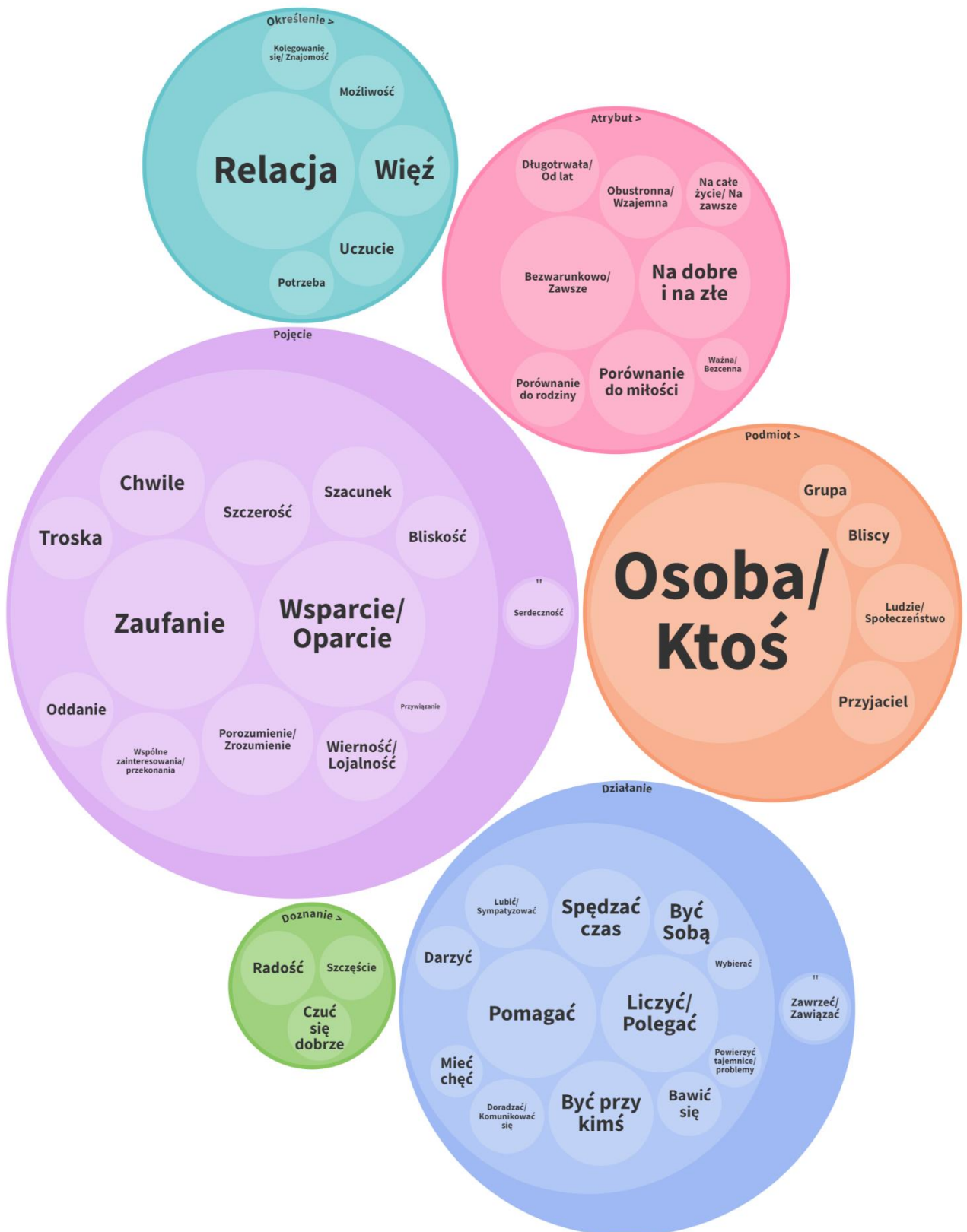
W Tabeli 14 znajdują się cechy semantyczne zebrane na podstawie wyników badania ankietowego.

Tabela 14. Zestawienie podkategorii definicji wartości Przyjaźń w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.

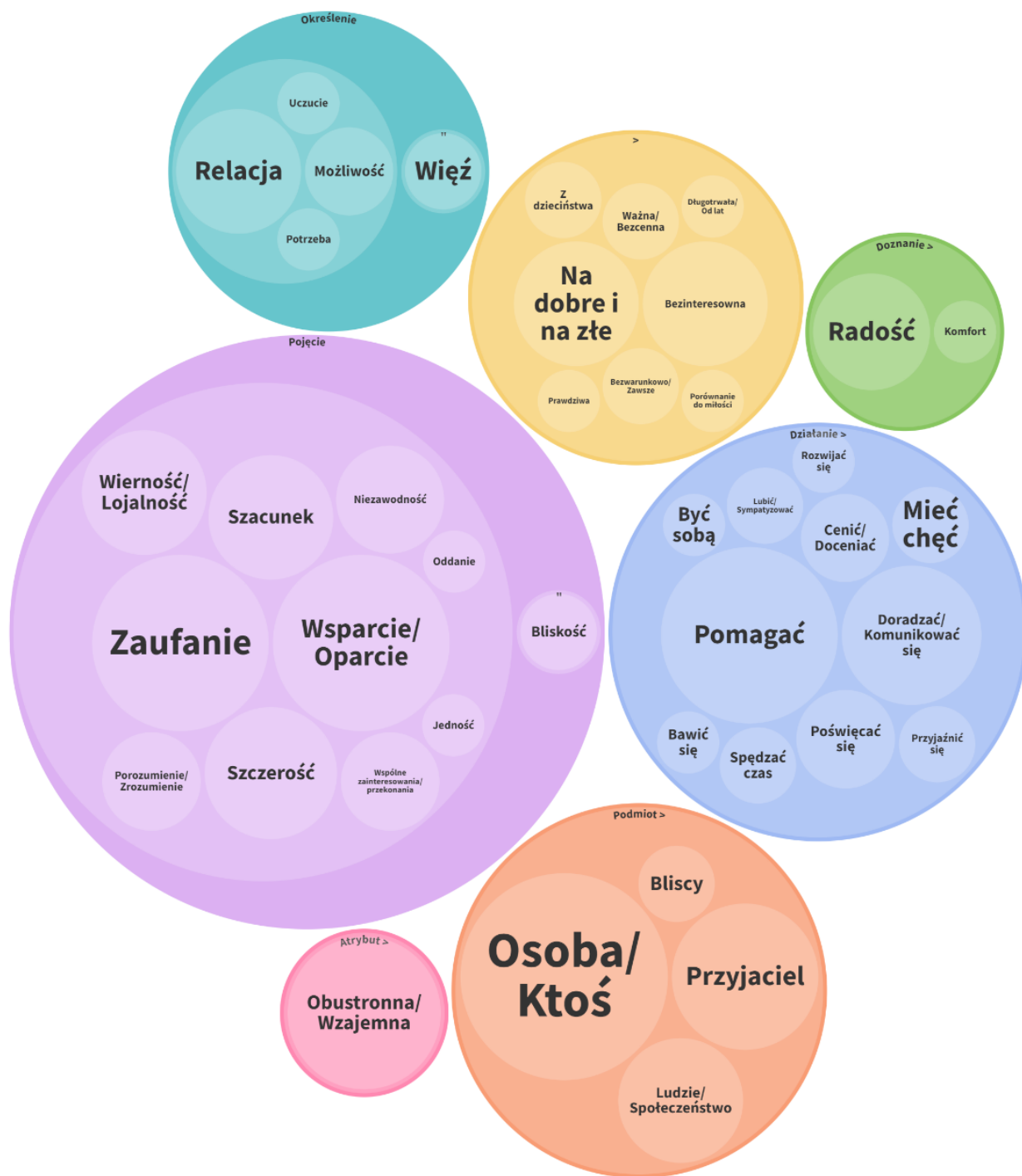
Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Ilość wystąpień	Respondenci ukraińskojęzyczni	Ilość wystąpień
Określenie	<u>Relacja</u>	18%	<u>Relacja</u>	8%
	<u>Potrzeba</u>	3%	<u>Potrzeba</u>	2%
	<u>Uczucie</u>	4%	<u>Uczucie</u>	2%
	<u>Możliwość</u>	4%	<u>Możliwość</u>	4%
	Kolegowanie się/ Znajomość	4%		
	Więź	6%		
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u>	49%	<u>Osoba/ Ktoś</u>	22%
	<u>Przyjaciel</u>	5%	<u>Przyjaciel</u>	11%
	<u>Bliscy</u>	3%	<u>Bliscy</u>	3%
	<u>Ludzie/ Społeczeństwo</u>	7%	<u>Ludzie/ Społeczeństwo</u>	8%
	Grupa	2%		
Pojęcie	<u>Zaufanie</u>	<u>21%</u>	<u>Zaufanie</u>	16%
	<u>Wspólne zainteresowania/ przekonania</u>	<u>7%</u>	<u>Wspólne zainteresowania/ przekonania</u>	5%
	<u>Szczerość</u>	<u>8%</u>	<u>Szczerość</u>	9%
	<u>Wsparcie/Oparcie</u>	<u>20%</u>	<u>Wsparcie/ Oparcie</u>	16%
	<u>Porozumienie/Zrozumienie</u>	<u>9%</u>	<u>Porozumienie/ Zrozumienie</u>	5%
	<u>Oddanie</u>	<u>4%</u>	<u>Oddanie</u>	2%
	<u>Szacunek</u>	<u>6%</u>	<u>Szacunek</u>	8%
	<u>Wierność/ Lojalność</u>	<u>6%</u>	<u>Wierność/ Lojalność</u>	8%
	Chwile	8%	Niezawodność	6%
	Bliskość	5%	Jedność	2%
	Troska	5%		
	Przywiązanie	2%		
Doznanie	<u>Radość</u>	4%	<u>Radość</u>	7%
	Szczęście	3%	Komfort	2%
	Czuć się dobrze	3%		
Działanie	<u>Lubić/ Sympatyzować</u>	5%	<u>Lubić/ Sympatyzować</u>	3%
	<u>Pomagać</u>	12%	<u>Pomagać</u>	16%
	<u>Spędzać czas</u>	7%	<u>Spędzać czas</u>	3%

	<u>Być Sobą</u>	3%	<u>Być sobą</u>	2%
	<u>Mieć chęć</u>	2%	<u>Mieć chęć</u>	3%
	<u>Doradzać/ Komunikować się</u>	4%	<u>Doradzać/ Komunikować się</u>	10%
	<u>Bawić się</u>	3%	<u>Bawić się</u>	2%
	Wybierać	2%	Rozwijać się	2%
	Powierzyć tajemnice/ problemy	2%	Cenić/ Doceniać	4%
	Darzyć	3%	Przyjaźnić się	3%
	Liczyć/ Polegać	10%	Poświęcać się	5%
	Być przy kimś	8%		
Atrybut	<u>Obustronna/ Wzajemna</u>	5%	<u>Obustronna/ Wzajemna</u>	12%
	<u>Na dobre i na złe</u>	9%	<u>Na dobre i na złe</u>	8%
	<u>Bezwarunkowo/ Zawsze</u>	13%	<u>Bezwarunkowo/ Zawsze</u>	3%
	<u>Ważna/ Bezcenna</u>	2%	<u>Ważna/ Bezcenna</u>	3%
	<u>Długotrwała/ Od lat</u>	5%	<u>Długotrwała/ Od lat</u>	2%
	<u>Porównanie do miłości</u>	8%	<u>Porównanie do miłości</u>	2%
	Na całe życie/ Na zawsze	3%	Prawdziwa	2%
	Porównanie do rodziny	4%	Z dzieciństwa	3%
			Bezinteresowna	8%
Inne		5%		9%
Nie wiem		3%		10%

Poniżej przedstawiono wizualizacje konceptu wartości Przyjaźń w postrzeganiu Polaków (Rys. 28) oraz Ukraińców (Rys. 29).

Rysunek 27. Konceptualizacja wartości Przyjaźń w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish

Rysunek 28. Konceptualizacja wartości Przyjaźń w językowym obrazie świata Ukraińców. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish

5.5 Wolność (Свобода)

Wolność jest jednostką aksjologiczną umieszczoną przez respondentów z Polski na szóstym miejscu. Ankietowani z Ukrainy pozycjonują wartość wyżej, dedykując jej czwarte miejsce w hierarchii. Według przyjętej typologii Wolność należy do wartości witalnych.

5.5.1 Definicje słownikowe

W *Słowniku języka polskiego* wartość jest definiowana w następujący sposób:

- „1. Niezależność jednego państwa od innych państw w sprawach wewnętrznych i stosunkach zewnętrznych.
2. Możliwość podejmowania decyzji zgodnie z własną wolą.
3. Życie poza więzieniem, zamknięciem.
4. Prawa obywateli wyznaczone przez dobro powszechne, interes narodowy i porządek prawny.
// wolność osobista; prawo do swobodnego przenoszenia się z miejsca na miejsce i prawo niepodlegania uwięzieniu bez wyroku sądu”²⁸⁶.

Inne spojrzenie na Wolność zawarte jest w *Słowniku języka polskiego* pod redakcją W. Doroszewskiego:

- „1. Niezależność jednego państwa (narodu) od innych państw w sprawach wewnętrznych i stosunkach zewnętrznych niepodległość, niezawisłość, suwerenność (*Rikszarze często przewozili nielegalną prasę i broń, a wielu z nich było członkami podziemnych organizacji walczących o wolność narodu.*).
2. Możliwość, prawo nieskrępowanego działania; niezależność osobista, swoboda (*Tam, gdzie nie ma poszanowania godności człowieka, tam nie ma wolności.*);
// wolność osobista; wolność człowieka polegająca na prawie swobodnego przenoszenia się z miejsca na miejsce i prawie niepodlegania uwięzieniu bez wyroku sądu (*Kościuszko (...) uniwersałem, wydanym w obozie pod Połańcem, ogłosił ludowi wiejskiemu wolność osobistą.*)
// wolność słowa; prawo obywatela do swobodnego wypowiedzania swoich myśli w słowie i piśmie (*Polska Rzeczpospolita Ludowa zapewnia obywatelom wolność słowa, druku, zgromadzeń i wieców, pochodów i manifestacji.*);
// wolność sumienia i wyznania; zagwarantowana konstytucyjnie swoboda przekonań i praktyk religijnych (Państwo nasze gwarantując wolność sumienia dąży do tego, aby religia przestała być orężem intryg politycznych i spisków reakcji przeciw interesom ludu pracującego.);
// wolność woli; zakładana filozofii idealistycznej właściwość woli ludzkiego niepodlegania przyczynowemu determinizmowi;
// na wolności; nie w zamknięciu, więzieniu, na swobodzie (*Oskarżony, pozostający na wolności, jest obowiązany stawiać się na każde wezwanie sądu.*)”²⁸⁷.

Wielki słownik języka polskiego zwraca uwagę na nieco inne aspekty pojęcia Wolność, wyodrębniając znaczenia danego leksemu, akcentujące ‘niezależność w działaniu’. Oprócz tego przytacza on przykłady z Narodowego Korpusu Języka Polskiego, a nie z dzieł literackich, tym samym pokazuje definicję bardziej związaną z potocznym użyciem słowa.

- „1. Osobista; możliwość decydowania o sobie zgodnie z własnym życzeniem, którego nic nie ogranicza. Wyraz używany często w odniesieniu do możliwości pełnego decydowania o sobie, która wynika z braku życia w związku z drugą osobą (*Wolność bez zasad moralnych, bez etyki pracy i poczucia obowiązku, bez tolerancji,*

²⁸⁶ Hasło: *Wolność* [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [online:] <https://sjp.pwn.pl/sjp/wolnosc;2537405.html> (dostęp: 10.02.2023).

²⁸⁷ Hasło: *Wolność* [w:] *Słownik Języka Polskiego* red. W. Doroszewskiego, [online:] <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/wolnosc;5517405.html> (dostęp: 10.02.2023).

poszanowania prawa, a także bez naturalnej życzliwości wobec Innego może być siłą niszczycielską.).

2. Prasy; gwarantowane przez państwo prawo obywatela lub obywateli do swobodnego decydowania w zakresie jakiegoś obszaru życia (*Każde zastosowanie godziny policyjnej wobec jakiejś grupy obywateli spowoduje spadek przestępczości, ale państwo prawne powinno zapewniać bezpieczeństwo obywateli bez ograniczania ich wolności osobistej.*).

3. Ojczyzny; cecha państwa, narodu lub innej podobnej całości organizacyjnej, które nie zależą pod względem politycznym od innego państwa lub narodu (*Już w pierwszych dniach powstania (...) społeczność stanęła do walki o wolność i niepodległość.*).

4. Poza więzieniem, klatką; stan, w którym jakaś osoba lub jakieś zwierzę nie znajdują się przymusowo w jakiegoś rodzaju zamknięciu (*To jest zmiana w stosunku do stanu obecnego, który reguluje te kwestie w sposób odmienny, mianowicie przyznaje sądowi rodzinnemu prawo do decyzji, który z tych środków ma być stosowany w pierwszej kolejności, a więc czy zakład poprawczy, czy kara pozbawienia wolności (...).*)²⁸⁸.

Słownik języka ukraińskiego definiuje jednostkę aksjologiczną Свобода w następujący sposób:

1. Відсутність політичного й економічного гноблення, утиску й обмежень у суспільно– політичному житті якого– небудь класу або всього суспільства; воля. (*Не вам, Не вам, в мережаній ліvreї Доноуики і фарисеї, За правду пресвятую статі І за свободу.*);

// державний суверенітет. (*Великі жертви, принесені нами в ім'я свободи і незалежності нашої Батьківщини... не минули марно і увінчалися повною перемогою над ворогом.*);

// демократичні свободи – визначена законом можливість участі громадян у суспільно– політичному житті країни, сукупність усіх політичних прав громадян.

2. Перебування не під арештом, не ув'язненням, не в неволі і т. ін. (*Був [Гордіюк] в опришках колись, але, піймавшись, обіцяв за ласку свободи перейти на службу поліційну.*).

3. Життя, існування і т. ін. без залежності від кого– небудь, можливість поводитися на свій розсуд. (*Я просвічена людина, маю право на свободу, на самостійність. Хто має право держати мене на припоні?*).

4. Можливість діяти без перешкод і заборон у якій– небудь галузі (*Справжню, реальну свободу в творчості забезпечує принцип партійності, вимагаючи зв'язку літератури і мистецтва з пролетаріатом, служіння найширшим народним масам.*).

// свобода слова.

5. Філософська категорія – можливість вияву суб'єктом своєї волі в умовах усвідомлення законів розвитку природи і суспільства;

// свобода волі – здатність приймати рішення із знанням справи;

// свобода совісті.

6. Легкість, відсутність утруднень у чому– небудь (*Нерішучість та порожнеча відбилася навіть на характері й зовнішнім вигляді тої промови, яку мав нарешті Марусяк до своїх легінів. Не було свободи, не було сміливості, молодечості.*).

7. Простота, невимушеність у поводженні (*В чім не мала вона пари між своїми ровесницями, так се в природній свободі свого поводження.*)²⁸⁹.

Znaczenie powyższego fragmentu jest ujęte w tłumaczeniu, z pominięciem przykładów:

²⁸⁸ Hasło: *Wolność* [w:] *Wielki Słownik Języka Polskiego*, [online:] https://wsjp.pl/haslo/do_druku/5486/wolnosc (dostęp: 10.02.2023).

²⁸⁹ Hasło: *Wolność* [w:] *Словник української мови: в 11 томах*, Том 9, 1978, 98 s., [online:] <http://sum.in.ua/s/svoboda> (dostęp: 10.02.2023).

1. Brak politycznego i ekonomicznego przymusu, ucisku i ograniczeń w życiu społeczno-politycznym jakiejś klasy albo całego społeczeństwa; swoboda; // suwerenność państwa; // wolność demokratyczna – wyznaczona prawem możliwość udziału obywateli w życiu społecznie-politycznym państwa, zbiór wszystkich politycznych praw obywateli. 2. Przebywanie nie w areszcie, bycie nie uwięzionym, przebywanie nie w zniewoleniu itd. 3. Życie, istnienie itd. bez zależności od kogokolwiek, możliwość zachowywać się według własnego uznania. 4. Możliwość działać bez zakłóceń i zakazów w każdej sferze; // wolność słowa. 5. Kategoria filozoficzna – możliwości przejawienia subiektem własnej woli w warunkach uświadomienia zasad rozwoju przyrody i społeczeństwa; wolność woli – zdolność podejmowania świadomych decyzji; // wolność sumienia. 6. Łatwość, brak utrudnień w czymkolwiek. 7. Prostota, niewymuszenie w zachowaniu.

W wytypowaniu cech konceptualnych brano pod uwagę jedynie znaczenia dotyczące ludzi, gdyż w tym kontekście rozpatrywano tę wartość, w związku z czym w definicjach zachowano tylko część dotyczącą wskazanego kontekstu.

Tabela 15. Zestawienie cech konceptualnych wyłoniętych z definicji słownikowych wartości Wolność w językach polskim i ukraińskim.

Nazwa kategorii	Słowniki polskojęzyczne	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	<u>Niepodległość kraju</u> <u>Możliwość</u> <u>Swoboda</u> Stan	<u>Niepodległość kraju</u> <u>Możliwość</u> <u>Swoboda</u> Łatwość Prostota Zdolność
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u>	<u>Osoba/ Ktoś</u> Ludzie/ Społeczeństwo
Pojęcie	<u>Życie</u> <u>Wola</u> <u>Zasady/ Normy</u> Zainteresowania Przekonania Religia Chęci Ojczyzna	<u>Życie</u> <u>Wola</u> <u>Zasady/ Normy</u>
Doznanie		
Działanie	<u>Podejmować decyzje</u> <u>Być na wolności</u> <u>Mieć prawo</u> <u>Robić co chcesz</u> <u>Działać</u> <u>Mówić co chcesz/ Wolność słowa</u> <u>Postępować w zgodzie ze sobą/ sumieniem</u> <u>Wyrażać zdanie/ opinię</u> Decydować o sobie/ Samostanowienie Być samemu	<u>Podejmować decyzje</u> <u>Być na wolności</u> <u>Mieć prawo</u> <u>Robić co chcesz</u> <u>Działać</u> <u>Mówić co chcesz/ Wolność słowa</u> <u>Postępować w zgodzie ze sobą/ z sumieniem</u> <u>Wyrażać zdanie/ opinię</u>

Atrybut	<u>Brak ograniczeń</u> <u>Brak zależności</u> <u>Brak przymusu</u> <u>Własna</u> Osobista	<u>Brak ograniczeń</u> <u>Brak zależności</u> <u>Brak przymusu</u> <u>Własna</u> Brak zakłóceń/ problemów Demokratyczna Brak ucisku Polityczna Finansowa/ Materialna

Zarówno słowniki języka polskiego, jak i słowniki języka ukraińskiego rozlegle i wielorako definiują Wolność. Z definicji w języku polskim wyodrębniono 28 cech konceptualnych, a w języku ukraińskim – 28. W trakcie analizy porównawczej wytypowano 19 cech, które wystąpiły w definicjach słownikowych zarówno w polskim, jak i w ukraińskim.

Do kategorii określeń przydzielono 4 cechy konceptualne z definicji polskojęzycznych oraz 6 – z ukraińskojęzycznych. Wspólne okazały się 3 odniesienia: Niepodległość kraju, Możliwość oraz Swoboda. Konotacja Niepodległość kraju odnosi się, oczywiście do postrzegania wartości przez pryzmat państwa i jego suwerenności. Cecha Możliwość wskazuje na określenie Wolności jako zdolność do określonego działania niczym nieskrępowanego. Leksem Swoboda jest synonimem leksemu nazywającego omawianą wartość. Dodatkowo w języku polskim określono Wolność jako Stan, cechę tę należy rozumieć jako określenie sytuacji, w której ktoś lub coś się znajduje. W języku ukraińskim, natomiast, odwołano się do cech Łatwość, Prostota oraz Zdolność. Warto zwrócić uwagę na zestawienia cech: Łatwość i Prostota, odnoszące się do znaczenia leksemu „Свобода”. Odniesienia te mogą pojawić się również w języku polskim w przypadku zestawienia z leksemem ‘zachowanie’ w przypadku użycia wyrazu Swoboda. Ostatni ze znaczników – Zdolność – ukazuje wartość jako zespół względnie stałych psychicznych i psychofizycznych właściwości człowieka warunkujących efektywność wykonywania czynności w określonej dziedzinie działalności.

Kategoria obiektów zawiera jedną cechę w języku polskim oraz 2 w języku ukraińskim. Wskaźnik Osoba/ Ktoś odnosi się do człowieka, którego dotyczy wartość, pojawia się tak w polskojęzycznych, jak i w ukraińskojęzycznych definicjach słownikowych. Dodatkowo w języku ukraińskim wyodrębniono związek z obiektem Ludzie/ Społeczeństwo.

Pojęcia, które pojawiły się w definicjach słownikowych posłużyły za podstawę dla 8 cech konceptualnych w języku polskim oraz 3 w języku ukraińskim. Wspólne dla obu języków okazały się cechy, takie jak: Życie, Wola, Zasady/ Normy. Jednostka Zasady/ Normy odwołuje się do potencjalnych ograniczeń Wolności narzuconych przez społeczeństwo, prawo lub osobę. Konotacja z Wolą została nieprzypadkowo wyzyskana jako warunek zaistnienia Wolność,

natomiast Życie pojawia się tu w relacji z Wolnością jako zjawiskiem istotnym w prezentowanym kontekście (tło).

W języku ukraińskim nie wystąpiły inne zależności. Definicje polskojęzyczne zawierają znaczniki: Zainteresowania, Przekonania, Religia, Chęci, Ojczyzna. Pierwsze cztery cechy definiują wolność w kontekście kolokacji, w jakie wchodzi, tj. wolności przekonań, wolności zainteresowań, wolności chęci oraz wolności wyznania. Dodatkowo w polskojęzycznych definicjach pojawia się odniesienie do Ojczyzny jako pojęcia usytuowanego w odniesieniu do Wolności poprzez skojarzenie do ziemi, z którą łączy się historia, przeszłość, wspólne doświadczenia pokoleń, ale również wzory zachowań, tradycja, którą dziedziczymy po przodkach i wolność, o którą trzeba było zabiegać i walczyć.

W żadnym ze słowników ogólnych nie pojawiła się cecha, która mogłaby być skategoryzowana jako Doznanie. Do tej kategorii zakwalifikowano 10 cech wyodrębnionych z polskojęzycznych definicji oraz 8 – z ukraińskojęzycznych. W obu językach 8 cech jest analogicznych, tj.: Podejmować decyzję, Mieć prawo, Robić co chcesz, Mówić co chcesz, Działać, Postępować w zgodzie ze sobą/ z sumieniem, Nie być uwięzionym, Być na wolności, Wyrażać zdanie/ opinię. Część z wymienionych notacji odnosi się do wolności jednostki pojmowanej fizycznie: Nie być uwięzionym oraz Być na wolności, które definiują wartość jako ‘brak ograniczeń poprzez jakiegokolwiek rodzaju zamknięcie’, ‘ograniczenie zdolności opuszczenia jakiegoś miejsca’. Znacznik Mieć prawo odnosi się do możliwości jednostki, które posiada z racji egzekwowania prawa. O decyzyjności w kontekście wolności świadczy zwrot Podejmować decyzję. W definicjach pojawiają się również konotacje odnoszące się do wolności słowa i działania Mówić oraz Robić co chcesz. Wolność działań oraz brak przymusu do określonych działań określa cecha konceptualna wyrażona czasownikiem Działać. Cecha Wyrażać zdanie/ opinię podkreśla możliwość posiadania własnego zdania oraz swobodę w jego wypowiedzianiu. Ostatnie wspólne odniesienie to Postępować w zgodzie ze sobą/ z sumieniem – odwołuje się do możliwości rozeznania przez istoty ludzkie dobra i zła, do postępowania zgodnie ze swoim moralnym etosem, czyli tak jak sumienie podpowiada.

Polskojęzyczne słowniki zawierają w definicjach Wolności dodatkowo komponenty Decydować o sobie/ Samostanowienie oraz samodzielnie, druga z kolei – ‘prawo do stanowienia o swoim losie’

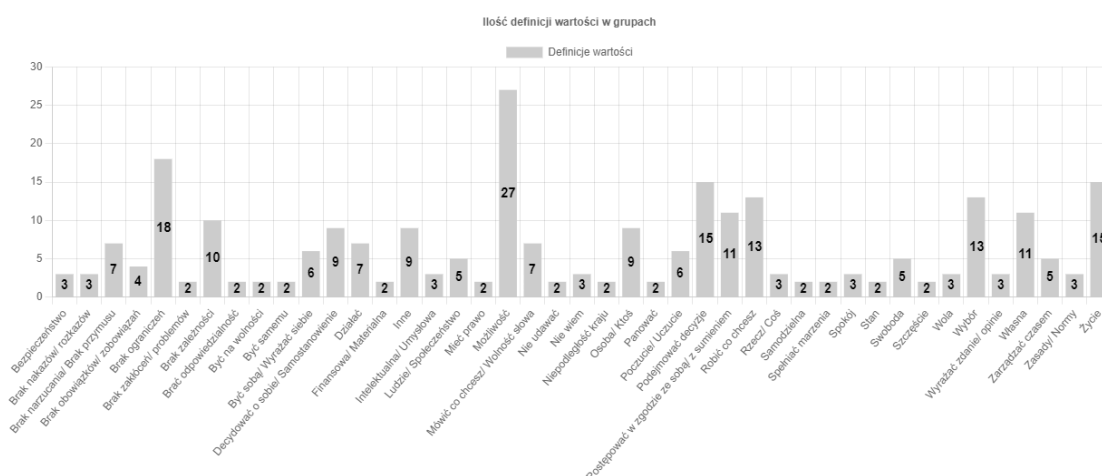
Wyodrębniono 5 cech konceptualnych skategoryzowanych jako atrybuty w języku polskim oraz 9 cech w języku ukraińskim. Oto elementy warstwy znaczeniowej, jakie ujawniono: Konotacje Brak ograniczeń, Brak zależności, Brak przymusu oraz Własna są obecnie w definicjach z obu języków. Część znaczników definiuje Wolność poprzez

odniesienie do braku pewnych okoliczności: ograniczeń, zależności lub przymusu. Wartość zapisana jako Własna wskazuje na utrwaloną w języku cechę oznaczającą ‘będący w czymś wyłącznym posiadaniu’.

Polskie słowniki określają Wolność poprzez związek z cechą ją określającą, tj. Osobista, która odnosi się do wskazanych wyżej kontekstów. W języku ukraińskim w definicji obecnych jest jeszcze 5 cech: dwie z nich dotyczą braku określonych okoliczności/działań (Brak zakłóceń/ problemów oraz Brak ucisku), a trzy z nich precyzują, o jaki rodzaj Wolności chodzi (Polityczna, Demokratyczna oraz Finansowa/ Materialna).

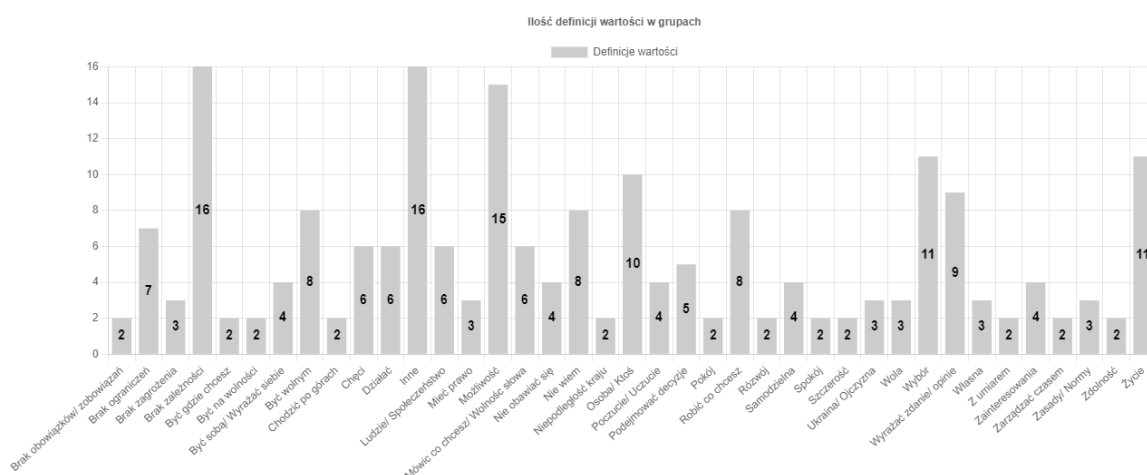
5.5.2 Definicje z wypowiedzi respondentów

Na podstawie ankiet wyodrębniono 40 cech konceptualnych definiujących Wolność w języku polskim (Rys. 30). Uzyskane cechy skategoryzowano w postaci schematu, który wykorzystano również w egemplifikacji poprzednich wartości.

Rysunek 29. Cechy konceptualne wartości Wolność wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne

W języku ukraińskim na podstawie odpowiedzi respondentów uzyskano 37 elementów wchodzących w zakres i treść warstwy znaczeniowej Wolności, zamieszczono je na Rys. 31.

Rysunek 30. Cechy konceptualne wartości Wolność wyodrębnione z definicji ukraińskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 16 zawiera zestawienie wszystkich cech konceptualnych w językach polskim i ukraińskim opartych na definicjach słownikowych oraz na odpowiedziach respondentów. Podkreślono cechy, które są tożsame w obu językach, kursywą zaznaczono konotacje pochodzące z definicji słownikowych, które pojawiły się również w wypowiedziach ankietowanych.

Tabela 16. Zestawienie cech konceptualnych wartości Przyjaźń, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicjami słownikowymi w tychże językach. Źródło: opracowanie własne

Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Słowniki polskojęzyczne	Respondenci ukraińskojęzyczni	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	<u>Możliwość</u> <u>Niepodległość kraju</u> Swoboda Stan	<i>Możliwość</i> <i>Niepodległość kraju</i> Swoboda Stan	<u>Możliwość</u> <u>Niepodległość kraju</u> Zdolność	<i>Możliwość</i> <i>Niepodległość kraju</i> <i>Zdolność</i> Swoboda Łatwość Prostota
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u> <u>Ludzie/ Społeczeństwo</u>	<i>Osoba/ Ktoś</i>	<u>Osoba/ Ktoś</u> <u>Społeczeństwo/ Inni</u>	<i>Osoba/ Ktoś</i> <i>Ludzie/ Społeczeństwo</i>
Pojęcie	<u>Życie</u> <u>Wybór</u> <u>Wola</u> <u>Zasady/ Normy</u> Bezpieczeństwo	<i>Życie</i> <i>Wola</i> <i>Zasady/ Normy</i> Zainteresowania Przekonania Religia Chęci Ojczyzna	<u>Życie</u> <u>Wybór</u> <u>Wola</u> <u>Zasady/ Normy</u> Pokój Ukraina/ Ojczyzna Rozwój Zainteresowania Chęci Szczerość	<i>Życie</i> <i>Wola</i> <i>Zasady/ Normy</i>

Doznanie	<u>Spokój</u> Poczucie/ Uczucie Szczęście		<u>Spokój</u> Poczucie/ Uczucie	
Działanie	<u>Podjąć decyzję</u> <u>Wyrażać zdanie/ opinie</u> <u>Robić co chcesz</u> <u>Mówić co chcesz/</u> <u>Wolność słowa</u> <u>Działać</u> <u>Zarządzać czasem</u> <u>Mieć prawo</u> <u>Być sobą/ Wyrażać</u> <u>się</u> <u>Być na wolności</u> Spełniać marzenia Być samemu Postępować w zgodzie ze sobą/ z sumieniem Brać odpowiedzialność Decydować o sobie/ Samostanowienie Panować Nie udawać	<i>Podjąć decyzję</i> <i>Wyrażać zdanie/</i> <i>opinie</i> <i>Robić co chcesz</i> <i>Mówić co chcesz/</i> <i>Działać</i> <i>Mówić co chcesz/</i> <i>Wolność słowa</i> <i>Być na wolności</i> <i>Mieć prawo</i> <i>Postępować w</i> <i>zgodzie ze sobą/</i> <i>sumieniem</i> <i>Decydować o sobie/</i> <i>Samostanowienie</i> <i>Być samemu</i>	<u>Podjąć decyzję</u> <u>Wyrażać zdanie/</u> <u>opinie</u> <u>Robić co chcesz</u> <u>Mówić co chcesz/</u> <u>Wolność słowa</u> <u>Działać</u> <u>Zarządzać czasem</u> <u>Mieć prawo</u> <u>Być sobą/ Wyrażać</u> <u>się</u> <u>Być na wolności</u> Być wolnym Nie obawiać się Chodzić po górach Być gdzie chcesz	<i>Podjąć decyzję</i> <i>Wyrażać zdanie/</i> <i>opinie</i> <i>Robić co chcesz</i> <i>Działać</i> <i>Mówić co chcesz/</i> <i>Wolność słowa</i> <i>Być na wolności</i> <i>Mieć prawo</i> <i>Postępować w zgodzie</i> <i>ze sobą/ z sumieniem</i>
Specyfika	<u>Brak ograniczeń</u> <u>Brak zakłóceń/</u> <u>problemów</u> <u>Samodzielna</u> <u>Własna</u> <u>Brak zależności</u> <u>Brak obowiązków/</u> <u>zobowiązań</u> Brak narzucania/przymusu Intelektualna/ Umysłowa Finansowa/ Materialna Brak nakazów/ rozkazów	<i>Brak ograniczeń</i> <i>Własna</i> <i>Brak zależności</i> <i>Brak przymusu</i> <i>Osobista</i>	<u>Brak ograniczeń</u> <u>Brak zakłóceń/</u> <u>problemów</u> <u>Samodzielnie</u> <u>Własna</u> <u>Brak zależności</u> <u>Brak obowiązków/</u> <u>zobowiązań</u> Brak zagrożenia Z umiarem	<i>Brak ograniczeń</i> <i>Brak zakłóceń/</i> <i>problemów</i> <i>Własna</i> <i>Brak zależności</i> <i>Brak przymusu</i> <i>Demokratyczna</i> <i>Brak ucisku</i> <i>Polityczna</i> <i>Finansowa/</i> <i>Materialna</i>

Określenie

W kategorii określenie znalazły się 4 cechy konceptualne wyodrębnione z wypowiedzi Polaków oraz 3 cechy wyodrębnione z wypowiedzi Ukraińców. Konotacje ze wskazaniem na Możliwość oraz Niepodległość kraju są obecne zarówno w ukraińskojęzycznych, jak i w polskojęzycznych definicjach. Oprócz wymienionych znaczników w ukraińskojęzycznych wypowiedziach pojawiła się przesłanka Zdolność, a w polskojęzycznych – jednostki znaczeniowe Swoboda oraz Stan. Warto zauważyć, że wszystkie wyżej wymienione cechy/komponenty definicji Wolność znalazły się również w eksplikacjach słownikowych w obu językach.

Rzeczownika *Możliwość* uzupełnionego prawostronnie odpowiednimi dopełnieniami użyło w swoich wypowiedziach 27 % respondentów z Polski, por. (np. „*Możliwość rozwijania (...)*”, „*Możliwość samostanowienia i decydowania (...)*”, „*(...) możliwość decydowania (...)*”, „*Możesz sam o sobie decydować (...)*”, „*(...) kiedy możesz (...)*”, „*(...) mnogością możliwości (...)*”) oraz 15% respondentów z Ukrainy (np. „*це можливість вільно обирати*”, „*можливість розвитку*”, „*Здатність у будь який момент зробити все (...)*”, „*Коли можеш бути собою*”, „*(...) можеш її виговорити*”). Jak już wspomniano, element warstwy znaczeniowej omawianej wartości – *Możliwość* odnosi się ‘do stanu, w którym coś jest możliwe (da się zrealizować), oznacza też ‘umiejętność, predyspozycje, sprzyjające warunki do dokonania czegoś’.

Cecha konceptualna *Niepodległość* kraju dotyczy postrzegania *Wolności* przez pryzmat państwa, oznacza ‘niezależność państwa od innych państw pod względem stosunków zewnętrznych i spraw wewnętrznych’, pojawia się w odpowiedziach 2% Polaków (np. „*(...) z wolnością wiąże się niepodległość (...)*”, „*(...) jest szczególnie ważna przy patriotyzmie (...)*”) oraz 2% Ukraińców (np. „*вільна незалежна*”, „*Незалежна Україна*”).

Młodzież z Polski w swoich eksplikacjach odwołała się również do definicji *Wolności* jako Stanu, w którym przebywa podmiot, egzemplifikacja pojawia się w 2% odpowiedzi (np. „*Wolność jest (...) stanem (...)*”, „*Stan, w którym (...)*”). Odniesienie konotacyjne w postaci synonimu *Swoboda* ujawnia punkt widzenia Polaków, postrzeganie *Wolności* jako ‘możliwości postępowania lub zachowywania się bez konieczności ulegania przymusowi lub ograniczeniom’. Użyto go 5 razy, z prawostronnym uzupełnieniem (np. „*Swoboda bycia*”, „*Swoboda działania i słowa*”, „*(...) mamy jedynie wystarczająco swobodne życie (...)*”, etc.). Cecha *Zdolność*, użyta przez Ukraińców 2 razy (np. „*Коли ти здатен робити (...)*”, „*Здатність у будь який момент (...)*”), definiuje analizowaną wartość w kontekście ‘możliwości czy predyspozycji do wykonania czegoś’.

Obiekt

Cechy określające obiekty w definicjach przedstawicieli obu narodowości są tożsame. W językach polskim i ukraińskim występują po 2 wskaźniki leksykalne: *Osoba/ Ktoś*, wskazuje na określony podmiot oraz *Społeczeństwo/ Inni*, wskazuje na podmiot zbiorowy, na grupę społeczną lub bliżej nieokreślone osoby.

Cecha konceptualna *Osoba / Ktoś* obecna jest w wypowiedziach 9% polskojęzycznych ankietowanych (np. „*Nikt (...)*”, „*(...) pod czyjąś*”, „*(...) od drugiej osoby*”) oraz w wypowiedziach 10% Ukraińców (np. „*Людина*”, „*(...) від когось*”, „*(...) від всіх*”).

Znacznika Społeczeństwo/ Inni użyło w swoich wypowiedziach 5% Polaków (np. „(...) a nie ludziom wokół”, „(...) bez udziału innych ludzi (...)”, „(...) społeczeństwo nie powinno nikogo oceniać (...)”, etc.) oraz 6% Ukraińców (np. „(...) незалежно від інших”, „(...) від інших людей”, „(...) в демократичному суспільстві”, etc.).

Pojęcie

Z wypowiedzi ankietowanych wyodrębniono 5 cech w języku polskim oraz 10 cech w języku ukraińskim, skategoryzowanych jako pojęcia. W obu językach respondenci użyli znaczników semantycznych Życie, Wybór, Zasady/ Normy oraz Wola. Polacy odwołali się również do koncepcji Wolności jako Bezpieczeństwa. Ukraińskojęzyczna społeczność językowa oprócz wyżej wymienionych wspólnych cech notuje: Pokój, Ukraina/ Ojczyzna, Rozwój, Zainteresowania, Chęci, Szczerość. W definicjach słownikowych w obu językach nakładają się zatem następujące odniesienia: Życie, Wola oraz Zasady/ Normy.

Konotacja Wybór, dotycząca wolności wyboru, wystąpiła w polskojęzycznych wypowiedziach 13% ankietowanych (np. „Możliwość wyboru (...)”, „(...) wolnego wyboru (...)”, „(...) zgodnie ze swoimi wyborami”, „(...) sam wybierasz (...)”, „(...) własny wybór”, „(...) jaką wybrał drogę w życiu (...)”, etc.) oraz w 11% ukraińskojęzycznych definicji (np. „(...) можливість вільно обирати”, „Мати право на вибір (...)”, „Бути вільним у виборі (...)”, etc.). Często odwoływano się również do znacznika Życie, który pojawił się w 15% wypowiedzi Polaków (np. „Życie zgodnie z (...)”, „(...) decydowania o swoim życiu”, „Możliwość życia w taki sposób (...)”, „Życie po swojemu (...)”, „Życie według swoich zasad (...)”) oraz w 11% wypowiedzi Ukraińców (np. „Коли живеш і нічого не боїшся”, „(...) вибір будь-чого в житті”, „(...) це твоє життя (...)”).

Cecha konceptualna Zasady/ Normy akcentuje obecność pewnych reguł prawnych, społecznych lub osobistych, które mogą, w opinii respondentów, być postrzegane jako granice Wolności. Wspomniano o tym w odpowiedziach 3% przedstawicieli polskiej społeczności językowej (np. „(...) zgodnie z własnymi zasadami”, „(...) według swoich zasad”, „(...) zgodnie z ustalonymi normami (...)”) oraz 3% przedstawicieli ukraińskiej społeczności językowej (np. „(...) все, що не заборонено законом”, „(...) законах, що пригнічують твою особистість”, „(...) де немає законів (державних)”).

Wspomniano również o sile woli jako o istotnym czynniku Wolności. Cechy konceptualnej Wola użyło 3% Polaków (np. „Wolną wolą (...)”, „Wolna wola (...)”, „(...) młotowolnie (...)”) oraz 3% Ukraińców (np. „Волевіявлення”, „(...) Воля – поняття глибше (...)”).

Grupa badanych z Polski zaproponowała również cechę konotacyjną Bezpieczeństwo, ujmującą Wolność w perspektywie ‘bycia bezpiecznym’. Znacznika użyło 3% obywateli narodowości polskiej (np. „(...) *bezpieczeństwo*”, „*Bezpieczeństwo wolnego wyboru (...)*”, „(...) *to bezpieczeństwo, kiedy możesz spać spokojnie nie martwiąc się o swoje życie (...)*”). Społeczność z Ukrainy odwołała się dodatkowo do jednostki Pokój, która ukazuje Wolność w ujęciu ‘stosunku między państwami, które nie prowadzą ze sobą wojny czy też sytuacja, w której państwo, naród nie jest w stanie wojny’. Konotacja obecna jest w definicjach 2% ankietowanych (np. „*Мир*”). Niektórzy z badanych użyli nazwy własnej kraju lub ogólnego określenia Ojczyzna w definicji Wolności. Cecha konceptualna Ukraina/ Ojczyzna użyta została przez 3% ankietowanych (np. „*Україна*”, „*Незалежна Україна*”, „*Батьківщина*”). Ukraińcy w swoich definicjach akcentują istotę Wolności w aspekcie Zainteresowań w 4% przypadków (np. „(...) *власні (...) інтереси*”, „(...) *вибір відповідно до своїх (...) інтересів*”, „(...) *згідно своїх (...) інтересів*”) oraz Chęci w 6% (np. „(...) *власні бажання (...)*”, „(...) *вибір відповідно до своїх бажань (...)*”, „(...) *згідно своїх бажань (...)*”). Pojawiły się również odpowiedzi określające tę wartość jako warunek rozwoju, 2 jednostki leksykalne połączono z cechą konceptualną Rozwój (np. „*можливість розвитку*”, „*Це те без чого людина не зможе розвиватися*”). Z możliwością bycia Szczerym omawianą wartość łączy 2% respondentów ukraińskojęzycznych (np. „(...) *людина не боїться за будь-які свої цюри вчинки*”, „*Відвертість*”).

Doznanie

Jednostki znaczeniowe skategoryzowane jako doznania są podstawą do cech konceptualnych Spokój, Poczucie/ Odczucie, wspólnych dla obu języków oraz cechy Szczęście, występującej wyłącznie w języku polskim.

Związek Poczucie/ Uczucie jest najbardziej ogólny w kategorii, pojawia się w języku ukraińskim w 4 wypowiedziach (np. „*Відчуття самореалізації (...)*”, „(...) *не відчуває небезпеки*”, „(...) *комфорт (...)*”), a w języku polskim – w 6 (np. „*poczucie, że nic cię nie trzyma i nie ogranicza (...)*”, „*Poczucie że mogę wszystko*”, „*Stan w którym nie czujemy (...)*”, „(...) *poczucie przynależności*”).

Na odczucie równowagi psychicznej czy też brak gniewu, zdenerwowania jako stanu pozbawionego kłótni, zatargów, konfliktów, sprzeczek wskazuje cecha Spokój, użyta w wypowiedziach 3% Polaków (np. „(...) *możesz spać spokojnie (...)*”, „*Spokój ducha*”, „*Uczucie (...) spokoju (...)*”) oraz w wypowiedziach 2% Ukraińców (np. „*Спокоїт*”).

Do omawianej kategorii zaliczono znacznik Szczęście, oznaczający ‘powodzenie w jakichś przedsięwzięciach, sytuacjach życiowych’, ‘uczucie zadowolenia, radości oraz to wszystko, co wywołuje ten stan’ Może być kojarzony ze zbiegiem pomyślnych okoliczności. Odniesienie wystąpiło w 2 wypowiedziach polskojęzycznych respondentów (np. „*Uczucie szczęścia (...)*”, „*(...) Wolność jest człowiekowi potrzebna do szczęścia (...)*”).

Działanie

Najobszerniej reprezentowaną kategorią w opisie wartości Wolność okazało się Działanie. Zakwalifikowano do niej 16 cech konceptualnych na podstawie definicji w języku polskim oraz 13 – na podstawie definicji w języku ukraińskim. W obu językach obecne są przesłanki (jest ich 9): Podejmować decyzję, Wyrażać zdanie/ opinie, Robić co chcesz, Mówić co chcesz/ Wolność słowa, Działać, Zarządzać czasem, Mieć prawo, Być sobą/ Wyrażać siebie, Być na wolności. Społeczność polskojęzyczna odwołała się również do działań Spełniać marzenia, Być samemu, Postępować w zgodzie ze sobą/ z sumieniem, Brać odpowiedzialność, Decydować o sobie/ Samostanowienie, Panować, Nie udawać. Mieszkańcy Ukrainy użyli w swoich wypowiedziach konotacji odnoszących się do: Być wolnym, Nie obawiać się, Żyć, jak chcesz, Być gdzie chcesz oraz Chodzić po górach.

W definicjach słownikowych w obu językach z cech wymienionych powyżej obecne są Podejmować decyzje, Robić co chcesz, Działać, Mówić co chcesz/ Wolność słowa, Być na wolności, Mieć prawo. Dodatkowo ze słownikami polskojęzycznymi pokrywają się jednostki: Postępować w zgodzie ze sobą/ z sumieniem, Decydować o sobie/ Samostanowienie oraz Być samemu, a z ukraińskojęzycznymi – Być, gdzie chcesz.

Czynności, które pojawiły się w tej kategorii dotyczą postępowania, mówienia, decydowania, ogólnych konstruktów wolności osobistej oraz przebywania na wolności. Do pierwszej grupy można przydzielić cechę Robić co chcesz, która obecna jest w 13% odpowiedzi Polaków (np. „*możliwość zrobienia tego, co chcemy*”, „*(...) robienia tego na co ma się ochotę (...)*”, „*Robię co postanowiłem*”) oraz w 8% odpowiedzi Ukraińców (np. „*робити те, що заманеться*”, „*(...) робити те, що дійсно хочеш (...)*”, „*(...) робити те, що в твоїх інтересах*”), a także cechę Działać, użytą w 7% polskojęzycznych wypowiedzi (np. „*Niezależność w podejmowaniu różnych działań (...)*”, „*Nikt nie narzuca co mamy robić (...)*”, „*Możliwość działania (...)*”, „*Brak inwigilacji w czynności które robię*”, „*(...) nie ogranicza w działaniach (...)*”) oraz w 6% ukraińskojęzycznych definicji (np. „*(...) мати вибір у будь-яких діях*”, „*Вільність в діях (...)*”, „*Чинити згідно своїх бажань (...)*”).

Konotacje dotyczące wypowiedziania się odwołują się do wolności słowa lub opiniowania. Cecha Mówić co chcesz/ Wolność słowa użyta została przez 7% ankietowanych z Polski (np. „*Mówię (...) jak uważam*”, „*Wolność mówienia (...)*”, „*(...) swoboda wypowiedzi (...)*”, etc.) oraz przez 6% ankietowanych z Ukrainy (np. „*(...) вільне висловлювання думок*”, „*(...) бажання висловлюватися*”, „*Можливість висловлювати свої думки (...)*”). Przesłanka Wyrażać zdanie/ opinię użyta pojawiła się w 3% definicji polskojęzycznych (np. „*Możliwość wyrażania swego zdania, opinii*”, „*(...) wolność (...) przekonań*”, „*brak konieczności tłamszenia (...) przekonań*”, etc.) oraz w 9% definicji ukraińskojęzycznych (np. „*Вільність в (...) думках*”, „*Відстоювати свою думку*”, „*Свобода (...) думок*”, etc.)

Kwestia decydowania zawarta w cechach konceptualnych Podejmować decyzję oraz Zarządzać swoim czasem również nie została pominięta w definicjach użytkowych. Do czynności Podejmować decyzję odwołuje się 15% Polaków (np. „*Podejmowanie (...) decyzji*”, „*(...) możliwość podejmowania (...) decyzji*”, „*Możliwość decydowania (...)*”) oraz 5% Ukraińców (np. „*(...) приймати важливі рішення (...)*”, „*(...) приймати рішення (...)*”, „*(...) самотійних рішень*”). Konotacja Zarządzać czasem obecna jest w 5% odpowiedzi polskojęzycznych (np. „*Bycie panem własnego czasu*”, „*Spędzanie ze znajomymi*”, „*(...) co mogę robić w danej chwili*”, „*Możliwość (...) planowania*”, „*(...) możliwość robienia na co mamy ochotę, kiedy chcemy (...)*”) oraz 2% ukraińskojęzycznych (np. „*Маєш вільний час (...)*”, „*Здатність у будь який момент зробити все що я хочу/ на що здатна*”).

W obu językach wystąpiły również ogólne wykładniki dotyczące wolności osobistej: Być sobą/ Wyrażać siebie i Mieć prawo. Definiuje Wolność jako Być sobą/ Wyrażać siebie 6% respondentów z Polski (np. „*brak konieczności (...) tłamszenia swojej tożsamości (...)*”, „*(...) bez niej [Wolności] nie mogłabym być zwyczajnie sobą (...)*”, „*Przestrzeń do bycia sobą*”, etc.) oraz 4% respondentów z Ukrainy (np. „*Коли можеш бути собою*”, „*Річ, яка дозволяє бути собою (...)*”, „*можливість бути тим ким хочеш (...)*”). Znacznik Mieć prawo obecny jest w 2% wypowiedzi polskojęzycznych (np. „*Prawo wyboru*”, „*(...) prawo do sprzeciwu i bycia asertywnym (...)*”) oraz w 3% wypowiedzi ukraińskojęzycznych (np. „*Мати право на (...)*”, „*не обмеження прав*”, „*право мати вибір (...)*”).

Cecha konceptualna Być na wolności oznaczająca brak fizycznego zniewolenia, użyto jej w 2 wypowiedziach polskojęzycznych (np. „*(...) Ważna jest też kwestia wolności fizycznej, czyli tego, czy ktoś nie jest mimowolnie przytrzymywany*”, „*(...) jak nie siedzisz w zamknięciu (...)*”) oraz w 2 wypowiedziach ukraińskich (np. „*На свободі гуляєш*”, „*Це гулять на воздусі*”).

Ukraińcy chętnie odwołują się do cechy Być wolnym, która zawiera w sobie nazwę wartości. Pojawiło się 8 wypowiedzi z tym wykładnikiem (np. *„Коли ти вільний (...)”*, *„Коли ти свободний від чогось”*, *„Бути вільним (...)”*).

Jednostka Być, gdzie chcesz akcentuje możliwość działania zgodnie z własnymi chęciami. Cecha konceptualnej Być, gdzie chcesz obecna jest w 2% wypowiedzi (np. *„бути там, де хочеш (...)”*, *„Для мене свобода – це подорожі (...)”*).

Do braku obaw, przy użyciu eksponentu leksykalnego Nie obawiać się odwołuje się 4% Ukraińców (np. *„Коли людина (...) не тривожиться (...)”*, *„Коли (...) нічого не боїшся”*, *„Нічого не бояться (...)”*) Część respondentów kojarzy Wolność z chodzeniem po górach, taka cecha konceptualna zawarta została w 2% wypowiedzi (np. *„(...) наприклад їздила в Карпати, там відчула себе вільною (...)”*, *„Їду в гору (...)”*).

Przedstawiciele społeczności polskojęzycznej odwołują się do ważnych składowych wolności osobistej. Cecha Spełniać marzenia obecna jest w 2% (np. *„Możliwość (...) spełniania marzeń (...)”*, *„Spełnianie swoich marzeń”*), Decydować o sobie/ Samostanowienie – w 9% odpowiedzi (np. *„Możliwość samostanowienia (...)”*, *„(...) możliwość decydowania o sobie”*, *„Jest to decydowanie samemu o sobie (...)”*, *„Ty decydujesz co chcesz zrobić ze swoim życiem (...)”*, *„Możliwość podejmowania decyzji dotyczących własnej osoby (...)”*) oraz Postępować w zgodzie ze sobą/ z sumieniem – w 11% wypowiedzi (np. *„(...) w zgodzie ze sobą”*, *„(...) zgodnie ze swoimi wyborami”*, *„(...) zgodnie ze swoim sumieniem”*).

Znaczenie ‘postąpić, zachować się nieszczerze, inaczej niż się myśli lub czuje’ kojarzy się ze znacznikiem, a właściwie jego zaprzeczeniem Nie udawać, użytym dwukrotnie (np. *„(...) Nieudawanie nikogo”*, *„brak konieczności ukrywania się, tłamszenia swojej tożsamości i przekonań”*). Nieco inaczej wygląda tu znacznik Być samemu, użyty 2 razy, ewokujący samotność (np. *„(...) jesteś sam (...)”*, *„Samotny”*).

Kolejna cecha, która ma miejsce tylko w wypowiedziach Polaków to Brać odpowiedzialność, akcentująca fakt, że posiadanie Wolności zobowiązuje do odpowiedzialności za postępowanie. Ta cecha konceptualna jest obecna w 2% wypowiedzi (np. *„Możliwość działania i branie za to odpowiedzialności (...)”*, *„Podejmowanie własnych decyzji i branie za nich odpowiedzialności”*).

Ostatnie ze skojarzeń wyrażone czasownikiem – Panować – ujmuje kwestię sprawowania rządów czy podporządkowania się komuś i pojawia się w 2% polskojęzycznych definicji (np. *„Panowanie nad własnym życiem, wyborami”*, *„Bycie panem własnego czasu”*).

Atrybut

Ankietowani z Polski używają w swoich definicjach 10 cech skategoryzowanych jako Atrybuty, z Ukrainy – 7 cech. W danej kategorii wspólnymi okazały się wykładniki Brak ograniczeń, Samodzielna, Własna, Brak zależności, Brak obowiązków/ zobowiązań. Dodatkowo w języku polskim pojawiły się znaczniki Brak narzucania/ Brak przymusu, Brak nakazów/ rozkazów, Brak zakłóceń/ problemów, Intelktualna/ Umysłowa, Finansowa/ Materialna. Respondenci z Ukrainy umieścili w swoich wypowiedziach oprócz wyżej wymienionych Brak zagrożenia oraz Z umiarem.

Odniesienia do haseł słownikowych powielonych w tej kategorii to Brak ograniczeń, Własna oraz Brak zależności w obu językach, Brak przymusu/ Brak narzucania i Osobista w języku polskim oraz Brak zakłóceń/ problemów w języku ukraińskim.

Znacząca część atrybutów oznacza jako cechę Wolności brak jakiegoś zjawiska. Konotacja związana z Brakiem ograniczeń użyta została przez 18% respondentów z Polski (np. „*Brak ograniczeń*”, „*Nieskrępowanie (...)*”, „*Jestem wolny od czynników ograniczających (...)*”, „*poczucie że nic (...) nie ogranicza (...)*”) oraz przez 7% respondentów z Ukrainy (np. „*не обмеження прав*”, „*Повна відсутність будь-яких бар'єрів (...)*”, „*Річ, яка (...) стирає кордони, які ми малюємо в себе в голові*”, „*Відсутність обмежень*”, „*Вседозволеність*”). Cecha konceptualna Brak zależności pojawiła się w 10% definicji polskojęzycznych (np. „*Nie bycie uzależnionym od kogokolwiek (...)*”, „*nie bycie zależnym (...)*”, „*Nie bycie pod czyjaś pięścią (...)*”, „*Niezależność*”, „*Bycie niezależnym (...)*”, „*Nie podleganie pod nikogo*”) oraz w 16% ukraińskojęzycznych egzemplifikacji (np. „*Коли ти не залежиш від когось*”, „*Не залежати від (думки) оточуючих*”, „*(...) незалежно від інших*”, „*Незалежність*”, „*Незалежно від інших людей*”, „*Незалежно від всіх*”).

Kolejna cecha określająca wartość przez ‘nieistnienie czegoś’ to Brak obowiązków/ zobowiązań, użyta przez 4% polskojęzycznych respondentów (np. „*nie ma obowiązków, których nie chcesz wykonywać (...)*”, „*Brak (...) obowiązków, związanych z pracą, domem (...)*”, „*(...) brak zobowiązań*”) oraz przez 2% ukraińskojęzycznych (np. „*Нікому нічого не винен*”, „*(...) робити те що дійсно хочеш, а не те що потрібно*”).

Dodatkowo kilka cech wyrażonych w podobny sposób pojawiło się wyłącznie w odpowiedziach polskojęzycznych respondentów. Polacy odwołują się 7 razy do Braku narzucania/ Brak przymusu (np. „*Brak przymusu*”, „*(...) nic nie muszę*”, „*Brak działań pod przymusem (...)*”, „*Nikt nam nie narzuca co mamy robić, przestrzegać, itd.*”, „*(...) bez nacisków innych osób*”, etc.), 3 razy Brak nakazów/ rozkazów (np. „*Brak (...) nakazów zewnętrznych*”, „*Nikt nic nie nakazuje*”, „*(...) mogąc sprzeciwić się rozkazom (...)*”), 2 razy

Brak zakłóceń/ problemów (np. „*Życie (...) bez zakłócania (...)*”, „*(...) ze świadomością braku problemów (...)*”).

Wolność ewokowana jest też poprzez atrybuty Finansowa/ Materialna, użyte przez Polaków dwukrotnie (np. „*(...) pod względem (...) finansowym*”, „*Brak ograniczeń materialnych (...)*”), do tego zestawu należy dodać przymiotniki Intelktualna/ Umysłowa, użyte 3 razy (np. „*(...) pod względem intelektualnym (...)*”, „*(...) czystość umysłu przy podejmowaniu decyzji*”).

W języku ukraińskim dodatkowo użyto cech Brak zagrożenia i Z umiarem. Pierwsza z ze wskazanych konotacji odnosi się do wolności od jakiegokolwiek zagrożenia i pojawia się w 3% wypowiedzi Ukraińców (np. „*(...) тобі нічого не загрожує*”, „*(...) людина не відчуває небезпеки (...)*”, „*(...) щоб ніхто не посягав на моє життя і життя моїх рідних*”). Znacznik Z umiarem akcentuje, że swoboda powinna mieć umiar, tego zdania jest 2% mieszkańców Ukrainy (np. „*(...) але в міру*”, „*Свобода має міру (...)*”).

Inne

Jednostki, których nie udało się pogrupować w odpowiednie zbiory, znalazły się w kategorii Inne. W przypadku respondentów polskojęzycznych było to 9 odpowiedzi, a w przypadku ukraińskojęzycznych – 16.

Respondenci polskojęzyczni zaproponowali wykładniki Wolności wskazujące na czynności, por. (np. „*(...) kierowania się rozsądkiem i analizowania danej sytuacji*”, „*(...) rezygnacja z czynienia zła na rzecz dobra*”, „*(...) nie kontrolujemy w pełni jak żyjemy*”), określenia (np. „*Potrzeba (...)*”), są tu także pojęcia (np. „*(...) suwerenność (...)*”), doznania sensoryczne („*Wiatr we włosach*”, „*(...) czujesz się świetnie*”) oraz frazy („*(...) wolność wyboru jest jedynie pozorna (...)*”, „*(...) bez żadnych konsekwencji*”, „*(...) ważną (...)*”). Dodatkowo pojawiła się i tu wzmianka o „*(...) braku wojny, dyktatury*”.

Podobnie ankietowani z Ukrainy udzieli odpowiedzi należących do różnych mikropól semantycznych. Skategoryzowane w ten sposób jednostki to: „*Гордість*”, „*Підняття*”, „*Сила, повага*”, „*(...) впевненість*”. Obecne są również konotacje z kategorii Doznania (np. „*Відчуття самореалізації (...)*”, „*(...) комфорт (...)*”) oraz Działania (np. „*Це коли живеш сам*”, „*Відстоювати свою думку*”, „*(...) мати особистий простір*”, „*(...) обирати свій шлях*”). Nie zabrakło w wypowiedziach z kategorii Inne Atrybutów (np. „*У зв'язаний*”, „*Непідкорений (...)*”) oraz Określeń (np. „*Необхідність (...)*”).

Nie udało się zdefiniować Wolności 8 respondentom z Ukrainy oraz 3 respondentom z Polski.

Podsumowanie

Wartość Wolność znalazła się na 4 miejscu w hierarchii Ukraińców oraz na 6 – w hierarchii Polaków. Możliwe, że różnica w usytuowaniu jest uwarunkowana wydarzeniami na Ukrainie, które aktualnie mają miejsce. W słownikach ogólnych wartość ta została opisana dość szczegółowo, wyodrębniono 28 konotacji w języku polskim oraz 26 w języku ukraińskim. Egzemplifikacje materiału źródłowego zaświadczaają, że 19 z nich wystąpiło w obu językach i podobnie jest pojmowanych.

Największa zgodność w ramach kategorii występuje w odniesieniu do Działania, gdzie nakłada się aż 8 cech semantycznych na siebie. Przedstawiciele obu grup respondentów odwołali przy definiowaniu tej wartości do czynności: Podjąć decyzję, Być na wolności, Robić co chcesz, Mówić co chcesz/ Wolność słowa, Wyrażać zdanie/ opinię, Działać, Zarządzać czasem, Mieć prawo oraz Być sobą/ Wyrażać siebie. Różnice w cechach wyjątkowych są widoczne, gdyż wypowiedzi Ukraińców dotyczą obaw o wolność oraz wolności w sensie przemieszczania się (konotacje Nie obawiać się, Być gdzie chcesz oraz Chodzić po górach), a wypowiedzi Polaków ujawniają się w eksponentach leksykalnych: Postępować w zgodzie ze sobą/ z sumieniem, Decydować o sobie/ Samostanowienie, Panować, Być samemu oraz Spełniać marzenia). Dodatkowo polskojęzyczni respondenci zaproponowali odniesienia do treści konotacyjnych Brać odpowiedzialność oraz Nie udawać.

Kolejna według liczebności reprezentacji zapisów jest kategoria Atrybut. Tożsame jednostki w obu językach odnoszą się do braku ograniczeń (Brak ograniczeń, Brak zakłóceń/ problemów, Brak zależności, Brak obowiązków/ zobowiązań) oraz do kwestii decyzyjności (Samodzielna, Własna). Polskojęzyczni respondenci proponują również odniesienia do różnych wolności (Intelektualna/ Umysłowa, Finansowa/ Materiałna) oraz braku przymusu (Brak narzucania/ Brak przymusu, Brak nakazów/ rozkazów). Ankietowani z Ukrainy przytaczają znaczniki Brak zagrożenia oraz Z umiarem.

Jednostki Spokój oraz Poczucie/ Uczucie z kategorii Doznanie obecne są w obu językach. Cecha konceptualna Szczęście pojawiła się jedynie w języku polskim. Zarówno w języku polskim, jak i w ukraińskim obecne są przesłanki Ludzie/ Społeczeństwo oraz Osoba/ Ktoś z kategorii Obiekt.

W roli określeń Wolności respondenci z obu krajów użyli znaczników Możliwość oraz Niepodległość kraju. Ankietowani z Polski przytoczyli również konotacje Swoboda, o treści synonimicznej z wyrazem Wolność, pojmując go niekiedy jako Stan. Ukraińskojęzyczna społeczność językowa jako unikalne określenie zaproponowała cechę Zdolność.

Ostatnia kategoria – Pojęcia – zawiera 4 tożsame jednostki: Życie, Wybór, Wola oraz Zasady/ Normy. Respondenci z Polski odwołali się również do znacznika Bezpieczeństwo, a z Ukrainy – do znaczników Chęci, Szczerość, Zainteresowania, Rozwój, Ukraina/ Ojczyzna oraz Pokój. Dwie ostatnie wartości konotacyjne mogą być umotywowane aktualnymi wydarzeniami na Ukrainie.

Najczęściej odwoływano się do jednostek semantycznych, takich jak: Możliwość (27% PL 15% UA), Życie (15% PL 11% UA), Wybór (13% PL 11% UA), Brak zależności (11% PL 16% UA). Polacy równie często przytaczali odwołania ewokujące sens Brak ograniczeń (18% PL), Podejmować decyzję (15% PL), Robić co chcesz (13% PL), Postępować w zgodzie ze sobą/ z sumieniem (11% PL) oraz Własna (11% PL).

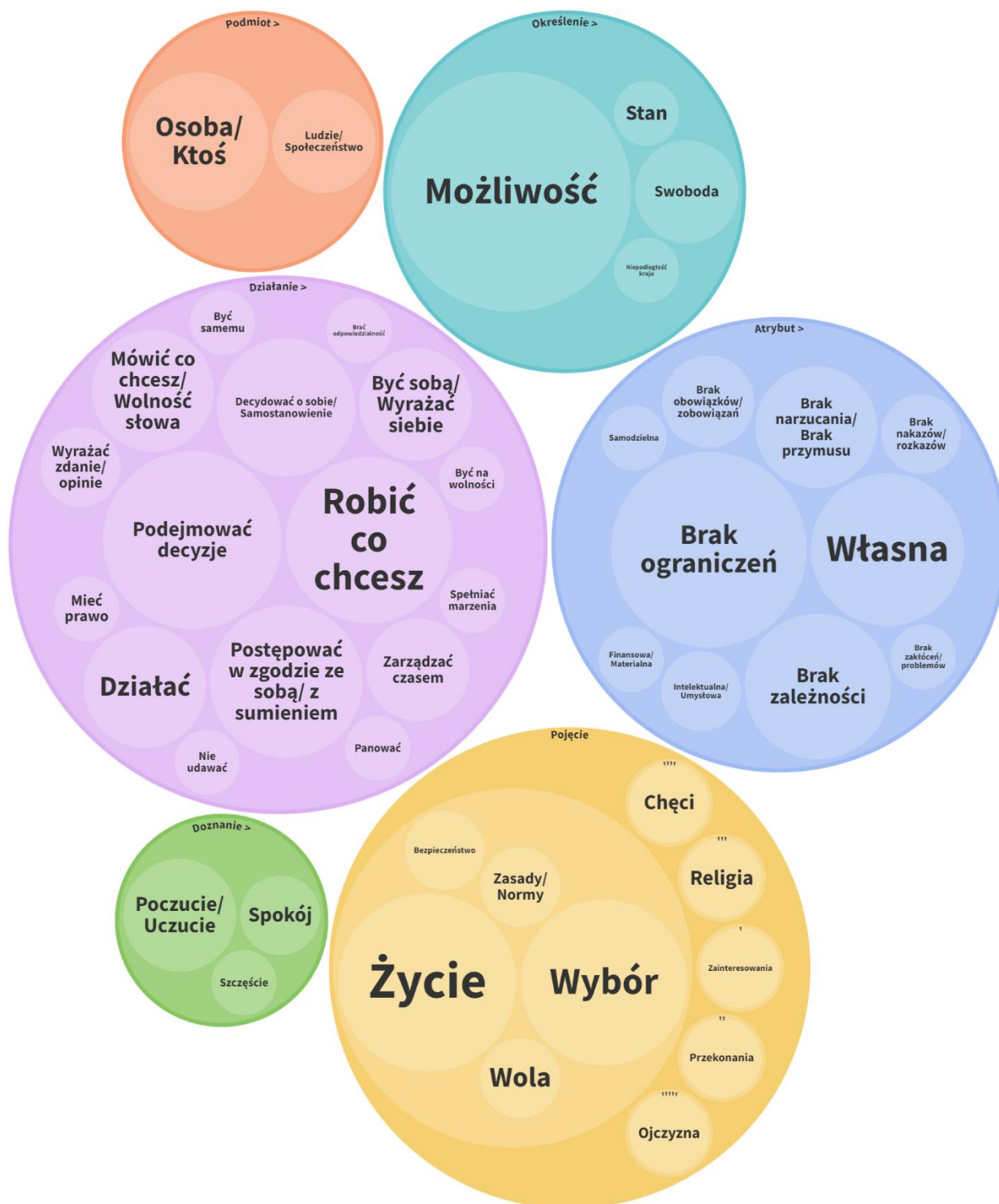
Podsumowanie użycia cech konceptualnych w definicjach użytkowych zawarte jest w Tabeli 17.

Tabela 17. Zestawienie podkategorii definicji wartości Rodzina w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.

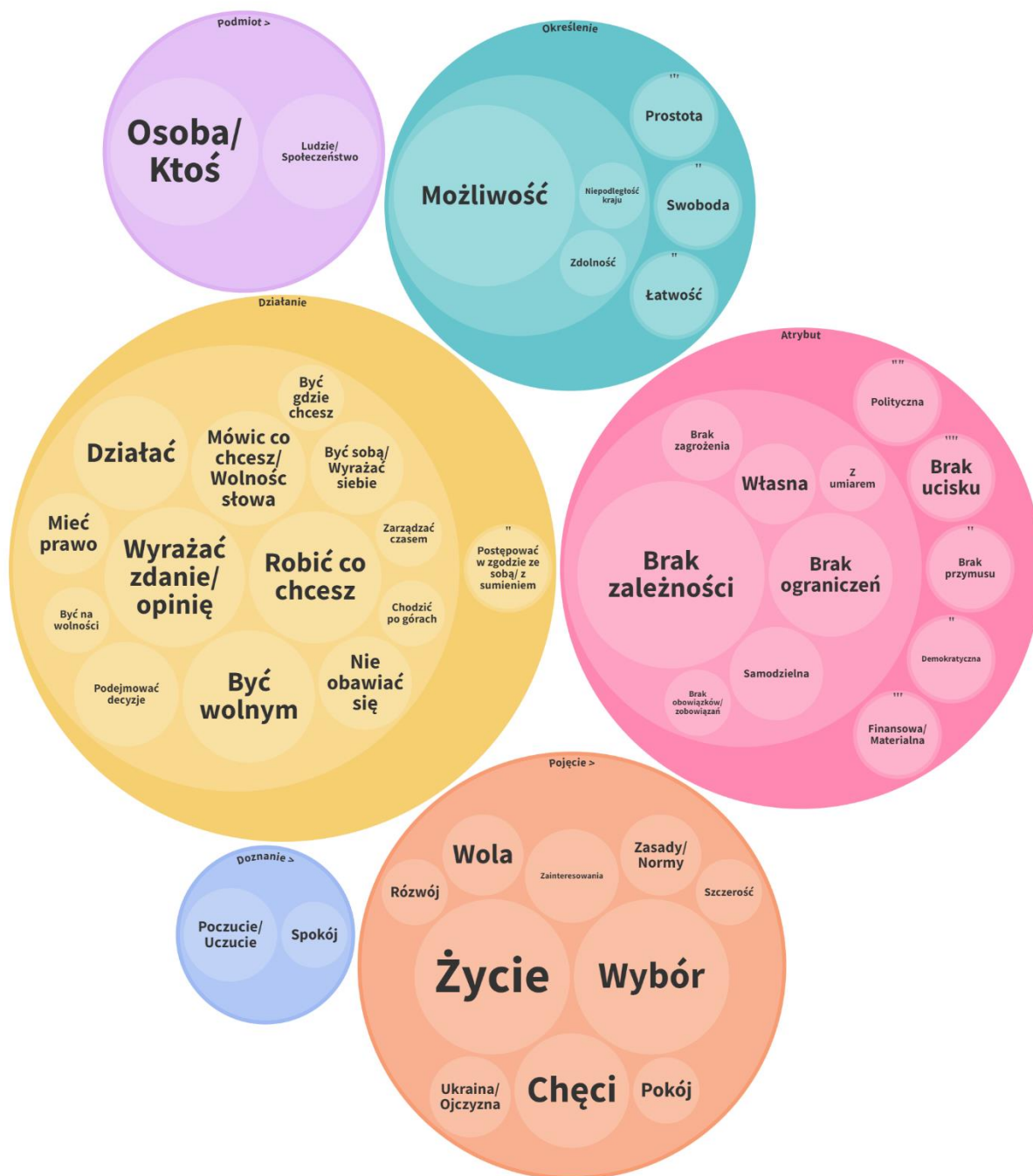
Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Ilość wystąpień	Respondenci ukraińskojęzyczni	Ilość wystąpień
Określenie	<u>Możliwość</u>	<u>27%</u>	<u>Możliwość</u>	<u>15%</u>
	<u>Niepodległość kraju</u>	<u>2%</u>	<u>Niepodległość kraju</u>	<u>2%</u>
	<u>Swoboda</u>	5%	<u>Zdolność</u>	2%
	<u>Stan</u>	2%		
Obiekt	<u>Ludzie/ Społeczeństwo</u>	5%	<u>Ludzie/ Społeczeństwo</u>	6%
	<u>Osoba/ Ktoś</u>	9%	<u>Osoba/ Ktoś</u>	10%
Pojęcie	<u>Życie</u>	15%	<u>Życie</u>	11%
	<u>Wybór</u>	13%	<u>Wybór</u>	11%
	<u>Wola</u>	3%	<u>Wola</u>	3%
	<u>Zasady/ Normy</u>	3%	<u>Zasady/ Normy</u>	3%
	<u>Bezpieczeństwo</u>	3%	<u>Pokój</u>	2%
			<u>Ukraina/ Ojczyzna</u>	3%
			<u>Rozwój</u>	2%
			<u>Zainteresowania</u>	4%
			<u>Chęci</u>	6%
			<u>Szczerość</u>	2%
Działanie	<u>Podejmować decyzje</u>	15%	<u>Podejmować decyzje</u>	5%
	<u>Wyrażać zdanie/ opinie</u>	3%	<u>Wyrażać zdanie/ opinie</u>	9%
	<u>Robić co chcesz</u>	13%	<u>Robić co chcesz</u>	8%
	<u>Mówić co chcesz/ Wolność słowa</u>	7%	<u>Mówić co chcesz/ Wolność słowa</u>	6%
	<u>Działać</u>	7%	<u>Działać</u>	6%
	<u>Zarządzać czasem</u>	5%	<u>Zarządzać czasem</u>	2%
	<u>Mieć prawo</u>	2%	<u>Mieć prawo</u>	3%

	<u>Być sobą/ Wyrażać siebie</u>	6%	<u>Być sobą/ Wyrażać siebie</u>	4%
	<u>Być na wolności</u>	2%	<u>Być na wolności</u>	2%
	Spełniać marzenia	2%	Być wolnym	8%
	Być samemu	2%	Nie obawiać się	4%
	Postępować w zgodzie ze sobą/ z sumieniem	11%	Chodzić po górach	2%
	Brać odpowiedzialność	2%	Być, gdzie chcesz	2%
	Decydować o sobie/ Samostanowienie	9%		
	Panować	2%		
	Nie udawać	2%		
Doznanie	<u>Spokój</u>	3%	<u>Spokój</u>	2%
	<u>Poczucie/ Uczucie</u>	6%	<u>Poczucie/ Uczucie</u>	4%
	Szczęście	2%		
Atrybut	<u>Brak ograniczeń</u>	18%	<u>Brak ograniczeń</u>	7%
	<u>Samodzielna</u>	2%	<u>Samodzielna</u>	4%
	<u>Własna</u>	11%	<u>Własna</u>	3%
	<u>Brak zależności</u>	10%	<u>Brak zależności</u>	16%
	<u>Brak obowiązków/ zobowiązań</u>	4%	<u>Brak obowiązków/ zobowiązań</u>	2%
	Brak narzucania/ Brak przymusu	7%	Brak zagrożenia	3%
	Intelektualna/ Umysłowa	3%	Z umiarem	2%
	Finansowa/ Materialna	2%		
	Brak nakazów/ rozkazów	3%		
	Brak zakłóceń/ problemów	2%		
Inne		9%		16%
Nie wiem		3%		8%

Poniżej przedstawiono konceptualizacje wartości Wolność w języku polskim (Rys. 32) oraz w języku ukraińskim (Rys. 33) za pomocą wykresów.

Rysunek 31. *Konceptualizacja wartości Wolność w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.*

Rysunek 32. Konceptualizacja wartości Rodzina w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.

5.6 Uczciwość (Чесність)

5.6.1 Definicje słownikowe

Kolejną omawianą wartością jest Uczciwość, należąca do wartości moralnych zgodnie z typologią Romana Ingardena. Polacy umieścili tę wartość na ósmym miejscu w swojej hierarchii wartości, a Ukraińcy – na piątym.

Słownik języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego określa Uczciwość jako:

- „1. Bycie uczciwym, prawość, rzetelność, sumienność (*Widziała, jak ludzki, zupełnie nie dyrektorski miał stosunek do robotników, widziała jego żarliwość partyjną i uczciwość osobistą.*)
2. a) Poważanie, cześć, uszanowanie (*Szlachta uchyliła czapek i skłoniła się z uczciwością.*);
b) honor, godność, dobre imię (*Daję ci słowo uczciwości, że ten zapis zostanie tajemnicą.*)²⁹⁰”.

Wielki słownik języka polskiego podobnie definiuje Uczciwość:

- „1.a) Człowieka; cecha kogoś, kto przestrzega obowiązujących zasad postępowania i nie oszukuje innych (*Żołnierza cechuje uczciwość i rzetelność, samodzielność i inicjatywa w działaniu [...], stanowczość i konsekwencja w postępowaniu oraz dbałość o prezencję i schludny, estetyczny wygląd.*)
b) czynu; cecha czegoś, co świadczy o przestrzeganiu obowiązujących zasad postępowania i nieoszukiwaniu innych (*Jestem świadom, że [...] niektórzy wręcz kwestionują uczciwość naszych intencji.*)²⁹¹”.

Leksem „Щирість” w tłumaczonym słowniku języka ukraińskiego jest definiowany następująco:

- „1. Властивість за значенням чесний (*Снів Марини чарував чистотою і чесністю її юної душі, щирим уболіванням над долею нещасної дівчини.*)
2. Чесна поведінка, чесне, самовіддане ставлення до когось, чогось (*Воронцов дружив з командиром полку, любив його за рішучість та чесність в бою.*)²⁹²”.

Znaczenie powyższego fragmentu jest ujęte w tłumaczeniu, z pominięciem przykładów:

1. Właściwość o znaczeniu uczciwy. 2. Uczciwe zachowanie, uczciwy, bezinteresowny stosunek do kogoś, czegoś.

W wytypowaniu cech konceptualnych brano pod uwagę jedynie znaczenia dotyczące ludzi, gdyż w tym kontekście rozpatrywano tę wartość, w związku z czym w definicjach zachowano tylko część dotyczącą określonego kontekstu. W oparciu o definicje słownikowe zestawiono cechy konceptualne w językach polskim i ukraińskim (Tabela 18).

²⁹⁰ Hasło: *Uczciwość* [w:] *Słownik Języka Polskiego* red. W. Doroszewskiego, [online:] <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/uczciwosc;5510336.html> (dostęp: 10.02.2023).

²⁹¹ Hasło: *Uczciwość* [w:] *Wielki Słownik Języka Polskiego*, [online:] https://wsjp.pl/haslo/do_druku/4068/uczciwosc (dostęp: 10.02.2023).

²⁹² Hasło: *Uczciwość* [w:] *Словник української мови: в 11 томах*, Том 8, 1977, 631 s., [online:] <http://sum.in.ua/s/chesnistj> (dostęp: 10.02.2023).

Tabela 18. Zestawienie cech konceptualnych wyłonionych z definicji słownikowych wartości *Uczciwość* w językach polskim i ukraińskim.

Nazwa kategorii	Słowniki polskojęzyczne	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	<u>Cecha</u> <u>Zachowanie</u> <u>Postępowanie</u>	<u>Cecha</u> <u>Zachowanie</u> <u>Postępowanie</u> Stosunek Relacja
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u> Ludzie/ Społeczeństwo	<u>Osoba/ Ktoś</u>
Pojęcie	Prawość Rzetelność Sumienność Szacunek Cześć	–
Doznanie	–	–
Działanie	<u>Być uczciwym</u> Przestrzegać zasad/ reguł Nie kłamać/ Nie oszukiwać	<u>Być uczciwym</u>
Atrybut	–	Bezinteresownie/ Brak korzyści

Definicje wartości *Uczciwość* są krótko reprezentowane w słownikach, wyodrębniono 13 cech konceptualnych z definicji polskojęzycznych oraz 8 – z definicji ukraińskojęzycznych. Pięć spośród odnotowanych – *Cecha*, *Zachowanie*, *Postępowanie* *Osoba/ Ktoś* oraz *Być uczciwym* wystąpiło w obu językach. W języku ukraińskim żaden znacznik nie został przydzielony do kategorii *Pojęcie* oraz *Doznanie*, natomiast w języku polskim nie znaleziono skojarzeń określających *Doznanie* i *Atrybut*.

Kategoria *Określenie* zawiera 3 odniesienia konotacyjne w języku polskim i 5 w ukraińskim. Jednostka *Cecha*, wskazująca na postrzeganie *Uczciwości* jako ‘elementu opisującego coś lub kogoś, mogącego odróżniać to od innych przedmiotów lub osób’ pojawia się w obu językach. Również w obu językach obecne są wyznaczniki *Zachowanie* oraz *Postępowanie*, ukazujące *Uczciwość* w perspektywie popełnianych czynów. W definicji ze słownika języka ukraińskiego obecne są również przesłanki *Stosunek* oraz *Relacja*, definiujące wartość *Szczerość* jako ‘stosunek do kogoś lub czegoś albo relacje dwóch lub więcej osób’. Obiekty pojawiające się w definicjach to *Osoba/ Ktoś* oraz *Ludzie/ Społeczeństwo*. *Cecha* konceptualna *Osoba/ Ktoś* obecna jest w definicjach pochodzących z obu słowników. Jednostki tej kategorii wskazują na to, że obiektem, o którym jest mowa, jest osoba lub grupa ludzi. Pojęcia, które definiują wartość nadrzędną według słowników polskojęzycznych to synonimiczne odbierane: *Prawość*, *Rzetelność*, *Sumienność*, *Poważanie/ Szacunek* oraz *Cześć*.

Wymienione cechy konceptualne definiują Uczciwość poprzez relację hiponimii. W języku ukraińskim w definicjach nie wystąpiło ani jedno pojęcie z omawianego zakresu.

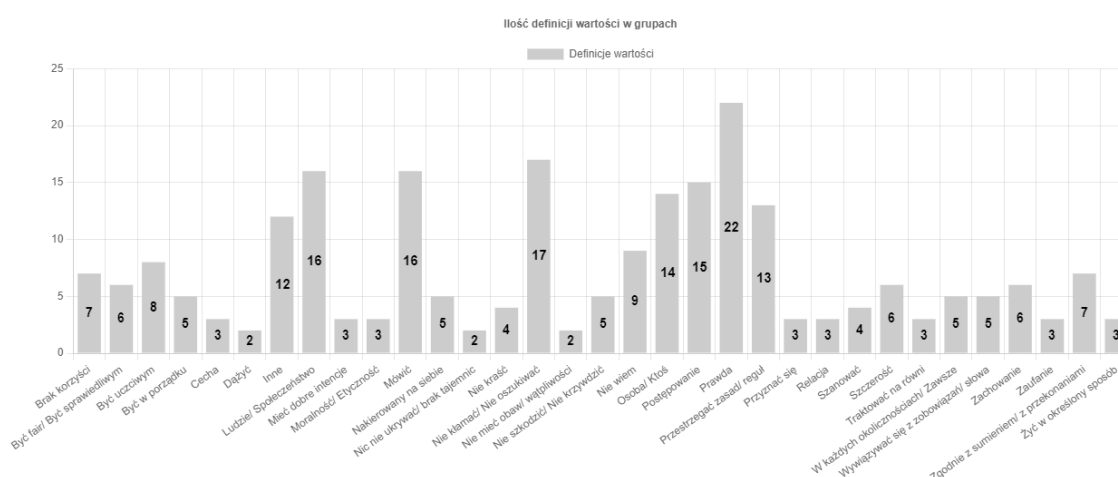
W obu językach w definicjach wystąpiło działanie Być uczciwym, tworzące nazwę czynności od nazwy wartości. Dodatkowo polskojęzyczne definicje zawierają jednostki znaczeniowe Przestrzegać zasad/ reguł oraz Nie kłamać/ Nie oszukiwać. Cecha konceptualna Przestrzegać zasad/ reguł odnosi się do czynności przestrzegania reguł moralnych lub prawnych przyjętych w określonym społeczeństwie. EkspONENT leksykalny Nie kłamać/ Nie oszukiwać odzwierciedla Uczciwość jako cechę wykluczającą z zachowania czynność oszukiwania.

Pojedyncza cecha konceptualna wartości Uczciwość wyłoniona ze słownika ukraińskojęzycznego, skategoryzowana została jako Atrybut, jest to Bezinteresownie/ Brak korzyści. Jednostka opisuje czynności lub postępowanie jako ‘cechę działania podmiotu, przy której celem działania nie jest korzyść podmiotu, ale dobro innej osoby’. Bezinteresowność jako cecha działania podmiotu łączy się z altruizmem jako postawą etyczną, przy której człowiek działa dla dobra innych, nawet za cenę poświęcenia dobra własnego

Żadna cecha nie została egzemplifikowana w tej kategorii w języku polskim.

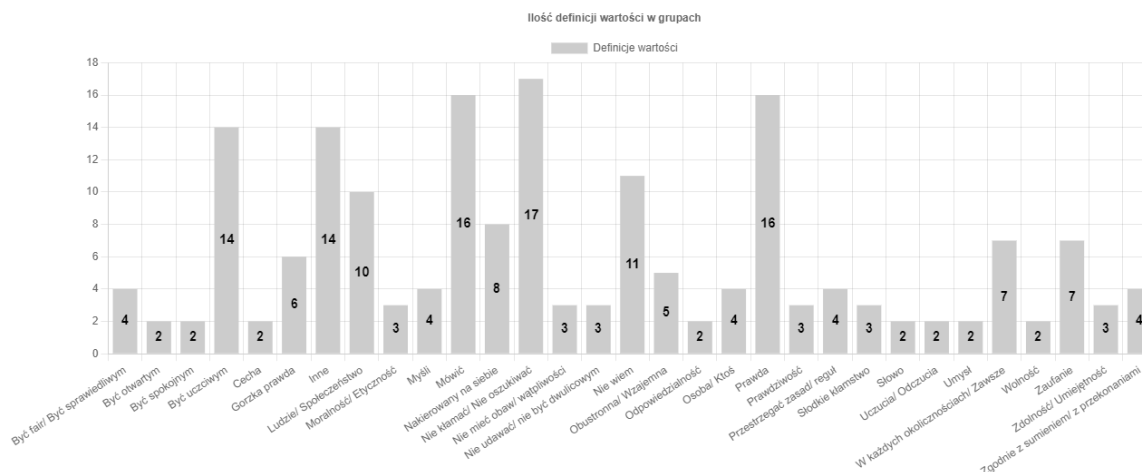
5.6.2 Definicje z wypowiedzi respondentów

Z definicji polskojęzycznych respondentów wartości Uczciwość wyłoniono 30 cech konceptualnych (Rys. 34).

Rysunek 33. Cechy konceptualne wartości Uczciwość wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

Ukraińcy z kolei w swoich odpowiedziach zaproponowali 29 różnych odniesień definiujących tę wartość Rys. 21.

W tabeli poniżej umieszczono zestawienie wszystkich cech konceptualnych w językach polskim i ukraińskim opartych na definicjach słownikowych oraz na odpowiedziach respondentów. Podkreślono cechy, które są tożsame w obu językach, kursywą zaznaczono wykładniki definicji słownikowych, które pojawiły się również w wypowiedziach ankietowanych.

Rysunek 34. Cechy konceptualne wartości *Uczciwość* wyodrębnione z definicji ukraińskojęzycznych respondentów. Źródło: Opracowanie własne.

Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Słowniki polskojęzyczne	Respondenci ukraińskojęzyczni	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	<u>Cecha</u> Relacja Zachowanie Postępowanie	<i>Cecha</i> <i>Zachowanie</i> <i>Postępowanie</i>	<u>Cecha</u> Zdolność/ Umiejętność	<i>Cecha</i> Stosunek Relacja Zachowanie Postępowanie
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u> Ludzie/ Społeczeństwo	<i>Osoba/ Ktoś</i> <i>Ludzie/</i> <i>Społeczeństwo</i>	<u>Osoba/ Ktoś</u> Ludzie/ Społeczeństwo	<i>Osoba/ Ktoś</i>
Pojęcie	<u>Prawda</u> <u>Zaufanie</u> Szczerość	Prawość Rzetelność Sumienność Szacunek Cześć	<u>Prawda</u> <u>Zaufanie</u> Odpowiedzialność Słowo Wolność Słodkie kłamstwo Umysł Moralność/ Etyczność Gorzka prawda Prawdziwość Myśli	—

Doznanie		–	Uczucia/ Odczucia	–
Działanie	<u>Mówić</u> <u>Nie kłamać/ Nie oszukiwać</u> <u>Być uczciwym</u> <u>Nie mieć obaw/ wątpliwości</u> <u>Być fair/ Być sprawiedliwym</u> <u>Przestrzegać zasad/ reguł</u> Mieć dobre intencje Żyć w określony sposób Wywiązywać się z zobowiązań/ słowa Szanować Nie kraść Dążyć Nic nie ukrywać/ brak tajemnic Nie szkodzić/ Nie krzywdzić Traktować na równi Przyznać się Być w porządku	<i>Być uczciwym</i> <i>Przestrzegać zasad/ reguł</i> <i>Nie kłamać/ Nie oszukiwać</i>	<u>Mówić</u> <u>Nie kłamać/ Nie oszukiwać</u> <u>Być uczciwym</u> <u>Nie mieć obaw/ wątpliwości</u> <u>Być fair/ Być sprawiedliwym</u> <u>Przestrzegać zasad/ reguł</u> Nie udawać/ nie być dwulicowym Być otwartym Być spokojnym	<i>Być uczciwym</i>
Atrybut	W każdych okolicznościach/ Zawsze Zgodnie z sumieniem/ z przekonaniami Nakierowany na siebie Brak korzyści	–	W każdych okolicznościach/ Zawsze Zgodnie z sumieniem/ z przekonaniami Nakierowany na siebie Obustronna/ Wzajemna	Bezinteresownie/ Brak korzyści

Określenie

W procesie konceptualizacji pojęcia Uczciwość wyodrębniono 4 odniesienia w języku polskim oraz 2 w języku ukraińskim, określające tę wartość. Wspólne dla obu języków określenie – Cecha – pojawiło się również w definicjach słownikowych w obu językach. Oprócz wymienionej jednostki w języku polskim wyodrębniono cechy: Relacja, Zachowanie oraz Postępowanie. Dwa ostatnie znaczniki znalazły się również w hasłach słownikowych w języku polskim. Ukraińskojęzyczni respondenci, z kolei, określili analizowaną wartość jako Zdolność/ Umiejętność.

Wykładnik konotacyjny w postaci leksemu Cecha określa omawianą wartość jako jeden ze składników, ‘element wyróżniający przypisywany komuś lub czemuś’. Znacznik pojawił się w wypowiedziach Polaków 3 razy (np. „(...) to cecha (...)”, „Cecha charakteru (...)”, „(...) cechuje (...)”), a w wypowiedziach Ukraińców – 2 razy (np. „(...) *якість* (...)”).

W definicjach ukraińskojęzycznych trzykrotnie pojawiło się również określenie Zdolność/ Umiejętność (np. „*Здатність* (...)”, „*Вміння* (...)”).

Polskojęzyczna społeczność zaproponowała określenie Relacja, cecha ta pojawiła się w wypowiedziach 3% respondentów (np. „(...) co w wyniku daje zdrową i konsekwentną relację”, „(...) w relacji (...)”). Znacznik opisuje omawianą wartość jako ‘stosunek lub zależność między przedmiotami’ lub ‘związek zachodzący między ludźmi lub grupami społecznymi’.

Cechy konceptualne Zachowanie oraz Postępowanie sytuują Uczciwość jako pewną postawę, sposób zachowywania się. Związek konotacyjny z Zachowaniem występuje w wypowiedzi 6% badanych z Polski (np. „Zachowanie (...)”, „(...) zachowujący się (...)”, „(...) poprzez zachowania (...)”) a Postępowanie – w 15% (np. „Postępowanie wg (...)”, „Postępowanie zgodnie (...)”, „(...) działać (...)”, „robienie (...)”, „(...) postępuje (...)”, „Działanie w taki sposób (...)”).

Obiekt

Kategoria zawiera po dwie jednostki znaczeniowe wyłonione z odpowiedzi Polaków oraz z odpowiedzi Ukraińców. Cechy konceptualne Osoba/ Ktoś oraz Ludzie/ Społeczeństwo są elementami wspólnymi, wyodrębnionymi przez obie społeczności językowe.

Cecha konceptualna Osoba/ Ktoś określająca obiekt, który łączy się podmiotowo z wartością pojawiła się w wypowiedziach Polaków (14%), (np. „(...) względem tamtej osoby”, „(...) w stosunku do innego człowieka (...)”, „(...) pomiędzy osobami”, „(...) w stosunku do drugiej osoby”, „(...) wobec kogoś”, „osoba (...)”) oraz zaledwie w wypowiedziach 4% Ukraińców (np. „(...) людини (...)”, „(...) людина (...)”, etc.).

Do eksponentów znaczenia Uczciwości w aspekcie Ludzie/ Inni odwołało się 10% respondentów z Ukrainy (np. „Bci (...)”, „(...) всі люди (...)”, „(...) з іншими”, „(...) з людьми і люди (...)”, „(...) оточуючих”) oraz 16% z Polski (np. „(...) innym (...)”, „(...) wobec innych (...)”, „(...) innych osób”), akcentując w ten sposób czynnik ludzki w tej kategorii.

Pojęcie

W analizie definicji ankietowych wyodrębniono 3 cechy w języku polskim oraz 11 cech w języku ukraińskim, skategoryzowanych w odpowiednie grupy pojęć. Zarówno polskojęzyczni, jak i ukraińskojęzyczni ankietowani użyli w swoich definicjach jednostek znaczeniowych odnoszących się do cech Prawda oraz Zaufanie. Mieszkańcy Polski oprócz wspomnianych wyżej wartości wykorzystali również znacznik Szczerść. Z wypowiedzi młodzieży z Ukrainy wyodrębniono dodatkowo cechy: Odpowiedzialność, Moralność/ Etyczność, Wolność, Prawdziwość, Słowo, Słodkie kłamstwo, Umysł, Myśli, Gorzka prawda.

Warto zwrócić uwagę, że żadna z powyższych relacji w odniesieniu do tej kategorii nie pojawiła się w definicjach słownikowych.

Pojęcie Prawda użyte zostało w różnych definicjach zaproponowanych przez Polaków 22 razy (np. „(...) *prawdy*”, „*Prawdomówność*”, „(...) *całej prawdy*”, „(...) *do prawdy* (...)”, „*Mówimy prawdę*”), a w definicjach Ukraińców – 16 razy (np. „(...) *правды*”, „(...) *правда*”, „*Правда*”). Cecha wskazuje na Prawdę, czyli odniesienie do ‘właściwość sądów polegającej na ich zgodności z faktycznym stanem rzeczy, których dotyczą’ jako centralne pojęcie użyte do zdefiniowania Uczciwości.

Cechy konceptualne zaproponowane z tej kategorii można zakwalifikować do tych, które nazywają wartości graniczące z uczciwością, do elementów składających się na treść znaczeniową cechy oraz pojęć będących komponentami wartości.

W obu językach pojawiła się wartość Zaufanie, mieszkańcy Ukrainy odwołali się do tej cechy 7 razy (np. „*Довіра* (...)”, „*Довіряти* (...)”) a mieszkańcy Polski – 3 (np. „*Zaufanie* (...)”, „(...) *możemy zaufać* (...)”, „(...) *czyjegoś zaufania*”).

Definicje polskojęzyczne zawierają również odniesienia konceptualne do Szczerości, takie notacje pojawiły się w 6 przypadkach (np. „(...) *szczerość* (...)”, „(...) *szczerym człowiekiem*”, „(...) *szczery*”).

Społeczność ukraińskojęzyczna zaznacza, że wartość wywiera konotację w sobie zakres odczuwania odpowiedzialności, znacznik Odpowiedzialność obecny jest w 2 wypowiedziach (np. „(...) *брату відповідальність* (...)”, „*Відповідальність*”). Również 2% badanych definiuje Uczciwość poprzez pojęcie Wolności (np. „*свобода* (...)”). Niektórzy respondenci używają w swoich wypowiedziach wskaźników leksykalnych odnoszących się pojęć etycznych Moralności lub Etyczności, które pojawiają się w definicjach 3% ankietowanych (np. „*моральна якість* (...)”, „*Норми етики* (...)”). Cecha konceptualna Prawdziwość została użyta w 3 wypowiedziach ukraińskojęzycznych (np. „*Правдивість*”, „(...) *тим що є насправді*”).

Dodatkowo w 2 odpowiedziach pojawiają się jednostki, wskazujące na konotacje z wyrazem Słowo (np. „(...) *кожне слово буде тим що є* (...)”, „(...) *у висловленні* (...)”), oraz z wyrazem Umysł (np. „*Розум людини*”, „(...) *спокійний розум*”). W odpowiedziach 4% badanych znalazła się przesłanka nt. Myśli (np. „(...) *те що думаєш*”, „*те що на думці*”). Warto zwrócić uwagę na jednostki Słodkie kłamstwo oraz Gorzka prawda, które są elementami przysłówia „Lepsza gorzka prawda niż słodkie kłamstwa” („Краще гірка правда, ніж солодка брехня”), ale też zestawione ze sobą na zasadzie antynomii. Cecha konceptualna Słodkie kłamstwo obecna jest w odpowiedziach 3% ankietowanych z Ukrainy (np. „(...) *солодка*

брехня”, „(...) *за солодку брехню*”, etc.), a Gorzka prawda – w 6% (np. „*Яка би не була гірка правда (...)*”, „(...) *правду, яка б вона не була*”, „*Краща гірка правда (...)*”).

Doznanie

W tej kategorii znalazła się tylko jedna cecha, wyodrębniona z odpowiedzi ankietowanych z Ukrainy. Jest to odniesienie do Uczucia/ Odczucia i oznacza ‘wrażenia, które się odczuwa oraz to, co można odczuwać zmysłami’. Do takich znaczników odwołali się respondenci w definiowaniu Uczciwości 2% przypadków (np. „(...) *почуття (...)*”).

Działanie

Najliczniej reprezentowaną kategorią opisie wartości Uczciwość jest Działanie. Przypisano do niego 17 konotacji leksykalnych kojarzonych z definicjami w języku polskim oraz 9 konotacji powiązanych z definicjami w języku ukraińskim. Wśród cech konceptualnych znalazło się 6 takich, które pojawiły się w wypowiedziach reprezentantów w obu językach: Mówić, Nie kłamać/ Nie oszukiwać, Być uczciwym, Nie mieć obaw/ wątpliwości, Być fair/ Być sprawiedliwym oraz Przestrzegać zasad/ reguł. Respondenci z Ukrainy odwołali się w swoich wypowiedziach do znaczników Nie udawać/ Nie być dwulicowym, Być otwartym oraz Być spokojnym. Polska społeczność językowa zawarła dodatkowo w definicjach: Mieć dobre intencje, Żyć w określony sposób, Wywiązać się z zobowiązań/ z słowa, Szanować, Nie kraść, Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic, Nie szkodzić/ Nie krzywdzić, Traktować na równi, Przyznać się, Być w porządku, Dążyć, a więc znaczniki wyrażone głównie bezokolicznikami. Wśród wymienionych znalazły się i takie, które obecne były w definicjach słownikowych w języku polskim (Być uczciwym, Przestrzegać zasad/ reguł, Nie oszukiwać, Szanować) oraz ukraińskim (Być uczciwym).

Cechy konceptualne z danej kategorii można podzielić na 2 grupy znaczeniowe: co należy robić i czego nie należy robić. Pierwsza zawiera pożądane czynności w kontekście omawianej wartości a druga – niedopuszczalne.

Cecha konceptualna Mówić została użyta przez 16% respondentów z Polski (np. „*Mówienie (...)*”, „(...) *mówisz*”, „(...) *powiedziane*”, „(...) *prawdomówny (...)*”) oraz 16% respondentów z Ukrainy (np. „*Говорити (...)*”, „*говорили (...)*”, „(...) *кажеш (...)*”, „*Висловлювати (...)*”, „(...) *Сказав (...)*”).

Bezpośrednio do nazwy wartości odnosi się czynność określana jako Być uczciwym, której użyło w definicjach 8% polskojęzycznych ankietowanych (np. „(...) *uczciwa (...)*”, „*Bycie*

uczciwym (...)”, „*Jesteśmy (...) uczciwi (...)*”) oraz 14% ukraińskojęzycznych respondentów (np. „*(...) чесний*”, „*Бути чесним (...)*”, „*(...) чесні люди (...)*”).

W opinii obu narodowości Uczciwość wiąże się z przestrzeganiem reguł obowiązujących w społeczeństwie i w państwie. Cecha Przestrzegać zasad/ reguł została wytypowana w 13% definicji polskojęzycznych (np. „*(...) pewnego zestawu reguł (...)*”, „*Przestrzeganie reguł (...)*”, „*(...) zgodne z przepisami (...)*”, „*(...) zgodnie z przyjętymi zasadami społecznymi (...)*”, „*(...) zgodnie z normami*”) oraz w 4% ukraińskojęzycznych (np. „*(...) перед законом і т.д.*”, „*(...) вимог моральності (...)*”, „*Норми (...)*”).

Zgodnie z przewidywaniem definiuje się Uczciwość również jako bycie sprawiedliwym w stosunku do innych. Użycie eksponentów Być fair/ Być sprawiedliwym znajduje potwierdzenie w 6% wypowiedzi Polaków (np. „*bycie fair wobec (...)*”, „*Bycie sprawiedliwym (...)*”, „*Być wobec kogoś fair*” itp.) oraz w 4% wypowiedzi Ukraińców (np. „*Завжди справедливо обходитися (...)*”, „*Бути справедливим*”, „*Порядність (...)*”).

Cechę Mówić konkretyzuje z kolei znacznik Nie kłamać/ Nie oszukiwać, negujący mówienie kłamstw w kontekście wartości Uczciwość. Taka konstrukcja obecna jest w odpowiedziach 17% Polaków (np. „*(...) nie kłamiemy (...)*”, „*(...) brak kłamstwa (...)*”, „*(...) nie okłamujemy (...)*”, „*Nie oszukiwać (...)*”, „*Brak oszukiwania (...)*”, „*Gdy osoba nie oszukuje*”) oraz w odpowiedziach 17% Ukraińców (np. „*(...) не обманювати*”, „*(...) не брешуть*”, „*Відсутність брехні (...)*”, „*(...) ніж збрехати*”, „*(...) нема обману*”).

Ostatnia wspólna cecha Nie mieć obaw/ wątpliwości określa zachowanie osoby, która jest pewna co do swojego postępowania i nie odczuwa niepewności w działaniu. Do cechy tej odwołano się w 2% definicji polskojęzycznych (np. „*nie ma wątpliwości (...)*”, „*(...) bez obawy o cokolwiek*”) oraz w 3% ukraińskojęzycznych (np. „*(...) не чекати несподіванок*”, „*(...) не боятися наслідків*”, „*Відсутність страху (...)*”).

Mieszkańcy Ukrainy użyli też innych jednostek do definiowania omawianej wartości. Z czynności pożądanых wymienione zostały cechy Być otwartym oraz Być spokojnym. W odpowiedziach 2% ankietowanych znalazła się przesłanka Być otwartym (np. „*відкритися (...)*”, „*(...) все на прямо*”), w 2% Być spokojnym (np. „*(...) спокійніше на серці*”, „*(...) спокійний розум (...)*”). Czynność niepożądana to Nie udawać/ Nie być dwulicowym, wystąpiła w 3 wypowiedziach (np. „*(...) без масок*”, „*(...) маніпулювати – це справи нищої людини (...)*”, „*(...) без подвійних стандартів (...)*”).

Zaproponowane przez Polaków jednostki konotacyjnie związane z wartością można podzielić na 2 grupy. Do grupy aktywności, które, zdaniem respondentów, są pożądane zaliczono Mieć dobre intencje, użyte w 3% wypowiedzi (np. „*Posiadanie dobrych intencji*

(...)", „(...) polega na dobrych intencjach (...)", „(...) coś dla dobra ogółu (...)", Życ w określony sposób wystąpiło w wypowiedziach 3% respondentów (np. „*Życie tak, aby nikt nigdy przeze mnie nie cierpiał*", „(...) życie z zasadami", „*Prowadzenie takiego życia, żeby mieć czyste sumienie*"), Wywiązać się z zobowiązań/ z słowa w wypowiedziach 5% (np. „(...) wywiązywane się z zobowiązań/ obietnic", „(...) wywiązywanie się z danego słowa", „(...) wywiązywanie się z obowiązków i zobowiązań, itp."), Szanować w wypowiedziach 4% badanych (np. „(...) szanowanie cudzej własności", „(...) szacunek do innych ludzi lub ich wartości", „(...) szacunek do pewnego zestawu reguł i ludzi (...)", „*Poważanie drugiego człowieka*"), Traktować na równi (3% wypowiedzi), (np. „(...) postawić się na równi", „*Zachowanie wobec innych tak, jak sami chcielibyśmy być traktowani*", „*Traktować innych jak siebie*"), Przyznać się (3% wypowiedzi), (np. „*Przyznanie się do błędu (...)*", „(...) tylko się przyznaje (...)", „*Przyznanie się do prawdy(...)*") oraz Być w porządku (5% wypowiedzi) (np. „*Bycie w porządku (...)*", „*Być w porządku(...)*").

W opinii ankietowanych z Polski występują 4 działania, których nie powinno się podejmować, jeśli jest się uczciwym. Cecha konceptualna Nie kraść (4% wypowiedzi), (np. „*Nie kradnij*", „(...) nie kradnięcie", „*Nie ruszaj tego co nie twoje*", etc.), Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic (2%), (np. „*Nie ma tajemnicy (...)*", „*Nie ukrywanie czegokolwiek*") , Nie szkodzić/ Nie krzywdzić (5% definicji), (np. „(...) *Działanie (...) by (...) nie szkodziło innym ludziom*", „*Życie tak aby nikt nigdy przeze mnie nie cierpiał*", „(...) nie ranienie", „(...) nie chcemy zrobić im krzywdy (...)", „(...) niewykorzystanie okazji do wzbogacenia się cudzym kosztem").

Atrybut

Atrybuty opisujące omawianą wartość w wypowiedziach badanych pojawiły się w obu językach, pomimo ich braku w definicjach słownikowych w języku polskim. W tej kategorii odnotowano 2 wspólne cechy konceptualne: W każdych okolicznościach/ Zawsze oraz wariantywne Zgodnie z sumieniem/ z przekonaniami. Polskojęzyczne definicje odwoływały się również do jednostki znaczeniowej Brak korzyści, zaś ukraińskojęzyczne – do notacji w postaci Obustronna/ Wzajemna.

Pierwsza ze wspólnych właściwości konotacyjnych – W każdych okolicznościach/ Zawsze – skupia się na określeniu warunków i okoliczności wartości Uczciwość. Zgodnie z definicjami 5% Polaków (np. „(...) *nawet w najgorszej sytuacji*", „(...) *bez względu na wszystko*", „(...) *zawsze (...)*") oraz 7% Ukraińców (np. „*Зажду (...)*", „(...) *у будь якій ситуації*", „(...) *у всьому*") uczciwym powinno się być zawsze, w każdych okolicznościach.

Odwołania do znacznika Nakierowany na siebie, wskazującego na podmiot wypowiedzi, odnaleziono w definicjach 8% ukraińskich obywateli (np. „(...) *чесні з тобою*”, „(...) *довіряти собі*”, „*не брехати іншим і самому собі*”) oraz w 5% polskich obywateli (np. „*bycie fair wobec siebie samego (...)*”, „*być sprawiedliwym wobec innych jak i siebie*”)

Postępowanie zgodnie z sumieniem lub zgodnie z przekonaniami definiuje Uczciwość zdaniem 7% przedstawicieli społeczności polskojęzycznej (np. „(...) *żeby mieć czyste sumienie*”, „(...) *kierowanie się sumieniem*”, „(...) *w zgodzie (...) z przekonaniami*”) oraz 4% społeczności ukraińskojęzycznej (np. „(...) *у висловленні своїх поглядів*”, „(...) *не зраджує своїм принципам*”, „*Чисте сумління*”).

Dodatkowo 5% spośród badanych mieszkańców Ukrainy stwierdza, że Uczciwość powinna być Wzajemna/ Obustronna (np. „*Взаємна*”, „(...) *один одному*”, „(...) *друг з другом*”), a 7% spośród badanych mieszkańców Polski – że cechą definiującą jest Brak korzyści (np. „(...) *a nie własną korzyścią*”, „(...) *na moją lub cudzą niekorzyść*”, „(...) *niewykorzystywanie okazji do wzbogacenia się cudzym kosztem*”).

Inne

Nie udało się stworzyć oddzielnych grup dla jednostek znaczeniowych reprezentowanych przez 12% komponentów zawartych w definicjach Polaków oraz 12% jednostek w definicjach Ukraińców.

Odpowiedzi respondentów z Polski można skategoryzować jako Działanie (np. „*Nie dążenie do celu po trupach*”, „*Mówienie sobie o wszystkim*”, „(...) *traktowanie każdego na tyle ile zasłużył*”, „*Możliwość powierzenia ważnych kwestii (...)*”, „(...) *zdolność do bycia dobrym, prawdziwym (...)*”, „(...) *znalezienie czyjejs rzeczy i oddanie mu jej*”), Pojęcie (np. „*Szacunek do pieniędzy*”) oraz Atrybut (np. „(...) *gdy nikt się nie dowie*”, „*Rzetelny (...)*”).

Społeczność ukraińskojęzyczna odwołała się dodatkowo do cech skategoryzowanych głównie jako pojęcia (np. „*Доброта, позитив*”, „*Виховання*”, „(...) *цілковита ясність*”, „*Результативність*”, „*Наповнення*”, „*Культура*”, „*Щирість*”). Oprócz powyższych wyróżników konotacji pojawiły się jednostki nazywające czynności (np. „*Знаєш що робиш*”, „*Прийняття себе і свого досвіду (...)*”, „*Необхідність в отриманні реальної думки людей*”) oraz określenia (np. „*Основа відносин*”, „*Показник духовного зростання*”).

9% respondentów z Polski oraz 11% respondentów z Ukrainy nie udzieliło odpowiedzi.

Podsumowanie

Wartość Uczciwość usytuowana została na 8 miejscu w hierarchii polskojęzycznych respondentów oraz na 5 miejscu w hierarchii ukraińskojęzycznych przedstawicieli. Leksem ten został krótko zdefiniowany w słownikach: w języku polskim wyłoniono 13 jego cech konceptualnych, a w ukraińskim – tylko 8. W obu językach pojawiły się odniesienia konotacyjne, takie jak: Cecha, Zachowanie oraz Postępowanie z kategorii Określenie, konotacja Osoba/ Ktoś z kategorii Obiekt oraz konotacja Być uczciwym z kategorii Działanie. Reszta znaczników okazała się niepowtarzalna dla każdego języka. W kategorii Określenie oprócz nazwanych cech w języku ukraińskim odwoływano się również do konotacji Stosunek oraz Relacja. Przedstawiciele polskiej społeczności językowej odnieśli się również do jednostek Ludzie/ Społeczeństwo z kategorii Obiekt. Kategoria pojęcia, w której zabrakło jednostek leksykalnych w języku ukraińskim, w polskim zawiera cechy Prawość, Rzetelność, Sumiennność, Szacunek oraz Cześć. Oprócz wymienionych wartości Polacy użyli znaczników Przestrzegać zasad/ reguł oraz Nie kłamać/ Nie oszukiwać, zakwalifikowanych do kategorii Działania, natomiast Ukraińcy odwołali się do cechy Bezinteresownie/ Brak korzyści w kategorii Atrybut.

Na podstawie odpowiedzi ankietowanych wyodrębniono 30 cech w języku ukraińskim oraz 29 – w języku polskim. Polacy zaproponowali 16 unikalnych cech, Ukraińcy – 15, wspólnych okazało się 14 jednostek. Zaczynając od pierwszej kategorii, warto zaznaczyć, że znacznik Cecha jako jedyne określenie obecna jest w odpowiedziach obu grup językowych. Respondenci z Ukrainy dodatkowo odwołują się do cech Zdolność/ Umiejętność, a respondenci z Polski – do: Relacja, Zachowanie oraz Postępowanie. Ankietowani z obu krajów wytypowali takie jednostki, jak: Osoba/ Ktoś oraz Ludzie/ Społeczeństwo w grupie Obiekt.

Zaledwie dwa pojęcia Prawda i Zaufanie obecne są w odpowiedziach uzyskanych w obu językach. Polacy zaproponowali dodatkowo wartość Szczerość jako składnik Uczciwości, natomiast Ukraińcy użyli całej listy unikalnych cech w tej kategorii. Jednostki zaproponowane przez respondentów z Ukrainy można podzielić na te, które dotyczą czynności mówienia (Słowo, Słodkie kłamstwo, Gorzka prawda), myślenia (Umysł, Myśli) oraz pojęć abstrakcyjnych o węższym lub szerszym zakresie znaczeniowym (Odpowiedzialność, Wolność, Moralność/ Etyczność, Prawdziwość).

W kategorii Działania społeczność polskojęzyczna zaproponowała sporo jednostek semantycznych. Członkowie obu społeczności uważają, że Uczciwością wiąże się z pewnym wzorcem zachowania. Osoba uczciwa, zdaniem respondentów, nie kłamie, nie oszukuje, nie ma obaw lub wątpliwość, jest fair wobec innych, przestrzega ogólnie aprobowanych zasad i reguł. Pomimo wspólnych cech konceptualnych Polacy odwołali się do 11 unikalnych wartości

konceptualnych. Pierwsza podgrupa znaczeniowa dotyczy czynności, których nie powinno się robić, tworzą ją zaprzeczenia: Nie kraść, Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic, Nie szkodzić/ Nie krzywdzić. Kolejne aspekty Uczciwości dotyczą zalecanych działań oraz określają postawę osoby szczerzej: Mieć dobre intencje, Żyć w określony sposób, Dążyć, Wywiązywać się z zobowiązań/ słowa, Szanować, Traktować na równi, Przyznać się oraz Być w porządku. Ukraińcy użyli tu eksponentów: Nie udawać/ Nie być dwulicowym, Być otwartym oraz Być spokojnym.

W języku ukraińskim pojawiła się tylko jedna cecha, skategoryzowana jako Doznanie – Uczucia/ Odczucia, natomiast w języku polskim zabrakło notacji w tej kategorii. Przedstawiciele obu grup językowych odwołali się do atrybutów W każdych okolicznościach/ Zawsze, Zgodnie z sumieniem/ z przekonaniami oraz Nakierowany na siebie. Polskojęzyczni respondenci użyli dodatkowo elementu Brak korzyści, a ukraińskojęzyczni – Obustronna/ Wzajemna.

Najczęściej odwoływano się do znaczników: Prawda (22% PL 16% UA), Nie kłamać/ Nie oszukiwać (17% PL 17% UA), Mówić (16% PL 16% UA), Ludzie/ Społeczeństwo (16% PL 10% UA). W poszczególnych językach często używane cechy to Przestrzegać zasad/ reguł (13% PL) oraz Postępowanie (15% PL) w języku polskim, oraz Być uczciwym (14% UA) w języku ukraińskim.

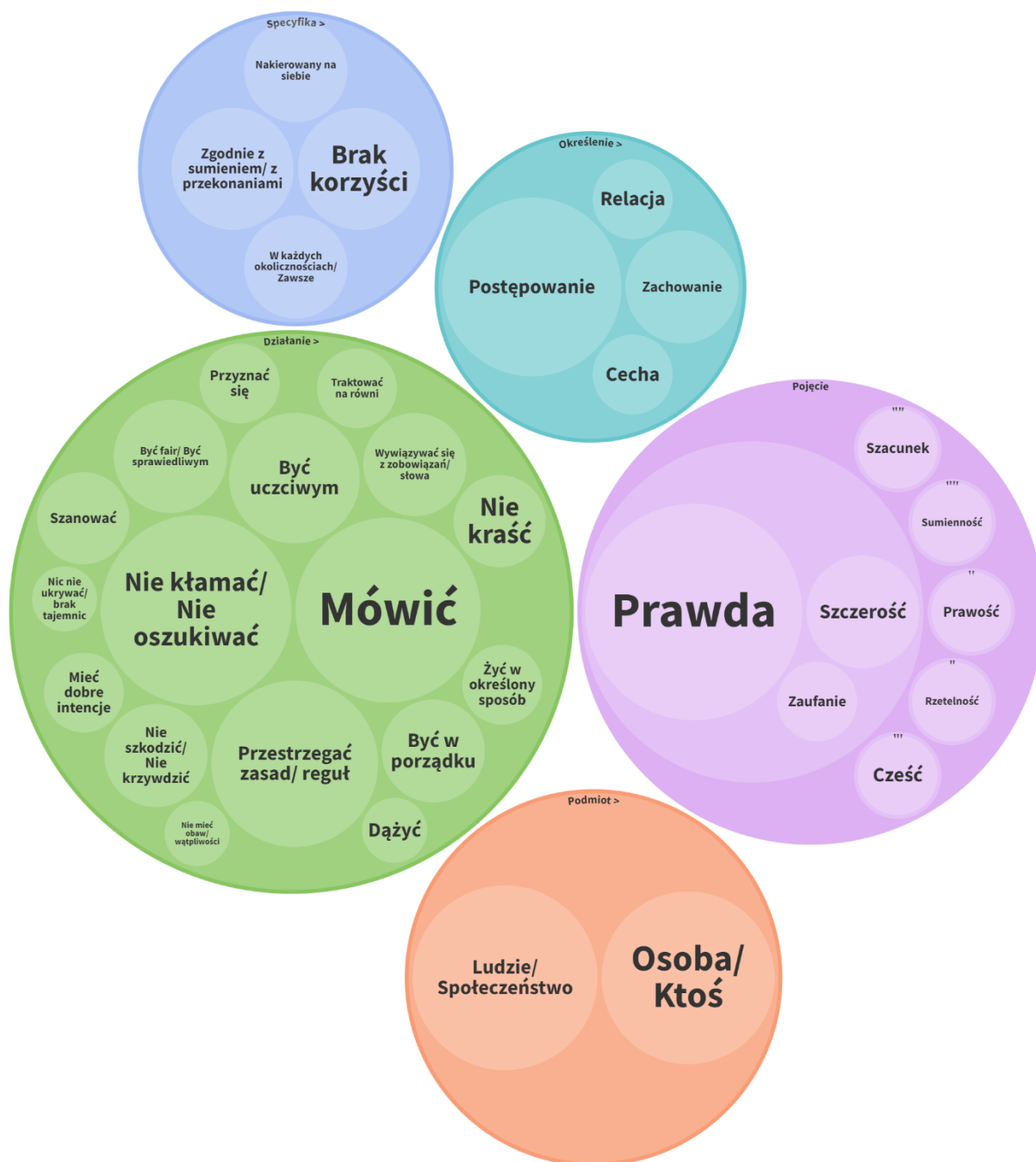
W Tabeli 19 umieszczono liczbowe zestawienie cech konceptualnych na podstawie definicji zaproponowanych przez respondentów polskojęzycznych oraz ukraińskojęzycznych.

Tabela 19. Zestawienie podkategorii definicji wartości Uczciwość w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.

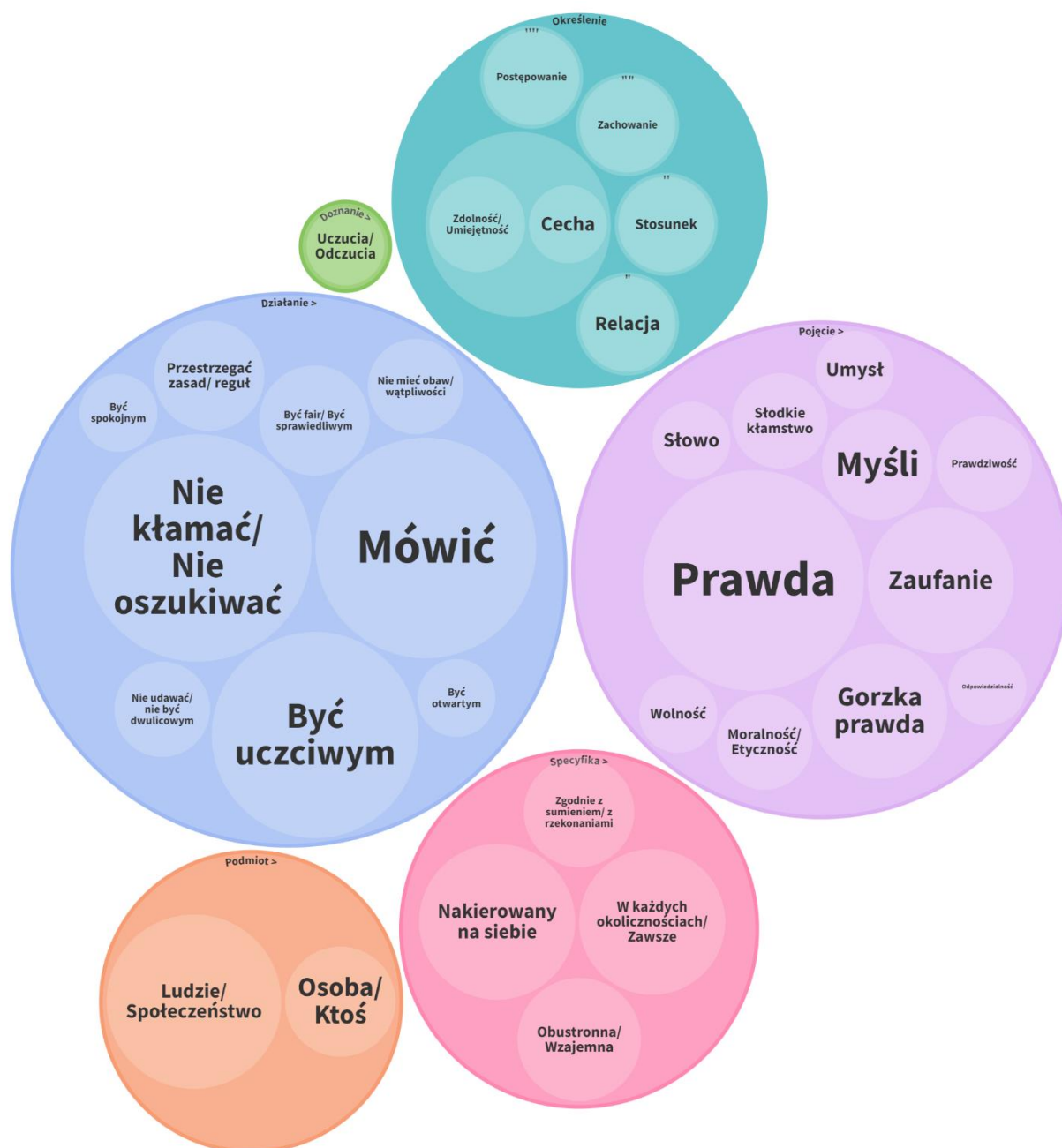
Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Ilość wystąpień	Respondenci ukraińskojęzyczni	Ilość wystąpień
Określenie	<u>Cecha</u>	3%	<u>Cecha</u>	2%
	Relacja	3%	Zdolność/ Umiejętność	3%
	Zachowanie	6%		
	Postępowanie	15%		
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u>	14%	<u>Osoba/ Ktoś</u>	4%
	<u>Ludzie/ Społeczeństwo</u>	16%	Ludzie/ Inni	10%
Pojęcie	<u>Prawda</u>	22%	<u>Prawda</u>	16%
	<u>Zaufanie</u>	3%	<u>Zaufanie</u>	7%
	Szczerość	6%	Odpowiedzialność	2%
			Słowo	2%
			Wolność	2%
			Słodkie kłamstwo	3%
			Umysł	2%

			Moralność/ Etyczność	3%
			Gorzka prawda	6%
			Prawdziwość	3%
			Myśli	4%
Doznanie	–		Uczucia/ Odczucia	2%
Działanie	<u>Mówić</u>	<u>16%</u>	<u>Mówić</u>	<u>16%</u>
	<u>Nie kłamać/ Nie oszukiwać</u>	<u>17%</u>	<u>Nie kłamać/ Nie oszukiwać</u>	<u>17%</u>
	<u>Być uczciwym</u>	<u>8%</u>	<u>Być uczciwym</u>	<u>14%</u>
	<u>Nie mieć obaw/ wątpliwości</u>	<u>2%</u>	<u>Nie mieć obaw/ wątpliwości</u>	<u>3%</u>
	<u>Być fair/ Być sprawiedliwym</u>	<u>6%</u>	<u>Być fair/ Być sprawiedliwym</u>	<u>4%</u>
	<u>Przestrzegać zasad/ reguł</u>	<u>13%</u>	<u>Przestrzegać zasad/ reguł</u>	<u>4%</u>
	Mieć dobre intencje	3%	Nie udawać/ nie być dwulicowym	3%
	Żyć w określony sposób	3%	Być otwartym	2%
	Dążyć	2%	Być spokojnym	2%
	Wywiązywać się z zobowiązań/ słowa	5%		
	Szanować	4%		
	Nie kraść	4%		
	Nic nie ukrywać/ brak tajemnic	2%		
	Nie szkodzić/ Nie krzywdzić	5%		
	Traktować na równi	3%		
	Przyznać się	3%		
	Być w porządku	5%		
Atrybut	<u>W każdych okolicznościach/ Zawsze</u>	<u>5%</u>	<u>W każdych okolicznościach/ Zawsze</u>	7%
	<u>Zgodnie z sumieniem/ z przekonaniami</u>	<u>7%</u>	<u>Zgodnie z sumieniem/ z przekonaniami</u>	4%
	<u>Nakierowany na siebie</u>	<u>5%</u>	Nakierowany na siebie	8%
	Brak korzyści	7%	Obustronna/ Wzajemna	5%
Inne		12%		12%
Nie wiem		9%		11%

Na podstawie wyników uzyskanych z analizy semantycznej stworzono koncept wartości Uczciwość w postrzeganiu Ukraińców (Rys. 37) oraz Polaków (Rys. 36).

Rysunek 35. Konceptualizacja wartości Uczciwość w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.

Rysunek 36. Konceptualizacja wartości Uczciwość w językowym obrazie świata Ukraińców. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish

5.7 Szczerość (Щирість)

5.7.1 Definicje słownikowe

Kolejna wartość, kategoryzowana jako moralna, to Szczerość znajdująca się na piątym miejscu w hierarchii wartości Polaków oraz na siódmym miejscu w hierarchii Ukraińców.

Jednostka aksjologiczna, o której mowa, została zdefiniowana w *Słowniku języka polskiego* pod redakcją W. Doroszewskiego następująco.

„1. Rzeczownik od szczerzy (*O wszystkim mówiła bez blagi i obłudy, ze szczerością nie dopuszczającą wykrętów*)”²⁹³.

Rozległej sformułowano definicję w *Wielkim słowniku języka polskiego*, zgodnie z którą Szczerość to cecha rozumiana jako:

„1.a) Człowieka; cecha kogoś, kto nie ukrywa swoich uczuć, myśli i zamiarów (*Rozbrajająca szczerość dyrektorów nie pozostawiła im złudzeń. W szpitalu jest bardzo źle i prawdopodobnie szybko nie będzie lepiej.*);
b) żalu; cecha czegoś, co jest właściwe zachowaniu osoby, która nie ukrywa swoich uczuć, myśli i zamiarów (*Trudno wątpić w szczerość tych życzeń [...].*);
c) uśmiechu; cecha czegoś, co jest charakterystyczne dla wyglądu osoby, która nie ukrywa swoich uczuć, myśli i zamiarów (*Pozostawił w mojej pamięci swój uśmiech pełen dobroci i szczerości.*)”²⁹⁴.

W języku ukraińskim „Щирість” zdefiniowana jest jako:

„1. Властивість за значенням щирий (*Енергія, що нею пройнято було всю його постать, врода, палкість, щирість – все це надзвичайно вражало дівчину.*);
// щире ставлення, стосунки між ким–небудь (*– Не гадайте [пане адвокат], що мужик вірить у вашу щирість до нього.*);
// по щирості: а) у сполученні з дієсловами балакати, розмовляти, сказати і т. ін.: відверто, не приховуючи нічого (*– От компанію твоїх молодих товаришок я люблю. Ці мені приємні! Зійдуться до тебе. любенько й по щирості балакають, читають сучасні книжки, говорять про сучасні ідеї.*); б) у сполученні з дієсловами давати, дарувати, наділяти і т. ін.: не шкодуючи, щедро (*Він дістав цукерки в блискучих обгортках й по щирості обділив Франку, Кулину, Ясю – всіх дівчат.*)”²⁹⁵.

Znaczenie powyższej definicji jest ujęte w tłumaczeniu, z pominięciem przykładów:

1. Właściwość o znaczeniu szczerzy; // szczerzy stosunek, szczere relacje pomiędzy kimkolwiek;
//po szczerości a) w połączeniu z czasownikami mówić, rozmawiać, powiedzieć i in.: otwarcie,

²⁹³ Hasło: *Szczerość* [w:] *Słownik Języka Polskiego* red. W. Doroszewskiego [online:] <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/szczerosc:5503605.html> (dostęp: 10.02.2023).

²⁹⁴ Hasło: *Szczerość* [w:] *Wielki słownik języka polskiego*, [online:] https://wsjp.pl/haslo/do_druku/56044/szczerosc (dostęp: 10.02.2023).

²⁹⁵ Hasło: *Szczerość* [w:] *Словник української мови: в 11 томах*, Том 11, 1980, 586 s., [online:] <http://sum.in.ua/s/shhyristj> (dostęp: 10.02.2023).

nie ukrywając niczego; b) w połączeniu z czasownikami dawać, darować, obdarzać i in.: nie żałując, szczodrze.

W wytypowaniu cech konceptualnych brano pod uwagę jedynie znaczenia dotyczące ludzi, gdyż w tym kontekście rozpatrywano tę wartość, w związku z czym w definicjach zachowano tylko część dotyczącą tej kwestii. W Tabeli 20 przedstawiono zestawienie cech konceptualnych wyłonionych w definicji słownikowych pochodzących z obu języków.

Tabela 20. Zestawienie cech konceptualnych wyłonionych z definicji słownikowych wartości *Szczerość* w językach polskim i ukraińskim.

Nazwa kategorii	Słowniki polskojęzyczne	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	Cecha Zachowanie	Cecha Stosunek Relacja
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u>	<u>Osoba/ Ktoś</u>
Pojęcie	Myśli Zamiary	Otwartość Szczodrość
Doznanie	Odczucia/ Uczucia Uśmiech Żal	–
Działanie	<u>Być szczerym</u> <u>Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic</u>	<u>Być szczerym</u> <u>Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic</u> <u>Mówić</u> Dzielić się Dawać Obdarzać Nie żałować
Atrybut	Prawdziwy	–

W słownikach zaproponowano definicje Szczerości, zawierające łącznie 11 cech konceptualnych w języku polskim oraz 13 cech w języku ukraińskim. Należy zwrócić uwagę na to, że w kategoriach Doznanie oraz Atrybut w ukraińskiej wersji językowej nie zakwalifikowano ani jednej cechy. Po zestawieniu cech znaczeniowych wyłonionych z definicji słownikowych wartości *Szczerość*, okazało się że tylko 4 z nich się nakładają.

Kategoria Określenie obejmuje 2 właściwości konotacyjne w języku polskim oraz 3 w ukraińskim. Jednostka występująca w obu językach to Cecha, określająca wartość jako cechę kogoś lub czegoś. W słownikach polskojęzycznych *Szczerość* określono również jako Zachowanie, a w ukraińskojęzycznych – jako Relacje oraz Stosunek.

Kategoria Obiekt wyrażona została w słownikach polskim i ukraińskim cechą Osoba/ Ktoś, która wskazuje na przypisanie wartości podmiotowi ludzkiemu.

W każdym z języków występują po 2 cechy konceptualne przydzielone do kategorii Pojęcie, żadna z nich nie powtarza się w badanych językach. Polskojęzyczne definicje zawierają przesłanki odnoszące się Myśli oraz Zamiarów, które w zestawieniu z leksemem nazywającym wartość tworzą kolokacje szczere myśli i szczere zamiary. W języku ukraińskim pojawiają się pojęcia Otwartość oraz Szczodrość, nazywające w pewnym sensie rodzaje szczerości, jej komponenty.

Kategoria Doznania reprezentowana jest tylko w języku polskim, są to Odczucia/Uczucia, Uśmiech i Żal. Pierwsza z cech ma wydźwięk neutralny, druga pozytywny, a ostatnia negatywny. W języku ukraińskim żadna cecha nie została skategoryzowana jako Doznanie.

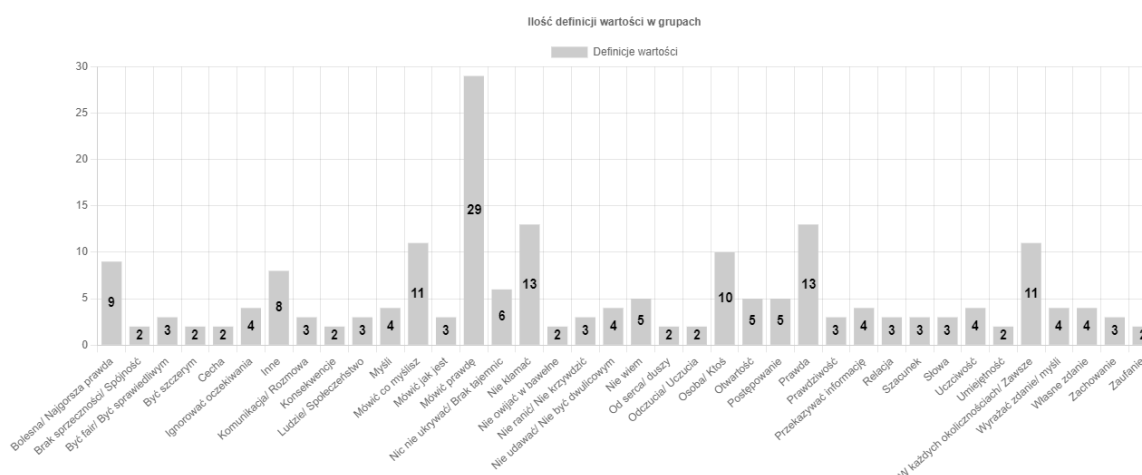
Najwięcej cech wyodrębnionych z definicji słownikowych zaliczono do kategorii Działania, w niej również pojawiają się 2 cechy wspólne. Pierwsza z nich – Być szczerym – odnosi się bezpośrednio do nazwy wartości i jest ogólnym określeniem podejmowanych działań związanych z opisywaną wartością. Druga wspólna cecha wyrażona negacją: Nic nie ukrywać/Brak tajemnic, wskazuje na zachowanie warunkujące Szczerość.

W języku polskim w kategorii Działania nie występują inne konotacje, natomiast w języku ukraińskim jest ich aż pięć. Warto zauważyć, że czasowniki: Dzielić się, Dawać, Obdarzać, Nie żałować odnoszą się do rozumienia Szczerości jako ‘bycia szczodrym’. To znaczenie nie występuje w języku polskim, powodując spore różnice w obecności cech konceptualnych.

Słownik języka polskiego w definicji szczerości umieszcza również jednostkę semantyczną Prawdziwy, którą przydzielono do kategorii Atrybut.

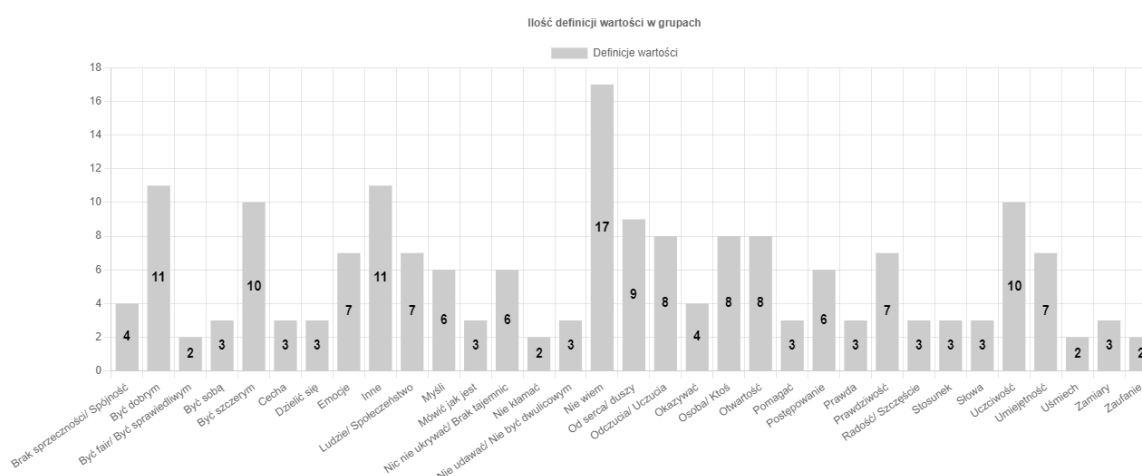
5.7.2 Definicje z wypowiedzi respondentów

Wartość uczciwość zdefiniowana została przez Polaków przy użyciu 36 cech konceptualnych (Rys. 38).

Rysunek 37. Cechy konceptualne wartości Szczerość wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

Ukraińcy w definicjach wartości Szczerość użyli 31 znaczników semantycznym (Rys. 39), skategoryzowanych później w odpowiednich grupach: Określenie, Obiekt, Pojęcie, Doznanie, Działanie oraz Atrybut.

Rysunek 38. Cechy konceptualne wartości Szczerość wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

W Tabeli 21 przedstawiono zestawienie wszystkich konotacji w językach polskim i ukraińskim opartych na definicjach słownikowych oraz potocznych. Podkreślono cechy, które są tożsame w obu językach, kursywą zaznaczono eksponenty leksykalne z definicji słownikowych, które pojawiły się również w wypowiedziach ankietowanych.

Tabela 21. Zestawienie cech konceptualnych wartości Szczerość, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicjami słownikowymi w tychże językach. Źródło: opracowanie własne

Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Słowniki polskojęzyczne	Respondenci ukraińskojęzyczni	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	<u>Umiejętność</u> <u>Cecha</u> <u>Postępowanie</u> Zachowanie	<i>Cecha</i> <i>Zachowanie</i>	<u>Umiejętność</u> <u>Cecha</u> <u>Postępowanie</u> Stosunek	<i>Cecha</i> <i>Stosunek</i> <i>Relacja</i>
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u> <u>Ludzie/ Społeczeństwo</u>	<i>Osoba/ Ktoś</i>	<u>Osoba/ Ktoś</u> <u>Ludzie/ Społeczeństwo</u>	<i>Osoba/ Ktoś</i>
Pojęcie	<u>Prawda</u> <u>Otwartość</u> <u>Uczciwość</u> <u>Zaufanie</u> <u>Słowa</u> Konsekwencje Szacunek Myśli Bolesna/ Najgorsza prawda Komunikacja/ Rozmowa Własne zdanie Relacja	<i>Myśli</i> <i>Zamiary</i>	<u>Prawda</u> <u>Otwartość</u> <u>Uczciwość</u> <u>Zaufanie</u> <u>Słowa</u> <u>Myśli</u> Zamiary	<i>Otwartość</i> <i>Szczodrość</i>
Doznania	Odczucia/ Uczucia –	<i>Odczucia/ Uczucia</i> <i>Uśmiech</i> <i>Żal</i>	Odczucia/ Uczucia Uśmiech Emocje Radość/Szczęście	–
Działania	<u>Być szczerym</u> <u>Być fair/ Być sprawiedliwym</u> <u>Nie kłamać</u> <u>Mówić jak jest</u> <u>Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic</u> <u>Nie udawać/ Nie być dwulicowym</u> Ignorować oczekiwania Nie owijać w bawełnę Mówić co myślisz Wyrażać zdanie/ myśleć Przekazywać informację Nie ranić/ Nie krzywdzić Mówić prawdę	<i>Być szczerym</i> <i>Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic</i>	<u>Być szczerym</u> <u>Być fair/ Być sprawiedliwym</u> <u>Nie kłamać</u> <u>Mówić jak jest</u> <u>Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic</u> <u>Nie udawać/ Nie być dwulicowym</u> Być sobą Okazywać Pomagać Dzielić się Być dobrym	<i>Być szczerym</i> <i>Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic</i> <i>Dzielić się</i> <i>Mówić</i> <i>Dawać</i> <i>Obdarzać</i> <i>Nie żałować</i>
Atrybut	<u>Od serca/ duszy</u> <u>Brak sprzeczności/ Spójność</u> <u>Prawdziwość</u> W każdych okolicznościach/ Zawsze	<i>Prawdziwy</i>	<u>Od serca/ duszy</u> <u>Brak sprzeczności/ Spójność</u> <u>Prawdziwość</u>	

Określenie

Kategoria określenie zawiera po 4 cechy konceptualne w każdym języku wyłonione z definicji Szczerości zaproponowanych przez respondentów. W obu językach są obecne trzy z nich: Umiejętność, Cecha oraz Postępowanie. Oprócz cech wspólnych w odpowiedziach polskojęzycznych respondentów znalazła się jednostka Zachowanie, a w odpowiedziach ukraińskojęzycznych – Stosunek. Konotacja o nazwie Cecha pojawia się również w definicjach słownikowych w obu językach, z kolei znacznik leksykalny Zachowanie obecny jest tylko w słownikach języka polskiego, a przesłanka Stosunek – w słownikach języka ukraińskiego.

Cecha Umiejętność określa wartość jako zjawisko, którego można się nauczyć. Takie ujęcie pojawia się w wypowiedziach 2% Polaków (np. „*umiejętność komunikowania(...)*”, „*Umiejętność mówienia prawdy(...)*”) oraz w wypowiedziach 7% Ukraińców (np. „*здатність показати (...)*”, „*Вміння говорити правду*”, „*Уміти довіряти*”).

Określenie Cecha, omówione już wcześniej w podrozdziale nt. definicji słownikowych, wskazuje na postrzeganie Szczerości jako ‘cechy kogoś lub czegoś’. Ukraińcy odwołują się do tego wizerunku 3 razy (np. „*одна з (...) рис особистості (...)*”, etc.), a Polacy – 2 (np. „*Cecha charakteru (...)*”, „*(...) cecha osoby (...)*”).

Ostatni wspólny dla obu języków element definicji – Postępowanie – oznacza rozumienie wartości jako ‘określonego sposobu zachowania’. Jednostka obecna jest w 5% definicji w języku polskim (np. „*Postępowanie (...)*”, „*(...) w tym co robimy (...)*”, „*Postawa (...)*”, etc) oraz w 6% definicji w języku ukraińskim (np. „*(...) поведінка (...)*”, „*(...) відкритість в (...) діях (...)*”, „*(...) вираження своїх (...) дій (...)*”).

Dodatkowo Polacy określają wartość jako Zachowanie, ta cecha konceptualna znalazła się w 3% definicji (np. „*(...) jest bardzo trudnym zachowaniem (...)*”, „*(...) czyjeś zachowanie (...)*”, „*To zachowanie, które (...)*”).

Ukraińskojęzyczna społeczność z kolei proponuje jako wskazanie asocjacji znaczeniowej wyraz stosunek, który widnieje w 3% definicji (np. „*(...) ставитися (...)*”, „*(...) ставленні*”).

Obiekt

W zaproponowanych przez ankietowanych definicjach pojawiły się 2 cechy oznaczające obiekty w języku polskim oraz 2 – w języku ukraińskim. Zdaniem respondentów z Polski oraz Ukrainy, Szczerość może odnosić się do Osoby lub do Ludzi ogółem. Konotacja Osoba/ Ktoś pojawiła się również w definicjach słownikowych w obu językach.

Głównym obiektem, któremu przypisywana jest Szczerość jest Osoba/ Ktoś, właśnie do

tej cechy odwołuje się 10% Polaków (np. „(...) *wobec drugiej osoby*”, „(...) *w drugiego człowieka*”, „*Ktoś (...)*”) oraz 8% Ukraińców (np. „*Чесна людина (...)*”, „(...) *комусь*”, „(...) *особистості (...)*”, etc) w swoich definicjach.

Oprócz konkretnych osób wartość jest stosowana w odniesieniu do ogółu społeczności lub jakiejś ograniczonej grupy ludzi. Komponent Ludzie występuje w definicjach 3% respondentów z Polski (np. „(...) *ludzi wokół*”, „(...) *do ludzi i świata*”, „(...) *między ludźmi (...)*”) oraz definicjach 7% ukraińskojęzycznych ankietowanych (np. „(...) *до людей*”, „*Допомагати людям(...)*”, „(...) *перед іншими людьми*”).

Pojęcie

Kategoria Pojęcie zawiera cechy konceptualne wchodzące z wartością nadrzędną w relację hiponimii. Do grupy przydzielono 12 cech konceptualnych wyodrębnionych z definicji ankietowanych z Polski oraz 7 cech – z definicji ankietowanych z Ukrainy. Wspólne dla obu języków okazały się wykładniki: Otwartość, Uczciwość, Prawda, Zaufanie, Słowa, Myśli. Oprócz wymienionych sześciu wspólnych znaczników dla języków, w języku ukraińskim wyodrębniono tylko jeden – Zamiary. Polskojęzyczni respondenci zawarli w swoich definicjach aż 6 odmiennych cech: Konsekwencje, Relacja, Szacunek, Własne zdanie, Bolesna/ Najgorsza prawda oraz Komunikacja/ Rozmowa. Z wymienionych znaczników w definicjach słownikowych w języku polskim pojawiły się również Myśli, a w języku ukraińskim – Otwartość.

Pojęcie Otwartość pojawia się w odpowiedziach ankietowanych z Polski 5 razy (np. „*Bycie otwartym (...)*”, „(...) *w sposób otwarty (...)*”, „*Otwrtość (...)*”, etc.), a w odpowiedziach ankietowanych z Ukrainy – 8 razy (np. „*Відкритість (...)*”, „(...) *прямо висловити (...)*”, „*Почуття відкритості*”). Cecha zakłada ‘nieskrywanie swoich myśli przed innymi’ i ewokuje pojęcie z Szczerości.

Konotacja Uczciwość przedstawia inną wartość, która, zdaniem respondentów, ściśle się łączy z omawianą wartością. Odwołano się do niej 4 razy w języku polskim (np. „*Uczciwość (...)*”, „*Podobnie do uczciwości (...) Podobnie jak uczciwość (...)*”, „(...) *uczciwe podejście (...)*”) oraz 10 razy w języku ukraińskim (np. „*Чесність (...)*”, „*Чесна людина (...)*”).

Kolejną, odrębną wartością przywołaną w definicjach Szczerości jest Zaufanie. Respondenci użyli tego pojęcia w 2% definicji w języku polskim (np. „(...) *zaufanie*”, „(...) *wiara w drugiego człowieka*”) oraz w 2% – w języku ukraińskim (np. „(...) *довіра*”, „*Умиму довіряти*”).

Do pojęć zakwalifikowano również jednostki: Słowa, Myśli oraz Prawda, które

wskazują na efekty czy komponenty bycia szczerym, mianowicie prawdziwe słowa oraz prawda, która jest jedna z dwóch wartości logicznych obok fałszu. Cecha konceptualna Słowa pojawiła się w wypowiedziach 3% Polaków (np. „*Słowo wypowiedane (...)*”, „*Prawda w słowach*”, „*(...)w mowie (...)*”) oraz w wypowiedziach 3% Ukraińców (np. „*(...) висловленні (...)*”, „*(...) на словах*”, „*(...) слово*”). Konotacja ewokująca szczerze Myśli obecna jest w wypowiedziach 4% respondentów polskojęzycznych (np. „*(...) myślenie (...)*”, „*(...) co się myśli (...)*”, „*(...) myśli*”), i w wypowiedziach 6% respondentów ukraińskojęzycznych (np. „*думки та поведінка (...)*”, „*(...) висловлювати свої думки (...)*”, „*(...) що думаєш*”). Do jednostki znaczeniowej Prawda odwołało się 13% respondentów z Polski (np. „*Prawda w 100%*”, „*(...) zgodny z prawdą*”, „*Trzymanie się prawdy*”, „*Sama prawda*”), i 3% respondentów z Ukrainy (np. „*(...) говорити правду*”, „*(...) правда*”, „*Те саме що правда(...)*”).

Jeszcze jeden aspekt związany ze Szczerością zaproponowali ankietowani z Ukrainy, jest to cecha konceptualna Zamiary, pojawiająca się również w definicjach słownikowych w języku polskim; została ona przywołana w odpowiedziach 3 razy (np. „*(...) у намірах (...)*”, „*(...) намірами стосовно іншої людини*”, „*(...) наміри підносяться їй на словах*”).

Nieco więcej jednostek wyodrębniono na podstawie definicji polskojęzycznych respondentów. W kontekście tej wartości pojawiła się cecha Własne zdanie (np. „*(...) wyrażanie swojego zdania (...)*”, „*Mówienie swojego zdania (...)*”, „*(...) ze swoimi przekonaniami (...)*”) w wypowiedziach 4% badanych.

Odwołując się do mówienia prawdy, Polacy sugerują, że nawet najgorsza prawda jest lepsza od kłamstwa. Na podstawie tego przekonania wyodrębniono cechę Bolesna/ Najgorsza prawda, 9% respondentów zawarło tę myśl w swoich wypowiedziach (np. „*(...) prawdy bez względu na to jak bolesna by ona nie była*”, „*Lepsza najgorsza prawda od kłamstwa*”, „*(...) prawdy nawet takiej, która może ranić*”).

W odpowiedziach polskojęzycznych respondentów w kontekście Szczerości pojawiła się kolejna wartość – Szacunek, użyty w wypowiedziach 3% ankietowanych (np. „*(...) mieć szacunek do człowieka*”, „*(...) szacunek*”, „*(...) jest to szacunek do drugiej osoby (...)*”).

Jeszcze jeden znacznik skategoryzowany jako pojęcie, tj. Komunikacja/ Rozmowa określa warunki występowania Szczerości. Polacy odwołują się do tej cechy w 3 definicjach (np. „*(...) umiejętność komunikowania (...)*”, „*Otwartość w komunikowaniu (...)*”, „*(...) nieskazitelna rozmowa (...)*”).

Ostatnia cecha konceptualna definiuje omawianą wartość jako ‘warunek dobrej relacji’, to Relacja użyta przez 3% respondentów z Polski (np. „*(...) gdy chce się mieć długotrwałą relację z drugą osobą*”, „*(...) relacje (...)*”, „*podstawa bliższej relacji (...)*”). Ze względu na

to, że cecha konceptualna sama w sobie nie definiuje w pełni wartości, tylko pojęcie związane z nią, ta cecha znalazła się w kategorii Pojęcie a nie Określenie.

Doznanie

Szczerłość kojarzona jest przez respondentów z pozytywnymi odczuciami, obie grupy językowe wymieniły w definicjach jednostki ukazujące cechę Odczucia/ Uczucia. W języku ukraińskim pojawiły się również eksponenty, takie jak: Uśmiech, Emocje, Radość/ Szczęście. Łącznie w omawianej kategorii wystąpiła 1 cecha w języku polskim oraz 4 cechy w języku ukraińskim. W słowniku języka polskiego cecha Odczucia/ Uczucia również jest odnotowana.

Cecha konceptualna Odczucia/ Uczucia wskazuje na wyrażanie określonych odczuć w związku z omawianą wartością. Kategoria ta wystąpiła w definicjach 2% polskojęzycznych obywateli (np. „(...) zgodnie ze swoim odczuciem”, „(...) nieukrywanie swoich (...) uczuć(...)”) oraz w 8% ukraińskojęzycznych (np. „Коли говориш те, що (...) відчуваєш”, „(...) вираження (...) почуттів”, „Почуття вікритості”, etc). Jest to jedyna cecha występująca w definicjach użytkowych w obu językach, obecna również w definicjach słownikowych w języku polskim.

Dodatkowo respondenci z Ukrainy odwołują się w do cechy Uśmiech (2%), (np. „Позитив, посмішка (...)”, „Частіше посміхатися”), w 7% do cechy Emocje (np. „Показувати (...) свої емоції (...)”, „(...) відкриті емоції (...)”, „(...) проявленню реальних емоцій (...)”, etc) oraz w 2% do cechy Radość/ Szczęście (np. „Радість”, „Щастя”).

Działanie

Najwięcej cech konceptualnych definiujących wartość Szczerłość znalazło się w kategorii Działanie. Polskojęzyczni respondenci zawarli w swoich wypowiedziach 13 jednostek znaczeniowych, a ukraińskojęzyczni – 11 takich czynności. W definicjach dnia codziennego znalazło się 6 wspólnych dla obu języków czynności: Być szczerym, Być fair/ Być sprawiedliwym, Nie kłamać, Mówić, Mówić jak jest, Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic, Nie udawać/ Nie być dwulicowym. Dodatkowo w języku polskim wyodrębniono eksponenty: Ignorować oczekiwania, Nie owijać w bawełnę, Mówić co myślisz, Wyrażać swoje zdanie/ myśli, Przekazywać informację, Nie ranić/ Nie krzywdzić, Mówić prawdę. Ukraińcy w swoich definicjach zaproponowali oprócz wspólnych odniesień znaczniki: Być sobą, Okazywać, Pomagać, Dzielić się, Być dobrym. W definicjach pochodzących ze słownika języka polskiego wszystkie wyodrębnione cechy z kategorii Działanie (Być szczerym, Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic) okazały się tożsame z definicjami respondentów, a w języku ukraińskim powtarzają

się jedynie skądniki: Być szczerym, Mówić, Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic, Dzielić się.

Cechy konceptualne z tej kategorii można podzielić na te, które dotyczą werbalizacji w postaci mówienia lub wypowiadania się oraz bycia, czyli określonego zachowania itp.

Odniesienie Nie kłamać ma związek z mówieniem, natomiast niesie również konotacje związane z brakiem mówienia kłamstw. Znacznik wyodrębniono z 13% definicji polskojęzycznych (np. „*Nie kłamanie (...)*”, „*(...) nie okłamywanie*”, „*Brak kłamstw*”, etc.), oraz z 2% definicji ukraińskojęzycznych (np. „*не лукавити (...)*”, „*(...) коли вона не лукавить*”).

Kolejna czynność dotycząca wypowiadania się została nazwana Mówić jak jest, użyta została w definicjach zaproponowanych przez 3% polskojęzycznych respondentów (np. „*Mówi się jak jest (...)*”, „*Mówienie tego jakim jest(...)*”, „*Wypowiadanie się zgodnie ze swoim odczuciem*”) oraz przez ukraińskojęzycznych obywateli (3%), (np. „*Коли кажеш як є*”, „*(...) Говори завжди все так як є*”, „*(...) такими як вони є*”).

Mówić wszystko, nic nie ukrywać i nie mieć tajemnic – to wymagania, które należy spełnić, żeby być uznanym za osobę szczerą, zdaniem niektórych ankietowanych. Znacznik Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic pojawił się w wypowiedziach podanych przez 6% Polaków (np. „*Brak ukrywania (...)*”, „*(...) nieukrywanie (...)*”, „*(...) przyznawanie się (...)*”, „*Brak tajemnic*”, etc.), oraz w 6% wypowiedzi Ukraińców (np. „*(...) не приховувати (...)*”, „*(...) не ховати (...)*”, „*(...) не має секретів*”, „*Не мати секретів і таємниць*”).

Czynności odnoszące się do postawy ewokującej Szczerłość występują w obu językach: Być szczerym, Być fair/ Być sprawiedliwym oraz Nie udawać/ Nie być dwulicowym. Cecha Bycia szczerym odnosi się bezpośrednio do wartości Szczerłość, użyta została w definiowaniu przez 2% przedstawicieli polskiej społeczności językowej (np. „*Bycie szczerym (...)*”, „*Bycie wobec kogoś szczerym*”) oraz przez 10% ukraińskiej (np. „*Бути відвертим(...)*”, „*Бути щирим (...)*”, „*(...) щира людина*”).

Wskaźnik konotacyjny Być fair/ Być sprawiedliwym zawarty w 3% polskojęzycznych definicji (np. „*Być ok (...)*”, „*(...) bycie fair (...)*”, „*Bycie sprawiedliwym (...)*”). oraz w 2% ukraińskojęzycznych (np. „*(...) справедливий*”, „*(...) справедливість (...)*”) wskazuje na zachowanie, które jest domeną człowieka, tj. ‘kierowanie się zasadą sprawiedliwości w stosunku do innych’.

Ostatnia wspólna cecha Nie udawać/ Nie być dwulicowym jest użyta w odpowiedziach 4% Polaków (np. „*(...) nie udawanie kogoś kim nie jesteśmy*”, „*Brak dwulicowości*”, „*Brak (...) kręcenia, wymyślania*”, „*(...) nie mydlenie nikomu oczu (...)*”) oraz w odpowiedziach 3% Ukraińców (np. „*Без лицемірства (...)*”, „*(...) відсутність масок*”, „*(...) нелицемірна*”).

поведінка”). Oznacza zachowanie, które zakłada brak fałszu i obłudy w zachowaniu i komunikacji.

Kolejne jednostki znaczeniowe pojawiły się w języku polskim, można je odnieść do mówienia lub zachowania. W tym kontekście respondenci zaproponowali eksponent w postaci: Nie owijać w bawełnę, użyty w 2 wypowiedziach (np. „*Nie owijanie w bawełnę*”, „*Bez owijania w bawełnę*”), Mówić co myślisz, użyty w 11 wypowiedziach (np. „*(...) kiedy mówisz co myślisz (...)*”, „*Mówienie swojego zdania zgodnie z własnym myśleniem (...)*”, „*Mówić co ma się w głowie*”), Przekazywać informację, użyty w 4 wypowiedziach (np. „*Jawne przekazywanie informacji (...)*”, „*przekazywanie prawdziwych informacji (...)*”, „*Przekazywanie prawdy (...)*”) oraz Mówić prawdę, użyty w 29 wypowiedziach (np. „*Mowienie prawdy*”, „*(...) mówi się zawsze prawdę (...)*”, „*(...) osoba (...) mówi prawdę (...)*”, „*Prawdomówność*”).

Działania, które można określić jako zachowania ukształtowały w języku polskim cechy koceptualne: Ignorować oczekiwania, Wyrażać swoje zdanie/ myśli oraz Nie ranić/ Nie krzywdzić. Ignorowanie cudzych oczekiwań definiuje Szczerość zdaniem 4% ankietowanych (np. „*(...) nie tym, które chcemy usłyszeć*”, „*(...) a nie to co jest mile*”, „*(...) ktoś nas prosi o radę, zdanie a my wiemy że nasze zdanie może się komuś nie spodobać to mimo tego mówimy to (...)*”), wyrażanie swojego zdania oraz myśli – również 4% (np. „*(...) wyrażanie myśli*”, „*Wyrażanie tego co się myśli (...)*”, „*Wyrażanie swojego zdania(...)*”), a postrzymanie się od krzywdzenia lub ranienia innych – 3% (np. „*(...) tak żeby nie zranić drugiej osoby*”, „*(...) Czasem trzeba wiedzieć jak wtedy odpowiedzieć by nadal powiedzieć o faktycznym stanie rzeczy, a jednak też kogoś nie zranić (...)*”, „*(...) by nie zranić drugiej osoby, z którą rozmawiasz*”).

Ankietowani z Ukrainy pomimo omówionych komponentów deficytu zawarli w swoich eksplikacjach jednostki znaczeniowe dotyczące rozumienia wartości Szczerość w postaci ‘bycia szczodrym, życzliwym i pomocnym’. Cecha konceptualna Pomagać jest obecna w 3% definicji (np. „*Допомагати людям які в чомусь мають потребу*”, „*Допомога*”, „*(...) речі, які можуть допомогти іншим людям*”), Dzielić się – także w 3% (np. „*Ділитись тим, що маєш*”, „*Ділитись*”, „*Нічого не жалко віддати комусь*”).

Cecha wskazująca na zdolność Bycia sobą definiuje Szczerość zdaniem 3% respondentów (np. „*(...) показати своє справжнє «я»*”, „*Бути самим собою*”, „*Бути таким яким ти є з усіма (...)*”), a Okazywanie tego łącznie z myślami i emocjami – zdaniem 4% ankietowanych (np. „*(...) проявляти свої почуття*”, „*(...) в проявленню реальні емоції такими як вони є*”, „*(...) вираження своїх думок, емоцій, дій, почуттів*”).

Ostatni związek znaczący, istotny dla definicji wartości Uczciwość sformułowany przez Ukraińców, to: Bycie dobrym., zakwalifikowane na podstawie odpowiedzi 11% ankietowanych (np. „Добрий”, „(...) це бути добрим (...)”, „Це коли людина добра”, „Доброзичливість” itp.).

Atrybut

Kategoria Atrybut, ukazująca zróżnicowane cechy analizowanej wartości, powstała na podstawie 4 cech konceptualnych w języku polskim oraz 3 w języku ukraińskim. Wspólne dla języków okazały się 3 notacje: Brak sprzeczności/ Spójność, Od serca/ duszy oraz Prawdziwość. Dodatkowo w języku polskim wyodrębniono atrybut W każdych okolicznościach/ Zawsze. Powtarzająca się w definicjach słownikowych cecha to Prawdziwość. Brak sprzeczności/ Spójność są atrybutami wartości Szczerość określającymi sposób ‘harmonijne połączenie czegoś w całość’ lub ‘łączność w działaniu’. Ten składnik konotacji obecny jest w definicjach w obu językach, w polskim występuje dwukrotnie (np. „(...) *jedność w mowie i postępowaniu*”, „*Wypowiadanie się w zgodzie ze swoim odczuciem*”), a w ukraińskim – 4 (np. „*думки та поведінка щодо когось збігаються*”, „*Відсутність протиріч*”, „(...) *виявляється в (...) відсутності протиріч (...)*”).

Kolejny znacznik to: Od serca/ Od duszy, tak jak poprzedni określa charakter mówienia lub działania. Występuje w definicjach 2% Polaków (np. „*z całego serca, z duszą*”, „(...) *co leży na sercu*”) oraz w definicjach 9% Ukraińców (np. „*Коли від серця*”, „*від душі (...)*”, „*Щиросердна (...) поведінка*”, „*Простосердя*”, „*Сердечна*”).

Wspólna cecha definicji wielojęzycznych to także Prawdziwość, pojawiają się w definicjach słownikowych w języku polskim i oznacza ‘zgodność z rzeczywistością, autentyczność’. Ukraińskojęzyczna społeczność językowa używa tej cechy w 7% zaproponowanych definicji (np. „*відчуття справжності (...)*”, „(...) *правдивості*”, „*Правдивість*”, „(...) *реальних емоцій та відчуттів (...)*”, „(...) *справжні почуття, відчуття та думки*”, etc.), a polskojęzyczna – w 3% (np. „*Prawdziwość w tym co robimy(...)*”, „*Prawdziwy w swoim postępowaniu*”, „(...) *prawdziwych informacji (...)*”).

Polacy sugerują, że wartość Szczerość posiada jeszcze jeden atrybut, wskazujący na okoliczności bycia szczerym. Szczerości W każdych okolicznościach/ Zawsze deklaruje 11% respondentów polskojęzycznych (np. „(...) *nawet w niewygodnych dla nas sytuacjach*”, „(...) *w każdych okolicznościach*”, „(...) *mówi zawsze prawdę (...)*”, „(...) *nawet kosztem potencjalnych krzywd (psychicznych)*”, „(...) *bez względu na konsekwencje*”).

Inne

W kategorii Inne znalazły się jednostki znaczeniowe, których nie udało się zakwalifikować do żadnej z grup, oryginalne myśli niepowtarzające się co najmniej 2 razy. Polacy zaproponowali odmienne cechy semantyczne w 8% definicji, a Ukraińcy – w 11%.

Ankietowani z Ukrainy oprócz wymienionych jednostek znaczeniowych zdefiniowali wartość w postaci synonimicznych określeń, por. pojęcia: Szacunek („*Повага*”), Miłość („*Любов*”), Troska („*Турбота*”). Atrybuty, które pojawiły się jednokrotnie w zapisach to Głęboka („*Глибока*”), Naiwna („*(...) щось наївне і дитяче*”), Naturalna („*(...) природність людського єства (...)*”). Do kategorii Działanie można przypisać zwrot Zwracać uwagę („*звертати увагу на ті речі, які можуть допомогти іншим людям*”) oraz Mówić wprost („*Коли ти признаєшся в любові не в інтернеті а на пряму в лице*”). Oprócz wymienionych jednostek Szczerłość określono jako Czystość myśli („*Чистість думки*”) oraz Zasługiwać na wszystko („*(...) заслуговує на все*”).

Polskojęzyczna społeczność również zaproponowała kilka opisów, w tym Atrybuty („Obustronna”)/ („*(...) jest bardzo trudnym zachowaniem (...)*”) oraz Działania („To bycie po swojej stronie”)/ („*(...) Bez tego nie można się rozwijać*”), („Mówienie prawdy i nie banie się jej”). Oprócz tego pojawiły się jednostki w postaci fraz, których nie udało się przydzielić do określonych kategorii: („Wszystkie karty na stole”) („*(...) Moim zdaniem osoba bez szczerłości jest mało wartościowa*”), „*(...) Czasem za szczerłość trzeba słono zapłacić.*”), „*(...) jest to coś co musimy naginać aby przetrwać w naszym systemie*”.

Nie udało się odpowiedzieć na pytanie dotyczące definicji Szczerłości przedstawicielom 5% polskojęzycznej społeczności oraz przedstawicielom 15% ukraińskojęzycznej.

Podsumowanie

Szczerłość została umieszczona przez badanych polskojęzycznych na 5 miejscu, a przez ukraińskojęzycznych na 7 według rangi notowań wartości. Podobnie jak Uczciwość, leksem Szczerłość występuje w słownikach w małej liczbie egzemplifikacji. Niemniej jednak na podstawie definicji udało się wyodrębnić 11 cech konotacyjnych, odnoszących się do języka polskiego oraz 13 dotyczących języka ukraińskiego.

W trakcie analizy wartości Szczerłość pojawiło się najmniej wspólnych cech w definicjach słownikowych. Zaledwie 4 konotacje – Cecha, Osoba/ Ktoś, Być szczerym oraz Nic nie ukrywać/ Brak tajemnic obecne są w obu językach. W kategorii Określenie unikalne cechy w języku ukraińskim to Stosunek oraz Relacja, a w języku polskim – Zachowanie. Pojęcia definiujące wartość zupełnie się różnią w polskim i ukraińskim. Przedstawiciele

społeczności polskojęzycznej odwołują się do konotacji Myśli oraz Zamiary, a ukraińskojęzycznej – do cech konceptualnych Otwartość i Szczodrość. Warto zwrócić uwagę na jednostkę Szczodrość, która wskazuje na znaczenie leksemu Щирість nieobecne w języku polskim, ale notowane w dawnych słownikach języka polskiego.

W słownikach ukraińskojęzycznych nie pojawiła się ani jedna przesłanka skategoryzowana jako Doznanie, natomiast w polskojęzycznych – są to cechy Odczucia/Uczucia, Uśmiech oraz Żal. Pomimo czynności Być szczerym oraz Nie nie ukrywać/ Brak tajemnic, występujących w obu językach, w języku polskim w kategorii Działanie nie występują inne elementy. Słownik języka ukraińskiego proponuje definiowanie Szczerości za pomocą czynności Mówić, Dzielić się, Dawać, Obdarzać oraz Nie żałować. Odniseienia do: Dzielić się, Dawać oraz Obdarzać nawiązują do znaczenia Szczodrość jednostki leksykalnej Щирість. Jedyny atrybut, który pojawił się w definicjach słownikowych to cecha Prawdziwy w definicji polskojęzycznej.

W definicjach stworzonych przez respondentów znalazło się 36 cech semantycznych w języku polskim oraz 31 cech semantycznych w języku ukraińskim. W obu językach obecnych jest 21 różnych odniesień konotacyjnych.

Określenia użyte przez obie grupy językowe w celu zdefiniowania wartości to Umiejętność, Cecha oraz Postępowanie. Oprócz tego Polacy określają Szczerość jako Zachowanie, a Ukraińcy – jako Stosunek. W kategorii nazywającej obiekty cechy Osoba/ Ktoś oraz Ludzie/ Społeczeństwo obecne są w definicjach obu grup ankietowanych.

Dwie najbardziej obszerne kategorie zawierają po 6 tożsamyh cech konceptualnych. W grupie Pojęcia są to: Otwartość, Uczciwość, Prawda, Zaufanie, Słowa oraz Myśli. Ukraińcy odwołują się dodatkowo do znacznika Zamiary, a Polacy używają następujących notacji: Konsekwencje, Relacja, Szacunek, Własne zdanie, Bolesna/ Najgorsza prawda oraz Komunikacja/ Rozmowa.

Działania takie jak bycie szczerym, bycie sprawiedliwym, brak kłamania, mówienie jak jest, nieukrywanie i nieudawanie są uznawane przez przedstawicieli zarówno ukraińskiej, jak i polskiej społeczności językowej. Unikalne cechy konceptualne obecne w wypowiedziach Ukraińców to Być sobą, Okazywać, Pomagać, Dzielić się oraz Być dobrym. Ostatnie trzy jednostki odnoszą się do cechy szodrości w języku ukraińskim. W wypowiedziach Polaków część znaczników dotyczy mówienia (Mówić co myślisz, Mówić prawdę, Wyrażać zdanie/ myśli, Przekazywać informacje), inna – czynności których nie dopuszcza się osoba szczerza (Nie ranić/ Nie krzywdzić, Nie owijać w bawełnę). Dodatkowo obecny jest składnik leksykalny w postaci Ignorować oczekiwania.

W kwestii doznań obie grupy językowe wskazują na jednostkę Odczucia/ Uczucia. Ukraińskojęzyczni ankietowani dodatkowo odwołują się do przesłanek Uśmiech, Emocje oraz Radość/ Szczęście.

Większość atrybutów związanych z omawianą wartością jest tożsama w obu językach. Przedstawiciele dwu społeczności językowych umieścili w definicjach odniesienia konotacyjne Brak sprzeczności/ Spójność, Od serca/ duszy oraz Prawdziwy. Polacy do wspomnianych cech konceptualnych dodają znacznik W każdych okolicznościach/ Zawsze.

Różne cechy pojawiały się najczęściej w różnych językach, żadna z nich nie była dość często przywoływana przez obie grupy respondentów. Ukraińcy preferowali takie notacje, jak: Być dobrym (11% UA), Być szczerym (10% UA) oraz Uczciwość (10 %), natomiast Polacy – Mówić prawdę (29%), Prawda (13% PL), Nie kłamać (13% PL), Mówić co myślisz (11%) oraz W każdych okolicznościach/ Zawsze (11%).

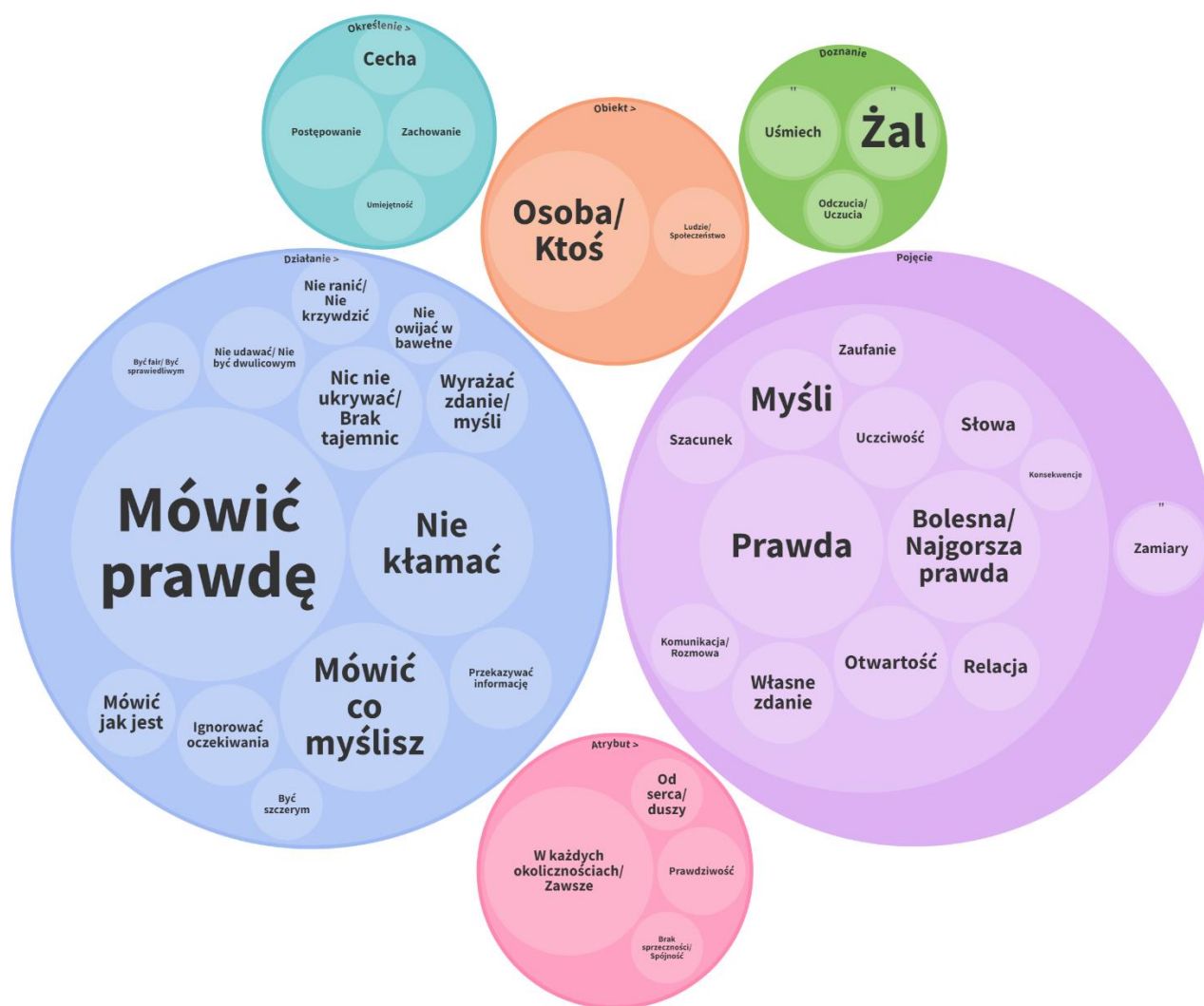
W Tabeli 22 przedstawiono zestawienie cech konceptualnych w językach polskim i ukraińskim oraz liczbę wystąpień w definicjach zaproponowanych przez respondentów.

Tabela 22. Zestawienie podkategorii definicji wartości Rodzina w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.

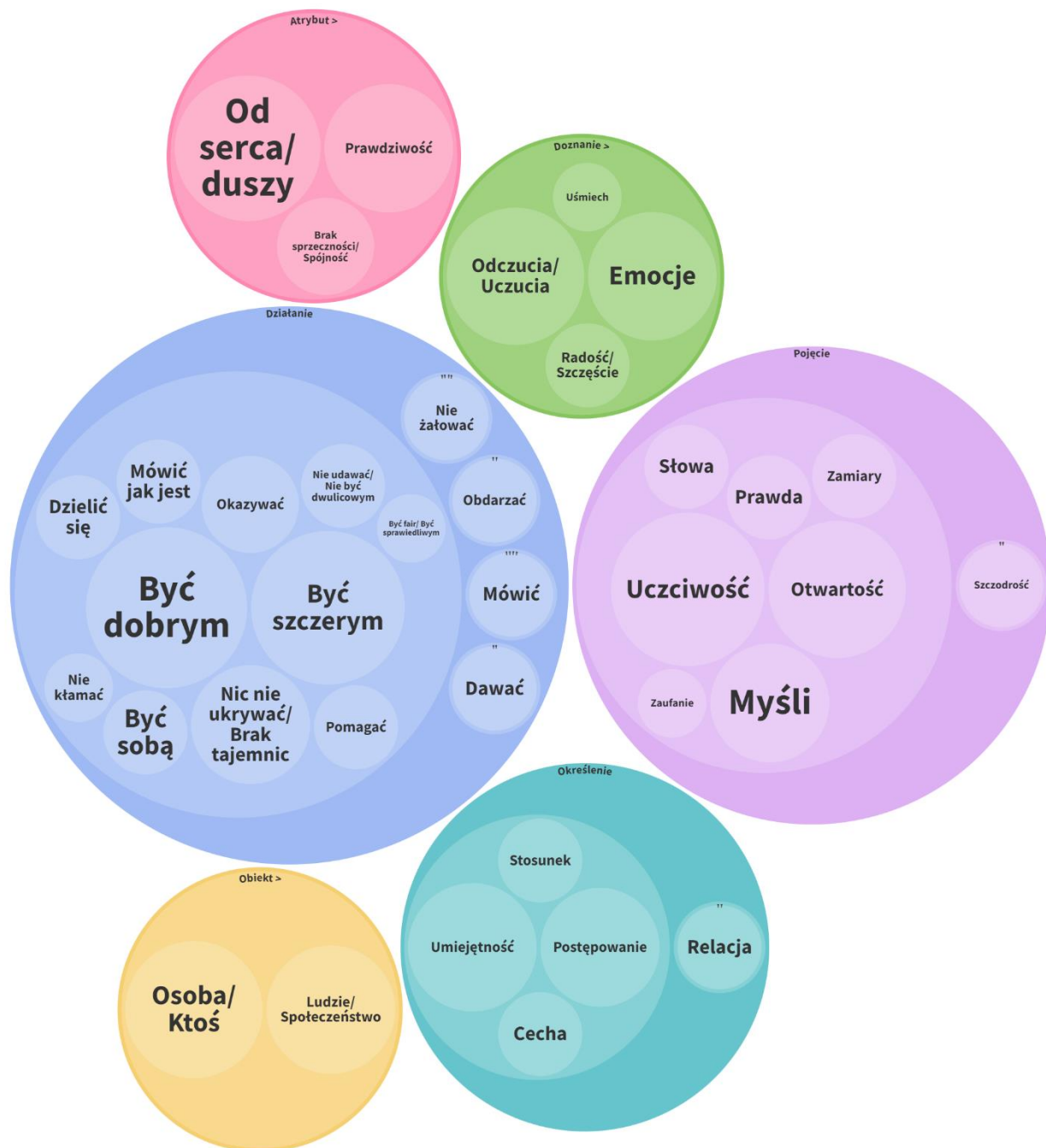
Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Ilość wystąpień	Respondenci ukraińskojęzyczni	Ilość wystąpień
Określenie	<u>Umiejętność</u>	<u>2%</u>	<u>Umiejętność</u>	<u>7%</u>
	<u>Cecha</u>	<u>2%</u>	<u>Cecha</u>	<u>3%</u>
	<u>Postępowanie</u>	5%	<u>Postępowanie</u>	<u>6%</u>
	Zachowanie	3%	Stosunek	3%
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u>	<u>10%</u>	<u>Osoba/ Ktoś</u>	<u>8%</u>
	<u>Ludzie/ Społeczeństwo</u>	<u>3%</u>	<u>Ludzie/ Społeczeństwo</u>	<u>7%</u>
Pojęcie	<u>Otwartość</u>	<u>5%</u>	<u>Otwartość</u>	<u>8%</u>
	<u>Uczciwość</u>	<u>4%</u>	<u>Uczciwość</u>	<u>10%</u>
	<u>Prawda</u>	<u>13%</u>	<u>Prawda</u>	<u>3%</u>
	<u>Zaufanie</u>	<u>2%</u>	<u>Zaufanie</u>	<u>2%</u>
	<u>Słowa</u>	<u>3%</u>	<u>Słowa</u>	<u>3%</u>
	<u>Myśli</u>	<u>4%</u>	<u>Myśli</u>	<u>6%</u>
	Konsekwencje	2%	Zamiary	3%
	Relacja	3%		
	Szacunek	3%		
	Własne zdanie	4%		
	Bolesna/ Najgorsza prawda	9%		
	Komunikacja/ Rozmowa	3%		
Doznania	<u>Odczucia/ Uczucia</u>	<u>2%</u>	<u>Odczucia/ Uczucia</u>	<u>8%</u>
			Uśmiech	2%
			Emocje	7%

			Radość/ Szczęście	3%
Działania	<u>Być szczerym</u>	<u>2%</u>	<u>Być szczerym</u>	<u>10%</u>
	<u>Być fair/ Być sprawiedliwym</u>	<u>3%</u>	<u>Być fair/ Być sprawiedliwym</u>	<u>2%</u>
	<u>Nie kłamać</u>	<u>13%</u>	<u>Nie kłamać</u>	<u>2%</u>
	<u>Mówić, jak jest</u>	<u>3%</u>	<u>Mówić, jak jest</u>	<u>3%</u>
	<u>Nie nie ukrywać/ Brak tajemnic</u>	<u>6%</u>	<u>Nie nie ukrywać/ Brak tajemnic</u>	<u>6%</u>
	<u>Nie udawać/ Nie być dwulicowym</u>	<u>4%</u>	<u>Nie udawać/ Nie być dwulicowym</u>	<u>3%</u>
	Ignorować oczekiwania	4%	Być sobą	3%
	Nie owijać w bawełnę	2%	Okazywać	4%
	Mówić co myślisz	11%	Pomagać	3%
	Wyrażać zdanie/ myśli	4%	Dzielić się	3%
	Przekazywać informację	4%	Być dobrym	11%
	Nie ranić/ Nie krzywdzić	3%		
	Mówić prawdę	29%		
Atrybut	<u>Brak sprzeczności/ Spójność</u>	<u>2%</u>	<u>Brak sprzeczności/ Spójność</u>	<u>4%</u>
	<u>Od serca/ duszy</u>	<u>2%</u>	<u>Od serca/ duszy</u>	<u>9%</u>
	<u>Prawdziwość</u>	<u>3%</u>	<u>Prawdziwość</u>	<u>7%</u>
	W każdych okolicznościach/ Zawsze	11%		
Inne		8%		11%
Nie wiem		5%		17%

Poniżej umieszczone są wykresy wizualizujące koncept wartości Szczerość w językowym obrazie świata Polaków (Rys. 40) oraz Ukraińców (Rys. 41), wygenerowane za pomocą narzędzia Flourish.

Rysunek 39. Konceptualizacja wartości Szczerość w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish

Rysunek 40. Konceptualizacja wartości *Szczerość* w językowym obrazie świata Ukraińców. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish

5.8 Rozwój (Розвиток)

5.8.1 Definicje słownikowe

Jednostka aksjologiczna *Rozwój* w hierarchii respondentów znalazła się na szóstym miejscu w hierarchii polskojęzycznej społeczności językowej oraz na siódmym miejscu ukraińskojęzycznej. Wartość, zgodnie z zaproponowaną typologią, należy do wartości użytecznych.

W eksplikacji przytoczonej w *Słowniku języka polskiego*, Rozwój jest określany jako:

- „1. Proces przechodzenia do stanów lub form bardziej złożonych lub pod pewnym względem doskonalszych; też: stadium tego procesu.
2. Sposób rozwijania się zdarzeń w czasie.
3. Proces zmian zachodzących w organizmach w ciągu życia osobnika lub w kolejnych pokoleniach”²⁹⁶.

Słownik języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego wyodrębnia również inne aspekty wartości:

1. Proces przeobrażeń, zmian, przechodzenia do stanów bardziej złożonych lub pod pewnych względem doskonalszych (*Rozwój języka nie jest nigdy „naturalny” w ścisłym przyrodniczym rozumieniu tego terminu, język nie jest faktem natury, lecz faktem społecznym o czym przekonywa jego naukowe badanie.*).
2. Stopniowe, ciągłe zmiany istot organicznych w obrębie poszczególnych grup, w których wyniku z gatunku macierzystego powstają gatunki pochodne tworzące z poprzednimi nieprzerwany szereg ewolucyjny; przekształcanie się organizmów żywych ich historii rodowej, przeważnie w kierunku coraz lepszego przystosowania się do środowiska (*Wielki rozwój zwierząt ssących zostaje zahamowany z nastaniem epoki lodowej i w formie zubożalej przechodzi do epoki współczesnej.*)²⁹⁷.

Zgodnie z *Wielkim słownikiem języka polskiego* leksem rozwój ma następujące znaczenie:

- „1. Człowieka; naturalny proces zmian w organizmach żywych, zachodzący w trakcie życia poszczególnego organizmu lub w kolejnych pokoleniach, powodujący ich wzrost, dojrzewanie lub uzyskiwanie form doskonalszych (*Ruchy te są niezbędne dla prawidłowego rozwoju płuc i są hamowane m.in. przez nikotynę.*).
2. Firmy; proces zmian, polegający na przechodzeniu do stanów lub form bardziej złożonych i doskonalszych (*Mówi, że z przyjemnością pojeździłby dobrym samochodem, ale ponieważ wszystkie zyski inwestuje w rozwój firmy, jeździ tylko polonezem.*).
3. Wydarzeń; następowanie po sobie w określony sposób poszczególnych wydarzeń w czasie (*[...] drugi z bandziorów przystawił kierowcy do głowy „przedmiot*

²⁹⁶ Hasło: *Rozwój* [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [online:] <https://sjp.pwn.pl/o-nas> (dostęp: 22.10.2022).

²⁹⁷ Hasło: *Rozwój* [w:] *Słownik języka polskiego red. W. Doroszewskiego*, [online:] <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/rozwoj;5493157.html> (dostęp: 10.02.2023).

przypominający pistolet” i zażądał wydania dokumentów samochodu. Zaskoczony takim rozwojem sytuacji taksówkarz nie wpadł w panikę.)”²⁹⁸.

Słownik języka ukraińskiego definiuje leksem „Розвиток” następująco:

1. Дія за значенням розвивати і розвиватися (Якими семимильними кроками йде розвиток техніки в наші часи!).
2. Процес, в результаті якого відбувається зміна якості чого– небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого (Поетеса [Леся Українка] змальовує весняну природу в розвитку, в русі, добираючи для цього відповідні образи.).
3. Ступінь освіченості, культурності, розумової, духовної зрілості (Гімназія мало дала їм [хлопцям] розвитку – більше тільки формальні сухі відомості, що зараз же вони й зникали з голови.)”²⁹⁹.

Znaczenie powyższej definicji jest ujęte w tłumaczeniu, z pominięciem przykładów:

1. Działanie o znaczeniu rozwijać i rozwijać się.
2. Proces, w wyniku którego odbywa się zmiana jakości czegokolwiek, przejście od jednego etapu jakościowego do drugiego, wyższego.
3. Stopień wykształcenia, moralnej, umysłowej, duchowej dojrzałości.

W wytypowaniu cech konceptualnych wzięto pod uwagę jedynie znaczenia dotyczące ludzi, gdyż w tym kontekście rozpatrywano tą wartość, w związku z czym w definicjach zachowano tylko część dotyczącą określonej projekcji. Zestawienie cech konceptualnych na podstawie definicji słownikowych zamieszczono w Tabeli 23.

Tabela 23. Zestawienie cech konceptualnych wyłonionych z definicji słownikowych wartości *Rozwój* w językach polskim i ukraińskim.

Nazwa kategorii	Słowniki polskojęzyczne	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	<u>Proces</u> <u>Stadium/ Etap</u>	<u>Proces</u> <u>Stadium/ Etap</u> Działanie
Obiekt	<u>Osoba/ Ktoś</u>	<u>Osoba/ Ktoś</u>
Pojęcie	Perfekcja/ Doskonałość	Dojrzałość Wykształcenie
Doznanie		

²⁹⁸ Hasło: *Rozwój* [w:] *Wielki Słownik Języka Polskiego*, [online:] https://wsjp.pl/haslo/do_druku/12059/rozwój (dostęp: 10.02.2023).

²⁹⁹ Hasło: *Rozwój* [w:] *Словник української мови: в 11 томах*, Том 8, 1977, 631 s., [online:] <http://sum.in.ua/s/rozvytok> (dostęp: 10.02.2023).

Działanie	<u>Być/ Stawać się lepszym</u> <u>Rozwijać</u> <u>Zmieniać</u> Doskonalić Przechodzić Wzrastać	<u>Być/ Stawać się lepszym</u> <u>Rozwijać</u> <u>Zmieniać</u> Podwyższać
Atrybut	Nieustanny/ Ciągły Stopniowy	Umysłowy Duchowy Moralny

Na podstawie definicji słownikowych wartości Rozwój utworzono 12 cech konceptualnym w języku polskim oraz 13 w języku ukraińskim. W obu językach wystąpiło 6 znaczników: Proces, Stadium/ Etap, Osoba/ Ktoś, Być/ Stawać się lepszym, Rozwijać oraz Zmieniać się. Żadna z cech nie została przydzielona do kategorii Doznanie.

Pierwsza kategoria zawiera określenia, w języku polskim i ukraińskim pojawiają się konotacje odnoszące rozwój do Procesu oraz Stadium/ Etapu. Pierwsza z jednostek przedstawia Rozwój jako określony proces, trwający pewien czas, mający cel i wymagający spełnienia określonych warunków. Druga z kolei ujmuje wartość jako stadium lub etap tego procesu. W definicjach w języku ukraińskim pojawił się dodatkowo eksponent Działanie określający Rozwój jako czynność. Łącznie w tej kategorii pojawiły się 2 cechy w języku polskim oraz 3 cechy w języku ukraińskim, z czego dwie okazały się tożsame.

Cechy wyłonione z definicji skategoryzowane jako Obiekty są jednakowe w obu językach. Konotacja Osoba/ Ktoś ukierunkowuje wartość na podmiotowość procesu. Zarówno w słownikach polskojęzycznych, jak i ukraińskojęzycznych wyodrębniono taki znacznik konceptualny.

Do pojęć przydzielono elementy Perfekcja/ Doskonałość w języku polskim oraz Dojrzałość w języku ukraińskim. Obie cechy wskazują na etap finalny rozwoju, tj. doskonałość i/lub dojrzałość. Z kolei Wykształcenie łączy wartość z stopniem oraz procesem kształcenia. Łącznie w danej kategorii znalazła się 1 cecha z definicji w języku polskim oraz 2 cechy z definicji w języku ukraińskim.

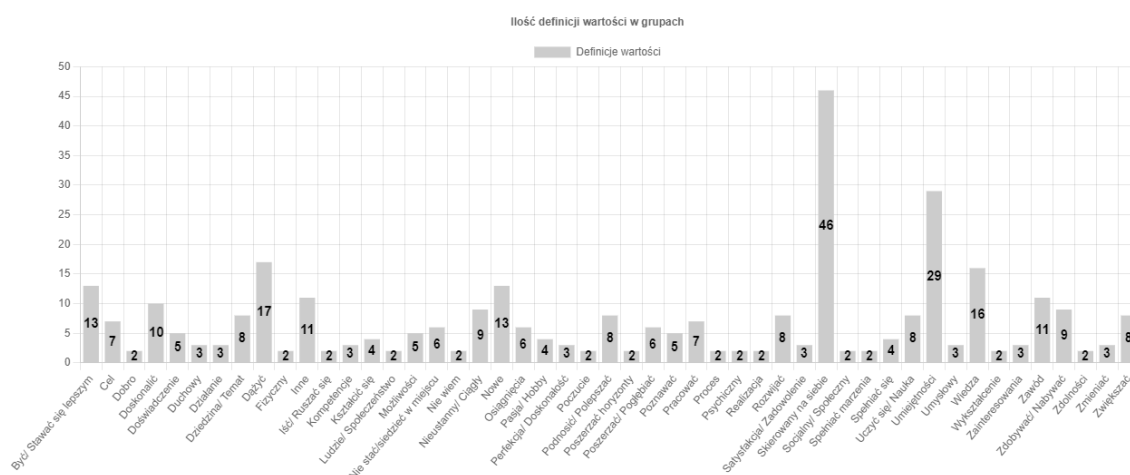
Kategoria działanie zawiera 6 znaczników wyodrębnionych z polskojęzycznych definicji oraz 4 – z ukraińskojęzycznych. Cechy, które znalazły się w definicjach w obu językach to: Być/ Stawać się lepszym, Zmieniać się oraz Rozwijać. Najbardziej ogólna jest asocjacja Zmieniać, zmiana na lepsze z kolei jest oznaczona jednostką Być/ Stawać się lepszym. Ostatnia ze wspólnych cech jest działaniem utworzonym od nazwy wartości. Ukraińskojęzyczna społeczność jako kolejną cechę konceptualną widzi czynność Podwyższać, która wskazuje na zmianę czegoś na wyższą kategorię. Zgodnie z definicjami polskojęzycznymi, wartość można zdefiniować poprzez czynności: Doskonalić, Przechodzić,

Wzrastać.

Interesujące jest zestawienie jednostek z kategorii Atrybut, gdyż w definicjach polskojęzycznych Rozwój charakteryzują cechy Nieustanny/ Ciągły oraz Stopniowy, opisujące go w perspektywie ciągłości, natomiast ukraińskojęzycznych: Umysłowy, Duchowy, Moralny – w kontekście wyższych czynności psychicznych i etycznych.

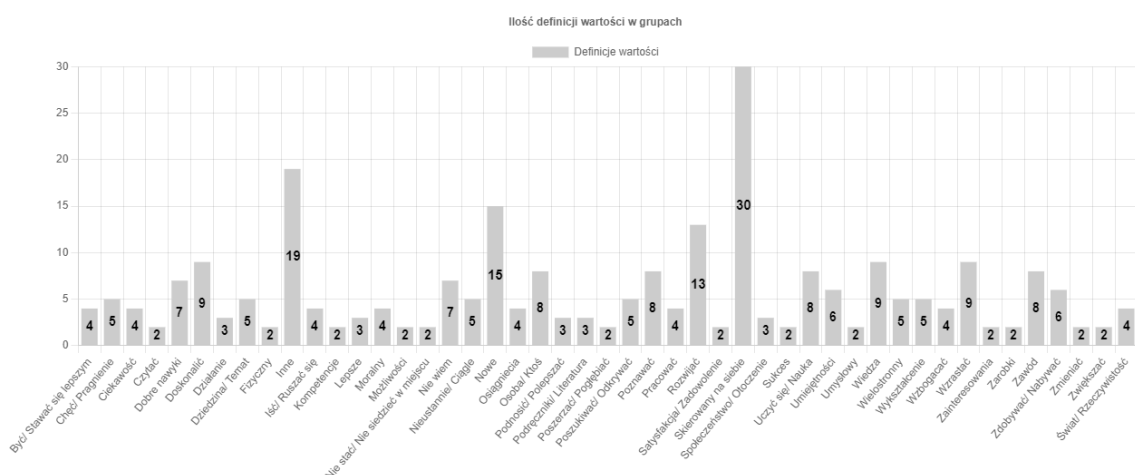
5.8.2 Definicje z wypowiedzi respondentów

W języku polskim wyłoniono 47 cech konceptualnych definiujących wartość Rozwój oraz kształtujących koncept z jego udziałem (Rys. 42).

Rysunek 41. Cechy konceptualne wartości Rozwój wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

W wyniku analizy odpowiedzi ukraińskojęzycznych respondentów wyodrębniono 45 odniesień definicyjnych do wartości Rozwój (Rys. 43).

Rysunek 42. Cechy konceptualne wartości Rozwój wyodrębnione z definicji ukraińskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.

W tabeli poniżej umieszczono zestawienie wszystkich cech konceptualnych w językach polskim i ukraińskim opartych na definicjach słownikowych oraz na odpowiedziach respondentów (Tabela 24). Podkreślono cechy, które są tożsame w obu językach, kursywą zaznaczono cechy konceptualne występujące w definicjach słownikowych, które pojawiły się również w wypowiedziach ankietowanych.

Tabela 24. Zestawienie cech konceptualnych wartości Rozwój, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicjami słownikowymi w tych językach. Źródło: opracowanie własne.

Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Słowniki polskojęzyczne	Respondenci ukraińskojęzyczni	Słowniki ukraińskojęzyczne
Określenie	<u>Działanie</u> Proces Realizacja Poczucie	Proces Stadium/ Etap	<u>Działanie</u> Chęć/ Pragnienie	Proces <i>Działanie</i> Stadium/ Etap
Obiekt	Ludzie/ Społeczeństwo	Osoba/ Ktoś	Osoba/ Ktoś Ludzie/ Społeczeństwo Społeczeństwo/ Otoczenie	<i>Osoba/ Ktoś</i>
Pojęcie	<u>Dziedzina/ Temat</u> <u>Kompetencje</u> <u>Możliwości</u> <u>Osiągnięcia</u> <u>Umiejętności</u> <u>Wiedza</u> <u>Wykształcenie</u> <u>Zainteresowania</u> <u>Zawód</u> <u>Nowe</u> Doświadczenie	Perfekcja/ Dokonałość	<u>Dziedzina/ Temat</u> <u>Kompetencje</u> <u>Możliwości</u> <u>Osiągnięcia</u> <u>Umiejętności</u> <u>Wiedza</u> <u>Wykształcenie</u> <u>Zainteresowania</u> <u>Zawód</u> <u>Nowe</u> Sukces	<i>Wykształcenie</i> Dojrzałość

	Pasja/ Hobby Perfekcja/ Doskonałość Zdolności Cel Dobro		Świat/ Rzeczywistość Zarobki Ciekawość Dobre nawyki Lepsze Podręczniki/ Literatura	
Doznanie	<u>Satysfakcja/ Zadowolenie</u>		<u>Satysfakcja/ Zadowolenie</u>	
Działanie	<u>Być/ Stawać się lepszym</u> <u>Doskonalić</u> <u>Nie stać/siedzieć w</u> <u>miejscu</u> <u>Podnosić/ Polepszać</u> <u>Poszerzać/ Pogłębiać</u> <u>Poznawać</u> <u>Pracować</u> <u>Rozwijać</u> <u>Uczyć się/ Nauka</u> <u>Zdobywać/ Nabywać</u> <u>Zmieniać</u> <u>Zwiększać</u> <u>Iść/ Ruszać się</u> Dążyć Kształcić się Poszerzać horyzonty Spełniać marzenia Spełniać się	<i>Być/ Stawać się</i> <i>lepszym</i> <i>Rozwijać</i> <i>Zmieniać</i> <i>Doskonalić</i> <i>Przechodzić</i> <i>Wzrastać</i>	<u>Być/ Stawać się lepszym</u> <u>Doskonalić</u> <u>Nie stać/ Nie siedzieć w</u> <u>miejscu</u> <u>Podnosić/ Polepszać</u> <u>Poszerzać/ Pogłębiać</u> <u>Poznawać</u> <u>Pracować</u> <u>Rozwijać</u> <u>Uczyć się/ Nauka</u> <u>Zdobywać/ Nabywać</u> <u>Zmieniać</u> <u>Zwiększać</u> <u>Iść/ Ruszać się</u> Poszukiwać/ Odkrywać Wzbogacać Wzrastać Czytać	<i>Być/ Stawać się</i> <i>lepszym</i> <i>Rozwijać</i> <i>Zmieniać</i> <i>Podwyższać</i>
Atrybut	<u>Fizyczny</u> <u>Nieustanny/ Ciągły</u> <u>Skierowany na siebie</u> <u>Umysłowy</u> Duchowy Psychiczny Socjalny/ Społeczny	<i>Nieustanny/ Ciągły</i> Stopniowy	<u>Fizyczny</u> <u>Nieustannie/ Ciągłe</u> <u>Skierowany na siebie</u> <u>Umysłowy</u> Moralny Wielostronny	<i>Umysłowy</i> <i>Duchowy</i> <i>Moralny</i>

Określenie

W trakcie analizy jednostek znaczeniowych utworzono 4 cechy konceptualne skategoryzowane jako określenia na podstawie definicji w języku polskim oraz 2 – na podstawie definicji w języku ukraińskim. W obu językach pojawił się znacznik Działanie, który zarejestrowany jest również w definicji słownikowej w języku ukraińskim. Dodatkowo w odpowiedziach w języku ukraińskim obecna była cecha Chęć/ Pragnienie, a w języku polskim odwołano się do jednostek Proces, Realizacja oraz Poczucie.

Jedyną jednostką występującą w obu językach jest odniesienie do czynności Działanie, użyte 3 razy przez respondentów z Polski (np. „(...) *działanie* w celu (...)”, „(...) *działanie*

(...)”, „(...) *robię* (...)”) oraz 3 razy przez respondentów z Ukrainy (np. „*Коли робиш так* (...)”, „(...) *дії*”, „*Робити* (...)”). Cecha ta wskazuje na określenie Rozwoju jako czynności. Ukraińcy określają tę wartość jako Chęć/ Pragnienie w 5% przypadków (np. „*Бажання* (...)”, „(...) *прагнення* (...)”, „(...) *тобі хочеться* (...)”), definiując Rozwój jako wewnętrzne pragnienie.

Oprócz wspólnych cech definicyjnych polskojęzyczni respondenci proponują cechę konceptualną Proces, odwołując się do niej w 2% definicji (np. „(...) *jest naturalnym procesem* (...)”, „*Proces* (...)”). Konotacja Realizacja została również użyta w 2 wypowiedziach (np. „(...) *realizacja* (...)”, „*Realizacja* (...)”), określa ona wartość jako drogę do realizacji celów lub samorealizacji.

Tę kategorię opisuje też cecha konceptualna Poczucie, użyta przez respondentów z Polski w 2 definicjach (np. „(...) *poczucie* (...)”, „(...) *poczucia się* (...)”).

Obiekt

W języku polskim jedyną cechą skategoryzowaną jak obiekt jest odniesienie do: Ludzie/ Społeczeństwo, które ujawnia się też w ukraińskich notacjach. Oprócz wskazanej cechy wspólnej respondenci z Ukrainy odwołali się do znacznika Osoba/ Ktoś. Łącznie w kategorii wystąpiły 2 cechy konceptualne w języku ukraińskim oraz 1 w języku polskim. Znacznik Osoba/ Ktoś obecny jest również w słownikowej definicji wartości w języku ukraińskim.

Do ogółu społeczeństwa, wykorzystując eksponent leksykalny Ludzie/ Społeczeństwo odnosi się 3% ukraińskojęzycznych badanych (np. „(...) *у суспільстві* (...)”, „(...) *оточення*”, „(...) *люди* (...)”) oraz 2% polskojęzycznych badanych (np. „(...) *na innych*”, „(...) *pomagać innym*”). W roli podmiotu społeczność ukraińskojęzyczna widzi Osobę / Kogoś nieokreślonego (8% wypowiedzi), (np. „*Людина* (...)”, „(...) *когось* (...)”, „(...)”).

Pojęcie

Do kategorii Pojęcie przydzielono 16 cech konceptualnych wyodrębnionych z polskojęzycznych oraz 17 cech z ukraińskojęzycznych definicji. Wspólne dla obu języków jest kilka odniesień: Dziedzina/ Temat, Kompetencje, Możliwości, Osiągnięcia, Umiejętności, Wiedza, Wykształcenie, Zainteresowania, Zawód oraz Nowe. Oprócz wymienionych znaczników, z polskojęzycznych definicji wyłoniono cechy: Doświadczenie, Pasja/ Hobby, Perfekcja/ Doskonałość, Zdolności, Cel, Dobro. W języku ukraińskim, z kolei pojawiły się: Sukces, Świat/ Rzeczywistość, Zarobki, Ciekawość, Dobre nawyki, Lepsze, Podręczniki/

Literatura. Z cech obecnych w definicjach słownikowych powtarza się tylko jedna Wykształcenie w języku ukraińskim.

Pierwsza cecha z tej kategorii – Dziedzina/ Temat wskazuje na sferę jakiejś aktywności lub wiele dziedzin ukierunkowania rozwoju. Do takich eksponentów odwołało się w swoich wypowiedziach 8% młodzieży polskojęzycznej (np. „(...) w *jakiejś dziedzinie* (...)”, „(...) w *każdej dziedzinie* (...)”, „(...) na *dany temat* (...)”, „(...) w *wybranym/ wielu kierunku*”) oraz 5% ukraińskojęzycznej (np. „(...) *сферами діяльності* (...)”, „(...) *своїї справи*”, „(...) у *всіх відношеннях*”).

Kompetencje odnoszą się do zakresu czyjejś wiedzy, umiejętności czy uprawnień w działaniu użyto tej cechy w definicjach 3% polskojęzycznych respondentów (np. „(...) *swoich kompetencji* (...)”, „*Powiększanie kompetencji*”, „(...) *własnych kompetencji* (...)”) oraz 2% ukraińskojęzycznych (np. „(...) *нашу компетентність* (...)”, „(...) *навичок або якостей* (...)”).

Możliwości łączą się z rozwojem zdolnościami, predyspozycjami psychicznymi i fizycznymi człowieka, dzięki którym może on coś osiągnąć, czyli zdolnością do działania i osiągnięcia jakichś efektów. W pewnym sensie są produktem tej wartości. Cecha pojawiła się w 5% polskojęzycznych wypowiedzi (np. „(...) *swoich możliwości* (...)”, „(...) *rzeczy, które wydawały się kiedyś niemożliwe teraz już takie nie są*”, „*Mam możliwość* (...)”, etc.) oraz w 2% ukraińskojęzycznych (np. „(...) *возможностей*”, „(...) *можливості* (...)”). Podobnie jak poprzednia cecha, kolejna jednostka Osiągnięcia jest traktowana jako wskaźnik/wynik Rozwoju. Do osiągnięć, pojmowanych jako dążenia, odwołuje 6% ankietowanych z Polski (np. „(...) *osiągnięcia*”, „*Dążenie do osiągnięcia* (...)”, „(...) *żeby osiągnąć* (...)”) oraz 4% ankietowanych z Ukrainy (np. „(...) *на досягнутому*”, „(...) *чого може досягти людина* (...)”, „(...) *досягнення* (...)”).

Postrzeganie wartości Rozwój w perspektywie Wykształcenia charakteryzuje 2% badanych z polskojęzycznej społeczności (np. „(...) *poprzez szkolenia*”, „(...) *wykształcenie* (...)”) oraz 5% – z ukraińskojęzycznej (np. „*Вивчитися*”, „*Вища освіта*”, „(...) *освіта* (...)”, „(...) *самоосвіти* (...)”). Zdobywanie umiejętności z kolei, jest w opinii respondentów istotniejsze, gdyż do tej cechy odwołuje się aż 29% Polaków (np. „*Nowe umiejętności* (...)”, „*ulepszanie swoich umiejętności* (...)”, „*Udoskonalanie* (...) *umiejętności*”, „(...)”, „(...) *zdobywanie nowych umiejętności* (...)” itp.), a tylko 6% Ukraińców (np. „*Вміння розвиватися*”, „*Необхідність в збагачуванні* (...) *вмінь* (...)”, „*Удосконалення* (...) *вмінь* (...)”). Zdobywać zdaniem ankietowanych należy również wiedzę, ta jednostka pojawiła się w odpowiedziach 16% polskojęzycznych respondentów (np. „*Dążenie do wiedzy*”, „(...)”).

powiększanie wiedzy (...)”, „*Zdobywanie wiedzy (...)*”) oraz w 9% odpowiedzi ukraińskojęzycznych (np. „*Знання*”, „*(...) в збагачуванні знань (...)*”, „*Поповнення знань (...)*”, „*Удосконалення (...)* знань”, „*(...) набуття певних знань (...)*”).

Wykształcenie, umiejętności oraz wiedza jako komponenty Rozwoju zdaniem niektórych ankietowanych prowadzą do zdobycia wymarzonego albo dobrze opłacalnego zawodu. Cecha konceptualna Zawod pojawia się w 11% definicji mieszkańców Polski (np. „*Kariera (...)*”, „*(...) w szczeblach kariery (...)*”, „*W pracy*”, „*(...) rozwój (...)* zawodowy”, „*(...) rodzaj pracy (...)*”) oraz w 8% definicji mieszkańców Ukrainy (np. „*(...) маю добру роботу*”, „*(...) професіоналом своєї справи*”, „*(...) в тій чи іншій професії*”, „*(...) в професійній діяльності*”).

Kolejna cecha konceptualna to Zainteresowania, których rozwijanie poleca 3% badanych z Polski (np. „*(...) rozwijać swoje (...)* zainteresowania”, „*Ewolucja (...)* zainteresowań”, „*(...) zajęcie się (...)* swoimi zainteresowaniami (...)”) oraz 2% badanych z Ukrainy (np. „*Зацікавленість (...)*”, „*(...) те що подобається*”).

Odniesienie do nowości (cecha konceptualna Nowe), obecne jest w wypowiedziach 13% przedstawicieli polskojęzycznej społeczności (np. „*Nowe umiejętności*”, „*(...) nauka czegoś nowego*”, „*(...) chęć poznania nowych rzeczy (...)*”) oraz w 15% wypowiedzi ukraińskojęzycznej społeczności (np. „*(...) нові знання*”, „*(...) щось нове*”, „*(...) вчитись новому (...)*”, „*(...) здобуття нових навичок*”, „*(...) опанування всього нового*”). Jednostki opisane za pomocą tej cechy określają poznawanie nowego jako warunku rozwoju.

Oprócz wymienionych cech wspólnych Polacy użyli w swoich definicjach 6 składników składających się na językowy obraz świata. Część z nich można określić jako powiązane z tym, której dotyczy wartość. O Doświadczeniu wspomina 5% respondentów (np. „*Doświadczenie (...)*”, „*Zdobywanie (...)* doświadczenia”, „*Zdobywanie (...)* wrażeń”, „*(...) wyciąganie wniosków (...)*”, „*(...) poprzez (...)* praktykę”), o Pasji/ Hobby – 4% (np. „*(...) Rozwijanie swojej pasji (...)*”, „*(...) hobby*”), o Zdolnościach – 2% (np. „*(...) rozwijać zarówno swoje zdolności (...)*”, „*Rozwijanie (...)* wrodzonych cech”). Na pograniczu znalazła się cecha Cel, użyta przez 7% ankietowanych (np. „*Dążenie do celu*”, „*(...) żeby osiągnąć cele*”, „*Realizacja życiowych celów*”), ze wskazaniem na przedmiot lub osoba, których dotyczą zamierzone działania.

Abstrakcyjne pojęcia podane przez ankietowanych w wypowiedziach to: Dobro, wspomniano je dwukrotnie (np. „*(...) dążenie do dobra (...)*”, „*Robienie czegoś dobrego (...)*”) oraz Perfekcja/ Doskonałość wymieniona przez badanych 3 razy (np. „*Dążenie do perfekcji*”, „*(...) osiągnąć doskonałość*”, „*dążenie do (...)* doskonałości”).

Podobnie pogrupowano 7 propozycji składników znaczeń konotacyjnych podanych w definicjach mieszkańców Ukrainy. Cechy dotyczące bezpośrednio podmiotu to Sukces (2 razy), (np. „Успіх (...)”, „(...) в неї це може виходити”) oraz Zarobki (2), (np. „Більший заробіток (...)”, „Гроші”), 7 razy Dobre nawyki (np. „Набування корисних навичок”, „(...) здоровий спосіб життя і спорт (...)”, „Удосконалення (...) навичок (...”).

Na pograniczu należałoby usytuować cechy: Lepsze oraz Ciekawość. Do pierwszej ze wskazanych konotacja odwołała się 3% ankietowanych (np. „(...) прагнення чогось кращого (...)”, „Борешся до більшого (...)”); oznacza ona ‘dążenie do czegoś lepszego’. Cecha konceptualna Ciekawość, obecna w 4% definicji (np. „(...) цікавість”, „Пошук (...) цікавого (...)”, „(...) пізнання цікавих тем (...)”).

Inne cechy konceptualne to Podręczniki/ Literatura (3% wypowiedzi), (np. „(...) шляхом підручників, наукових статей, літератури (...)”, „(...) багато цікавої літератури”, „(...) читання книг (...)”) oraz Świat/ Rzeczywistość (4% wypowiedzi) (np. „(...) про світ (...)”, „(...) пізнання дійсності”, „(...) в світі (...”).

Doznanie

Wyłącznie jedna cecha w językach polskim i ukraińskim znalazła się w kategorii Doznanie, jest to: Satisfakcja/ Zadowolenie. Przesłanka oznacza odczuwanie zadowolenia w związku z Rozwojem, pojawia się w 3% wypowiedzi Polaków (np. „Czerpanie satysfakcji”, „(...) zadowolenia z własnej osoby (...)”, „(...) dla swojego zadowolenia (...)”) oraz w 2% wypowiedzi Ukraińców (np. „(...) самозадоволення”, „(...) радість (...”).

Działanie

Równie liczna jak i kategoria Pojęcie okazała się kategoria Działanie. Znalazło się w niej 18 cech zebranych na podstawie wypowiedzi w języku polskim oraz 17 cech na podstawie wypowiedzi w języku ukraińskim. Zarówno Ukraińcy, jak i Polacy odwołali się do rozmaitych 13 działań: Być/ Stawać się lepszym, Doskonalić, Nie stać/ Nie siedzieć w miejscu, Podnosić/ Polepszać, Poszerzać/ Pogłębiać, Poznawać, Pracować, Rozwijać, Uczyć się/ Nauka, Zdobywać/ Nabywać, Zmieniać, Zwiększać oraz Iść/ Ruszać się.

Definiowania wartości Polacy zawarli proponowanych działaniach, takich jak: Dążyć, Kształcić się, Poszerzać horyzonty, Spełniać marzenia oraz Spełniać się. Mieszkańcy Ukrainy uzupełnili wspólne cechy konceptualne czynnościami: Czytać, Poszukiwać/ Odkrywać, Wzbogacać oraz Wzrastać.

W definicjach słownikowych w języku polskim oraz ukraińskim w porównaniu z cechami konceptualnymi wyodrębnionymi z definicji respondentów powtórzyły się eksponenty: Być/ Stawać się lepszym, Rozwijać, Zmieniać. Jednostka pojawiająca się w polskojęzycznych definicjach słownikowych i definicjach dnia codziennego, jest czasownik Doskonalić się.

Pierwsze odniesienie mające związek z Rozwojem z definicji w polskim jak i w ukraińskim języku, jest: Być/ Stawać się lepszym. Cechę tę użyło w definiowaniu rozwoju 13% ankietowanych z Polski (np. „(...) bycie lepszym (...)”, „polepszanie samego siebie”, „dążenie do „lepszego wersji” samego siebie (...)”, „Chęć pocucia się bardziej wartościowym”, „Zmiana na lepsze”, „Ulepszanie się”) oraz 4% ankietowanych z Ukrainy (np. „(...) щоб був краще ніж вчора”, „(...) стати кращою (...)”, „Покращення себе (...)”, „(...) стати на один рівень краще”). Podobne znaczenie do zawartego w konotacji Doskonalić uwzględniło w odpowiedzi 10% Polaków (np. „Doskonalenie umiejętności”, „Stale doskonalenie”, „(...) doskonalenie się oraz doskonalenia swoich umiejętności”) oraz 9% Ukraińców (np. „Удосконалення (...)”, „Самовдосконалення (...)”, „Повторення дії”).

W kontekście rozwoju w odpowiedziach pojawiły się konotacje Podnosić/ Polepszać, Poszerzać/ Pogłębiać oraz Zwiększać. Pierwszy ze znaczników umieszczony został w odpowiedziach 8% polskojęzycznej społeczności (np. „(...) podnoszenie swoich umiejętności”, „Polepszanie swoich umiejętności (...)”, „Poprawa swoich umiejętności”, „(...) podniesienia poziomu inteligencji”, „ulepszanie swoich umiejętności (...)”) oraz w 3% ukraińskojęzycznej (np. „Покращення своїх навичок (...)”, „Покращувати себе (...)”). Drugie odniesienie występuje w definicjach podanych przez 6% Polaków (np. „Poszerzanie swoich umiejętności (...)”, „Pogłębianie wiedzy (...)”, „(...) pogłębianie umiejętności i wiedzy”) oraz 2% – Ukraińców (np. „Поповнення знань (...)”, „(...) поглиблення знань”). Trzeciej cechy użyło 8% ankietowanych z Polski (np. „zwiększenie świadomości (...)”, „Powiększenie kompetencji (...)”, „Coraz więcej osiągnąć (...)”) oraz 2% ankietowanych z Ukrainy (np. „Більший заробіток (...)”, „(...) тобі хочеться більше (...)”).

Czasowniki, przytoczone przez uczestników badania – Zmieniać oraz Rozwijać – mogłyby posłużyć do określenia większości cech konceptualnych z omawianej kategorii. Zmieniać użyto w definiowaniu wartości przez 3% respondentów polskojęzycznych (np. „Zmiana na lepsze”, „(...) przechodzenia zmian”, „Proces przemiany (...)”) oraz przez 2% ukraińskojęzycznych (np. „Зміна (...)”, „(...) відбувається зміна (...)”).

Cecha konceptualna Rozwijać, utworzona od nazwy omawianej wartości, obecna jest w 8% polskojęzycznych definicji (np. „Rozwijanie własnych pasji”, „Rozwijanie swoich (...)”).

cech (...)”, „(...) rozwijania swoich kompetencji (...)”) oraz w 13% ukraińskojęzycznych notacji (np. „Вміння розвиватися”, „Розвиваєш себе”, „Розвиваєшся (...)”).

Metafora ruchu definiująca wartość Rozwój w kierunkach przód - tył oraz góra - dół przez ankietowanych została wyrażona cechą konceptualną Nie stać/ Nie siedzieć w miejscu. Do znacznika odwołało się 5% Polaków (np. „Nie siedzieć w miejscu”, „Nie stać w miejscu (...)”, „Pięć się wyżej (...)”) oraz 2% Ukraińców (np. „Не зупинятися на досягнутому”, „Не стояти на місці (...)”). Kolejną cechą, która nawiązuje do tej odsłony jest wskazanie Iść/ Ruszać się, obecne w 4 ukraińskojęzycznych wypowiedziach (np. „Йти до чогось прекрасного”, „Рухатись вперед (...)”, „(...) рух (...)”) oraz w 2 polskojęzycznych (np. „iść naprzód (...)”, „(...) naprzód”).

Kolejne czynności, które pojawiły się w obu językach wskazują na konkretne działania podejmowane w celu rozwoju. Cecha Uczyc się/ Nauka pojawiła się w 8% odpowiedzi w języku polskim (np. „Dużo nauki (...)”, „uczenie się (...)”, „Ciągła nauka”, „(...) poprzez naukę (...)”) oraz w 8% odpowiedzi w języku ukraińskim (np. „Навчання”, „(...) вчитись новому (...)”, „Вивчення чогось нового (...)”, „Розвиватись у навчанні”, „(...) вивчає багато нового”). Inna asocjacja związana ze zdobywaniem wiedzy wyrażona czasownikiem Poznać obecna jest w 5% definicji mieszkańców Polski (np. „(...) poznawanie siebie (...)”, „Poznanie nowych terminów (...)”, „(...) dowiedzenie się czegoś nowego (...)”) oraz w 8% definicji mieszkańców Ukrainy (np. „Пізнання нового”, „(...) пізнання дійсності”, „(...) опанування всього нового” „(...) дізнатись щось нове”). Czynności Zdobywać/ Nabywać, związane z przyswajaniem wiedzy zostały użyte jako komponenty definicji przez 9% badanych z Polski (np. „(...) zdobywanie nowych umiejętności (...)”, „Zdobycie wiedzy oraz doświadczenia”) oraz 6% badanych z Ukrainy (np. „Набування корисних навичок”, „(...) здобуття нових навичок”, „(...) добувати нові знання”).

Ostatnia wspólna cecha – Pracować – wskazuje na podjęcie pracy w celu potencjalnego rozwoju. Przesłanka znalazła się w 7 wypowiedziach polskojęzycznych (np. „(...) nieustanna praca (...)”, „Ciężka praca (...)”, „Praca nad sobą (...)”) oraz w 4 ukraińskojęzycznych (np. „(...) коли працюєш (...)”, „(...) працюючи над собою”, „Робота над собою (...)”).

Oprócz wymienionych powyżej cech społeczność polskojęzyczna użyła w swoich wypowiedziach 5 odniesień skategoryzowanych jako czynności. Przy użyciu czasownika „spełniać” wykreowano: Spełniać marzenia, użyte w 2 wypowiedziach (np. „Spełnianie swoich marzeń”, „(...) spełniania marzeń”) oraz Spełniać się, użyte w 4% wypowiedzi (np. „(...) spełnianie się”, „(...) spełnienie”, „To coś w czym się spełniamy”).

Odnosząc się do poszerzania wiedzy i zasobów ów respondenci z Polski użyli cechy Kształcić się w 4 definicjach (np. „*Kształcenie się (...)*”, „*(...) dokształcanie się*”, „*(...) samokształcenie (...)*”) oraz Poszerzać horyzonty w dwu, (np. „*(...) chęci zwiększania swoich horyzontów w różnych dziedzinach i aktywne działanie w celu poszerzania tych horyzontów*”, „*(...) poszerzanie horyzontów*”).

Najczęściej pojawiającą się cechą konceptualną z tej kategorii jest jednostka Dążyć użyta aż przez 17% polskojęzycznych respondentów (np. „*Dążenie do perfekcji (...)*”, „*(...) dążenie do samodoskonalenia*”, „*(...) dążenie do osiągnięcia czegoś ważnego (...)*”).

Ankietowani z Ukrainy odwołali się dodatkowo do 4 cech konceptualnych, takich jak: Wzrastać odwołało się do niej 9% respondentów z Ukrainy (np. „*Зростання*”, „*Ріст*”, „*зростання як людини, матері, професіонала*”, etc.). Do pozyskiwania nowej wiedzy lub umiejętności odnosi się znacznik Wzbogacać, użyty przez 4% respondentów (np. „*Необхідність в збагачуванні знань і вмінь (...)*”, „*Збагачення моральне, духовне і інтелектуальне*”, „*Розвиток збагачує наші знання про світ (...)*”). Kolejna przesłanka – Czytać – pojawia się w 2 przypadkach, łącząc czynność czytania z rozwojem umysłowym (np. „*(...) читати багато цікавої корисної літератури*”, „*(...) читання книг на різні теми (...)*”).

Działanie związane z poszukiwaniem zawarte zostało w czasowniku Poszukiwać/ Odkrywać, użytego w 5 wypowiedziach (np. „*(...) шукати щось нове*”, „*(...) самим шукати спосіб*”, „*Пошук нового (...)*”).

Atrybut

Przedstawiciele obu społeczności językowych mają podobne spojrzenie na Rozwój, zdradzają to atrybuty charakteryzujące omawianą wartość. W języku polskim wystąpiło ich 7, a w ukraińskim – 6 w odniesieniu do Rozwoju. Cechy konceptualne, takie jak: Fizyczny, Umysłowy, Nieustanny/ Ciągły, Skierowany na siebie pojawiają się zarówno w języku polskim, jak i w ukraińskim. Oprócz wymienionych znaczników w ukraińskojęzycznych odpowiedziach obecne są przymiotniki Moralny oraz Wielostronny. Polskojęzyczni respondenci z kolei zaproponowali w trakcie definiowania konotacje Duchowy, Psychiczny oraz Socjalny/ Społeczny. Warto zwrócić uwagę, że jednostka Ciągły/ Nieustanny pojawiła się również w definicjach słownikowych w języku polskim, a jednostki: Duchowy, Umysłowy i Moralny – w definicjach słownikowych w języku ukraińskim.

Główną cechą Rozwoju, zdaniem respondentów, jest ukierunkowanie na siebie, innymi słowy – wskazanie na rozwój osobisty. Cecha Skierowany na siebie zawarta jest w 46%

odpowiedzi Polaków (np. „*Myślenie o sobie (...)*”, „*polepszanie samego siebie*”, „*Dbanie o własny (...)*”, „*(...) pracy nad sobą (...)*”, „*(...) samodoskonalenia (...)*”, „*(...) doszktałcanie się*”, etc.) oraz w 30% odpowiedzi Ukraińców (np. „*Розвиток самого себе (...)*”, „*Самовдосконалення (...)*”, „*Коли ти (...)*”, „*(...) самим шукати спосіб*”, „*(...) вдосконалення себе в чомусь*”, „*Розвиваєш себе*”).

Kolejnym atrybutem przypisywanym omawianej wartości przez obie społeczności językowe jest cecha Nieustanny/ Ciągły. 9% respondentów z Polski definiuje Rozwój jako: (np. „*(...) nieustanna praca (...)*”, „*(...) każdego dnia*”, „*(...) ciągle doskonalenie (...)*”, „*Stale doskonalenie*”, „*(...) całe życie*”), podobnie 5% Ukraińców (np. „*(...) постійне вдосконалення (...)*”, „*(...) все життя*”, „*постійне удосконалення себе*”) uważa, że nigdy nie należy przestać się rozwijać.

Respondenci nazywają kilka rodzajów Rozwoju w swoich wypowiedziach. Pierwszy z nich – Umysłowy – przywołany jest przez 3% definicji polskojęzycznych (np. „*(...) Rozwijanie (...)* intelektu”, „*(...) podniesienia poziomu inteligencji*”, „*(...) umysłowy*”) oraz przez 2% definicji ukraińskojęzycznych (np. „*(...) буті (...)* ерудованим”, „*Збагачення (...)* інтелектуальне”). Drugi rodzaj – Fizyczny – odnotowano w 2% odpowiedzi respondentów z Polski (np. „*(...) samodoskonalenie się pod względem (...)* fizycznym”, „*(...) rozwój fizyczny (...)*”) oraz 2% odpowiedzi respondentów z Ukrainy (np. „*Збагачення свого Я фізично (...)*”, „*(...) фізичний розвиток (...)*”).

Ukraińcy proponują jeszcze jeden rodzaj Rozwoju – Moralny, ta cecha konceptualna pojawia się w 4% wypowiedzi (np. „*Збагачення свого Я (...)* морально”, „*Збагачення моральне (...)*”, „*Розвиватись морально*”). Dodatkowo respondenci z Ukrainy odwołują się do cechy konceptualnej Wielostronny, która wskazuje na rozwój w wielu różnych kierunkach. Wzmianki na ten temat pojawiły się w wypowiedziach 5 razy (np. „*(...) буті різностороннім (...)*”, „*Зацікавленність різноманітними сферами діяльності*”, „*Всебічний розвиток*”).

Polacy natomiast w 3% wypowiedzi odwołują się do atrybutu Duchowy (np. „*(...) rozwoju duchowego*”, „*(...) Rozwój może się dokonywać na różnych płaszczyznach, od materialnych po duchowe*”, „*(...) pod względem duchowym*”), w 2% wypowiedzi – do atrybutu Społeczny/ Socjalny (np. „*(...) socjalny (...)*”, „*(...) społeczny (...)*”) i w 2% wypowiedzi – do atrybutu Psychiczny (np. „*Psychiczny (...)*”, „*Dbanie o własny rozwój (...)* psychiczny (...”).

Inne

W kategorii Inne znalazło się 11% jednostek podanych Polaków oraz 19% Ukraińców.

Jednostki, które pojawiły się w definicjach respondentów z Polski zawierają konotacje związane z czynnościami (np. „*Nie oglądanie się na innych*”, „*(...) pokonywanie własnych słabości*”, „*(...) budowania nowych nurtów myślowych*”, „*(...) nie poprzestawianie na podstawowej wiedzy i czynnościach*”, „*(...) utrwalenie obecnej już wiedzy i umiejętności*”), odczuciami (np. „*Szczęście*”), mają związek z pojęciami („*Postęp*”, „*(...) poświęcenia*”) oraz cechami („*(...) społeczny emocjonalny (...)*”, „*(...) w życiu osobistym*”).

Ukraińcy zaproponowali w swoich wypowiedziach cechy, które można skategoryzować jako Działania (np. „*(...) вирішення спільних проблем (...)*”, „*Спілкування*”, „*Не чекати на допомогу(...)*”, „*Правильно використовувати вільний час*”, „*Не боятись, бути сміливим*”, „*йти до чогось прекрасного*”, „*Коли ти поважаєш думку інших*”), Obiekty (np. „*(...) матері, дружини (...)*”, „*(...) з коханою людиною (...)*”), Pojęcia (np. „*Думка*”, „*(...) молодість душі, голод на життя*”, „*головний сенс*”, „*Доброта*”) oraz Atrybut (np. „*(...) психологічно*”).

Odpowiedzi nie wiem udzieliło 2 respondentów z Polski i 7 z Ukrainy (nie wiem lub brak odpowiedzi).

Podsumowanie

Wartość Rozwój respondenci z Polski umieścili na 7 miejscu w hierarchii, a z Ukrainy – na 6. Słowniki w obu językach proponują różnie sformułowane i zaprezentowane definicje Rozwoju. Pomimo tego, że w definicjach słownikowych w języku polskim pojawiło się 12 cech semantycznych, a w języku ukraińskim jest ich 13, tylko 6 z nich obecnych jest w obu językach.

Zarówno w języku ukraińskim, jak i w polskim określono Rozwój jako proces albo etap w życiu. W definicji w języku ukraińskim obecne jest również określenie Działanie. Grupa obiektów w każdym z języków zawiera tylko jedną cechę – Osoba/ Ktoś. W definicji słownikowej Rozwoju w języku polskim użyto pojęcia Perfekcja/ Doskonałość. W języku ukraińskim w kategorii pojęcia odnotowano Dojrzałość oraz Wykształcenie. Na podstawie przeprowadzone analizy danej kategorii nasuwa się konkluzja, że w języku polskim Rozwój jest postrzegany jako wartość nieosiągalna, a w języku ukraińskim – osiągalna w odpowiednim wieku, poprzez doświadczenie oraz naukę.

Słowniki odwołują się do czynności Być/ Stawać się lepszym, Rozwijać oraz Zmieniać niezależnie od przynależności językowej. W języku polskim obecne są unikalne cechy Doskonalić, Przechodzić oraz Wzrastać, a w języku ukraińskim – Podwyższać.

Atrybuty opisujące Rozwój w definicjach słownikowych w językach polskim i ukraińskim są zupełnie odmienne. W języku ukraińskim respondenci odnoszą się do typów

Rozwoju w różnych kontekstach sygnalizowanych odpowiednimi przymiotnikami: (Umysłowy, Duchowy, Moralny), a w języku polskim – głównie jako continuum (Nieustanny Ciągły, Stopniowy).

Na podstawie odpowiedzi ankietowanych udało się wyłonić 47 konotacji do opisu wartości Rozwój w języku polskim oraz 45 konotacji w języku ukraińskim. Częścią wspólną w konceptach dwóch języków jest aż 30 cech. Konotacja Działanie określa Rozwój w obu językach. Ukraińcy postrzegają go również jako Chęć/ Pragnienie, a Polacy – Proces, Realizację oraz Poczucie.

Obszerna kategoria Pojęcie w konceptie omawianej wartości zawiera 10 wspólnych cech. Część z nich dotyczy aspektów osiągania Rozwoju (Kompetencje, Umiejętności, Wiedza, Wykształcenie, Zainteresowania, Nowe), a część – rezultatu czynności (Możliwości, Osiągnięcia, Zawód). Oprócz tego w definicjach obecne są odniesienia do: Dziedzina/ Temat, ukierunkowujące Rozwój na jakąś naukę. Ten sam podział można zastosować w unikalnych cechach. W języku polskim konotację związaną z warunkami opisują: Doświadczenie, Pasja/ Hobby oraz Zdolności, natomiast rezultatów dotyczą znaczniki Perfekcja/ Doskonałość, Cel oraz Dobro. Definicje ukraińskojęzyczne zawierają przesłanki Ciekawość, Dobre nawyki oraz Podręczniki/ Literatura, odnoszące się do aspektów osiągania rozwoju oraz Sukces, Zarobki, Lepsze – odnoszące się do rezultatów, które można osiągnąć. Cechami, które się nie kwalifikują się do żadnej z podgrup są określenia Świat/ Rzeczywistość.

Kategoria Działanie w omawianej wartości jest najliczniejsza. Należy do niej aż 18 cech w języku polskim i 17 w języku ukraińskim. Nakładają się na siebie obrazy 13 konotacji wskazujące na ulepszanie (Być/ Stawać się lepszym, Doskonalić, Podnosić/ Polepszać, Rozwijać), zwiększanie (Poszerzać/ Pogłębiać, Zwiększać), uczenie się (Uczyć się/ Nauka, Poznawać), ruch (Nie stać/ siedzieć w miejscu, Iść/ Ruszać się), zdobywanie (Zdobywać/ Nabywać), zmianę (Zmieniać) oraz pracę (Pracować). Polacy w swoich definicjach używają również cech semantycznych: Dążyć, Kształcić się, Poszerzać horyzonty, Spełniać marzenia oraz Spełniać się. Mieszkańcy Ukrainy kojarzą z Rozwojem czynności Poszukiwać/ Odkrywać, Wzbogacać, Wzrastać oraz Czytać.

Doznania, które respondenci opisują w definicjach, dotyczą satysfakcji oraz zadowolenia z rozwoju. W kategorii Obiekt identyczne okazały eksponenty Ludzie/ Społeczeństwo, dodatkowo w języku ukraińskim obecna jest jednostka Osoba/ Ktoś.

Atrybuty przypisywane Rozwojowi to jego rodzaje (Fizyczny, Umysłowy) oraz (Nieustanny/ Ciągły). Dodatkowo w obu językach wielokrotnie odwołano się do znacznika Nakierowany na siebie. Polska społeczność językowa proponuje również kolejne rodzaje

rozwoju, takie jak: Duchowy, Psychiczny oraz Socjalny/ Społeczny. Ukraińcy z kolei odwołują się do cech konceptualnych Moralny oraz Wielostronny.

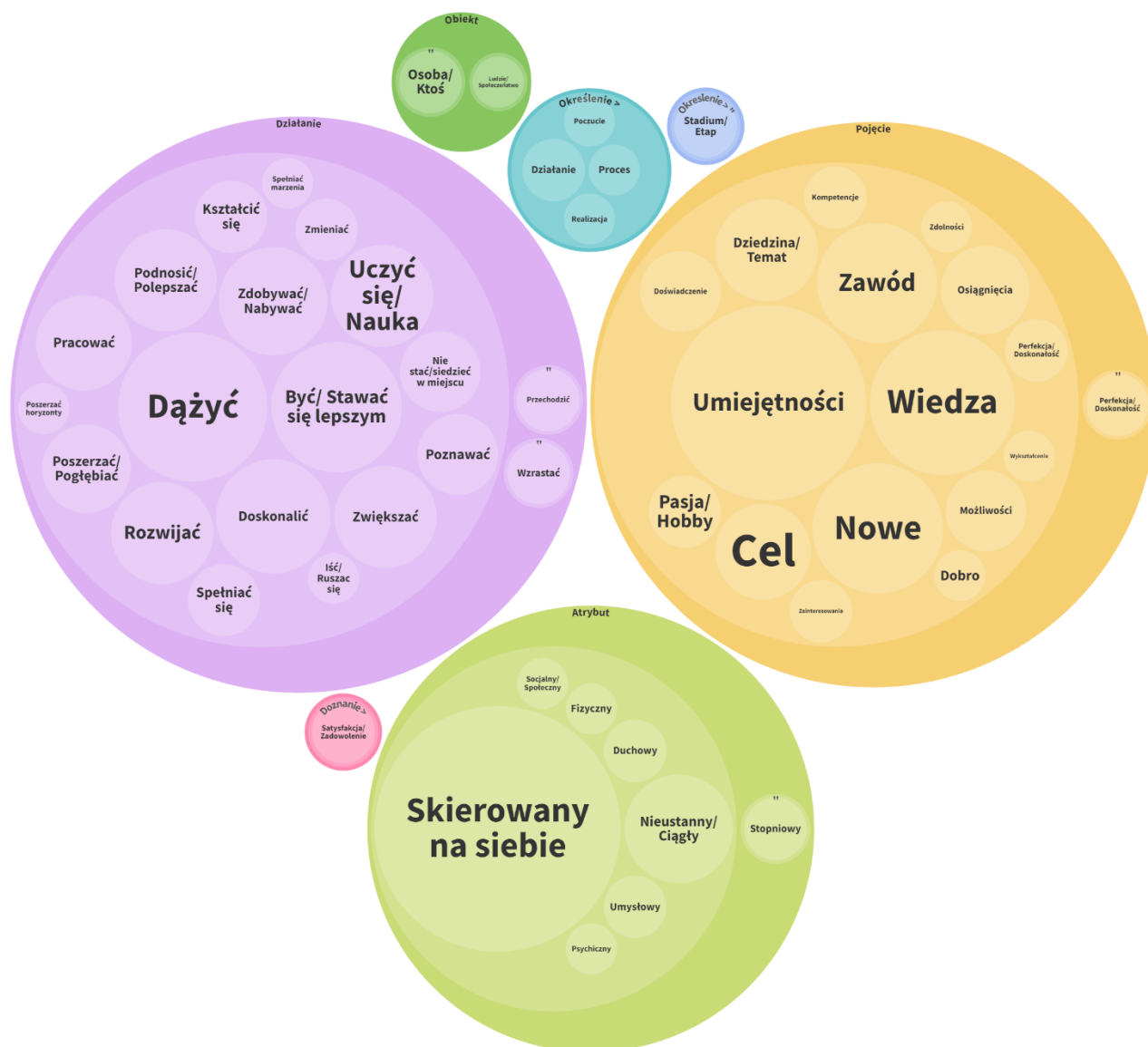
Najczęściej odwoływano się do cech konceptualnych Skierowany na siebie (46% PL 30% UA) Nowe (13% PL, 15% UA), Wiedza (16% PL, 9% UA). W języku polskim największą frekwencję mają również znaczniki Umiejętności (29% PL), Być/ Stawać się lepszym (13% PL), Doskonalić (10% PL) oraz Dążyć (17% PL). Mieszkańcy Ukrainy oprócz wyżej wymienionych, najczęściej używali cechy semantycznej Rozwijać (13% UA). W tabeli poniżej (Tabela 25) zaprezentowano podsumowanie zestawienia cech konceptualnych oraz liczby ich użycia na podstawie definicji autorstwa ankietowanych.

Tabela 25 Zestawienie podkategorii definicji wartości Rozwój w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.

Nazwa kategorii	Respondenci polskojęzyczni	Ilość wystąpień	Respondenci ukraińskojęzyczni	Ilość wystąpień
Określenie	<u>Działanie</u>	3%	<u>Działanie</u>	3%
	Proces	2%	Chęć/ Pragnienie	5%
	Realizacja	2%		
	Poczucie	2%		
Pojęcie	<u>Dziedzina/ Temat</u>	8%	<u>Dziedzina/ Temat</u>	5%
	<u>Kompetencje</u>	3%	<u>Kompetencje</u>	2%
	<u>Możliwości</u>	5%	<u>Możliwości</u>	2%
	<u>Osiągnięcia</u>	6%	<u>Osiągnięcia</u>	4%
	<u>Umiejętności</u>	29%	<u>Umiejętności</u>	6%
	<u>Wiedza</u>	16%	<u>Wiedza</u>	9%
	<u>Wykształcenie</u>	2%	<u>Wykształcenie</u>	5%
	<u>Zainteresowania</u>	3%	<u>Zainteresowania</u>	2%
	<u>Zawód</u>	11%	<u>Zawód</u>	8%
	<u>Nowe</u>	13%	<u>Nowe</u>	15%
	Doświadczenie	5%	Sukces	2%
	Pasja/ Hobby	4%	Świat/ Rzeczywistość	4%
	Perfekcja/ Doskonałość	3%	Zarobki	2%
	Zdolności	2%	Ciekawość	4%
	Cel	7%	Dobre nawyki	7%
	Dobro	2%	Lepsze	3%
			Podręczniki/ Literatura	3%
Obiekt	<u>Ludzie/ Społeczeństwo</u>	2%	Osoba/ Ktoś	8%
			<u>Ludzie/Społeczeństwo</u>	3%
Działanie	<u>Być/ Stawać się lepszym</u>	13%	<u>Być/ Stawać się lepszym</u>	4%
	<u>Doskonalić</u>	10%	<u>Doskonalić</u>	9%
	<u>Nie stać/siedzieć w miejscu</u>	5%	<u>Nie stać/ Nie siedzieć w miejscu</u>	2%
	<u>Podnosić/ Polepszać</u>	8%	<u>Podnosić/ Polepszać</u>	3%

	<u>Poszerzać/ Pogłębiać</u>	<u>6%</u>	<u>Poszerzać/ Pogłębiać</u>	<u>2%</u>
	Poznawać	5%	Poznawać	8%
	<u>Pracować</u>	<u>7%</u>	<u>Pracować</u>	<u>4%</u>
	Rozwijać	8%	Rozwijać	13%
	<u>Uczyć się/ Nauka</u>	<u>8%</u>	<u>Uczyć się/ Nauka</u>	<u>8%</u>
	<u>Zdobywać/ Nabywać</u>	<u>9%</u>	<u>Zdobywać/ Nabywać</u>	<u>6%</u>
	<u>Zmieniać</u>	<u>3%</u>	<u>Zmieniać</u>	<u>2%</u>
	<u>Zwiększać</u>	<u>8%</u>	<u>Zwiększać</u>	<u>2%</u>
	<u>Iść/ Ruszać się</u>	<u>2%</u>	<u>Iść/ Ruszać się</u>	<u>4%</u>
	Dążyć	17%	Poszukiwać/ Odkrywać	5%
	Kształcić się	4%	Wzbogacać	4%
	Poszerzać horyzonty	2%	Wzrastać	9%
	Spełniać marzenia	2%	Czytać	2%
	Spełniać się	4%		
Doznanie	<u>Satysfakcja/ Zadowolenie</u>	<u>3%</u>	<u>Satysfakcja/ Zadowolenie</u>	<u>2%</u>
Atrybut	<u>Skierowany na siebie</u>	<u>46%</u>	<u>Skierowany na siebie</u>	<u>30%</u>
	<u>Fizyczny</u>	<u>2%</u>	<u>Fizyczny</u>	<u>2%</u>
	<u>Nieustanny/ Ciągły</u>	<u>9%</u>	<u>Nieustannie/ Ciągłe</u>	<u>5%</u>
	<u>Umysłowy</u>	<u>3%</u>	<u>Umysłowy</u>	<u>2%</u>
	Duchowy	3%	Moralny	4%
	Psychiczny	2%	Wielostronny	5%
	Socjalny/ Społeczny	2%		
Inne		11%		19%
Nie wiem		2%		7%

Na podstawie danych ukształtowano konceptualizacje wartości Rozwój. Na Rysunku 44 ukazano wykres dotyczący postrzegania wartości przez Polaków, a na Rys. 45 – przez Ukraińców.

Rysunek 43. *Konceptualizacja wartości Rozwój w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish*

Rysunek 44. Konceptualizacja wartości Rozwój w językowym obrazie świata Ukraińców. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish

ZAKOŃCZENIE

Komunikacja jest jednym z ważniejszych aspektów nie tylko relacji społecznych, ale także postrzegania rzeczywistości pozajęzykowej. Kultura i obyczaje są nieodłączną częścią komunikacji, gdyż wpływają na zachowania komunikacyjne uczestników interakcji. Komunikacja międzykulturowa wyróżnia się tym, że jej uczestnicy są przedstawicielami różnych grup językowych i kulturowych, w pewnym sensie zależnych od własnego postrzegania świata i wartości w nim obecnych. W celu skutecznego porozumiewania się uczestnicy aktu językowego są zobowiązani nie tylko do formułowania komunikatów opartych na określonych wzorcach kulturowych, ale na tworzeniu własnych przekazów, licząc na zrozumienie partnera komunikacyjnego i wzajemność w tym zakresie.

W procesie porozumiewania się mogą pojawić się bariery komunikacyjne, które w komunikacji międzykulturowej wynikają najczęściej z różnic kulturowych uczestników interakcji oraz braku kompetencji międzykulturowych. Świadomość istnienia barier komunikacyjnych, a zwłaszcza posiadanie kompetencji językowych i kulturowych, pozwala uniknąć konfliktów w porozumiewaniu się. Elementami kompetencji międzykulturowej są wiedza, umiejętności i postawy wobec rozmówcy.

Zdaniem Jadwigi Puzyniny charakterystycznym zjawiskiem dla naszych czasów jest chaos kultur, ze względu na to, że jednostki mają zupełnie inną wizję otaczającej ich rzeczywistości, dochodzą do odmiennych wniosków na podstawie tych samych faktów, głoszą i uznają bardzo zróżnicowane wartości i ich hierarchie³⁰⁰. Kontynuując tę myśl, autorka zwraca uwagę na fakt, że słowa, które w okresie zunifikowania kulturowego są rozumiane i przeżywane w ten sam sposób, w okresie chaosu kulturowego dość często przypominają nie monetę wymienną, lecz symbole, niepodlegające tłumaczeniu. Zjawisko to może być przyczyną powstawania barier komunikacyjnych, nieporozumień, a w niektórych przypadkach nawet prowadzić do wrogiego nastawienia. Puzynina podkreśla, że dziś nawet podstawowe słowa jak *życie*, *człowiek*, *Bóg*, a także takie atrybuty jak *mądry*, *uczciwy*, nie mówiąc już o takich pojęciach jak *wartości religijne* czy *demokratyczne* są różnie rozumiane i oceniane³⁰¹.

Alienacja i różnice między kulturami mogą spowodować kreatywność w nabywaniu kompetencji, uczenie się nowych zachowań kulturowych lub obojętność wobec innej kultury,

---

³⁰⁰ Puzynina J., 1997, *Słowo – Wartość – Kultura*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie, Lublin, s. 268.

³⁰¹ Ibidem, s. 269.

gdy jednostka preferuje zachowanie przyjęte we własnej kulturze³⁰². Badanie zasad i strategii komunikacji międzykulturowej jest obecnie konieczne w społeczeństwach wielokulturowych, w celu nie tyle zintensyfikowania procesów globalizacji, ile zachowania unikalnych wartości i norm kulturowych³⁰³.

Niniejsza praca powstała w celu zbadania sposobów definiowania ważnej części zasobu leksykalnego Polaków i Ukraińców, jaką są wartości i porównanie językowego obrazu świata obu nacji w tym zakresie. Omówione w pracy wartości wybrano na podstawie hierarchii sporządzonej przez respondentów, tym samym zostały one wytypowane przez badane społeczności językowe, które uznały je za istotne w języku i kulturze.

Celem pracy była konceptualizacja wartości w językach polskim i ukraińskim oraz ich analiza kontrastywna na podstawie zebranego materiału badawczego. Dokonano charakterystyki językowej oraz oceny wartości wyekscerpowanych jednostek z następujących mikropól: Rodzina, Zdrowie, Miłość, Przyjaźń, Wolność, Uczciwość, Szczerłość oraz Rozwój – ukazano je z wielu perspektyw jednocześnie. Hierarchie wartości mieszkańców Ukrainy i Polski są podobne, o czym świadczą leksemy wytypowane do badania, ale różne ich usytuowanie w hierarchii daje badaczom do myślenia. Na czele zestawienia w obu przypadkach znajdują się – Rodzina i Zdrowie. Nie wszystkie wartości zostały tak samo sklasyfikowane przez Polaków i Ukraińców, np. Przyjaźń widnieje na czwartym miejscu w Polsce, na trzecim w Ukrainie, z kolei Rozwój umiejscowiony został na siódmym miejscu w hierarchii wartości przez polskojęzycznych respondentów, zaś na szóstym miejscu w hierarchii ukraińskojęzycznych. Miłość, którą Polacy pozycjonują na trzecim miejscu, w hierarchii Ukraińców zajmuje aż ósme miejsce. Z kolei Wolność, odgrywająca istotną rolę w czasach konfliktu zbrojnego na Ukrainie, została umieszczona przez respondentów z Ukrainy na czwartym miejscu. Dla społeczności polskojęzycznej wartość ta nie odgrywa tak istotnej roli, prawdopodobnie dlatego znalazła się na miejscu szóstym. Różnica pojawiła się również w ocenie znaczenia Uczciwości, która znalazła się na 5 miejscu w hierachii Ukraińców, natomiast w hierarchii Polaków – aż na ósmym. Szczerłość według oceny Ukraińców zajęła siódme miejsce, według oceny Polaków – piąte.

Na podstawie analizy definicji słownikowych oraz definicji zaproponowanych przez respondentów uformowano koncepty wartości bazujące na zestawie cech konceptualnych użytych w definicjach. Zgodnie z tezą postawioną we Wstępie w językowym obrazie każdej

---

³⁰² Żydek-Bednarczuk U., 2015, *Spotkanie Kultur, Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce*, Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 77.

³⁰³ Ibidem.

wartości w językach polskim i ukraińskim obecne są zarówno różnice, jak i podobieństwa. Większość jednostek opisuje cechy, które mieszczą się w granicach normy semantycznej przyjętej w danej kulturze i z tego powodu są one nośnikami pozytywnej ewaluacji.

W Tabelach 26 oraz 27 zebrano dane liczbowe dotyczące liczby cech konceptualnych w każdym z języków, liczby cech tożsamych oraz unikalnych.

Tabela 26 Zestawienie ilościowe cech konceptualnych na podstawie definicji słownikowych. Źródło: opracowanie własne.

Nazwa wartości	Liczba cech w języku polskim	Liczba cech w języku ukraińskim	Liczba wspólnych cech	Liczba unikalnych cech w języku polskim	Liczba unikalnych cech w języku ukraińskim
Rodzina	17	13	10	7	3
Zdrowie	13	10	8	5	2
Miłość	28	19	12	16	7
Przyjaźń	16	10	7	9	3
Wolność	28	26	19	9	7
Uczciwość	13	8	5	8	3
Szczerość	11	13	4	7	9
Rozwój	18	17	13	5	4

Tabela 27 Zestawienie ilościowe cech konceptualnych na podstawie odpowiedzi respondentów. Źródło: opracowanie własne.

Nazwa wartości	Liczba cech w języku polskim	Liczba cech w języku ukraińskim	Liczba wspólnych cech	Liczba unikalnych cech w języku polskim	Liczba unikalnych cech w języku ukraińskim
Rodzina	34	32	21	13	11
Zdrowie	27	34	25	2	9
Miłość	30	40	19	11	21
Przyjaźń	46	40	30	16	10
Wolność	40	37	24	16	13
Uczciwość	30	29	14	16	15
Szczerość	36	31	21	15	10
Rozwój	47	45	30	17	15

Na podstawie danych zawartych w tabelach nie widać znacznych dysproporcji liczbowych w dystrybucji leksemów/ cech w obrębie poszczególnych jednostek semantycznych. Jednostki te wykazują wiele podobieństw w perspektywie kontrastywnej.

Jednak biorąc pod uwagę różnice liczbowe zawarte w tabelach i dane, kryjące się za nimi, definicje pozyskane ze słowników wydają się niewystarczające do pełnego ujęcia treści w językowym obrazie wartości Polaków i Ukraińców. Oznacza to, że korpus informacji wyłonionych z definicji zaproponowanych przez ankietowanych jest o wiele rozleglejszy niż definicje słownikowe.

W każdym z języków respondenci zaproponowali sporo różnych konotacji związanych z określoną wartością. Pomimo bliskiego sąsiedztwa geograficznego oraz wspólnych korzeni językowych zaobserwowano różnice w postrzeganiu wielu zjawisk współczesnego świata, różnice w językowym ich ujęciu, pozycjonowaniu i ustrukturuwaniu. Badania językowe, które zostały przeprowadzone na grupie Polaków i Ukraińców uwypukliły różnice w profilowaniu pojęć wytypowanych do analizy, ale też pokazały niemało wspólnych odniesień, podobnych konceptów w kreacji JOS i jednostek leksykalnych do tego użytych. To daje nadzieję i szansę na udaną komunikację między naszymi narodami.

Z pewnością przeprowadzone badania przekazują złożone obrazy wartości oraz kontekstu kulturowego, w którym wzrosły i funkcjonują, a ich konceptualizacja wyrażona przez analizowane środki językowe wykazuje podobieństwa, mające różnorodne uwarunkowania. Część składników leksykalnych definicji tak słownikowych, jak i dnia codziennego, występujących w identycznej lub podobnej formie, to jednostki pochodzące ze wspólnego dziedzictwa kulturowego, odwołujące się do tych samych obrazów kreacji JOS. Tożsame międzyjęzykowe ekwiwalenty takich obrazów obserwujemy w „światach za słowami”³⁰⁴.

W badanym materiale występują również rozbieżności widoczne w perspektywie kontrastywnej. Większość znaczeń mających leksykalne realizacje pokrywa się w badanych językach, ale występują też takie, które mają realizację tylko w jednym z języków. Badane pola nie są więc pokryte równomiernie leksemami. Dodatkowo w obrębie znaczeń poszczególnych wartości obserwujemy zróżnicowanie kwantytatywne, co oznacza, że pewne opisy są znacznie bogatsze niż inne. Zdecydowana większość opisywanych wartości to jednostki o wyrazistym znaczeniu, które przekazują pewien ładunek semantyczny, zawarty nie tylko w języku, ale i kontekście kulturowym. Jak wspomniano, wiele cech konceptualnych znajduje odpowiedniki w drugim języku. Liczba podobieństw może prowadzić do przekonania, że postrzeganie wartości przez przedstawicieli obu narodowości jest identyczne. Przekonanie to może być mylne w procesie komunikacji międzykulturowej, gdyż różnice w postrzeganiu rzeczywistości i użytych eksponentach leksykalnych cech konceptualnych istnieją. Z pewnością badania

---

³⁰⁴ Tokarski R., 2014, *Wykłady z semantyki leksykalnej*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.

pozwalają na wskazanie luk międzyjęzykowych, co ma niemałe znaczenie z punktu widzenia semantyki językoznawczej, aksjologii lingwistycznej, glottodydaktyki, dwujęzyczności w szczególności.

Z mojego punktu widzenia, Ukrainki od lat mieszkającej w Polsce, wskazana jest kontynuacja badań nad innymi wartościami, a także pogłębienie analizy i interpretacji semantycznych w celu wyodrębnienia podobieństw i różnic, które byłyby dopełnieniem ujęcia psycholingwistycznego, etnolingwistycznego oraz socjologicznego w badaniach nad językami w aspekcie komunikacji międzykulturowej.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA POLSKOJĘZYCZNA

- Anusiewicz J., 1999, *Problematyka językowego obrazu świata w poglądach niektórych językoznawców i filozofów niemieckich XX wieku*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 261–289.
- Anusiewicz J., Dąbrowska A., Fleischer M., 2000, *Językowy obraz świata i kultura. Projekt koncepcji badawczej*, [w:] *Język a kultura, Tom 13*, red. Dąbrowska A., Anusiewicz J., Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 11–44.
- Baran D., 2016, *Wizerunek Ukraińców na łamach wybranej polskiej prasy*, «Państwo i Społeczeństwo», Tom XVI, №1, s. 97–116.
- Bartmiński J., 1998, *Podstawy lingwistycznych badań nad stereotypem – na przykładzie stereotypu 'matki'*, [w:] *Język a kultura, Tom 12, Stereotyp jako przedmiot lingwistyki: teoria, metodologia, analizy empiryczne*, Wrocław, Towarzystwi Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, s. 63–83.
- Bartmiński J., 2003, *Miejsce wartości w językowym obrazie świata*, [w:] *Język w kręgu wartości*, red. Tegoż, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 59–86.
- Bartmiński J., 2006, *Język – wartości – polityka. Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.
- Bartmiński J., 2009, *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. Bartmiński J., Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 103–120.
- Bartmiński J., 2010, *Profesor Jadwiga Puzynina i program lingwistyki aksjologicznej*, «Etnolingwistyka» 22, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 9–12.
- Bartmiński J., 2011, *Czy istnieje europejski kanon wartości?*, «Etnolingwistyka» 23, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 15–18.
- Bartmiński J., 2016, *O aktualnych zadaniach etnolingwistyki*, «Etnolingwistyka» 28, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 7–23.
- Bartmiński J., Abramowicz M., 2016, *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów, Tom III Praca*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.
- Bartmiński J., Panasiuk J., 2007, *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.
- Bartmiński J., 2006, *Semantyka i polityka. Nowy profil polskiego stereotypu Ukraińca*, [w:] *Przemiany języka na tle przemian współczesnej kultury*, red. K. Ożóg, E. Oronowicz-Kida, Rzeszów, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, s. 191–211.
- Bartmiński J., 2009, *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.

- Bocheńska D., 1994, *Wzajemne postrzeganie grup narodowych jako przesłanka ich komunikacji*, [w:] *Kształcenie porozumiewania się*, red. Gajda S., Nocoń J., Opole, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, s. 101–108.
- Bojar B., 2004, *Pole informacyjne, dokumentacyjne, tematyczne, semantyczne czy leksykalne?* [w:] *Zagadnienia informacji naukowej*, Wydawnictwo SPB, Warszawa, s. 5
- Borkowska A., 2020, *Językowy obraz Ukraińców w polskich dziennikach prasowych (analiza materiałów narodowego korpusu języka polskiego z lat 2005 – 2010)*, «Acta Polono-Ruthenica» XXV/3, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, s. 91–108.
- Bugajski M., Wojciechowska A., 2000, *Językowy obraz świata a literatura*, [w:] *Język a kultura, Tom 13*, red. Dąbrowska A., Anusiewicz J., Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 153–159.
- Dobrzyńska T., 1992, *Metafora w przekładzie. Podstawy metodologiczne semantyki współczesnej*, [w:] *Język a Kultura, Tom 8: Podstawy metodologiczne semantyki współczesnej*, red. I. Nowakowska-Kempna, Wrocław, s. 231–250.
- Duraj-Nowakowa K., 1995, *Metodologia poznawania językowego obrazu świata dzieci i młodzieży*, [w:] *Językowy obraz świata dzieci i młodzieży: praca zbiorowa*, red. J. Ożdżyńskiego, Kraków, Wydawnictwo Naukowe WSP.
- Dyczewski L., 1995, *Kultura polska w procesie przemian*, Lublin, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Efektywna komunikacja ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji kryzysowych, Szkolenia miękkie dla członków korpusu służby cywilnej są realizowane w ramach projektu „Wdrożenie strategii szkoleniowej”, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.
- Gajda S., 2000, *Płaszczyzny oglądu językowego obrazu świata w opisie semantycznym języka* [w:] *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich I*, red. S. Gajda, Opole, s. 163–178.
- Gawarkiewicz R., 2012, *Komunikacja międzykulturowa a stereotypy Polacy–Niemcy–Rosjanie*, Szczecin, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Gawarkiewicz R., 2016, *Archeologia świadomości językowej Polaków i Rosjan. Analiza porównawcza na materiałach polskiego i rosyjskiego słownika asocjacyjnego*, «Etnolingwistyka» 28, Lublin, Wydawnictwo UMSC, s.151–167.
- Głaz A., 2010, *Czym jest (językowy) obraz świata – powrót do źródeł*, «Etnolingwistyka» 22, Lublin, Wydawnictwo UMSC, s. 211–215.

- Grzegorzczkova R., 1990, *Pojęcie językowego obrazu świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. Bartmiński J., Lublin, Wydawnictwo UMSC, s. 41–49.
- Grzegorzczkova R., 1996, *Filozoficzne aspekty kategoryzacji*, [w:] *Językowa kategoryzacja świata*, red. R. Grzegorzczkova, A. Pajdzińska, Lublin, Wydawnictwo UMSC, s. 11–25.
- Ingarden R., 1966 *Czego nie wiemy o wartościach*, [w:] *Tenże, Przeżycie – dzieło – wartość*, Kraków, s. 83–127.
- Instytut informacji naukowej i studiów bibliograficznych Uniwersytetu Warszawskiego, 2004, *Stowarzyszenie bibliotekarzy polskich, Zagadnienia informacji naukowej*, Wydawnictwo SPB, Warszawa.
- Jedliński R., 2000, *Językowy obraz świata wartości w wypowiedziach uczniów kończących szkołę podstawową*, Kraków, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Józwiak I., Konieczna–Sałamatin J., Tudorowski M., 2010, *Bez cudzoziemców bylibyśmy ubożsi. Wizerunek obcokrajowców na łamach polskiej prasy*, Warszawa, Instytut Spraw Publicznych.
- Jura J., Kałużyńska K., 2015, *Obraz obcokrajowców i imigrantów w polskich mediach tradycyjnych i internetowych*. [w:] *Imigranci o wysokich kwalifikacjach na polskim rynku pracy*, red. Konieczna–Sałamatin J. Warszawa, Instytut Społeczno–Ekonomicznych Ekspertyz, Fundacja „Nasz wybór”, s. 119–174.
- Kalisz R., 1994, *Teoretyczne podstawy językoznawstwa kognitywnego*, [w:] *Podstawy gramatyki kognitywnej*, red. Kardela H., Zakład Semiotyki Logicznej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 65–76.
- Kamiński S., 1986, *Jak uporządkować rozmaite koncepcje wartości* [w:] *O wartościowaniu w badaniach literackich*, red. Sawicki S., Panas W., Lublin, Redakcja Wydawnictw KUL, s. 14–21.
- Karwatowska M., 2010, *Uczeń w świecie wartości*, Lublin, Wydawnictwo UMSC.
- Kiklewicz A., 2012, *Znaczenie w języku – znaczenie w umyśle. Krytyczna analiza współczesnej teorii semantyki lingwistycznej*, Olsztyn, Centrum badań Europy Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Kiklewicz A., 2020, *Od znaczenia do konceptu: pragmatyczno-kulturowe aspekty specyfikacji semantycznej*, «Poradnik Językowy» №7, Warszawa, s. 50–61.
- Konieczna J., 2001, *Polska – Ukraina. Wzajemny wizerunek*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.

- Korzyk K., 1994, *Lingwistyka nie-autonomiczna? Kłopoty z interdyscyplinarnością*, [w:] *Podstawy gramatyki kognitywnej*, red. H. Kardela, Warszawa, Biblioteka Myśli Semiotycznej, s. 131–147.
- Krawczuk A., 2008, *Nowe profile ukraińskiego stereotypu Polaka (na podstawie ankietowania studentów lwowskich)*, «Postscriptum Polonistyczne» 1 (1), Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 147–170.
- Krzeszowski T., 1999, *Aksjologiczne aspekty semantyki językowej*, Toruń, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Kunowski S., 2003, *Wartości w procesie wychowania*, Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Kurczab H., 2012, *Z problemów wartości i wartościowania (wybrane zagadnienia)*, «Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego», Zeszyt 7, Rzeszów, Uniwersytet Rzeszowski, s. 5–38.
- Kuryłowicz B., 2013, *Wartościowanie i wartości w tekście poetyckim (na przykładzie nazw kwiatów w liryce Młodej Polski)*, Białostockie Archiwum Językowe 13, Białystok, s. 143–157.
- Lakoff G., Johnson M., 1988, *Metafory w naszym życiu*, Warszawa, PIW.
- Langacker R., 1995, *Wykłady z gramatyki kognitywnej*, red. H. Kardela, Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej.
- Leśniak M., 2016, *Wizerunek Polski i Polaków w oczach studentów ukraińskich. Ukraińcy w oczach studentów Polskich*, «Państwo i Społeczeństwo» XVI, nr 1, Kraków, Oficyna Wydawnicza AFM, s. 175–198.
- Lipiec J., 2001, *W przestrzeni wartości. Studia z ontologii wartości*, Kraków, FALL.
- Lyons J., 1984, *Semantyka I*, tłum. Adam Weinsberg, Warszawa, PWN.
- Łozowski P., 2014, *Język a kultura w programie etnolingwistyki kognitywnej Jerzego Bartmińskiego. Między Sapirem a Malinowskim*, «Etnolingwistyka» 26, s. 155–176.
- Łuczyński E., Maćkiewicz J., 2011, *Językoznawstwo ogólne. Wybrane zagadnienia*, Gdańsk, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Niebrzegowska-Bartmińska S., 2017, *Jakie dane są relewantne etnolingwistycznie*, «Etnolingwistyka» 29, Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 11–29.
- Nikitorowicz J., 1995, *Pogranicze. Tożsamość. Edukacja międzykulturowa*, Białystok, Trans Humana, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.

- Orbik Z., 2016, *Zagadnienie wartości wiedzy a koncepcja inteligentnego rozwoju*, «Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie», Zeszyt 92, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, s. 243-254.
- Orzechowska J., 2015, *Słownik asocjacyjny jako narzędzie przygotowania komentarza lingwokulturowego*, «Acta Polono – Ruthenica» XX, Wydawnictwo UWM, Olsztyn, s. 229–236.
- Patrzalek T., 1996, *Dydaktyka mówienia o wartościach i ocenach*, «Polonistyka» №4, Poznań, s. 219–224.
- Projekt Badawczy KBN nr 116065433 pt., *Kształtowanie samowiedzy Polaków poprzez dyskurs publiczny*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Filozofii i Socjologii.
- Prokop M., 2013, *Stereotyp Ukraińca w polskim tygodniku „Polityka” oraz stereotyp polaka na łamach „Dziewięć tygodni. Ukraina”*, Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy, «Nauki Społeczne» №3, s. 47–66.
- Puzynina J., 1982, *Językoznawstwo a aksjologia*, «Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego», Zeszyt XXXIX, Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 23– 32.
- Puzynina J., 1992, *Język wartości*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Puzynina J., 1997, *Słowo – Wartość – Kultura*, Lublin, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie.
- Puzynina J., 2013, *Wartości i wartościowanie w perspektywie językoznawstwa*, Kraków, Polska Akademia Umiejętności.
- Rodziewicz B., 2010, *Koncept szczęścia w językowym obrazie świata Polaków i Rosjan. Aspekt diachroniczny (paremiologiczny) i synchroniczny (asocjacyjny)*, «Studia Rossica Posnaniensia», Poznań, s. 227– 236.
- Rodziewicz B., 2014, *Wartości: Polacy, Rosjanie, Niemcy*, Szczecin, volumina.pl.
- Rodziewicz B., 2016, *Polacy, Rosjanie i Niemcy wobec wartości. Hierarchia i sposoby rozumienia jednostek aksjologicznych*, «Etnolingwistyka» 28, Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie, s. 137–149.
- Rodziewicz B., 2017, *„Gdybym był bogaty...” Bogactwo jako jednostka aksjomatyczna w świadomości językowej Polaków, Rosjan i Niemców*, «Acta Universitatis Wratislaviensis» № 3792, Wrocław, s. 339–347.
- Rodziewicz B., 2019, *Konceptualizacja pojęć „zdrowie” i „здоровье” jako wartości w świetle danych empirycznych (ujęcie psycholingwistyczne)*, «Roczniki Humanistyczne» Tom LXVII, zeszyt 7, s. 63– 77.

- Rozbicka R., 2018, *Imigrant czy uchodźca? Wizerunek Ukraińców mieszkających w Polsce na podstawie tygodników opiniotwórczych: „Do Rzeczy”, „Newsweek Polska” i „Tygodnik Powszechny” w latach 2014–2016.* [w:] *Imigranci z Ukrainy w Polsce: potrzeby i oczekiwania, reakcje społeczne, wyzwania dla bezpieczeństwa*, Wrocław, Wydawnictwo AWL, s. 43–59.
- Sapir E., 1978, *Status lingwistyki jako nauki*, [w:] *Kultura, język, osobowość. Wybrane eseje*, tłum. B. Stanosz, R. Zimand, Warszawa, Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Sójka-Masztalarz H., 2004, *Rusini czy Ukraińcy? Językowy obraz nacji ukraińskiej w prasie polskiej (1918–1939)*, Wrocław, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe.
- Stoczewska B., 2011, *Wizerunek Ukraińca w polskiej myśli politycznej – perspektywa historyczna oraz współczesne odniesienia*, «Annales Universitatis Mariae Curie–Skłodowska» Tom LVIII, s. 139–155.
- Szczepański J., 1970, *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa, PWN.
- Szuman S., 1985, *Podstawy rozwoju i wychowania w ontogenezie*, Tom 2, Warszawa, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.
- Tabakowska, E., 1995, *Gramatyka i obrazowanie. Wprowadzenie do językoznawstwa kognitywnego*, Kraków, Polska Akademia Nauk.
- Tatarkiewicz W., 1970, *Historia filozofii*, Tom 1, Warszawa, PWN.
- Tokarski R., 2001, *Słownictwo jako interpretacja świata*, [w:] *Współczesny język polski*, red. Bartmiński J., Lublin, Wydawnictwo UMCS, s. 343–370.
- Tokarski R., 2014, *Wykłady z semantyki leksykalnej*, Lublin, Wydawnictwo UMCS.
- Wierzbicka A., 1999, *Język – umysł – kultura. Wybór prac*, red. J. Bartmińskiego, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wierzbicka A., 2019, *Słowa klucze. Różne języki – różne kultury*, Warszawa, Wydawnictwo UW.
- Żydek-Bednarczuk U., 2015, *Spotkanie Kultur, Komunikacja i edukacja międzykulturowa w glottodydaktyce*, Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

LITERATURA   ANGIELSKOJĘZYCZNA,   FRANCUSKOJĘZYCZNA, NIEMIECKOJĘZYCZNA

- Bourdieu P., 1974, *Zur Soziologie der symbolischen Formen*, Frankfurt am Main, Suhrkamp.
- Ember C.R., Ember M., 1973, *Cultural Anthropology*, New York, Prentice Hall PTR.

- Ferdinand de Saussure, 1916, *Cours de linguistique générale*, Paris, Payot.
- Honigman J., 1954, *Culture and Personality*, New York, Harper & Brothers.
- Jackendoff R.S., 1983, *Semantics and Cognition*, Cambridge Mass.
- Kroeber A., Kluckhohn C., 1952, *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*, Cambridge, Massachusetts, Published by the museum.
- Lakoff G., 1982, *Categories Cognitive Models. Cognitive Science Report No 2*, University of California, Berkeley, Berkeley Institute for Cognitive Sciences.
- Lakoff G., 1987, *Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*, Chicago, The University of Chicago Press.
- Langacker R., 1987, *Foundations of cognitive grammar, 1.1: Theoretical Prerequisites*, Stanford, Stanford University Press.
- Langacker R., 1988, *An overview of cognitive grammar*, [w:] *Topics in Cognitive Linguistics*, red. B. Rudzka-Ostyn, Amsterdam, s. 3–48.
- Putnam H., 1975, *Mind, Language and Reality. Philosophical Papers*, Tom 2, Cambridge, Cambridge University Press.
- Rosch E., 1981, *Prototype classification and logical classification: The two systems*, [w:] *New Trends in Cognitive Representation: Challenges to Piaget's Theory*, red. E. Scholnick, Hillsdale, s. 73–86.
- Scheler M., 1916, *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik*, [w:] *Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung*, Zweiter Band, Halle an der Saale, s. 120–130.
- Taylor J.R., 1989, *Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory*, USA, Theory-Oxford University Press.
- Tylor E.B., 1889, *Primitive culture: researches into the development of mythology, philosophy, religion, art, and custom*, New York, Tom 1, Henry Holt and Company.
- Wissler C., 1929, *An introduction to the Social Anthropology*, New York, Henry Holt and Company.

LITERATURA UKRAIŃSKOJĘZYCZNA I ROSYJSKOJĘZYCZNA

- Chomko J., 2015, *Концепт «Земля» в русской языковой и наивной картинах мира*, Białystok, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.

- Faryno J., 1973, *Nekotorye voprosy teorii poetičeskogo jazyka (Jazyk kak modelirujuščaja sistema. Poetičeskij jazyk Cvetajevoj)*, [w:] *Semiotyka i struktura tekstu*, red. Mayenowa M.R., Wrocław, ZNiO, s. 131–170.
- Kiklewicz A., 2007, *Притяжение языка, Том 1: Семантика, лингвистика текста, коммуникативная Лингвистика*, Olsztyn, Instytut dziennikarstwa i komunikacji społecznej Uniwersytetu warmińsko–mazurskiego w Olsztynie.
- Амосов, Н. М., 1979, *Алгоритмы разума*, Киев, Наукова думка.
- Апресян Ю. Д., 1995, *Избранные труды, Том 2 Интегральное описание языка и системная лексикография*, Москва, Школа «Языки русской культуры».
- Аскольдов С. А., 1997, *Концепт и слово [в:] Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология*, red. Неврозняк В.П., Academia, Москва, s. 267–279.
- Болдырев Н. Н., 2001, *Концепт и значение слова [в:] Методологические проблемы когнитивной лингвистики*, red. Стернин И.А., Воронежский государственный университет, Воронеж, s. 25–45.
- Боярко Г.В., Проценко Г.П., 2009, *ЗМІ: Засіб подання інформації чи маніпуляції?*, «Мовні і концептуальні картини світу» №26/1, red. Чередниченко О.І., Київ, Видавництво Дім Дмитра Бураго, s. 129–133.
- Вайсгербер Й.Л., 1993, *Язык и философия*, «Вопросы языкознания» №2, Москва, Наука, s.114–124.
- Вардзелашвили Ж., 2001, *Метафорические номинации в языковой картине мира*, «Научные труды», №II, Санкт–Петербург–Тбилиси, Санкт–Петербургский государственный университет и Тбилисский государственный университет, s.32–37.
- Воркачев С.Г., 2001, *Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании*, «Филологические науки» №1, Грамота, Тамбов, s. 64–72.
- Воркачев С.Г., 2004, *Счастье как лингвокультурный концепт*, Москва, Гнозис.
- Воркачев С.Г., 2005, *Постулаты лингвоконцептологии*, [в:] *Антология концептов*, red. Карасик В.И., Стернин И.А., т.1, Волгоград, Парадигма, s. 10–11.
- Выготский, Л. С., 1982, *Собрание сочинений. Т. 2. Проблемы общей психологии*, Москва, Педагогика.
- Гузикова М. О., Фофанова П.Ю., 2015 *Основы теории межкультурной коммуникации*, Екатеринбург, Издательство Уральского Университета.

- Жинкин Н.И., 1982, *Речь как проводник информации*, Москва, Наука.
- Зализняк А. А., Левонтина И. Б., Шмелев А. Д., 2005, *Ключевые идеи русской языковой картины мира*, Москва, Языки славянской культуры.
- Карасик В.И., 2002, *Языковой круг: личность, концепты, дискурс*, Волгоград, Перемена.
- Карасик В.И., 2004, *Этноспецифические концепты [в:] Введение в когнитивную лингвистику: Учебное пособие*, ред. Пименова М.В., Кемерово, ИПК «Графика».
- Караулов Ю.Н., Филиппович Ю. Н., 2009, *Лингвокультурное сознание русской языковой личности. Моделирование состояния и функционирования*, Москва, Издательский центр «Азбуковник».
- Козлова О.А., 2001, *Ценностные ориентиры в межкультурном коммуникативном пространстве, Мир языка и межкультурная коммуникация*, Барнаул, Издательство БГПУ.
- Колесов В.В., 1999, *Жизнь происходит от слова*, Санкт–Петербург, Златоуст.
- Корнилов О. А., 2003, *Языковые картины мира как производные национальных менталитетов*. wyd. 2, Москва, ЧеРо.
- Кубрякова, Е.С., 2004, *Язык и знание, На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения, Роль языка в познании мира*, Москва, Языки славянской культуры.
- Кудинова Е. А., 2008, *Концепт и его соотнесение с лексико– семантическим полем*, «Филологические науки. Вопросы теории и практики» №1, Тамбов, Грамота, s. 48– 50.
- Лайонз Дж., 2003, *Лингвистическая семантика. Введение*, Москва, Языки славянской культуры.
- Лихачев, Д.С. 1997, *Концептосфера русского языка [w:] Русская словесность. От Теории словесности к структуре текста. Антология*, ред. Нерознак В.П., Москва, Academia, s. 280–287.
- Мартынова Н.А., 2007, *Межкультурная коммуникация как особый вид общения*, «Омский научный вестник» № 2 (54), Омск, Научное Издательство Омского государственного технического университета, s.148–151.
- Маслова, В.А., 2004, *Когнитивная лингвистика: Учебное пособие*, Минск, ТетраСистемс.
- Никитин М.В., 2004, *Развернутые тезисы о концептах*, «Вопросы когнитивной лингвистики» №1, Федеральное государственное бюджетное образовательное

- учреждение высшего профессионального образования «Тамбовский государственный университет имени Г. Р. Державина», Тамбов, s. 53– 64.
- Огнева Е.А., 2013, *Когнитивное моделирование концептосферы художественного текста*, Москва, Эдитус.
- Павлюх М., 2007, *Стереотипи й образи України та Українця в сучасній польській журналістиці*, «Вісник Львівського Університету», № 30, s. 253–261.
- Попова З.Д., Стернин И.А., 2001, *Очерки по когнитивной лингвистике*, Воронеж, Истоки.
- Попова, З.Д., Хорошунова И.В., 2003, *Построение лексико – семантического поля ключевого слова концепта [в:] Проблемы вербализации концептов в семантике языка и текста: Материалы международного симпозиума*, Волгоград, Перемена, s. 32-37.
- Попова, З.Д., 1999, *Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях*, ред. Попова З.Д., Стернин И.А., Воронеж, Издательство ВГУ.
- Постовалова В.И., 1987, *Существует ли языковая картина мира? [в:] Язык как коммуникативная деятельность человека: Сборник научных трудов*, МГПИИЯ, № 284, Москва, Издательство МГПИИЯ, s. 65–72.
- Садохин А., 2014, *Введение в теорию межкультурной коммуникации: учебное пособие*, Москва, КИОРУС.
- Соколов А.В., 2002, *Общая теория социальной коммуникации: Учебное пособие*, Санкт–Петербург, Издательство Михайлова В.А.
- Степанов Ю. С., 1997, *Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования*, Москва, Школа: «Языки русской культуры».
- Тарасов Е.Ф., 2000, *Актуальные проблемы анализа языкового сознания*, [w:] *Языковое сознание и образ мира*, ред. Н.В. Уфимцева, Москва, s. 24-32.
- Тер–Минасова С., 2000, *Язык и межкультурная коммуникация*, Москва, SLOVO.
- Толстая С. М., 2013, *Никита Ильич Толстой и его путь к этнолингвистике*, [w:] *Ethnolinguistica Slavica, К 90–летию академика Никиты Ильича Толстого*, Москва, Индрик, s. 10-25.
- Толстой Н.И., 1991, *Язык и культура (Некоторые проблемы славянской этнолингвистики)*, [в:] *Русский язык и современность. Проблемы и перспективы развития русистики*, ред. Дмитриева О.Л., Москва, Институт русского языка им. В.В. Виноградова РАН, s. 5–22.
- Уайт Л., 1996, *Работы Л. Уайта по культурологии*, Москва, Российская академия наук. Институт научной информации по общественным наукам.

Шалютин, С. М., 1985, *Искусственный интеллект. Гносеологический аспект*, Москва, Букинист.

Шестак Л.А., 2003, *Русская языковая личность: Коды образной вербализации тезауруса*, Волгоград, Волгоградский государственный педагогический университет.

SŁOWNIKI

Słownik języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego, [online:] <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/milosc;5451766.html> (dostęp: 10.02.2023).

Słownik języka polskiego PWN, [online:] <https://sjp.pwn.pl/o-nas> (dostęp: 22.10.2022).

Wielki słownik języka polskiego, [online:] <https://wsjp.pl/haslo/podglad/482/milosc> (dostęp: 22.10.2022).

Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000, 2005, red. Бусел В. Т., , Київ – Ірпінь, Перун.

Словник української мови: в 11 томах, 1973, [online:] <http://sum.in.ua/s/ljubov> (dostęp: 24.01.2023).

NARZĘDZIA

Flourish, Narzędzie do tworzenia diagramów i wykresów, [online:] <https://app.flourish.studio/projects> (dostęp: 10.02.2023).

Survio, Narzędzie do tworzenia i przeprowadzania ankiet online [online:] <https://www.survio.com/pl/> (dostęp: 10.02.2023).

SPIS TABEL ORAZ ILUSTRACJI

SPIS TABEL

Tabela 1. Wyniki badania pilotażowego dla ukraińskojęzycznych respondentów	68
Tabela 2. Wyniki badania pilotażowego dla polskojęzycznych respondentów	68
Tabela 3 Zestawienie cech konceptualnych wartości Rodzina wyłonionych z definicji słownikowych w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.	78
Tabela 4. Zestawienie cech konceptualnych wartości Rodzina, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicji słownikowych w tychże językach. Źródło: opracowanie własne.	81
Tabela 5. Zestawienie cech konceptualnych definicji wartości Rodzina w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne	93
Tabela 6. Zestawienie cech konceptualnych wartości Zdrowie wyłonionych z definicji słownikowych w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.	98
Tabela 7. Zestawienie cech konceptualnych wartości Zdrowie, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicji słownikowych w tychże językach. Źródło: opracowanie własne	101
Tabela 8. Zestawienie cech konceptualnych wartości Zdrowie w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w tychże językach. Źródło: opracowanie własne.	112
Tabela 9. Zestawienie cech konceptualnych wyłonionych z definicji słownikowych wartości Miłość w językach polskim i ukraińskim.	116
Tabela 10. Zestawienie cech konceptualnych wartości Miłość, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicji słownikowych w tychże językach. Źródło: opracowanie własne	119
Tabela 11. Zestawienie cech konceptualnych definicji wartości Miłość w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.	132
Tabela 12. Zestawienie cech konceptualnych wartości Przyjaźń wyłonionych z definicji słownikowych w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.....	136
Tabela 13. Zestawienie cech konceptualnych wartości Przyjaźń, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicjami słownikowymi w tychże językach. Źródło: opracowanie własne	139

Tabela 14. Zestawienie podkategorii definicji wartości Przyjaźń w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.	152
Tabela 15. Zestawienie cech konceptualnych wyłonionych z definicji słownikowych wartości Wolność w językach polskim i ukraińskim.	158
Tabela 16. Zestawienie cech konceptualnych wartości Przyjaźń, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicjami słownikowymi w tychże językach. Źródło: opracowanie własne	162
Tabela 17. Zestawienie podkategorii definicji wartości Rodzina w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.	173
Tabela 18. Zestawienie cech konceptualnych wyłonionych z definicji słownikowych wartości Uczciwość w językach polskim i ukraińskim.	178
Tabela 19. Zestawienie podkategorii definicji wartości Uczciwość w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.	189
Tabela 20. Zestawienie cech konceptualnych wyłonionych z definicji słownikowych wartości Szczerłość w językach polskim i ukraińskim.	194
Tabela 21. Zestawienie cech konceptualnych wartości Szczerłość, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicjami słownikowymi w tychże językach. Źródło: opracowanie własne	197
Tabela 22. Zestawienie podkategorii definicji wartości Rodzina w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.	207
Tabela 23. Zestawienie cech konceptualnych wyłonionych z definicji słownikowych wartości Rozwój w językach polskim i ukraińskim.	212
Tabela 24. Zestawienie cech konceptualnych wartości Rozwój, wyodrębnionych na bazie wypowiedzi respondentów w językach polskim i ukraińskim z definicjami słownikowymi w tychże językach. Źródło: opracowanie własne.	215
Tabela 25 Zestawienie podkategorii definicji wartości Rozwój w językach polskim i ukraińskim oraz ilości definicji do nich odnoszących się w językach polskim i ukraińskim. Źródło: opracowanie własne.	227
Tabela 26 Zestawienie ilościowe cech konceptualnych na podstawie definicji słownikowych. Źródło: opracowanie własne.	233

Tabela 27 Zestawienie ilościowe cech konceptualnych na podstawie odpowiedzi respondentów. Źródło: opracowanie własne	233

SPIS ILUSTRACJI

Rysunek 1. Typy konceptów, Źródło: Kiklewicz A., 2020, Od znaczenia do konceptu: pragmatyczno-kulturowe aspekty specyfikacji semantycznej, «Poradnik Językowy» №7, Warszawa, s. 57.....	37
Rysunek 2. Wiek polskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne za pomocą platformy Formularze Google.	66
Rysunek 3. Wiek ukraińskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne za pomocą platformy Formularze Google.	67
Rysunek 4. Płeć polskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne za pomocą platformy Formularze Google.	67
Rysunek 5. Płeć ukraińskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne za pomocą platformy Formularze Google.	67
Rysunek 6. Płeć polskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne.....	70
Rysunek 7. Płeć ukraińskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne ..	70
Rysunek 8. Wiek polskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne.....	70
Rysunek 9. Wiek ukraińskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne.	71
Rysunek 10. Lokalizacja polskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne.....	71
Rysunek 11. Lokalizacja polskojęzycznych respondentów. Źródło: opracowanie własne.....	72
Rysunek 12. Hierarchia wartości według polskich respondentów. Źródło: opracowanie własne.....	75
Rysunek 13. Hierarchia wartości według ukraińskich respondentów, Źródło: opracowanie własne	76
Rysunek 14. Cechy konceptualne wartości Rodzina wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.	80
Rysunek 15. Cechy konceptualne wartości Rodzina wyodrębnione z definicji ukraińskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.	81
Rysunek 16. Konceptualizacja wartości Rodzina w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	95

Rysunek 18. Cechy konceptualne wartości Zdrowie wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.	100
Rysunek 19. Cechy konceptualne wartości Zdrowie wyodrębnione z definicji ukraińskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.	101
Rysunek 20. Konceptualizacja wartości Zdrowie w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	113
Rysunek 21. Konceptualizacja wartości Zdrowie w językowym obrazie świata Ukraińców. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	114
Rysunek 22. Cechy konceptualne wartości Miłość wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.	118
Rysunek 23. Cechy konceptualne wartości Miłość wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.	119
Rysunek 24. Konceptualizacja wartości Miłość w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	133
Rysunek 25. Konceptualizacja wartości Miłość w językowym obrazie świata Ukraińców. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	134
Rysunek 26. Cechy konceptualne wartości Przyjaźń wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.	138
Rysunek 27 Cechy konceptualne wartości Przyjaźń wyodrębnione z definicji ukraińskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.	138
Rysunek 28. Konceptualizacja wartości Przyjaźń w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	154
Rysunek 29. Konceptualizacja wartości Przyjaźń w językowym obrazie świata Ukraińców. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	155
Rysunek 30. Cechy konceptualne wartości Wolność wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne	161
Rysunek 31. Cechy konceptualne wartości Wolność wyodrębnione z definicji ukraińskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.	162
Rysunek 32. Konceptualizacja wartości Wolność w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	175
Rysunek 33. Konceptualizacja wartości Rodzina w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	176
Rysunek 34. <i>Cechy konceptualne wartości Uczciwość wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne. ....</i>	179

Rysunek 35. <i>Cechy konceptualne wartości Uczciwość wyodrębnione z definicji ukraińskojęzycznych respondentów. Źródło: Opracowanie własne. ....</i>	180
Rysunek 36. Konceptualizacja wartości Uczciwość w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	191
Rysunek 37. Konceptualizacja wartości Uczciwość w językowym obrazie świata Ukraińców. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	192
Rysunek 38. Cechy konceptualne wartości Szczerość wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.	196
Rysunek 39. Cechy konceptualne wartości Szczerość wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.	196
Rysunek 40. Konceptualizacja wartości Szczerość w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	209
Rysunek 41. Konceptualizacja wartości Szczerość w językowym obrazie świata Ukraińców. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	210
Rysunek 42. Cechy konceptualne wartości Rozwój wyodrębnione z definicji polskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.	214
Rysunek 43. Cechy konceptualne wartości Rozwój wyodrębnione z definicji ukraińskojęzycznych respondentów, Źródło: Opracowanie własne.	215
Rysunek 44. Konceptualizacja wartości Rozwój w językowym obrazie świata Polaków. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	229
Rysunek 45. Konceptualizacja wartości Rozwój w językowym obrazie świata Ukraińców. Źródło: opracowanie własne za pomocą narzędzia Flourish.....	230

STRESZCZENIE

KONCEPTUALIZACJA WARTOŚCI W JĘZYKACH POLSKIM I UKRAIŃSKIM W UJĘCIU KONTRASTYWNYM

Dysertacja koncentruje się na głównym pojęciu lingwistyki aksjologicznej – wartościach, które odgrywają ważną rolę w języku i kulturze. Są one integralną częścią kultury i tożsamości narodowej. Tym samym wpisuje się swa zawartością i metodologią w obszar nauk humanistycznych ze wskazaniem na koncepcję językowego obrazu świata i aksjologię lingwistyczną w szczególności.

Celem pracy jest konceptualizacja wartości w językach polskim i ukraińskim oraz ich analiza kontrastywna dokonana na podstawie zebranego materiału badawczego. Uwagę skupiono na sposobie definiowania i porównaniu wybranych wartości jako istotnych elementów językowego obrazu świata Polaków i Ukraińców, mających również wpływ na profile językowo-kulturowe pojęć oraz ich postrzeganie w perspektywie komunikacji międzykulturowej. Taki ogląd umożliwi ocenę wartości z wielu perspektyw jednocześnie.

Jednym z ważniejszych etapów procesu badawczego było wytypowanie wartości do analizy. W badaniu pilotażowym jako narzędzia użyto ankiety, mającej na celu wyodrębnienie istotnych wartości dla ankietowanych. Ważnym aspektem eksperymentu było określenie hierarchii wartości przez przedstawicieli obu społeczności językowych, a także różnic i podobieństw między systemami. Konceptualizację wartości ukazano poprzez analizę definicji, w tym celu wykorzystano definicje pojęć ze słowników ukraińskojęzycznych (*Словник української мови: в 11 томах* oraz *Великий тлумачний словник сучасної української мови*), a także polskojęzycznych (*Słownik języka polskiego* pod redakcją W. Doroszewskiego, *Słownik języka polskiego PWN* oraz *Wielki słownik języka polskiego*) oraz definicji zaproponowanych przez respondentów. W pracy przyjęto koncepcję Anny Wierzbickiej, że definicje słownikowe są uzupełnieniem definicji użytkowych w procesie konceptualizacji³⁰⁵.

W deskrypcji wyodrębniono cechy konceptualne zawarte w definicjach słownikowych i użytkowych oraz przeprowadzono analizę kontrastywną, która pozwoliła wyłonić różnice i podobieństwa w składnikach desygnacyjnych i konotacyjnych pojęć. Pozyskane jednostki semantyczne z obu rodzajów źródeł przydzielono do ogólnych kategorii: Określenie, Obiekt, Pojęcie, Doznanie, Działanie oraz Atrybuty. Kolejnym etapem było ilościowe i jakościowe zestawienie wyników kategoryzacji na podstawie cech semantycznych w odniesieniu do

---

³⁰⁵ Wierzbicka A., *Język - umysł - kultura. Wybór prac*, pod red. J. Bartmińskiego, Warszawa, 1999, s. 27.

języków (ukraińskiego oraz polskiego), a także do źródeł pozyskania danych (definicji słownikowych oraz definicji zaproponowanych przez respondentów).

Dysertacja składa się ze wstępu, trzech rozdziałów teoretycznych, rozdziału metodologicznego, obszernego rozdziału analitycznego, zakończenia, streszczenia w językach polskim i angielskim, bibliografii oraz aneksów.

Wstęp zawiera uzasadnienie wyboru tematu pracy, wskazanie na jej uniwersalny i nowatorski wymiar oraz interdyscyplinarny charakter. W rozdziale pierwszym wskazano relacje między językiem a kulturą oraz związki obu zjawisk w aspekcie komunikacji międzykulturowej. Ponadto zdefiniowano pojęcie językowego obrazu świata, nakreślono zarys stanu badań w obrębie tej metodologii oraz określono elementy składowe JOS. Rozdział drugi przybliża pojęcia lingwistyki kognitywnej, w tym konceptualizację i koncept, a rozdział trzeci odnosi się do założeń lingwistyki aksjologicznej, zgłębiającej zagadnienie wartości, ich definiowanie.

Rozdział czwarty zawiera informacje o zastosowanej metodzie badawczej, przedmiocie i celu badań, określa problemy oraz narzędzie badawcze. Obszerny rozdział piąty przedstawia sprawozdanie z badania empirycznego wraz z pogłębionymi wnioskami. Łącznie obiektem analizy jest osiem wartości uzyskanych w badaniu: Rodzina, Zdrowie, Miłość, Przyjaźń, Uczciwość, Szczerść, Rozwój oraz Wolność. Rozdział ten obejmuje wyodrębnione cechy konceptualne wraz z przykładami oraz analizę kontrastyczną materiału badawczego w obu językach. W tym miejscu również podjęto próbę przedstawienia konceptualizacji wartości oraz ich ujęcie w postaci graficznej.

We wnioskach zasugerowano, że pomimo bliskiego sąsiedztwa geograficznego oraz wspólnych korzeni językowych zaobserwowano różnice w postrzeganiu wielu zjawisk współczesnego świata, różnice w językowym ich ujęciu, pozycjonowaniu i ustrukturuwieniu. Badania językowe, które zostały przeprowadzone na grupie Polaków i Ukraińców uwypukliły różnice w profilowaniu pojęć wytypowanych do analizy, ale też pokazały niemało wspólnych odniesień, podobnych konceptów w kreacji JOS. To daje nadzieję i szansę na udaną komunikację między naszymi narodami. Niemniej jednak, liczba podobieństw może prowadzić do mylnego przekonania że rozumienie wartości przez przedstawicieli obu narodowości jest identyczne. Wiedza na temat różnic w postrzeganiu rzeczywistości i użytych eksponentach leksykalnych cech konceptualnych jest niezbędna do przekroczenia barier komunikacyjnych w celu udanej interakcji międzykulturowej. Z pewnością badania pozwalają na wskazanie luk międzyjęzykowych, co ma niemałe znaczenie z punktu widzenia semantyki językoznawczej, aksjologii lingwistycznej, glottodydaktyki, dwujęzyczności w szczególności.

SUMMARY

CONCEPTUALIZATION OF VALUES IN POLISH AND UKRAINIAN IN CONTRASTIVE TERMS

The dissertation focuses on the main concept of axiological linguistics – values that play an important role in language and culture. They are an integral part of national culture and identity. Thus, its content and methodology fit into the area of humanities with an indication of the concept of the linguistic image of the world and linguistic axiology in particular.

The aim of the work is to conceptualize values in Polish and Ukrainian and their contrastive analysis made on the basis of the collected research material. Attention was focused on the way of defining and comparing selected values as important elements of the linguistic image of the world of Poles and Ukrainians, also affecting the linguistic and cultural profiles of concepts and their perception in the perspective of intercultural communication. Such an overview will allow you to assess the value from many perspectives at the same time.

One of the most important stages of the research process was the selection of values for analysis. In the pilot study, a survey was used as a tool to identify significant values for respondents. An important aspect of the experiment was the establishment of the hierarchy of values by representatives of both language communities, as well as differences and similarities between systems. The conceptualization of values was shown through the analysis of definitions using definitions of terms from Ukrainian-language dictionaries (*Словник української мови: в 11 томах* and *Великий тлумачний словник сучасної української мови*), as well as Polish-language (*Słownik języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego*, *Słownik języka polskiego PWN* and *Wielki słownik języka polskiego*) and definitions proposed by respondents. The paper adopts Anna Wierzbicka's concept that dictionary definitions complement functional definitions in the conceptualization process.

In the description, conceptual features included in dictionary and utility definitions were identified and a contrastive analysis was carried out, which allowed to distinguish differences and similarities in the designating and connotative components of concepts. The acquired semantic units from both types of sources were assigned to general categories: Description, Object, Concept, Experience, Action and Attributes. The next step was a quantitative and qualitative compilation of categorization results based on semantic features in relation to languages (Ukrainian and Polish), as well as to the sources of data acquisition (dictionary definitions and definitions proposed by respondents).

The dissertation consists of an introduction, three theoretical chapters, a methodological chapter, an extensive analytical chapter, a conclusion, a summary in Polish and English, a

bibliography and annexes.

The introduction contains a justification for the choice of the topic of the work, an indication of its universal and innovative dimension and interdisciplinary character. The first chapter indicates the relationship between language and culture and the relationship between both phenomena in the aspect of intercultural communication. In addition, the concept of a linguistic image of the world was defined, an outline of the state of research within this methodology was outlined and its components were defined. The second chapter introduces the concepts of cognitive linguistics, including conceptualization and concept, and the third chapter refers to the assumptions of axiological linguistics, exploring the issue of values, their definition.

The fourth chapter contains information about the research method used, the subject and purpose of the research, defines the problems and the research tool. An extensive fifth chapter presents an empirical study report with in-depth conclusions. In total, the eight values obtained in the study are analyzed: Family, Health, Love, Friendship, Sincerity, Honesty, Development and Freedom. This chapter includes isolated conceptual features with examples and contrastive analysis of the research material in both languages. At this point, an attempt was also made to present the conceptualization of values and their presentation in a graphic form.

The conclusions suggest that despite the close geographical proximity and common linguistic roots, differences in the perception of many phenomena of the contemporary world, differences in their linguistic approach, positioning and structuring were observed. Linguistic research conducted on a group of Poles and Ukrainians highlighted the differences in the profiling of concepts selected for analysis, but also showed many common references, similar concepts in the creation of the linguistic image of the world. This gives hope and a chance for successful communication between our nations. Nevertheless, the number of similarities may lead to the mistaken belief that the understanding of values by representatives of both nationalities is identical. Knowledge of the differences in the perception of reality and the exponents of lexical conceptual features used is essential to crossing communication barriers for successful intercultural interaction. Certainly, the research allows to identify interlanguage gaps, which is of considerable importance from the point of view of linguistic semantics, linguistic axiology, glottodidactics, bilingualism in particular.

ANEKSY

RODZINA (POLSKOJĘZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Bezwarunkowa

4 definicji

- Najbliższe osoby i bezwarunkowa miłość
- Najbliższe osoby, które Cię wysłuchają w każdej sytuacji oraz niezależnie od wszystkiego pomogą jak tylko będą potrafili
- osoby które pomogą nam w każdej sytuacji nie ważne co się stanie
- Kochający ludzie, będący w stanie nieść pomoc zawsze i wszędzie

Bliscy/Najbliżsi

25 definicji

- krewni i ludzie z bardzo bliskiego otoczenia
- Bliscy związani genetycznie lub prawnie. Najważniejsi ludzie
- Bliskie mi osoby przy których czuje się zaopiekowania i szczęśliwa
- Bliskie osoby, często mieszkające razem w domu
- Bliskie osoby, które otaczają nas od urodzenia
- Bliscy spokrewnioni i małżeństwo
- To osoby, które kochamy i są nam bliskie. Do rodziny możemy zaliczyć rodziców, rodzeństwo, pupila, ukochaną osobę oraz przyjaciół
- Wsparcie bliskich
- Wszystkie bliskie osoby z którymi żyjemy
- Za rodzinę uważam osoby nie tylko z nami spokrewnione ale także takie, które są mi szczególnie bliskie, jak druga połówka, najbliżsi przyjaciele.
- Rodzina to ogromna wartość. To dla mnie bardzo ważne, aby móc otaczać się ludźmi, którzy mnie kochają. W rodzinie ludzie są dla siebie nawzajem bliscy i ważni, zdolni do najwyższych poświęceń z miłości.
- Osoby bliskie, z którymi wspólnie spędzasz czas, dzielisz wspólny dom,
- bliscy ludzie, rodzice, rodzeństwo, dziadkowie itd, z którymi utrzymuje się kontakt i którzy wspierają nas w tym co robimy
- Ludzie najbardziej bliscy nam, nie zawsze połączeni więzami krwi
- Moi najbliższy
- Najbliże osoby i bezwarunkowa miłość
- Najbliżsi dla nas ludzie
- Najbliżi, rozumieją cię bez słów
- Najbliżi w życiu ludzie
- Najbliższe menu sercu osoby, które są przy mnie
- Najbliższe osoby, które Cie wysłuchają w każdej sytuacji oraz niezależnie od wszystkiego pomogą jak tylko będą potrafili
- Jednostka społeczna, najbliżsi, wsparcie.
- Ludzie najbliżsi, najważniejsi, którzy razem żyją kochają się i dbają o siebie nawzajem
- Ludzie najbliżsi, przyjaciele nie zawsze spokrewnieni
- Osoby najbliższe sercu

Brak pokrewieństwa

5 definicji

- Ludzie najbliżsi, przyjaciele nie zawsze spokrewnieni
- Rodzina to osoby z którymi uczymy się żyć. Rodzina może być więzami krwi albo siecią przyjaźni i miłości. Rodzina wywodząca się z więzów krwi niestety nie równa się z miłością i przyjaźnią, często tę drugą rodzinę kochamy bardziej.
- Za rodzinę uważam osoby nie tylko z nami spokrewnione ale także takie, które są mi szczególnie bliskie, jak druga połówka, najbliżsi przyjaciele.
- Rodzina to osoby połączone ze sobą więzią krwi lub uznane za rodzinę.
- Ludzie najbardziej bliscy nam, nie zawsze połączeni więzami krwi

Członkowie rodziny

6 definicji

- Mąż ,dzieci ,rodzice ,kuzyni i przyjaciele
- tata mama ja :) (brat,siostra...) koledzy
- bliscy ludzie, rodzice, rodzeństwo, dziadkowie itd, z którymi utrzymuje się kontakt i którzy wspierają nas w tym co robimy
- Ciepły obiad zjedzony w rodzinnym gronie

- To osoby, które kochamy i są nam bliskie. Do rodziny możemy zaliczyć rodziców, rodzeństwo, pupila, ukochaną osobę oraz przyjaciół
- członkowie: mąż, żona i ich dzieci

Dzieci

6 definicji

- Mąż ,dzieci ,rodzice ,kuzyni i przyjaciele
- członkowie: mąż, żona i ich dzieci
- Dzieci mąż rodzice
- Dzieci i mąż
- Rodzina to grupa społeczna w skład, której wchodzi prę osób, np. Dzieci, żona, mąż
- Dom, szczęście, córka mąż

Grupa

12 definicji

- Grupa ludzi powiązana ze sobą pod względem genetycznym, historycznym, mentalnym
- to grupa ludzi połączonych ze sobą rodowodem.
- Grupa najważniejszych mi osób
- Grupa osób, które łączy coś więcej niż same więzy pokrewieństwa
- grupa osób powiązanych ze sobą relacjami
- Grupa osób ważniejszych od reszty, dla których warto rezygnować z innych wartości
- Grupa społeczna grupa różnych ludzi która nie zawsze się lubi ale wiąza ich więzy krwi
- Rodzina to grupa społeczna w skład, której wchodzi prę osób, np. Dzieci, żona, mąż
- zbiór osób z którymi wiążą nas dobre relacje
- Zbiór osób które nas wspierają
- Zbiór osób, połączonych więzami krwi, pomagających sobie, zapewniających sobie pomoc, rozmowe
- Zbiór osób z którymi się wychowałam

Inne

6 definicji

- Jedno z najważniejszych wartości.
- Rodzina 500+
- Słowo, którym PiS tak pomiata, że straciło swoją wartość, szczególnie dla mnie jako singielki
- Bliskie mi osoby przy których czuje się zaopiekowania i szczęśliwa
- Ciepło i dom
- Dom, radość , spokój , szczęście

Ja

2 definicji

- Ja i ludzie których kocham najbardziej
- tata mama ja :) (brat,siostra...) koledzy

Jednostka społeczna

5 definicji

- Jednostka społeczna, najbliżsi, wsparcie.
- Jednostka dająca zrozumienie, wsparcie i miłość
- Podstawowa komórka społeczna
- Najmniejsza komórka społeczna
- Grupa społeczna grupa różnych ludzi która nie zawsze się lubi ale wiąza ich więzy krwi

Komunikować się

4 definicji

- Zbiór osób, połączonych więzami krwi, pomagających sobie, zapewniających sobie pomoc, rozmowe
- bliscy ludzie, rodzice, rodzeństwo, dziadkowie itd, z którymi utrzymuje się kontakt i którzy wspierają nas w tym co robimy
- Najbliższe osoby, które Cie wysłuchają w każdej sytuacji oraz niezależnie od wszystkiego pomogą jak tylko będą potrafili
- Rodzina biologiczna to jednocześnie bezpieczeństwo (raczej zawsze pomagają), ale i męczarnia (jesteśmy skazani na tych, wśród których się urodziliśmy, nie zawsze się z nimi dogadujemy)

Krzywdza

3 definicji

- Osoby które kochamy, a jednocześnie nienawidzimy. Nikt tak bardzo nie zrani jak rodzina
- Osoby spokrewnione z nami, które z założenia mają współpracować w osiaganiu naszych lub wspólnych celów, ale życie pokazuje, że to idealistyczne mrzonki i członkowie rodziny mogą być dla nas tak samo obojętni lub nawet źli jak każda inna osoba w społeczeństwie
- Rodzina potrafi dawać szczęście jak i je odbierać. Czasem chce się szukać ich aprobaty, a czasem o niej zapomnieć.

Małżonek

6 definicji

- członkowie: mąż, żona i ich dzieci
- Rodzina to grupa społeczna w skład, której wchodzi prę osób, np. Dzieci, żona, mąż
- Mąż ,dzieci ,rodzice ,kuzyni i przyjaciele
- Dom, szczęście, córka mąż
- Dzieci mąż rodzice
- Dzieci i mąż

Mieszkać razem/ Dom

8 definicji

- Ludzie z którymi tworze dom
- Bliskie osoby, często mieszkające razem w domu
- Ciepło i dom
- Dom, radość , spokój , szczęście
- Dom, szczęście, córka mąż
- Osoby bliskie, z którymi wspólnie spędzasz czas, dzielisz wspólny dom,
- Ludzie najbliżsi, najważniejsi, którzy razem żyją kochają się i dbają o siebie nawzajem
- Wszystkie bliskie osoby z którymi żyjemy

Miłość

15 definicji

- Ludzie którzy się kochają, szanują, akceptują. Połączeni więzami krwi
- Ludzie najbliżsi, najważniejsi, którzy razem żyją kochają się i dbają o siebie nawzajem
- Miłość
- Miłość
- Najbliże osoby i bezwarunkowa miłość
- Ja i ludzie których kocham najbardziej
- Jednostka dająca zrozumienie, wsparcie i miłość
- To osoby, które kochamy i są nam bliskie. Do rodziny możemy zaliczyć rodziców, rodzeństwo, pupila, ukochaną osobę oraz przyjaciół
- Rodzina to pierwsze środowisko wychowawcze, które kształtuje młodego człowieka, daje wsparcie, miłość, bezinteresowność.
- Rodzina to osoby z którymi uczymy się żyć. Rodzina może być więzami krwi albo siecią przyjaźni i miłości. Rodzina wywodząca się z więzów krwi niestety nie równa się z miłością i przyjaźnią, często tę drugą rodzinę kochamy bardziej.
- Oparcie, szczęście i miłość.
- Osoby które kochamy, a jednocześnie nienawidzimy. Nikt tak bardzo nie zrani jak rodzina
- Rodzina to ogromna wartość. To dla mnie bardzo ważne, aby móc otaczać się ludźmi, którzy mnie kochają. W rodzinie ludzie są dla siebie nawzajem bliscy i ważni, zdolni do najwyższych poświęceń z miłości.
- Kochający ludzie, będący w stanie nieść pomoc zawsze i wszędzie
- Kochający rodzice którzy dbają o to co w środku

Najcenniejsza/ Najważniejsza

8 definicji

- Ludzie najbliżsi, najważniejsi, którzy razem żyją kochają się i dbają o siebie nawzajem
- Bliscy związani genetycznie lub prawnie. Najważniejsi ludzie
- Grupa najważniejszych mi osób

- Grupa osób ważniejszych od reszty, dla których warto rezygnować z innych wartości
- Najważniejsze osoby w swoim otoczeniu dzięki którym na codzień ma się dla kogo funkcjonować
- Rodzina to ogromna wartość. To dla mnie bardzo ważne, aby móc otaczać się ludźmi, którzy mnie kochają. W rodzinie ludzie są dla siebie nawzajem bliscy i ważni, zdolni do najwyższych poświęceń z miłości.
- Sens życia największy skarb
- Najważniejsze z dóbr

Nienawiść/ Brak sympatii

6 definicji

- Osoby które kochamy, a jednocześnie nienawidzimy. Nikt tak bardzo nie zrani jak rodzina
- Grupa społeczna grupa różnych ludzi która nie zawsze się lubi ale wiąza ich więzi krwi
- Rodzina biologiczna to jednocześnie bezpieczeństwo (raczej zawsze pomaga), ale i męczarnia (jesteśmy skazani na tych, wśród których się urodziliśmy, nie zawsze się z nimi dogadujemy)
- Rodzina to osoby z którymi uczymy się żyć. Rodzina może być więzami krwi albo siecią przyjaźni i miłości. Rodzina wywodząca się z więzów krwi niestety nie równa się z miłością i przyjaźnią, często tę drugą rodzinę kochamy bardziej.
- Osoby spokrewnione z nami, które z założenia mają współpracować w osiąganiu naszych lub wspólnych celów, ale życie pokazuje, że to idealistyczne mrzonki i członkowie rodziny mogą być dla nas tak samo obojętni lub nawet źli jak każda inna osoba w społeczeństwie
- Rodzina potrafi dawać szczęście jak i je odbierać. Czasem chce się szukać ich aprobaty, a czasem o niej zapomnieć.

Osoby/ Ludzie

57 definicji

- Osoby spokrewnione
- Osoby spokrewnione
- zbiór osób z którymi wiążą nas dobre relacje
- Kochający ludzie, będący w stanie nieść pomoc zawsze i wszędzie
- krewni i ludzie z bardzo bliskiego otoczenia
- Ludzie którzy się kochają, szanują, akceptują. Połączeni więzami krwi
- Ludzie najbardziej bliscy nam, nie zawsze połączeni więzami krwi
- Ludzie najbliżsi, najważniejsi, którzy razem żyją kochają się i dbają o siebie nawzajem
- Ludzie najbliżsi, przyjaciele nie zawsze spokrewnieni
- Ludzie w okół których się wychowales
- Ludzie z którymi łączy Cię wspólny przodek, najczęściej do 4 pokoleń
- Ludzie z którymi tworze dom
- Najbliższe osoby i bezwarunkowa miłość
- Najbliżsi dla nas ludzie
- Najbliżsi w życiu ludzie
- Najbliższe menu sercu osoby, które są przy mnie
- Najbliższe osoby, które Cie wysłuchają w każdej sytuacji oraz niezależnie od wszystkiego pomogą jak tylko będą potrafili
- Ja i ludzie których kocham najbardziej
- Bliscy związani genetycznie lub prawnie. Najważniejsi ludzie
- Bliskie mi osoby przy których czuje się zaopiekowania i szczęśliwa
- Bliskie osoby, często mieszkające razem w domu
- Grupa ludzi powiązana ze sobą pod względem genetycznym, historycznym, mentalnym
- Grupa najważniejszych mi osób
- Grupa osób, które łączy coś więcej niż same więzy pokrewieństwa
- grupa osób powiązanych ze sobą relacjami
- Grupa osób ważniejszych od reszty, dla których warto rezygnować z innych wartości
- Grupa społeczna grupa różnych ludzi która nie zawsze się lubi ale wiąza ich więzi krwi
- Najważniejsze osoby w swoim otoczeniu dzięki którym na codzień ma się dla kogo funkcjonować
- to grupa ludzi połączonych ze sobą rodowodem.
- To osoby, które kochamy i są nam bliskie. Do rodziny możemy zaliczyć rodziców, rodzeństwo, pupila, ukochaną osobę oraz przyjaciół
- Wspierające Cię osoby
- wspólnota ludzi związana krwią lub aktami prawnymi
- Wszystkie bliskie osoby z którymi żyjemy

- Za rodzinę uważam osoby nie tylko z nami spokrewnione ale także takie, które są mi szczególnie bliskie, jak druga połówka, najbliżsi przyjaciele.
- Zbiór osób które nas wspierają
- Zbiór osób, połączonych więzami krwi, pomagających sobie, zapewniających sobie pomoc, rozmowe
- Zbiór osób z którymi się wychowałam
- Rodzina to osoby z którymi uczymy się żyć. Rodzina może być więzami krwi albo siecią przyjaźni i miłości. Rodzina wywodząca się z więzów krwi niestety nie równa się z miłością i przyjaźnią, często tę drugą rodzinę kochamy bardziej.
- Rodzina to osoby połączone ze sobą więzią krwi lub uznane za rodzinę.
- Osoby bliskie, z którymi wspólnie spędzasz czas, dzielisz wspólny dom,
- Osoby które kochamy, a jednocześnie nienawidzimy. Nikt tak bardzo nie zrani jak rodzina
- osoby które pomogą nam w każdej sytuacji nie ważne co się stanie
- Osoby które są ze sobą związane pokrewnie
- Osoby najbliższe sercu
- Osoby o które się trosze a one troszczą się o mnie
- Osoby spokrewnione genetycznie
- Osoby spokrewnione z nami, które z założenia mają współpracować w osiąganiu naszych lub wspólnych celów, ale życie pokazuje, że to idealistyczne mrzonki i członkowie rodziny mogą być dla nas tak samo obojętni lub nawet źli jak każda inna osoba w społeczeństwie
- Rodzina to osoby spokrewnione z nami więzami krwi
- Osoby, z którymi jesteśmy powiązani więzami krwi i nie tylko. Osoby, które są blisko nas.
- Osoby z którymi się jest spokrewnionym
- Powiązanie osób
- Rodzina biologiczna to jednocześnie bezpieczeństwo (raczej zawsze pomaga), ale i męczarnia (jesteśmy skazani na tych, wśród których się urodziliśmy, nie zawsze się z nimi dogadujemy)
- Rodzina to grupa społeczna w skład, której wchodzi prę osób, np. Dzieci, żona, mąż
- Rodzina to ogromna wartość. To dla mnie bardzo ważne, aby móc otaczać się ludźmi, którzy mnie kochają. W rodzinie ludzie są dla siebie nawzajem bliscy i ważni, zdolni do najwyższych poświęceń z miłości.
- Osoby, z którymi ma się powiązania
- bliscy ludzie, rodzice, rodzeństwo, dziadkowie itd, z którymi utrzymuje się kontakt i którzy wspierają nas w tym co robimy
- Bliskie osoby, które otaczają nas od urodzenia

Partner/ Ukochana osoba

2 definicji

- Za rodzinę uważam osoby nie tylko z nami spokrewnione ale także takie, które są mi szczególnie bliskie, jak druga połówka, najbliżsi przyjaciele.
- To osoby, które kochamy i są nam bliskie. Do rodziny możemy zaliczyć rodziców, rodzeństwo, pupila, ukochaną osobę oraz przyjaciół

Pokrewieństwo/ Więzy krwi

26 definicji

- Osoby spokrewnione
- Osoby spokrewnione
- krewni i ludzie z bardzo bliskiego otoczenia
- Krew z krwi
- Ludzie którzy się kochają, szanują, akceptują. Połączeni więzami krwi
- Ludzie najbardziej bliscy nam, nie zawsze połączeni więzami krwi
- Ludzie z którymi łączy Cię wspólny przodek, najczęściej do 4 pokoleń
- Bliscy związani genetycznie lub prawnie. Najważniejsi ludzie
- Grupa ludzi powiązana ze sobą pod względem genetycznym, historycznym, mentalnym
- Grupa osób, które łączy coś więcej niż same więzy pokrewieństwa
- Grupa społeczna grupa różnych ludzi która nie zawsze się lubi ale wiąza ich więzi krwi
- Bliscy spokrewnieni i małżeństwo
- to grupa ludzi połączonych ze sobą rodowodem.
- wspólnota ludzi związana krwią lub aktami prawnymi
- Za rodzinę uważam osoby nie tylko z nami spokrewnione ale także takie, które są mi szczególnie bliskie, jak druga połówka, najbliżsi przyjaciele.

- Zbiór osób, połączonych więzami krwi, pomagających sobie, zapewniających sobie pomoc, rozmowe
- Rodzina to osoby z którymi uczymy się żyć. Rodzina może być więzami krwi albo siecią przyjaźni i miłości. Rodzina wywodząca się z więzów krwi niestety nie równa się z miłością i przyjaźnią, często tę drugą rodzinę kochamy bardziej.
- Rodzina to osoby połączone ze sobą więzią krwi lub uznane za rodzinę.
- Osoby które są ze sobą związane pokrewnie
- Osoby spokrewnione genetycznie
- Osoby spokrewnione z nami, które z założenia mają współpracować w osiąganiu naszych lub wspólnych celów, ale życie pokazuje, że to idealistyczne mrzonki i członkowie rodziny mogą być dla nas tak samo obojętni lub nawet źli jak każda inna osoba w społeczeństwie
- Rodzina to osoby spokrewnione z nami więzami krwi
- Osoby, z którymi jesteśmy powiązani więzami krwi i nie tylko. Osoby, które są blisko nas.
- Osoby z którymi się jest spokrewnionym
- Rodzina biologiczna to jednocześnie bezpieczeństwo (raczej zawsze pomaga), ale i męczarnia (jesteśmy skazani na tych, wśród których się urodziliśmy, nie zawsze się z nimi dogadujemy)
- Ludzie najbliżsi, przyjaciele nie zawsze spokrewnieni

Pomagać

5 definicji

- Kochający ludzie, będący w stanie nieść pomoc zawsze i wszędzie
- Najbliższe osoby, które Cie wysłuchają w każdej sytuacji oraz niezależnie od wszystkiego pomogą jak tylko będą potrafili
- Zbiór osób, połączonych więzami krwi, pomagających sobie, zapewniających sobie pomoc, rozmowe
- osoby które pomogą nam w każdej sytuacji nie ważne co się stanie
- Rodzina biologiczna to jednocześnie bezpieczeństwo (raczej zawsze pomaga), ale i męczarnia (jesteśmy skazani na tych, wśród których się urodziliśmy, nie zawsze się z nimi dogadujemy)

Powiązanie/ Połączenie

20 definicji

- zbiór osób z którymi wiążą nas dobre relacje
- Grupa ludzi powiązana ze sobą pod względem genetycznym, historycznym, mentalnym
- Grupa osób, które łączy coś więcej niż same więzy pokrewieństwa
- grupa osób powiązanych ze sobą relacjami
- Grupa społeczna grupa różnych ludzi która nie zawsze się lubi ale wiąza ich więzi krwi
- Zbiór osób, połączonych więzami krwi, pomagających sobie, zapewniających sobie pomoc, rozmowe
- Rodzina to osoby połączone ze sobą więzią krwi lub uznane za rodzinę.
- Osoby które są ze sobą związane pokrewnie
- Osoby, z którymi jesteśmy powiązani więzami krwi i nie tylko. Osoby, które są blisko nas.
- Powiązanie osób
- Osoby, z którymi ma się powiązania
- Bliscy związani genetycznie lub prawnie. Najważniejsi ludzie
- to grupa ludzi połączonych ze sobą rodowodem.
- Ludzie którzy się kochają, szanują, akceptują. Połączeni więzami krwi
- Ludzie najbardziej bliscy nam, nie zawsze połączeni więzami krwi
- Ludzie z którymi łączy Cię wspólny przodek, najczęściej do 4 pokoleń
- wspólnota ludzi związana krwią lub aktami prawnymi
- Rodzina to osoby z którymi uczymy się żyć. Rodzina może być więzami krwi albo siecią przyjaźni i miłości. Rodzina wywodząca się z więzów krwi niestety nie równa się z miłością i przyjaźnią, często tę drugą rodzinę kochamy bardziej.
- Rodzina to osoby spokrewnione z nami więzami krwi
- członkowie: mąż, żona i ich dzieci

Poświęcać się

4 definicji

- Grupa osób ważniejszych od reszty, dla których warto rezygnować z innych wartości
- Rodzina to ogromna wartość. To dla mnie bardzo ważne, aby móc otaczać się ludźmi, którzy mnie kochają. W rodzinie ludzie są dla siebie nawzajem bliscy i ważni, zdolni do najwyższych poświęceń z miłości.
- Coś za co oddam wszystko
- Rodzina to pierwsze środowisko wychowawcze, które kształtuje młodego człowieka, daje wsparcie, miłość, bezinteresowność.

Przyjaciele

- 6 definicji
- Ludzie najbliżsi, przyjaciele nie zawsze spokrewnieni
  - Mąż ,dzieci ,rodzice ,kuzyni i przyjaciele
  - tata mama ja :) (brat,siostra...) koledzy
  - To osoby, które kochamy i są nam bliskie. Do rodziny możemy zaliczyć rodziców, rodzeństwo, pupila, ukochaną osobę oraz przyjaciół
  - Za rodzinę uważam osoby nie tylko z nami spokrewnione ale także takie, które są mi szczególnie bliskie, jak druga połówka, najbliżsi przyjaciele.
  - Rodzina to osoby z którymi uczymy się żyć. Rodzina może być więzami krwi albo siecią przyjaźni i miłości. Rodzina wywodząca się z więzów krwi niestety nie równa się z miłością i przyjaźnią, często tę drugą rodzinę kochamy bardziej.

Radość

- 2 definicji
- Dom, radość , spokój , szczęście
  - Wsparcie, radość ze spotkań, miejsce do którego można wracać

Rodzice

- 6 definicji
- Kochający rodzice ktorzy dbają o to co w środku
  - Mąż ,dzieci ,rodzice ,kuzyni i przyjaciele
  - Dzieci mąż rodzice
  - To osoby, które kochamy i są nam bliskie. Do rodziny możemy zaliczyć rodziców, rodzeństwo, pupila, ukochaną osobę oraz przyjaciół
  - bliscy ludzie, rodzice, rodzeństwo, dziadkowie itd, z którymi utrzymuje się kontakt i którzy wspierają nas w tym co robimy
  - tata mama ja :) (brat,siostra...) koledzy

Sens życia

- 3 definicji
- Coś bez czego życie nie ma sensu
  - Sens życia największy skarb
  - Najważniejsze osoby w swoim otoczeniu dzięki którym na codzien ma się dla kogo funkcjonowac

Spędzać czas/ Być razem

- 13 definicji
- Ludzie w okół których się wychowales

RODZINA (UKRAIŃSKOJĘZYZCNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Bezwarunkowa

- 7 definicji
- Коли в тебе чекають і завжди допоможуть
  - Люди які підтримують тебе незважаючи ні на що
  - найближчі люди, які завжди підтримають, з якими ти можеш бути собою
  - Те за що будеш боротись і захищати до кінця
  - Один за одного, підтримка і любов навіки
  - Люди які завжди поруч і які підтримають тебе
  - люди за яких варто стояти до кінця

Bliscy/Najbliżsi

- 13 definicji
- Близькі люди
  - Всі рідні і близькі поряд з тобою
  - найближчі люди, які завжди підтримають, з якими ти можеш бути собою
  - Сім'я – це коло найближчих людей, які знаходяться опліч– опліч один біля одного
  - Сомі ближні до тебе
  - Спільне проживання найрідніших людей

- Bliskie osoby, które otaczają nas od urodzenia
- Ciepły obiad zjedzony w rodzinnym gronie
- Najważniejsze osoby w swoim otoczeniu dzięki którym na codzien ma się dla kogo funkcjonowac
- Wsparcie, radość ze spotkań, miejsce do którego można wracać
- Wspólne życie i decyzje
- Rodzina to osoby z którymi uczymy się żyć. Rodzina może być więzami krwi albo siecią przyjaźni i miłości. Rodzina wywodząca się z więzów krwi niestety nie równa się z miłością i przyjaźnią, często tę drugą rodzinę kochamy bardziej.
- Osoby bliskie, z którymi wspólnie spędzasz czas, dzielisz wspólny dom,
- Osoby, z którymi jesteśmy powiązani więziami krwi i nie tylko. Osoby, które są blisko nas.
- Najbliższe menu sercu osoby, które są przy mnie
- Wsparcie, wspólnota. Poznawanie tradycji, kształtowanie zachowań. Nauka podzielnosci i szacunku.
- Rodzina biologiczna to jednocześnie bezpieczeństwo (raczej zawsze pomogą), ale i męczarnia (jesteśmy skazani na tych, wśród których się urodziliśmy, nie zawsze się z nimi dogadujemy)
- Rodzina to ogromna wartość. To dla mnie bardzo ważne, aby móc otaczać się ludźmi, którzy mnie kochają. W rodzinie ludzie są dla siebie nawzajem bliscy i ważni, zdolni do najwyższych poświęceń z miłości.

Szacunek

- 2 definicji
- Ludzie którzy się kochają, szanują, akceptują. Połączeni więzami krwi
  - Wsparcie, wspólnota. Poznawanie tradycji, kształtowanie zachowań. Nauka podzielnosci i szacunku.

Szczęście

- 6 definicji
- Bliskie mi osoby przy ktorych czuje się zaopiekowania i szczesliwa
  - Dom, radość , spokój , szczęście
  - Dom, szczęście, corka mąż
  - Szczęście
  - Oparcie, szczęście i miłość.
  - Rodzina potrafi dawać szczęście jak i je odbierać. Czasem chce się szukać ich aprobaty, a czasem o niej zapomnieć.

Troska

- 4 definicji
- Kochający rodzice ktorzy dbają o to co w środku
  - Ludzie najbliżsi, najważniejsi, którzy razem żyją kochają się i dbają o siebie nawzajem
  - Troska i dbanie
  - Osoby o które się trosze a one troszczą się o mnie

Więź prawna

- 2 definicji

- wspólnota ludzi związana krwią lub aktami prawnymi
- Bliscy związani genetycznie lub prawnie. Najważniejsi ludzie

Wsparcie

- 12 definicji
- Jednostka społeczna, najbliżsi, wsparcie.
  - Jednostka dająca zrozumienie, wsparcie i miłość
  - Wsparcie bliskich
  - Rodzina to pierwsze środowisko wychowawcze, które kształtuje młodego człowieka, daje wsparcie, miłość, bezinteresowność.
  - Wsparcie, radość ze spotkań, miejsce do którego można wracać
  - Wspierające Cię osoby
  - Zbiór osób które nas wspierają
  - Wsparcie, wspólnota. Poznawanie tradycji, kształtowanie zachowań. Nauka podzielnosci i szacunku.
  - Oparcie, szczęście i miłość.
  - Podpora
  - bliscy ludzie, rodzice, rodzeństwo, dziadkowie itd, z którymi utrzymuje się kontakt i którzy wspierają nas w tym co robimy
  - Osoby spokrewnione z nami, które z założenia mają współpracować w osiaganiu naszych lub wspólnych celów, ale życie pokazuje, że to idealistyczne mrzonki i członkowie rodziny mogą być dla nas tak samo obojętni lub nawet źli jak każda inna osoba w społeczeństwie

Wspólnota

- 2 definicji
- wspólnota ludzi związana krwią lub aktami prawnymi
  - Wsparcie, wspólnota. Poznawanie tradycji, kształtowanie zachowań. Nauka podzielnosci i szacunku.

Wychowywać

- 4 definicji
- Ludzie w okół których się wychowales
  - Rodzina to pierwsze środowisko wychowawcze, które kształtuje młodego człowieka, daje wsparcie, miłość, bezinteresowność.
  - Zbiór osób z którymi się wychowałam
  - Wsparcie, wspólnota. Poznawanie tradycji, kształtowanie zachowań. Nauka podzielnosci i szacunku.

Zrozumienie

- 4 definicji
- Najbliżsi, rozumieją cię bez słów
  - Jednostka dająca zrozumienie, wsparcie i miłość
  - Ludzie którzy się kochają, szanują, akceptują. Połączeni więzami krwi
  - Rodzina potrafi dawać szczęście jak i je odbierać. Czasem chce się szukać ich aprobaty, a czasem o niej zapomnieć.

- Візріць

Członkowie rodziny

- 2 definicji
- Всі члени сім'ї живі та здорові
  - Сім'я це твій рід, притулок, дім, сім'єю можеш бути ти і твоя собака. Сім'я це те, де фігурують вся решта цінностей, інакше це не сім'я.

Dzieci

- 5 definicji
- Батько Мати і діти
  - вміння радіти успіхам інших(жінка,дитина,батьки і тд.)
  - Сім'я те ж саме, що й родина, група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей
  - Рідні люди діти всі між собою пов'язані та дружні
  - Тато,мама,син,донька

Grupa

5 definicji

- Коло в якому завжди є щастя довіра ПОВАГА
- Декілька людей які прожили разом багато часу поєднаних родинними зв'язками і з гарним відносинами між собою
- Сім'я те ж саме, що й родина, група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей
- Сім'я – це коло найближчих людей, які знаходяться опліч– опліч один біля одного
- Самий близький круг людей

Inne

16 definicji

- Благодать
- Дар
- Мир
- спільні радості, спільне вирішення проблем
- після Бога на другому місці, Нормальна атмосфера в сімї, запорака, що в тебе все буде добре
- Уміти розвиватися духовно
- Віра
- Благополуччя
- Власний приклад,повага,почуття гумору,
- Мала Батьківщина
- Сім'я це твій рід, притулок, дім, сім'єю можеш бути ти і твоя собака. Сім'я це те, де фігурують вся решта цінностей, інакше це не сім'я.
- Це саме ціне що в тебе є і ніхто немає права в тебе його забратъ
- Сім'я—це те без чого нам важко жити,це рідні люди ,любов ,довіра ,щирість.
- Взаєморозуміння,ніжність
- Сім'я – це там, де людина повинна відучати тепло, довіру, любов
- Радість

Małżonek

2 definicji

- Сім'я те ж саме, що й родина, група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей
- вміння радіти успіхам інших(жінка,дитина,батьки і тд.)

Mieszkać razem/ Dom

6 definicji

- Де б не була – вона твій дім
- Сім'я це твій рід, притулок, дім, сім'єю можеш бути ти і твоя собака. Сім'я це те, де фігурують вся решта цінностей, інакше це не сім'я.
- Турбота ,дім ,дитинство спогади
- По ідеї місце, куди хочеться повертатись
- Спільне проживання найрідніших людей
- Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Miłość

14 definicji

- Здорова і любляча родина
- любов довіра
- Любов, довіра, щастя, підтримка, взаємоповага
- люди пов'язані між собою любов'ю, інтересами...
- люди яким віриш та любиш
- Любов
- Взаєморозуміння, любов, повага
- Відповідальність,любов
- Сім'я – це там, де людина повинна відучати тепло, довіру, любов
- Сім'я—це те без чого нам важко жити,це рідні люди ,любов ,довіра ,щирість.
- Союз людей які люблять один одного
- Один за одного, підтримка і любов навіки
- Підтримка і любов
- Любов до близьнього, повага, довіра, підтримка, надійність

Najcenniejsza/ Najważniejsza

9 definicji

- Це саме ціне що в тебе є і ніхто немає права в тебе його забратъ
- Найважливіше ,що маю
- найголовніша річ у житті
- Найдорожчі люди
- Сенс
- Все
- Якщо чесно я не хочу сім'ї але для когось це на першому місці
- Сім'я—це те без чого нам важко жити,це рідні люди ,любов ,довіра ,щирість.

– Сім'я то святе

Odpowiedzialność

3 definicji

- Взаємна відповідальність
- Відповідальність,любов
- Наша необхідність та шалена відповідальність

Osoby/Ludzie

29 definicji

- люди за яких варто стояти до кінця
- люди пов'язані між собою любов'ю, інтересами...
- люди яким віриш та любиш
- Люди які дали мені життя , поставили на ноги та виростили
- Люди які завжди поруч і які підтримають тебе
- Люди які перебувають в шлюбі
- Люди які підтримують тебе незважаючи ні на що
- Близькі люди
- Люди, які пов'язані родинними і шлюбними вузами
- найближчі люди, які завжди підтримають, з якими ти можеш бути собою
- Сім'я те ж саме, що й родина, група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей
- Сім'я – це коло найближчих людей, які знаходяться опліч– опліч один біля одного
- Сім'я—це те без чого нам важко жити,це рідні люди ,любов ,довіра ,щирість.
- Союз людей які люблять один одного
- Спільне проживання найрідніших людей
- Ті кому ти найбільше потрібен
- Найближчі люди, які тебе завжди підтримають
- Найдорожчі люди
- Необхідність в найближчих людях по крові
- Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.
- Рідні люди
- Рідні люди діти всі між собою пов'язані та дружині
- Самий близький круг людей
- Самі близькі люди
- Здоров'є близьких людей , (редкое исключение принимать в семью не кровных, то есть друзей)
- Коли під боком є людина якій ти дійсно довіряєш
- Декілька людей які прожили разом багато часу поєднаних родинними зв'язками і з гарним відносинами між собою
- Сім'я – люди які зв'язані з тобою кровно
- Щастя що може створити людина сама

Poglądy/ Zainteresowania

2 definicji

- люди пов'язані між собою любов'ю, інтересами...
- Коли йдемо в одному напрямку і разом добре

Pokrewieństwo/ Więzy krwi

7 definicji

- Osoby spokrewnione
- Декілька людей які прожили разом багато часу поєднаних родинними зв'язками і з гарним відносинами між собою
- Всі рідні і близькі поряд з тобою
- Сім'я – люди які зв'язані з тобою кровно
- Сім'я це твій рід, притулок, дім, сім'єю можеш бути ти і твоя собака. Сім'я це те, де фігурують вся решта цінностей, інакше це не сім'я.
- Сім'я—це те без чого нам важко жити,це рідні люди ,любов ,довіра ,щирість.
- Необхідність в найближчих людях по крові
- Люди, які пов'язані родинними і шлюбними вузами

Pomagać

2 definicji

- Коли в тебе чекають і завжди допоможуть
- Захистить накормить вдіне і дасть кришу над головою

Potrzeba/ Zapotrzebowanie

3 definicji

- Наша необхідність та шалена відповідальність
- Необхідність в найближчих людях по крові
- Ті кому ти найбільше потрібен

Powiązanie/ Połączenie

7 definicji

- люди пов'язані між собою любов'ю, інтересами...

- Люди, які пов'язані родинними і шлюбними вузами
- Союз людей які люблять один одного
- Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.
- Рідні люди діти всі між собою пов'язані та дружині
- Декілька людей які прожили разом багато часу поєднаних родинними зв'язками і з гарним відносинами між собою
- Сім'я – люди які зв'язані з тобою кровно

Przyjaźń

3 definicji

- Дружба.Розуміння
- Рідні люди діти всі між собою пов'язані та дружині
- Здоров'є близьких людей , (редкое исключение принимать в семью не кровных, то есть друзей)

Rodzice

5 definicji

- Батькі
- Бережіть своїх батьків
- вміння радіти успіхам інших(жінка,дитина,батьки і тд.)
- Батько Мати і діти
- Тато,мама,син,донька

Rodzina (synonim)

2 definicji

- Сім'я те ж саме, що й родина, група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей
- Здорова і любляча родина

Spędzać czas/ Być razem

12 definicji

- Коли під боком є людина якій ти дійсно довіряєш
- Декілька людей які прожили разом багато часу поєднаних родинними зв'язками і з гарним відносинами між собою
- Люди які завжди поруч і які підтримають тебе
- Всі рідні і близькі поряд з тобою
- Сім'я – це коло найближчих людей, які знаходяться опліч– опліч один біля одного
- Сидіти в кругу сімї
- Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.
- Разом
- Коли в тебе чекають і завжди допоможуть
- Турбота ,дім ,дитинство спогади
- Люди які дали мені життя , поставили на ноги та виростили
- Коли йдемо в одному напрямку і разом добре

Szacunek

6 definicji

- Коло в якому завжди є щастя довіра ПОВАГА
- Любов до близьнього, повага, довіра, підтримка, надійність
- Любов, довіра, щастя, підтримка, взаємоповага
- Взаєморозуміння, любов, повага
- повага один до одного,вихованість,щастя
- Власний приклад,повага,почуття гумору,

Szczęście

5 definicji

- Коло в якому завжди є щастя довіра ПОВАГА
- Любов, довіра, щастя, підтримка, взаємоповага
- Щастя
- Щастя що може створити людина сама
- повага один до одного,вихованість,щастя

Troska

4 definicji

- Захистить накормить вдіне і дасть кришу над головою
- Бережіть своїх батьків
- Турбота ,дім ,дитинство спогади
- Люди які дали мені життя , поставили на ноги та виростили

Walczyć/ Bronić

3 definicji

- Те за що будеш боротись і захищати до кінця
- Захистить накормить вдіне і дасть кришу над головою
- люди за яких варто стояти до кінця

Wsparcie

11 definicji

- Любoв до ближнього, повага, довіра, підтримка, надійність
- Любoв, довіра, щастя, підтримка, взаємоповага
- Люди які завжди поруч і які підтримають тебе
- Люди які підтримують тебе незважаючи ні на що
- вміння радіти успіхам інших(жінка,дитина,батьки і тд.)
- найближчі люди, які завжди підтримають, з якими ти можеш бути собою
- Найближчі люди, які тебе завжди підтримають
- Один за одного, підтримка і любов навіки
- Підтримка і любов
- Поради
- Захистить накормить вдіне і дасть кришу над головою

Wychowywać

3 definicji

- Люди які дали мені життя , поставили на ноги та виростили
- Виховання
- повага один до одного,вихованість,щастя

ZDROWIE (POLSKOJEZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Bez niego nie ma nic

5 definicji

- Jeśli nie ma zdrowia, nie ma niczego. Stan w którym jesteśmy zdolni do funkcjonowania
- Bez zdrowia życie nie ma sensu . Jest bezcenne. Mając miliony i tak go nie kupisz
- Coś czego nie doceniamy i nie szanujemy dopóki je mamy, a żałujemy że o nie nie dbaliśmy jak je tracimy
- Jest najważniejsze w życiu, bez zdrowia nie ma nic.
- Bez zdrowia nie ma życia

Brak bólu

3 definicji

- Dobre samopoczucie, brak bólu chorób
- Brak bólu
- Brak dolegliwości, bólu, sprawność fizyczna

Brak chorób/dolegliwości

19 definicji

- Brak chorób
- Brak chorób
- Życie bez chorób
- Dobre samopoczucie oraz brak ciężkich chorób, które zakłócałyby życie
- Dobre samopoczucie, brak bólu chorób
- Brak dolegliwości, bólu, sprawność fizyczna
- Brak chorób
- Brak chorób, człowiek może robić wszystko co chce
- Brak chorób fizycznych i psychicznych
- brak choroby
- Brak jakichkolwiek chorób i dolegliwości.
- Bycie zdrowym nie chorym
- Zdrowe ciało, dobre parametryz bez chorób
- Zdrowie to stan braku choroby i niepełnosprawności oraz stan pełnego dobrostanu
- Zdrowie wiąże się z dobrą formą oraz nie chorowaniem na jakiekolwiek choroby
- Stan organizmu, kiedy nie cierpimy na dolegliwości i choroby na tyle poważne, by znacząco przeszkadzały one w naszym życiu
- Stan, w którym wszystkie nasze zarządy pracują prawidłowo i nie trzeba się na nic leczyć.
- Osoba zdrowa to osoba wolna od wszelkich chorób fizycznych i psychicznych
- Dobrostan, brak chorób, dobre samopoczucie

Brak utrudnień/kompliakcji

7 definicji

- Dobre samopoczucie oraz brak ciężkich chorób, które zakłócałyby życie
- Brak problemów fizycznych
- Brak problemów zdrowotnych fizycznych i psychicznych, bycie pełnym wigoru i siły
- Brak zmartwień
- Stan organizmu, kiedy nie cierpimy na dolegliwości i choroby na tyle poważne, by znacząco przeszkadzały one w naszym życiu
- Zdrowie to stan braku choroby i niepełnosprawności oraz stan pełnego dobrostanu
- Stan w którym czujemy się dobrze mentalnie i fizycznie. Każdy mierzy się ze swoimi problemami, więc u każdego są inne. Jednak warto pamiętać, że obecnie większość, bądź nawet wszyscy ludzie mają jakieś problemy o których nie zawsze otwarcie mówią. Często ukrywanie swoich problemów może

Wzajemna

6 definicji

- Wzaemna odpowiedzialność
- Wзаєморозуміння, любов, повага
- Взаєморозуміння,ніжність
- повага один до одного,вихованість,щастя
- кожен один одному довіряє
- Один за одного, підтримка і любов навіки

Zaufanie

9 definicji

- Коли під боком є людина якій ти дійсно довіряєш
- Коло в якому завжди є щастя довіра ПОВАГА
- Любoв до ближнього, повага, довіра, підтримка, надійність
- любов довіра
- Любoв, довіра, щастя, підтримка, взаємоповага
- люди яким віриш та любиш
- Сім'я – це там, де людина повинна відучати тепло, довіру, любов
- Сім'я—це те без чого нам важко жити,це рідні люди ,любов ,довіра ,щирість.

prowadzić do dehumanizacji danych osób i postrzeganie ich jako wyidelizowane jednostki. Trzeba chcieć pomagać wszystkim w potrzebie i upewniać się, że nie mierzą się właśnie z jakimś problemem.

Czuć się dobrze

13 definicji

- Dobre samopoczucie cielesne oraz umysłowe
- Dobre samopoczucie fizyczne psychiczne i zdrowotne
- Dobre samopoczucie oraz brak ciężkich chorób, które zakłócałyby życie
- Dobre samopoczucie, radość z życia
- dobre samopoczucie w sensie mentalnym i w sensie fizycznym
- Dobre samopoczucie
- Dobrostan, brak chorób, dobre samopoczucie
- Czuć się dobrze
- Stan w którym na 3 płszyznach czyli płaszczyźnie fizycznej psychicznej i społecznej czujemy się dobrze itp
- Stan w którym czujemy się dobrze mentalnie i fizycznie. Każdy mierzy się ze swoimi problemami, więc u każdego są inne. Jednak warto pamiętać, że obecnie większość, bądź nawet wszyscy ludzie mają jakieś problemy o których nie zawsze otwarcie mówią. Często ukrywanie swoich problemów może prowadzić do dehumanizacji danych osób i postrzeganie ich jako wyidelizowane jednostki. Trzeba chcieć pomagać wszystkim w potrzebie i upewniać się, że nie mierzą się właśnie z jakimś problemem.
- Dobre samopoczucie, brak bólu chorób
- Dobre samopoczucie
- Dbanie o ciało i duszę, dobre samopoczucie, coś co pozwala człowiekowi na rozwój i szczęśliwe życie

Dbać/ Troszczyć się

10 definicji

- Dbanie o siebie
- Każdy powinien dbać o swoje zdrowie badając się.
- Coś czego nie doceniamy i nie szanujemy dopóki je mamy, a żałujemy że o nie nie dbaliśmy jak je tracimy
- dbanie o siebie
- Dbanie o siebie.
- Dbanie o stan swojego ciała i umysłu, działanie długofalowe
- Wszystko co związane z dbaniem o siebie
- Zdrowie jest jedną z ważniejszych wartości. Sprawia, że możemy troszczyć się o zaspokajanie innych potrzeb i wyższych wartości. Zdrowia nie można kupić za pieniądze.
- Dbanie o ciało i duszę, dobre samopoczucie, coś co pozwala człowiekowi na rozwój i szczęśliwe życie
- Dbanie o siebie

Dobre/ Silne

20 definicji

- Dobro ciała
- Dobrostan
- Dobrostan, brak chorób, dobre samopoczucie
- Dobrostan fizyczny ,emocjonalny
- Dobrostan fizyczny i psychiczny
- Gdy nasz organizm jest w dobrym stanie

– кожен один одному довіряє

Zdrowy

4 definicji

- Коли всі здорові
- Всі члени сім'ї живі та здорові
- Здоровье близких людей , (редкое исключение принимать в семью не кровных, то есть друзей)
- Здорова і любляча родина

Zrozumienie

4 definicji

- Дружба.Розуміння
- Взаєморозуміння, любов, повага
- Взаєморозуміння,ніжність
- найближчі люди, які завжди підтримають, з якими ти можеш бути собою

– dobry stan fizyczny

- Zdrowie to stan braku choroby i niepełnosprawności oraz stan pełnego dobrostanu
- ogólny dobrostan fizyczny i psychiczny
- Ogólny dobry stan zdrowia organizmu jak i stan psychiczny
- Pozytywny stan zarówno psychiczny jak i fizyczny
- stan dobrego samopoczucia fizycznego i psychicznego
- Dobre samopoczucie, radość z życia
- Dobra kondycja ciała i ducha
- Dobra kondycja fizyczna i psychiczna
- Zdrowe ciało, dobre parametryz bez chorób
- Zdrowie wiąże się z dobrą formą oraz nie chorowaniem na jakiekolwiek choroby
- Stan w którym czujemy się dobrze mentalnie i fizycznie. Każdy mierzy się ze swoimi problemami, więc u każdego są inne. Jednak warto pamiętać, że obecnie większość, bądź nawet wszyscy ludzie mają jakieś problemy o których nie zawsze otwarcie mówią. Często ukrywanie swoich problemów może prowadzić do dehumanizacji danych osób i postrzeganie ich jako wyidelizowane jednostki. Trzeba chcieć pomagać wszystkim w potrzebie i upewniać się, że nie mierzą się właśnie z jakimś problemem.
- Im lepsze samopoczucie, tym lepsze warunki do spokojnego życia, większe możliwości zdobywania osiągnięć
- Prawidłowe funkcjonowanie organizmu

Duch/ Dusza

4 definicji

- Dobra kondycja ciała i ducha
- kiedy w organizmie wszystko funkcjonuje tak jak powinno, a w duszy i umyśle panuje spokój
- Stan naszego ciała i ducha
- Dbanie o ciało i duszę, dobre samopoczucie, coś co pozwala człowiekowi na rozwój i szczęśliwe życie

Fizyczny/ Ciało

30 definicji

- Dobre samopoczucie cielesne oraz umysłowe
- Dobre samopoczucie fizyczne psychiczne i zdrowotne
- dobre samopoczucie w sensie mentalnym i w sensie fizycznym
- Dobro ciała
- Dobrostan fizyczny ,emocjonalny
- Dobrostan fizyczny i psychiczny
- dobry stan fizyczny
- Dobra kondycja ciała i ducha
- Brak chorób fizycznych i psychicznych
- Brak problemów fizycznych
- Brak problemów zdrowotnych fizycznych i psychicznych, bycie pełnym wigoru i siły
- Dobra kondycja fizyczna i psychiczna
- Dbanie o stan swojego ciała i umysłu, działanie długofalowe
- Zdrowe ciało, dobre parametryz bez chorób
- Zdrowie określa nasze samopoczucie fizyczne i psychiczne
- Zdrowie psychiczne i fizyczne jest największym dobrem jakie możemy posiadać. To ono powinno dawać nam pełnie szczęścia. Na resztę mamy wpływ.

- Zdrowie to stan naszego ciała i umysłu.
- Stan w którym na 3 płaszczyznach czyli płaszczyźnie fizycznej psychicznej i społecznej czujemy się dobrze itp
- Stan twojego ciała
- ogólny dobrostan fizyczny i psychiczny
- opis samopoczucia fizycznego i psychicznego, ocena kondycji człowieka
- Pozytywny stan zarówno psychiczny jak i fizyczny
- Spokój ciała
- Stan naszego ciała i ducha
- Stan fizycznej i umysłowej sprawności
- Stan fizyczny oraz psychiczny organizmu
- stan dobrego samopoczucia fizycznego i psychicznego
- Stan w którym czujemy się dobrze mentalnie i fizycznie. Każdy mierzy się ze swoimi problemami, więc u każdego są inne. Jednak warto pamiętać, że obecnie większość, bądź nawet wszyscy ludzie mają jakieś problemy o których nie zawsze otwarcie mówią. Często ukrywanie swoich problemów może prowadzić do dehumanizacji danych osób i postrzeganie ich jako wyidealizowane jednostki. Trzeba chcieć pomagać wszystkim w potrzebie i upewniać się, że nie mierzą się właśnie z jakimś problemem.
- Dbanie o ciało i duszę, dobre samopoczucie, coś co pozwala człowiekowi na rozwój i szczęśliwe życie
- Osoba zdrowa to osoba wolna od wszelkich chorób fizycznych i psychicznych

Funkcjonować

5 definicji

- Jeśli nie ma zdrowia, nie ma niczego. Stan w którym jesteśmy zdolni do funkcjonowania
- kiedy w organizmie wszystko funkcjonuje tak jak powinno, a w duszy i umyśle panuje spokój
- Zdrowie to jakość funkcjonowania organizmu.
- Prawidłowe funkcjonowanie organizmu
- Stan, w którym wszystkie nasze narządy pracują prawidłowo i nie trzeba się na nic leczyć.

Harmonia/ Spokój

4 definicji

- Im lepsze samopoczucie, tym lepsze warunki do spokojnego życia, większe możliwości zdobywania osiągnąć
- kiedy w organizmie wszystko funkcjonuje tak jak powinno, a w duszy i umyśle panuje spokój
- Spokój ciała
- Równowaga wewnętrzna i zewnętrzna

Inne

5 definicji

- możliwość polegania na kimś
- możliwość polegania na kimś
- coś co pokazuje nam na ile jesteśmy w stanie wykonywać własne cele, hamulec bezpieczeństwa przed przekroczeniem granicy
- "Szlachetne zdrowie"
- Zasób życia
- Stan oceniający żywotność człowieka
- Stan w którym na 3 płaszczyznach czyli płaszczyźnie fizycznej psychicznej i społecznej czujemy się dobrze itp

Każdy/Wszyscy

2 definicji

- Każdy powinien dbać o swoje zdrowie badając się.
- Stan w którym czujemy się dobrze mentalnie i fizycznie. Każdy mierzy się ze swoimi problemami, więc u każdego są inne. Jednak warto pamiętać, że obecnie większość, bądź nawet wszyscy ludzie mają jakieś problemy o których nie zawsze otwarcie mówią. Często ukrywanie swoich problemów może prowadzić do dehumanizacji danych osób i postrzeganie ich jako wyidealizowane jednostki. Trzeba chcieć pomagać wszystkim w potrzebie i upewniać się, że nie mierzą się właśnie z jakimś problemem.

Kondycja/Sprawność

7 definicji

- Dobra kondycja ciała i ducha
- Brak dolegliwości, bólu, sprawność fizyczna
- Dobra kondycja fizyczna i psychiczna
- Zdrowe ciało, dobre parametryz bez chorób
- Zdrowie wiąże się z dobrą formą oraz nie chorowaniem na jakiejkolwiek choroby
- opis samopoczucia fizycznego i psychicznego, ocena kondycji człowieka
- Stan fizycznej i umysłowej sprawności

Móc/ Mieć możliwość

10 definicji

- Im lepsze samopoczucie, tym lepsze warunki do spokojnego życia, większe możliwości zdobywania osiągnąć
- Brak chorób, człowiek może robić wszystko co chce
- Możliwość pracy
- Zdrowie to bezcenna wartość, bez niej nie jesteśmy w stanie działać, tworzyć, żyć, kochać.
- Zdrowie jest jedną z ważniejszych wartości. Sprawia, że możemy troszczyć się o zaspokajanie innych potrzeb i wyższych wartości. Zdrowia nie można kupić za pieniądze.
- Stan który pozwala na realizację marzeń, rozwój osobisty...
- Coś dzięki czemu możemy mieć wszystko: rodzinę, przyjaciół, siłę, rozwój, karierę, możemy odczuwać emocje.
- Dbanie o ciało i duszę, dobre samopoczucie, coś co pozwala człowiekowi na rozwój i szczęśliwe życie
- Dbanie o stan swojego ciała i umysłu, działanie długofalowe
- Stan w organizmie, który pozwala człowiekowi być szczęśliwym

Najważniejsze/Bezcenne

11 definicji

- Jest najważniejsze w życiu, bez zdrowia nie ma nic.
- Bez zdrowia życie nie ma sensu . Jest bezcenne. Mając miliony i tak go nie kupisz
- Coś bez cennego
- Może stać się najważniejsze jak zabraknie
- Zdrowie jest jedna z najważniejszych rzeczy
- Zdrowie psychiczne i fizyczne jest największym dobrem jakie możemy posiadać. To ono powinno dawać nam pełnię szczęścia. Na resztę mamy wpływ.
- Zdrowie to bezcenna wartość, bez niej nie jesteśmy w stanie działać, tworzyć, żyć, kochać.
- Nic się nie liczy w życiu po za zdrowiem
- Szczęście ponad dobra materialne
- Coś czego nie doceniamy i nie szanujemy dopóki je mamy, a żałujemy że o nie nie dbaliśmy jak je tracimy
- Zdrowie jest jedną z ważniejszych wartości. Sprawia, że możemy troszczyć się o zaspokajanie innych potrzeb i wyższych wartości. Zdrowia nie można kupić za pieniądze.

Nakierowane na siebie

7 definicji

- Dbanie o siebie
- Każdy powinien dbać o swoje zdrowie badając się.
- dbanie o siebie
- Dbanie o siebie.
- Wszystko co związane z dbaniem o siebie
- Dbanie o siebie
- Jest to wynik własnego samopoczucia w każdej sytuacji

Nie da się kupić

2 definicji

- Bez zdrowia życie nie ma sensu . Jest bezcenne. Mając miliony i tak go nie kupisz
- Zdrowie jest jedną z ważniejszych wartości. Sprawia, że możemy troszczyć się o zaspokajanie innych potrzeb i wyższych wartości. Zdrowia nie można kupić za pieniądze.

Nie doceniać

3 definicji

- Coś czego nie doceniamy i nie szanujemy dopóki je mamy, a żałujemy że o nie nie dbaliśmy jak je tracimy
- Może stać się najważniejsze jak zabraknie
- Myślimy o nim zdecydowanie za późno

Organizm

10 definicji

- Gdy nasz organizm jest w dobrym stanie
- kiedy w organizmie wszystko funkcjonuje tak jak powinno, a w duszy i umyśle panuje spokój
- Stan w organizmie, który pozwala człowiekowi być szczęśliwym
- Zdrowie to jakość funkcjonowania organizmu.
- zdrowy organizm
- Ogólny dobry stan zdrowia organizmu jak i stan psychiczny
- Prawidłowe funkcjonowanie organizmu
- Stan organizmu
- Stan organizmu, kiedy nie cierpimy na dolegliwości i choroby na tyle poważne, by znacząco przeszkadzały one w naszym życiu
- Stan fizyczny oraz psychiczny organizmu

Osoba/Ktoś

6 definicji

- Kiedy jest ktoś w pełni sił
- Brak chorób, człowiek może robić wszystko co chce
- Osoba zdrowa to osoba wolna od wszelkich chorób fizycznych i psychicznych
- Stan w organizmie, który pozwala człowiekowi być szczęśliwym
- opis samopoczucia fizycznego i psychicznego, ocena kondycji człowieka
- Stan w którym czujemy się dobrze mentalnie i fizycznie. Każdy mierzy się ze swoimi problemami, więc u każdego są inne. Jednak warto pamiętać, że obecnie większość, bądź nawet wszyscy ludzie mają jakieś problemy o których nie zawsze otwarcie mówią. Często ukrywanie swoich problemów może prowadzić do dehumanizacji danych osób i postrzeganie ich jako wyidealizowane jednostki. Trzeba chcieć pomagać wszystkim w potrzebie i upewniać się, że nie mierzą się właśnie z jakimś problemem.

Psychiczne/ Umysł

23 definicji

- Dobre samopoczucie cielesne oraz umysłowe
- Dobre samopoczucie fizyczne psychiczne i zdrowotne
- dobre samopoczucie w sensie mentalnym i w sensie fizycznym
- Dobrostan fizyczny i psychiczny
- Brak chorób fizycznych i psychicznych
- Brak problemów zdrowotnych fizycznych i psychicznych, bycie pełnym wigoru i siły
- Dobra kondycja fizyczna i psychiczna
- Dbanie o stan swojego ciała i umysłu, działanie długofalowe
- kiedy w organizmie wszystko funkcjonuje tak jak powinno, a w duszy i umyśle panuje spokój
- Zdrowie określa nasze samopoczucie fizyczne i psychiczne
- Zdrowie psychiczne i fizyczne jest największym dobrem jakie możemy posiadać. To ono powinno dawać nam pełnię szczęścia. Na resztę mamy wpływ.
- Zdrowie to stan naszego ciała i umysłu.
- Stan w którym na 3 płaszczyznach czyli płaszczyźnie fizycznej psychicznej i społecznej czujemy się dobrze itp
- ogólny dobrostan fizyczny i psychiczny
- Ogólny dobry stan zdrowia organizmu jak i stan psychiczny
- opis samopoczucia fizycznego i psychicznego, ocena kondycji człowieka
- Pozytywny stan zarówno psychiczny jak i fizyczny
- Stan fizycznej i umysłowej sprawności
- Stan fizyczny oraz psychiczny organizmu
- stan dobrego samopoczucia fizycznego i psychicznego
- Stan w którym czujemy się dobrze mentalnie i fizycznie. Każdy mierzy się ze swoimi problemami, więc u każdego są inne. Jednak warto pamiętać, że obecnie większość, bądź nawet wszyscy ludzie mają jakieś problemy o których nie zawsze otwarcie mówią. Często ukrywanie swoich problemów może prowadzić do dehumanizacji danych osób i postrzeganie ich jako wyidealizowane jednostki. Trzeba chcieć pomagać wszystkim w potrzebie i upewniać się, że nie mierzą się właśnie z jakimś problemem.
- Osoba zdrowa to osoba wolna od wszelkich chorób fizycznych i psychicznych
- Dobrostan fizyczny ,emocjonalny

Samopoczucie

14 definicji

- Zdrowie określa nasze samopoczucie fizyczne i psychiczne
- Jest to wynik własnego samopoczucia w każdej sytuacji
- opis samopoczucia fizycznego i psychicznego, ocena kondycji człowieka
- Dobre samopoczucie
- Im lepsze samopoczucie, tym lepsze warunki do spokojnego życia, większe możliwości zdobywania osiągnąć
- Dobre samopoczucie, brak bólu chorób
- Dobrostan, brak chorób, dobre samopoczucie
- Dobre samopoczucie
- Dobre samopoczucie, radość z życia
- dobre samopoczucie w sensie mentalnym i w sensie fizycznym
- Dobre samopoczucie fizyczne psychiczne i zdrowotne

- Dobre samopoczucie cielesne oraz umysłowe
- Dobre samopoczucie oraz brak ciężkich chorób, które zakłócałyby życie
- Dbanie o ciało i duszę, dobre samopoczucie, coś co pozwala człowiekowi na rozwój i szczęśliwe życie

Sila/ Pelnia sil

4 definicji

- Kiedy jest ktoś w pełni sił
- Brak problemów zdrowotnych fizycznych i psychicznych, bycie pełnym wigoru i siły
- Pelnia sił
- Siła do życia

Stan

25 definicji

- Jeśli nie ma zdrowia, nie ma niczego. Stan w którym jesteśmy zdolni do funkcjonowania
- Stan w organizmie, który pozwala człowiekowi być szczęśliwym
- Zdrowie to stan braku choroby i niepełnosprawności oraz stan pełnego dobrostanu
- Zdrowie to stan naszego ciała i umysłu.
- Stan w ktorym na 3 płszyznach czyli płaszczynie fizycznej psychicznej i społecznej czujemy sie dobrze itp
- Stan twojego ciała
- Pozytywny stan zarówno psychiczny jak i fizyczny
- Stan organizmu
- Stan organizmu, kiedy nie cierpimy na dolegliwości i choroby na tyle poważne, by znacząco przeszkadzały one w naszym życiu
- Stan naszego ciała i ducha
- Stan fizycznej i umysłowej sprawności
- Stan fizyczny oraz psychiczny organizmu

ZDROWIE (UKRAIŃSKOJEZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Bez niego nie ma nic

2 definicji

- Це найважливіше,без здоров'я не буде життя.
- Без здоров'я немає повної функціональності людського життя. Стан людини впливає на неї у всіх її аспектах.

Brak bólu

3 definicji

- Коли добре почуваєшся, нічого неболить і нетурбує серйозно
- Здоров'я – річ яку потрібно підтримувати, щоб не відчувати болю
- Хороше самопочуття, яке дає можливість нормально жити, функціонувати як цілісний організм, відсутність болю

Brak chorób/dolegliwości

8 definicji

- Brak chorób
- Відсутність хвороб
- Відсутність хвороб
- Коли добре почуваєшся, нічого неболить і нетурбує серйозно
- Коли нема ніяких хвороб
- Це коли людина щаслива і не має ніяких хвороб
- Не просто відсутність хвороб, а і ресурс для виконання задуманого
- Без болезней , правильное питание , правильный сон , физкультура
- Стабільність роботи організму, відсутність скарг на роботу внутрішніх органів

Brak utrudnień/ komplikacji

2 definicji

- відсутність збоїв у роботі людського організму
- Можливість жити не турбуючись про свій стан

Być zdrowym

9 definicji

- Це бути здоровим
- Бути здоровим
- коли людина здорова,тоді вона і щаслива
- Коли люди всі здорові
- коли твої діти здорові, ти щасливий
- Коли ти здоровий , це головніше за всякі фінанси
- , коли ти жива це ще головніше
- не вживайте алкоголь і будете здорові
- Потрібно займатися спортом щоб мати міцне здоров'я

- Stan który pozwala na realizację marzeń, rozwój osobisty...

- stan dobrego samopoczucia fizycznego i psychicznego
- Stan w którym czujemy się dobrze mentalnie i fizycznie. Każdy mierzy się ze swoimi problemami, więc u każdego są inne. Jednak warto pamiętać, że obecnie większość, bądź nawet wszyscy ludzie mają jakieś problemy o których nie zawsze otwarcie mówią. Często ukrywanie swoich problemow może prowadzić do dehumanizacji danych osób i postrzeganie ich jako wyidealizowane jednostki. Trzeba chcieć pomagać wszystkim w potrzebie i upewniać się, że nie mierzą się właśnie z jakimś problemem.
- Dobrostan
- Dobrostan fizyczny ,emocjonalny
- Dobrostan fizyczny i psychiczny
- Ogólny dobry stan zdrowia organizmu jak i stan psychiczny
- Gdy nasz organizm jest w dobrym stanie
- dobry stan fizyczny
- Dbanie o stan swojego ciała i umysłu, działanie długofalowe
- Stan, w którym wszystkie nasze narządy pracują prawidłowo i nie trzeba się na nic leczyć.
- ogólny dobrostan fizyczny i psychiczny
- Dobrostan, brak chorób, dobre samopoczucie

Szczęście/Radość

5 definicji

- Stan w organizmie, który pozwala człowiekowi być szczęśliwym
- Szczęście ponad dobra materialne

- Коли хочеться звернути гори, значить ти здоровий

Być zdyscyplinowanym

6 definicji

- Дисципліна
- Дисциплінованість
- Бережи здоров'я з молоду.Самодисципліна .
- Вміння бути послідовним
- Праця
- Праця

Czuć się dobrze

6 definicji

- Загальний стан, коли людина себе добре почуває
- Коли добре почуваєшся, нічого неболить і нетурбує серйозно
- Коли людина почуває себе добре
- Нормально почувати себ
- Людина комфортно почувається в своєму тілі
- Хороше самопочуття

Członkowie rodziny

3 definicji

- Здорова родина
- коли твої діти здорові, ти щасливий
- Члени сімї

Dane od dziecka/ od urodzenia

3 definicji

- Вміння зберегти те, що дано тобі природою при народження, та примножити його
- Те що тільки від народження дається безкоштовно, і то не всім
- Бережи здоров'я з молоду.Самодисципліна .

Dbać/ Troszczyć się

4 definicji

- Dbanie o siebie
- Не можна купити та заробити треба берегти
- Здоров'я – річ яку потрібно підтримувати, щоб не відчувати болю
- Бережи здоров'я з молоду.Самодисципліна .
- Вміння зберегти те, що дано тобі природою при народження, та примножити його

Dobre/ Silne

9 definicji

- Стальне
- міцне тіло та дух^^

- Zdrowie psychiczne i fizyczne jest największym dobrem jakie możemy posiadać. To ono powinno dawać nam pełnie szczęścia. Na resztę mamy wpływ.
- Dobre samopoczucie, radość z życia
- Dbanie o ciało i duszę, dobre samopoczucie, coś co pozwala człowiekowi na rozwój i szczęśliwe życie

Wpływa na inne aspekty życia

10 definicji

- Jest najważniejsze w życiu, bez zdrowia nie ma nic.
- Stan organizmu, kiedy nie cierpimy na dolegliwości i choroby na tyle poważne, by znacząco przeszkadzały one w naszym życiu
- Siła do życia
- Nic się nie liczy w życiu po za zdrowiem
- Życie bez chorób
- Dobre samopoczucie, radość z życia
- Im lepsze samopoczucie, tym lepsze warunki do spokojnego życia, większe możliwości zdobywania osiągnięć
- Dbanie o ciało i duszę, dobre samopoczucie, coś co pozwala człowiekowi na rozwój i szczęśliwe życie
- Bez zdrowia nie ma życia
- Zdrowie to bezcenna wartość, bez niej nie jesteśmy w stanie działać, tworzyć, żyć, kochać.

Zapobiegać chorobom/ Leczyć

3 definicji

- Każdy powinien dbać o swoje zdrowie badając się.
- Profilaktyka
- Stan, w którym wszystkie nasze narządy pracują prawidłowo i nie trzeba się na nic leczyć.

Крімень

- Для будь якої діяльності необхідне крепка здоров'я
- Мати крепке тіло і здоровий дух
- Сильний імунітет і стійка нервова система
- Потрібно займатися спортом щоб мати міцне здоров'я
- Хороше самопочуття, яке дає можливість нормально жити, функціонувати як цілісний організм, відсутність болю
- Необхідність в хорошому самопочутті щоб бути життєдіяльним

Duch/Dusza

4 definicji

- Гармонія тіла і душі
- Мати крепке тіло і здоровий дух
- міцне тіло та дух^^
- здорове тіло, здоровий дух

Fizyczne/ Ciało

7 definicji

- Гармонія тіла і душі
- Гармонія тіла і розуму
- Хороший фізичний стан, красива фігурі, урівноваженість, спокій
- Мати крепке тіло і здоровий дух
- міцне тіло та дух^^
- Сильний імунітет і стійка нервова система
- здорове тіло, здоровий дух

Funkcje życiowe

4 definicji

- стан живого організму, за якого всі органи здатні добре виконувати свої життєві функції.
- стан живого організму, за якого всі органи здатні добре виконувати свої життєві функції.
- Здатність органів виконувати життєві функції
- Необхідність в хорошому самопочутті щоб бути життєдіяльним

Funkcjonować

4 definicji

- Без здоров'я немає повної функціональності людського життя. Стан людини впливає на неї у всіх її аспектах.
- відсутність збоїв у роботі людського організму
- Стабільність роботи організму, відсутність скарг на роботу внутрішніх органів

– Хороше самопочуття, яке дає можливість нормально жити, функціонувати як цілісний організм, відсутність болю

Harmonia/ Spokój

3 definicji

- Гармонія тіла і душі
- Гармонія тіла і розуму
- Хороший фізичний стан, красива фігури, урівноваженість, спокій

Inne

4 definicji

- możliwość polegania na kimś
- możliwość polegania na kimś
- Я вважаю, якщо в людини все добре в моральному плані(любов, злагода) то і фізично їй буде комфортно
- Міцне сьогодні і впевнене завтра
- Це можливість яскраво відчувати життя
- Доброта

Kondycja/ Sprawność

2 definicji

- Хороший фізичний стан, красива фігури, урівноваженість, спокій
- Фізична форма

Móc/ Mieć możliwości

13 definicji

- Якщо буде здоров'я то можна добитися всього
- Коли можеш дозволити собі двигатися, як тобі цього захочеться
- Відкритість шляхів, сила
- Хороше самопочуття, яке дає можливість нормально жити, функціонувати як цілісний організм, відсутність болю
- Це можливість для руху
- бути дієздатним
- можливість жити, любити, творити...
- Можливість жити не турбуючись про свій стан
- Не просто відсутність хвороб, а і ресурс для виконання задуманого
- Змога нормально жити
- Здоров'я – це загальний стан людини, який показує, наскільки ефективно вона може жити
- Для будь якої діяльності необхідне крепка здоров'я
- Це можливість яскраво відчувати життя

Najważniejsze/ Bezcenne

8 definicji

- Головне здоров'я а там вже неважно
- Саме важливе
- Коли ти здоровий , це головніше за всякі фінанси
- коли ти жива це ще головніше
- Це найважливіше,без здоров'я не буде життя.
- Найважливіше в житті
- Найцінніше що є в людини
- Те що тільки від народження дається безкоштовно, і то не всім
- Скарб якого некупиш

Nakierowane na siebie

3 definicji

- Dbanie o siebie
- Стан самого себе
- Можливість жити не турбуючись про свій стан
- Людина комфортно почувається в своєму тілі

Narządy

4 definicji

- стан живого організму, за якого всі органи здатні добре виконувати свої життєві функції.
- стан живого організму, за якого всі органи здатні добре виконувати свої життєві функції.
- Здатність органів виконувати життєві функції

MIŁOŚĆ (POLSKOJĘZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Akceptacja

5 definicji

- Szacunek i tolerancja
- Jako szacunek i akceptacja dla drugiego człowieka
- Poczucie bezpieczeństwa i szczęścia. Możliwość bycia sobą
- Kochanie całej osoby, wady, zalety. Spędzanie razem czasu, wzajemny szacunek i wsparcie. Rozwój
- System zależności między dwoma (lub więcej) osobami, które warunkują ich pozytywne wzajemne

– Стабільність роботи організму, відсутність скарг на роботу внутрішніх органів

Nie da się kupić

2 definicji

- Не можна купити та заробити треба берегти
- Скарб якого некупиш

Organizm

5 definicji

- стан живого організму, за якого всі органи здатні добре виконувати свої життєві функції.
- стан живого організму, за якого всі органи здатні добре виконувати свої життєві функції.
- Хороше самопочуття, яке дає можливість нормально жити, функціонувати як цілісний організм, відсутність болю
- відсутність збоїв у роботі людського організму
- Стабільність роботи організму, відсутність скарг на роботу внутрішніх органів

Osiągać coś

2 definicji

- Якщо буде здоров'я то можна добитися всього
- Не просто відсутність хвороб, а і ресурс для виконання задуманого

Osoba/ Ktoś

10 definicji

- Загальний стан, коли людина себе добре почуває
- коли людина здорова,тоді вона і щаслива
- Коли людина почуває себе добре
- Це коли людина щаслива і не має ніяких хвороб
- Здоров'я – це загальний стан людини, який показує, наскільки ефективно вона може жити
- Найцінніше що є в людини
- Коли люди всі здорові
- Без здоров'я немає повної функціональності людського життя. Стан людини впливає на неї у всіх її аспектах.
- Людина комфортно почувається в своєму тілі
- Я вважаю, якщо в людини все добре в моральному плані(любов, злагода) то і фізично їй буде комфортно

Psychiczne/ Umysł

2 definicji

- Гармонія тіла і розуму
- Сильний імунітет і стійка нервова система

Rozwijać się

2 definicji

- Саморозвиття
- важливий фактор розвитку

Samopoczucie

4 definicji

- Хороше самопочуття, яке дає можливість нормально жити, функціонувати як цілісний організм, відсутність болю
- Стан самого себе
- Хороше самопочуття
- Необхідність в хорошому самопочутті щоб бути життєдіяльним

Sila/ Pełnia sił

3 definicji

- Відкритість шляхів, сила
- Сторт не сила
- Коли хочеться звернути гори, значить ти здоровий

Stan

8 definicji

- стан живого організму, за якого всі органи здатні добре виконувати свої життєві функції.

RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI

postrzeganie, pozytywne emocje żywione do siebie nawzajem, chęć wspólnego spędzania czasu.

Bezgranicznie

4 definicji

- Bezgraniczne zaufanie i okazywanie uczuć
- Bezgranicznie i bezwarunkowo
- Bezgraniczne oddanie
- Bezgraniczne szczęście

– стан живого організму, за якого всі органи здатні добре виконувати свої життєві функції.

- Загальний стан, коли людина себе добре почуває
- Без здоров'я немає повної функціональності людського життя. Стан людини впливає на неї у всіх її аспектах.
- Хороший фізичний стан, красива фігури, урівноваженість, спокій
- Стан самого себе
- Можливість жити не турбуючись про свій стан
- Здоров'я – це загальний стан людини, який показує, наскільки ефективно вона може жити

Szczęście/ Radość

4 definicji

- коли людина здорова,тоді вона і щаслива
- коли твої діти здорові, ти щасливий
- Це коли людина щаслива і не має ніяких хвороб
- Спорт , посмішка ,емоції позитивні

Uprawiać sport/ Ruszać się

14 definicji

- Рух
- Рух
- Займатися спортом
- Займатися спортом
- Коли можеш дозволити собі двигатися, як тобі цього захочеться
- Потрібно займатися спортом щоб мати міцне здоров'я
- Спорт
- Фіізкультура
- Це можливість для руху
- Сторт не сила
- Тренування
- Фізичні навантаження
- Спорт , посмішка ,емоції позитивні
- Без болезней , правильное питание , правильный сон , физкультура

Wpływa na różne aspekty życia

13 definicji

- Без здоров'я немає повної функціональності людського життя. Стан людини впливає на неї у всіх її аспектах.
- можливість жити, любити, творити...
- Можливість жити не турбуючись про свій стан
- Для будь якої діяльності необхідне крепка здоров'я
- Якщо буде здоров'я то можна добитися всього
- Здоров'я – це загальний стан людини, який показує, наскільки ефективно вона може жити
- Змога нормально жити
- Бажання жити
- Хороше самопочуття, яке дає можливість нормально жити, функціонувати як цілісний організм, відсутність болю
- Це найважливіше,без здоров'я не буде життя.
- Найважливіше в житті
- Правильний спосіб життя
- Необхідність в хорошому самопочутті щоб бути життєдіяльним

Zapobiegać chorobom/ Leczyć

6 definicji

- Правильний спосіб життя
- Закалювання
- Без болезней , правильное питание , правильный сон , физкультура
- не вживайте алкоголь і будете здорові
- Не куритт і не питт
- Вміння зберегти те, що дано тобі природою при народження, та примножити його

Bezinteresowność

2 definicji

- Miłość jest bezinteresowną troską o drugą osobę, często stawianą wyżej niż siebie i swoje potrzeby
- Miłość to dar, bezinteresowność, bycie z kimś pomimo wielu wspólnie przeżytych przeciwności.

Bezwarunkowo

11 definicji

- Bezgranicznie i bezwarunkowo

- bezwzględna lojalność
- Bycie razem pomimo wszystko
- Kochać i być kochanym bezwarunkowo
- Kochać i być kochanym, być ze sobą na dobre i złe
- Uczucie powodujące bezwarunkową chęć wspierania się wzajemnie bez względu na okoliczności
- Uczucie, że możesz zrobić wszystko bezwarunkowo dla drugiej osoby
- Dla mnie miłość to bezwarunkowe zaufanie i troska wobec kogoś lub czegoś. Poza tym uważam że jest praktycznie identyczna do przyjaźni.
- Miłość to dar, bezinteresowność, bycie z kimś pomimo wielu wspólnie przeżytych przeciwności.
- Miłość jest wtedy, gdy ufamy komuś na tyle, by wprowadzić go do naszego życia, dzielić sukcesy i problemy
- Umiejętność życia z drugą osobą, rozumienia jej potrzeb i dawanie wsparcia w każdej sytuacji.

Bliskość

3 definicji

- Dbanie o uczucia i dobro osoby kochanej, zaufanie , potrzebabliskosci
- Miłość to szacunek, wsparcie i bliskość drugiej osoby
- Poczucie bezpieczeństwa, możliwość rozwoju, bliskość, przeciwieństwo poczucia samotności

Chemia

3 definicji

- Reakcja chemiczna
- Uczucie, reakcja chemiczna powodująca sympatię do drugiej osoby przy której dni mijają bez liczenia ile nam jeszcze zostało
- Związki chemiczne w twojej głowie które wspomagają kopulacje

Dobro/Być dobrym

3 definicji

- Być dobrym dla kogoś, stawiać szczęście osoby kochanej ponad swoje
- Oddanie drugiej osobie, umiejętność poświęcen dla dobra drugiej osoby
- wartość nadrzędna, wyznacznik dobra

Inne

7 definicji

- możliwość polegania na kimś
- Jak z komedii romantycznych
- Miłość czyni uśmiech
- Obstawiam że chodzi o miłość romantyczną
- Patrzeć nie na siebie lecz w tym samym kierunku
- Wolność w miłości
- możliwość polegania na kimś
- możliwość polegania na kimś

Na całe życie/Na zawsze

6 definicji

- Miłość rozumiem jako świadomą decyzję że chce być z daną osobą na całe życie
- Miłość to uczucie, które łączy dwoje ludzi na całe życie
- Miłość to uczucie, które wiąże ze sobą ludzi na zawsze.
- Wspieranie drugiej osoby , opieka nad nią , pokazywanie jej uczuć , życie ze sobą do śmierci
- Miłość jest wartością, która daje ludziom szczęście i sprawia, że kochające się osoby mogą się wspierać i być razem przez całe życie.
- Wspólne dążenie przez życie, wzajemna pomoc oraz szacunek

Odczucia

6 definicji

- Bezpieczeństwo i ciepło w środku
- czujesz się tak dobrze, jakbyś był owinięty kocem
- kiedy czujesz się przy kimś jak w "domu"
- Uczucie, reakcja chemiczna powodująca sympatię do drugiej osoby przy której dni mijają bez liczenia ile nam jeszcze zostało
- Wzajemne zrozumienie, wsparcie, poczucie bycia kimś ważnym dla drugiej osoby. Namiętność i spontaniczność.
- Stan psychoemocjonalny nakazujący troszczyć i interesować się drugim człowiekiem

Oddanie

5 definicji

- Bezgraniczne oddanie
- Oddanie

- Oddanie drugiej osobie, umiejętność poświęcen dla dobra drugiej osoby
- Poczucie bezpieczeństwa, bycia kochanym, bycie oddanym drugiej osobie
- Szacunek i oddanie

Okazywać uczucia

3 definicji

- Bezgraniczne zaufanie i okazywanie uczuć
- Wspieranie drugiej osoby , opieka nad nią , pokazywanie jej uczuć , życie ze sobą do śmierci
- Wzajemne dbanie o siebie, szanowanie siebie na wzajem i adorowanie

Osoba/ Ktoś

43 definicji

- uczucie przywiązania się do innej osoby lub osób
- Uczucie, które sprawia że chcemy być w towarzystwie drugiej osoby, troszczyć się o nią.
- Uczucie, że możesz zrobić wszystko bezwarunkowo dla drugiej osoby
- Uczucie, reakcja chemiczna powodująca sympatię do drugiej osoby przy której dni mijają bez liczenia ile nam jeszcze zostało
- Umiejętność życia z drugą osobą, rozumienia jej potrzeb i dawanie wsparcia w każdej sytuacji.
- Wzajemne zrozumienie, wsparcie, poczucie bycia kimś ważnym dla drugiej osoby. Namiętność i spontaniczność.
- Bycie gotowym na wszystko dla innej osoby
- Być dobrym dla kogoś, stawiać szczęście osoby kochanej ponad swoje
- chęć i możliwość dzielenia się z drugą osobą codziennymi przemysleniami, troskami, sukcesami itd
- Dbanie o drugą osobę
- Dbanie o uczucia i dobro osoby kochanej, zaufanie , potrzebabliskosci
- Dla mnie miłość to bezwarunkowe zaufanie i troska wobec kogoś lub czegoś. Poza tym uważam że jest praktycznie identyczna do przyjaźni.
- Do drugiej osoby zaufanie
- Gotowość poświęcania się dla drugiej osoby
- Jako szacunek i akceptacją dla drugiego człowieka
- Jest to sposób zachowania, który gwarantuje drugiej osobie oparcie emocjonalne, chęć przynależności.
- kiedy czujesz się przy kimś jak w "domu"
- Kiedy na kimś zależy mi bardziej niż na sobie samym. Zawsze znajdę dla tej osoby czas
- Kochanie całej osoby, wady, zalety. Spędzanie razem czasu, wzajemny szacunek i wsparcie. Rozwój
- Miłość jest bezinteresowną troską o drugą osobę, często stawianą wyżej niż siebie i swoje potrzeby
- Miłość jest wartością, która daje ludziom szczęście i sprawia, że kochające się osoby mogą się wspierać i być razem przez całe życie.
- Miłość jest wtedy, gdy ufamy komuś na tyle, by wprowadzić go do naszego życia, dzielić sukcesy i problemy
- Miłość rozumiem jako świadomą decyzję że chce być z daną osobą na całe życie
- Miłość to szacunek, wsparcie i bliskość drugiej osoby
- Nadrzędne jest szczęście drugiej osoby, którą kocham
- Oddanie drugiej osobie, umiejętność poświęcen dla dobra drugiej osoby

- ofiarowanie
- Poświęcenie siebie drugiej osobie
- Poświęcenie się drugiej osobie ,
- Silniejsze przywiązanie niż przyjaźń, poczucie bezpieczeństwa i chęć wspólnego rozwoju. Miłość sprawia, że chce się żyć, że chce się być najlepszą wersją siebie przy tej drugiej osobie. Miłość nigdy nie wchodzi w drogę naszemu własnemu rozwojowi, ale warta jest niektórych poświęceń, jeśli jest wystarczająco silna.
- Stan psychoemocjonalny nakazujący troszczyć i interesować się drugim człowiekiem
- To gdy dbam o kogos bardziej niz o nas
- Troska o drugą osobę oraz zaufanie
- troska o drugą osobę, szacunek, wsparcie
- Uczucie darzone do drugiej osoby
- Uczucie do drugiej osoby, głębsze i bardziej intensywnie niż przyjaźń, może być romantyczne albo platoniczne
- Uczucie do osoby, bez której nie wyobraża się życia
- Uczucie którym dążyć dana osoba, dziewczynę bądź siostrę, brata lub rodziców. Oczywiście w przypadku rodziny jest to inny rodzaj miłości

- Wspieranie drugiej osoby , opieka nad nią , pokazywanie jej uczuć , życie ze sobą do śmierci
- Zaufanie do drugiej osoby, szczerość, chęć przebywania z drugą osobą.
- Zrozumienie, szacunek do drugiego człowieka.
- Uczucie którym darzę osobę

Poczucie bezpieczeństwa

7 definicji

- Poczucie bezpieczeństwa i szczęścia. Możliwość bycia sobą
- Poczucie bezpieczeństwa, bycia kochanym, bycie oddanym drugiej osobie
- Poczucie bezpieczeństwa, możliwość rozwoju, bliskość, przeciwieństwo poczucia samotności
- Poczucie bezpieczeństwa, wsparcie, zaufanie, dbanie o siebie
- Poczucie bezpieczeństwa, zaufania oraz ogromnego przywiązania do drugiej osoby.
- Silniejsze przywiązanie niż przyjaźń, poczucie bezpieczeństwa i chęć wspólnego rozwoju. Miłość sprawia, że chce się żyć, że chce się być najlepszą wersją siebie przy tej drugiej osobie. Miłość nigdy nie wchodzi w drogę naszemu własnemu rozwojowi, ale warta jest niektórych poświęceń, jeśli jest wystarczająco silna.
- Bezpieczeństwo i ciepło w środku

Porównanie do przyjaźni

5 definicji

- Relacja silniejsza, niż przyjaźń, polegająca na wzajemnym zaufaniu i wsparciu oraz prowadzeniu wspólnego życia razem.
- Silniejsze przywiązanie niż przyjaźń, poczucie bezpieczeństwa i chęć wspólnego rozwoju. Miłość sprawia, że chce się żyć, że chce się być najlepszą wersją siebie przy tej drugiej osobie. Miłość nigdy nie wchodzi w drogę naszemu własnemu rozwojowi, ale warta jest niektórych poświęceń, jeśli jest wystarczająco silna.
- Uczucie do drugiej osoby, głębsze i bardziej intensywnie niż przyjaźń, może być romantyczne albo platoniczne
- więcej niż przyjaźń
- Dla mnie miłość to bezwarunkowe zaufanie i troska wobec kogoś lub czegoś. Poza tym uważam że jest praktycznie identyczna do przyjaźni.

Poświęcać się

13 definicji

- Bycie gotowym na wszystko dla innej osoby
- Być dobrym dla kogoś, stawiać szczęście osoby kochanej ponad swoje
- Gotowość poświęcania się dla drugiej osoby
- Kiedy na kimś zależy mi bardziej niż na sobie samym. Zawsze znajdę dla tej osoby czas
- Miłość jest bezinteresowną troską o drugą osobę, często stawianą wyżej niż siebie i swoje potrzeby
- Nadrzędne jest szczęście drugiej osoby, którą kocham
- Oddanie drugiej osobie, umiejętność poświęcen dla dobra drugiej osoby
- ofiarowanie
- Poświęcenie siebie drugiej osobie
- Poświęcenie się drugiej osobie ,
- Silniejsze przywiązanie niż przyjaźń, poczucie bezpieczeństwa i chęć wspólnego rozwoju. Miłość sprawia, że chce się żyć, że chce się być najlepszą wersją siebie przy tej drugiej osobie. Miłość nigdy nie wchodzi w drogę naszemu własnemu rozwojowi, ale warta jest niektórych poświęceń, jeśli jest wystarczająco silna.
- To gdy dbam o kogos bardziej niz o nas
- Uczucie, że możesz zrobić wszystko bezwarunkowo dla drugiej osoby

Przywiązanie

7 definicji

- Miłości nie ma, jest tylko sex i przywiązanie
- Poczucie bezpieczeństwa, zaufania oraz ogromnego przywiązania do drugiej osoby.
- Silniejsze przywiązanie niż przyjaźń, poczucie bezpieczeństwa i chęć wspólnego rozwoju. Miłość sprawia, że chce się żyć, że chce się być najlepszą wersją siebie przy tej drugiej osobie. Miłość nigdy nie wchodzi w drogę naszemu własnemu rozwojowi, ale warta jest niektórych poświęceń, jeśli jest wystarczająco silna.
- uczucie przywiązania się do innej osoby lub osób
- bezwzględna lojalność
- Uczucie do osoby, bez której nie wyobraża się życia
- Dbanie o uczucia i dobro osoby kochanej, zaufanie , potrzebabliskosci

Rodzina

4 definicji

- Kochająca się rodzina
- Rodzina która się kocha
- Rodzina, wspólny czas razem
- Uczucie którym dażysz dana osobę, dziewczynę bądź siostrę, brata lub rodziców. Oczywiście w przypadku rodziny jest to inny rodzaj miłości

Rozwijać się

3 definicji

- Poczucie bezpieczeństwa, możliwość rozwoju, bliskość, przeciwieństwo poczucia samotności
- Silniejsze przywiązanie niż przyjaźń, poczucie bezpieczeństwa i chęć wspólnego rozwoju. Miłość sprawia, że chce się żyć, że chce się być najlepszą wersją siebie przy tej drugiej osobie. Miłość nigdy nie wchodzi w drogę naszemu własnemu rozwojowi, ale warta jest niektórych poświęceń, jeśli jest wystarczająco silna.
- Kochanie całej osoby, wady, zalety. Spędzanie razem czasu, wzajemny szacunek i wsparcie. Rozwój

Spędzać czas/ Być razem

18 definicji

- Bycie razem pomimo wszystko
- chęć i możliwość dzielenia się z drugą osobą codziennymi przemyśleniami, troskami, sukcesami itd
- Kochanie całej osoby, wady, zalety. Spędzanie razem czasu, wzajemny szacunek i wsparcie. Rozwój
- Miłość jest wartością, która daje ludziom szczęście i sprawia, że kochające się osoby mogą się wspierać i być razem przez całe życie.
- Miłość jest wtedy, gdy ufamy komuś na tyle, by wprowadzić go do naszego życia, dzielić sukcesy i problemy
- Miłość rozumiem jako świadomą decyzję że chce być z daną osobą na całe życie
- Miłość to dar, bezinteresowność, bycie z kimś pomimo wielu wspólnie przeżytych przeciwności.
- Relacja silniejsza, niż przyjaźń, polegająca na wzajemnym zaufaniu i wsparciu oraz prowadzeniu wspólnego życia razem.
- Rodzina, wspólny czas razem
- System zależności między dwoma (lub więcej) osobami, które warunkują ich pozytywne wzajemne postrzeganie, pozytywne emocje żywione do siebie nawzajem, chęć wspólnego spędzania czasu.
- Uczucie, które sprawia że chcemy być w towarzystwie drugiej osoby, troszczyć się o nią.
- Umiejętność życia z drugą osobą, rozumienia jej potrzeb i dawanie wsparcia w każdej sytuacji.
- Wspieranie drugiej osoby , opieka nad nią , pokazywanie jej uczuć , życie ze sobą do śmierci
- Wspólne dążenie przez życie, wzajemna pomoc oraz szacunek
- Zaufanie do drugiej osoby, szczerłość, chęć przebywania z drugą osobą.
- Kiedy na kimś zależy mi bardziej niż na sobie samym. Zawsze znajdę dla tej osoby czas
- Kochać i być kochanym, być ze sobą na dobre i złe
- Poczucie bezpieczeństwa, możliwość rozwoju, bliskość, przeciwieństwo poczucia samotności

Szacunek

11 definicji

- Kochanie całej osoby, wady, zalety. Spędzanie razem czasu, wzajemny szacunek i wsparcie. Rozwój
- Miłość to szacunek, wsparcie i bliskość drugiej osoby
- Szacunek
- Szacunek i oddanie
- Szacunek i tolerancja
- troska o drugą osobę, szacunek, wsparcie
- Wspólne dążenie przez życie, wzajemna pomoc oraz szacunek
- Wzajemne dbanie o siebie, szanowanie siebie na wzajem i adorowanie
- Wzajemne zrozumienie i szacunek
- Zrozumienie, szacunek do drugiego człowieka.
- Jako szacunek i akceptacja dla drugiego człowieka

Szczęście

6 definicji

- Щастя
- Bezgraniczne szczęście
- Miłość jest wartością, która daje ludziom szczęście i sprawia, że kochające się osoby mogą się wspierać i być razem przez całe życie.
- Poczucie bezpieczeństwa i szczęścia. Możliwość bycia sobą

- To jest szczęście człowieka
- Nadrzędne jest szczęście drugiej osoby, którą kocham
- Być dobrym dla kogoś, stawiać szczęście osoby kochanej ponad swoje

Troska

15 definicji

- Dbanie o drugą osobę
- dbanie o siebie
- Dbanie o siebie nawzajem
- Dbanie o uczucia i dobro osoby kochanej, zaufanie , potrzebabliskosci
- Dla mnie miłość to bezwarunkowe zaufanie i troska wobec kogoś lub czegoś. Poza tym uważam że jest praktycznie identyczna do przyjaźni.
- Miłość jest bezinteresowną troską o drugą osobę, często stawianą wyżej niż siebie i swoje potrzeby
- Poczucie bezpieczeństwa, wsparcie, zaufanie, dbanie o siebie
- Stan psychoemocjonalny nakazujący troszczyć i interesować się drugim człowiekiem
- To gdy dbamh o kogos bardziej niz o nas
- Troska o drugą osobę oraz zaufanie
- troska o drugą osobę, szacunek, wsparcie
- Troska o siebie na wzajem
- Uczucie, które sprawia że chcemy być w towarzystwie drugiej osoby, troszczyć się o nią.
- Wspieranie drugiej osoby , opieka nad nią , pokazywanie jej uczuć , życie ze sobą do śmierci
- Wzajemne dbanie o siebie, szanowanie siebie na wzajem i adorowanie

Uczucie

13 definicji

- Miłość to uczucie, które łączy dwoje ludzi na całe życie
- Miłość to uczucie, które wiąże ze sobą ludzi na zawsze.
- Miłość to wzajemne uczucie pomiędzy dwojgiem osób
- Uczucie darzone do drugiej osoby
- Uczucie do drugiej osoby, głębsze i bardziej intensywne niż przyjaźń, może być romantyczne albo platoniczne
- Uczucie którym darzę osobę
- Uczucie którym dażysz dana osobę, dziewczynę bądź siostrę, brata lub rodziców. Oczywiście w przypadku rodziny jest to inny rodzaj miłości
- Uczucie powodujące bezwarunkową chęć wspierania się wzajemnie bez względu na okoliczności
- uczucie przywiązania się do innej osoby lub osób
- Uczucie, które sprawia że chcemy być w towarzystwie drugiej osoby, troszczyć się o nią.
- Uczucie, reakcja chemiczna powodująca sympatię do drugiej osoby przy której dni mijają bez liczenia ile nam jeszcze zostało
- Uczucie, że możesz zrobić wszystko bezwarunkowo dla drugiej osoby
- Uczucie do osoby, bez której nie wyobraża się życia

Uprawiać seks

3 definicji

- Miłości nie ma, jest tylko sex i przywiązanie
- Wzajemne zrozumienie, wsparcie, poczucie bycia kimś ważnym dla drugiej osoby. Namiętność i spontaniczność.
- Związki chemiczne w twojej głowie które wspomagają kopulacje

Więź

7 definicji

- Braterstwo dwóch dusz
- Miłość to uczucie, które łączy dwoje ludzi na całe życie
- Silna więź
- Specjalna więź między osobami
- System zależności między dwoma (lub więcej) osobami, które warunkują ich pozytywne wzajemne postrzeganie, pozytywne emocje żywione do siebie nawzajem, chęć wspólnego spędzania czasu.
- Więź, która łączy ludzi
- Miłość to uczucie, które wiąże ze sobą ludzi na zawsze.

Wsparcie

11 definicji

- Kochanie całej osoby, wady, zalety. Spędzanie razem czasu, wzajemny szacunek i wsparcie. Rozwój

- Miłość jest wartością, która daje ludziom szczęście i sprawia, że kochające się osoby mogą się wspierać i być razem przez całe życie.
- Miłość to szacunek, wsparcie i bliskość drugiej osoby
- Poczucie bezpieczeństwa, wsparcie, zaufanie, dbanie o siebie
- Relacja silniejsza, niż przyjaźń, polegająca na wzajemnym zaufaniu i wsparciu oraz prowadzeniu wspólnego życia razem.
- troska o drugą osobę, szacunek, wsparcie
- Uczucie powodujące bezwarunkową chęć wspierania się wzajemnie bez względu na okoliczności
- Wspieranie drugiej osoby , opieka nad nią , pokazywanie jej uczuć , życie ze sobą do śmierci
- Wspólne dążenie przez życie, wzajemna pomoc oraz szacunek
- Wzajemne zrozumienie, wsparcie, poczucie bycia kimś ważnym dla drugiej osoby. Namiętność i spontaniczność.
- Jest to sposób zachowania, który gwarantuje drugiej osobie oparcie emocjonalne, chęć przynależności.

Wzajemna

13 definicji

- Dbanie o siebie nawzajem
- Kochać i być kochanym bezwarunkowo
- Miłość to wzajemne uczucie pomiędzy dwojgiem osób
- Relacja silniejsza, niż przyjaźń, polegająca na wzajemnym zaufaniu i wsparciu oraz prowadzeniu wspólnego życia razem.
- Troska o siebie na wzajem
- Uczucie powodujące bezwarunkową chęć wspierania się wzajemnie bez względu na okoliczności
- Wzajemne dbanie o siebie, szanowanie siebie na wzajem i adorowanie
- Wzajemne zrozumienie i szacunek
- Wzajemne zrozumienie, wsparcie, poczucie bycia kimś ważnym dla drugiej osoby. Namiętność i spontaniczność.
- Kochanie całej osoby, wady, zalety. Spędzanie razem czasu, wzajemny szacunek i wsparcie. Rozwój
- Kochać i być kochanym, być ze sobą na dobre i złe
- System zależności między dwoma (lub więcej) osobami, które warunkują ich pozytywne wzajemne postrzeganie, pozytywne emocje żywione do siebie nawzajem, chęć wspólnego spędzania czasu.
- Wspólne dążenie przez życie, wzajemna pomoc oraz szacunek

Zależy na kimś

2 definicji

- Kiedy na kimś zależy mi bardziej niż na sobie samym. Zawsze znajdę dla tej osoby czas
- Kiedy na kimś nam zależy

Zaufanie

12 definicji

- Bezgraniczne zaufanie i okazywanie uczuć
- Dbanie o uczucia i dobro osoby kochanej, zaufanie , potrzebabliskosci
- Dla mnie miłość to bezwarunkowe zaufanie i troska wobec kogoś lub czegoś. Poza tym uważam że jest praktycznie identyczna do przyjaźni.
- Miłość jest wtedy, gdy ufamy komuś na tyle, by wprowadzić go do naszego życia, dzielić sukcesy i problemy
- Poczucie bezpieczeństwa, wsparcie, zaufanie, dbanie o siebie
- Poczucie bezpieczeństwa, zaufania oraz ogromnego przywiązania do drugiej osoby.
- Relacja silniejsza, niż przyjaźń, polegająca na wzajemnym zaufaniu i wsparciu oraz prowadzeniu wspólnego życia razem.
- Troska o drugą osobę oraz zaufanie
- Wartości , zaufanie
- Zaufanie do drugiej osoby, szczerłość, chęć przebywania z drugą osobą.
- Zaufanie porozumienie
- Do drugiej osoby zaufanie

Zrozumienie

5 definicji

- Wzajemne zrozumienie i szacunek
- Wzajemne zrozumienie, wsparcie, poczucie bycia kimś ważnym dla drugiej osoby. Namiętność i spontaniczność.
- Zaufanie porozumienie
- Zrozumienie, szacunek do drugiego człowieka.

– Umiejętność życia z drugą osobą, rozumienia jej potrzeb i dawanie wsparcia w każdej sytuacji.

MIŁOŚĆ (UKRAIŃSKOJEZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Akceptacja

- 2 definicji
- Прийняття
- Прийняття в людині всіх її граней особистості

Bezwarunkowo

- 4 definicji
- Безумовна
- Любити людину, незважаючи ні на що
- Підтримка у будь-якій ситуації
- Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводитьяся нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, всього сподівається, усе терпить. Любов ніколи не перестає!

Cierpliwość

- 2 definicji
- Довготерпелива
- Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводитьяся нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, всього сподівається, усе терпить. Любов ніколи не перестає!

Dobro/Być dobrym

- 4 definicji
- В першу чергу це щастя та любов до всього світу, людей, до того чим ти займаєшся. Любов = доброта та свобода
- До людей доброта і любов
- Доброта і Вірність
- доброта, повага, радість, надійність, комфорт

Druga połówka

- 3 definicji
- Своя друга половина друга сім'я
- Щире ставлення один до одного та довіра своїй половинці
- Коли хлопець любить свою другу половину

Emocje

- 3 definicji
- Взаємна симпатія між двома людьми яка характеризується сильними виявами емоцій
- Емоції,мрії ,довіра
- почуття глибокої сердечної прихильності, що охоплює низку сильних і позитивних емоційних і психічних станів

Inne

- 12 definicji
- możliwość polegania na kimś
- możliwość polegania na kimś
- Випробування
- Гармонія
- Дар
- Наповнення
- сила, що допомагає долати самотність і безнадію, примножує радість і натхнення.
- Це коли до тебе ставляться по особливому,комусь ти не без розлічний
- Дівчина і хлопець
- Єдина
- Загальні погляди на життя
- Близькість людей за духовністю, взаємний потяг
- Чистість
- Хім. процеси мб

Jedność

- 2 definicji
- Єдність
- об'єднання, любовя, повага

Komfort

- 4 definicji
- відчуття комфорту та довіри
- доброта, повага, радість, надійність, комфорт

- Людина, з якою ти відчуваєш себе комфортно. Вона завжди щира і може дбати про тебе
- Любов – це відчуття надії, затишку та впевненості

Ludzie/ Społeczeństwo

- 4 definicji
- В першу чергу це щастя та любов до всього світу, людей, до того чим ти займаєшся. Любов = доброта та свобода
- До людей доброта і любов
- Любов до сімі друзів тварин і тд
- Почуття любові з'єднує інші цінності – повагу, вірність, щирість. Любов та її складники спрямовані на розуміння себе, соціального життя, взагалі світу. Це також бачення і спосіб взаємодії зі світом в цілому.

Miłosierdzie

- 2 definicji
- Милосердя
- Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводитьяся нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, всього сподівається, усе терпить. Любов ніколи не перестає!

Na cale życie/Na zawsze

- 5 definicji
- Вічність
- Любов на все життя еслі потираєш більш не найдеш
- Людина, з якою хочеться прожити життя
- Проводити кожен момент життч з улюбленою людиною
- Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводитьяся нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, всього сподівається, усе терпить. Любов ніколи не перестає!

Niezawodność

- 4 definicji
- доброта, повага, радість, надійність, комфорт
- Любов – це відчуття надії, затишку та впевненості
- Любов – це самопожертва. Щоб щось отримати, необхідно щось віддати взамін. Коли кожен зможе віддати якусь частинку від себе, скласти це в одне ціле, тоді вийде фундамент міцних і вірних відносин
- Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводитьяся нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, всього сподівається, усе терпить. Любов ніколи не перестає!

Odczucia

- 10 definicji
- Відчувати гостру відсутність певної людини в своєму житті
- відчуття комфорту та довіри
- Відчуття теплих метеликів десь у середині
- Коли відчуваєш , що не можеш жити без того ,кого любиш
- Любов – це відчуття надії, затишку та впевненості
- Любов це почуття коли організм відчуває в чомусь або в комусь потребу
- Відчуття взаєморозуміння, підтримки
- Щоб відчути любов , потрібно , насамперед закохатися в себе , щоб світ міг потім закохатися в тебе справжню
- Людина, з якою ти відчуваєш себе комфортно. Вона завжди щира і може дбати про тебе
- Коли можеш віддати життя заради того кого любиш

Oddanie

- 3 definicji
- абсолютна відданість, сенс життя
- Відданість і самопожертва
- Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводитьяся нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, всього сподівається, усе терпить. Любов ніколи не перестає!

Osoba/ Ktoś

- 16 definicji
- почуття приємної прив'язаності до когось чи чогось
- Чувства до людини іншого полу
- Відчувати гостру відсутність певної людини в своєму житті
- Коли відчуваєш , що не можеш жити без того ,кого любиш
- Коли можеш віддати життя заради того кого любиш
- Любити людину, незважаючи ні на що
- Любов – щастя бути разом з людиною, з якою ви розділяєте щастя
- Любов це почуття коли організм відчуває в чомусь або в комусь потребу
- Любов це приємніі почуття і повага між людьми,любити і цінувати того хто цінує тебе
- Прийняття в людині всіх її граней особистості
- це коли ти готовий все відати заради того,щоб він посміхнувся
- Людина, з якою ти відчуваєш себе комфортно. Вона завжди щира і може дбати про тебе
- Людина, з якою хочеться прожити життя
- Людина, яка любить, щаслива
- Любов це люди які займають важливе місце в житті
- Кохання,той, кого ставиш чийсь інтереси вище своїх

Poświęcać się

- 10 definicji
- Бути готовим до жертви
- Відданість і самопожертва
- Коли можеш віддати життя заради того кого любиш
- Коли ти віддаєш і віддають тобі
- Кохання,той, кого ставиш чийсь інтереси вище своїх
- Любов – це самопожертва. Щоб щось отримати, необхідно щось віддати взамін. Коли кожен зможе віддати якусь частинку від себе, скласти це в одне ціле, тоді вийде фундамент міцних і вірних відносин
- Ставити інтереси іншої людини вище своїх
- Це здатність віддавати і отримувати
- це коли ти готовий все відати заради того,щоб він посміхнувся
- Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводитьяся нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, всього сподівається, усе терпить. Любов ніколи не перестає!

Przyjemność

- 3 definicji
- Приємність
- почуття приємної прив'язаності до когось чи чогось
- Любов це приємніі почуття і повага між людьми,любити і цінувати того хто цінує тебе

Przywiązanie

- 6 definicji
- почуття приємної прив'язаності до когось чи чогось
- Коли відчуваєш , що не можеш жити без того ,кого любиш
- Коли ти комусь потрібен, а хтось тобі
- Необхідність підтримки та взаємодії

– Відчувати гостру відсутність певної людини в своєму житті

– Любов це почуття коли організм відчуває в чомусь або в комусь потребу

Radość

3 definicji

– доброта, повага, радість, надійність, комфорт

– це коли ти готовий все відати заради того,щоб він посміхнувся

– сила, що допомагає долати самотність і безнадію, примножує радість і натхнення.

Relacja

6 definicji

– Любов – це самопожертва. Щоб щось отримати, необхідно щось віддати взамін. Коли кожен зможе віддати якусь частинку від себе, скласти це в одне ціле, тоді вийде фундамент міцних і вірних відносин

– Рівні,чутливі відносини.Незалежність,довіра.Хотіння зрозуміти..

– Сімейні відносини

– Стосункі між двома партнерами

– Щире ставлення один до одного та довіра своїй половинці

– Це коли до тебе ставляться по особливому,комусь ти не без розлічний

Rodzina

4 definicji

– довіра або сім'я

– Своя друга половинка друга сім'я

– Сімейні відносини

– Любов до сімі друзів тварин і тд

Równość

2 definicji

– Рівні,чутливі відносини.Незалежність,довіра.Хотіння зрозуміти..

– Стосункі між двома партнерами

Skierowany na siebie

2 definicji

– Щоб відчути любов , потрібно , насамперед закохатися в себе , щоб світ міг потім закохатися в тебе справжню

– Почуття любові з'єднує інші цінності – повагу, вірність, ширість. Любов та її складники спрямовані на розуміння себе, соціального життя, взагалі світу. Це також бачення і спосіб взаємодії зі світом в цілому.

Spędzanie czasu/Być razem

5 definicji

– Любов – щастя бути разом з людиною, з якою ви розділяєте щастя

– Людина, з якою хочеться прожити життя

– Проводити кожен момент життч з улюбленою людиною

– Відчувати гостру відсутність певної людини в своєму житті

– Вміти прислухатися один до одного , довіра , підтримка та розвиватися разом (в парі)

Sympatia

3 definicji

– Взаємна симпатія між двома людьми яка характеризується сильними виявами емоцій

– Почуття глибокої прихильності

– почуття глибокої сердечної прихильності, що охоплює низку сильних і позитивних емоційних і психічних станів

Szacunek

8 definicji

– Взаємна любов довіра і повага одне до одного

– доброта, повага, радість, надійність, комфорт

– Любов це повага один до одного

– Любов це приємні почуття і повага між людьми,любити і цінувати того хто цінує тебе

– обєднання, любовя, повага

– Повага і взаємо розуміння

– Повага,довіра

– Почуття любові з'єднує інші цінності – повагу, вірність, ширість. Любов та її складники спрямовані на розуміння себе, соціального життя,

взагалі світу. Це також бачення і спосіб взаємодії зі світом в цілому.

Szczerość

4 definicji

– Щире ставлення один до одного та довіра своїй половинці

– Людина, з якою ти відчуваєш себе комфортно. Вона завжди щира і може дбати про тебе

– Почуття любові з'єднує інші цінності – повагу, вірність, ширість. Любов та її складники спрямовані на розуміння себе, соціального життя, взагалі світу. Це також бачення і спосіб взаємодії зі світом в цілому.

– Довіра чесність

Szczęście

6 definicji

– Щастя

– В першу чергу це щастя та любов до всього світу, людей, до того чим ти займаєшся. Любов = доброта та свобода

– Довіра, щастя

– Любов – щастя бути разом з людиною, з якою ви розділяєте щастя

– Людина, яка любить, щаслива

– Щастя

– Щастя

Troska

2 definicji

– Людина, з якою ти відчуваєш себе комфортно. Вона завжди щира і може дбати про тебе

– турбота

Uczucie

8 definicji

– Любов це приємні почуття і повага між людьми,любити і цінувати того хто цінує тебе

– Почуття глибокої прихильності

– почуття глибокої сердечної прихильності, що охоплює низку сильних і позитивних емоційних і психічних станів

– Почуття любові з'єднує інші цінності – повагу, вірність, ширість. Любов та її складники спрямовані на розуміння себе, соціального життя, взагалі світу. Це також бачення і спосіб взаємодії зі світом в цілому.

– почуття приємної прив'язаності до когось чи чогось

– Почуття яке має свої цінності

– Чувства до людини іншого полу

– Любов це почуття коли організм відчуває в чомусь або в комусь потребу

Ważne/Cenne

3 definicji

– Безцінна

– Любов це приємні почуття і повага між людьми,любити і цінувати того хто цінує тебе

– Любов це люди які займають важливе місце в житті

Wierność

5 definicji

– Вірність

– вірність,довіра

– Доброта і Вірність

– Почуття любові з'єднує інші цінності – повагу, вірність, ширість. Любов та її складники спрямовані на розуміння себе, соціального життя, взагалі світу. Це також бачення і спосіб взаємодії зі світом в цілому.

– Любов – це самопожертва. Щоб щось отримати, необхідно щось віддати взамін. Коли кожен зможе віддати якусь частинку від себе, скласти це в одне ціле, тоді вийде фундамент міцних і вірних відносин

Wolność

3 definicji

– В першу чергу це щастя та любов до всього світу, людей, до того чим ти займаєшся. Любов = доброта та свобода

– Відповідальність,свобода

– Рівні,чутливі відносини.Незалежність,довіра.Хотіння зрозуміти..

Wsparcie

5 definicji

– Відчуття взаєморозуміння, підтримки

– Вміти прислухатися один до одного , довіра , підтримка та розвиватися разом (в парі)

– Любов це довіра та допомога один одному

– Необхідність підтримки та взаємодії

– Підтримка у будь– якій ситуації

Współpracować

2 definicji

– Необхідність підтримки та взаємодії

– Почуття любові з'єднує інші цінності – повагу, вірність, ширість. Любов та її складники спрямовані на розуміння себе, соціального життя, взагалі світу. Це також бачення і спосіб взаємодії зі світом в цілому.

Wzajemna

16 definicji

– Взаємна любов довіра і повага одне до одного

– Взаємна симпатія між двома людьми яка характеризується сильними виявами емоцій

– Коли ти віддаєш і віддають тобі

– Любов – це самопожертва. Щоб щось отримати, необхідно щось віддати взамін. Коли кожен зможе віддати якусь частинку від себе, скласти це в одне ціле, тоді вийде фундамент міцних і вірних відносин

– Любов це повага один до одного

– Любов це приємні почуття і повага між людьми,любити і цінувати того хто цінує тебе

– Це здатність віддавати і отримувати

– Це коли ти любиш людину а вона тебе

– Якщо двоє людей люблять один одного

– Щире ставлення один до одного та довіра своїй половинці

– Відчуття взаєморозуміння, підтримки

– Вміти прислухатися один до одного , довіра , підтримка та розвиватися разом (в парі)

– Коли ти комусь потрібен, а хтось тобі

– Любов це довіра та допомога один одному

– Повага і взаємо розуміння

– Повне взаєморозуміння, повна довіра

Zaufanie

14 definicji

– Взаємна любов довіра і повага одне до одного

– відчуття комфорту та довіри

– вірність,довіра

– Вміти прислухатися один до одного , довіра , підтримка та розвиватися разом (в парі)

– довіра або сім'я

– Довіра чесність

– Довіра, щастя

– Емоції,мрії довіра

– Любов це довіра та допомога один одному

– Повага,довіра

– Повне взаєморозуміння, повна довіра

– Рівні,чутливі відносини.Незалежність,довіра.Хотіння зрозуміти..

– Щире ставлення один до одного та довіра своїй половинці

– Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не поводитьяся нечестно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, всього сподівається, усе терпить. Любов ніколи не перестає!

Zrozumienie

5 definicji

– Відчуття взаєморозуміння, підтримки

– Повага і взаємо розуміння

– Повне взаєморозуміння, повна довіра

– Рівні,чутливі відносини.Незалежність,довіра.Хотіння зрозуміти..

– Вміти прислухатися один до одного , довіра , підтримка та розвиватися разом (в парі)

Życie

3 definicji

– абсолютна відданість, сенс життя

– Життя

– Життя

PRZYJAŹŃ (POLSKOJĘZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Bawić się

3 definicji

- Możliwość spędzania czasu z osobą, która potrafi się dobrze bawić
- Byd z kims i byc dla kogos miec kogos do tamca i do rozanca czyli niezależnie od sytuacji czy kryzys czy dobre chwile z kims sie jest w tej relacji niezawlnie od przeciwnosci losu
- Wzajemne zrozumienie, szczerłość w złych i dobrych chwilach. Pouczanie, opieka. Rozrywka

Bezwarunkowo/ Zawsze

13 definicji

- Na przyjacielu Można polegać, zawsze jest szczerzy
- obecność w życiu człowieka, który zawsze będzie przy nas i wesprze w trudnych chwilach
- Ktoś do kogo wiem że mogę zawsze się zwrócić
- czujesz się dobrze z osobą, zawsze możesz na niej polegać
- Przyjaciół to osoba na którą zawsze można liczyć
- Zawsze można liczyć na 2 osobę
- relacja oparta na zaufaniu. Jesteś świadomy że zawsze możesz liczyć na czyjąś pomoc
- Nierozdzielna więź
- Pomoc bez chęci czegoś w zamian
- Bycie w trudnym i dobrych chwilach, wysłuchanie się nawzajem, bycie solidarnym i szczerym
- Byd z kims i byc dla kogos miec kogos do tamca i do rozanca czyli niezależnie od sytuacji czy kryzys czy dobre chwile z kims sie jest w tej relacji niezawlnie od przeciwnosci losu
- Jest to relacja między kimś bliskim , która jest tak silna że trwa przez wiele lat mimo wspólnych radości również i smutków. Wspieranie się bez względu na sytuację
- Kolegowanie się bez warunkowe

Bliscy

3 definicji

- Przyjaźń to stosunek do innych, bliskich osób, z którymi utrzymuje się kontakt przez wiele lat
- Jest to relacja między kimś bliskim , która jest tak silna że trwa przez wiele lat mimo wspólnych radości również i smutków. Wspieranie się bez względu na sytuację
- relacja z bliskim kolegą lub koleżanką

Bliskość

5 definicji

- Bliskość duchowa
- Osoby z którymi miło spędzasz czas, masz bliskie relacje
- Uczucie bliskości z daną osobą, nie polegające na miłości, lecz do niej zbliżone. Osoby zaprzyjaźnione są ważne dla siebie nawzajem, darzą się szacunkiem i stawiają się wyżej w hierarchii od innych ludzi.
- Bardzo bliska relacja
- Sister from another mother. Bratnia dusza niby nie spokrewniona, a jednak...

Być Sobą

3 definicji

- Przyjaciele to osoby przy których można być sobą, nie trzeba ukrywać swojej inności, którym można powiedzieć wszystko i wiedzieć że chociaż spróbują zrozumieć.
- Możliwość pokazania siebie bez upiększeń, bycia sobą
- Szczerłość, swoboda i możliwość bycia sobą oraz zaufanie

Być przy kimś

8 definicji

- obecność w życiu człowieka, który zawsze będzie przy nas i wesprze w trudnych chwilach
- Bycie w trudnym i dobrych chwilach, wysłuchanie się nawzajem, bycie solidarnym i szczerym
- Byd z kims i byc dla kogos miec kogos do tamca i do rozanca czyli niezależnie od sytuacji czy kryzys czy dobre chwile z kims sie jest w tej relacji niezawlnie od przeciwnosci losu
- Gruba osob/osoby ktore nas wspieraja i sa obok
- Będę dla Ciebie jeśli mnie potrzebujesz
- Szacunek, obecność i wiara.
- Przyjaźń, czyli zdolność do trwania przy innej osobie mimo przeciwności losu. Wiele wspólnego z "lojalnością"

- Relacje z osobą, która jest przy Tobie na dobre i złe i rozumie Ciebie, potrafi spojrzeć na Twoje zachowanie obiektywnie

Chwile

8 definicji

- obecność w życiu człowieka, który zawsze będzie przy nas i wesprze w trudnych chwilach
- Bycie w trudnym i dobrych chwilach, wysłuchanie się nawzajem, bycie solidarnym i szczerym
- Byd z kims i byc dla kogos miec kogos do tamca i do rozanca czyli niezależnie od sytuacji czy kryzys czy dobre chwile z kims sie jest w tej relacji niezawlnie od przeciwnosci losu
- Wzajemne wsparcie w trudnych chwilach i dzielenie się lepszymi chwilami.
- Wzajemne zrozumienie, szczerłość w złych i dobrych chwilach. Pouczanie, opieka. Rozrywka
- Przyjaźń jest to niewidoczna więź dzięki, której jesteśmy w stanie nawet skarcić drugą osobę tylko po to by wyprostować jej myślenie, co w pewnych chwilach potrafi uratować życie.
- Przyjaźń to zaufanie do innego człowieka, możemy liczyć na daną osobę w każdej chwili
- Śmiech kiedy jest dobrze, pomoc w trudnych chwilach

Czuć się dobrze

3 definicji

- czujesz się dobrze z osobą, zawsze możesz na niej polegać
- Umiejętność skupiania się na kimś, nie tylko i wyłącznie na sobie. Trwanie przy kimś, wspieranie, wspólne spędzanie czasu z kimś, z kim dobrze się czujesz. Zaufanie
- Przyjaźń jest relacją, która jest bardzo ważna w naszym życiu. Dzięki Przyjaciółom czujemy się szczęśliwsi, docenieni, rozwojowi.

Darzyć

3 definicji

- Relacja która łączy dwie lub kilka osób, darzących się zaufaniem i sympatią
- Uczucie bliskości z daną osobą, nie polegające na miłości, lecz do niej zbliżone. Osoby zaprzyjaźnione są ważne dla siebie nawzajem, darzą się szacunkiem i stawiają się wyżej w hierarchii od innych ludzi.
- Osoba którą darzę zaufaniem, mogę powiedzieć jej wszystko, mogę otrzymać od niej wsparcie.

Doradzać/ Komunikować się

4 definicji

- Osoba którą darzę zaufaniem, mogę powiedzieć jej wszystko, mogę otrzymać od niej wsparcie.
- Bycie w trudnym i dobrych chwilach, wysłuchanie się nawzajem, bycie solidarnym i szczerym
- To relacja łącząca dwie lub więcej osób, które mogą na sobie polegać, dążą się wzajemna sympatią, szacunkiem, mają wspólny język
- Przyjaźń jest to niewidoczna więź dzięki, której jesteśmy w stanie nawet skarcić drugą osobę tylko po to by wyprostować jej myślenie, co w pewnych chwilach potrafi uratować życie.

Długotrwała/ Od lat

5 definicji

- Znajomość od lat zaufanie
  - Od zawsze na zawsze
  - Obustronna, długotrwała silna sympatia i poczucie porozumienia z drugą osobą
  - Jest to relacja między kimś bliskim , która jest tak silna że trwa przez wiele lat mimo wspólnych radości również i smutków. Wspieranie się bez względu na sytuację
  - Przyjaźń to stosunek do innych, bliskich osób, z którymi utrzymuje się kontakt przez wiele lat
- ## Grupa
- 2 definicji
- Gruba osob/osoby ktore nas wspieraja i sa obok
  - To grupa ludzi, których łączy dużej i którzy siebie nawzajem wspierają i pomagają sobie.

Inne

5 definicji

- możliwość polegania na kimś
- możliwość polegania na kimś
- każda ma początek i koniec ALFA I OMEGA

- Jest to relacja, stosunek jaki mamy względem innych osób
- Przyjaźń jest relacją, która jest bardzo ważna w naszym życiu. Dzięki Przyjaciółom czujemy się szczęśliwsi, docenieni, rozwojowi.
- Przyjaźń polega na szczerości i poświęceniu na rzecz drugiej osoby, ale też na wzajemnym szacunku i zrozumieniu.
- Relacje z osobą, która jest przy Tobie na dobre i złe i rozumie Ciebie, potrafi spojrzeć na Twoje zachowanie obiektywnie

Kolegowanie się/ Znajomość

4 definicji

- Kolegowanie się bez warunkowe
- Znajomość od lat zaufanie
- Przyjaźń to stosunek do innych, bliskich osób, z którymi utrzymuje się kontakt przez wiele lat
- relacja z bliskim kolegą lub koleżanką

Liczyć/ Polegać

10 definicji

- Na przyjacielu Można polegać, zawsze jest szczerzy
- Poleganie na innej osobie
- czujesz się dobrze z osobą, zawsze możesz na niej polegać
- Gdy można polegać na drugiej osobie, bezgranicznie ufać, chcieć spędzać z nią czas
- To relacja łącząca dwie lub więcej osób, które mogą na sobie polegać, dążą się wzajemna sympatią, szacunkiem, mają wspólny język
- więź z osobą, lub zwierzęciem gdzie występuje potrzeba wsparcia i uczucie polegania na sobie
- Zawsze można liczyć na 2 osobę
- Przyjaźń to zaufanie do innego człowieka, możemy liczyć na daną osobę w każdej chwili
- relacja oparta na zaufaniu. Jesteś świadomy że zawsze możesz liczyć na czyjąś pomoc
- Przyjaciół to osoba na którą zawsze można liczyć

Lubić/ Sympatyzować

5 definicji

- Obustronna, długotrwała silna sympatia i poczucie porozumienia z drugą osobą
- To relacja łącząca dwie lub więcej osób, które mogą na sobie polegać, dążą się wzajemna sympatią, szacunkiem, mają wspólny język
- Relacja która łączy dwie lub kilka osób, darzących się zaufaniem i sympatią
- kiedy kogoś bardzo lubimy i jesteśmy wobec niego szczerzy i lojalni
- Lubienie spędzać czas z kims

Ludzie/ Społeczeństwo

7 definicji

- Rozumienie się ludzi i chęć przebywania w ich otoczeniu
- głębokie porozumienie między ludźmi jednak nie aż tak głębokie jak miłość
- To grupa ludzi, których łączy dużej i którzy siebie nawzajem wspierają i pomagają sobie.
- Uczucie bliskości z daną osobą, nie polegające na miłości, lecz do niej zbliżone. Osoby zaprzyjaźnione są ważne dla siebie nawzajem, darzą się szacunkiem i stawiają się wyżej w hierarchii od innych ludzi.
- więź międzyludzka, budowana na zaufaniu i trosce
- Relacja pomiędzy dwojgiem ludzi wyznających podobne wartości
- Relacja łącząca między dwojgiem ludzi, która sprawia, że są wobec siebie oddani, ale nie jest miłością, nie ma w niej romantyzmu

Mieć chęć

2 definicji

- Chęć pomocy drugiej osobie
- Rozumienie się ludzi i chęć przebywania w ich otoczeniu

Możliwość

4 definicji

- Możliwość spędzania razem czasu
- Możliwość spędzania czasu z osobą, która potrafi się dobrze bawić
- Możliwość pokazania siebie bez upiększeń, bycia sobą
- Szczerłość, swoboda i możliwość bycia sobą oraz zaufanie

Na Dobre i Złe

9 definicji

- Na dobre i na złe
- Relacje z osobą, która jest przy Tobie na dobre i złe i rozumie Ciebie, potrafi spojrzeć na Twoje zachowanie obiektywnie
- Jest to relacja między kimś bliskim , która jest tak silna że trwa przez wiele lat mimo wspólnych radości równie i smutków. Wspieranie się bez względu na sytuację
- Bycie w trudnym i dobrych chwilach, wysłuchanie się nawzajem, bycie solidarnymi i szczerymi
- Byd z kims i byc dla kogos miec kogos do tamca i do rozanca czyli niezaleznie od sytuacji czy kryzys czy dobre chwile z kims sie jest w tej relacji niezawlnie od przeciwnosci losu
- Wzajemne wsparcie w trudnych chwilach i dzielenie się lepszymi chwilami.
- Wzajemne zrozumienie, szczerość w złych i dobrych chwilach. Pouczanie, opieka. Rozrywka
- Śmiech kiedy jest dobrze, pomoc w trudnych chwilach
- Przyjaźń, czyli zdolność do trwania przy innej osobie mimo przeciwności losu. Wiele wspólnego z "lojalność"

Na całe życie/ Na zawsze

3 definicji

- Na całe życie
- obecność w życiu człowieka, który zawsze będzie przy nas i wesprze w trudnych chwilach
- Od zawsze na zawsze

Obustronna/ Wzajemna

5 definicji

- Obustronna, długotrwała silna sympatia i poczucie porozumienia z drugą osobą
- Osoby ktore sa dla siebie oparciem i szczęściem
- głębokie porozumienie między ludźmi jednak nie aż tak głębokie jak miłość
- Wzajemne wsparcie w trudnych chwilach i dzielenie się lepszymi chwilami.
- Wzajemne zrozumienie, szczerość w złych i dobrych chwilach. Pouczanie, opieka. Rozrywka

Oddanie

4 definicji

- Oddanie dla drugiej osoby i pomoc
- Oddanie, rozumienie się bez słów
- Przywiązanie, oddanie
- Relacja łącząca między dwojgiem ludzi, która sprawia, że są wobec siebie oddani, ale nie jest miłością, nie ma w niej romantyzmu

Osoba/ Ktoś

49 definicji

- Możliwość "wygadania się", powierzenia sekretów innej osobie. Wysłuchanie siebie wzajemnie i dzielenie wspólnych zainteresowań
- Obca osoba, która jest jak rodzina
- Obustronna, długotrwała silna sympatia i poczucie porozumienia z drugą osobą
- Oddanie dla drugiej osoby i pomoc
- Osoba którą darzę zaufaniem, mogę powiedzieć jej wszystko, mogę otrzymać od niej wsparcie.
- osoba, która ma podobny kodeks wartości, umię pomóc w trudach, wspomaga w słabościach
- Osoba którą sam wybieram, którą będę traktował jak członka rodziny
- Osoby ktore sa dla siebie oparciem i szczęściem
- Osoby o wspólnych cechach, zainteresowaniach, spojrzeniu na życie
- Osoby z którymi miło spędzasz czas, mas bliskie relacje
- Poleganie na innej osobie
- Osoba dla której można powierzyć swoje tajemnice, problemy.
- Przyjaciele to osoby przy których można być sobą, nie trzeba ukrywać swojej inności, którym można powiedzieć wszystko i wiedzieć że chociaż spróbują zrozumieć.
- Możliwość spędzania czasu z osobą, która potrafi się dobrze bawić
- czujesz się dobrze z osobą, zawsze możesz na niej polegać
- Gdy druga osobę dążymy zaufaniem.
- Gdy można polegać na drugiej osobie, bezgranicznie ufać, chcieć spędzać z nią czas
- Gruba osob/osoby ktore nas wspieraja i sa obok
- Jest to relacja między osobami, polegająca na więzi, zaufaniu, lojalności
- Chęć pomocy drugiej osobie
- Przyjaciel to osoba na którą zawsze można liczyć

- To relacja łącząca dwie lub więcej osób, które mogą na sobie polegać, dążą się wzajemna sympatią, szacunkiem, mają wspólny język
- Uczucie bliskości z daną osobą, nie polegające na miłości, lecz do niej zbliżone. Osoby zaprzyjaźnione są ważne dla siebie nawzajem, darzą się szacunkiem i stawiają się wyżej w hierarchii od innych ludzi.
- Ufanie odpowiednim osobom
- Więź łącząca mnie z drugą osobą.
- więź z osobą, lub zwierzęciem gdzie występuje potrzeba wsparcia i uczucie polegania na sobie
- Wspieranie drugiej osoby, dbanie o jej dobro. Definicja nie uwzględnia miłości romantycznej
- Zaufanie wobec drugiej osoby
- Zawsze można liczyć na 2 osobę
- Wsparcie drugiej osoby, radość
- Przyjaźń, czyli zdolność do trwania przy innej osobie mimo przeciwności losu. Wiele wspólnego z "lojalność"
- Przyjaźń jest to niewidoczna więź dzięki, której jesteśmy w stanie nawet skarcić drugą osobę tylko po to by wyprostować jej myślenie, co w pewnych chwilach potrafi uratować życie.
- Przyjaźń polega na szczerości i poświęceniu na rzecz drugiej osoby, ale też na wzajemnym szacunku i zrozumieniu.
- Przyjaźń to stosunek do innych, bliskich osób, z którymi utrzymuje się kontakt przez wiele lat
- Przywiązanie do pewnej osoby, więź
- Relacja która łączy dwie lub kilka osób, darzących się zaufaniem i sympatią
- Relacja między osobami oparta na lojalności i szczerości
- Relacja osób oparta na zaufaniu, wsparciu i pomocy
- Relacje z osobą, która jest przy Tobie na dobre i złe i rozumie Ciebie, potrafi spojrzeć na Twoje zachowanie obiektywnie
- Posiadanie kogoś, w kim ma się oparcie
- Dla mnie jest to to samo co miłość. Funkcjonalnie też jest to zaufanie i troska do kogoś.
- kiedy kogoś bardzo lubimy i jesteśmy wobec niego szczerzy i lojalni
- Ktoś do kogo wiem że mogę zawsze się zwrócić
- Lubienie spędzać czas z kims
- Umiejętność skupiania się na kimś, nie tylko i wyłącznie na sobie. Trwanie przy kimś, wspieranie, wspólne spędzanie czasu z kimś, z kim dobrze się czujesz. Zaufanie
- obecność w życiu człowieka, który zawsze będzie przy nas i wesprze w trudnych chwilach
- Miłość do drugiego człowieka
- Ufasz drugiemu człowiekowi
- Przyjaźń to zaufanie do innego człowieka, możemy liczyć na daną osobę w każdej chwili

Pomagać

12 definicji

- Oddanie dla drugiej osoby i pomoc
- osoba, która ma podobny kodeks wartości, umię pomóc w trudach, wspomaga w słabościach
- Pomoc bez chęci czegoś w zamian
- Pomoc wsparcie
- Chęć pomocy drugiej osobie
- To grupa ludzi, których łączy duży i którzy siebie nawzajem wspierają i pomagają sobie.
- wsparcie i pomoc
- Przyjaźń to wierność, pomoc w potrzebie, szczęście i najważniejsze to zaufanie
- Śmiech kiedy jest dobrze, pomoc w trudnych chwilach
- relacja oparta na zaufaniu. Jesteś świadomy że zawsze możesz liczyć na czyjąś pomoc
- Relacja osób oparta na zaufaniu, wsparciu i pomocy
- Przyjaźń jest to niewidoczna więź dzięki, której jesteśmy w stanie nawet skarcić drugą osobę tylko po to by wyprostować jej myślenie, co w pewnych chwilach potrafi uratować życie.

Porozumienie/Zrozumienie

9 definicji

- Obustronna, długotrwała silna sympatia i poczucie porozumienia z drugą osobą
- Oddanie, rozumienie się bez słów
- Przyjaciele to osoby przy których można być sobą, nie trzeba ukrywać swojej inności, którym można powiedzieć wszystko i wiedzieć że chociaż spróbują zrozumieć.
- głębokie porozumienie między ludźmi jednak nie aż tak głębokie jak miłość
- Wzajemne zrozumienie, szczerość w złych i dobrych chwilach. Pouczanie, opieka. Rozrywka

- Przyjaźń polega na szczerości i poświęceniu na rzecz drugiej osoby, ale też na wzajemnym szacunku i zrozumieniu.
- Relacja pełna wzajemnego zrozumienia, zaufania, szczerości
- Relacje z osobą, która jest przy Tobie na dobre i złe i rozumie Ciebie, potrafi spojrzeć na Twoje zachowanie obiektywnie
- Rozumienie się ludzi i chęć przebywania w ich otoczeniu

Porównanie do miłości

8 definicji

- Coś podobnego do miłość ale mniej angażujące
- Dla mnie jest to samo co miłość. Funkcjonalnie też jest to zaufanie i troska do kogoś.
- głębokie porozumienie między ludźmi jednak nie aż tak głębokie jak miłość
- Uczucie bliskości z daną osobą, nie polegające na miłości, lecz do niej zbliżone. Osoby zaprzyjaźnione są ważne dla siebie nawzajem, darzą się szacunkiem i stawiają się wyżej w hierarchii od innych ludzi.
- Wspieranie drugiej osoby, dbanie o jej dobro. Definicja nie uwzględnia miłości romantycznej
- Przyjaźń to uczucie, które zawiera w sobie inne takie jak: miłość, szacunek, odpowiedzialność za przyjaciela...
- Relacja łącząca między dwojgiem ludzi, która sprawia, że są wobec siebie oddani, ale nie jest miłością, nie ma w niej romantyzmu
- Miłość do drugiego człowieka

Porównanie do rodziny

4 definicji

- Obca osoba, która jest jak rodzina
- Osoba którą sam wybieram, którą będę traktował jak członka rodziny
- Przyjaźń jest jak rodzina, która możemy wybrać
- Sister from another mother. Bratnia dusza niby nie spokrewniona, a jednak...

Potrzeba

3 definicji

- Będę dla Ciebie jeśli mnie potrzebujesz
- więź z osobą, lub zwierzęciem gdzie występuje potrzeba wsparcia i uczucie polegania na sobie
- Przyjaźń to wierność, pomoc w potrzebie, szczęście i najważniejsze to zaufanie

Powierzć tajemnice/ problemy

2 definicji

- Osoba dla której można powierzyć swoje tajemnice, problemy.
- Przyjaciele to osoby przy których można być sobą, nie trzeba ukrywać swojej inności, którym można powiedzieć wszystko i wiedzieć że chociaż spróbują zrozumieć.

Przyjacieli

5 definicji

- Na przyjacieli Można polegać, zawsze jest szczerzy
- Przyjaciele to osoby przy których można być sobą, nie trzeba ukrywać swojej inności, którym można powiedzieć wszystko i wiedzieć że chociaż spróbują zrozumieć.
- Przyjaciel to osoba na którą zawsze można liczyć
- Przyjaźń jest relacją, która jest bardzo ważna w naszym życiu. Dzięki Przyjaciółom czujemy się szczęśliwsi, docenieni, rozwijowi.
- Przyjaźń to uczucie, które zawiera w sobie inne takie jak: miłość, szacunek, odpowiedzialność za przyjaciela...

Przywiązanie

2 definicji

- Przywiązanie, oddanie
- Przywiązanie do pewnej osoby, więź

Radość

4 definicji

- Wsparcie drugiej osoby, radość
- Jest to relacja między kimś bliskim , która jest tak silna że trwa przez wiele lat mimo wspólnych radości również i smutków. Wspieranie się bez względu na sytuację
- Radość, odbieranie na tych samych falach
- Śmiech kiedy jest dobrze, pomoc w trudnych chwilach

Relacje

18 definicji

- Osoby z którymi miło spędzasz czas, mas bliskie relacje
- Byd z kims i byc dla kogos miec kogos do tamca i do rozanca czyli niezaleznie od sytuacji czy kryzys czy dobre chwile z kims sie jest w tej relacji niezawlnie od przeciwnosci losu
- Jest to relacja między kimś bliskim , która jest tak silna że trwa przez wiele lat mimo wspólnych radości również i smutków. Wspieranie się bez względu na sytuację
- Jest to relacja między osobami, polegająca na więzi, zaufaniu, lojalności
- To relacja łącząca dwie lub więcej osób, które mogą na sobie polegać, dają się wzajemna sympatią, szacunkiem, mają wspólny język
- Przyjaźń jest relacją, która jest bardzo ważna w naszym życiu. Dzięki Przyjaciółom czujemy się szczęśliwi, docenieni, rozwijowi.
- Relacja która łączy dwie lub kilka osób, darzących się zaufaniem i sympatią
- Relacja między osobami oparta na lojalności i szczerości
- relacja oparta na zaufaniu. Jesteś świadomy że zawsze możesz liczyć na czyjąś pomoc
- Relacja osób oparta na zaufaniu, wsparciu i pomocy
- Relacja pełna wzajemnego zrozumienia, zaufania, szczerości
- Relacja polegająca na wsparciu
- Relacja pomiędzy dwójgim ludzi wyznających podobne wartości
- relacja z bliskim kolegą lub koleżanką
- Relacje z osobą, która jest przy Tobie na dobre i złe i rozumie Ciebie, potrafi spojrzeć na Twoje zachowanie obiektywnie
- Relacja łącząca między dwójgim ludzi, która sprawia, że są wobec siebie oddani, ale nie jest miłością, nie ma w niej romantyzmu
- Bardzo bliska relacja
- Przyjaźń to stosunek do innych, bliskich osób, z którymi utrzymuje się kontakt przez wiele lat

Spędzać czas

7 definicji

- Możliwość spędzania razem czasu
- Osoby z którymi miło spędzasz czas, mas bliskie relacje
- Możliwość spędzania czasu z osobą, która potrafi się dobrze bawić
- Gdy można polegać na drugiej osobie, bezgranicznie ufać, chcieć spędzać z nią czas
- Lubienie spędzać czas z kims
- Umiejetność skupiania się na kimś, nie tylko i wyłącznie na sobie. Trwanie przy kimś, wspieranie, wspólne spędzanie czasu z kimś, z kim dobrze się czujesz. Zaufanie
- Rozumienie się ludzi i chęć przebywania w ich otoczeniu

Szacunek

6 definicji

- To relacja łącząca dwie lub więcej osób, które mogą na sobie polegać, dają się wzajemna sympatią, szacunkiem, mają wspólny język
- Uczucie bliskości z daną osobą, nie polegające na miłości, lecz do niej zbliżone. Osoby zaprzyjaźnione są ważne dla siebie nawzajem, darzą się szacunkiem i stawiają się wyżej w hierarchii od innych ludzi.
- Szacunek, obecność i wiara.
- Zaufanie i szacunek
- Przyjaźń polega na szczerości i poświęceniu na rzecz drugiej osoby, ale też na wzajemnym szacunku i zrozumieniu.
- Przyjaźń to uczucie, które zawiera w sobie inne takie jak: miłość, szacunek, odpowiedzialność za przyjaciela...

Szczerość

8 definicji

- Na przyjacielu Można polegać, zawsze jest szczerzy
- Bycie w trudnym i dobrych chwilach, wysłuchanie się nawzajem, bycie solidarnym i szczerym
- kiedy kogoś bardzo lubimy i jesteśmy wobec niego szczerzy i lojalni
- Szczerość, swoboda i możliwość bycia sobą oraz zaufanie
- Wzajemne zrozumienie, szczerość w złych i dobrych chwilach. Pouczanie, opieka. Rozrywka
- Przyjaźń polega na szczerości i poświęceniu na rzecz drugiej osoby, ale też na wzajemnym szacunku i zrozumieniu.

- Relacja między osobami oparta na lojalności i szczerości
- Relacja pełna wzajemnego zrozumienia, zaufania, szczerości

Szczęście

3 definicji

- Osoby które sa dla siebie oparciem i szczęściem
- Przyjaźń jest relacją, która jest bardzo ważna w naszym życiu. Dzięki Przyjaciółom czujemy się szczęśliwi, docenieni, rozwijowi.
- Przyjaźń to wierność, pomoc w potrzebie, szczęście i najważniejsze to zaufanie

Troska

5 definicji

- Dla mnie jest to to samo co miłość. Funkcjonalnie też jest to zaufanie i troska do kogoś.
- więź międzyludzka, budowana na zaufaniu i trosce
- Wspieranie drugiej osoby, dbanie o jej dobro. Definicja nie uwzględnia miłości romantycznej
- Wzajemne zrozumienie, szczerość w złych i dobrych chwilach. Pouczanie, opieka. Rozrywka
- Przyjaźń to uczucie, które zawiera w sobie inne takie jak: miłość, szacunek, odpowiedzialność za przyjaciela...

Uczucie

4 definicji

- Przyjaźń to uczucie, które zawiera w sobie inne takie jak: miłość, szacunek, odpowiedzialność za przyjaciela...
- Uczucie bliskości z daną osobą, nie polegające na miłości, lecz do niej zbliżone. Osoby zaprzyjaźnione są ważne dla siebie nawzajem, darzą się szacunkiem i stawiają się wyżej w hierarchii od innych ludzi.
- więź z osobą, lub zwierzęciem gdzie występuje potrzeba wsparcia i uczucie polegania na sobie
- Obustronna, długotrwała silna sympatia i poczucie porozumienia z drugą osobą

Ważna/ Bezczenna

2 definicji

- Bezcennna wartość której nie kupisz
- Przyjaźń jest relacją, która jest bardzo ważna w naszym życiu. Dzięki Przyjaciółom czujemy się szczęśliwi, docenieni, rozwijowi.

Wierność/ Lojalność

6 definicji

- Jest to relacja między osobami, polegająca na więzi, zaufaniu, lojalności
- kiedy kogoś bardzo lubimy i jesteśmy wobec niego szczerzy i lojalni
- Przyjaźń, czyli zdolność do trwania przy innej osobie mimo przeciwności losu. Wiele wspólnego z "lojalność"
- Relacja między osobami oparta na lojalności i szczerości
- Bycie w trudnym i dobrych chwilach, wysłuchanie się nawzajem, bycie solidarnym i szczerym
- Przyjaźń to wierność, pomoc w potrzebie, szczęście i najważniejsze to zaufanie

Więź

6 definicji

- Nierozzerwalna więź
- Jest to relacja między osobami, polegająca na więzi, zaufaniu, lojalności
- Więź łącząca mnie z drugą osobą.
- więź międzyludzka, budowana na zaufaniu i trosce
- więź z osobą, lub zwierzęciem gdzie występuje potrzeba wsparcia i uczucie polegania na sobie
- Przyjaźń jest to niewidoczna więź dzięki, której jesteśmy w stanie nawet skarcić drugą osobę tylko po to by wyprostować jej myślenie, co w pewnych chwilach potrafi uratować życie.

Wsparcie/Oparcie

20 definicji

- obecność w życiu człowieka, który zawsze będzie przy nas i wesprze w trudnych chwilach
- Osoba którą darzę zaufaniem, mogę powiedzieć jej wszystko, mogę otrzymać od niej wsparcie.
- Osoby które sa dla siebie oparciem i szczęściem
- Pomoc wsparcie
- Posiadanie kogoś, w kim ma się oparcie
- Gruba osob/osoby które nas wspieraja i sa obok
- Jest to relacja między kimś bliskim , która jest tak silna że trwa przez wiele lat mimo wspólnych radości

również i smutków. Wspieranie się bez względu na sytuację

- To grupa ludzi, których łączy dużej i ktrórz siebie nawzajem wspierają i pomagają sobie.
- Umiejetność skupiania się na kimś, nie tylko i wyłącznie na sobie. Trwanie przy kimś, wspieranie, wspólne spędzanie czasu z kimś, z kim dobrze się czujesz. Zaufanie
- więź z osobą, lub zwierzęciem gdzie występuje potrzeba wsparcia i uczucie polegania na sobie
- Wsparcie
- wsparcie i pomoc
- Wspieranie drugiej osoby, dbanie o jej dobro. Definicja nie uwzględnia miłości romantycznej
- Wzajemne wsparcie w trudnych chwilach i dzielenie się lepszymi chwilami.
- Wsparcie drugiej osoby, radość
- Relacja osób oparta na zaufaniu, wsparciu i pomocy
- Relacja polegająca na wsparciu
- osoba, która ma podobny kodeks wartości, umię pomóc w trudach, wspomaga w słabościach
- Ktoś do kogo wiem że mogę zawsze się zwrócić
- Przyjaźń jest to niewidoczna więź dzięki, której jesteśmy w stanie nawet skarcić drugą osobę tylko po to by wyprostować jej myślenie, co w pewnych chwilach potrafi uratować życie.

Wspólne zainteresowania/ przekonania

7 definicji

- Możliwość "wygadania się", powierzenia sekretów innej osobie. Wysłuchanie siebie wzajemnie i dzielenie wspólnych zainteresowań
- Osoby o wspólnych cechach, zainteresowaniach, spojrzeniu na życie
- osoba, która ma podobny kodeks wartości, umię pomóc w trudach, wspomaga w słabościach
- Bliskość duchowa
- To grupa ludzi, których łączy dużej i ktrórz siebie nawzajem wspierają i pomagają sobie.
- Radość, odbieranie na tych samych falach
- Relacja pomiędzy dwójgim ludzi wyznających podobne wartości

Wybierać

2 definicji

- Osoba którą sam wybieram, którą będę traktował jak członka rodziny
- Przyjaźń jest jak rodzina, która możemy wybrać

Zaufanie

21 definicji

- Znajomosc od lat zaufanie
- Osoba którą darzę zaufaniem, mogę powiedzieć jej wszystko, mogę otrzymać od niej wsparcie.
- Dla mnie jest to to samo co miłość. Funkcjonalnie też jest to zaufanie i troska do kogoś.
- Gdy drugą osobę dążymy zaufaniem.
- Gdy można polegać na drugiej osobie, bezgranicznie ufać, chcieć spędzać z nią czas
- Jest to relacja między osobami, polegająca na więzi, zaufaniu, lojalności
- Szczerość, swoboda i możliwość bycia sobą oraz zaufanie
- Ufanie odpowiednim osobom
- Ufasz drugiemu człowiekowi
- Umiejetność skupiania się na kimś, nie tylko i wyłącznie na sobie. Trwanie przy kimś, wspieranie, wspólne spędzanie czasu z kimś, z kim dobrze się czujesz. Zaufanie
- więź międzyludzka, budowana na zaufaniu i trosce
- Zaufanie
- Zaufanie i szacunek
- Zaufanie wobec drugiej osoby
- Przyjaźń to wierność, pomoc w potrzebie, szczęście i najważniejsze to zaufanie
- Przyjazn to zaufanie do innego człowieka, możemy liczyć na daną osobę w każdej chwili
- Relacja która łączy dwie lub kilka osób, darzących się zaufaniem i sympatią
- relacja oparta na zaufaniu. Jesteś świadomy że zawsze możesz liczyć na czyjąś pomoc
- Relacja osób oparta na zaufaniu, wsparciu i pomocy
- Relacja pełna wzajemnego zrozumienia, zaufania, szczerości
- Szacunek, obecność i wiara.

PRZYJAŹŃ (UKRAIŃSKOJĘZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Bawić się

2 definicji

- бути щирим один з одним, веселитись, виручати у складній ситуації
- Підтримувати і допомагати, піднімати настрої і слухати

Bezinteresowna

8 definicji

- Допомагати іншій людині безкорисно
- безкорисна допомога надійній людині в скрутний час та вміння щиро порадіти за неї в хороші часи
- безкорисні взаємовідносини між людьми, дружба заснована на довірі, щирості, взаємних симпатіях, спільних інтересах і захопленнях.
- Безкорисні взаємовідносини, підтримка
- Безкорисні відносини між людьми,будується на довірі ,щирості,спільних інтересах і захопленнях.
- Безкористність,прямота,взаємодопомога,
- Безкористя
- Приятное прохождение времени с человеком , и безкорысная помощь друг другу

Bezwarunkowo/ Zawsze

3 definicji

- Друзі той хто завжди допоможе
- Завжди підтримувати один одного
- Завжди pomoже в будьй ситуації

Bliscy

3 definicji

- Вміння довіряти, турбуватись про ближніх
- Дружба для мене це коли вона або він більше ніж просто друг або подруга , вона або він як брат або сестра
- міцні з стосункі з людьми, які не є членами вашої родини або партнерами

Być sobą

2 definicji

- Для мене це зона комфорту, де тебе підтримують і приймають такою яка ти є, це зона де ти можеш бути собою знаючи що тебе люблять просто за те що ти така
- Вірність свобода повага і довіра

Cenić/ Doceniać

4 definicji

- Цінитт і уважатъ
- Дуже важливий аспект(особливо для підлітків), також для мене багато що значить. Коли людина ождружується – дружба йде на задній план, але в сім'не завжди є злагода..тому дружбу потрібно цінувати
- Важливість, радість, що тебе розуміють
- Віддати своє заради друга, навіть найцінніше

Doradzać/ Komunikować się

10 definicji

- Дружба – це етап спілкування між людьми. Дружба буває різною, проте вчить тебе багато чому, роблячи висновки безпосередньо на своєму досвіді.
- Друг той хто просто вислухає, просто побуде поруч, буде емпатизувати і підтримає
- Спілкування з людиною, якій довіряєш
- Справжній друг ніколи не покине в біді, не зрадить, не буде обманювати, завжди порадить, допоможе і зрозуміє, навіть коли ти не поавий.
- ти можеш ділитися своїми почуттями,знаючи що друг підтримає
- Повага і вірність, поради та підтримка
- Коли людині цікаво з тобою спілкуватися
- Коли слова зайві, коли тебе розуміють
- Підтримувати і допомагати, піднімати настрої і слухати
- Необхідність в спілкуванні

Długotrwała/ Od lat

2 definicji

- Відносини між людьми зміцнені часом
- Почуття що виника до людини яка проходить з тобою і Крим і Рим і мідні труби

Inne

9 definicji

- możliwość polegania na kimś

- możliwość polegania na kimś
- дружба між людиною і твариною
- Дружба – це етап спілкування між людьми. Дружба буває різною, проте вчить тебе багато чому, роблячи висновки безпосередньо на своєму досвіді.
- Захист
- Творити добро
- Тендем двох людей або більше
- Чесність
- міцні з стосункі з людьми, які не є членами вашої родини або партнерами
- Не бути самотнім та довіряти людям
- Натуральна

Jedność

2 definicji

- Нерозлийвода
- Єдність

Komfort

2 definicji

- Довіра, комфорт, спільне коло інтересів, позитив, взаємодопомога
- Для мене це зона комфорту, де тебе підтримують і приймають такою яка ти є, це зона де ти можеш бути собою знаючи що тебе люблять просто за те що ти така

Lubić/ Sympatyzować

3 definicji

- Для мене це зона комфорту, де тебе підтримують і приймають такою яка ти є, це зона де ти можеш бути собою знаючи що тебе люблять просто за те що ти така
- безкорисні взаємовідносини між людьми, дружба заснована на довірі, щирості, взаємних симпатіях, спільних інтересах і захопленнях.
- Любити ближнього більше ніж себе

Ludzie/ Społeczeństwo

8 definicji

- Люди які допоможуть і не кинуть
- Не бути самотнім та довіряти людям
- міцні з стосункі з людьми, які не є членами вашої родини або партнерами
- Відносини між людьми, щирі, з можливість жертвувати чимось заради благополучної дружби
- Відносини між людьми зміцнені часом
- Безкорисні відносини між людьми,будується на довірі ,щирості,спільних інтересах і захопленнях.
- Дружба – це стосунки між людьми які дають можливість більш широко вбачати світ
- Дружба – відносини між людьми, що закривають особисті людські потреби в інших людях

Mieć chęć

3 definicji

- Явище яке передбачає можливість і бажання допомогти іншій людині
- Довіра, вміння прийти на допомогу
- Готовність допомоги, розділення радощів життя

Możliwość

4 definicji

- Явище яке передбачає можливість і бажання допомогти іншій людині
- Дружба – це стосунки між людьми які дають можливість більш широко вбачати світ
- Відносини між людьми, щирі, з можливість жертвувати чимось заради благополучної дружби
- ти можеш ділитися своїми почуттями,знаючи що друг підтримає

Na dobre i na złe

8 definicji

- Допомога у складних життєвих обставинах
- Дружити з людьми і підтримувати одинодногов різних життєвих ситуаціях.
- безкорисна допомога надійній людині в скрутний час та вміння щиро порадіти за неї в хороші часи
- бути щирим один з одним, веселитись, виручати у складні ситуації
- Завжди pomoже в будьй ситуації
- Почуття що виника до людини яка проходить з тобою і Крим і Рим і мідні труби

- Підтримка, розуміння та допомога у всіх життєвих ситуаціях
- Коли друг тебе не кине в самий важкий момент а підтримає

Niezawodność

6 definicji

- Надійність і довіра
- безкорисна допомога надійній людині в скрутний час та вміння щиро порадіти за неї в хороші часи
- Люди які допоможуть і не кинуть
- Справжній друг ніколи не покине в біді, не зрадить, не буде обманювати, завжди порадить, допоможе і зрозуміє, навіть коли ти не поавий.
- Коли друг тебе не кине в самий важкий момент а підтримає
- Він ніколи не кине в біді

Obustronna/ Wzajemna

12 definicji

- Довіра і повага друг до друга
- Довіра, комфорт, спільне коло інтересів, позитив, взаємодопомога
- Довіра повага один до одного
- Дружба – це стосунки між людьми які дають можливість більш широко вбачати світ
- Дружити з людьми і підтримувати одинодногов різних життєвих ситуаціях.
- Безкористність,прямота,взаємодопомога,
- бути щирим один з одним, веселитись, виручати у складні ситуації
- Взаємність
- Завжди підтримувати один одного
- розуміння один одного, взаємна підтримка
- Це допомагати один одному
- Коли довіряємо один одному

Oddanie

2 definicji

- відданість, ширість
- Віддати своє заради друга, навіть найцінніше

Osoba/ Ktoś

22 definicji

- Друзі той хто завжди допоможе
- Друг той хто просто вислухає, просто побуде поруч, буде емпатизувати і підтримає
- Дружба для мене це коли вона або він більше ніж просто друг або подруга , вона або він як брат або сестра
- Він ніколи не кине в біді
- Приймати іншого, підтримувати, розділяти цінності, мати спільні інтереси, проводити час разом
- Довіра повага один до одного
- Дружити з людьми і підтримувати одинодногов різних життєвих ситуаціях.
- бути щирим один з одним, веселитись, виручати у складні ситуації
- Завжди підтримувати один одного
- розуміння один одного, взаємна підтримка
- Це допомагати один одному
- Коли довіряємо один одному
- Явище яке передбачає можливість і бажання допомогти іншій людині
- Допомагати іншій людині безкорисно
- безкорисна допомога надійній людині в скрутний час та вміння щиро порадіти за неї в хороші часи
- безкорисні взаємовідносини між людьми, дружба заснована на довірі, щирості, взаємних симпатіях, спільних інтересах і захопленнях.
- Почуття що виника до людини яка проходить з тобою і Крим і Рим і мідні труби
- Приятное прохождение времени с человеком , и безкорысная помощь друг другу
- Спілкування з людиною, якій довіряєш
- Щоб була людина на яку можна було покластися
- Коли дружиш з людиною з першого класу
- Коли людині цікаво з тобою спілкуватися

Pomagać

16 definicji

- Явище яке передбачає можливість і бажання допомогти іншій людині
- Довіра, вміння прийти на допомогу

– Довіра, комфорт, спільне коло інтересів, позитив, взаємодопомога

– Допомагати іншій людині безкорисно

– Допомога у складних життєвих обставинах

– Готовність допомоги, розділення радощів життя

– Друзі той хто завжди допоможе

– безкорисна допомога надійній людині в скрутний час та вміння щиро порадіти за неї в хороші часи

– Безкористність,прямота,взаємодопомога,

– бути щирим один з одним, веселитись, виручати у складні ситуації

– Завжди допоможе в будьій ситуації

– Приятное провождение времени с человеком , и безкорысная помощь друг другу

– Справжній друг ніколи не покине в біді, не зрадить, не буде обмановати, завжди порадить, допоможе і зрозуміє, навіть коли ти не поавий.

– Це допомагати один одному

– Підтримка, розуміння та допомога у всіх життєвих ситуаціях

– Підтримувати і допомагати, піднімати настрої і слухати

Porozumienie/ Zrozumienie

5 definicji

– Важливість, радість, що тебе розуміють

– Розуміння

– розуміння один одного, взаємна підтримка

– Підтримка, розуміння та допомога у всіх життєвих ситуаціях

– Коли слова зайві, коли тебе розуміють

Porównanie do miłości

2 definicji

– Любов

– Любити ближнього більше ніж себе

Potrzeba

2 definicji

– Дружба – відносини між людьми, що закривають особисті людські потреби в інших людях

– Необхідність в спілкуванні

Poświęcać się

5 definicji

– довіра і жертовність

– Віддати своє заради друга, навіть найцінніше

– Відносини між людьми, щирі, з можливість жертвувати чимось заради благополучної дружби

– Самопожертва

– Любити ближнього більше ніж себе

Prawdziwa

2 definicji

– Справжній друг ніколи не покине в біді, не зрадить, не буде обмановати, завжди порадить, допоможе і зрозуміє, навіть коли ти не поавий.

– Це коли справжні друзі

Przyjaciel

11 definicji

– Друга треба поважати

– Дружба для мене це людина вона або він більше ніж просто друг або подруга , вона або він як брат або сестра

– Друзі той хто завжди допоможе

– Друг той хто просто вислухає, просто побуде поруч, буде емпатизувати і підтримає

– Віддати своє заради друга, навіть найцінніше

– Вірний друг

– Вірні друзі

– Справжній друг ніколи не покине в біді, не зрадить, не буде обмановати, завжди порадить, допоможе і зрозуміє, навіть коли ти не поавий.

– ти можеш ділитися своїми почуттями,знаючи що друг підтримає

– Це коли справжні друзі

– Коли друг тебе не кіне в самий важкий момент а підтримає

Przyjaźnić się

3 definicji

– Ну дружити

– Дружити з людьми і підтримувати одинодногов різних життєвих ситуаціях.

– Коли дружиш з людиною з першого класу

Radość

7 definicji

– Довіра, комфорт, спільне коло інтересів, позитив, взаємодопомога

– Довіра повага, щастя радість

– Готовність допомоги, розділення радощів життя

– Важливість, радість, що тебе розуміють

– Приятное провождение времени с человеком , и безкорысная помощь друг другу

– Сміх

– Позитивні емоції ,довіра ,шопінг

Relacja

8 definicji

– Дружба – відносини між людьми, що закривають особисті людські потреби в інших людях

– Дружба – це стосунки між людьми які дають можливість більш широко вбачати світ

– безкорисні взаємовідносини між людьми, дружба заснована на довірі, ширості, взаємних симпатіях, спільних інтересах і захопленнях.

– Безкорисні взаємовідносини, підтримка

– Безкорисні відносини між людьми,будується на довірі ,щирості,спільних інтересах і захопленнях.

– Відносини між людьми зміцнені часом

– Відносини між людьми, щирі, з можливість жертвувати чимось заради благополучної дружби

– міцні з стосункі з людьми, які не є членами вашої родини або партнерами

Rozwijać się

2 definicji

– Дружба – це стосунки між людьми які дають можливість більш широко вбачати світ

– Дружба – це етап спілкування між людьми. Дружба буває різною, проте вчить тебе багато чому, роблячи висновки безпосередньо на своєму досвіді.

Spędzać czas

3 definicji

– Приймати іншого, підтримувати, розділяти цінності, мати спільні інтереси, проводити час разом

– Приятное провождение времени с человеком , и безкорысная помощь друг другу

– Позитивні емоції ,довіра ,шопінг

Szacunek

8 definicji

– Довіра і повага друг до друга

– Довіра повага один до одного

– Довіра повага, щастя радість

– довіра та повага

– Друга треба поважати

– Вірність свобода повага і довіра

– Цінитт і уважать

– Повага і вірність, поради та підтримка

Szczerość

9 definicji

– безкорисна допомога надійній людині в скрутний час та вміння щиро порадіти за неї в хороші часи

– безкорисні взаємовідносини між людьми, дружба заснована на довірі, ширості, взаємних симпатіях, спільних інтересах і захопленнях.

– Безкорисні відносини між людьми,будується на довірі ,щирості,спільних інтересах і захопленнях.

– Безкористність,прямота,взаємодопомога,

– бути щирим один з одним, веселитись, виручати у складні ситуації

– відданість, щирість

– Відносини між людьми, щирі, з можливість жертвувати чимось заради благополучної дружби

– Справжній друг ніколи не покине в біді, не зрадить, не буде обмановати, завжди порадить, допоможе і зрозуміє, навіть коли ти не поавий.

– Щирість

Uczucie

2 definicji

– Почуття що виника до людино яка проходить з тобою і Крим і Рим і мідні труби

– ти можеш ділитися своїми почуттями,знаючи що друг підтримає

Ważna/ Bezczenna

3 definicji

– Дуже важливий аспект(особливо для підлітків), також для мене багато що значить. Коли людина ождружується – дружба йде на задній план, але в

сім'не завжди є злагода..тому дружбу потрібно цінувати

– Важливість, радість, що тебе розуміють

– Цінність дружби

Wierność/ Lojalność

8 definicji

– Вірність

– Вірність

– Вірність свобода повага і довіра

– Вірний

– Вірний друг

– Вірні друзі

– Справжній друг ніколи не покине в біді, не зрадить, не буде обмановати, завжди порадить, допоможе і зрозуміє, навіть коли ти не поавий.

– Повага і вірність, поради та підтримка

Wsparcie/ Oparcie

16 definicji

– Підтримка

– Підтримка

– Для мене це зона комфорту, де тебе підтримують і приймають такою яка ти є, це зона де ти можеш бути собою знаючи що тебе люблять просто за те що ти така

– Дружити з людьми і підтримувати одинодногов різних життєвих ситуаціях.

– Друг той хто просто вислухає, просто побуде поруч, буде емпатизувати і підтримає

– Безкорисні взаємовідносини, підтримка

– Завжди підтримувати один одного

– Приймати іншого, підтримувати, розділяти цінності, мати спільні інтереси, проводити час разом

– розуміння один одного, взаємна підтримка

– ти можеш ділитися своїми почуттями,знаючи що друг підтримає

– Щоб була людина на яку можна було покластися

– Повага і вірність, поради та підтримка

– Підтримка, розуміння та допомога у всіх життєвих ситуаціях

– Коли друг тебе не кіне в самий важкий момент а підтримає

– Підтримувати і допомагати, піднімати настрої і слухати

– Вміння довіряти, турбуватись про ближніх

Wspólne zainteresowania/ przekonania

5 definicji

– Довіра, комфорт, спільне коло інтересів, позитив, взаємодопомога

– безкорисні взаємовідносини між людьми, дружба заснована на довірі, ширості, взаємних симпатіях, спільних інтересах і захопленнях.

– Безкорисні відносини між людьми,будується на довірі ,щирості,спільних інтересах і захопленнях.

– Приймати іншого, підтримувати, розділяти цінності, мати спільні інтереси, проводити час разом

– Коли людині цікаво з тобою спілкуватися

Z dzieciństwa

3 definicji

– З дитинства

– Спогади з дитинства

– Коли дружиш з людиною з першого класу

Zaufanie

16 definicji

– Довіра, вміння прийти на допомогу

– довіра і жертовність

– Довіра і повага друг до друга

– Довіра, комфорт, спільне коло інтересів, позитив, взаємодопомога

– Довіра повага один до одного

– Довіра повага, щастя радість

– довіра та повага

– Вірність свобода повага і довіра

– безкорисні взаємовідносини між людьми, дружба заснована на довірі, ширості, взаємних симпатіях, спільних інтересах і захопленнях.

– Безкорисні відносини між людьми,будується на довірі ,щирості,спільних інтересах і захопленнях.

– Вміння довіряти, турбуватись про ближніх

– Спілкування з людиною, якій довіряєш

– Позитивні емоції ,довіра ,шопінг

– Коли довіряємо один одному

– Надійність і довіра

– Не бути самотнім та довіряти людям

SZCZEROŚĆ (POLSKOJĘZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Bolesna/ Najgorsza prawda

9 definicji

- Mówienie prawdy bez względu na to jak bolesna by ona nie była
- Ktoś prawdziwy, czasem bolesna prawda.
- Nawet najgorsza prawda
- Lepsza najgorsza prawda od kłamstwa
- Otwarte przekazywanie informacji, nawet jeśli są ciężkie dla odbiorcy.
- Polega na mówieniu prawdy nawet jeśli byłaby ona niewygodna dla drugiej osoby
- Prawda. Najgorsza, ale zawsze prawda
- Przedstawianie komuś prawdy nawet kosztem potencjalnych krzywd (psychicznych)
- Przekazywanie prawdy nawet takiej, która może ranić

Brak sprzeczności/ Spójność

2 definicji

- Mówienie prawdy, jedność w mowie i postępowaniu
- Wypowiadanie się w zgodzie ze swoim odczuciem

Być fair/ Być sprawiedliwym

3 definicji

- Być ok wobec drugiej osoby
- Jest to bycie fair w stosunku do innych i mówienie prawdy jeśli sie cos przeskrobie albo zwracanie komus uwagi jeśli nie podba nam sie czhjes zachowanie albo nie mudlenie nikomu oczu jeśli np ktos nas prosi o rade zdanie a my wiemy ze nasze zdanie moze sie komus niespodobqc to mimo tego mowimy to nasze zdanie
- Bycie sprawiedliwym i mieć szacunek do człowieka

Być szczerym

2 definicji

- Bycie szczerym jest bardzo trudnym zachowaniem . Moim zdaniem osoba bez szczerości jest mało warosciowa
- Bycie wobec kogoś szczerym

Cecha

2 definicji

- Cechą charakteru, mówi się zawsze prawdę niezależnie od sytuacji
- Szczerość to cecha osoby prawdziwej

Ignorować oczekiwania

4 definicji

- Mówienie swojego zdania zgodnie z własnym myśleniem, a nie tym, które chcemy usłyszeć.
- Mówienie to co jest zgodne z prawdą a nie to co jest mil
- Mówi się jak jest a nie jak ktoś chciałby usłyszeć.
- Jest to bycie fair w stosunku do innych i mówienie prawdy jeśli sie cos przeskrobie albo zwracanie komus uwagi jeśli nie podba nam sie czhjes zachowanie albo nie mudlenie nikomu oczu jeśli np ktos nas prosi o rade zdanie a my wiemy ze nasze zdanie moze sie komus niespodobqc to mimo tego mowimy to nasze zdanie

Inne

8 definicji

- możliwość polegania na kimś
- możliwość polegania na kimś
- Bycie szczerym jest bardzo trudnym zachowaniem . Moim zdaniem osoba bez szczerości jest mało warosciowa
- Niezbędna wartość. Czasem za szczerość trzeba słono zapłacić.
- Wszystkie karty na stole
- To bycie po swojej stronie
- Obustronna
- Podobnie do uczciwości jest to szacunek do drugiej osoby. Podobnie jak uczciwość jest to coś co musimy nagiąć aby przetrwać w naszym systemie.
- podstawa bliższej relacji między ludźmi. Bez tego nie można się rozwijać
- Mówienie prawdy i nie banie sie jej

Komunikacja/ Rozmowa

3 definicji

- Brak kłamstw, umiejętność komunikowania swoich problemów czy potrzeb
- Otwartość w komunikowaniu swoich potrzeb, reakcji i myśli

- Szczerość to nieskazitelną rozmowa, relacje i wiara w drugiego człowieka.

Konsekwencje

2 definicji

- Szczerość jest mówieniem prawdy, bez względu na konsekwencje.
- Postępowanie zgodnie ze swoimi przekonaniami bez względu na konsekwencje.

Ludzie/ Społeczeństwo

3 definicji

- To nie okłamywanie ludzi wokół.
- Szczerość to myślenie i mówienie prawdy, uczciwe podejście do ludzi i świata.
- podstawa bliższej relacji między ludźmi. Bez tego nie można się rozwijać

Myśli

4 definicji

- Szczerość to myślenie i mówienie prawdy, uczciwe podejście do ludzi i świata.
- Wyrażanie tego co się myśli w sposób rzeczywisty
- Otwarte wyrażanie myśli
- Otwartość w komunikowaniu swoich potrzeb, reakcji i myśli

Mówić co myślisz

11 definicji

- Mówienie prawdy; kiedy mówisz co myślisz, ale tak żeby nie zranić drugiej osoby
- Mówienie swojego zdania zgodnie z własnym myśleniem, a nie tym, które chcemy usłyszeć.
- mówienie tego co się myśli
- Mówienie tego co się myśli
- Mówienie tego o czym się myśli
- Mówisz to co myślisz bez kłamania
- Możliwość powiedzenia tego co się myśli
- mówienie tego co tak naprawdę myślimy, mówienie prawdy
- Prawdomówność, nieukrywanie swoich myśli, uczuć, zamiarów
- Mówić co ma się w głowie
- Jest to bycie fair w stosunku do innych i mówienie prawdy jeśli sie cos przeskrobie albo zwracanie komus uwagi jeśli nie podba nam sie czhjes zachowanie albo nie mudlenie nikomu oczu jeśli np ktos nas prosi o rade zdanie a my wiemy ze nasze zdanie moze sie komus niespodobqc to mimo tego mowimy to nasze zdanie

Mówić jak jest

3 definicji

- Mówi się jak jest a nie jak ktoś chciałby usłyszeć.
- Wypowiadanie się w zgodzie ze swoim odczuciem
- Mówienie tego jakim jest

Mówić prawdę

29 definicji

- mówienie prawdy
- Mówienie prawdy
- Ktoś prawdziwy, czasem bolesna prawda.
- Mówienie prawdy
- Mówienie prawdy
- Mówienie prawdy i nie banie sie jej
- Mówienie prawdy i nie okłamywanie.
- Mówienie prawdy, jedność w mowie i postępowaniu
- Mówienie prawdy; kiedy mówisz co myślisz, ale tak żeby nie zranić drugiej osoby
- Mówienie prawdy oraz nie udawanie kogoś kim nie jesteśmy
- Mówienie prawdy, przyznawanie się mimo trudnej prawdy
- Mówienie prawdy, wyrażanie swojego zdania nawet w niewygodnych dla nas sytuacjach
- Mówienie prawdy bez względu na to jak bolesna by ona nie była
- Mówienie to co jest zgodne z prawdą a nie to co jest mil
- Cechą charakteru, mówi się zawsze prawdę niezależnie od sytuacji
- Jest to bycie fair w stosunku do innych i mówienie prawdy jeśli sie cos przeskrobie albo zwracanie komus uwagi jeśli nie podba nam sie czhjes zachowanie albo nie mudlenie nikomu oczu jeśli np ktos nas prosi o rade zdanie a my wiemy ze nasze zdanie moze sie komus niespodobqc to mimo tego mowimy to nasze zdanie

- Szczerość jest mówieniem prawdy, bez względu na konsekwencje.

- Szczerość objawia się tym że osoba zawsze mówi prawdę. Czasem zdarza się że szczerość jest koloryzowana albo omijana. Niekiedy pojawiają się pytania kiedy szczerą odpowiedź może kogoś skrzywdzić. Czasem trzeba wiedzieć jak wtedy odpowiedzieć by nadal powiedzieć o faktycznym stanie rzeczy, a jednak też kogoś nie zranić. Nigdy nie ma tylko jednej prawdziwej odpowiedzi. Są po prostu bardziej złożone pytania/odpowiedzi.
- Szczerość to myślenie i mówienie prawdy, uczciwe podejście do ludzi i świata.
- Umiejętność mówienia prawdy w każdej sytuacji.
- Zawsze mówić prawdę
- Polega na mówieniu prawdy nawet jeśli byłaby ona niewygodna dla drugiej osoby
- Prawdomówność, nieukrywanie swoich myśli, uczuć, zamiarów
- Prawdomownosc
- Szczerość to cecha osoby prawdziwej
- Mówienie prawdy
- Mówienie prawdy
- Mówienie prawdy
- Mówienie prawdy

Nie nie ukrywać/ Brak tajemnic

6 definicji

- Brak ukrywania, kręcenia, wymyślania.
- nieukrywanie prawdy
- Prawdomówność, nieukrywanie swoich myśli, uczuć, zamiarów
- Mówienie prawdy, przyznawanie się mimo trudnej prawdy
- Brak tajemnic
- Bycie otwartym, brak tematów tabu albo tajemnic

Nie kłamać

13 definicji

- Nie kłamanie
- Mówienie prawdy i nie okłamywanie.
- Mówisz to co myślisz bez kłamania
- Nie kłamać
- Brak kłamstw
- Brak kłamstwa
- Brak kłamstw, umiejętność komunikowania swoich problemów czy potrzeb
- brak kłamstw w każdych okolicznościach
- Nie kłamanie dla własnego zysku
- To nie okłamywanie ludzi wokół.
- Lepsza najgorsza prawda od kłamstwa
- Prawdziwość w tym co robimy, prawdziwe intencje wobec kogos, nie fałszowanie tego co mówimy
- Nie kłamanie

Nie owijać w bawełnę

2 definicji

- Nie owijanie w bawełnę
- Bez owijania w bawełnę

Nie ranić/ Nie krzywdzić

3 definicji

- Mówienie prawdy; kiedy mówisz co myślisz, ale tak żeby nie zranić drugiej osoby
- Szczerość objawia się tym że osoba zawsze mówi prawdę. Czasem zdarza się że szczerość jest koloryzowana albo omijana. Niekiedy pojawiają się pytania kiedy szczerą odpowiedź może kogoś skrzywdzić. Czasem trzeba wiedzieć jak wtedy odpowiedzieć by nadal powiedzieć o faktycznym stanie rzeczy, a jednak też kogoś nie zranić. Nigdy nie ma tylko jednej prawdziwej odpowiedzi. Są po prostu bardziej złożone pytania/odpowiedzi.
- Słowo wypowiadane jest mocniejsze niż jakakolwiek broń, dlatego musi być ono czyste by nie zranić drugiej osoby z którą rozmawiasz

Nie udawać/ Nie być dwulicowym

4 definicji

- Mówienie prawdy oraz nie udawanie kogoś kim nie jesteśmy
- Brak dwulicowości
- Brak ukrywania, kręcenia, wymyślania.
- Jest to bycie fair w stosunku do innych i mówienie prawdy jeśli sie cos przeskrobie albo zwracanie komus uwagi jeśli nie podba nam sie czhjes zachowanie albo nie mudlenie nikomu oczu jeśli np ktos nas prosi o rade zdanie a my wiemy ze nasze zdanie moze sie

komus niepodobąc to mimo tego mowimy to nasze zdanie

Od serca/ duszy

2 definicji

- z całego serca, z duszą
- Mowienieno lezy na sercu

Odczucia/ Uczucia

2 definicji

- Wypowiadanie się w zgodzie ze swoim odczuciem
- Prawdomówność, nieukrywanie swoich myśli, uczuć, zamiarów

Osoba/ Ktoś

10 definicji

- Być ok wobec drugiej osoby
- Mówienie prawdy; kiedy mówisz co myślisz, ale tak żeby nie zranić drugiej osoby
- Słowo wypowiadane jest mocniejsze niż jakakolwiek broń, dlatego musi być ono czyste by nie zranić drugiej osoby z którą rozmawiasz
- Szczerość to nieskazitelna rozmowa, relacje i wiara w drugiego człowieka.
- To zachowanie, które jest najlepszym z możliwych rozwiązaniem, gdy chce się mieć długotrwałą relację z drugą osobą
- przekazywanie prawdziwych informacji w sposób otwarty innej osobie
- Podobnie do uczciwości jest to szacunek do drugiej osoby. Podobnie jak uczciwość jest to coś co musimy naginać aby przetrwać w naszym systemie.
- Polega na mówieniu prawdy nawet jeśli byłaby ona niewygodna dla drugiej osoby
- Ktoś prawdomówny, czasem bolesna prawda.
- Bycie wobec kogoś szczerym

Otwartość

5 definicji

- Bycie otwartym, brak tematów tabu albo tajemnic
- przekazywanie prawdziwych informacji w sposób otwarty innej osobie
- Otwarte przekazywanie informacji, nawet jeśli są ciężkie dla odbiorcy.
- Otwarte wyrażanie myśli
- Otwartość w komunikowaniu swoich potrzeb, reakcji i myśli

Postępowanie

5 definicji

- Postawa, która opiera się na uczciwości
- Postępowanie zgodnie ze swoimi przekonaniem bez względu na konsekwencje.
- Prawdziwość w tym co robimy, prawdziwe intencje wobec kogos, nie fałszowanie tego co mówimy
- Prawdziwy w swoim postępowaniu
- Mówienie prawdy, jedność w mowie i postępowaniu

Prawda

13 definicji

- PRAWDA
- Nawet najgorsza prawda
- Lepsza najgorsza prawda od kłamstwa
- Sama prawda
- Trzymanie się prawdy
- nieukrywanie prawdy
- Prawda. Najgorsza, ale zawsze prawda
- Prawda w słowach
- Prawda w 100%
- Przedstawianie komuś prawdy nawet kosztem potencjalnych krzywd (psychicznych)

- Przekazywanie prawdy nawet takiej, która może ranić
- Wyrażanie się w sposób zgodny z prawdą
- Prawdą

Prawdziwość

3 definicji

- Prawdziwość w tym co robimy, prawdziwe intencje wobec kogos, nie fałszowanie tego co mówimy
- Prawdziwy w swoim postępowaniu
- przekazywanie prawdziwych informacji w sposób otwarty innej osobie

Przekazywać informację

4 definicji

- Jawne przekazywanie informacji, bez względu na ich pozytywny lub negatywny charakter
- przekazywanie prawdziwych informacji w sposób otwarty innej osobie
- Otwarte przekazywanie informacji, nawet jeśli są ciężkie dla odbiorcy.
- Przekazywanie prawdy nawet takiej, która może ranić

Relacja

3 definicji

- To zachowanie, które jest najlepszym z możliwych rozwiązaniem, gdy chce się mieć długotrwałą relację z drugą osobą
- Szczerość to nieskazitelna rozmowa, relacje i wiara w drugiego człowieka.
- podstawa bliższej relacji między ludźmi. Bez tego nie można się rozwijać

Szacunek

3 definicji

- Bycie sprawiedliwym i mieć szacunek do człowieka
- Uczciwość szacunek
- Podobnie do uczciwości jest to szacunek do drugiej osoby. Podobnie jak uczciwość jest to coś co musimy naginać aby przetrwać w naszym systemie.

Słowa

3 definicji

- Słowo wypowiadane jest mocniejsze niż jakakolwiek broń, dlatego musi być ono czyste by nie zranić drugiej osoby z którą rozmawiasz
- Prawda w słowach
- Mówienie prawdy, jedność w mowie i postępowaniu

Uczciwość

4 definicji

- Uczciwość szacunek
- Podobnie do uczciwości jest to szacunek do drugiej osoby. Podobnie jak uczciwość jest to coś co musimy naginać aby przetrwać w naszym systemie.
- Postawa, która opiera się na uczciwości
- Szczerość to myślenie i mówienie prawdy, uczciwe podejście do ludzi i świata.

Umiejętność

2 definicji

- Brak kłamstw, umiejętność komunikowania swoich problemów czy potrzeb
- Umiejętność mówienia prawdy w każdej sytuacji.

W każdych okolicznościach/ Zawsze

11 definicji

- Mówienie prawdy, przyznawanie się mimo trudnej prawdy

- Mówienie prawdy, wyrażanie swojego zdania nawet w niewygodnych dla nas sytuacjach
- Mówienie prawdy bez względu na to jak bolesna by ona nie była
- brak kłamstw w każdych okolicznościach
- Cechą charakteru, mówi się zawsze prawdę niezależnie od sytuacji
- Jawne przekazywanie informacji, bez względu na ich pozytywny lub negatywny charakter
- Szczerość objawia się tym że osoba zawsze mówi prawdę. Czasem zdarza się że szczerość jest koloryzowana albo omijana. Niekiedy pojawiają się pytania kiedy szczerą odpowiedź może kogoś skrzywdzić. Czasem trzeba wiedzieć jak wtedy odpowiedzieć by nadal powiedzieć o faktycznym stanie rzeczy, a jednak też kogoś nie zranić. Nigdy nie ma tylko jednej prawdziwej odpowiedzi. Są po prostu bardziej złożone pytania/odpowiedzi.
- Umiejętność mówienia prawdy w każdej sytuacji.
- Zawsze mówić prawdę
- Postępowanie zgodnie ze swoimi przekonaniem bez względu na konsekwencje.
- Przedstawianie komuś prawdy nawet kosztem potencjalnych krzywd (psychicznych)

Wyrażać zdanie/ myśli

4 definicji

- Otwarte wyrażanie myśli
- Wyrażanie tego co się myśli w sposób rzeczowy
- Wyrażanie się w sposób zgodny z prawdą
- Mówienie prawdy, wyrażanie swojego zdania nawet w niewygodnych dla nas sytuacjach

Własne zdanie

4 definicji

- Mówienie prawdy, wyrażanie swojego zdania nawet w niewygodnych dla nas sytuacjach
- Mowienie swojego zdania zgodnie z własnym myśleniem, a nie tym, które chcemy usłyszeć.
- Jest to bycie fair w stosunku do innych i mówienie prawdy jeśli sie cos przeszkobie albo zwracanie komus uwagi jeśli nie podba nam sie czhjes zachowanie albo nie mudlenie nikomu oczu jeśli np ktos nas prosi o rade zdanie a my wiemy ze nasze zdanie moze sie komus niepodobac to mimo tego mowimy to nasze zdanie
- Postępowanie zgodnie ze swoimi przekonaniem bez względu na konsekwencje.

Zachowanie

3 definicji

- Bycie szczerem jest bardzo trudnym zachowaniem . Moim zdaniem osoba bez szczerości jest mało warosciowa
- Jest to bycie fair w stosunku do innych i mówienie prawdy jeśli sie cos przeszkobie albo zwracanie komus uwagi jeśli nie podba nam sie czhjes zachowanie albo nie mudlenie nikomu oczu jeśli np ktos nas prosi o rade zdanie a my wiemy ze nasze zdanie moze sie komus niepodobac to mimo tego mowimy to nasze zdanie
- To zachowanie, które jest najlepszym z możliwych rozwiązaniem, gdy chce się mieć długotrwałą relację z drugą osobą

Zaufanie

2 definicji

- Lojalność i zaufanie
- Szczerość to nieskazitelna rozmowa, relacje i wiara w drugiego człowieka.

SZCZEROŚĆ (UKRAIŃSKOJĘZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Brak sprzeczności/ Spójność

4 definicji

- думки та поведінка щодо когось збігаються
- Відсутність протиріч
- Щирість це одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами стосовно іншої людини
- одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами стосовно іншої людини і тим, як ці почуття і наміри підносяться їй на словах

Być dobrym

11 definicji

- Добрий
- Добрий до людей
- Добрий та справедливий
- Добро
- Бути ширим,це бути добрим і щиро ставитись до людей.
- Відкритість, доброта
- Відкритість,доброта,prawda
- Це коли людина добра
- Це добра, відверта людина
- Позитив,посмішка і доброта
- Доброзичливість

Być fair/ Być sprawiedliwym

2 definicji

- Добрий та справедливий
- чесність,справедливість, довіра

Być sobą

3 definicji

- здатність показати своє справжнє «я»
- Бути самим собою
- Бути таким як ти є з усіма, відсутність масок

Być szczerym

10 definicji

- Я дуже щірий
- Коли до тебе тебе широко відносяться
- Коли до тебе широко відносяться
- Коли люди щирі до тебе
- Бути відвертим
- Бути щирим,це бути добрим і широко ставитись до людей.
- щира людина,заслуговує все
- Щирість коли ти широко людина
- Це добра, відверта людина
- Це бути щирим

Cecha

- 3 definicji
- одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами стосовно іншої людини і тим, як ці почуття і наміри підносяться їй на словах
  - Щирість це одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами стосовно іншої людини
  - Щирість це правдивість та природність людського ества і особистості.

Dzielić się

- 3 definicji
- Ділитись тим що маєш
  - Ділитись
  - Нічого не жалко віддати комусь

Emocje

- 7 definicji
- Показувати себе, свої емоції такими як вони є
  - Красиві і відкриті емоції людини
  - Вміння прчмо висловлбвати свої думки та емоції
  - Безкорисливе вираження своїх думок, емоцій, дій, почуттів
  - не лукавити, не ховати емоцій
  - Щирість – відкритістт в позитивних діях та емоціях
  - Необхідність в проявленню реальних емоцій та відчуттів

Inne

- 11 definicji
- Коли ти признаєшся в любові не в інтернеті а на прямую в лице
  - Любов
  - Чистість думки
  - щира людина,заслуговує все
  - Щирість – це здатність людини звертати увагу на ті речі, які можуть допомогти іншим людям
  - Щирість це правдивість та природність людського ества і особистості.
  - Повага
  - Те що йде від серця, щось найвнє і дитяче
  - Турбота
  - Глибока
  - Вміння говорити правду

Ludzie/ Społeczeństwo

- 7 definicji
- Добрий до людей
  - Допомогати людям які в чомусь мають потребу
  - Коли між людьми не має секретів
  - Искренность то что нужно людям. Это то что человек делает " от собственного сердца "
  - Бути щирим,це бути добрим і широко ставитись до людей.
  - Відкритість перед іншими людьми
  - Щирість – це здатність людини звертати увагу на ті речі, які можуть допомогти іншим людям

Myśli

- 6 definicji
- думки та поведінка щодо когось збігаються
  - Коли говориш те, що думаєш і відчуваєш
  - Вміння прчмо висловлбвати свої думки та емоції
  - Безкорисливе вираження своїх думок, емоцій, дій, почуттів
  - Чесність у думці, висловлені, ставленні
  - Не приховувати свої справжні почуття, відчуття та думки

Mówić jak jest

- 3 definicji
- Коли кажеш як є
  - Без лицемірства. Говори завжди все так як є
  - Показувати себе, свої емоції такими як вони є

Nie nie ukrywać/ Brak tajemnic

- 6 definicji
- Можливість не приховувати свій внутрішній стан
  - від душі, нічого не приховуючи
  - не лукавити, не ховати емоцій
  - Не приховувати свої справжні почуття, відчуття та думки
  - Коли між людьми не має секретів
  - Не мати секретів і таємниць

Nie kłamać

- 2 definicji
- не лукавити, не ховати емоцій
  - Чесно а людина коли вона не лукавить

Nie udawać/ Nie być dwulicowym

- 3 definicji
- Без лицемірства. Говори завжди все так як є
  - Бути таким як ти є з усіма, відсутність масок
  - Щиросердна нелицемірна поведінка

Od serca/ duszy

- 9 definicji
- Коли від серця
  - Искренность то что нужно людям. Это то что человек делает " от собственного сердца "
  - від душі, нічого не приховуючи
  - від серця
  - Почуття душі або серця
  - Сердечна
  - Те що йде від серця, щось найвне і дитяче
  - Щиросердна нелицемірна поведінка
  - Простосердя

Odczucia/ Uczucia

- 8 definicji
- Коли говориш те, що думаєш і відчуваєш
  - Безкорисливе вираження своїх думок, емоцій, дій, почуттів
  - відчуття справжності у намірах та діях людини
  - Вміння проявляти свої почуття
  - Необхідність в проявленню реальних емоцій та відчуттів
  - одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами стосовно іншої людини і тим, як ці почуття і наміри підносяться їй на словах
  - Почуття відкритості
  - Почуття душі або серця

Okazywać

- 4 definicji
- Вміння проявляти свої почуття
  - Необхідність в проявленню реальних емоцій та відчуттів
  - Показувати себе, свої емоції такими як вони є
  - Безкорисливе вираження своїх думок, емоцій, дій, почуттів

Osoba/ Ktoś

- 8 definicji
- Чесно а людина коли вона не лукавить
  - щира людина,заслуговує все
  - Щирість коли ти широко людина
  - Щирість це одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами стосовно іншої людини
  - Це добра, відверта людина
  - Нічого не жалко віддати комусь
  - одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами стосовно іншої людини і тим, як ці почуття і наміри підносяться їй на словах
  - Красиві і відкриті емоції людини

Otwartość

- 8 definicji
- Відкритість,чесність
  - Відкритість, доброта
  - Відкритість перед іншими людьми
  - Відкритість,доброта,правда
  - Щирість – відкритістт в позитивних діях та емоціях
  - Красиві і відкриті емоції людини
  - Почуття відкритості
  - Вміння прчмо висловлбвати свої думки та емоції

Pomagać

- 3 definicji
- Допомогати людям які в чомусь мають потребу
  - Допомога
  - Щирість – це здатність людини звертати увагу на ті речі, які можуть допомогти іншим людям

Postępowanie

- 6 definicji
- думки та поведінка щодо когось збігаються
  - Искренность то что нужно людям. Это то что человек делает " от собственного сердца "
  - Безкорисливе вираження своїх думок, емоцій, дій, почуттів
  - відчуття справжності у намірах та діях людини
  - Щирість – відкритістт в позитивних діях та емоціях
  - Щиросердна нелицемірна поведінка

Prawda

- 3 definicji
- Вміння говорити правду
  - Відкритість,доброта,правда
  - Те саме що правда тільки інше слово

Prawdziwość

- 7 definicji
- відчуття справжності у намірах та діях людини
  - Щирість це одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами стосовно іншої людини
  - Необхідність в проявленню реальних емоцій та відчуттів
  - Не приховувати свої справжні почуття, відчуття та думки
  - одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами стосовно іншої людини і тим, як ці почуття і наміри підносяться їй на словах
  - Справжня
  - Правдивість

Radość/ Szczęście

- 3 definicji
- Радість
  - Щастя
  - Життєрадісна людина

Stosunek

- 3 definicji
- Бути щирим,це бути добрим і широко ставитись до людей.
  - Чесність у думці, висловлені, ставленні
  - Доброзичливість

Slowa

- 3 definicji
- Чесність у думці, висловлені, ставленні
  - одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами стосовно іншої людини і тим, як ці почуття і наміри підносяться їй на словах
  - Те саме що правда тільки інше слово

Uczciwość

- 10 definicji
- Відкритість,чесність
  - Чесність
  - Чесність
  - чесність справедливність, довіра
  - Чесність у думці, висловлені, ставленні
  - Чесно а людина коли вона не лукавить
  - Чнстість
  - Щирість це одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами стосовно іншої людини
  - Не приховувати свої справжні почуття, відчуття та думки
  - одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами стосовно іншої людини і тим, як ці почуття і наміри підносяться їй на словах

Umiejętność

- 7 definicji
- здатність показати своє справжнє «я»
  - Можливість не приховувати свій внутрішній стан

- Wmienia pręcho wysłowlbwaty swoi dumki ta emocii
- Wmienia gowority prawdu
- Wmienia proyawlity swoi pocuttya
- Szpircist – ce zdatnistw ludyni zwertaty uwaęu na ti reči, yki moęutw dopomogiti inšnim ludym
- Umiti dowirjaty

Ušmiech

- 2 definicji
- Pozityw,pošmiška i dobrotu
- Častieše pošmichatysj

UCZCIWOŚĆ (POLSKOJĘZYZCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Brak korzyści

- 7 definicji
- Mowienie prawdy nawet jesli miała by być na moja lub cudza niekorzyść
- Nie oszukujesz, jesteś prawdomówny, nie czerpiesz korzyści z wprowadzania innych w błąd
- Bycie fair w porządku do innych, nie oszukiwanie, nie wykorzystywanie rzeczy na niekorzyść innych osób
- Zachowanie w stosunku do osoby zgodnie z prawdą,a nie własną korzyścia
- robienie coś dla dobra ogółu a nie wyłącznie dla własnej korzyści
- Przyznanie się do prawdy mimo np niekorzyści dla siebie,
- Przestrzeganie zasad, niewykorzystywanie okazji do wzbogacenia się cudzym kosztem

Być fair/ Być sprawiedliwym

- 6 definicji
- bycie fair wobec siebie samego i innych ludzi
- Bycie fair w porządku do innych, nie oszukiwanie, nie wykorzystywanie rzeczy na niekorzyść innych osób
- Bycie sprawiedliwym wobec innych jak i siebie
- Być wobec kogoś fair
- Dążenie do tego, by być fair wobec innych
- Będę fair

Być uczciwym

- 8 definicji
- Osoba uczciwa ma względy moralne
- Bycie uczciwym pozwala postawić się na równi z otaczającymi Cię osobami, co w wyniku daje zdrową i konsekwentną relację
- Bycie uczciwym to bycie w pozadku dla innych w tym sensie że nie chcemy zrobić im krzywdy i nie kłamiemy że np ja coś zrobiłqm ale zrzuce winę na ta dana osobę itp tylko się przyznaje to jestem uczciwy względem tamtej osoby
- Jesteśmy w stosunku do innego człowieka uczciwi, nie kłamiemy i nie oszukujemy. Staramy się postępować jak nakazują normy i kultura
- Człowiek nie uczciwy człowiek bez wartości
- Uczciwość to brak kłamstwa w relacji, w sprzedaży, we wszystkich sferach życia, to życie z zasadami.
- Uczciwy człowiek zawsze postępuje jak należy
- Uczciwy jest ten, kto nie kradnie, nie oszukuje, potrafi być szczery

Być w porządku

- 5 definicji
- Bycie w porządku wobec innych, wywiązywanie się ze zobowiązań, obietnic
- Bycie fair w porządku do innych, nie oszukiwanie, nie wykorzystywanie rzeczy na niekorzyść innych osób
- Bycie wporządku w stosunku do drugiej osoby
- Być w porządku wobec drugiej osoby
- Bycie uczciwym to bycie w pozadku dla innych w tym sensie że nie chcemy zrobić im krzywdy i nie kłamiemy że np ja coś zrobiłqm ale zrzuce winę na ta dana osobę itp tylko się przyznaje to jestem uczciwy względem tamtej osoby

Cecha

- 3 definicji
- Uczciwość to cecha ludzka, która pozwala na wywiązanie się z danego słowa
- Cecha charakteru, postępowanie zgodnie z przyjętymi zasadami społecznymi np. nie kradniecie
- postawa którą cechuje brak skłonności do oszustwa

Dążyć

Zamiary

- 3 definicji
- відчуття справжності у намірах та діях людини
- Ціристість це одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами стосовно іншої людини
- одна з важливих позитивних рис особистості, яка виявляється у чесності, правдивості, відсутності протиріч між реальними почуттями та намірами

2 definicji

- Dążenie do tego, by być fair wobec innych
- Zawsze dążyć do prawdy

Inne

- 12 definicji
- możliwość polegania na kimś
- możliwość polegania na kimś
- Bycie uczciwym to np znalezienie czyjejś rzeczy i oddanie mu jej
- Umiejętność podjęcia dobrej decyzji, gdy nikt się nie dowie
- Nie dążenie do celu po trupach
- Mówienie sobie o wszystkim
- Uczciwość to szacunek do pewnego zestawu reguł i ludzi. Zakładając że wspomniane reguły same w sobie są uczciwe.
- Uczciwość kształtuje wnętrze każdego z nas
- Rzetelny i zachowujący się według norm
- Szacunek do pieniędzy
- podstawowa zasada społeczeństwa, traktowanie każdego na tyle ile zasłużył
- Możliwość powierzenia ważnych kwestii w życiu innym bez obawy o cokolwiek
- Uczciwość to zdolność do bycia dobrym, prawdziwym i szczerym człowiekiem
- Poprawa własnego poczucia, że jest się dobrym człowiekiem poprzez zachowania ukazujące prawdę

Ludzie/ Społeczeństwo

- 16 definicji
- Brak oszukiwania. Działanie w taki sposób, by było to zgodne z przepisami lub nie szkodziło innym ludziom.
- bycie fair wobec siebie samego i innych ludzi
- Uczciwość to inaczej szacunek do innych ludzi lub ich wartości.
- Uczciwość to szacunek do pewnego zestawu reguł i ludzi. Zakładając że wspomniane reguły same w sobie są uczciwe.
- Zachowanie wobec innych tak, jak sami chcielibyśmy zostać traktowani
- postępowanie zgodnie z prawdą i nie oszukiwanie innych
- Traktować innych jak siebie
- Dążenie do tego, by być fair wobec innych
- Bycie w porządku wobec innych, wywiązywanie się ze zobowiązań, obietnic
- Bycie uczciwym to bycie w pozadku dla innych w tym sensie że nie chcemy zrobić im krzywdy i nie kłamiemy że np ja coś zrobiłqm ale zrzuce winę na ta dana osobę itp tylko się przyznaje to jestem uczciwy względem tamtej osoby
- Bycie sprawiedliwym wobec innych jak i siebie
- Bycie fair w porządku do innych, nie oszukiwanie, nie wykorzystywanie rzeczy na niekorzyść innych osób
- Nie oszukujesz, jesteś prawdomówny, nie czerpiesz korzyści z wprowadzania innych w błąd
- Nie oszukiwanie innych w każdej płaszczyźnie.
- nie oszukiwanie innych
- Możliwość powierzenia ważnych kwestii w życiu innym bez obawy o cokolwiek

Mieć dobre intencje

- 3 definicji
- Posiadanie dobrych intencji, nie ranienie
- Uczciwość to wartość, która polega na dobrych intencjach, na dbaniu o szczerłość i prawdę w relacji.
- robienie coś dla dobra ogółu a nie wyłącznie dla własnej korzyści

Moralność/ Etyczność

3 definicji

stosownie inšnoi ludyni i tym, yk ci pocuttya i namiri pidsnoęatsj jii na slowach

Zaufanie

- 2 definicji
- česnistw spravedliwistw, dowiru
- Umiti dowirjaty

- Postępowanie zgodne z moralnością, przestrzeganie praw i przepisów
- Postępowanie wg własnego kodeksu etycznego
- Osoba uczciwa ma względy moralne

Mówić

- 16 definicji
- Mówienie prawdy
- Mówienie zgodnie z prawdą lub mówienie lekkich półprawd
- Mowimy prawdę
- Mówienie sobie prawdy nawet w najgorszej sytuacji
- No że prawdę mówisz
- Nie oszukujesz, jesteś prawdomówny, nie czerpiesz korzyści z wprowadzania innych w błąd
- Mówienie sobie o wszystkim
- Mówienie prawdy
- Mówienie prawdy nawet jesli miała by być na moja lub cudza niekorzyść
- Mowie co mysle
- Mówienie całej prawdy
- Wywiązywanie się z danego słowa, mówienie prawdy, kierowanie się sumieniem
- Zachowanie zgodnie z tym jak powinniśmy się zachować, mówienie prawdy.
- Prawdomownosc
- Mówienie prawdy
- nie ma wątpliwości co do tego, co zostało powiedziane

Nakierowany na siebie

- 5 definicji
- bycie fair wobec siebie samego i innych ludzi
- Bycie sprawiedliwym wobec innych jak i siebie
- Mowienie prawdy nawet jesli miała by być na moja lub cudza niekorzyść
- Wiemy, że ktoś lub coś nie stara się nas oszukać
- Zachowanie wobec innych tak, jak sami chcielibyśmy zostać traktowani

Nie nie ukrywać/ brak tajemnic

- 2 definicji
- Nie ma tajemnicy pomiędzy osobami
- Nie ukrywanie czegokolwiek

Nie kraść

- 4 definicji
- Nie kradnij
- Cecha charakteru, postępowanie zgodnie z przyjętymi zasadami społecznymi np. nie kradniecie
- Uczciwy jest ten, kto nie kradnie, nie oszukuje, potrafi być szczery
- Nie ruszaj tego ci nie twoje

Nie kłamać/ Nie oszukiwać

- 17 definicji
- Nie oszukiwać
- Nie oszukiwanie
- nie oszukiwanie innych
- Nie oszukiwanie innych w każdej płaszczyźnie.
- Nie oszukujesz, jesteś prawdomówny, nie czerpiesz korzyści z wprowadzania innych w błąd
- Brak oszukiwania. Działanie w taki sposób, by było to zgodne z przepisami lub nie szkodziło innym ludziom.
- Bycie fair w porządku do innych, nie oszukiwanie, nie wykorzystywanie rzeczy na niekorzyść innych osób
- Gdy osoba nie oszukuje.
- Jesteśmy w stosunku do innego człowieka uczciwi, nie kłamiemy i nie oszukujemy. Staramy się postępować jak nakazują normy i kultura
- postawa którą cechuje brak skłonności do oszustwa
- Uczciwy jest ten, kto nie kradnie, nie oszukuje, potrafi być szczery

- Uczciwość rozumiem jako nie oszukiwanie, ogólnie pojmowane, nie okłamywanie bliskich, wywiązywanie się z obowiązków i zobowiązań itp
- Wiemy, że ktoś lub coś nie stara się nas oszukać
- Uczciwość drugiej osoby to wartość, która sprawia, że możemy zaufać tej osobie, bo wiemy że nas nie oszuka
- postępowanie zgodnie z prawdą i nie oszukiwanie innych
- Bycie uczciwym to bycie w pozadku dla innych w tym sensie że nie chcemy zrobić im krzywdy i nie kłamiemy że np ja coś zrobiłm ale zrzuce winę na tą daną osobę itp tylko się przyznaje to jestem uczciwy względem tamtej osoby
- Uczciwość to brak kłamstwa w relacji, w sprzedaży, we wszystkich sferach życia, to życie z zasadami.

Nie mieć obaw/ wątpliwości

2 definicji

- nie ma wątpliwości co do tego, co zostało powiedziane
- Możliwość powierzenia ważnych kwestii w życiu innym bez obawy o cokolwiek

Nie szkodzić/ Nie krzywdzić

5 definicji

- Brak oszukiwania. Działanie w taki sposób, by było to zgodne z przepisami lub nie szkodziło innym ludziom.
- Życie tak, aby nikt nigdy przeze mnie nie cierpiał
- Posiadanie dobrych intencji, nie ranienie
- Bycie uczciwym to bycie w pozadku dla innych w tym sensie że nie chcemy zrobić im krzywdy i nie kłamiemy że np ja coś zrobiłm ale zrzuce winę na tą daną osobę itp tylko się przyznaje to jestem uczciwy względem tamtej osoby
- Przestrzeganie zasad, niewykorzystywanie okazji do wzbogacenia się cudzym kosztem

Osoba/ Ktoś

14 definicji

- Bycie uczciwym to bycie w pozadku dla innych w tym sensie że nie chcemy zrobić im krzywdy i nie kłamiemy że np ja coś zrobiłm ale zrzuce winę na tą daną osobę itp tylko się przyznaje to jestem uczciwy względem tamtej osoby
- Jesteśmy w stosunku do innego człowieka uczciwi, nie kłamiemy i nie oszukujemy. Staramy się postępować jak nakazują normy i kultura
- Nie ma tajemnicy pomiędzy osobami
- Bycie w porządku w stosunku do drugiej osoby
- Być wobec kogoś fair
- Być w porządku wobec drugiej osoby
- Mówienie prawdy nawet jeśli miała być na moją lub cudzą niekorzyść
- Gdy osoba nie oszukuje.
- Człowiek nie uczciwy człowiek bez wartości
- Uczciwy człowiek zawsze postępuje jak należy
- Wiemy, że ktoś lub coś nie stara się nas oszukać
- Uczciwość drugiej osoby to wartość, która sprawia, że możemy zaufać tej osobie, bo wiemy że nas nie oszuka
- Poważanie drugiego człowieka
- Osoba uczciwa ma względy moralne

Postępowanie

15 definicji

- Brak oszukiwania. Działanie w taki sposób, by było to zgodne z przepisami lub nie szkodziło innym ludziom.
- Cecha charakteru, postępowanie zgodnie z przyjętymi zasadami społecznymi np. nie kradnieć
- Jesteśmy w stosunku do innego człowieka uczciwi, nie kłamiemy i nie oszukujemy. Staramy się postępować jak nakazują normy i kultura
- Postępowanie wg własnego kodeksu etycznego
- postawa którą cechuje brak skłonności do oszustwa
- Postępowanie zgodne z prawdą, szanowanie cudzej własności.
- Uczciwy człowiek zawsze postępuje jak należy
- Ważne postępowanie
- Postępowanie zgodne z moralnością, przestrzeganie praw i przepisów
- postępowanie zgodnie z prawdą
- postępowanie zgodnie z prawdą i nie oszukiwanie innych
- Postępowanie zgodnie z przyjętymi normami
- Postępowanie zgodnie z wzorcowymi przekonaniami, że tylko prawda jest coś warta.
- Przekonanie że należy działać zgodnie z zasadami i własnym sumieniem
- robienie coś dla dobra ogółu a nie wyłącznie dla własnej korzyści

Prawda

22 definicji

- Mówienie prawdy
- Mówienie zgodnie z prawdą lub mówienie lekkich półprawd
- Mówimy prawdę
- Mówienie sobie prawdy nawet w najgorszej sytuacji
- No że prawdę mówisz
- Poprawa własnego poczucia, że jest się dobrym człowiekiem poprzez zachowania ukazujące prawdę
- Nie oszukujesz, jesteś prawdomówny, nie czepiesz korzyści z wprowadzania innych w błąd
- Mówienie prawdy
- Mówienie prawdy nawet jeśli miała być na moją lub cudzą niekorzyść
- Mówienie całej prawdy
- Postępowanie zgodne z prawdą, szanowanie cudzej własności.
- Uczciwość to wartość, która polega na dobrych intencjach, na dbaniu o szczerość i prawdę w relacji.
- Wywiązywanie się z danego słowa, mówienie prawdy, kierowanie się sumieniem
- Zachowanie w stosunku do osoby zgodnie z prawdą, a nie własną korzyścią
- Zachowanie zgodnie z tym jak powinniśmy się zachować, mówienie prawdy.
- Zawsze dążyć do prawdy
- postępowanie zgodnie z prawdą
- postępowanie zgodnie z prawdą i nie oszukiwanie innych
- Postępowanie zgodnie z wzorcowymi przekonaniami, że tylko prawda jest coś warta.
- Prawdomówność
- Przyznanie się do prawdy mimo np niekorzyści dla siebie,
- Mówienie prawdy

Przestrzegać zasad/ regul

13 definicji

- Uczciwość to szacunek do pewnego zestawu reguł i ludzi. Zakładając że wspomniane reguły same w sobie są uczciwe.
- Zachowanie w zgodzie z zasadami i przekonaniami
- Postępowanie zgodne z moralnością, przestrzeganie praw i przepisów
- Przestrzeganie reguł
- Przestrzeganie zasad, niewykorzystywanie okazji do wzbogacenia się cudzym kosztem
- Brak oszukiwania. Działanie w taki sposób, by było to zgodne z przepisami lub nie szkodziło innym ludziom.
- Cecha charakteru, postępowanie zgodnie z przyjętymi zasadami społecznymi np. nie kradnieć
- Granie według zasad
- Jesteśmy w stosunku do innego człowieka uczciwi, nie kłamiemy i nie oszukujemy. Staramy się postępować jak nakazują normy i kultura
- Uczciwość to brak kłamstwa w relacji, w sprzedaży, we wszystkich sferach życia, to życie z zasadami.
- Postępowanie zgodnie z przyjętymi normami
- Przekonanie że należy działać zgodnie z zasadami i własnym sumieniem
- Rzetelny i zachowujący się według norm

Przyznać się

3 definicji

- Przyznanie się do błędu, zgodnie z własnym sumieniem
- Bycie uczciwym to bycie w pozadku dla innych w tym sensie że nie chcemy zrobić im krzywdy i nie kłamiemy że np ja coś zrobiłm ale zrzuce winę na tą daną osobę itp tylko się przyznaje to jestem uczciwy względem tamtej osoby
- Przyznanie się do prawdy mimo np niekorzyści dla siebie,

Relacja

3 definicji

- Bycie uczciwym pozwala postawić się na równi z otaczającymi Cię osobami, co w wyniku daje zdrową i konsekwentną relację
- Uczciwość to brak kłamstwa w relacji, w sprzedaży, we wszystkich sferach życia, to życie z zasadami.
- Uczciwość to wartość, która polega na dobrych intencjach, na dbaniu o szczerość i prawdę w relacji.

Szanować

4 definicji

- Postępowanie zgodne z prawdą, szanowanie cudzej własności.
- Uczciwość to inaczej szacunek do innych ludzi lub ich wartości.

- Uczciwość to szacunek do pewnego zestawu reguł i ludzi. Zakładając że wspomniane reguły same w sobie są uczciwe.
- Poważanie drugiego człowieka

Szczerość

6 definicji

- Uczciwość to wartość, która polega na dobrych intencjach, na dbaniu o szczerość i prawdę w relacji.
- Uczciwość to zdolność do bycia dobrym, prawdziwym i szczerym człowiekiem
- Uczciwy jest ten, kto nie kradnie, nie oszukuje, potrafi być szczerzy
- Szczere chęć, aby nie zniszczyć czyjegoś zaufania
- Szczerość
- Szczerość bez względu na wszystko

Traktować na równi

3 definicji

- Bycie uczciwym pozwala postawić się na równi z otaczającymi Cię osobami, co w wyniku daje zdrową i konsekwentną relację
- Zachowanie wobec innych tak, jak sami chcielibyśmy zostać traktowani
- Traktować innych jak siebie

W każdych okolicznościach/ Zawsze

5 definicji

- Mówienie sobie prawdy nawet w najgorszej sytuacji
- Nie oszukiwanie innych w każdej płaszczyźnie.
- Zawsze dążyć do prawdy
- Szczerość bez względu na wszystko
- Uczciwy człowiek zawsze postępuje jak należy

Wywiązywać się z zobowiązań/ słowa

5 definicji

- Bycie w porządku wobec innych, wywiązywanie się ze zobowiązań, obietnic
- Uczciwość rozumiem jako nie oszukiwanie, ogólnie pojmowane, nie okłamywanie bliskich, wywiązywanie się z obowiązków i zobowiązań itp
- Uczciwość to cecha ludzka, która pozwala na wywiązywanie się z danego słowa
- Wywiązywanie się z danego słowa, mówienie prawdy, kierowanie się sumieniem
- Wywiązanie się z danego słowa.

Zachowanie

6 definicji

- Poprawa własnego poczucia, że jest się dobrym człowiekiem poprzez zachowania ukazujące prawdę
- Zachowanie wobec innych tak, jak sami chcielibyśmy zostać traktowani
- Zachowanie w stosunku do osoby zgodnie z prawdą, a nie własną korzyścią
- Zachowanie w zgodzie z zasadami i przekonaniami
- Zachowanie zgodnie z tym jak powinniśmy się zachować, mówienie prawdy.
- Rzetelny i zachowujący się według norm

Zaufanie

3 definicji

- Zaufanie.
- Uczciwość drugiej osoby to wartość, która sprawia, że możemy zaufać tej osobie, bo wiemy że nas nie oszuka
- Szczere chęć, aby nie zniszczyć czyjegoś zaufania

Zgodnie z sumieniem/ z przekonaniami

7 definicji

- Prowadzenie takiego życia, żeby mieć czyste sumienie
- Wywiązywanie się z danego słowa, mówienie prawdy, kierowanie się sumieniem
- Przekonanie że należy działać zgodnie z zasadami i własnym sumieniem
- Przyznanie się do błędu, zgodnie z własnym sumieniem
- Zachowanie w zgodzie z zasadami i przekonaniami
- Zachowanie zgodnie z tym jak powinniśmy się zachować, mówienie prawdy.
- Postępowanie zgodnie z wzorcowymi przekonaniami, że tylko prawda jest coś warta.

Żyć w określony sposób

3 definicji

- Życie tak, aby nikt nigdy przeze mnie nie cierpiał
- Uczciwość to brak kłamstwa w relacji, w sprzedaży, we wszystkich sferach życia, to życie z zasadami.
- Prowadzenie takiego życia, żeby mieć czyste sumienie

UCZCIWOŚĆ (UKRAIŃSKOJĘZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Być fair/ Być sprawiedliwym

4 definicji

- Завжди справедливо обходитися в тих чі інших ситуаціях
- Бути справедливими
- Справедливість
- Порядність, бути чесним до себе і оточуючих

Być otwartym

2 definicji

- відкритися людині без брехні
- Могти сказати все на пряму

Być spokojnym

2 definicji

- Від правди спокійніше на серці
- чесність це чисті почуття, спокійний розум, цілковита ясність

Być uczciwym

14 definicji

- Всігда чесний
- Всі чесні з тобою
- завжди бути чесним, особливо перед собою
- Бути чесним
- Бути чесним з людьми і люди будуть тобі довіряти.
- Бути чесним один одному
- бути чесним перед...
- Бути чесним у всьому
- Бути чесним з самим собою і іншими
- Чесний друг з другом
- Чесно
- Чесність є цінністю, що також цінується людьми. Вважаю, що брехати і маніпулювати – це справа нищої людини , а чесні люди завжди знайдуть спільну мову.
- Не обманювати людей бути чесним
- Порядність, бути чесним до себе і оточуючих

Cecha

2 definicji

- моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності.
- одна з основних граней людських чеснот, моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності

Gorzka prawda

6 definicji

- Яка би не була би гірка правда , вона все таки краща за солодку брехню
- говориш правду,яка б вона не була
- Здатність говорити правду якою б вона не була
- Краще гірка правда ніж солодка брехня
- Краще сказати гірку правду ніж збрехати
- краще гірка правда чим солодка брехня

Inne

14 definicji

- możliwość polegania na kimś
- możliwość polegania na kimś
- Доброта ,позитив
- Знаєш що робиш
- Виховання
- чесність це чисті почуття, спокійний розум, цілковита ясність
- Результативність
- Наповнення
- Прийняття себе і свого досвіду, свобода від думки «засуджуючих»
- Необхідність в отриманні реальної думки людей
- Культура
- Щирість
- Основа відносин
- Показник духовного зростання
- Тобі можуть довірити бо впевнені
- Не підведе

Ludzie/ Społeczeństwo

10 definicji

- Всі чесні з тобою
- Коли всі люди не брешуть
- Бути чесним з людьми і люди будуть тобі довіряти.

- Бути чесним з самим собою і іншими
- Чесність є цінністю, що також цінується людьми. Вважаю, що брехати і маніпулювати – це справа нищої людини , а чесні люди завжди знайдуть спільну мову.
- не брехати іншим і самому собі
- Не обманювати людей бути чесним
- Прийняття себе і свого досвіду, свобода від думки «засуджуючих»
- одна з основних граней людських чеснот, моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності
- Порядність, бути чесним до себе і оточуючих

Moralność/ Etyczność

3 definicji

- моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності.
- одна з основних граней людських чеснот, моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності
- Норми етики вищі від власних суджень

Myśli

4 definicji

- Завжди говорити те що думаєш
- Те, що на думці
- Чесність – говорити те, що ти думаєш
- Прийняття себе і свого досвіду, свобода від думки «засуджуючих»

Mówić

16 definicji

- Mówienie prawdy
- Mówienie prawdy
- Говорити все і не чекати несподіванок
- Говорити правду
- Говорити правду, не обманювати
- Говорить правду
- говориш правду,яка б вона не була
- Гооворити правду
- Завжди говорити те що думаєш
- Коли кажеш правду
- вміння сказати правду і не боятися наслідків
- Відсутність страху у висловленні своїх поглядів на ту чи іншу ситуацію
- Вміння говорити правду у будь якій ситуації
- Висловлювати свою точку зору
- Чесність – говорити те, що ти думаєш
- Чесність – це спромога говорити правду
- Могти сказати все на пряму
- Людина без подвійних стандартів.Сказав– зробив.

Nakierowany na siebie

8 definicji

- Всі чесні з тобою
- Довіряти собі
- завжди бути чесним, особливо перед собою
- Коли мене не обманюють
- Бути чесним з самим собою і іншими
- не брехати іншим і самому собі
- Прийняття себе і свого досвіду, свобода від думки «засуджуючих»
- Порядність, бути чесним до себе і оточуючих

Nie kłamać/ Nie oszukiwać

17 definicji

- Яка би не була би гірка правда , вона все таки краща за солодку брехню
- Говорити правду, не обманювати
- Коли всі люди не брешуть
- Коли мене не обманюють
- А не обманюєш
- Без брехні лише правда
- відкритися людині без брехні
- Відсутність брехні
- Краще гірка правда ніж солодка брехня
- Краще сказати гірку правду ніж збрехати
- свобода від брехні
- Це коли нема обману
- Чесність є цінністю, що також цінується людьми. Вважаю, що брехати і маніпулювати – це справа нищої людини , а чесні люди завжди знайдуть спільну мову.

- не брехати іншим і самому собі
- Не обманювати
- Не обманювати людей бути чесним
- Коли знаєш що кожне слово буде тим що є насправді, а не казка створена на швидку руку

Nie mieć obaw/ wątpliwości

3 definicji

- Говорити все і не чекати несподіванок
- вміння сказати правду і не боятися наслідків
- Відсутність страху у висловленні своїх поглядів на ту чи іншу ситуацію

Nie udawać/ nie być dwulicowym

3 definicji

- Бути без масок
- Чесність є цінністю, що також цінується людьми. Вважаю, що брехати і маніпулювати – це справа нищої людини , а чесні люди завжди знайдуть спільну мову.
- Людина без подвійних стандартів.Сказав– зробив.

Obustronna/ Wzajemna

5 definicji

- Взаємна
- Взаємна
- Бути взаємним
- Бути чесним один одному
- Чесний друг з другом

Odpowiedzialność

2 definicji

- Дозволяє брати відповідальність за свої почуття і поведінку
- Відповідальність

Osoba/ Ktoś

4 definicji

- відкритися людині без брехні
- Це людина я кій можна довірять
- Чесна людина не зраджує своїм принципам
- Людина без подвійних стандартів.Сказав– зробив.

Prawda

16 definicji

- Mówienie prawdy
- Mówienie prawdy
- Говорити правду
- Говорити правду, не обманювати
- Говорить правду
- говориш правду,яка б вона не була
- Гоооворити правду
- Завжди тільки правда
- Здатність говорити правду якою б вона не була
- Коли кажеш правду
- вміння сказати правду і не боятися наслідків
- Без брехні лише правда
- Вміння говорити правду у будь якій ситуації
- Від правди спокійніше на серці
- Коли знаєш що кожне слово буде тим що є насправді, а не казка створена на швидку руку
- Чесність заснована на правді
- Чесність – це спромога говорити правду
- Правда

Prawdziwość

3 definicji

- Правдивість
- Правдивість
- Коли знаєш що кожне слово буде тим що є насправді, а не казка створена на швидку руку

Przestrzegać zasad/ regul

4 definicji

- Чесність перед законом і т.д
- моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності.
- одна з основних граней людських чеснот, моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності
- Норми етики вищі від власних суджень

Słodkie kłamstwo

3 definicji

- krasie gírka prawda chim solodka brehnia
- Яка би не була би гírka prawda , вона все таки краща за солодку brehню
- Краще гírka prawda нiж solodka brehnia

Slowo

2 definicji

- Коли знаеш що кожне слово буде тим що є насправді, а не казка створена на швидку руку
- Відсутність страху у висловленні своїх поглядів на ту чи іншу ситуацію

Uczucia/ Odczucia

2 definicji

- Дозволяє брати відповідальність за свої почуття і поведінку
- чесність це чисті почуття, спокійний розум, цілковита ясність

Umysl

2 definicji

- Розум людини
- чесність це чисті почуття, спокійний розум, цілковита ясність

W każdych okolicznościach/ Zawsze

7 definicji

- Всігда чесний
- завжди бути чесним, особливо перед собою
- Завжди говорити те що думаєш
- Завжди справедливо обходитися в тих чi інших ситуаціях
- Завжди тільки правда
- Вміння говорити правду у будь якій ситуації
- Бути чесним у всьому

Wolność

2 definicji

- свобода від брехні
- Прийняття себе і свого досвіду, свобода від думки «засуджуючих»

Zaufanie

7 definicji

- Довіра

- Довіра

- Довіряти собі
- Бути чесним з людьми і люди будуть тобі довіряти.
- Тобі можуть довірити бо впевнені
- Це людина я кій можна довірять
- Пов'язане з Довірою...не буде довіри– не буде й чесності

Zdolność/ Umiejętność

3 definicji

- Здатність говорити правду якою б вона не була
- вміння сказати правду і не боятися наслідків
- Вміння говорити правду у будь якій ситуації

Zgodnie z sumieniem/ z przekonaniami

4 definicji

- Відсутність страху у висловленні своїх поглядів на ту чи іншу ситуацію
- Чесна людина не зраджує своїм принципам
- Чисте сумління
- Висловлювати свою точку зору

ROZWÓJ (POLSKOJĘZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Być/ Stawać się lepszym

13 definicji

- Kształcenie się, bycie lepszym, przechodzenia zmian
- Nie stać w miejscu, uczyć się dla siebie być być jeszcze lepszym
- polepszanie samego siebie
- Jest to nieustanna praca, która pozwala stać się jeszcze lepszą wersją siebie
- dążenie do bycia lepszym w jakiejś dziedzinie niż jest się aktualnie
- dążenie do "lepszej wersji" samego siebie każdego dnia
- Stawanie się lepszym człowiekiem poprzez naukę, wyciąganie wniosków, zdobywanie nowych umiejętności. Rozwój może się dokonywać na różnych płaszczyznach, od materialnych po duchowe
- Ulepszanie się
- Stawanie się lepszą wersją samego siebie
- Rozwój jest to świadome działanie polegające na dążeniu do tego aby być lepszym człowiekiem, lepszym sportowcem, rodzicem, pracownikiem.
- Zmiana na lepsze
- Rozwój to dążenie do jak najlepszego samorozwoju
- Chęć pocucia się bardziej wartościowym

Cel

7 definicji

- Dążenie do celu
- Dążenie so wyznaczonych celów
- Dążenie do wyższych celów, nauka czegoś nowego
- Praca nad samym sobą by być dobry dla innych i żeby osiągnąć cele które sobie założyłem
- Wyznaczenie i realizacja celów mających poprawić stan pod względem danego kryterium
- Realizacja życiowych celów
- Dążenie do osiągnięcia celów, spełniania marzeń

Dobro

2 definicji

- zwiększenie świadomości, dążenie do dobra
- Robienie czegoś dobrego dla siebie, zajęcie się sobą i swoimi zainteresowaniami, spełnienie

Doskonałość

10 definicji

- Doskonalenie umiejętności
- Doskonalenie umiejętności w każdej dziedzinie
- Stałe doskonalenie
- Proces przemiany i doskonalenie się oraz doskonalenia swoich umiejętności
- Dążenie do samodoskonalenia, wiedzy oraz wyższych aspiracji
- Udoskonalanie siebie, swoich umiejętności
- Udoskonalanie się
- Rozwój oznacza samodoskonalenie się pod względem duchowym i fizycznym.
- Rozwój to ciągłe doskonalenie się dla swego zadowolenia i podniesienia poziomu inteligencji
- Rozwój to dążenie do samodoskonalenia

Doświadczenie

5 definicji

- Doświadczenie kariera hobby
- Zdobywanie wiedzy oraz doświadczenia.
- Stawanie się lepszym człowiekiem poprzez naukę, wyciąganie wniosków, zdobywanie nowych umiejętności. Rozwój może się dokonywać na różnych płaszczyznach, od materialnych po duchowe
- Zdobywanie wiedzy, umiejętności i wrażeń
- Zwiększanie swoich umiejętności w jakiejś dziedzinie (może to być jakiś rodzaj pracy, ale też umiejętności społeczne) poprzez stałe zdobywanie wiedzy i praktykę

Duchowy

3 definicji

- Pięć się wyżej w szczeblach kariery oraz rozwoju duchowego
- Stawanie się lepszym człowiekiem poprzez naukę, wyciąganie wniosków, zdobywanie nowych umiejętności. Rozwój może się dokonywać na różnych płaszczyznach, od materialnych po duchowe
- Rozwój oznacza samodoskonalenie się pod względem duchowym i fizycznym.

Działanie

3 definicji

- To umiejętność samokrytycznego spojrzenia na siebie chęci zwiększania swoich horyzontów w różnych dziedzinach i aktywne działanie w celu poszerzania tych horyzontów
- Rozwój jest to świadome działanie polegające na dążeniu do tego aby być lepszym człowiekiem, lepszym sportowcem, rodzicem, pracownikiem.
- Rozwój to dla mnie poczucie, że w końcu wiem co robię. Wartość ta sprawia, że rzeczy które wydawały się kiedyś niemożliwe teraz już takie nie są.

Dziedzina/ Temat

8 definicji

- dążenie do bycia lepszym w jakiejś dziedzinie niż jest się aktualnie
- Doskonalenie umiejętności w każdej dziedzinie
- To umiejętność samokrytycznego spojrzenia na siebie chęci zwiększania swoich horyzontów w różnych dziedzinach i aktywne działanie w celu poszerzania tych horyzontów
- Zwiększanie swoich umiejętności w jakiejś dziedzinie (może to być jakiś rodzaj pracy, ale też umiejętności społeczne) poprzez stałe zdobywanie wiedzy i praktykę
- zwiększanie wiedzy i umiejętności w danej dziedzinie
- Pogłębianie wiedzy na dany temat.
- Rozwój – powiększanie wiedzy na jakiś temat
- samokształcenie się w wybranym/wielu kierunku

Dążyć

17 definicji

- zwiększenie świadomości, dążenie do dobra

- Polepszanie swoich umiejętności, ciągłe poznawanie siebie i świata, dążenie do osiągnięcia czegoś ważnego, nie stanie w miejscu.
- dążenie do bycia lepszym w jakiejś dziedzinie niż jest się aktualnie
- Dążenie do celu
- dążenie do "lepszej wersji" samego siebie każdego dnia
- Dążenie do osiągnięcia celów, spełniania marzeń
- Dążenie do perfekcji
- Dążenie do samodoskonalenia, wiedzy oraz wyższych aspiracji
- Dążenie do tego, by rozwijać zarówno swoje zdolności czy wykształcenie, jak i zainteresowania
- Dążenie do wiedzy
- dążenie do zrozumienia oraz doskonałości
- Dążenie na przód
- Dążenie so wyznaczonych celów
- Dążenie do wyższych celów, nauka czegoś nowego
- Rozwój jest to świadome działanie polegające na dążeniu do tego aby być lepszym człowiekiem, lepszym sportowcem, rodzicem, pracownikiem.
- Rozwój to dążenie do jak najlepszego samorozwoju
- Rozwój to dążenie do samodoskonalenia

Fizyczny

2 definicji

- Rozwój oznacza samodoskonalenie się pod względem duchowym i fizycznym.
- Dbanie o własny rozwój fizyczny, psychiczny, zawodowy

Inne

11 definicji

- Nie oglądanie się na innych
- Postęp
- Rozwój może być społeczny emocjonalny lub zawodowy
- Mam możliwość rozwijania swoich kompetencji, umiejętności, poszerzania wiedzy, budowania nowych nurtów myślowych.
- Dużo nauki i poświęcenia
- Rozwijanie własnych kompetencji, poszerzanie wiedzy i umiejętności, praca nad sobą, pokonywanie własnych słabości
- Rozwój polega na nieustannej pracy nad sobą, zarówno na ścieżce kariery zawodowej, jak i w życiu osobistym.
- Szczęście
- Rozwijanie swoich umiejętności, zdobywanie nowej wiedzy, uczenie się nowych rzeczy, nie poprzestawanie na podstawowej wiedzy i czynnościach.
- Rozwój jest NATURALNYM procesem, przez który przechodzimy praktycznie codziennie. Jest to dowiedzenie się czegoś nowego lub utrwalenie obecnej już wiedzy/umiejętności.
- Dążenie do samodoskonalenia, wiedzy oraz wyższych aspiracji

Iść/ Ruszać się

2 definicji

- iść naprzód, osiągając doskonałość
- Dążenie na przód

Kompetencje

3 definicji

- Mam możliwość rozwijania swoich kompetencji, umiejętności, poszerzania wiedzy, budowania nowych nurtów myślowych.
- Powiększanie kompetencji
- Rozwijanie własnych kompetencji, poszerzanie wiedzy i umiejętności, praca nad sobą, pokonywanie własnych słabości

Kształcić się

4 definicji

- Kształcenie się, bycie lepszym, przechodzenia zmian
- Kariera, dokształcanie się
- Poszukiwanie lepszej wersji siebie, samokształcenie, chęć poznania nowych rzeczy.
- samokształcenie się w wybranym/wielu kierunku

Ludzie/ Społeczeństwo

2 definicji

- Nie oglądanie się na innych
- zdobywanie nowych umiejętności by móc pomagać innym

Możliwości

5 definicji

- Ciężka praca włożona w powiększanie swoich możliwości i umiejętności
- Zdobywanie nowych umiejętności, możliwości
- Zwiększanie swoich możliwości
- Mam możliwość rozwijania swoich kompetencji, umiejętności, poszerzania wiedzy, budowania nowych nurtów myślowych.
- Rozwój to dla mnie poczucie, że w końcu wiem co robię. Wartość ta sprawia, że rzeczy które wydawały się kiedyś niemożliwe teraz już takie nie są.

Nie stać/siedzieć w miejscu

6 definicji

- Nie siedzieć w miejscu
- Nie stać w miejscu, uczyć się dla siebie być być jeszcze lepszym
- Nie stoję w miejscu
- Polepszanie swoich umiejętności, ciągle poznawanie siebie i świata, dążenie do osiągnięcia czegoś ważnego, nie stanie w miejscu.
- Pięcie się wyżej w szczeblach kariery oraz rozwoju duchowego
- iść naprzód, osiągając doskonałość

Nieustanny/ Ciągły

9 definicji

- Jest to nieustanna praca, która pozwala stać się jeszcze lepszą wersją siebie
- dążenie do "lepszej wersji" samego siebie każdego dnia
- Ciągła nauka nowych rzeczy. Rozwijanie swojej pasji, umiejętności, intelektu
- uczenie się całe życie
- Stale doskonalenie
- Ciągła nauka
- Rozwój jest naturalnym procesem, przez który przechodzimy praktycznie codziennie. Jest to dowiedzenie się czegoś nowego lub utrwalenie obecnej już wiedzy/umiejętności.
- Rozwój polega na nieustannej pracy nad sobą, zarówno na ścieżce kariery zawodowej, jak i w życiu osobistym.
- Rozwój to ciągle doskonalenie się dla swego zadowolenia i podniesienia poziomu inteligencji

Nowe

13 definicji

- Nowe umiejętności
- Dążenie do wyższych celów, nauka czegoś nowego
- Mam możliwość rozwijania swoich kompetencji, umiejętności, poszerzania wiedzy, budowania nowych nurtów myślowych.
- Poszukiwanie lepszej wersji siebie, samokształcenie, chęć poznania nowych rzeczy.
- Poznawanie nowych terminów
- Ciągła nauka nowych rzeczy. Rozwijanie swojej pasji, umiejętności, intelektu
- Stawianie się lepszym człowiekiem poprzez naukę, wyciąganie wniosków, zdobywanie nowych umiejętności. Rozwój może się dokonywać na różnych płaszczyznach, od materialnych po duchowe

- ulepszanie swoich umiejętności, poszerzanie horyzontów, poznawanie nowych rzeczy
- zdobywanie nowych umiejętności by móc pomagać innym
- Zdobywanie nowych umiejętności, możliwości
- Zdobywanie nowych umiejętnoaci
- Rozwijanie swoich umiejętności, zdobywanie nowej wiedzy, uczenie się nowych rzeczy, nie poprzestawianie na podstawowej wiedzy i czynnościach.
- Rozwój jest naturalnym procesem, przez który przechodzimy praktycznie codziennie. Jest to dowiedzenie się czegoś nowego lub utrwalenie obecnej już wiedzy/umiejętności.

Osiągnięcia

6 definicji

- Coraz więcej osiągnięć
- Polepszanie swoich umiejętności, ciągle poznawanie siebie i świata, dążenie do osiągnięcia czegoś ważnego, nie stanie w miejscu.
- Dążenie do osiągnięcia celów, spełniania marzeń
- iść naprzód, osiągając doskonałość
- Praca nad samym sobą by być dobry dla innych i żeby osiągnąć cele które sobie założyłem
- Spełnienie, prowadzi do zadowolenia z własnej osoby i uzyskanych osiągnięć

Pasja/ Hobby

4 definicji

- Ciągła nauka nowych rzeczy. Rozwijanie swojej pasji, umiejętności, intelektu
- Doświadczenie kariery hobby
- Rozwijanie swoich nabytych lub wrodzonych cech, umiejętności, pasji,
- Rozwijanie własnych pasji

Perfekcja/ Doskonałość

3 definicji

- Dążenie do perfekcji
- iść naprzód, osiągając doskonałość
- dążenie do zrozumienia oraz doskonałości

Poczucie

2 definicji

- Rozwój to dla mnie poczucie, że w końcu wiem co robię. Wartość ta sprawia, że rzeczy które wydawały się kiedyś niemożliwe teraz już takie nie są.
- Chęć pocucia się bardziej wartościowym

Podnosić/ Polepszać

8 definicji

- Rozwój jako podnoszenie swoich umiejętności
- Polepszanie swoich umiejętności, ciągle poznawanie siebie i świata, dążenie do osiągnięcia czegoś ważnego, nie stanie w miejscu.
- Poprawa swoich umiejętności
- Ewoluuowanie, rozwijanie umiejętności, zainteresowań.
- Wyznaczenie i realizacja celów mających poprawić stan pod względem danego kryterium
- Rozwój to ciągle doskonalenie się dla swego zadowolenia i podniesienia poziomu inteligencji
- ulepszanie swoich umiejętności, poszerzanie horyzontów, poznawanie nowych rzeczy
- Podnoszenie kwalifikacji

Poszerzać horyzonty

2 definicji

- To umiejętność samokrytycznego spojrzenia na siebie chęci zwiększania swoich horyzontów w różnych dziedzinach i aktywne działanie w celu poszerzania tych horyzontów
- ulepszanie swoich umiejętności, poszerzanie horyzontów, poznawanie nowych rzeczy

Poszerzać/ Poglębiać

6 definicji

- Poszerzanie swoich umiejętności poprzez szkolenia,
- Poszerzanie wiedzy i umiejętności
- Poglębianie wiedzy na dany temat.
- Rozwijanie własnych kompetencji, poszerzanie wiedzy i umiejętności, praca nad sobą, pokonywanie własnych słabości
- Rozwój to pogłębianie umiejętności lub wiedzy.
- Mam możliwość rozwijania swoich kompetencji, umiejętności, poszerzania wiedzy, budowania nowych nurtów myślowych.

Poznawać

5 definicji

- Polepszanie swoich umiejętności, ciągle poznawanie siebie i świata, dążenie do osiągnięcia czegoś ważnego, nie stanie w miejscu.
- Poszukiwanie lepszej wersji siebie, samokształcenie, chęć poznania nowych rzeczy.
- Poznawanie nowych terminów
- ulepszanie swoich umiejętności, poszerzanie horyzontów, poznawanie nowych rzeczy
- Rozwój jest naturalnym procesem, przez który przechodzimy praktycznie codziennie. Jest to dowiedzenie się czegoś nowego lub utrwalenie obecnej już wiedzy/umiejętności.

Pracować

7 definicji

- Jest to nieustanna praca, która pozwala stać się jeszcze lepszą wersją siebie
- Ciężka praca włożona w powiększanie swoich możliwości i umiejętności
- Praca nad samym sobą by być dobry dla innych i żeby osiągnąć cele które sobie założyłem
- Praca nad sobą
- Rozwijanie własnych kompetencji, poszerzanie wiedzy i umiejętności, praca nad sobą, pokonywanie własnych słabości
- Rozwój polega na nieustannej pracy nad sobą, zarówno na ścieżce kariery zawodowej, jak i w życiu osobistym.
- Praca nad sobą, nad swoimi umiejętnościami

Proces

2 definicji

- Rozwój jest naturalnym procesem, przez który przechodzimy praktycznie codziennie. Jest to dowiedzenie się czegoś nowego lub utrwalenie obecnej już wiedzy/umiejętności.
- Proces przemiany i doskonalenie się oraz doskonalenia swoich umiejętności

Psychiczny

2 definicji

- Dbanie o własny rozwój fizyczny, psychiczny, zawodowy
- Psychiczny socjalny i umysłowy

Realizacja

2 definicji

- Wyznaczenie i realizacja celów mających poprawić stan pod względem danego kryterium
- Realizacja życiowych celów

Rozwijać

8 definicji

- Rozwijanie własnych pasji
- Ciągła nauka nowych rzeczy. Rozwijanie swojej pasji, umiejętności, intelektu
- Rozwijanie swoich nabytych lub wrodzonych cech, umiejętności, pasji,
- Dążenie do tego, by rozwijać zarówno swoje zdolności czy wykształcenie, jak i zainteresowania
- Ewoluuowanie, rozwijanie umiejętności, zainteresowań.
- Rozwijanie swoich umiejętności, zdobywanie nowej wiedzy, uczenie się nowych rzeczy, nie poprzestawianie na podstawowej wiedzy i czynnościach.
- Rozwijanie własnych kompetencji, poszerzanie wiedzy i umiejętności, praca nad sobą, pokonywanie własnych słabości
- Mam możliwość rozwijania swoich kompetencji, umiejętności, poszerzania wiedzy, budowania nowych nurtów myślowych.

Satysfakcja/ Zadowolenie

3 definicji

- Czerpanie satysfakcji
- Spełnienie, prowadzi do zadowolenia z własnej osoby i uzyskanych osiągnięć
- Rozwój to ciągle doskonalenie się dla swego zadowolenia i podniesienia poziomu inteligencji

Skierowany na siebie

46 definicji

- Myślenie o sobie, spełnianie się
- Nie stać w miejscu, uczyć się dla siebie być być jeszcze lepszym
- polepszanie samego siebie
- Polepszanie swoich umiejętności, ciągle poznawanie siebie i świata, dążenie do osiągnięcia czegoś ważnego, nie stanie w miejscu.
- Poszukiwanie lepszej wersji siebie, samokształcenie, chęć poznania nowych rzeczy.

- Ciężka praca włożona w powiększanie swoich możliwości i umiejętności
- Dbanie o własny rozwój fizyczny, psychiczny, zawodowy
- To umiejętność samokrytycznego spojrzenia na siebie chęci zwiększania swoich horyzontów w różnych dziedzinach i aktywne działanie w celu poszerzania tych horyzontów
- Stawianie się lepszą wersją samego siebie
- Robienie czegoś dobrego dla siebie, zajęcie się sobą i swoimi zainteresowaniami, spełnienie
- Spełnienie, prowadzi do zadowolenia z własnej osoby i uzyskanych osiągnięć
- Rozwój to dążenie do jak najlepszego samorozwoju
- samokształcanie się w wybranym/wielu kierunku
- Praca nad samym sobą by być dobry dla innych i żeby osiągnąć cele które sobie założyłem
- Praca nad sobą
- Rozwijanie własnych kompetencji, poszerzanie wiedzy i umiejętności, praca nad sobą, pokonywanie własnych słabości
- Rozwój polega na nieustannej pracy nad sobą, zarówno na ścieżce kariery zawodowej, jak i w życiu osobistym.
- Dążenie do samodoskonalenia, wiedzy oraz wyższych aspiracji
- Udoskonalanie siebie, swoich umiejętności
- Udoskonalanie się
- Proces przemiany i doskonalenie się oraz doskonalenia swoich umiejętności
- Rozwój oznacza samodoskonalenie się pod względem duchowym i fizycznym.
- Rozwój to ciągłe doskonalenie się dla swego zadowolenia i podniesienia poziomu inteligencji
- Kształcenie się, bycie lepszym, przechodzenia zmian
- Mam możliwość rozwijania swoich kompetencji, umiejętności, poszerzania wiedzy, budowania nowych nurtów myślowych.
- Kariera, doksztalcanie się
- Poprawa swoich umiejętności
- Poszerzanie swoich umiejętności poprzez szkolenia,
- Jest to nieustanna praca, która pozwala stać się jeszcze lepszą wersją siebie
- dążenie do "lepszej wersji" samego siebie każdego dnia
- Dążenie do tego, by rozwijać zarówno swoje zdolności czy wykształcenie, jak i zainteresowania
- Ciągła nauka nowych rzeczy. Rozwijanie swojej pasji, umiejętności, intelektu
- Praca nad sobą, nad swoimi umiejętnościami
- Ulepszanie się
- ulepszanie swoich umiejętności, poszerzanie horyzontów, poznawanie nowych rzeczy
- Zwiększanie swoich możliwości
- Zwiększanie swoich umiejętności w jakiejś dziedzinie (może to być jakiś rodzaj pracy, ale też umiejętności społeczne) poprzez stałe zdobywanie wiedzy i praktykę
- Spełnianie swoich marzeń
- Rozwijanie swoich nabytych lub wrodzonych cech, umiejętności, pasji,
- Rozwijanie swoich umiejętności, zdobywanie nowej wiedzy, uczenie się nowych rzeczy, nie poprzestawanie na podstawowej wiedzy i czynnościach.
- Rozwijanie własnych pasji
- Rozwój jako podnoszenie swoich umiejętności
- Rozwój to dążenie do samodoskonalenia
- Rozwój to dla mnie poczucie, że w końcu wiem co robię. Wartość ta sprawia, że rzeczy które wydawały się kiedyś niemożliwe teraz już takie nie są.
- Nie stoję w miejscu
- To coś w czym się spełniamy

Socjalny/ Społeczny

2 definicji

- Psychiczny socjalny i umysłowy
- Rozwój może być społeczny emocjonalny lub zawodowy

Spełniać marzenia

2 definicji

- Spełnianie swoich marzeń
- Dążenie do osiągnięcia celów, spełniania marzeń

Spełniać się

4 definicji

- Myślenie o sobie, spełnianie się
- To coś w czym się spełniamy
- Robienie czegoś dobrego dla siebie, zajęcie się sobą i swoimi zainteresowaniami, spełnienie

- Spełnienie, prowadzi do zadowolenia z własnej osoby i uzyskanych osiągnięć

Uczyć się/ Nauka

8 definicji

- Dużo nauki i poświęcenia
- Dążenie do wyższych celów, nauka czegoś nowego
- Ciągła nauka nowych rzeczy. Rozwijanie swojej pasji, umiejętności, intelektu
- Stawianie się lepszym człowiekiem poprzez naukę, wyciąganie wniosków, zdobywanie nowych umiejętności. Rozwój może się dokonywać na różnych płaszczyznach, od materialnych po duchowe
- Ciągła nauka
- uczenie się całe życie
- Nie stać w miejscu, uczyć się dla siebie być być jeszcze lepszym
- Rozwijanie swoich umiejętności, zdobywanie nowej wiedzy, uczenie się nowych rzeczy, nie poprzestawanie na podstawowej wiedzy i czynnościach.

Umiejętności

29 definicji

- Mam możliwość rozwijania swoich kompetencji, umiejętności, poszerzania wiedzy, budowania nowych nurtów myślowych.
- Nowe umiejętności
- Polepszanie swoich umiejętności, ciągłe poznawanie siebie i świata, dążenie do osiągnięcia czegoś ważnego, nie stanie w miejscu.
- Poprawa swoich umiejętności
- Poszerzanie swoich umiejętności poprzez szkolenia,
- Poszerzanie wiedzy i umiejętności
- Ciężka praca włożona w powiększanie swoich możliwości i umiejętności
- Doskonalenie umiejętności
- Doskonalenie umiejętności w każdej dziedzinie
- Ewoluuowanie, rozwijanie umiejętności, zainteresowań.
- Ciągła nauka nowych rzeczy. Rozwijanie swojej pasji, umiejętności, intelektu
- Stawianie się lepszym człowiekiem poprzez naukę, wyciąganie wniosków, zdobywanie nowych umiejętności. Rozwój może się dokonywać na różnych płaszczyznach, od materialnych po duchowe
- To umiejętność samokrytycznego spojrzenia na siebie chęci zwiększania swoich horyzontów w różnych dziedzinach i aktywne działanie w celu poszerzania tych horyzontów
- Udoskonalanie siebie, swoich umiejętności
- ulepszanie swoich umiejętności, poszerzanie horyzontów, poznawanie nowych rzeczy
- zdobywanie nowych umiejętności by móc pomagać innym
- Zdobywanie nowych umiejętności, możliwości
- Zdobywanie wiedzy, umiejętności i wrażeń
- Zwiększanie swoich umiejętności w jakiejś dziedzinie (może to być jakiś rodzaj pracy, ale też umiejętności społeczne) poprzez stałe zdobywanie wiedzy i praktykę
- zwiększanie wiedzy i umiejętności w danej dziedzinie
- Zdobywanie nowych umiejętnoaci
- Proces przemiany i doskonalenie się oraz doskonalenia swoich umiejętności
- Rozwijanie swoich nabytych lub wrodzonych cech, umiejętności, pasji,
- Rozwijanie swoich umiejętności, zdobywanie nowej wiedzy, uczenie się nowych rzeczy, nie poprzestawanie na podstawowej wiedzy i czynnościach.
- Rozwijanie własnych kompetencji, poszerzanie wiedzy i umiejętności, praca nad sobą, pokonywanie własnych słabości
- Rozwój jako podnoszenie swoich umiejętności
- Rozwój jest naturalnym procesem, przez który przechodzimy praktycznie codziennie. Jest to dowiedzenie się czegoś nowego lub utrwalenie obecnej już wiedzy/umiejętności.
- Rozwój to pogłębianie umiejętności lub wiedzy.
- Praca nad sobą, nad swoimi umiejętnościami

Umysłowy

3 definicji

- Ciągła nauka nowych rzeczy. Rozwijanie swojej pasji, umiejętności, intelektu
- Rozwój to ciągłe doskonalenie się dla swego zadowolenia i podniesienia poziomu inteligencji
- Psychiczny socjalny i umysłowy

Wiedza

16 definicji

- Mam możliwość rozwijania swoich kompetencji, umiejętności, poszerzania wiedzy, budowania nowych nurtów myślowych.
- Pogłębianie wiedzy na dany temat.
- Poszerzanie wiedzy i umiejętności
- Dążenie do samodoskonalenia, wiedzy oraz wyższych aspiracji
- Dążenie do wiedzy
- Rozwijanie własnych kompetencji, poszerzanie wiedzy i umiejętności, praca nad sobą, pokonywanie własnych słabości
- Rozwój jest naturalnym procesem, przez który przechodzimy praktycznie codziennie. Jest to dowiedzenie się czegoś nowego lub utrwalenie obecnej już wiedzy/umiejętności.
- Rozwój – powiększanie wiedzy na jakiś temat
- Rozwój to pogłębianie umiejętności lub wiedzy.
- Poznawanie nowych terminów
- zdobywanie wiedzy
- Zdobywanie wiedzy oraz doświadczenia.
- Zdobywanie wiedzy, umiejętności i wrażeń
- Zwiększanie swoich umiejętności w jakiejś dziedzinie (może to być jakiś rodzaj pracy, ale też umiejętności społeczne) poprzez stałe zdobywanie wiedzy i praktykę
- zwiększanie wiedzy i umiejętności w danej dziedzinie
- Rozwijanie swoich umiejętności, zdobywanie nowej wiedzy, uczenie się nowych rzeczy, nie poprzestawanie na podstawowej wiedzy i czynnościach.

Wykształcenie

2 definicji

- Poszerzanie swoich umiejętności poprzez szkolenia,
- Dążenie do tego, by rozwijać zarówno swoje zdolności czy wykształcenie, jak i zainteresowania

Zainteresowania

3 definicji

- Dążenie do tego, by rozwijać zarówno swoje zdolności czy wykształcenie, jak i zainteresowania
- Ewoluuowanie, rozwijanie umiejętności, zainteresowań.
- Robienie czegoś dobrego dla siebie, zajęcie się sobą i swoimi zainteresowaniami, spełnienie

Zawód

11 definicji

- Kariera, doksztalcanie się
- Pięcie się wyżej w szczeblach kariery oraz rozwoju duchowego
- Doświadczenie kariera hobby
- Rozwój polega na nieustannej pracy nad sobą, zarówno na ścieżce kariery zawodowej, jak i w życiu osobistym.
- Praca jest drogą do rozwoju jeśli jest wybrana z rozsądkiem
- Dbanie o własny rozwój fizyczny, psychiczny, zawodowy
- W pracy
- Zwiększanie swoich umiejętności w jakiejś dziedzinie (może to być jakiś rodzaj pracy, ale też umiejętności społeczne) poprzez stałe zdobywanie wiedzy i praktykę
- Rozwój jest to świadome działanie polegające na dążeniu do tego aby być lepszym człowiekiem, lepszym sportowcem, rodzicem, pracownikiem.
- Rozwój może być społeczny emocjonalny lub zawodowy
- Podnoszenie kwalifikacji

Zdobywać/ Nabywać

9 definicji

- Stawianie się lepszym człowiekiem poprzez naukę, wyciąganie wniosków, zdobywanie nowych umiejętności. Rozwój może się dokonywać na różnych płaszczyznach, od materialnych po duchowe
- zdobywanie nowych umiejętności by móc pomagać innym
- Zdobywanie nowych umiejętności, możliwości
- zdobywanie wiedzy
- Zdobywanie wiedzy oraz doświadczenia.
- Zdobywanie wiedzy, umiejętności i wrażeń
- Zwiększanie swoich umiejętności w jakiejś dziedzinie (może to być jakiś rodzaj pracy, ale też umiejętności społeczne) poprzez stałe zdobywanie wiedzy i praktykę
- Zdobywanie nowych umiejętnoaci
- Rozwijanie swoich umiejętności, zdobywanie nowej wiedzy, uczenie się nowych rzeczy, nie poprzestawanie na podstawowej wiedzy i czynnościach.

Zdolności

2 definicji

- Дążenie do tego, by rozwijać zarówno swoje zdolności czy wykształcenie, jak i zainteresowania
- Rozwijanie swoich nabytych lub wrodzonych cech, umiejętności, pasji,

Zmieniac

3 definicji

- Zmiana na lepsze

ROZWÓJ (UKRAIŃSKOJĘZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Być/ Stawać się lepszym

4 definicji

- Коли робиш так, що б був краще ніж вчора
- Внутрішнє бажання щось пізнавати, стати кращою, перевершити себе попередню
- Покращення себе і свого оточення
- Розвивати всю вміна стани на один рівень краще

Chęć/ Pragnienie

5 definicji

- Бажання вчитись новому, молодість душі, голод на життя
- Внутрішнє бажання щось пізнавати, стати кращою, перевершити себе попередню
- Розвиток – це розширення свого кругозору, прагнення до чогось кращого, ріст самоосвіти і самозадоволення
- прагнення до кращого
- Це коли ти щось знаєш і тобі хочеться ще більше дізнаватися нового

Ciekawość

4 definicji

- Зростання, радість, цікавість
- Пошук нового,цікавого,поглиблення знань
- Ріст у всіх відношеннях: читання книг на різні теми, пізнання цікавих тем, які ще не відомі, але цікавлять
- розвиваш свій світ,дізнаєся багато цікавого

Czytać

2 definicji

- Розвиватися здобуваючи професію,розвиватися читаючи багато цікаї корисної літератури.
- Ріст у всіх відношеннях: читання книг на різні теми, пізнання цікавих тем, які ще не відомі, але цікавлять

Dobre nawyki

7 definicji

- Набування корисних навичок
- Розвиток самого себе , розвиток з коханою людиною (в парі) , фізичний розвиток – здоровий спосіб життя і спорт , моральний розвиток – працювати над собою , над своїм моральним станом
- Удосконалення себе, своїх навичок, цмнів і знань
- Самовдосконалення, здобуття нових навичок
- Покращення свої навичок, дізнатись щось нове
- Покрачувати свої навикв в тій чи іншій професії
- Постійне зростання якихось навичок або якостей

Doskonalie

9 definicji

- Удосконалення і набування
- удосконалення когось чи чогось
- Удосконалення себе, своїх навичок, цмнів і знань
- Пошук себе у суспільстві, самоудосконалення
- Зміна і постійне вдосконалення себе в сомусь
- Самовдосконалення
- Самовдосконалення, здобуття нових навичок
- Повторення дії
- постійне удосконалення себе

Działanie

3 definicji

- Коли робиш так, що б був краще ніж вчора
- Повторення дії
- Робити те що прдобається

Dziedzina/ Temat

5 definicji

- Не чекати на допомогу в деяких питаннях, а самим шукати спосіб

- Kształcenie się, bycie lepszym, przechodzenia zmian
- Proces przemiany i doskonalenie się oraz doskonalenia swoich umiejętności

Zwiększać

8 definicji

- zwiększenie swiadomosci, dążenie do dobra
- Powiększanie kompetencji
- Ciężka praca włożona w powiększanie swoich możliwości i umiejętności

- Зацікавленість різноманітними сферами діяльності
- Рухатись вперед, стати унікальним професіоналом своєї справи
- Це коли людина може розвиватися в тій чи іншій сфері,і в неї це може виходити
- Ріст у всіх відношеннях: читання книг на різні теми, пізнання цікавих тем, які ще не відомі, але цікавлять

Fizyczny

2 definicji

- Збагачення свого Я фізично, морально, психологічно
- Розвиток самого себе , розвиток з коханою людиною (в парі) , фізичний розвиток – здоровий спосіб життя і спорт , моральний розвиток – працювати над собою , над своїм моральним станом

Inne

19 definicji

- зростання як людини, матері, дружини, професіонала
- Конструктивное решение общих проблем , и разумное постановление новых.
- Думка
- Бажання вчитись новому, молодість душі, голод на життя
- головний сенс
- Розвиток самого себе , розвиток з коханою людиною (в парі) , фізичний розвиток – здоровий спосіб життя і спорт , моральний розвиток – працювати над собою , над своїм моральним станом
- Спілкування
- Правильно використовувати вільний час
- Не чекати на допомогу в деяких питаннях, а самим шукати спосіб
- йти до чогось прекрасного
- Не боятись, бути сміливим
- Доброта
- Процес ,в наслідок якого відбувається зміна якості статі
- Збагачення свого Я фізично, морально, психологічно
- Коли ти поважаєш думку інших
- Розвиток – це набуття певних знань, які вибираються людиною шляхом підручників, наукових статей, літератури, історії та особистим досвідом. Розвиток для людини як важіль до пізнання дійсності.
- Борешся до більшого
- Нові технології і спрощення життя
- Людяність

Iść/ Ruszać się

4 definicji

- йти до чогось прекрасного
- Це рухачя
- Рухатись вперед, стати унікальним професіоналом своєї справи
- Самоствердження, пошук свого місця в світі, рух, прогрес

Kompetencje

2 definicji

- Розвиток збагачує наші знання про світ та нашу компетентність, розвиватись потрібне все життя
- Постійне зростання якихось навичок або якостей

Lepsze

3 definicji

- Розвиток – це розширення свого кругозору, прагнення до чогось кращого, ріст самоосвіти і самозадоволення

- Coraz więcej osiągnąć
- Zwiększanie swoich możliwości
- Zwiększanie swoich umiejętności w jakiejś dziedzinie (może to być jakiś rodzaj pracy, ale też umiejętności społeczne) poprzez stałe zdobywanie wiedzy i praktykę
- zwiększanie wiedzy i umiejętności w danej dziedzinie
- Rozwój – powiększanie wiedzy na jakiś temat

- прагнення до кращого
- Борешся до більшого

Moralny

4 definicji

- Збагачення свого Я фізично, морально, психологічно
- Збагачення моральне, духовне, інтелектуальне
- Розвиток самого себе , розвиток з коханою людиною (в парі) , фізичний розвиток – здоровий спосіб життя і спорт , моральний розвиток – працювати над собою , над своїм моральним станом
- Розвиватись морально

Możliwości

2 definicji

- Більший заробіток та більше возможностей
- Розвивати свої можливості, вміння

Nie stać/ Nie siedzieć w miejscu

2 definicji

- Не зупинятися на досягнутому
- Не стояти на місці, шукати щось нове

Nieustannie/ Ciagle

5 definicji

- Зміна і постійне вдосконалення себе в сомусь
- Розвиток збагачує наші знання про світ та нашу компетентність, розвиватись потрібне все життя
- Розрививаєсь все своє життя
- Постійне зростання якихось навичок або якостей
- постійне удосконалення себе

Nowe

15 definicji

- Навчатися та добувати нові знання
- Не стояти на місці, шукати щось нове
- Бажання вчитись новому, молодість душі, голод на життя
- Відкриття нового, мотивація, цілеспрямованість
- Дізнаватись щось нового
- Вивчення чогось нового
- Це коли людина розвивається, вивчає багато нового
- Самовдосконалення, здобуття нових навичок
- Це коли працюєш ради нових досягнень
- Пізнання нового
- Покращення свої навичок, дізнатись щось нове
- Пошук нового,цікавого,поглиблення знань
- Ріст у всіх відношеннях: читання книг на різні теми, пізнання цікавих тем, які ще не відомі, але цікавлять
- Робота над собою для опанування всього нового
- Це коли ти щось знаєш і тобі хочеться ще більше дізнаватися нового

Osiagniecie

4 definicji

- Не зупинятися на досягнутому
- багатосторонність того, чого може досягти людина, працюючи над собою
- Це коли працюєш ради нових досягнень
- Успіх ,досягнення мрій і впевненість

Osoba/ Ktoś

8 definicji

- Людина
- Людина
- багатосторонність того, чого може досягти людина, працюючи над собою
- Розвиток – це набуття певних знань, які вибираються людиною шляхом підручників, наукових статей, літератури, історії та особистим

досвідом. Розвиток для людини як важіль до пізнання дійсності.

- Це коли людина може розвиватися в тій чи іншій сфері,і в неї це може виходити
- Це коли людина розвивається, вивчає багато нового
- удосконалення когось чи чогось
- зростання як людини, матері, дружини, професіонала

Podnosić/ Polepszać

3 definicji

- Покращення свої навичок, дізнатись щось нове
- Покращувати свої навики в тій чи іншій професії
- Покращення себе і свого оточення

Podręczniki/ Literatura

3 definicji

- Розвиток – це набуття певних знань, які вбираються людиною шляхом підручників, наукових статей, літератури, історії та особистим досвідом. Розвиток для людини як важіль до пізнання дійсності.
- Розвиватися здобуваючи професію,розвиватися читаючи багато цікаї корисної літератури.
- Ріст у всіх відношеннях: читання книг на різні теми, пізнання цікавих тем, які ще не відомі, але цікавлять

Poszerzać/ Pogłębiać

2 definicji

- Поповнення знань в професійній діяльності
- Пошук нового,цікавого,поглиблення знань

Poszukiwać/ Odkrywać

5 definicji

- Не стояти на місці, шукати щось нове
- Не чекати на допомогу в деяких питаннях, а самим шукати спосіб
- Самоствердження, пошук свого місця в світі, рух, прогрес
- Пошук нового,цікавого,поглиблення знань
- Пошук себе у суспільстві, самоудосконалення

Poznawać

8 definicji

- Розвиток – це набуття певних знань, які вбираються людиною шляхом підручників, наукових статей, літератури, історії та особистим досвідом. Розвиток для людини як важіль до пізнання дійсності.
- Пізнання нового
- Покращення свої навичок, дізнатись щось нове
- розвиваєш свій світ,дізнаєся багато цікавого
- Ріст у всіх відношеннях: читання книг на різні теми, пізнання цікавих тем, які ще не відомі, але цікавлять
- Робота над собою для опанування всього нового
- Відкриття нового, мотивація, цілеспрямованість
- Дізнаватись щось нового

Pracować

4 definicji

- Це коли працюєш ради нових досягнень
- багатосторонність того, чого може досягти людина, працюючи над собою
- Розвиток самого себе , розвиток з коханою людиною (в парі) , фізичний розвиток – здоровий спосіб життя і спорт , моральний розвиток – працювати над собою , над своїм моральним станом
- Робота над собою для опанування всього нового

Rozwijać

13 definicji

- Без розвитку люди не розвивалися б
- Вміння розв'язується
- Розвиток це коли розвиваєшся
- Розвиваєш себе
- Розвиваєся все своє життя
- Розвиватися здобуваючи професію,розвиватися читаючи багато цікаї корисної літератури.
- Це коли людина може розвиватися в тій чи іншій сфері,і в неї це може виходити
- Це коли людина розвивається, вивчає багато нового
- Розвиватись морально
- Розвивати свої можливості, вміння
- Розвиватись в навчанні
- розвиваєш свій світ,дізнаєся багато цікавого
- Розвивати всої вмінна стани на один рівень краще

Satysfakcja/ Zadowolenie

2 definicji

- Розвиток – це розширення свого кругозору, прагнення до чогось кращого, ріст самоосвіти і самозадоволення
- Зростання, радість, цікавість

Skierowany na siebie

30 definicji

- Розвиток самого себе , розвиток з коханою людиною (в парі) , фізичний розвиток – здоровий спосіб життя і спорт , моральний розвиток – працювати над собою , над своїм моральним станом
- Розвиваєш себе
- Розвиваєся все своє життя
- Самоствердження, пошук свого місця в світі, рух, прогрес
- Пошук себе у суспільстві, самоудосконалення
- розвиваєш свій світ,дізнаєся багато цікавого
- Зміна і постійне вдосконалення себе в сумусь
- Самовдосконалення
- Удосконалення себе, своїх навичок, цмнів і знань
- Самовдосконалення, здобуття нових навичок
- Покращення себе і свого оточення
- постійне удосконалення себе
- Розвивати всої вмінна стани на один рівень краще
- багатосторонність того, чого може досягти людина, працюючи над собою
- Робота над собою для опанування всього нового
- Збагачення свого Я фізично, морально, психологічно
- Коли ти поважаєш думку інших
- Коли робиш так, що б був краще ніж вчора
- Коли вивчився добре і маю добру роботу
- Не чекати на допомогу в деяких питаннях, а самим шукати спосіб
- Борешся до більшого
- Внутрішнє бажання щось пізнавати, стати кращою, перевірити себе попередню
- Розвиток збагачує наші знання про світ та нашу компетентність, розвиватись потрібне все життя
- Розвиток це коли розвиваєшся
- Розвиток – це розширення свого кругозору, прагнення до чогось кращого, ріст самоосвіти і самозадоволення
- Рухатись вперед, стати унікальним професіоналом своєї справи
- Свідомо підійти до свого діла
- Розвивати свої можливості, вміння
- Покращувати свої навики в тій чи іншій професії
- Це коли ти щось знаєш і тобі хочеться ще більше дізнаватися нового

Spółczeństwo/ Otoczenie

3 definicji

- Пошук себе у суспільстві, самоудосконалення
- Покращення себе і свого оточення
- Без розвитку люди не розвивалися б

Sukces

2 definicji

- Успіх „досягнення мрій і впевненість
- Це коли людина може розвиватися в тій чи іншій сфері,і в неї це може виходити

Uczyć się/ Nauka

8 definicji

- Навчання
- Навчатися та добувати нові знання
- Бажання вчитись новому, молодість душі, голод на життя
- Вивчення чогось нового
- Уміння чомусь навчання, освіта, і.тд.
- Це коли людина розвивається, вивчає багато нового
- Розвиватись в навчанні
- ріст, навчання

Umiejętności

6 definicji

- Необхідність в збагачуванні знань і вмінь, бути різностороннім і ерудованим
- Вміння розв'язується
- Удосконалення себе, своїх навичок, цмнів і знань
- Уміння чомусь навчання, освіта, і.тд.
- Розвивати свої можливості, вміння
- Розвивати всої вмінна стани на один рівень краще

Umysłowy

2 definicji

- Необхідність в збагачуванні знань і вмінь, бути різностороннім і ерудованим
- Збагачення моральне, духовне, інтелектуальне

Wiedza

9 definicji

- Знання
- Навчатися та добувати нові знання
- Необхідність в збагачуванні знань і вмінь, бути різностороннім і ерудованим
- Розвиток збагачує наші знання про світ та нашу компетентність, розвиватись потрібне все життя
- Розвиток – це набуття певних знань, які вбираються людиною шляхом підручників, наукових статей, літератури, історії та особистим досвідом. Розвиток для людини як важіль до пізнання дійсності.
- Удосконалення себе, своїх навичок, цмнів і знань
- Поповнення знань в професійній діяльності
- Пошук нового,цікавого,поглиблення знань
- Це коли ти щось знаєш і тобі хочеться ще більше дізнаватися нового

Wielostronny

5 definicji

- Необхідність в збагачуванні знань і вмінь, бути різностороннім і ерудованим
- багатосторонність того, чого може досягти людина, працюючи над собою
- Зацікавленість різноманітними сферами діяльності
- Всебічний розвиток
- Ріст у всіх відношеннях: читання книг на різні теми, пізнання цікавих тем, які ще не відомі, але цікавлять

Wykształcenie

5 definicji

- Коли вивчився добре і маю добру роботу
- Вивчитися
- Вища освіта
- Уміння чомусь навчання, освіта, і.тд.
- Розвиток – це розширення свого кругозору, прагнення до чогось кращого, ріст самоосвіти і самозадоволення

Wzbogacać

4 definicji

- Необхідність в збагачуванні знань і вмінь, бути різностороннім і ерудованим
- Збагачення моральне, духовне, інтелектуальне
- Розвиток збагачує наші знання про світ та нашу компетентність, розвиватись потрібне все життя
- Збагачення свого Я фізично, морально, психологічно

Wzrastać

9 definicji

- Зростання
- Зростання, радість, цікавість
- Розвиток – це розширення свого кругозору, прагнення до чогось кращого, ріст самоосвіти і самозадоволення
- Постійне зростання якихось навичок або якостей
- Ріст
- ріст, навчання
- Ріст у всіх відношеннях: читання книг на різні теми, пізнання цікавих тем, які ще не відомі, але цікавлять
- Зростання
- зростання як людини, матері, дружини, професіонала

Zainteresowania

2 definicji

- Зацікавленість різноманітними сферами діяльності
- Робити те що прдобається

Zarobki

2 definicji

- Більший заробіток та більше возможностей
- Гроші

Zawód

8 definicji

- Коли вивчився добре і маю добру роботу
- Рухатись вперед, стати унікальним професіоналом своєї справи
- Розвиватися здобуваючи професію,розвиватися читаючи багато цікаї корисної літератури.
- Свідомо підійти до свого діла

– Pokraczawati swoj nawi i tii i inii profesii
– Popownienia znanj w profesijnii dzialnoci
– zrostanta jk ludzini, materi, druzyni, profesjonala
– Robota

Zdobywać/ Nabywać

6 definicji
– Nabywania korisnich nawichok
– Samowdoskonalennia, zdobuttia nowich nawichok
– Nawchatis ta dobywatis nowi znanzia
– Rozwivatisia zdobywajuci profesio.rozwivatisia chitajuci bagato cikiai korisnoii literatury.
– Rozwitek – ce nabuttia pewnich znanj, jki wbiarajutsia ludzinoiu szlachom pidruchnikiw, naukowich statei, literatury, istorii ta osobistim

WOLNOŚĆ (POLSKOJĘZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Bezpieczeństwo

3 definicji
– Życie zgodnie z ustalonymi normami bez zakłócania najważniejszych potrzeb typu: zdrowie czy bezpieczeństwo
– Bezpieczeństwo wolnego wyboru wolności
– Z jednej strony wolność to bezpieczeństwo, kiedy możesz spać spokojnie nie martwić się o swoje życie, ale również jak nie siedzisz w zamknięciu nie mogąc sprzeciwić się rozkazom. Z drugiej strony wolność to możliwość podejmowania własnych decyzji, swoboda wypowiedzi, prawo do sprzeciwu i bycia asertywnym. Wolność to wspaniała wartość, która jest mało doceniana w tych czasach.

Brak nakazów/ rozkazów

3 definicji
– Brak jakichkolwiek ograniczeń czy nakazów zewnętrznych.
– Nikt nic nie nakazuje
– Z jednej strony wolność to bezpieczeństwo, kiedy możesz spać spokojnie nie martwić się o swoje życie, ale również jak nie siedzisz w zamknięciu nie mogąc sprzeciwić się rozkazom. Z drugiej strony wolność to możliwość podejmowania własnych decyzji, swoboda wypowiedzi, prawo do sprzeciwu i bycia asertywnym. Wolność to wspaniała wartość, która jest mało doceniana w tych czasach.

Brak narzucania/ Brak przymusu

7 definicji
– Brak przymusu
– Brak dział pod przymusem, możliwość decydowania o sobie
– Brak ograniczeń, obowiązków związanych z pracą, domem tzw "nic nie muszę"
– Brak przymusu
– Nikt nam nie narzuca co mamy robić, przestrzegając itd
– Decydowanie o sobie, bez nacisków innych osób
– Życie po swojemu, gdzie nikt nie dyktuje co mam robić.

Brak obowiązków/ zobowiązań

4 definicji
– nie ma obowiązków, których nie chcesz wykonywać, jesteś sam i czujesz się świetnie
– Brak ograniczeń, obowiązków związanych z pracą, domem tzw "nic nie muszę"
– Wolna wola, niezależność, brak zobowiązań
– Stan w którym nie czujemy zobowiązania wobec nikogo i niczego możemy robić co chcemy

Brak ograniczeń

18 definicji
– Brak ograniczeń
– Nieskrępowanie i postępowanie w zgodzie ze sobą
– nikt mnie nie ogranicza
– Brak jakichkolwiek ograniczeń czy nakazów zewnętrznych.
– brak ogarniczeń
– Brak ograniczen materialnych i czlowiecznych (brak wojny, dyktatury (
– Brak ograniczeń, obowiązków związanych z pracą, domem tzw "nic nie muszę"
– Jestem wolny od czynników ograniczających to co mogę robić w danej chwili
– poczucie że nie cię nie trzyma i nie ogranicza w działaniach i w sposobie myślenia

dosвідом. Розвиток для людини як важіль до пізнання дійсності.
– Удосконалення і набування

Zmieniać

2 definicji
– Zmiana i postępnie wdoskonalennia sebe w somusj
– Proces ,w nasłdok jakogo wıdbywaetsia zmiana jakosci statı

Zwiększać

2 definicji
– Bılszıj zarobıtok ta bılsze wzmoznośteı
– Ce kolia ti szosj znaesj i tobi chocetsia szc bılsze dıznavatisia nowego

– Wolność rozumiem jako nieograniczone możliwości, podróże, wolność słowa, wyznań, przekonań
– Poczucie że mogę wszystko
– Wolność to bycie nieograniczonym przez nic lun przez nikogo.
– Wolność sprawia że nikt nie powstrzymuje nas od wyrażania siebie. Jako osoba Trans wartość ta jest dla mnie bardzo ważna, bo bez niej nie mogła bym być zyczejajnie sobą. Zarówno prawa jak i społeczeństwo nie powinno nikogo oceniac, bądź blokować przed pokazaniem siebie. Patrząc ogólniej nikt nie powinien być oceniany za to kim jest, jaką wybrał drogę w życiu etc. Ważna jest też kwestia wolności fizycznej, czyli tego czy ktoś nie jest mimowolnie przetrzymywany i ma wolność wyboru.
– Ty decydujesz co chcesz zrobić ze swoim życiem i nie ograniczasz się do innych ludzi
– Uczucie szczęścia i spokoju związanych ze świadomością braku problemów i ograniczeń.
– Brak ograniczeń
– Brak ograniczeń
– zero cenzury, własny wybór

Brak zakłóceń/ problemów

2 definicji
– Życie zgodnie z ustalonymi normami bez zakłócania najważniejszych potrzeb typu: zdrowie czy bezpieczeństwo
– Uczucie szczęścia i spokoju związanych ze świadomością braku problemów i ograniczeń.

Brak zależności

10 definicji
– Nie bycie uzależnionym od kogokolwiek. Możliwość robienia tego na co ma się ochotę bez pytania o pozwolenie.
– nie bycie zależnym od niczego
– Nie bycie pod czyjąś pięścią
– Jest to decydowanie samemu o sobie, bez zbędnego tłumaczenia się. Niezależność.
– Nie podleganie pod nikogo
– Niezależność
– Niezależność w podejmowaniu różnych działań i decyzji
– Bycie niezależnym od drugiej osoby
– Wolna wola, niezależność, brak zobowiązań
– Brak inwigilacji w czynności które robię

Brać odpowiedzialność

2 definicji
– Możliwość działania i branie za to odpowiedzialności bez udziału innych ludzi, zwłaszcza pod względem intelektualnym i finansowym
– Podejmowanie własnych decyzji i branie za nich odpowiedzialności

Być na wolności

2 definicji
– Wolność sprawia że nikt nie powstrzymuje nas od wyrażania siebie. Jako osoba Trans wartość ta jest dla mnie bardzo ważna, bo bez niej nie mogła bym być zyczejajnie sobą. Zarówno prawa jak i społeczeństwo nie powinno nikogo oceniac, bądź blokować przed pokazaniem siebie. Patrząc ogólniej nikt nie powinien być oceniany za to kim jest, jaką wybrał drogę w życiu etc. Ważna jest też kwestia wolności fizycznej, czyli tego czy ktoś nie jest mimowolnie przetrzymywany i ma wolność wyboru.

Świat/ Rzeczywistość

4 definicji
– Rozwitek zbagaczs nashi znanzia pro swit ta nashu kompetentnist, rozwivatisia potribne vse zıttia
– Rozwitek – ce nabuttia pewnich znanj, jki wbiarajutsia ludzinoiu szlachom pidruchnikiw, naukowich statei, literatury, istorii ta osobistim dosвідом. Rozwitek dla ludzini jk wazjil do pıznannia dıjsnosci.
– Samostwerdzennia, poszuk swogo mısia w swıci, ruh, progres
– rozwivaesj swjı swıtdıznaesja bagato cikawogo

– Z jednej strony wolność to bezpieczeństwo, kiedy możesz spać spokojnie nie martwić się o swoje życie, ale również jak nie siedzisz w zamknięciu nie mogąc sprzeciwić się rozkazom. Z drugiej strony wolność to możliwość podejmowania własnych decyzji, swoboda wypowiedzi, prawo do sprzeciwu i bycia asertywnym. Wolność to wspaniała wartość, która jest mało doceniana w tych czasach.

Być samemu

2 definicji
– nie ma obowiązków, których nie chcesz wykonywać, jesteś sam i czujesz się świetnie
– Samotny

Być sobą/ Wyrażać siebie

6 definicji
– brak konieczności ukrywania się, tłumaczenia swojej tożsamości i przekonań
– Wolność sprawia że nikt nie powstrzymuje nas od wyrażania siebie. Jako osoba Trans wartość ta jest dla mnie bardzo ważna, bo bez niej nie mogła bym być zyczejajnie sobą. Zarówno prawa jak i społeczeństwo nie powinno nikogo oceniac, bądź blokować przed pokazaniem siebie. Patrząc ogólniej nikt nie powinien być oceniany za to kim jest, jaką wybrał drogę w życiu etc. Ważna jest też kwestia wolności fizycznej, czyli tego czy ktoś nie jest mimowolnie przetrzymywany i ma wolność wyboru.
– Przestrzeń do bycia sobą
– Robienie tego co się chce, lubi, bycie tym kim się chce być. Nie udawanie nikog
– Wyrażanie siebie w sposób jaki się chce
– Możliwość wyrażania siebie bez żadnych konsekwencji.

Decydować o sobie/ Samostanowienie

9 definicji
– Możliwość samostanowienia i decydowania o swoim życiu
– Brak dział pod przymusem, możliwość decydowania o sobie
– Decydowanie o sobie, bez nacisków innych osób
– Jest to decydowanie samemu o sobie, bez zbędnego tłumaczenia się. Niezależność.
– Możesz sam o sobie decydować, masz zobowiązania jednak sam wybierasz wobec kogo lub czego masz te zobowiązania
– Możliwość decydowania o sobie, o swoim życiu, o swoich wyborach
– Możliwość decydowania o sobie, samostanowienia
– Ty decydujesz co chcesz zrobić ze swoim życiem i nie ograniczasz się do innych ludzi
– Możliwość podejmowania decyzji dotyczących własnej osoby. Potrzeba kierowania się rozsądkiem i analizowania danej sytuacji.

Działać

7 definicji
– Niezależność w podejmowaniu różnych działań i decyzji
– Nikt nam nie narzuca co mamy robić, przestrzegając itd
– Możliwość działania i branie za to odpowiedzialności bez udziału innych ludzi, zwłaszcza pod względem intelektualnym i finansowym
– Brak dział pod przymusem, możliwość decydowania o sobie

- poczucie że nic cię nie trzyma i nie ogranicza w działaniach i w sposobie myślenia
- Brak inwigilacji w czynności które robię
- Swoboda działania i słowa

Finansowa/ Materialna

2 definicji

- Możliwość działania i branie za to odpowiedzialności bez udziału innych ludzi, zwłaszcza pod względem intelektualnym i finansowym
- Brak ograniczeń materialnych i człowieczych (brak wojny, dyktatury (

Inne

9 definicji

- Możliwość podejmowania decyzji dotyczących własnej osoby. Potrzeba kierowania się rozsądkiem i analizowania danej sytuacji.
- Wolność jest bardzo ważną wartością w życiu, która jest szczególnie ważna przy patriotyzmie. Wolność jest człowiekowi potrzebna do szczęścia. Daje suwerenność i niepodległość, oraz poczucie przynależności.
- wolność- rezygnacja z czynienia zła na rzecz dobra
- Wolność to takie zabawne słowo które ludzie rzucają żeby zdobyć uwagę, jednak większość czasu nic ono nie znaczy. Żadne z nas nie jest w pełni wolne, mamy jedynie wystarczająco swobodne życie żeby o tym nie myśleć. Nasza wolność wyboru jest jedynie pozorna, nie kontrolujemy w pełni jak żyjemy.
- Z jednej strony wolność to bezpieczeństwo, kiedy możesz spać spokojnie nie martwiąc się o swoje życie, ale również jak nie siedzisz w zamknięciu nie mogąc sprzeciwić się rozkazom. Z drugiej strony wolność to możliwość podejmowania własnych decyzji, swoboda wypowiedzi, prawo do sprzeciwu i bycia asertywnym. Wolność to wspaniała wartość, która jest mało doceniana w tych czasach.
- Wiatr we włosach
- Możliwość wyrażania siebie bez żadnych konsekwencji.
- Brak ograniczeń materialnych i człowieczych (brak wojny, dyktatury (
- Możliwość realizacji swoich celów

Intelektualna/ Umysłowa

3 definicji

- Możliwość działania i branie za to odpowiedzialności bez udziału innych ludzi, zwłaszcza pod względem intelektualnym i finansowym
- Bezkrę wody, piasku i daleki horyzont kojarzą mi się z nieskrępowaniem, mnogością możliwości i podejmowaniem samodzielnych decyzji – w którym kierunku się wybrać i jak daleko iść/płynąć, a czystość nieba nad głową symbolizuje czystość umysłu przy podejmowaniu decyzji.
- Możliwość podejmowania decyzji dotyczących własnej osoby. Potrzeba kierowania się rozsądkiem i analizowania danej sytuacji.

Ludzie/ Społeczeństwo

5 definicji

- Możliwość życia w taki sposób, jaki podoba się i odpowiada mnie, a nie ludziom wokół
- Możliwość działania i branie za to odpowiedzialności bez udziału innych ludzi, zwłaszcza pod względem intelektualnym i finansowym
- Wolność sprawia że nikt nie powstrzymuje nas od wyrażania siebie. Jako osoba Trans wartość ta jest dla mnie bardzo ważna, bo bez niej nie mogła bym być zwyczajnie sobą. Zarówno prawa jak i społeczeństwo nie powinno nikogo oceniać, bądź blokować przed pokazaniem siebie. Patrząc ogólnie nikt nie powinien być oceniany za to kim jest, jaką wybrał drogę w życiu etc. Ważna jest też kwestia wolności fizycznej, czyli tego czy ktoś nie jest mimowolnie przetrzymywany i ma wolność wyboru.
- Ty decydujesz co chcesz zrobić ze swoim życiem i nie ograniczasz się do innych ludzi
- Decydowanie o sobie, bez nacisków innych osób

Mieć prawo

2 definicji

- Prawo wyboru
- Z jednej strony wolność to bezpieczeństwo, kiedy możesz spać spokojnie nie martwiąc się o swoje życie, ale również jak nie siedzisz w zamknięciu nie mogąc sprzeciwić się rozkazom. Z drugiej strony wolność to możliwość podejmowania własnych decyzji, swoboda

wypowiedzi, prawo do sprzeciwu i bycia asertywnym. Wolność to wspaniała wartość, która jest mało doceniana w tych czasach.

Możliwość

27 definicji

- Możliwość rozwijania swoich umiejętności i spełniania marzeń oraz możliwość podejmowania samodzielnych decyzji
- Możliwość samostanowienia i decydowania o swoim życiu
- Możliwość własnych decyzji
- Możliwość wyboru, podejmowania własnych decyzji
- Możliwość wyrażania siebie bez żadnych konsekwencji.
- Możliwość wyrażania swego zdania , opinii
- możliwość zrobienia tego co chcemy
- Możliwość życia w taki sposób, jaki podoba się i odpowiada mnie, a nie ludziom wokół
- Możliwość życia zgodnie z własnymi zasadami
- Możliwość realizacji swoich celów
- Nie bycie uzależnionym od kogokolwiek.

Możliwość robienia tego na co ma się ochotę bez pytania o pozwolenie.

- Możliwość podejmowania decyzji dotyczących własnej osoby. Potrzeba kierowania się rozsądkiem i analizowania danej sytuacji.
- Możliwość działania i branie za to odpowiedzialności bez udziału innych ludzi, zwłaszcza pod względem intelektualnym i finansowym

- Brak działań pod przymusem, możliwość decydowania o sobie
- Możliwość podążania swoją drogą zgodnie ze swoimi wyborami
- Możesz sam o sobie decydować, masz zobowiązania jednak sam wybierasz wobec kogo lub czego masz te zobowiązania

- możliwość decydowania i postępowanie wg własnego przekonania
- Możliwość decydowania o sobie, o swoim życiu, o swoich wyborach
- Możliwość decydowania o sobie, samostanowienia
- Możliwość decydowania o sprawach ważnych, planowania
- Wolność jest to możliwość do podejmowania decyzji zgodnych z własną osobą
- Wolność, możliwość wyboru
- Wolność rozumiem jako nieograniczone możliwości, podróże, wolność słowa, wyznań, przekonań
- Wolność to możliwość robienia na co mamy ochotę koedy chcemy i gdzie chcemy

- Z jednej strony wolność to bezpieczeństwo, kiedy możesz spać spokojnie nie martwiąc się o swoje życie, ale również jak nie siedzisz w zamknięciu nie mogąc sprzeciwić się rozkazom. Z drugiej strony wolność to możliwość podejmowania własnych decyzji, swoboda wypowiedzi, prawo do sprzeciwu i bycia asertywnym. Wolność to wspaniała wartość, która jest mało doceniana w tych czasach.

- Bezkrę wody, piasku i daleki horyzont kojarzą mi się z nieskrępowaniem, mnogością możliwości i podejmowaniem samodzielnych decyzji – w którym kierunku się wybrać i jak daleko iść/płynąć, a czystość nieba nad głową symbolizuje czystość umysłu przy podejmowaniu decyzji.
- brak konieczności ukrywania się, tłamszenia swojej tożsamości i przekonań

Mówić co chcesz/ Wolność słowa

7 definicji

- Mówię, robię tak jak uważam
- Wolność mówienia, wolność podejmowania decyzji
- Wolność rozumiem jako nieograniczone możliwości, podróże, wolność słowa, wyznań, przekonań
- Wolność słowa i wyborów
- Wolność słowa, wolność wyboru
- Z jednej strony wolność to bezpieczeństwo, kiedy możesz spać spokojnie nie martwiąc się o swoje życie, ale również jak nie siedzisz w zamknięciu nie mogąc sprzeciwić się rozkazom. Z drugiej strony wolność to możliwość podejmowania własnych decyzji, swoboda wypowiedzi, prawo do sprzeciwu i bycia asertywnym. Wolność to wspaniała wartość, która jest mało doceniana w tych czasach.
- Swoboda działania i słowa

Nie udawać

2 definicji

- Robienie tego co się chce, lubi, bycie tym kim się chce być. Nie udawanie nikogo
- brak konieczności ukrywania się, tłamszenia swojej tożsamości i przekonań

Niepodległość kraju

2 definicji

- Wolność jest bezcenną wartością i stanem, z wolnością wiąże się niepodległość, a to jest podstawa życia w danym kraju.
- Wolność jest bardzo ważną wartością w życiu, która jest szczególnie ważna przy patriotyzmie. Wolność jest człowiekowi potrzebna do szczęścia. Daje suwerenność i niepodległość, oraz poczucie przynależności.

Osoba/ Ktoś

9 definicji

- nikt mnie nie ogranicza
- Nikt nam nie narzuca co mamy robić, przestrzegać itd
- Nie bycie pod czyjąś pięścią
- Bycie niezależnym od drugiej osoby
- Możesz sam o sobie decydować, masz zobowiązania jednak sam wybierasz wobec kogo lub czego masz te zobowiązania
- Wolność to bycie nieograniczonym przez nic lun przez nikogo.
- Stan w którym nie czujemy zobowiązań wobec nikogo i niczego możemy robić co chcemy
- Nie podleganie pod nikogo
- Nikt nic nie nakazuje

Panować

2 definicji

- Panowanie nad własnym życiem, wyborami
- Bycie panem własnego czasu

Poczucie/ Uczucie

6 definicji

- poczucie że nic cię nie trzyma i nie ogranicza w działaniach i w sposobie myślenia
- Poczucie że mogę wszystko
- Uczucie szczęścia i spokoju związanych ze świadomością braku problemów i ograniczeń.
- Stan w którym nie czujemy zobowiązań wobec nikogo i niczego możemy robić co chcemy
- Wolność jest bardzo ważną wartością w życiu, która jest szczególnie ważna przy patriotyzmie. Wolność jest człowiekowi potrzebna do szczęścia. Daje suwerenność i niepodległość, oraz poczucie przynależności.
- nie ma obowiązków, których nie chcesz wykonywać, jesteś sam i czujesz się świetnie

Podejmować decyzje

15 definicji

- Podejmowanie własnych decyzji
- Możliwość rozwijania swoich umiejętności i spełniania marzeń oraz możliwość podejmowania samodzielnych decyzji
- Możliwość własnych decyzji
- Możliwość wyboru, podejmowania własnych decyzji
- Niezależność w podejmowaniu różnych działań i decyzji
- możliwość decydowania i postępowanie wg własnego przekonania
- Możliwość decydowania o sobie, o swoim życiu, o swoich wyborach
- Możliwość decydowania o sprawach ważnych, planowania
- Wolną wolą podejmowany decyzji
- Wolność jest to możliwość do podejmowania decyzji zgodnych z własną osobą
- Wolność mówienia, wolność podejmowania decyzji
- Z jednej strony wolność to bezpieczeństwo, kiedy możesz spać spokojnie nie martwiąc się o swoje życie, ale również jak nie siedzisz w zamknięciu nie mogąc sprzeciwić się rozkazom. Z drugiej strony wolność to możliwość podejmowania własnych decyzji, swoboda wypowiedzi, prawo do sprzeciwu i bycia asertywnym. Wolność to wspaniała wartość, która jest mało doceniana w tych czasach.
- Podejmowanie własnych decyzji i branie za nich odpowiedzialności
- Bezkrę wody, piasku i daleki horyzont kojarzą mi się z nieskrępowaniem, mnogością możliwości i podejmowaniem samodzielnych decyzji – w którym kierunku się wybrać i jak daleko iść/płynąć, a czystość nieba nad głową symbolizuje czystość umysłu przy podejmowaniu decyzji.

– Podejmowanie własnych decyzji

Postępować w zgodzie ze sobą/ z sumieniem

11 definicji

- Nieskrępowanie i postępowanie w zgodzie ze sobą
- Możliwość podążania swoją drogą zgodnie ze swoimi wyborami
- możliwość decydowania i postępowanie wg własnego przekonania
- Wolność jest to możliwość do podejmowania decyzji zgodnych z własną osobą
- Życie po swojemu, gdzie nikt nie dyktuje co mam robić.
- Życie w zgodzie z samym sobą
- Wolność sprawia że nikt nie powstrzymuje nas od wyrażania siebie. Jako osoba Trans wartość ta jest dla mnie bardzo ważna, bo bez niej nie mogła bym być zwyczajnie sobą. Zarówno prawa jak i społeczeństwo nie powinno nikogo oceniać, bądź blokować przed pokazaniem siebie. Patrząc ogólniej nikt nie powinien być oceniany za to kim jest, jaką wybrał drogę w życiu etc. Ważna jest też kwestia wolności fizycznej, czyli tego czy ktoś nie jest mimowolnie przetrzymywany i ma wolność wyboru.
- Robię to na co mam ochotę zgodnie ze swoim sumieniem
- Możliwość życia w taki sposób, jaki podoba się i odpowiada mnie, a nie ludziom wokół
- Życie według swoich zasad
- Możliwość życia zgodnie z własnymi zasadami

Robić co chcesz

13 definicji

- możliwość zrobienia tego co chcemy
- Nie bycie uzależnionym od kogokolwiek. Możliwość robienia tego na co ma się ochotę bez pytania o pozwolenie.
- Jestem wolny od czynników ograniczających to co mogę robić w danej chwili
- Mówię, robię tak jak uważam
- Wolność to możliwość robienia na co mamy ochotę koedy chcemy i gdzie chcemy
- Wyrażanie siebie w sposób jaki się chce
- Robić co się chce
- Robię co postanowiłam
- Robienie tego co się chce, lubi, bycie tym kim się chce być. Nie udawanie nikog
- Robię co chce
- Robię to na co mam ochotę zgodnie ze swoim sumieniem
- Robię to ci chce i jak chce
- Stan w którym nie czujemy zobowiązań wobec nikogo i niczego możemy robić co chcemy

Rzecz/ Coś

3 definicji

- Wolność to bycie nieograniczonym przez nie lun przez nikogo.
- Stan w którym nie czujemy zobowiązań wobec nikogo i niczego możemy robić co chcemy
- nie bycie zależnym od niczego

Samodzielna

2 definicji

- Możliwość rozwijania swoich umiejętności i spełniania marzeń oraz możliwość podejmowania samodzielnych decyzji
- Bezkrę wody, piasku i daleki horyzont kojarzą mi się z nieskrępowaniem, mnogością możliwości i podejmowaniem samodzielnych decyzji – w którym kierunku się wybrać i jak daleko iść/płynąć, a czystość nieba nad głową symbolizuje czystość umysłu przy podejmowaniu decyzji.

Spełniać marzenia

2 definicji

- Możliwość rozwijania swoich umiejętności i spełniania marzeń oraz możliwość podejmowania samodzielnych decyzji
- Spełnianie swoich marzeń

Spokój

3 definicji

- Z jednej strony wolność to bezpieczeństwo, kiedy możesz spać spokojnie nie martwiąc się o swoje życie, ale również jak nie siedzisz w zamknięciu nie mogąc sprzeciwić się rozkazom. Z drugiej strony wolność to możliwość podejmowania własnych decyzji, swoboda wypowiedzi, prawo do sprzeciwu i bycia asertywnym.

Wolność to wspaniała wartość, która jest mało doceniana w tych czasach.

- Uczucie szczęścia i spokoju związanych ze świadomością braku problemów i ograniczeń.
- Spokój ducha

Stan

2 definicji

- Wolność jest bezcenną wartością i stanem, z wolnością wiąże się niepodległość, a to jest podstawa życia w danym kraju.
- Stan w którym nie czujemy zobowiązań wobec nikogo i niczego możemy robić co chcemy

Swoboda

5 definicji

- Swoboda bycia
- Swoboda działania i słowa
- Swoboda w życiu codziennym
- Swoboda życia
- Wolność to takie zabawne słowo które ludzie rzucają żeby zdobyć uwagę, jednak większość czasu nic ono nie znaczy. Żadne z nas nie jest w pełni wolne, mamy jedynie wystarczająco swobodne życie żeby o tym nie myśleć. Nasza wolność wyboru jest jedynie pozorna, nie kontrolujemy w pełni jak żyjemy.

Szczęście

2 definicji

- Wolność jest bardzo ważną wartością w życiu, która jest szczególnie ważna przy patriotyzmie. Wolność jest człowiekowi potrzebna do szczęścia. Daje suwerenność i niepodległość, oraz poczucie przynależności.
- Uczucie szczęścia i spokoju związanych ze świadomością braku problemów i ograniczeń.

Wola

3 definicji

- Wolną wolą pideojmowanydecyzji
- Wolność sprawia że nikt nie powstrzymuje nas od wyrażania siebie. Jako osoba Trans wartość ta jest dla mnie bardzo ważna, bo bez niej nie mogła bym być zwyczajnie sobą. Zarówno prawa jak i społeczeństwo nie powinno nikogo oceniać, bądź blokować przed pokazaniem siebie. Patrząc ogólniej nikt nie powinien być oceniany za to kim jest, jaką wybrał drogę w życiu etc. Ważna jest też kwestia wolności fizycznej, czyli tego czy ktoś nie jest mimowolnie przetrzymywany i ma wolność wyboru.
- Wolna wola, niezależność, brak zobowiązań

Wybór

13 definicji

- Możliwość wyboru, podejmowania własnych decyzji
- Bezpieczeństwo wolnego wyboru wolności
- Możliwość podążania swoją drogą zgodnie ze swoimi wyborami
- Możesz sam o sobie decydować, masz zobowiązania jednak sam wybierasz wobec kogo lub czego masz te zobowiązania
- Możliwość decydowania o sobie, o swoim życiu, o swoich wyborach
- Panowanie nad własnym życiem, wyborami
- Wolność, możliwość wyboru
- Wolność słowa i wyborów
- Wolność słowa, wolność wyboru
- zero cenzury, własny wybór
- Wolność sprawia że nikt nie powstrzymuje nas od wyrażania siebie. Jako osoba Trans wartość ta jest dla mnie bardzo ważna, bo bez niej nie mogła bym być zwyczajnie sobą. Zarówno prawa jak i społeczeństwo nie powinno nikogo oceniać, bądź blokować przed pokazaniem siebie. Patrząc ogólniej nikt nie powinien być oceniany za to kim jest, jaką wybrał drogę w życiu etc. Ważna jest też kwestia wolności fizycznej, czyli tego czy ktoś nie jest mimowolnie przetrzymywany i ma wolność wyboru.
- Prawo wyboru
- Wolność to takie zabawne słowo które ludzie rzucają żeby zdobyć uwagę, jednak większość czasu nic ono nie znaczy. Żadne z nas nie jest w pełni wolne, mamy jedynie wystarczająco swobodne życie żeby o tym nie myśleć. Nasza wolność wyboru jest jedynie pozorna, nie kontrolujemy w pełni jak żyjemy.

Wyrażać zdanie/ opinie

3 definicji

– Możliwość wyrażania swego zdania , opinii

- Wolność rozumiem jako nieograniczone możliwości, podróże, wolność słowa, wyznań, przekonań
- brak konieczności ukrywania się, tłumaczenia swojej tożsamości i przekonań

Własna

11 definicji

- Możliwość własnych decyzji
- Podejmowanie własnych decyzji
- Możliwość wyboru, podejmowania własnych decyzji
- Możliwość wyrażania swego zdania , opinii
- Spędzanie życia zgodnie z własnymi zasadami
- Możliwość realizacji swoich celów
- zero cenzury, własny wybór
- Z jednej strony wolność to bezpieczeństwo, kiedy możesz spać spokojnie nie martwiąc się o swoje życie, ale również jak nie siedzisz w zamknięciu nie mogąc sprzeciwić się rozkazom. Z drugiej strony wolność to możliwość podejmowania własnych decyzji, swoboda wypowiedzi, prawo do sprzeciwu i bycia asertywnym. Wolność to wspaniała wartość, która jest mało doceniana w tych czasach.
- Życie według swoich zasad
- Podejmowanie własnych decyzji i branie za nich odpowiedzialności
- Podejmowanie własnych decyzji

Zarządzać czasem

5 definicji

- Bycie panem własnego czasu
- Spędzanie ze znajomymi
- Jestem wolny od czynników ograniczających to co mogę robić w danej chwili
- Możliwość decydowania o sprawach ważnych, planowania
- Wolność to możliwość robienia na co mamy ochotę koedy chcemy i gdzie chcemy

Zasady/ Normy

3 definicji

- Możliwość życia zgodnie z własnymi zasadami
- Życie według swoich zasad
- Życie zgodnie z ustalonymi normami bez zakłócania najważniejszych potrzeb typu: zdrowie czy bezpieczeństwo

Życie

15 definicji

- Życie zgodnie z ustalonymi normami bez zakłócania najważniejszych potrzeb typu: zdrowie czy bezpieczeństwo
- Możliwość samostanowienia i decydowania o swoim życiu
- Możliwość życia w taki sposób, jaki podoba się i odpowiada mnie, a nie ludziom wokół
- Możliwość życia zgodnie z własnymi zasadami
- Możliwość decydowania o sobie, o swoim życiu, o swoich wyborach
- Panowanie nad własnym życiem, wyborami
- Wolność jest bezcenną wartością i stanem, z wolnością wiąże się niepodległość, a to jest podstawa życia w danym kraju.
- Z jednej strony wolność to bezpieczeństwo, kiedy możesz spać spokojnie nie martwiąc się o swoje życie, ale również jak nie siedzisz w zamknięciu nie mogąc sprzeciwić się rozkazom. Z drugiej strony wolność to możliwość podejmowania własnych decyzji, swoboda wypowiedzi, prawo do sprzeciwu i bycia asertywnym. Wolność to wspaniała wartość, która jest mało doceniana w tych czasach.
- Życie po swojemu, gdzie nikt nie dyktuje co mam robić.
- Życie według swoich zasad
- Życie w zgodzie z samym sobą
- Ty decydujesz co chcesz zrobić ze swoim życiem i nie ograniczasz się do innych ludzi
- Swoboda w życiu codziennym
- Swoboda życia
- Wolność to takie zabawne słowo które ludzie rzucają żeby zdobyć uwagę, jednak większość czasu nic ono nie znaczy. Żadne z nas nie jest w pełni wolne, mamy jedynie wystarczająco swobodne życie żeby o tym nie myśleć. Nasza wolność wyboru jest jedynie pozorna, nie kontrolujemy w pełni jak żyjemy.

WOLNOŚĆ (UKRAIŃSKOJĘZYCZNI RESPONDENCI, PODKATEGORIE Z ZAWARTYMI DEFINICJAMI)

Brak obowiązków/ zobowiązań

2 definicji

- Нікому нічого не винен
- Можливість робити те що дійсно хочеш, а не те що потрібно

Brak ograniczeń

7 definicji

- Brak ograniczeń
- Brak ograniczeń
- не обмеження прав
- Повна відсутність будь-яких бар'єрів.
- Річ, яка дозволяє бути собою, стирає кордони, які ми малюємо в себе в голові
- Відсутність обмежень
- Свобода має міру. Дай людині свободу – вона буде вільною, дай людині її ще більше – свобода перетворюється на всюдозволеність. Живучи в демократичному суспільстві, свобода є чимось підсвідомим і культурним, проте свобода, це річ, яка не здобувається без волі. Воля – поняття глибше, ніж свобода, оскільки проявляється на психологічному рівні
- Свобода це твоє життя в якому немає межі
- Вседозволенность

Brak zagrożenia

3 definicji

- Коли ти вільний і тобі нічого не загрожує
- Коли людина не відчуває небезпеки, і вона не тривожиться
- Незалежати ні від кого, щоб ніхто не посягав на моє життя і життя мої рідних

Brak zależności

16 definicji

- Коли ти не залежиш від когось
- Можливість самостійно приймати важливі рішення не залежно від чийсь думки
- Незавісиш від когось
- Самостійно приймати рішення, незалежно від інших
- Не зависити не від кого
- Не залежати від (думки) оточуючих
- Незалежати ні від кого, щоб ніхто не посягав на моє життя і життя мої рідних
- Незалежність від обставин, людей
- Незалежність
- Незалежність
- Незалежність
- можливість бути тим ким хочеш, бути незалежним
- Свобода – незалежність в своїх виборах, діях, незалежність від іншої людини або законах, що пригнічують твою особистість
- Цінувати незалежність до чогось
- Незалежність від інших людей
- Незалежно від всіх

Być gdzie chcesz

2 definicji

- бути там, де хочеш і робити те, що хочеш
- Для мене свобода – це подорожі, я люблю подорожувати, наприклад їздила в Карпати, там я відчула себе вільною, люблю подорожувати

Być na wolności

2 definicji

- На свободі гуляєш
- Це гулять на воздусі

Być sobą/ Wyrażać siebie

4 definicji

- Коли можеш бути собою
- Річ, яка дозволяє бути собою, стирає кордони, які ми малюємо в себе в голові
- можливість бути тим ким хочеш, бути незалежним
- Свобода – незалежність в своїх виборах, діях, незалежність від іншої людини або законах, що пригнічують твою особистість

Być wolnym

8 definicji

- Коли ти вільний і тобі нічого не загрожує
- Коли ти свободний від чогось

- Для мене свобода – це подорожі, я люблю подорожувати, наприклад їздила в Карпати, там я відчула себе вільною, люблю подорожувати
- бути вільним від усього і від всіх
- Бути свободним
- Вільний від чогось
- Свобода має міру. Дай людині свободу – вона буде вільною, дай людині її ще більше – свобода перетворюється на всюдозволеність. Живучи в демократичному суспільстві, свобода є чимось підсвідомим і культурним, проте свобода, це річ, яка не здобувається без волі. Воля – поняття глибше, ніж свобода, оскільки проявляється на психологічному рівні
- Бути вільним у вибоі

Chodzić po górach

2 definicji

- Їду в гори, де немає законів (державних)
- Для мене свобода – це подорожі, я люблю подорожувати, наприклад їздила в Карпати, там я відчула себе вільною, люблю подорожувати

Chęci

6 definicji

- Можливість чинити вибір відповідно до своїх бажань, інтересів....
- Чинити вибір до своїх бажань
- Чинити згідно своїх бажань і інтересів
- Вільне волевиявлення у всіх сферах життя, комфорт, власні бажання та інтереси
- Вільність в діях, в бажаннях, в думках
- Можливість жити як забажаєш

Działać

6 definicji

- право мати вибір у будь-яких діях
- Вільність в діях, в бажаннях, в думках
- Свобода дій та думок
- Свобода – коли людина не боїться за будь-які свої щирі вчинки
- Свобода – незалежність в своїх виборах, діях, незалежність від іншої людини або законах, що пригнічують твою особистість
- Чинити згідно своїх бажань і інтересів

Inne

16 definicji

- Гордість
- Підняття
- Відчуття самореалізації, задоволення від життя
- Рух
- Свобода має міру. Дай людині свободу – вона буде вільною, дай людині її ще більше – свобода перетворюється на всюдозволеність. Живучи в демократичному суспільстві, свобода є чимось підсвідомим і культурним, проте свобода, це річ, яка не здобувається без волі. Воля – поняття глибше, ніж свобода, оскільки проявляється на психологічному рівні
- Сила, повага
- Не зв'язаний
- Непідкорений
- Це коли ти живеш сам
- Незалежність від обставин, людей
- можливість приймати власні рішення та мати особистий простір
- Можливість висловлювати свої думки, впевненість
- Можливість вільно обирати свій шлях
- Це безтурботне життя
- Вільна від проблем
- необхідність у виборі самостійних рішень

Ludzie/ Społeczeństwo

6 definicji

- Самостійно приймати рішення, незалежно від інших
- Не залежати від (думки) оточуючих
- Незалежність від інших людей
- Незалежність від обставин, людей
- Незалежно від всіх
- Свобода має міру. Дай людині свободу – вона буде вільною, дай людині її ще більше – свобода перетворюється на всюдозволеність. Живучи в демократичному суспільстві, свобода є чимось підсвідомим і культурним, проте свобода, це річ, яка не здобувається без волі. Воля – поняття

глибше, ніж свобода, оскільки проявляється на психологічному рівні

Mieć prawo

3 definicji

- Мати право на вибір будь-чого в житті
- не обмеження прав
- право мати вибір у будь-яких діях

Możliwość

15 definicji

- це можливість вільно обирати
- можливість розвитку
- Можливість самому приймати рішення щодо свого життя
- Можливість самостійно приймати важливі рішення не залежно від чийсь думки
- Здатність у будь-який момент зробити все що я хочу / на що здатна
- можливість бути тим ким хочеш, бути незалежним
- Можливість висловлювати свої думки, впевненість
- Можливість вільно обирати від "що сьогодні поїсти" до "бути лесбійкою чи створювати сім'ю"
- Можливість вільно обирати свій шлях
- Можливість жити як забажаєш
- можливість приймати власні рішення та мати особистий простір
- Можливість робити те що дійсно хочеш, а не те що потрібно
- Те, що дає можливість повноцінно жити та йти до своїх цінностей
- Коли можеш бути собою
- Коли ти маєш свою думку і можеш її виговорити

Mówić co chcesz/ Wolność słowa

6 definicji

- Нічого не боятись, керувати своїм життям самостійно, вільне висловлювання думок
- Маєш вільний час, бажання висловлюватися
- Можливість висловлювати свої думки, впевненість
- Вільність в діях, в бажаннях, в думках
- Вільно висловлювати свою думку
- Коли ти маєш свою думку і можеш її виговорити

Nie obawiać się

4 definicji

- Коли людина не відчуває небезпеки, і вона не тривожиться
- Коли живеш і нічого не боїшся
- Нічого не боятись, керувати своїм життям самостійно, вільне висловлювання думок
- Свобода – коли людина не боїться за будь-які свої щирі вчинки

Niepodległość kraju

2 definicji

- вільна незалежна
- Незалежна Україна

Osoba/ Ktoś

10 definicji

- Людина
- Коли ти не залежиш від когось
- бути вільним від усього і від всіх
- Це те без чого людина не зможе розвиватися
- Незавісиш від когось
- Свобода – коли людина не боїться за будь-які свої щирі вчинки
- Не зависити не від кого
- Коли людина не відчуває небезпеки, і вона не тривожиться
- Нікому нічого не винен
- Свобода має міру. Дай людині свободу – вона буде вільною, дай людині її ще більше – свобода перетворюється на всюдозволеність. Живучи в демократичному суспільстві, свобода є чимось підсвідомим і культурним, проте свобода, це річ, яка не здобувається без волі. Воля – поняття глибше, ніж свобода, оскільки проявляється на психологічному рівні
- Можливість самостійно приймати важливі рішення не залежно від чийсь думки

Poczucie/ Uczucie

4 definicji

- Відчуттясамореалізації,задоволення від життя
- Вільне волевиявлення у всіх сферах життя, комфорт, власні бажання та інтереси
- Коли людина не відчуває небезпеки,ї вона не тривожиться
- Для мене свобода – це подорожі , я люблю подорожувати , наприклад їздила в Карпати , там я відчула себе вільною , люблю подорожувати

Podjąć decyzję

5 definicji

- Можливість самостійно приймати важливі рішення не залежно від чіткх думки
- можливість приймати власні рішення та мати особистий простір
- Самостійно приймати рішення, незалежно від інших
- необхідність у виборі самостійних рішень
- Можливість самому приймати рішення щодо свого життя

Pokój

2 definicji

- Мир
- Мир

Robić co chcesz

8 definicji

- робити, те, що заманеться
- Робити все, що не заборонено законом
- Здатність у будь який момент зробити все що я хочу / на що здатна
- Можливість робити те що дійсно хочеш, а не те що потрібно
- бути там, де хочеш і робити те, що хочеш
- робити те,що хочеш,але в міру
- Робити, те, що хочеш
- Коли ти здатен робити те що в твоїх інтересах

Różwój

2 definicji

- можливість розвитку
- Це те без чого людина не зможе розвиватися

Samodzielna

4 definicji

- Можливість самостійно приймати важливі рішення не залежно від чіткх думки
- Нічого не боятись, керувати своїм життям самостійно, вільне висловлювання думок
- Самостійно приймати рішення, незалежно від інших
- необхідність у виборі самостійних рішень

Spokój

2 definicji

- Спокій
- Спокій

Szczerść

2 definicji

- Свобода – коли людина не боїться за будь– які свої щирі вчинки
- Відвертість

Ukraina/ Ojczyzna

3 definicji

- Україна
- Незалежна Україна
- Батьківщина

Wola

3 definicji

- Волевиявлення
- Вільне волевиявлення у всіх сферах життя, комфорт, власні бажання та інтереси
- Свобода має міру. Дай людині свободу – вона буде вільною, дай людині її ще більше – свобода перетворюється на вседозволеність. Живучи в демократичному суспільстві, свобода є чимось підсвідомим і культурним, проте свобода, це річ, яка не здобувається без волі. Воля – поняття глибше, ніж свобода, оскільки проявляється на психологічному рівні

Wybór

11 definicji

- це можливість вільно обирати
- Мати право на вибір будь чого в житті
- право мати вибір у будь– яких діях
- Можливість вільно обирати від "що сьогодні поїсти" до "бути лесбійкою чи створювати сім'ю"
- Можливість вільно обирати свій шлях
- Бути вільним у вибоі
- Свобода – незалежність в своїх виборах, діях, незалежність від іншої людини або законах, що пригнічують твою особистість
- необхідність у виборі самостійних рішень
- Можливість чинити вибір відповідно до своїх бажань,інтересів....
- Робити свій вибір
- Чинити відбір до своїх бажань

Wyrażać zdanie/ opinie

9 definicji

- Можливість висловлювати свої думки ,впевненість
- Відстоювати свою думку
- Вільність в діях, в бажаннях, в думках
- Коли ти маєш свою думку і можеш її виговорити
- Вільне бачення
- Вільно висловлювати свою думку
- Свобода дій та думок
- Не залежати від (думки) оточуючих
- Нічого не боятись, керувати своїм життям самостійно, вільне висловлювання думок

Własna

3 definicji

- можливість приймати власні рішення та мати особистий простір
- Вільне волевиявлення у всіх сферах життя, комфорт, власні бажання та інтереси
- Робити свій вибір

Z umiarem

2 definicji

- робити те,що хочеш,але в міру
- Свобода має міру. Дай людині свободу – вона буде вільною, дай людині її ще більше – свобода перетворюється на вседозволеність. Живучи в демократичному суспільстві, свобода є чимось підсвідомим і культурним, проте свобода, це річ, яка не здобувається без волі. Воля – поняття глибше, ніж свобода, оскільки проявляється на психологічному рівні

Zainteresowania

4 definicji

- Вільне волевиявлення у всіх сферах життя, комфорт, власні бажання та інтереси
- Можливість чинити вибір відповідно до своїх бажань,інтересів....
- Чинити згідно своїх бажань і інтересів
- Коли ти здатен робити те що в твоїх інтересах

Zarządzać czasem

2 definicji

- Маш вільний час, бажання висловлюватися
- Здатність у будь який момент зробити все що я хочу / на що здатна

Zasady/ Normy

3 definicji

- Робити все, що не заборонено законом
- Свобода – незалежність в своїх виборах, діях, незалежність від іншої людини або законах, що пригнічують твою особистість
- Іду в гори,де немає законів(державних)

Zdolność

2 definicji

- Коли ти здатен робити те що в твоїх інтересах
- Здатність у будь який момент зробити все що я хочу / на що здатна

Życie

11 definicji

- Коли живеш і нічого не боїшся
- Мати право на вибір будь чого в житті
- Вільне волевиявлення у всіх сферах життя, комфорт, власні бажання та інтереси
- Свобода це твоє життя в якому немає межі
- Це безтурботне життя
- Незалежати ні від кого, щоб ніхто не посягав на моє життя і життя мої рідних
- Відчуттясамореалізації,задоволення від життя
- Можливість самому приймати рішення щодо свого життя
- Можливість жити як забажаєш
- Нічого не боятись, керувати своїм життям самостійно, вільне висловлювання думок
- Те, що дає можливість повноцінно жити та йти до своїх цінностей